ПОСТАНОВЛЕНИЕ МИНИСТЕРСТВА ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
27 июля 2017 г. № 90

Об утверждении учебных программ по учебным предметам для I–III классов учреждений образования, реализующих образовательные программы общего среднего образования

В соответствии с частью первой пункта 12 статьи 167 Кодекса Республики Беларусь об образовании Министерство образования Республики Беларусь ПОСТАНОВЛЯЕТ:

1. Утвердить прилагаемые:

1.1. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская мова (Навучанне грамаце)» для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.2. Учебную программу по учебному предмету «Русский язык» для I класса учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения и воспитания;

1.3. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Матэматыка» для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.4. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет» для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.5. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Выяўленчае мастацтва» для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.6. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Музыка» для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.7. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Працоўнае навучанне» для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.8. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.9. Учебную программу по учебному предмету «Русский язык (Обучение грамоте)» для I класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.10. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання;

1.11. Учебную программу по учебному предмету «Математика» для I класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.12. Учебную программу по учебному предмету «Человек и мир» для I класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.13. Учебную программу по учебному предмету «Изобразительное искусство» для I класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.14. Учебную программу по учебному предмету «Музыка» для I класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.15. Учебную программу по учебному предмету «Трудовое обучение» для I класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.16. Учебную программу по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» для I класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.17. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.18. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.19. Учебную программу по учебному предмету «Русский язык» для II класса учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения и воспитания;

1.20. Учебную программу по учебному предмету «Русская литература (литературное чтение)» для II класса учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения и воспитания;

1.21. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Матэматыка» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.22. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.23. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Выяўленчае мастацтва» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.24. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Музыка» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.25. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Працоўнае навучанне» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.26. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.27. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.28. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання;

1.29. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)» для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з рускай мовай навучання і выхавання;

1.30. Учебную программу по учебному предмету «Русский язык» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.31. Учебную программу по учебному предмету «Русская литература (литературное чтение)» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.32. Учебную программу по учебному предмету «Математика» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.33. Учебную программу по учебному предмету «Человек и мир» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.34. Учебную программу по учебному предмету «Изобразительное искусство» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.35. Учебную программу по учебному предмету «Музыка» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.36. Учебную программу по учебному предмету «Трудовое обучение» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.37. Учебную программу по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.38. Учебную программу по учебному предмету «Основы безопасности жизнедеятельности» для II класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.39. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская мова» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання;

1.40. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання;

1.41. Учебную программу по учебному предмету «Русский язык» для III класса учреждений общего среднего образования с белорусским и русским языками обучения и воспитания;

1.42. Учебную программу по учебному предмету «Русская литература (литературное чтение)» для III класса учреждений общего среднего образования с белорусским и русским языками обучения и воспитания;

1.43. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Замежная мова (англійская, нямецкая, французская, іспанская, кітайская)» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.44. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Матэматыка» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.45. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.46. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Выяўленчае мастацтва» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.47. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Музыка» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.48. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Працоўнае навучанне» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.49. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.50. Вучэбную праграму па вучэбным прадмеце «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання;

1.51. Учебную программу по учебному предмету «Иностранный язык (английский, немецкий, французский, испанский, китайский)» для III класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.52. Учебную программу по учебному предмету «Математика» для III класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.53. Учебную программу по учебному предмету «Человек и мир» для III класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.54. Учебную программу по учебному предмету «Изобразительное искусство» для III класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.55. Учебную программу по учебному предмету «Музыка» для III класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.56. Учебную программу по учебному предмету «Трудовое обучение» для III класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.57. Учебную программу по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» для III класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания;

1.58. Учебную программу по учебному предмету «Основы безопасности жизнедеятельности» для III класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания.

2. Настоящее постановление вступает в силу через 15 рабочих дней после его подписания.

Министр **И.В.Карпенко**

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова (Навучанне грамаце)»
для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

НАВУЧАННЕ ГРАМАЦЕ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навучанне грамаце з'яўляецца пачатковым этапам сістэматычнага вывучэння беларускай мовы, забяспечвае лінгвістычнае і разумовае развіццё навучэнцаў, вырашае задачы эстэтычнага і маральнага выхавання.

У працэсе навучання грамаце вучні не толькі авалодваюць моўнымі навыкамі – фанетычнымі, граматычнымі, лексічнымі, але і засвойваюць камунікатыўныя ўменні ў сферы зносін паміж сабой і з дарослымі. Важным з'яўляецца фарміраванне культуры маўлення і маўленчых зносін.

Чытанне і пісьмо як важныя віды маўленчай дзейнасці спачатку выступаюць толькі ў якасці прадмета навучання, а пасля становяцца сродкам навучання і развіцця навучэнцаў.

Мэты навучання грамаце фарміраванне базавых ведаў, уменняў і навыкаў чытання і пісьма, агульнавучэбных уменняў, навыкаў і спосабаў дзеянняў; развіццё асноўных відаў вуснага і пісьмовага маўлення, пазнавальнага інтарэсу; выхаванне маральна-этычных якасцей, эмацыянальна-каштоўных адносін да навакольнай рэчаіснасці, культуры зносін. Пры гэтым веды, уменні і навыкі разглядваюцца не як мэта, а сродак паўнацэннага развіцця асобы дзіцяці.

Асноўнымі **задачамі** навучання грамаце выступаюць:

– развіццё фанематычнага слыху (уменне распазнаваць і выдзяляць асобныя гукі ў слове і складзе, вызначаць іх паслядоўнасць);

– фарміраванне правільнага вымаўлення гукаў беларускай мовы, засваенне літар беларускага алфавіта і развіццё умення суадносіць іх з адпаведнымі гукамі;

– навучанне першапачатковаму чытанню і пісьму;

– развіццё цікавасці да чытання як сродку пазнання, фарміраванне чытацкага кругагляду, уменняў працы з рознымі крыніцамі інфармацыі;

– узбагачэнне слоўнікавага запасу;

– развіццё звязнага вуснага маўлення;

– фарміраванне уменняў вучэбнай дзейнасці.

Вядучымі падыходамі да пабудовы вучэбнага працэсу выступаюць *асобасна арыентаваны, лінгвакультуралагічны і кампетэнтнасны*.

Асобасна арыентаваны падыход прадугледжваена ўлік інтарэсаў навучэнцаў і вызначэнне перспектыў развіцця кожнага навучэнца з улікам яго магчымасцей і здольнасцей.

У якасці галоўнага арыенціра *культуралагічнага падыходу* выступае фарміраванне творчай асобы навучэнца, развіццё яго як чалавека культуры, здольнага да культурнага самаразвіцця.

Кампетэнтнасны падыход прадугледжвае атрыманне ў працэсе навучання грамаце асобасных, метапрадметных і прадметных вынікаў.

Да *асобасных вынікаў* належаць цікавасць да вывучэння беларускай мовы, сфарміраванасць асобаснага сэнсу яе вывучэння і каштоўнасных адносін да мовы; пазітыўныя адносіны да чытання, жаданне самастойна чытаць дзіцячыя кнігі; імкненне

авалодаць пісьмом як сродкам зносін, які дазваляе выражаць свае думкі ў пісьмовай форме.

Метапрадметныя вынікі уключаюць наступныя складальнікі: дзейсны (здольнасць да актыўнай творчай дзейнасці ў пазнанні моўных з'яў), інтэлектуальны (валоданне элементарнымі дзеяннямі аналізу, сінтэзу, параўнання, абагульнення, класіфікацыі моўных адзінак), камунікатыўны (уменне ўстанаўліваць кантакты, разумець выказванні іншага чалавека і выражаць свае пачуцці, эмоцыі, жаданні, задаваць пытанні, аргументаваць свае суджэнні), інфармацыйны (здольнасць арыентавацца ў такіх крыніцах інфармацыі, як кніга, расказ дарослага або аднагодкаў, схема; прымяняць атрыманую інфармацыю ў сваёй дзейнасці).

Прадметныя вынікі ўключаюць валоданне элементарнай тэхнікай чытання і пісьма; валоданне першапачатковымі ўяўленнямі пра лексічныя, арфаэпічныя, граматычныя нормы беларускай мовы, правілы маўленчага этыкету; здольнасць будаваць нескладаныя звязныя выказванні для вырашэння камунікатыўных задач; валоданне ўменнем спісываць тэкст, невялікі па аб'ёму, пісаць пад дыктоўку асобныя словы і сказы; валоданне пачатковымі навыкамі сэнсавага чытання тэксту, чытацкай самастойнасці, наяўнасць чытацкага кругагляду – уяўленняў пра творы, іх аўтараў, жанры.

Курс навучання грамаце заканамерна падпарадкоўваецца ***агульным прынцыпам*** пабудовы зместу адукацыі: культураадпаведнасці, прадуктыўнасці, гуманізацыі, аптымізацыі, дыферэнцыяцыі, свядомасці і актыўнасці навучэнцаў, пераемнасці адукацыі і інш.

Важным прынцыпам навучання грамаце з'яўляецца прынцып *мульцікультурнасці* арыентацыі на асваенне нацыянальнай культуры ў адзінстве з агульначалавечымі каштоўнасцямі. У працэсе навучання грамаце ажыццяўляецца нацыянальна-культурная сацыялізацыя дзіцяці, фарміраванне нацыянальнай самасвядомасці на аснове лепшых узораў вуснай народнай творчасці і класічнай літаратуры для дзяцей.

Навучанне чытанню і пісьму арганізуецца ў адпаведнасці з прынцыпамі *прыродаадпаведнасці і індывідуалізацыі*, што мае на ўвазе ўлік узроставых і індывідуальных асаблівасцей навучэнцаў шасцігадовага ўзросту.

Навучанне першапачатковаму чытанню і пісьму ажыццяўляецца на аснове ***гукавога аналітыка-сінтэтычнага метаду*** з шырокім выкарыстаннем гульнявых метадаў і прыёмаў.

У навучанні грамаце вызначальным з'яўляецца складовы (пазіцыйны) прынцып беларускай графікі. Ён знаходзіць свае ўвасабленне ў абазначэнні мяккасці зычных і гука [й`] на пісьме. Толькі ў кантэксце склада, арыентуючыся на наступную галосную, вучань здольны вызначыць цвёрдасць і мяккасць зычнага і правільна прачытаць склад.

У працэсе навучання вучні знаёмяцца з гукавой сістэмай беларускай мовы, авалодваюць дзеяннямі гукавога аналізу слова, уменнем адрозніваць зычныя і галосныя гукі, знаёмяцца з літарамі як знакамі для абазначэння гукаў на пісьме.

На ўроках навучання грамаце ажыццяўляецца развіццё фанематычнага слыху дзяцей, азнаямленне вучняў з асноўнымі лінгвістычнымі паняццямі – гукам, словам, сказам. Навучэнцы атрымліваюць уяўленне пра складовую структуру слова, націск.

Змест навучання грамаце пабудаваны такім чынам, каб большасць зычных гукаў і іх літар прадстала перад вучнямі раней за галосныя гукі і іх літары. На фоне засвоеных зычных гукаў і адпаведных літар у дзяцей фарміруецца асэнсаванне галоснага ў складзе. Навучанне чытанню прамых складоў ажыццяўляецца «па падабенству» – *ма, на, ра, та, са* і г.д. Папярэдняе вывучэнне літар зычных гукаў дазваляе вучням хутка авалодаць чытаннем прамых складоў з кожным галосным гукам, што вывучаецца, і перайсці да чытання слоў.

Пасля асваення чытання склада і слова па складах вучні авалодваюць прыёмамі цэласнага чытання слова. Пачынаючы з этапа авалодання чытаннем цэлымі словамі і словазлучэннямі (сказамі), чытанне можа выступаць у якасці сродку навучання розным прадметам.

Паралельна з навучаннем чытанню ажыццяўляецца ***падрыхтоўка рукі дзіцяці да пісьма і навучанне ўласна пісьму***. Першакласнікі вучацца абазначаць на пісьме гукі літарамі, складаць словы з літар і складоў, правільна спісваць літары, склады, словы і кароткія сказы з пісьмовавага і рукапіснага шрыфтоў, пісаць пад дыктоўку словы, напісанне якіх не разыходзіцца з вымаўленнем, і кароткія сказы з такіх слоў.

На ўроках пісьма развіваюцца мелкія мышцы рукі, адпрацоўваюцца правільныя напісанні літар і іх рацыянальныя злучэнні ў словах, рытмічнасць і плаўнасць пісьма.

Адна з задач навучання пісьму – фарміраванне выразнага, разборлівага, дастаткова прыгожага пісьма, якое з'яўляецца неад'емнай прыметай культуры пісьмовых зносін. Нядбайнае пісьмо абцяжарвае цэласнае ўспрыманне інфармацыі.

З мэтай захавання здароўя навучэнцаў выключаецца патрабаванне абавязковага безадрыўнага напісання літар, складоў і слоў. У час пісьма дзіцяці неабходны чаргаванні напружанняў і расслабленняў. Вучань мае права рабіць невялікія паўзы пасля прапісвання асобных элементаў, літар і складоў. Гэта дае магчымасць своечасова зняць мускульнае напружанне рукі і цела.

На занятках па ***пазакласным чытанні*** ў вучняў фарміруецца цікавасць да дзіцячай кнігі і самастойнага чытання.

Змест курса навучання грамаце структураваны па раздзелах: *навучанне грамаце; пазакласнае чытанне; развіццё маўлення.*

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(180[1] гадзін)

[1] Настаўнік сам вызначае неабходную колькасць гадзін на кожную тэму, зыходзячы з уласнага вопыту, улічваючы падрыхтаванасць вучняў, умовы іх работы.Урокі навучання грамаце могуць быць камбінаванымі: на адным і тым жа ўроку настаўнік можа вучыць як чытанню, так і пісьму.

У навучанні грамаце вылучаюць перыяды: падрыхтоўчы (дабукварны), асноўны (букварны) і заключны (паслябукварны).

НАВУЧАННЕ ЧЫТАННЮ

Падрыхтоўчы (дабукварны) перыяд (6 г)[2]

[2] На вывучэнне асобных тэм у вучэбнай праграме даецца прыкладная колькасць гадзін.

Агульнае ўяўленне аб вусным і пісьмовым маўленні

Падзел вуснага маўлення на сказы, фарміраванне элементарнага асэнсавання функцыі сказа (сказ выражае думку, у ім пра кагосьці або пра штосьці гаворыцца). Вызначэнне паслядоўнасці і колькасці слоў у сказе. Прыдумванне сказаў па малюнках з зададзенай колькасцю слоў, з апорай на схемы. Адлюстраванне з дапамогай схемы слоўнага складу сказа, яго лінейнасці (словы ідуць адно за адным). Работа над інтанацыяй сказа.

Знаёмства з намінатыўнай роляй слова, з тым, што слова мае значэнне (сэнс) – словамі называюць прадметы, іх прыкметы і дзеянні. Называнне аднаго і таго ж аб'екта рознымі словамі (*заяц, зайка, зайчык, бяляк...*). Знаёмства з разнастайнасцю слоў (этыкетныя словы і выразы, формы слоў са значэннем ацэнкі (мамачка, сынок, дачушка, добранькі …), словы розных тэматычных груп («Радзіма», «сваякі», «школьныя прылады» …) і інш.).

Выдзяленне зычнага гука ў пачатку слова. Адрозніванне на слых і пры вымаўленні цвёрдых і мяккіх зычных. Падбор слоў з зададзеным гукам.

Асноўны (букварны) перыяд (70 г)

Вывучэнне 10 літар, якія абазначаюць зычныя гукі (С, П, М, Т, Л, Н, Ш, Р, К, Д). Суаднясенне цвёрдых і мяккіх зычных гукаў і адпаведных літар. Распазнаванне літар па іх характэрных прыкметах (ізалявана і ў слове).

Падзел слоў на склады, вызначэнне колькасці і паслядоўнасці складоў у слове, абазначэнне складовага саставу слова на схеме.

Знаёмства з націскным складам. Вычляненне са слова і называнне націскнога склада. Знаёмства з сэнсаадрознівальнай роляй націску (праз параўнанне слоў тыпу *ка'ра – кара'*).

Вывучэнне галосных гукаў і адпаведных ім літар ***А а, Я я, У у, І і, О, о,ы.*** Правільнае суаднясенне гукаў і літар.

Распазнаванне галоснага гука ў складах тыпу ЗГ («цвёрды зычны + галосны»). Чытанне такіх складоў пачаргова з вывучанымі літарамі галоснага гука (**а, у, о, ы**).

Адрозніванне на слых і пры вымаўленні зычных і галосных гукаў, цвёрдых і мяккіх зычных. Выдзяленне ў словах асобных гукаў. Гукавы аналіз слова (вызначэнне паслядоўнасці гукаў у слове, іх характарыстыка – галосны ці зычны, галосны націскны ці ненаціскны, зычны цвёрды ці мяккі). Падбор слоў з зададзеным гукам. Знаёмства на практычным узроўні са звонкімі і глухімі зычнымі.

Цэласнае чытанне трох- і чатырохлітарных слоў. Фарміраванне навыку чытання на тэкстах, якія складаюцца са слоў са складамі ЗГ на кожную вывучаную літару галоснага гука.

Абазначэнне літарамі зычных і галосных гукаў. Знаёмства з мяккім знакам і апострафам. Літары ***Я я, Ю ю, Е е, Ё ё***, якія ўказваюць на мяккасць папярэдняга зычнага. Чытанне слоў і тэкстаў з вывучанымі літарамі.

Паступовае навучанне свядомаму, правільнаму і плаўнаму чытанню ўголас і моўчкі асобных слоў, кароткіх сказаў і невялікіх тэкстаў, зразумелых дзецям па змесце, на аснове правільнага і хуткага пазнавання літар, арыенціроўкі на літару галоснага гука.

Практычнае знаёмства са знакамі прыпынку пры чытанні сказаў («.», «!», «?», «,»).

Чытанне сказа з паўзамі і інтанацыямі, адпаведнымі знакам прыпынку.

Знаёмства з правіламі гігіены чытання.

Заключны (паслябукварны) перыяд (14 г)

Абагульненне, замацаванне ведаў і ўменняў, набытых у працэсе падрыхтоўчага і асноўнага перыядаў навучання грамаце.

Удасканаленне навыку чытання. Навучанне прыёмам цэласнага чытання слова, плаўнаму, свядомаму чытанню сказа. Развіццё навыкаў асэнсаванага чытання невялікіх твораў розных жанраў (вершаў, апавяданняў, казак, забаўлянак, загадак, прыказак і інш.).

Развіццё ўмення чытаць тэкст выразна, перадаваць свае адносіны да прачытанага.

Чытанне дыялогаў па асобах. Інсцэніраванне невялікага знаёмага твора.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па раздзеле «Навучанне чытанню»

Ведаць і разумець:

разумець, што мова з'яўляецца асноўным сродкам зносін паміж людзьмі, што беларуская і руская мовы – дзяржаўныя мовы Рэспублікі Беларусь;

ведаць усе літары беларускага алфавіта, асноўныя характарыстыкі гукаў мовы (галосныя і зычныя гукі, зычныя мяккія – цвёрдыя, звонкія – глухія);

разумець асноўнае адрозненне гукаў ад літар (гукі чуем і вымаўляем, літары бачым і чытаем);

ведаць спосабы абазначэння мяккасці зычных гукаў на пісьме літарамі ***е, ё, і, ю, я*** і мяккім знакам.

Умець:

вычляняць слова ў сказе, гукі ў слове, вызначаць іх паслядоўнасць;

адрозніваць галосныя і зычныя гукі;

правільна вымаўляць мяккія і цвёрдыя зычныя гукі ў слове і ізалявана;

падбіраць словы з зададзеным гукам;

вызначаць месца націску ў слове;

злітна чытаць аднаскладовыя і двухскладовыя словы і плаўна па складах – шматскладовыя;

чытаць невялікія тэксты і вусна расказваць аб прачытаным.

***Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў паўсядзённых зносінах і ў практычнай дзейнасці*:**

самастойна або па пытаннях настаўніка пераказваць добра знаёмы праслуханы або прачытаны мастацкі твор;

самастойна чытаць друкаваны тэкст, адрасаваны дзіцяці (запіскі, невялікія пісьмы, інфармацыйныя паведамленні).

Навучанне пісьму (90 г)

Падрыхтоўчы (дабукварны) перыяд (6 г)

Падрыхтоўка рукі дзіцяці да пісьма: расфарбоўка, маляванне ўзораў, абвядзенне па контуры, штрыхоўка ў розных напрамках, напісанне элементаў літар, іх злучэнне.

Выпрацоўка правільнай паставы навучэнца, асваенне правіл размяшчэння сшытка на парце, умення трымаць ручку пры пісьме.

Асноўны (букварны) перыяд (70 г)

Абазначэнне гукаў адпаведнымі літарамі друкаванага (на ўроках чытання) і пісьмовага шрыфтоў. Знаёмства з напісаннем усіх вялікіх і малых літар, асноўнымі тыпамі іх злучэнняў. Выпрацоўка звязнага і рытмічнага напісання літар і іх злучэнняў у словах, правільнае суаднясенне літар па велічыні, нахілу, раўнамернае размяшчэнне літар і слоў у радку.

Запіс слоў і сказаў з прагаворваннем па складах пасля папярэдняга іх склада-гукавога разбору з настаўнікам, а затым і самастойна.

Засваенне алгарытму спісвання. Спісванне слоў і сказаў з узораў (пісьмовых і друкаваных) з арфаграфічным прагаворваннем. Праверка напісанага праз параўнанне з узорам.

Засваенне алгарытму пісьма пад дыктоўку. Пісьмо пад дыктоўку літар, складоў і слоў, напісанне якіх не разыходзіцца з вымаўленнем.

Вялікая літара ў пачатку сказа, кропка ў канцы яго. Вялікая літара ў імёнах і прозвішчах людзей, мянушках жывёл, назвах гарадоў, вёсак, краін, рэк, азёр.

Знаходжанне слоў, напісанне якіх разыходзіцца з вымаўленнем (словы з парнымі звонкімі і глухімі зычнымі).

Фарміраванне ўмення пераводзіць друкаваны тэкст ў пісьмовы. Замацаванне і ўдасканаленне прадуктыўных спосабаў чытання слоў і сказаў. Чытанне пісьмовага тэксту.

Удасканальванне работы маўленчага апарату навучэнцаў, навыкаў склада-гукавога аналізу слоў, развіццё вуснага маўлення.

Заключны (паслябукварны) перыяд (14 г)

Удасканальванне навыку пісьма. Захаванне вучнямі асноўных гігіенічных патрабаванняў да пісьма. Замацаванне графічна правільных напісанняў літар і спосабаў злучэння іх у слове. Практыкаванні дзяцей у рытмічным напісанні літар, складоў, слоў, невялікіх сказаў (з 2–3 слоў).

Удасканальванне ўмення правільна (без пропускаў і перастановак літар і складоў) спісваць невялікія тэксты з дошкі і падручніка, пісаць словы, напісанне якіх не разыходзіцца з вымаўленнем.

Падзел слоў на склады, перанос слоў па складах.

Практычнае прымяненне правіл аб вялікай літары ў імёнах і прозвішчах людзей, мянушках жывёл, назвах гарадоў, вёсак, краін, рэк, азёр; аб напісанні сказаў (вялікая літара ў пачатку, кропка ў канцы сказа).

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па раздзеле «Навучанне пісьму»

Ведаць і разумець:

ведаць усе літары беларускага алфавіта;

разумець асноўнае адрозненне гукаў ад літар (гукі чуем і вымаўляем, літары бачым і пішам);

ведаць спосабы абазначэння мяккасці зычных гукаў на пісьме літарамі ***е, ё, і, ю, я*** і мяккім знакам.

Умець:

правільна, без скажэнняў пісаць вялікія і малыя літары, іх злучэнні ў словах;

правільна спісваць словы і сказы, напісаныя ад рукі і надрукаваныя;

граматна (без пропускаў, скажэнняў літар) пісаць пад дыктоўку словы, напісанне якіх не разыходзіцца з вымаўленнем;

ужываць вялікую літару ў пачатку, кропку ў канцы сказа;

ужываць вялікую літару ў пачаткуўласных імёнаў (імёнаў і прозвішчаў людзей, мянушак жывёл, назваў краін, гарадоў, вёсак, рэк і азёр).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў паўсядзённых зносінах і ў практычнай дзейнасці:

самастойна падпісаць работу (малюнак, выраб і інш.), выкарыстоўваючы вялікую літару для запісу свайго імя;

самастойна скласці і запісаць невялікае паведамленне (1–2 сказы), адрасаванае бацькам або сябру;

самастойна чытаць пісьмовы тэкст, адрасаваны дзіцяці (запіскі, невялікія пісьмы, інфармацыйныя паведамленні).

ПАЗАКЛАСНАЕ ЧЫТАННЕ[1]

[1] Пазакласнае чытанне праводзіцца адзін раз у два тыдні, займаючы другую частку ўрока чытання.

На занятках па пазакласным чытанні ў навучэнцаў фарміруецца цікавасць да дзіцячай кнігі і самастойнага чытання. Вядучы метад навучання – чытанне-разгляд дзіцячых кніг.

Кола чытання. Невялікія мастацкія творы беларускіх і рускіх (у перакладзе на беларускую мову) пісьменнікаў (1–2 старонкі) з дзіцячай кнігі аб'ёмам 10–20 старонак, назва якой, ілюстрацыі на вокладцы і ў тэксце поўнасцю адпавядаюць яе зместу. Дзіцячыя кнігі ў адпаведным афармленні (багата ілюстраваныя, з буйным шрыфтам).

Тэматыка чытання. Творы для чытання настаўнікам услых: аўтарскія, народныя творы (вершы, дзіцячыя песні, казкі, загадкі, прыказкі, прымаўкі, апавяданні). Асноўныя тэмы дзіцячага чытання: пра Радзіму, дзяцей, сяброўства, працу, жывёл, расліны, прыгоды і чарадзейства.

Работа з дзіцячай кнігай. Пашырэнне ўяўленняў аб тэматыцы дзіцячых кніг. Знаёмства з новымі кнігамі (адна кніга на кожных занятках); выхаванне цікавасці да дзіцячых кніг, выпрацоўка ўмення адрозніваць кнігі па змесце, правільна называць іх, прачытваючы прозвішча аўтара і загаловак; удзел у самых простых літаратурных гульнях па прачытаных у класе кнігах; выкарыстанне ўзораў літаратурнай мовы (загадкі, песенькі і г. д.); выкананне правіл гігіены чытання і захавання кніг.

У *паслябукварны перыяд* працягваецца работа па фарміраванні ўменняў правільна называць кнігу (загаловак, прозвішча аўтара), чытаць услых назву дзіцячай кнігі на вокладцы, тлумачыць назву і суадносіць са зместам твора, пазнаваць знаёмыя эпізоды і сітуацыі на ілюстрацыях дзіцячых кніг, называць герояў, узнаўляць змест эпізоду або сітуацыі з апорай на ілюстрацыю, расказваць аб прачытаным.

Знаёмства са школьнай бібліятэкай. Выбар кнігі ў бібліятэцы (кніжная выстава, ілюстраваны рэкамендацыйны спіс, плакат).

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па раздзеле «Пазакласнае чытанне»

***Ведаць і разумець*:**

ведаць асноўныя правілы знаёмства з новай кнігай;

разумець неабходнасць выканання правіл гігіены чытання і захавання кніг.

Умець:

правільна называць знаёмыя кнігі, персанажаў любімых казак, апавяданняў;

інсцэніраваць вядомыя літаратурныя творы, асобныя эпізоды з твораў.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў паўсядзённых зносінах і ў практычнай дзейнасці:

самастойна або пры дапамозе дарослых (выкладчыка, бібліятэкара, бацькоў) выбіраць кнігу па тэме, якая зацікавіла;

самастойна чытаць невялікія па аб'ёме творы з кніг і часопісаў для дзяцей, расказваць пра прачытанае.

РАЗВІЦЦЁ МАЎЛЕННЯ[1]

[1] Праца па развіцці маўлення праводзіцца на кожным уроку на працягу вучэбнага года.

Гукавая культура маўлення. Развіццё слыхавой памяці і маўленчага апарату, увагі да гукавога боку мовы (сваёй і чужой). Удасканальванне моўных навыкаў: навучанне нармальнаму тэмпу і рытму маўлення, правільнаму моўнаму дыханню, патрэбнай гучнасці (уменне гаварыць без напружання) і правільнаму інтанаванню (уменне паніжаць і павышаць голас).

Навучанне вымаўленню слоў у адпаведнасці з нормамі арфаэпіі, з захаваннем націску.

Правільнае вымаўленне гукаў роднай мовы, дакладнае ўжыванне падобных гукаў, якія найбольш часта блытаюцца навучэнцамі: [л]–[р], [с]–[з], [ш]–[ж], [п]–[б], [с]–[ш] і г.д. (ізаляванае вымаўленне, а таксама ў словах, фразах і скорагаворках).

Работа над словам. Удакладненне, узбагачэнне і актывізацыя слоўніка навучэнцаў. Правільнае разуменне і ўжыванне слоў – назваў прадметаў, прымет, дзеянняў і тлумачэнне іх значэння. Тэматычная групоўка слоў, іх рода-відавое суаднясенне.

Назіранне за сэнсавымі адценнямі слоў (*слон, слонік, сланяня*). Адрозніванне і разуменне самых простых выпадкаў мнагазначнасці слоў (*іголка швейная, медыцынская і інш.*), аманіміі (*лісічкі, каса*).

Выкарыстанне правільнай граматычнай формы слоў.

Выкарыстанне слоў ветлівасці.

Работа над сказам і звязным маўленнем. Абдумванне адказаў на пытанні настаўніка, дакладнае іх фармуляванне, ужыванне ў адказе сказаў рознага тыпу.

Пераказ знаёмай казкі ці невялікага апавядання (па пытаннях настаўніка).

Складанне па малюнку ці серыі малюнкаў невялікага апавядання (пад кіраўніцтвам настаўніка).

Адказы на пытанні па прачытаных сказах і тэкстах.

Слоўнае маляванне з дапамогай настаўніка па прачытаным. Дапаўненне сюжэта, самастойнае прыдумванне падзей, як папярэдніх, так і наступных да адлюстраваных.

Выказванне сваіх уражанняў ад прагледжаных мультфільмаў, тэлеперадач, тэатральных спектакляў, экскурсій, назіранняў.

Адгадванне загадак, тлумачэнне сэнсу прыказак і прымавак, блізкіх да жыццёвага вопыту навучэнцаў.

Завучванне на памяць вершаў, пацешак, песень, лічылак і ўзнаўленне іх з захаваннем інтанацыі, якая дыктуецца зместам.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па раздзеле «Развіццё маўлення»

Ведаць і разумець:

разумець важнасць умення правільна гаварыць на беларускай мове, захоўваць правілы маўленчага этыкету.

Умець:

правільна вымаўляць гукі беларускай мовы;

правільна ўжываць у маўленні словы па сэнсе, выбіраць найбольш прыдатныя словы для выражэння думкі;

карыстацца вобразнымі выразамі (эпітэтамі, параўнаннямі, метафарамі і да т.п.);

правільна змяняць словы па формах, будаваць сказы розных тыпаў;

утвараць словы з дапамогай суфіксаў (у лісы – лісяня; будуе – будаўнік і да т.п.), прыставак (ляцець – пераляцець, прыляцець);

самастойна або па пытаннях настаўніка пераказваць добра знаёмы праслуханы або прачытаны мастацкі твор;

складаць апавяданне па малюнку, серыі малюнкаў, на зададзеную тэму, расказваць пра падзеі з асабістага жыцця;

інсцэніраваць вядомыя літаратурныя творы, асобныя эпізоды з твораў;

ведаць на памяць 4–6 вершаў, выразна іх дэкламаваць.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў паўсядзённых зносінах і ў практычнай дзейнасці:

арфаэпічна правільна вымаўляць словы беларускай мовы;

інтанацыйна выразна афармляць сваё выказванне;

падтрымліваць размову на знаёмую тэму, адбіраючы неабходныя моўныя сродкі для вырашэння пазнавальных, практычных і камунікатыўных задач (праяўляць разуменне і ўзаемаразуменне, задаваць пытанне, адказваць, выказваць пажаданне, згоду або нязгоду, завяршаць размову).

Кантрольныя пісьмовыя работы: кантрольнае спісванне – 1 (II паўгоддзе, 15–20 слоў).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету «Русский язык» для I класса учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения и воспитания

Русский язык

Пояснительная записка

Цель обучения: формирование у учащихся языковых, коммуникативно-речевых умений, обеспечивающих эффективное общение на русском языке в устной и письменной речи.

Задачи обучения:

в рамках языковой компетенции:

формирование представлений о системе русского языка;

усвоение произношения специфических звуков русского языка [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'] и написания букв *и, щ, ъ*;

усвоение знаний из области фонетики, лексики, морфемики, морфологии, синтаксиса;

овладение произносительными, орфографическими, пунктуационными нормами языка и формирование на их основе орфоэпических, орфографических, пунктуационных умений и навыков;

формирование элементарных способов анализа изучаемых явлений языка (звуко-буквенный разбор слов, разбор слов по составу, по частям речи, по членам предложения);

в рамках коммуникативно-речевой компетенции:

овладение всеми видами речевой деятельности;

обогащение словарного запаса учащихся;

развитие связной устной и письменной речи учащихся, умения пользоваться языком во всех видах речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо);

формирование умения работать с орфографическим и толковым словарями;

усвоение речеведческих понятий (текст; тема, основная мысль, заголовок текста; трёхчастное строение текста; план текста; типы текстов);

формирование умения адекватно понимать информацию устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль);

формирование умения отбирать языковые средства для создания собственных высказываний в соответствии с темой и основной мыслью;

овладение формулами речевого этикета;

формирование культуры речевого общения и поведения;

в рамках лингвокультурологической компетенции:

знакомство с элементами культуры и быта русского народа;

обогащение речи учащихся лексикой, пословицами, поговорками, отражающими национальный колорит и мудрость народа;

формирование ценностного отношения к русскому языку как хранителю культуры народа и духовного наследия всего человечества и одновременно воспитание уважения к культуре и языкам других национальностей;

развитие интеллектуальных и творческих способностей учащихся, нравственных качеств личности средствами языка;

развитие устойчивого интереса к изучению русского языка;

развитие интеллектуальных и творческих способностей учащихся, нравственных качеств личности средствами языка;

в рамках метапредметной компетенции:

формирование универсальных (общеучебных) умений и навыков, главными из которых являются умения целеполагания, планирования, контроля, оценки (регулятивные).

Задачи обучения русскому языку решаются в единстве с решением воспитательных задач, неразрывности и взаимодействия языка, культуры и личности ученика.

Направления обучения

Коммуникативная направленность обучения предусматривает взаимосвязанное обучение языку и речи. Теоретические сведения служат средством, обеспечивающим речевое общение в различных видах речевой деятельности. Знакомство с новым языковым явлением, его введение осуществляется не изолированно, а в тексте, предложении, с указанием на его связи с другими явлениями языка, на особенности его употребления в речи. Такой подход способствует развитию у учащихся способности (умений и навыков) решать языковыми средствами коммуникативные задачи в разных ситуациях общения.

Образовательные подходы

Компетентностный подход обусловлен социальными потребностями общества в компетентной, творческой личности с продуктивным типом мышления, способной к культурному саморазвитию, самостоятельному овладению знаниями и способами деятельности, решению конкретных проблем и задач в различных жизненных сферах. Он означает перенос акцента с процесса усвоения знаний на результат обученности учащихся, когда качество обучения русскому языку определяется способностью учащихся эффективно общаться на русском языке в устной и письменной форме. Особенностью компетентностного подхода является также метапредметность – установка на формирование у учащихся универсальных (общеучебных) умений, главными из которых являются умения целеполагания, планирования, контроля, оценки (регулятивные).

Культурологический подход означает реализацию единства и взаимодействия языка, культуры и личности в процессе обучения; направленность содержания обучения на комплексное формирование у учащихся средствами русского языка познавательных способностей, воспитание духовных, нравственных качеств личности; приобщение учащихся к культурным ценностям, выработанным народом; осознания себя как личности, принадлежащей к определенному культурному и языковому сообществу.

Личностно-деятельностный подход является интегрирующим средством в решении заявленных задач обучения русскому языку на I ступени общего среднего образования. Данный подход реализует основные требования к современному учебному процессу. В центре внимания находится ученик с его интересами, потребностями, способностями. Роль учителя не сводится к простой «передаче» знаний. На первый план выдвигается его организаторская и коммуникативная деятельность по созданию условий для учебного общения; организация обучения как сотрудничество и диалог с учащимися, при котором учащийся в процессе обучения выступает не объектом воздействия слова учителя, а субъектом общения с ним на уровне личностного общения. Процесс обучения при этом выстраивается как обучение *учебной деятельности* по овладению *речевой деятельностью* (слушание, говорение, чтение, письмо) на русском языке. Личностно-деятельностный подход в обучении содействует развитию у учащихся языковых и творческих способностей, воспитанию социально значимых качеств личности, пробуждает интерес к созидательной творческой деятельности.

Компетенции и содержание, обеспечивающее их формирование.

Реализация компетентностного подхода в обучении русскому языку учащихся I ступени общего среднего образования проявляется в направленности процесса обучения на формирование у учащихся языковой, коммуникативно-речевой, лингвокультурологической, метапредметной компетенций, в совокупности обеспечивающих развитие умений и навыков эффективного владения русским языком.

Языковая компетенция формируется в процессе усвоения знаний о единицах языка (звук, слог, слово, морфема – окончание, корень слова, приставка, суффикс), предложение, текст; формирование представлений об особенностях функционирования единиц языка в речи, усвоение языковых норм (орфоэпических, орфографических, пунктуационных).

Коммуникативно-речевая компетенция связана с усвоением речеведческих понятий и формированием на их основе умения понимать готовые тексты; отбирать языковые средства и создавать собственные устные и письменные высказывания с учетом целей, задач, ситуации общения, а также правил речевого этикета и социальных норм поведения.

Лингвокультурологическая компетенция формируется через дидактический материал, в процессе работы с текстами различных жанров, в которых закреплены основные нравственные ценности народа и которые отражают историю и культуру русского и белорусского народов. Учащийся осознает себя носителем языка, личностью, которая через язык усваивает систему общечеловеческих и национальных ценностей, культуру речевого общения и поведения.

Метапредметная компетенция связана с формированием у учащихся универсальных (общеучебных) умений и навыков, уровень освоения которых в значительной степени влияет на успешность обучения в последующих классах.

Принципы отбора содержания обучения

Системно-описательный принцип, в соответствии с которым языковой материал в курс русского языка отбирается и изучается в последовательности, отражающей многоуровневый характер русского языка.

Дифференциально-систематический принцип требует, чтобы при отборе языкового материала учитывались языковые явления русского языка, не совпадающие с аналогичными языковыми явлениями белорусского языка, требующие повышенного внимания к ним в процессе обучения.

Принцип функциональности. Опора на принцип функциональности в отборе содержания обучения означает, что языковые сведения должны отбираться с учетом их значимости и важности для решения коммуникативных задач обучения на I ступени общего среднего образования.

Принцип *минимизации* языкового материала при определении содержания обучения русскому языку базируется на учете возрастных и психологических особенностей в характере познавательной деятельности учащихся начальных классов. На основе принципа минимизации отбор языкового материала в учебную программу осуществлён в объёме, который обеспечивает достижение заявленных целей и задач обучения русскому языку учащихся на I ступени общего среднего образования.

Принцип *преемственности и перспективности* в отборе содержания обучения русскому языку проявляется в соблюдении преемственности между дошкольной ступенью образования и начальной школой и перспективности между начальной и базовой школой на содержательном, деятельностном, коммуникативном и эмоциональном аспектах.

Ситуативно-тематический принцип, положенный в основу отбора содержания устного курса русского языка (1 кл.), позволил выделить перечень конкретных тем и ситуаций общения, которые актуальны для учащихся, учитывают их познавательный интерес и возрастные особенности.

Принцип *концентрической организации* и представления содержания языкового материала в программе обеспечивает многократное обращение к изученному материалу с постепенным его расширением и углублением на каждом новом этапе обучения.

Изучаемые разделы языка

Языковой материал в программе представлен системой понятий, определений, теоретических сведений, объединённых таким образом, чтобы создать теоретическую основу для формирования грамматических, орфографических, коммуникативно-речевых умений и навыков.

Структурно программа по русскому языку состоит из трех самостоятельных разделов: «Устный курс русского языка» (I класс), «Вводный курс. Особенности русского языка» (II класс), «Язык и речь» (II–IV классы). В каждом из разделов решаются свои конкретные задачи, которые подчинены цели и основным задачам обучения русскому языку учащихся I ступени общего образования.

Устный курс русского языка (1 кл.)

Устный курс представляет собой предварительный этап в системе обучения русскому языку учащихся учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения и выполняет в основном адаптационную роль. Он направлен на формирование у учащихся первоначальных умений и навыков речевой деятельности на русском языке (слушание и говорение) как основы коммуникативной компетенции. Его главным задачами является формирование умения воспринимать (слушать, слышать и понимать) русскую устную речь, отличать её от белорусской устной речи; постановка путём имитирования произношения специфических звуков русского языка [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'] и формирование умения правильно произносить их в изученных словах, скороговорках, в заученных наизусть стихотворениях; обогащение словарного запаса учащихся русской лексикой и формирование умения использовать в речевых

высказываниях изученную лексику; усвоение и активизация в устной речи формул речевого этикета (приветствия, прощания, благодарности); чтение отдельных слов, графический облик и лексический смысл которых совпадают в русском и белорусском языках; знакомство с элементами культуры и быта русского народа; осознание красоты, богатства, выразительности и ценности русского языка как духовно-культурного наследия народа; воспитание нравственных и эстетических качеств личности через восприятие произведений русской классической и современной детской литературы и устного народного творчества. Поставленные задачи решаются через содержание устного курса, учебный материал в который отобран на основе *ситуативно-тематического* к принципа. Реализация ситуативно-тематического заключается в определении перечня конкретных тем и ситуаций общения на русском языке, которые актуальны для учащихся 1 класса, учитывают их познавательный интерес и возрастные особенности. Одновременно лексическое наполнение и речевые модели каждой темы обеспечивают элементарное общение учащихся на русском языке в простейших жизненных ситуациях. Презентация учебного материала позволяет уже с первых уроков включать учащихся в речевое общение на русском языке и тем самым реально осуществлять коммуникативную направленность в обучении русскому языку учащихся учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения.

Вводный курс (2 кл.)

Само название «*Вводный курс»* говорит о пропедевтическом характере данного раздела, усвоение которого должно обепечить базу для последующего изучения русского языка. «Вводный курс» является интегрированным курсом, совмещающим в себе задачи обучения чтению и письму на русском языке. Он целиком построен на фонетико-графическом материале, отобранном в результате сопоставительного анализа звуковых систем русского и белорусского языков, составляющем специфику русского языка. Учащиеся знакомятся со звуко-буквенной системой русского языка, специфическими, по сравнению с белорусским языком, звуками [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'] и буквами *и, щ, ъ*. У них формируются навыки нормативного произношения специфических звуков, а также формируется умение писать слова, предложения с буквами *и, щ, ъ,* отсутствующими в белорусском языке. В процессе чтения и слушания текстов разных жанров происходит накопление и обогащение словарного запаса русской лексикой; формируются умения и навыки, направленные на развитие связной речи (ответы на вопросы по содержанию прочитанных и воспринятых на слух текстов, пересказ несложных текстов, составление небольших высказываний по образцу, по вопросам учителя, по картинкам). Учащиеся упражняются в списывании отдельных слов, предложений, небольших текстов; в составлении словосочетаний и предложений; учатся производить звуковой анализ односложных и двусложных слов. Занятия на этом этапе обучения проводятся в виде интегрированных уроков – без разделения на уроки языка и чтения.

Язык и речь (2–4 кл.)

Звуки и буквы. Главной задачей раздела «Звуки и буквы» является формирование у учащихся умения соотносить звук и обозначающую его букву, осознавать неоднозначность связей, существующих между звуком и буквой; формирование навыков русского литературного произношения и правописных навыков. Учащиеся узнают о смыслоразличительной роли звуков (букв); о слоге и слогообразующей роли гласных звуков; об ударных и безударных гласных звуках и способах проверки написания безударных гласных; о твёрдых и мягких согласных звуках и способах обозначения мягкости и твёрдости согласных на письме; о звонких и глухих согласных звуках; знакомятся с явлениями оглушения парных звонких и глухих согласных в определенных позициях и способах проверки написания парных звонких и глухих согласных в этих позициях; учатся производить звуко-буквенный разбор слов. В процессе изучения раздела «Звуки и буквы» закладываются основы орфографической грамотности учащихся. На практическом уровне они подводятся к осознанию ведущего принципа русской орфографии – морфолого-фонематического.

Слово. Языковой материал раздела **«Слово»** направлен на воспитание у учащихся внимания и интереса к слову, его значению; на развитие умения творчески и осознанно подходить к выбору слов для построения собственных высказываний. У них формируются первичные представления о слове как двусторонней единице, обладающей формой и лексическим значением. Учащиеся узнают об однозначных и многозначных словах, о словах с прямым и переносным значением (на практическом уровне); знакомятся с синонимами и антонимами; с фразеологизмами (на практическом уровне); с межъязыковой омонимией в русском и белорусском языках (на практическом уровне); с орфографическим и толковым словарями русского языка и приёмами работы с ними. Большое внимание уделяется обогащению, развитию и активизации словарного запаса учащихся, работе с пословицами, поговорками, фразеологизмами.

Состав слова. Правописание слов. При изучении состава слова у учащихся формируются представления о значимых частях слова (морфемах) как носителях лексического и грамматического значения слова (корне, приставке, суффиксе, окончании); о роли приставок, суффиксов в образовании новых слов и выражении их смысла; формируется умение ориентироваться в структуре слова; умение проводить разбор слов по составу и опираться на него при решении орфографических задач. Работа над составом слова включает элементы словообразовательного анализа. Внимание учащихся обращается на семантику некоторых морфем, составляющих слово, что способствует осознанию учащимися роли морфем в формировании лексического значения слова, развивает внимание и интерес к происхождению слов, способствует обогащению словаря учащихся, развитию их языкового чутья, мышления. Языковой материал на правописание слов включает широкий круг правил, алгоритмов на правописание безударных гласных, парных звонких и глухих согласных, непроизносимых согласных в корне слова; написание слов с разделительным ***ъ;*** слов с двойными согласными в корне слова, на стыке приставки и корня, корня и суффикса. Вводится понятие об орфограмме, которое используется как рабочий термин при изучении правописания слов.

Части речи. Учащиеся знакомятся с морфологическим строем языка, с такими частями речи, как: имя существительное, имя прилагательное, местоимение, глагол, предлог. Части речи рассматриваются в составе предложений, где слова связаны друг с другом по смыслу и грамматически. Особое внимание уделяется признакам каждой изучаемой части речи: *имя существительное* – число, род, падеж, склонение; *имя прилагательное* – число, род (в единственном числе), падеж; *глагол* – время, число, род (в прошедшем времени единственного числа), лицо (в настоящем и будущем времени), спряжение; *местоимение* – число, лицо, падеж личных местоимений. Формируются навыки правописания падежных окончаний имён существительных, имён прилагательных, местоимений; навыки правописания личных окончаний глаголов настоящего и будущего времени, глаголов на ***-тся, -ться***, гласных перед суффиксом ***-л*** в глаголах прошедшего времени; ***не*** с глаголами. Учащиеся знакомятся с *предлогами*, учатся различать приставку и предлог, употреблять в речи и грамотно писать предлоги.

Предложение. На материале раздела «Предложение» ведётся последовательная работа по формированию синтаксического строя речи учащихся. Они получают представление о предложении как минимальной единице речи, которая обладает смысловой и интонационной законченностью и является средством общения людей. Знакомятся с различными видами предложений по цели высказывания (повествовательными, вопросительными и побудительными) и по интонации (восклицательными и невосклицательными), их использованием в разных речевых ситуациях; учатся устанавливать смысловую и грамматическую связь между словами по вопросам; оформлять конец предложений соответствующими знаками препинания. Знакомятся с главными (подлежащее и сказуемое) и второстепенными (без деления на виды) членами предложения; с однородными (главными и второстепенными) членами предложения; с интонацией перечисления и противопоставления однородных членов предложения, с правилами постановки запятых при однородных членах предложения перед союзами ***и, а, но*** (в письменной речи); с обращением (на практическом уровне); со

словосочетаниями в структуре предложения. В результате учащиеся практически осваивают понятие о связи слов в предложении по смыслу и грамматически. Работа над предложением носит сквозной характер, так как весь программный материал изучается на синтаксической основе.

Текст. Основной задачей раздела «Текст» является формирование у учащихся устойчивого внимания и интереса к собственной речи и речи других людей, развитие коммуникативных умений, творческих способностей, расширение возможностей самовыражения. Учащиеся получают представление об устной и письменной, диалогической и монологической формах речи; о признаках текста (тема, основная мысль, заголовок, связь заголовка с темой и основной мыслью, смысловая связь и определённая последовательность предложений в тексте, структура текста). Узнают о типах текстов (описание, повествование, рассуждение); о смысловом единстве структурных частей текста; о роли абзацев в тексте; о плане текста; знакомятся с правилами речевого этикета; учатся письменно пересказывать тексты по вопросам, по коллективно составленному или готовому плану (изложения); составлять тексты по опорным словам и серии сюжетных рисунков (сочинения). Систематическая работа над текстом дает учащимся возможность наблюдать, всесторонне анализировать изучаемые лексические и грамматические явления в их органической взаимосвязи.

Каллиграфия. Задача каллиграфии – развитие и совершенствование навыков графически правильного начертания букв, их соединений в словах; красивого, быстрого, ритмичного письма слов и предложений. Содержание работы, по возможности, должно быть связано с изучаемым на уроке языковым материалом. Упражнения по каллиграфии способствуют воспитанию у учащихся аккуратности, трудолюбия, добросовестности. Во 2 классе осуществляется постепенный перевод учащихся на письмо в тетрадях с разлиновкой в одну линию.

Содержание учебного предмета

I класс

Устный курс русского языка (30 ч)

Содержание устного курса очерчено 20 отобранными темами и ситуациями общения, которые отражены и раскрыты в прозаических и стихотворных текстах русского фольклора (сказки, загадки, скороговорки, считалки, речевки), прозаических и стихотворных текстах русской детской классики и произведениях современных писателей и поэтов. Лексика и речевые модели отобранных тем и ситуаций обеспечивают элементарное общение учащихся на русском языке в различных жизненных ситуациях, способствуют формированию у них нравственной, эмоциональной, эстетической сторон личности. Основной формой представления языкового материала является речевой образец. Литературные тексты предъявляются учащимся как через образцовую русскую речь учителя (чтение и рассказывание), так и в форме звукозаписи, через электронные средства обучения. Прослушивание текстов сопровождается выполнением заданий, направленных на проверку адекватности восприятия учащимися содержания текстов и включение их в творческий процесс создания собственных высказываний на русском языке. Задания предусматривают различные виды деятельности и формы работы, способствующие тому, чтобы каждый учащийся был активным и равноправным участником коммуникативно-речевого процесса на уроке.

Тематика устного курса русского языка

I. Слушаем, запоминаем, говорим, играем – 20 ч.

1. Мы изучаем русский язык – 1 ч.
2. Знакомство – 1 ч.
3. Осень школьная пришла – 1 ч.
4. Давайте дружить – 1 ч.

5. Моя семья – 1 ч.
6. Учимся вежливости –5 ч.
7. Праздник чудный – Новый год – 1 ч.
8. Что такое хорошо, и что такое плохо – 3 ч.
9. Солнце, воздух и вода – наши лучшие друзья – 2 ч.
10. Добро не умрет, и зло пропадет – 1 ч.
11. Мамин день – 1 ч.
12. Без труда не выловишь рыбку из пруда – 1 ч.
13. Кем быть? – 1 ч.

II Слушаем, говорим, учимся читать – 10 ч.

1. В слова играем, друг друга понимаем – 2 ч.
2. Сказка – в жизни подсказка – 2 ч.
3. Наши домашние любимцы – 1 ч.
4. Земное чудо – лес – 1 ч.
5. С любовью к природе – 1 ч.
6. Учимся видеть прекрасное – 2 ч.
7. День за днем – 1 ч.

Виды деятельности

Различение на слух устной русской и белорусской речи. Восприятие на слух текстов. Заучивание наизусть скороговорок, стихотворных текстов. Построение элементарных высказываний: ответы на вопросы по содержанию прослушанных текстов; драматизация, ролевое воспроизведение. Воспроизведение готовых диалогов, разыгрывание диалогов (по образцу, по заданной ситуации). Построение элементарных высказываний в простейших ситуациях общения (по образцу, по заданной ситуации) с использованием формул русского речевого этикета (приветствие, прощание, благодарность, извинение). Произношение специфических русских звуков [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'] (формирование первоначальных навыков). Раскрашивание и рисование иллюстраций к прослушанным текстам. Лексические игры, разгадывание ребусов, отгадывание загадок. Чтение (эпизодическое, начиная со второго полугодия) отдельных слов, совпадающих по графическому начертанию и лексическому значению в русском и белорусском языках, а также предложений из 2–5 слов.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Устный курс русского языка»

Знать:

слова, составляющие лексический минимум каждого урока;

заученные скороговорки, стихотворения;

изученные пословицы;

формулы речевого этикета: приветствия, прощания, благодарности.

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

различать в потоке речи русскую и белорусскую речь;

различать виды речевой деятельности – слушание, говорение, чтение, письмо;

понимать общий смысл прослушанных произведений;

прогнозировать содержание и устанавливать последовательность событий по данным к текстам иллюстрациям и рисункам;

правильно произносить звуки, а также слова, скороговорки, стихи со специфическими русскими звуками [г, г', р', ч', щ', д', т'];

отвечать на вопросы по содержанию текста, опираясь на лексику вопросов;

вести элементарные ситуативные диалоги с 4-6 репликами-вопросами и репликами-ответами;

читать по слогам и складывать из букв разрезной азбуки отдельные слова, совпадающие по графическому начертанию и лексическому значению в русском и белорусском языках, а также предложения из 2–5 слов;

складывать из букв разрезной азбуки отдельные слова.

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

для элементарного общения на русском языке (изученные слова, скороговорки, стихи со специфическими русскими звуками [г, г', р', ч', щ', д', т']; формулы речевого этикета: приветствия, прощания, благодарности; изученные пословицы; ситуативные диалоги с 4-6 репликами-вопросами и репликами-ответами.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Матэматыка»
для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

МАТЭМАТЫКА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навучанне матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі накіравана на фарміраванне першапачатковых уяўленняў пра матэматыку як пра навуку, якая вывучае колькасныя адносіны і прасторавыя формы сапраўднага свету. Вучэбны прадмет «Матэматыка» садзейнічае развіццю наглядна-вобразнага і славесна-лагічнага мыслення, закладвае асновы для фарміравання ў навучэнцаў алгарытмічнай культуры, пазнавальнай самастойнасці, паказвае магчымасці прымянення матэматычных ведаў у паўсядзённым жыцці.

Мэта навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі – фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў, неабходных для працягу навучання матэматыцы і іншым вучэбным прадметам на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі, набыццё першапачатковага вопыту рашэння вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач; фарміраванне пазнавальных працэсаў і мысліцельных аперацый навучэнцаў.

Задачы навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі:

сфарміраваць уяўленні пра натуральны ліку і лік нуль на аснове вывучэння ўтварэння, паслядоўнасці, чытання, запісу лікаў, іх разраднага саставу, параўнання лікаў і выканання над імі арыфметычных дзеянняў, вымярэння велічынь і рашэння тэкставых задач;

навучыць распазнаваць, будаваць і даследаваць геаметрычныя фігуры, параўноўваць аднародныя велічыні, вызначаць лікавыя значэнні велічынь з дапамогай вымярэнняў і вылічэнняў;

пазнаёміць са спосабамі прадстаўлення інфармацыі з дапамогай малюнкаў, схем, чарцяжоў, дыяграм, тэсктаў, табліц, матэматычнай сімволікі; сфарміраваць пачатковыя ўменні па пабудове мадэляў рэальных сітуацый з колькаснымі данымі;

стварыць умовы для авалодання асновамі лагічнага і алгарытмічнага мыслення, развіцця прасторавага ўяўлення, матэматычнай мовы;

забяспечыць набыццё пачатковага вопыту прымянення матэматычных ведаў для рашэння вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач;

садзейнічаць развіццю цікавасці да матэматыкі, да даследавання матэматычнай сутнасці аб’ектаў навакольнага свету.

Метадычныя прынцыпы адбору зместу навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі

Прынцып вядучай ролі арыфметычнага матэрыялу. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам асноўнае месца ў змесце вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі адводзіцца фарміраванню паняцця цэлага неадмоўнага ліку.

Прынцып канцэнтрызму ў вывучэнні арыфметычнага матэрыялу. Згодна з дадзеным прынцыпам арыфметычны матэрыял на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі структуруецца па канцэнтрах: спачатку вывучаюцца адназначныя лікі, потым двухзначныя лікі, далей – трохзначныя лікі і мнагазначныя лікі да мільёна. Вылучэнне канцэнтраў звязана з асаблівасцямі дзесятковай сістэмы злічэння. У кожным канцэнтры навучэнцы знаёмяцца са спосабамі ўтварэння, чытання і запісу лікаў, паслядоўнасцю лікаў, вучацца параўноўваць лікі і выконваць над імі арыфметычныя дзеянні.

Прынцып узаемасувязі змястоўных ліній вучэбнага прадмета «Матэматыка»: арыфметычнага матэрыялу, велічынь, геаметрычнага матэрыялу, элементаў алгебры. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам змястоўныя лініі вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі ўзаемазвязаны і дапаўняюць адна адну. Вучэбны матэрыял, які вывучаецца ў рамках адной тэмы, спрыяе лепшаму засваенню матэрыялу другой лініі (перавод з адных адзінак вымярэння ў іншыя спрыяе замацаванню нумарацыі лікаў; рашэнне ўраўненняў заснавана на веданні сувязі паміж кампанентамі і вынікамі дзеянняў; вылічэнне перыметра прамавугольніка звязана з веданнем уласцівасцей арыфметычных дзеянняў і інш.). На кожным уроку комплексна рашаюцца задачы па фарміраванні ўяўленняў пра лік, велічыню, геаметрычныя фігуры і элементы алгебры.

Прынцып інтэграцыі вучэбнай матэматычнай тэорыі і практыкі рашэння тэкставых задач з прыкладным зместам. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам асаблівая роля ў вучэбным прадмеце «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі адводзіцца тэкставым задачам, на прыкладзе якіх навучэнцы знаёмяцца з магчымасцямі прымянення матэматычнай тэорыі для рашэння прыкладных праблем.

Прынцып спалучэння гульнявой і вучэбна-пазнавальнай дзейнасці пры навучанні матэматыцы. На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вялікае значэнне надаецца выкарыстанню ў навучанні дыдактычных гульняў. У гэты перыяд адбываецца змена вядучага віду дзейнасці (пераход ад гульнявой да вучэбна-пазнавальнай). Дыдактычная гульня інтэгруецца ў вучэбна-пазнавальную дзейнасць, з аднаго боку, ствараючы магчымасці для вывучэння вучэбнага матэрыялу на даступным для навучэнцаў узроўні, з другога боку – стымулюючы развіццё цікавасці да матэматыкі.

Прынцып навучання матэматыцы на аснове дзейнасці мадэліравання. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам навучанне матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі накіравана не толькі на засваенне даступнай для навучэнцаў матэматычнай тэорыі, але і на фарміраванне ў іх пачатковых уяўленняў пра метады пабудовы матэматычных мадэляў. Уменне прадстаўляць істотныя характарыстыкі вывучаемых аб’ектаў з дапамогай мадэляў розных відаў спрыяе ўсвядомленаму фарміраванню матэматычных паняццяў і спосабаў дзейнасці, аказвае станоўчы ўплыў на развіццё пазнавальнай самастойнасці навучэнцаў.

Характарыстыка зместу навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі

У змесце вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вылучаюцца наступныя *асноўныя* лініі:

арыфметычны матэрыял;

велічыні і іх вымярэнне;

геаметрычны матэрыял;

алгебраічны матэрыял.

З дапамогай простых і састаўных *тэкставых* задач навучэнцы ўдакладняюць і абагульняюць веды і ўменні, атрыманыя пры вывучэнні арыфметычнага і геаметрычнага матэрыялу, асноўных велічынь і элементаў алгебры. Тэкставыя задачы даюць магчымасць

прымяняць матэматычную тэорыю для вырашэння практычных праблем. У працэсе рашэння задач развіваюцца маўленне, увага, уяўленне і мысленне навучэнцаў. Змест тэкставых задач забяспечвае пашырэнне кругагляду навучэнцаў, дазваляе рэалізаваць выхаваўчую функцыю навучання.

Вядучая роля ў навучанні матэматыцы адводзіцца арыфметычнаму матэрыялу. Арыфметычны матэрыял вывучаецца канцэнтрычна: адназначныя лікі, двухзначныя лікі да 20, лікі ад 21 да 100, трохзначныя лікі, мнагазначныя лікі ад 1000 да 1 000 000. Пераход да новага канцэнтра суправаджаецца не толькі пашырэннем мноства вывучаных лікаў, але і сістэматызацыяй ведаў, увядзеннем новых паняццяў і спосабаў дзеянняў у дзейнасць навучэнцаў. Лінія велічынь, геаметрычны і алгебраічны матэрыял з'яўляюцца спадарожнымі для лініі лікаў і арыфметычных дзеянняў. Знаёмства з велічынямі, вывучэнне элементаў геаметрыі і алгебры размеркавана па адпаведных канцэнтрах.

Арыфметычны матэрыял

Натуральныя лікі і нуль, арыфметычныя дзеянні над імі. У навучэнцаў фарміруюцца ўяўленні пра натуральны лік як вынік лічэння і вымярэння велічынь, пра ўтварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс лікаў, іх разрадным састаў, пра параўнанне лікаў, арыфметычныя дзеянняі над імі (складанне, адніманне, множанне, дзяленне), пра ўласцівасці арыфметычных дзеянняў (перамяшчальная ўласцівасць складання і множання, спалучальная ўласцівасць складання і множання, размеркавальная ўласцівасць множання), а таксама заснаваныя на гэтых уяўленнях уменні і навыкі.

Долі. На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі навучэнцы знаёмяцца з паняццем долі як адной з роўных частак цэлага (прадмета, геаметрычнай фігуры, велічыні), вучацца параўноўваць долі на практычнай аснове, рашаць тэкставыя задачы на знаходжанне долі ліку і ліку па яго долі.

Велічыні і іх вымярэнне

У цеснай сувязі з арыфметычным матэрыялам раскрываецца паняцце велічыні. Важным з практычнага пункта гледжання з'яўляецца навучанне вымярэнню велічынь. Навучэнцы атрымліваюць уяўленне аб тым, што лік з'яўляецца вынікам вымярэння велічынь.

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі навучэнцы знаёмяцца з такімі велічынямі, як даўжыня, плошча, маса, час, і з адзінкамі іх вымярэння. Вызначэнне значэнняў гэтых велічынь заснавана на выкарыстанні вымяральных інструментаў і вылічэнняў. Пры рашэнні тэкставых задач навучэнцы таксама знаёмяцца з прапарцыянальнымі велічынямі, лікавыя значэнні якіх вызначаюцца з дапамогай вылічэнняў (хуткасць, час, адлегласць; цана, колькасць, кошт; ураджайнасць, плошча, ураджай і інш.).

Геаметрычны матэрыял

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі навучэнцы знаёмяцца з геаметрычнымі фігурамі (пункт, прамая, адрэзак, ломаная, вугал, многавугольнік, прамавугольнік, квадрат, акружнасць, круг і інш.); вучацца знаходзіць даўжыні адрэзка і ломанай, перыметр многавугольніка, плошчу геаметрычнай фігуры з дапамогай палеткі, вылічваць плошчу прамавугольніка па даўжынях яго старон, будаваць геаметрычныя фігуры. Навучэнцы выконваюць заданні з геаметрычным зместам, накіраваныя на фарміраванне прасторавых уяўленняў. Знаёмства з геаметрычнымі целамі (куб, прызма, піраміда, цыліндр, конус, шар) у працэсе навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляецца на прапедэўтычным узроўні.

Алгебраічны матэрыял

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі навучэнцы знаёмяцца з алгебраічнымі паняццямі (лікавы выраз, роўнасць, няроўнасць, пераменная, выраз з пераменнай,

ураўненне); вучацца чытаць і запісваць выразы, знаходзіць іх значэнні на аснове правіл парадку выканання дзеянняў, адрозніваць правільныя і няправільныя роўнасці і няроўнасці, абазначаць пераменную літарамі лацінскага алфавіта, знаходзіць значэнне выразу пры зададзеным значэнні пераменнай, рашаць ураўненні на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікамі арыфметычных дзеянняў.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (120 г)

Параўнанне прадметаў і мностваў прадметаў, прасторавыя і часавыя ўяўленні

Атаясамліванне і адрозніванне прадметаў па адной уласцівасці: форме (круглыя, трохвугольныя, квадратныя, прамавугольныя), памеры (малыя, вялікія), колеры. Прасторавыя ўяўленні: *зверху, знізу, вышэй, ніжэй, злева, справа, лявей, правей, перад, за, паміж, побач*. Часавыя ўяўленні: *спачатку, потым, раней, пазней, да, пасля; раніца, дзень, вечар, ноч*. Поры года: *вясна, лета, восень, зіма*.

Класіфікацыя прадметаў па адной і дзвюх уласцівасцях. Упарадкаванне прадметаў дадзенага мноства. Параўнанне мностваў прадметаў па колькасці: *столькі ж, больш, менш, больш на, менш на*.

Назвы лікаў ад 1 да 20. Лічэнне прадметаў у межах 20.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па раздзеле «Параўнанне прадметаў і мностваў прадметаў, прасторавыя і часавыя ўяўленні»

Ведаць:

прыметы параўнання прадметаў і груп прадметаў;

прасторавыя катэгорыі (*зверху, знізу, вышэй, ніжэй, злева, справа, правей, лявей, перад, за, паміж, побач*);

часавыя катэгорыі: (*спачатку, потым, раней, пазней, да, пасля; раніца, дзень, вечар, ноч; вясна, лета, восень, зіма*);

назвы лікаў ад 1 да 20.

Умець:

лічыць прадметы ў межах 20;

параўноўваць колькасці мностваў прадметаў;

даваць характарыстыку размяшчэнню прадмета ў прасторы;

вызначаць часавую паслядоўнасць падзей;

упарадкоўваць прадметы па памеры.

Адназначныя лікі (42 г)

Назвы, паслядоўнасць і абазначэнні адназначных лікаў ад 1 да 9.

Лік 0 і яго абазначэнне.

Утварэнне ліку дадаваннем адзінкі да папярэдняга ліку, аднімання адзінкі ад наступнага ліку. Знакі «+», «–».

Параўнанне лікаў. Знакі «>», «<», «=».

Састаў адназначных лікаў. Складанне і адніманне адназначных лікаў на практычнай аснове (з дапамогай лічэння прадметаў). Складанне і адніманне з нулём.

Рашэнне простых задач, якія раскрываюць канкрэтны сэнс арыфметычных дзеянняў складання і аднімання.

Прамая. Пункт. Адрэзак.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па раздзеле «Адназначныя лікі»

Ведаць:

спосабы ўтварэння, паслядоўнасць і абазначэнні адназначных лікаў;

састаў адназначных лікаў;

назвы і абазначэнні арыфметычных дзеянняў складання і аднімання;

адносіны паміж лікамі (*больш, менш, роўна*);

матэматычныя знакі «>», «<», «=»;

структуру задачы, узаемасувязь паміж умовай і пытаннем;

назвы геаметрычных фігур (*пункт, прамая, адрэзак*).

Умець:

чытаць, запісваць і параўноўваць лікі першага дзясятка;

утвараць лікі шляхам дадавання адзінкі да папярэдняга ліку, аднімання адзінкі ад наступнага ліку;

дадаваць і аднімаць адназначныя лікі на практычнай аснове (з дапамогай лічэння прадметаў);

рашаць простыя задачы, якія раскрываюць канкрэтны сэнс арыфметычных дзеянняў складання і аднімання.

Двухзначныя лікі (60 г)

Лік 10. Дзясятак. Састаў ліку 10. Утварэнне лікаў ад 11 да 20. Назвы, чытанне і запіс лікаў ад 11 да 20. Дзесятковы састаў двухзначных лікаў у межах 20. Параўнанне лікаў у межах 20.

Назвы кампанентаў і вынікаў складання і аднімання. Перамяшчальная ўласцівасць складання. Узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння складання.

Табліца складання лікаў у межах 10 і адпаведныя выпадкі аднімання. Прыёмы складання і аднімання лікаў: прылічванне (адлічванне) па адным, складанне (адніманне) па частках, складанне з выкарыстаннем перамяшчальнай уласцівасці складання, адніманне з апорай на сувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння складання.

Пазатаблічнае складанне і адніманне лікаў у межах 20 без пераходу праз дзясятак.

Лікавыя выразы ў 1–2 дзеянні з лікамі ў межах 20 без дужак: чытанне, запіс, знаходжанне значэння.

Падбор невядомага кампанента складання (аднімання) па вядомых кампаненту і выніку.

Рашэнне простых задач на павелічэнне (памяншэнне) ліку на некалькі адзінак.

Рашэнне простых задач на вызначэнне ўмяшчальнасці сасуда і аб’ёму вадкасці (у літрах).

Адзінкі даўжыні: *сантыметр, дэцыметр*. Даўжыня адрэзка. Параўнанне адрэзкаў па даўжыні. Вымярэнне даўжыні адрэзка з дапамогай лінейкі. Пабудова адрэзкаў зададзенай даўжыні. Параўнанне лікавых значэнняў даўжыні. Складанне і адніманне лікавых значэнняў даўжыні.

Адзінка часу *гадзіна*. Вызначэнне часу па цыферблатным гадзінніку з дакладнасцю да гадзіны.

Адзінка масы *кілаграм*. Маса прадмета. Параўнанне прадметаў па масе. Знаёмства з вагамі.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў па раздзеле «Двухзначныя лікі да 20»

Ведаць:

спосабы ўтварэння, паслядоўнасць і абазначэнні лікаў ад 10 да 20;

дзесятковы склад лікаў ад 10 да 20;

назвы кампанентаў і выніку дзеянняў складання і аднімання;

перамяшчальную ўласцівасць складання;

узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння складання;

табліцу складання лікаў у межах 10 і адпаведныя выпадкі аднімання;

назвы геаметрычных фігур (пункт, прамая, адрэзак, круг, трохвугольнік, квадрат, прамавугольнік);

назвы адзінак даўжыні (дэцыметр, сантыметр), часу (гадзіна), масы (кілаграм).

Умець:

чытаць, запісваць і параўноўваць лікі ў межах 20;

складаць і аднімаць лікі ў межах 20 без пераходу праз дзясятак;

падбіраць невядомыя кампаненты складання (адніманння) па вядомых кампаненце і выніку;

чытаць і запісваць лікавыя выразы ў 1–2 дзеянні без дужак з лікамі ў межах 20, знаходзіць іх значэнні;

рашаць простыя задачы на павелічэнне (памяншэнне) ліку на некалькі адзінак;

рашаць простыя задачы на вызначэнне ўмяшчальнасці сасуда і аб'ёму вадкасці (у літрах);

параўноўваць, складаць і аднімаць лікавыя значэнні вывучаных велічынь;

выражаць значэнне даўжыні ў розных адзінках вымярэння (дэцыметр, сантыметр);

чарціць адрэзак зададзенай даўжыні і вымяраць даўжыню адрэзка;

вызначаць час з дакладнасцю да гадзіны;

распазнаваць і называць вывучаныя геаметрычныя фігуры;

карыстацца вывучанай матэматычнай тэрміналогіяй.

Паўтарэнне вывучанага ў I класе (10 г)

Адназначныя лікі: утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс. Састаў лікаў у межах 10. Двухзначныя лікі да 20: утварэнне, паслядоўнаць, чытанне, запіс. Дзесятковы састаў двухзначных лікаў да 20. Параўнанне лікаў у межах 20.

Таблічнае складанне лікаў у межах 10 і адваротныя выпадкі аднімання.

Пазатаблічнае складанне і адніманне лікаў у межах 20 без пераходу праз дзясятак.

Знаходжанне значэнняў выразаў у 1–2 дзеянні без дужак з лікамі ў межах 20.

Рашэнне простых задач, якія раскрываюць сэнс арыфметычных дзеянняў складання і аднімання, на памяншэнне і павелічэнне ліку на некалькі адзінак.

Рашэнне простых задач на вызначэнне ўмяшчальнасці сасуда і аб'ёму вадкасці (у літрах).

Геаметрычныя фігуры: распазнаванне квадрата, круга, трохвугольніка, прамавугольніка. Атаясамліванне і адрозніванне фігур па памеры і колеры. Прамая. Пункт. Адрэзак.

Адзінкі даўжыні: *дэцыметр, сантыметр*. Вымярэнне даўжыні адрэзка з дапамогай лінейкі. Пабудова адрэзка зададзенай даўжыні.

Адзінка часу *гадзіна*. Вызначэнне часу па цыферблатным гадзінніку з дакладнасцю да гадзіны.

Адзінка масы *кілаграм*. Параўнанне прадметаў па масе.

Пры вывучэнні матэматыкі ў I класе авалодваюць наступнымі **відамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці**:

аналізаваць вучэбнае заданне (вылучаць умову і патрабаванне);

разумець і супастаўляць інфармацыю, прадстаўленую ў выглядзе тэксту, малюнка, схемы, лікавага выразу або няроўнасці;

разумець інфармацыю, прадстаўленую ў таблічнай форме;

параўноўваць і класіфікаваць прадметы па адной (дзвюх) уласцівасцях;

вызначаць заканамернасці (правіла, паводле якога складзены шэраг прадметаў, фігур, лікаў і інш.) і выкарыстоўваць іх пры выкананні заданняў.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

прыметы параўнання прадметаў і груп прадметаў;

прасторавыя і часавыя катэгорыі;

спосабы ўтварэння, паслядоўнасць і абазначэнні лікаў ад 10 да 20;

адносіны паміж лікамі (*больш, менш, роўна*), матэматычныя знакі «>», «<», «=»;

састаў адназначных лікаў;

дзесятковы састаў лікаў ад 10 да 20;

назвы і абазначэнні арыфметычных дзеянняў складання і аднімання; назвы кампанентаў і выніку арыфметычных дзеянняў складання і аднімання;

перамяшчальную ўласцівасць складання;

узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння складання;

табліцу складання лікаў у межах 10 і адпаведныя выпадкі аднімання;

структуру задачы, узаемасувязь паміж умовай і пытаннем;

назвы геаметрычных фігур (пункт, прамая, адрэзак, круг, трохвугольнік, квадрат, прамавугольнік);

назвы адзінак даўжыні (дэцыметр, сантыметр), часу (гадзіна), масы (кілаграм).

Умець:

лічыць прадметы ў межах 20;

параўноўваць колькасці мностваў прадметаў;

даваць характарыстыку размяшчэнню прадмета ў прасторы;

апісваць часавую паслядоўнасць падзей;

упарадкоўваць прадметы па памеры;

чытаць, запісваць і параўноўваць лікі ў межах 20;

складаць і аднімаць лікі ў межах 20 без пераходу праз дзясятак;

падбіраць невядомыя кампаненты складання (аднімання) па вядомым кампаненце і выніку;

чытаць і запісваць лікавыя выразы ў 1–2 дзеянні без дужак з лікамі ў межах 20, знаходзіць іх значэнні;

рашаць простыя задачы, якія раскрываюць канкрэтны сэнс арыфметычных дзеянняў складання і аднімання;

рашаць простыя задачы на павелічэнне (памяншэнне) ліку на некалькі адзінак;

рашаць простыя задачы на вызначэнне ўмяшчальнасці сасуда і аб’ёму вадкасці (у літрах);

параўноўваць, складаць і аднімаць лікавыя значэнні вывучаных велічынь;

выражаць значэнне даўжыні ў розных адзінках вымярэння (дэцыметр, сантыметр);

чарціць адрэзак зададзенай даўжыні і вымяраць даўжыню адрэзка;

вызначаць час з дакладнасцю да гадзіны;

распазнаваць і называць вывучаныя геаметрычныя фігуры;

карыстацца вывучанай матэматычнай тэрміналогіяй.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці для:

арыенціроўкі ў навакольнай прасторы;

ацэнкі памераў прадметаў на аснове пачуццёвага ўспрымання, спосабамі прыкладання і накладання;

параўнання прадметаў па масе і сасудаў па ёмістасці;

вызначэння часу па цыферблатным гадзінніку;

канструявання геаметрычных аб’ектаў;

вырашэння ў побыце розных задач, звязаных з лічэннем прадметаў і вылічэннямі.

Кантрольныя работы:

Кантрольная пісьмовая работа – 1 (II паўгоддзе).

Праверка навыкаў вуснага лічэння – 1 (II паўгоддзе).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Чалавек і свет»
для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ЧАЛАВЕК І СВЕТ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Праграма вызначае мэту, задачы, структуру і змест вучэбнага прадмета «Чалавек і свет» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Інтэграваны характар вучэбнага прадмета абумоўлены ўзроставымі псіхалагічнымі асаблівасцямі навучэнцаў, нацэленасцю на фарміраванне асноў светапогляду. Інтэграцыя звестак з прыродазнаўчанавуковых і сацыяльна-гуманітарных дысцыплін (біялогіі, геаграфіі, фізікі, гісторыі, грамадазнаўства, этыкі, медыцыны) спрыяе фармраванню ў навучэнцаў цэласнай карціны свету ва ўзаемасувязі прыроды, грамадства, чалавека.

Асноўным аб'ектам пазнання навучэнцаў на ўроках «Чалавек і свет» выступае натуральная прырода, што дазваляе паспяхова вырашаць задачы фарміравання экалагічнай культуры, закладае фундамент для працягу вывучэння шэрага вучэбных прадметаў на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Мэта вучэбнага прадмета «Чалавек і свет» – фарміраванне асноў навуковага светапогляду, экалагічнай і духоўна-маральнай культуры, уяўленняў і ведаў пра прыроду, грамадства і чалавека, неабходных для рознабаковага ўзаемадзеяння з навакольным светам.

Дасягненне ўказанай мэты прадугледжвае вырашэнне **наступных задач**:

фарміраванне ўяўленняў і паняццяў пра аб'екты прыроды і з'явы, іх разнастайнасць, адзінства прыроднага і сацыяльнага, месца чалавека ў прыродзе і грамадстве;

авалоданне элементарнымі метадамі пазнання прыроды (распазнаванне, назіранне, экперымент);

развіццё эмацыянальна-каштоўнасных адносін да прыроды, пазнавальнай цікавасці да вывучэння аб'ектаў жывой і нежывой прыроды;

фармраванне вопыту прыродаахоўнай дзейнасці, выкананне экалагічна абумоўленых норм паводзін;

засваенне ведаў пра арганізм чалавека, кампаненты здаровага ладу жыцця і спосабы яго рэалізацыі;

пашырэнне ведаў пра нормы і правілы культураадпаведных паводзін ў навакольным сацыяльным асяроддзі, вопыт маральных адносін да людзей;

выхаванне патрыятызму, нацыянальнай самасвядомасці, асноў грамадзянскай культуры;

фарміраванне вопыту пазнавальнай і творчай дзейнасці, развіццё прадметных і агульнавучэбных уменняў, адукацыйных кампетэнцый.

Змест вучэбнага прадмета комплексна прадстаўлена трыма ўзаемазвязанымі адукацыйнымі кампанентамі: «Прырода і чалавек» (вядучы кампанет), «Чалавек і яго здароўе», «Чалавек і грамадства». Змястоўны блок «Мая Радзіма – Беларусь» з'яўляецца састаўной часткай кампанента «Чалавек і грамадства» і вывучаецца ў IV класе на беларускай мове.

У аснову адукацыйнага кампанента «Прырода і чалавек» пакладзена канцэпцыя экалагічнай адукацыі асобы, што прадугледжвае фарміраванне ў навучэнцаў асноў

экалагічнай культуры, засваенне сістэмы першапачатковых экалагічных ведаў і ўменняў, прымяненне іх у канкрэтных жыццёвых сітуацыях, выхаванне беражлівых адносін да прыроды, фарміраванне вопыту практычнай прыродаахоўнай дзейнасці.

Вывучэнне кампанета «Прырода і чалавек» у *I класе* пабудавана па прынцыпе сезоннасці, паколькі даступныя дзецям непасрэдныя назіранні за зменамі ў жывой і нежывой прыродзе даюць наглядны матэрыял для засваення ўзаемазалежнасці з'яў у прыродзе ў розны час года. Абагульненне назіранняў пра сезонныя змены ў прыродзе, накопленых эмпірычным шляхам, дазваляе падвесці навучэнцаў да разумення прычын змены сезонаў у залежнасці ад нераўнамернасці асвятлення нашай планеты Сонцам. Навучэнцы засовойваюць канкрэтныя веды пра змены ў жывой і нежывой прыродзе, вучацца тлумачыць сувязі, якія існуюць паміж асобнымі элементамі жывой і нежывой прыроды, пераконваюцца ў тым, што ў прыродзе ўсё ўзаемазвязана.

У працэсе вывучэння кампанента «Чалавек і яго здароўе» пашыраюцца і паглыбляюцца веды пра спосабы захавання і ўмацавання здароўя, фарміруюцца адпаведныя ўменні і навыкі.

Вывучэнне адукацыйнага кампанента «Чалавек і грамадства» дае магчымасць фарміравання ў навучэнцаў уяўленняў пра краіну, у якой яны жывуць, свой горад (вёску); усведамлення неабходнасці праяўляць увагу і клопат да членаў сям'і, выконваць правілы бяспечных паводзін у паўсядзённым жыцці.

У *II класе* адукацыйны кампанент «Прырода і чалавек» уключае раздзелы: «Нежывая прырода і чалавек» і «Жывая прырода і чалавек».

Асноўная мэтавая ўстаноўка вывучэння раздзела «Нежывая прырода і чалавек» – паглыбленне ўяўленняў навучэнцаў пра ваду, паветра, глебу. Прадметам вывучэння з'яўляюцца ўласцівасці найважнейшых аб'ектаў нежывой прыроды, іх значэнне для чалавека і меры па іх ахове. Пры вывучэнні ўласцівасцей вады, паветра, глебы ствараюцца ўмовы для фарміравання ў навучэнцаў навыкай даследчай дзейнасці, развіцця ўменняў шляхам доследу вызначаць уласцівасці аб'ектаў, параўноўваць і аналізаваць аб'екты навакольнага свету, фіксаваць вынікі назіранняў, рабіць вывады.

Мэта вывучэння раздзела «Жывая прырода і чалавек» – спрыяць фарміраванню ў навучэнцаў гуманных, экалагічна абгрунтаваных і ўсвядомленых адносін да ўсяго жывога.

У аснову адбору зместу раздзела пакладзены краязнаўчы прынцып, які забяспечвае раскрыццё сутнасці вывучаемых паняццяў пры дапамозе фактаў навакольнай рэчаіснасці. Краязнаўчы матэрыял выступае як крыніца тэарытычных ведаў, сродак пазнання і як аб'ект вырашэння пазнавальных задач.

Пры вывучэнні дадзенага раздзела навучэнцы знаёмяцца з групамі раслін і жывёл, устанаўліваюць сувязі, якія існуюць паміж раслінамі і жывёламі, рознымі групамі жывёл, паміж чалавекам і жывой прыродай.

Пры вывучэнні раздзела прадугледжваецца фарміраванне ў навучэнцаў уменняў пазнаваць і апісваць (вусна) прадстаўнікоў раслiннага і жывёльнага свету, устанаўліваць і тлумачыць сувязі ў жывой і нежывой прыродзе, прагназаваць наступствы іх парушэння чалавекам. Засваенне зместу раздзела важна ў аспекце набыцця навучэнцамі экалагічна абумоўленага практычнага вопыту узаемадзеяння з прыродай; выхавання эстэтычных пачуццяў здзіўлення, захаплення прыгажосцю прыроды.

Атрыманыя звесткі пра ўласцівасці вады, паветра, пра аб'екты жывой прыроды з'яўляюцца асновай для вывучэння кампанента «Чалавек і яго здароўе» і выкарыстоўваюцца для далейшага пашырэння ведаў пра здаровы лад жыцця.

Асноўнай мэтай вывучэння кампанента «Чалавек і грамадства» з'яўляецца фарміраванне пазітыўных эмацыянальна-каштоўнасных адносін навучэнцаў да іншых людзей, засваенне ведаў пра правы і абавязкі, правілы паводзін у грамадскіх месцах. Пры вывучэнні тэм «Сям'я» і «Эканоміка сям'і» ў навучэнцаў фарміруюцца элементарныя эканамічныя ўяўленні (гаспадарка сям'і, бюджэт, грошы), якія ў далейшым робяцца асновай эканамічнай граматнасці, выхавання якасцей ашчаднасці, гаспадарлівасці, руплівасці.

У *III класе* вывучэнне адукацыйнага кампанента «Прырода і чалавек» пачынаецца з раздзела «Планета, на якой мы жывём», у ходзе вывучэння якога навучэнцы атрымліваюць агульнае ўяўленне пра планету Зямля. У навучэнцаў фарміруюцца ўяўленні пра глобус як мадэль Зямлі, адбываецца знаёмства з фізічнай картай паўшар'яў. Пры вывучэнні раздзела «Арыентаванне на мясцовасці» навучэнцы атрымліваюць веды пра гарызонт, бакі гарызонту, знаёмяцца за практычнымі спосабамі арыентавання.

Змест раздзела «Мой родны край» дазваляе на краязнаўчым матэрыяле больш глыбока раскрыць узаемасувязі ў прыродзе, сфарміраваць уяўленні пра формы зямной паверхні на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь, пра карысныя выкапні, іх уласцівасці.

Засваенне ведаў пра нежывую прыроду стварае аснову для вывучэння раслiннага і жывёльнага свету ў тэме «Прыродныя згуртаванні роднага краю». Змястоўнымі элементамі вывучэння дадзенай тэмы з'яўляюцца найбольш распаўсюджаныя прыродныя згуртаванні нашай краіны – лес, вадаём, балота, луг. Навучэнцы даведваюцца пра іх своеасаблівасць, значэнне ў прыродзе, ролю ў жыццядзейнасці чалавека.

На аснове ведаў пра разнастайнасць раслін і жывёл Беларусі фарміруюцца ўменні распазнаваць іх па адметных прыметах, тлумачыць асаблівасці прыстасавання жывых арганізмаў да навакольнага асяроддзя. У сістэме ведаў пра прыроду асабліва важным з'яўляецца засваенне навучэнцамі правіл прыродаахоўных паводзін, узбагачэнне вопыту экалагічна абгрунтаваных паводзін у прыродзе, развіццё эмацыянальна-каштоўнасных адносін да прыроды.

Вывучэнне раздзела «Разнастайнасць раслін і жывёл на Зямлі» накіравана на паглыбленне ўяўленняў пра ўзаемасувязі жывой і нежывой прыроды, сістэматызацыю і пашырэнне ведаў пра асноўныя групы прадстаўнікоў раслiннага і жывёльнага свету.

У адукацыйным кампаненце «Чалавек і яго здароўе» даецца агульнае ўяўленне пра ўнутраныя органы чалавека, функцыі, якія выконваюцца, будову. Асаблівая ўвага надаецца пытанням асабістай гігіены, мерапрыемствам, якія павінны ажыццяўляць навучэнцы для захавання і ўмацавання свайго здароўя. Фарміруецца ўяўленне навучэнцаў пра тое, што правільнае харчаванне з'яўляецца адным з галоўных фактараў захавання здароўя чалавека.

Вывучэнне тэм «Апора цела і рух», «Органы пачуццяў чалавека. Вока – орган зроку», «Органы слыху, нюху, дотыку, смаку» накіравана на фарміраванне ў навучэнцаў спагадлівых і добразычлівых адносін да іншых людзей, выхаванне талерантнасці, цярпімасці і міласэрнасці да інвалідаў, людзей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

Засваенне зместу вучэбнай праграмы «Чалавек і свет» арганізуецца праз урокі-гульні, урокі-падарожжы, урокі-даследаванні і інш. з выкарыстаннем форм, метадаў і прыёмаў, якія забяспечваюць самастойнае набыццё навучэнцамі ведаў і актыўнае засваенне спосабаў пазнання навакольнага свету, захаванне і падтрыманне працаздольнасці навучэнцаў, зняцце фізічнага і псіхічнага напружання.

Сістэма ключавых кампетэнцый на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі фарміруецца шляхам засваення адпаведных кампанентаў зместу адукацыі з дапамогай універсальных вучэбных дзеянняў. Пры гэтым асаблівасці прадмета «Чалавек і свет» дазваляюць зрабіць вывад пра пераважаючую ролю пазнавальных вучэбных дзеянняў, да якіх адносяцца: навыкі ажыццяўлення мысліцельных аперацый (параўнання, класіфікацыі, аналізу, сінтэзу, абагульнення і інш.), навыкі працы з інфармацыяй (пошуку, пераўтварэння, перапрацоўкі, «згортвання» і «разгортвання»; навыкі сэнсавага чытання і інш.), навыкі мадэліравання, у тым ліку з дапамогай знакава-сімвалічных сродкаў.

Пры арганізацыі вучэбнай дзейнасці неабходны перанос акцэнту з прыярытэту зместу адукацыі («Ведаю, што…») на прыярытэт засваення спосабаў дзеянняў («Ведаю, як…»). Вынікам навучання павінны зрабіцца практыка-арыентаваныя прадметныя веды, здольнасць навучэнцаў вырашаць праблемы, паспяхова дзейнічаць у жыццёвых сітуацыях на аснове сфарміраваных кампетэнцый. Дадзены падыход канкрэтызаваны ў змесце вучэбнага прадмета пад назвай «Вопыт практычнай дзейнасці».

Віды вучэбнай дзейнасці навучэнцаў вызначаюцца ў залежнасці ад крыніцы атрымання інфармацыі – на славеснай аснове (аповеду настаўніка, тэксту вучэбнага

дапаможніка, кнігі для чытання, вучэбна-пазнавальнай літаратуры); на аснове ўспрымання ў працэсе назірання за аб'ектамі і з'явамі прыроды і дэманстрацыйнымі доследамі.

Асаблівая ўвага надаецца фарміраванню ўменняў навучэнцаў працаваць з інфармацыяй, прычым не толькі з тэкставай, але і з такімі крыніцамі інфармацыі, як умоўныя абазначэнні, ілюстрацыя, табліца, схема, карта, прыродны матэрыял, раздатачны матэрыял і інш. Таксама ў працэсе навучання могуць выкарыстоўвацца электронныя адукацыйныя рэсурсы і аўдыя-, відэаматэрыялы.

Пазнавальныя вучэбныя дзеянні ажыццяўляюцца пры дапамозе лагічных аперацый вылучэння прымет аб'ектаў і з'яў, упарадкавання, параўнання і класіфікацыі на аснове істотных прымет, устанаўлення аналогіі, прычынна-выніковых сувязей; аналізу, сінтэзу,ываду, абагульнення, сістэматызацыі і інш.

Асаблівае значэнне ў засваенні зместу вучэбнага прадмета маюць экскурсіі, якія дазваляюць пазнаваць навакольны свет праз назіранні, вывучаць навакольныя аб'екты з дапамогай розных органаў пачуццяў, прадстаўляць вынікі пазнання ў выглядзе розных творчых работ (вырабаў, малюнкаў, апавяданняў-апісанняў і да т. п.), набываць вопыт прыродаахоўных паводзін і дзейнасці. Прыродныя з'явы, якія ў змесце праграмы абазначаны зорачкай (*), вывучаюцца па меры іх наступлення ў прыродзе.

У раздзеле праграмы «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў» вызначаны прадметныя веды і ўменні, а таксама патрабаванні па іх выкарыстанні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці, якімі авалодваюць вучні I класа.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (30 г)

Уводзіны (1 г)

Наша Радзіма – Беларусь.

Наша дзяржава – Рэспубліка Беларусь. Дзяржаўны герб і сцяг Рэспублікі Беларусь. Мінск – сталіца нашай Радзімы.

Беларусь – край рэк, азёр, лясоў. Прыгажосць прыроды роднага краю.

Месцараспалажэнне населенага пункта, дзе я жыву, і школы, у якой я вучуся.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый.

Прырода і чалавек (26 г)

Асеннія змены ў нежывой прыродзе, жыцці раслін, жывёл і чалавека (9 г)

Што такое прырода. Жывая і нежывая прырода. Аб'екты прыроды і працы чалавека. Навакольны свет раслін і жывёл. Аб'екты жывой і нежывой прыроды, іх прыметы. Сонца – крыніца святла і цяпла для ўсяго жывога на Зямлі.

Змены ў нежывой прыродзе восенню. Асеннія месяцы года, іх паслядоўнасць. Змены ў нежывой прыродзе восенню ў параўнанні з летам: зніжэнне вышыні Сонца над зямлёй, памяншэнне працягласці дня, пахаладанне паветра, ахаладжэнне вады і глебы; змены стану неба і віду ападкаў (асаблівасці асенніх дажджоў, выпадзенне першага снегу*), першыя замаразкі*.

Расліны – частка жывой прыроды. Жыццё раслін восенню. Уплыў змен у нежывой прыродзе на жыццё раслін восенню. Выспяванне пладоў і насення, іх распаўсюджванне. Завяданне і засыханне травяністых раслін восенню. Змены афарбоўкі лісця дрэў і кустоў. Лістапад.

Жывёлы – частка жывой прыроды. Жыццё жывёл восенню. Разнастайнасць жывёл. Дзікія і свойскія жывёлы. Змены ў жыцці дзікіх жывёл восенню (насякомых, птушак, звяроў і інш.). Памяншэнне колькасці насякомых. Пералёты птушак.

Падрыхтоўка зімовага жылля і корму на зіму. Лінька і змена густаты і афарбоўкі поўсці ў звяроў. Заляганне ў спячку (мядзведзь, вожык, барсук).

Змены ў жыцці свойскіх жывёл восенню. Праца людзей восенню. Значэнне свойскіх жывёл для чалавека. Уплыў змен у прыродзе восенню на жыццё свойскіх жывёл. Клопат чалавека аб свойскіх жывёлах (нарыхтоўка кармоў, падрыхтоўка памяшканняў для жывёл да зімы). Дапамога дзяцей у доглядзе свойскіх жывёл.

Асеннія работы на палях, агародах, садах, парках, на вуліцах гарадоў і вёсак. Дапамога дзяцей дарослым у асенніх работах.

Уплыў змен у прыродзе на жыццё чалавека восенню. Як правільна апранацца восенню, загартоўванне арганізма. Асеннія прагулкі на свежым паветры, іх уплыў на здароўе і настрой чалавека.

Асеннія плады і насенне – крыніца здароўя. Плады і насенне розных раслін. Расліны саду і агарода, у якіх восенню выспяваюць ядомыя плады. Агародніна і садавіна, якія вырошчваюцца ў нашым краі. Іх карысць для здароўя чалавека. Правілы ўжывання агародніны і садавіны.

Асеннія з'явы ў прыродзе (абагульняючы ўрок).

Экскурсія «Змены ў нежывой прыродзе і ў жыцці раслін восенню» (1 г)

Мэтавыя прагулкі «Залатая восень у прыродзе», «Позняя восень»[1].

[1] На экскурсіі і мэтавыя прагулкі, выдзеленыя курсівам, адводзіцца частка ўрока.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, назіранне, аналіз асенніх змен ў прыродзе, збор прыроднага матэрыялу.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Правядзенне падчас экскурсій і прагулак назіранняў, у час якіх навучэнцы вучацца вызначаць змены ў нежывой прыродзе, у жыцці раслін і жывёл; фіксаваць вынікі назіранняў. Распазнаванне некалькіх дрэў і кустоў (па лістах); садавіны і агародніны; пазнаванне некалькіх птушак, звяроў.*

Праяўленне клопату аб захаванні і ўмацаванні здароўя ў асенні перыяд.

Зімовыя змены ў нежывой прыродзе, жыцці раслін, жывёл і чалавека (7 г)

Змены ў нежывой прыродзе зімой. Як зімуюць расліны. Зімовыя месяцы года, іх паслядоўнасць. Змены ў нежывой прыродзе зімой у параўнанні з восенню: змена вышыні Сонца над зямлёй, працягласці дня і ночы, прамярзанне глебы; змена віду ападкаў. Снег і лёд, снегапады, завеі*. Жыццё раслін зімой. Травяністыя расліны і іх жыццё пад снегам. Хвойныя і ліставыя дрэвы і кусты зімой. Вызначэнне дрэў і кустоў па форме кроны, колеры ствала, пладах, лістах, якія засталіся, шышках (хвойныя дрэвы).

Змены ў жыцці дзікіх жывёл зімой. Прычыны залягання ў спячку некаторых жывёл. Жыццё насякомых, рыб, жаб, змей зімой. Змены ў жыцці лясных звяроў зімой (вавёрка, заяц, воўк, ліса, лось, мядзведзь, вожык). Дапамога людзей дзікім жывёлам у зімовы час.

Жыццё птушак зімой. Птушкі, якія зімуюць. Асаблівасці знешняга выгляду некаторых птушак (галка, варона, сарока, сініцы). Зімовыя госці на нашых вуліцах, у дварах і парках (снегіры, амялушкі, шчыглы). Зіма – галодны час у жыцці птушак. Дапамога чалавека дзікім жывёлам. Удзел дзяцей у вырабе кармушак, падкормцы птушак.

Змены ў жыцці свойскіх жывёл зімой. Праца людзей зімой. Змены ўмоў і ладу жыцця свойскіх жывёл у зімовы перыяд. Клопат людзей аб свойскіх жывёлах у зімовы перыяд. Дапамога дзяцей у доглядзе свойскіх жывёл. Праца людзей зімой у горадзе і вёсцы. Уборка снегу на вуліцах. Падрыхтоўка да вясенняй сяўбы: снегазатрыманне на палях, рамонт сельскагаспадарчай тэхнікі, падрыхтоўка насення да пасеву. Зімовыя работы ў садах, цяпліцах, зернясховішчах і агароднінасховішчах.

Клопат чалавека аб сваім здароўі зімой. Папярэджанне прастудных захворванняў. Як правільна апранацца і загартоўваць арганізм. Значэнне для здароўя зімовых прагулак і гульняў на прыродзе. Правілы паводзін у снегапад, падчас галалёду, пры катанні на каньках, лыжах, санках.

Зімовыя з'явы ў прыродзе (абагульняючы ўрок).

Экскурсія «Змены ў нежывой прыродзе зімой. Як зімуюць расліны» (1 г)

Мэтавая прагулка «Жыццё птушак зімой».

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, назіранне, аналіз зімовых змен у прыродзе, збор прыроднага матэрыялу.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Правядзенне падчас экскурсій і прагулак назіранняў, у працэсе якіх навучэнцы вучацца вызначаць зімовыя змены ў нежывой прыродзе, у жыцці раслін і жывёл; фіксаваць вынікі назіранняў. Выяўленне шляхам доследу, што снег і лёд – гэта замёрзлая вада; вызначэнне шляхам доследу, ці чысты белы снег. Распазнаванне некалькіх відаў дрэў і кустоў у зімовы час (па форме кроны, колеры ствала, лістах і пладах, якія засталіся, шышках (хвойныя дрэвы)); пазнаванне некалькіх відаў птушак, звяроў.*

Падкормка птушак, выраб кармушак.

Праяўленне клопату аб захаванні і ўмацаванні здароўя ў зімовы перыяд, прытрымліванне правіл бяспечных паводзін зімой.

Вясеннія змены ў нежывой прыродзе, жыцці раслін, жывёл і чалавека (6 г)

Змены ў нежывой прыродзе вясной. Вясеннія месяцы года, іх паслядоўнасць. Змены ў нежывой прыродзе з надыходам вясны: месцазнаходжання Сонца над зямлёй, працягласці дня і ночы, пацяпленне паветра. Раставанне снегу, адаграванне і высыханне глебы. Крыгаход, вясенні разліў рэк (паводка*).

Вясна і здароўе чалавека. Клопат аб захаванні здароўя вясной (вопратка і загартоўванне арганізма). Прагулкі і гульні ў парку, скверы. Бяспечныя месцы для гульняў. Правілы паводзін каля вадаёмаў вясной.

Вясна – час абуджэння раслін. Набуханне пупышак, распусканне лістоў, цвіценне дрэў і кустоў вясной. Раннеквітнеючыя травяністыя расліны роднага краю. Неабходнасць беражлівых адносін да вясенніх першацветаў.

Змены ў жыцці дзікіх жывёл вясной. Вылет чмялёў, пчол, з'яўленне матылькоў, мурашак. Насякомыя – апыляльнікі раннеквітнеючых раслін. Прылёт і гнездаванне птушак. Залежнасць паміж тэрмінам прылёту птушак і наяўнасцю корму. Беражлівыя адносіны чалавека да птушак у вясеннюю пару года. Змены вясной у жыцці звяроў, жаб, змей, яшчарак.

Змены ў жыцці свойскіх жывёл вясной. Праца людзей вясной. Змена ўмоў жыцця свойскіх жывёл з надыходам вясны. Клопат людзей аб свойскіх жывёлах вясной. Дапамога дзяцей у доглядзе свойскіх жывёл. Праца людзей вясной. Вясеннія работы на палях, у садах, парках, на вуліцах гарадоў і вёсак. Дапамога дзяцей дарослым у вясенніх работах.

Вясеннія з'явы ў прыродзе (абагульняючы ўрок).

Экскурсія «Раннеквітнеючыя расліны – краса прыроды» (мэтавая прагулка «Ранняя вясна – час абуджэння раслін»).

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, назіранне, аналіз вясенніх змен у прыродзе.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Правядзенне падчас экскурсій і прагулак назіранняў, у працэсе якіх навучэнцы вучацца вызначаць прыметы надыходу вясны ў нежывой прыродзе, змены ў жыцці раслін; фіксаваць вынікі назіранняў. Пазнаванне некалькіх відаў раслін, кустоў, раннеквітнеючых травяністых раслін; насякомых, птушак, звяроў.*

Праяўленне беражлівых адносін да першацветаў і птушак вясной.

Дапамога дарослым у вясенніх работах.

Праяўленне клопату аб захаванні і ўмацаванні здароўя ў вясенні перыяд.

Змены ў нежывой прыродзе, жыцці раслін, жывёл і чалавека летам (4 г)

Змены ў нежывой прыродзе і жыцці раслін летам. Летнія месяцы года, іх паслядоўнасць. Змена месцазнаходжання Сонца над зямлёй. Працягласць дня і ночы. Лета – самы цёплы час года. Праграванне паветра, вады, глебы. Летнія дажджы, навальніцы. Расліны летам: цвіценне траў, паспяванне ягад*. Ядавітыя расліны.

Жыццё дзікіх і свойскіх жывёл летам. Звычкі дзікіх звяроў, птушак летам, іх клопат аб патомстве. Жыццё свойскіх жывёл летам. Дапамога дзяцей у доглядзе свойскіх жывёл. Дапамога людзей дзікім жывёлам у летні час.

Лета і здароўе чалавека. Летняе загартоўванне арганізма. Правілы прыёму сонечных і паветраных ваннаў. Гульні на свежым паветры як умова захавання і ўмацавання здароўя. Правілы паводзін у лесе, на лузе, каля вадаёмаў, падчас навальніцы, пры сустрэчы з пчоламі, восамі, змеямі.

Змены ў прыродзе і працоўнай дзейнасці людзей ў розныя часы года (абагульняючы ўрок).

Экскурсія «Першыя прыметы лета ў нежывой прыродзе і ў жыцці раслін».

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, назіранне, аналіз летніх змен у прыродзе.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Правядзенне падчас экскурсій і прагулак назіранняў, у працэсе якіх навучэнцы вучацца ўстанаўліваць наступленне першых прымет лета ў нежывой прыродзе, жыцці раслін; фіксаваць вынікі назіранняў. Пазнаванне некалькіх відаў дрэў, кустоў, травяністых раслін; насякомых, птушак, звяроў.*

Праяўленне клопату аб захаванні і ўмацаванні здароўя ў летні перыяд, прытрымліванне правіл бяспечных паводзін летам.

Чалавек і грамадства (3 г)

Мой горад (вёска). Назва населенага пункта, дзе я жыву. Галоўная вуліца (плошча) роднага горада (вёскі). Транспарт, якім вы карыстаецеся ў сваім населеным пункце. Віды транспарту (пасажырскі, грузавы, спецыяльны). Неабходнасць прытрымлівання правіл дарожнага руху. Культурна-асветніцкія ўстановы горада (вёскі) (бібліятэка, кінатэатр, спартыўныя збудаванні).

Славутасці населенага пункта. Гаспадарчая дзейнасць жыхароў населенага пункта.

Я і мая сям'я. Значэнне сям'і ў жыцці чалавека. Добразычлівыя адносіны ў сям'і. Размеркаванне абавязкаў у сям'і. Пасільная дапамога дзяцей іншым членам сям'і. Правы і абавязкі дзяцей і бацькоў. Адказнасць дзяцей за свае ўчынкі.

Небяспечныя сітуацыі ў доме. Меры бяспекі ў хатніх умовах (пры абыходжанні з бытавой тэхнікай, вострымі прадметамі і г.д.). Правілы супрацьпажарнай бяспекі, асноўныя правілы абыходжання з газам, электрычнасцю, вадой. Нумары тэлефонаў экстраных службаў, па якіх можна выклікаць пажарную аварыйна-выратавальную службу, міліцыю, хуткую медыцынскую дапамогу, аварыйную службу газавай сеткі.

Экскурсія па населеным пункце «Мой горад (вёска)».

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, мадэліраванне сітуацый.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Пазнаванне галоўных славутасцей горада (вёскі).*

Аказанне пасільнай дапамогі членам сям'і, выкананне дамашніх абавязкаў.

Выкананне элементарных правіл бяспекі ў быце.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

назву сваёй краіны, яе сталіцы;

дзяржаўную сімволіку Рэспублікі Беларусь (сцяг і герб);

назву свайго населенага пункта, дамашні адрас, адас сваёй школы;

элементарныя прыметы паняццяў «прырода», «нежывая прырода», «жывая прырода»; «прадметы працы»;

назву кожнай пары года, месяцаў года і іх паслядоўнасць;

сезонныя прыметы змен у нежывой прыродзе, жыцці раслін і жывёл, працы людзей;

некалькі відаў раслін (не менш за 5), кустоў (не менш за 3), травяністых раслін (не менш за 5);

назвы агародніны і садавіны (не менш за 3);

некалькі відаў дзікіх жывёл – птушак (не менш за 5), звяроў (не менш за 5); насякомых (не менш за 3);

некалькі відаў свойскіх жывёл (не менш за 4);

правілы прыходаахоўных паводзін у дачыненні да раслін і жывёл;

пра карысць загартоўвання, прагулак на свежым паветры;

спосабы захавання і ўмацавання здароўя ў розны час года;

правілы бяспечных паводзін на прыродзе ў розны час года;

назву свайго горада (вёскі), сваёй вуліцы, нумар свайго дома;

славутасці свайго населенага пункта (не менш за 2);

віды транспарту (пасажырскі, грузавы, спецыяльны);

правілы бяспечных паводзін дома;

нумары тэлефонаў экстраных службаў, па якіх можна выклікаць пажарную аварыйна-выратавальную службу, міліцыю, хуткую медыцынскую дапамогу, аварыйную службу газавай сеткі.

Умець:

пазнаваць Дзяржаўны сцяг і Дзяржаўны герб Рэспублікі Беларусь;

пазнаваць асноўныя славутасці сталіцы Рэспублікі Беларусь;

адрозніваць аб’екты прыроды і прадметы працы чалавека, характарызуючы іх асноўныя адметныя прыметы;

адрозніваць аб’екты жывой і нежывой прыроды;

адрозніваць вывучаныя віды дрэў, кустоў, травяністых раслін;

адрозніваць хвойныя дрэвы ад ліставых (па выніках назіранняў);

вызначаць 3–4 віды дрэў у зімовы час (па форме кроны, колеры ствала, галінах, пладах і лістах, якія засталіся, шышках);

адрозніваць некалькі відаў раннеквітнеючых травяністых раслін (не менш за 2);

адрозніваць садавіну і агародніну;

адрозніваць дзікіх і свойскіх жывёл па істотных прыметах;

тлумачыць даступныя разуменню прычыны сезонных змен у прыродзе, якія назіраюцца;

весці мэтанакіраваныя назіранні за сезоннымі зменамі ў прыродзе, параўноўваць аб’екты, устанаўліваць сувязі паміж зменамі ў нежывой і жывой прыродзе, працы людзей; расказваць пра свае назіранні;

праводзіць доследы, выкарыстоўваючы найпрасцейшае лабараторнае абсталяванне, аналізаваць вынкі; прытрымлівацца інструкцый і правіл тэхнікі бяспекі пры правядзенні доследаў;

тлумачыць неабходнасць выканання правіл прыродаахоўных паводзін падчас экскурсій, прагулак, назіранняў;

прытрымлівацца правіл прыродаахоўных паводзін падчас экскурсій і мэтавых прагулак;

выбіраць бяспечныя месцы для гульняў, прытрымлівацца правіл бяспечных паводзін;

расказваць пра галоўныя славутасці свайго населенага пункта;

ветліва абыходзіцца з дарослымі і равеснікамі.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці для:

апісання раслін і жывёл найбліжэйшага навакольля;

апісання сезонных змен у прыродзе (нежывой, у жыцці раслін), устанаўлення сувязей паміж жыццём жывых арганізмаў і зменамі ў нежывой прыродзе;

прытрымлівання правіл бяспечных і экалагічна граматных паводзін на прыродзе і ажыццяўлення прыродаахоўнай дзейнасці (выраб кармушак, падкормка птушак, беражлівыя адносіны да раннеквітнеючых раслін);

прытрымлівання правіл захавання і ўмацавання здароўя ў розны час года;

апісання галоўных славутасцей сваёй мясцовасці;

прытрымлівання правіл бяспечных паводзін на вуліцы і дома.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Выяўленчае мастацтва»
для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ВЫЯЎЛЕНЧАЕ МАСТАЦТВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Выяўленчае мастацтва» адыгрывае значную ролю ў сістэме агульнай сярэдняй адукацыі. Ён закліканы вырашаць задачы, звязаныя з перадачай мастацкіх каштоўнасцей культуры, выпрацаваных чалавецтвам, з мэтай эмацыянальна-пачуццёвага і духоўна-маральнага развіцця асобы, фарміравання яе эстэтычнага вопыту і творчага патэнцыялу.

Выяўленчае мастацтва з'яўляецца найважнейшым фактарам пазнання навакольнага свету і феномена чалавека. Пры гэтым узнятыя праблемы падаюцца ў яркай, эмацыянальна афарбаванай форме і ініцыіруюць у адказ эмацыянальныя перажыванні навучэнцаў. У выніку вобразы выяўленчага мастацтва засвойваюцца на эмацыянальным, інтуітыўным і падсвядомым узроўнях.

Майстэрства выканання і выражаныя індывідуальна-аўтарскія рысы твораў выяўленчага мастацтва з'яўляюцца ўнікальнымі, не падлягаюць варыятыўнаму ўзнаўленню. У сувязі з гэтым выяўленчая творчасць у сукупнасці з іншымі формамі мастацкай дзейнасці з'яўляецца істотным фактарам выяўлення і сцвярджэння індывідуальнасці навучэнца, яго здольнасцей, якія вядуць да самаідэнтыфікацыі і выпрацоўкі асабістага погляду на свет. На гэтай аснове навучэнцы вучацца творча пераўтвараць акаляючую рэчаіснасць і свой унутраны свет.

У адукацыйным працэсе прадмет «Выяўленчае мастацтва» вызначаецца дамінаваннем мастацка-творчай дзейнасці. У працэсе заняткаў выяўленчым мастацтвам актыўна развіваюцца такія сферы індывідуальнасці навучэнца, як вобразнае мысленне, фантазія, уяўленне, эмацыянальная сфера, мысліцельная дзейнасць, інтуіцыя і інш. Фарміруюцца прасторавыя і колеравыя ўяўленні, пачуццё меры, рытму, сіметрыі і асіметрыі, прапорцый, кампазіцыйнай раўнавагі, камбінаторныя і сенсорныя здольнасці.

Зыходзячы са спецыфікі вучэбнага прадмета, асноўнай **мэтай** навучання з'яўляецца фарміраванне асноў мастацка-эстэтычнай, духоўна-маральнай культуры навучэнцаў, знаёмства з нацыянальным і сусветным мастацтвам, развіццё патрэбнасці ў мастацка-творчай дзейнасці.

Для рэалізацыі дадзенай мэты ставяцца наступныя **задачы:**

фарміраванне ўяўленняў пра маральна-эстэтычныя каштоўнасці нацыянальнай культурнай спадчыны, выхаванне пачуцця павагі да культурнай спадчыны іншых народаў;

выхаванне эстэтычных адносін да рэчаіснасці, мастацтва, з'яў мастацкай культуры, развіццё эстэтычных пачуццяў і асноў эстэтычнага густу;

развіццё здольнасцей эстэтычнага ўспрымання і ацэнкі твораў мастацтва розных відаў і жанраў;

навучанне асновам выяўленчай граматы; удасканальванне практычных уменняў і навыкаў выяўленчай, дэкаратыўна-прыкладной і канструктарска-дызайнерскай дзейнасці, лепкі;

развіццё зрокавага ўспрымання, кампазіцыйнай і каларыстычнай культуры, прасторавага мыслення, ўяўлення;

развіццё мастацка-творчых здольнасцей і творчай актыўнасці навучэнцаў.

У навучэнцаў ва ўмовах вядучай ролі пазнавальнай дзейнасці фарміруюцца элементы ўяўленняў, ведаў пра эстэтычныя і мастацкія з'явы. Вопыт назапашаных эмацыянальна-пачуццёвых уражанняў і эстэтычных перажыванняў знаходзіць адлюстраванне ў *мастацка-творчай дзейнасці*, спрыяе развіццю творчага патэнцыялу, мастацка-творчых здольнасцей. Формай мастацкай творчасці навучэнцаў з'яўляецца сістэма выяўленча-выразных сродкаў пластычных (прасторавых) мастацтваў.

У выніку мастацкай творчасці навучэнцы набываюць навыкі стварэння *мастацкіх вобразаў*. Мастацка-эстэтычныя якасці работ навучэнцаў будуць удасканальвацца ў працэсе авалодвання імі ведамі ў галіне таго ці іншага віду мастацтва (графікі, жывапісу, скульптуры, архітэктуры, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, дызайну).

Узмацненне практыка-арыентаванай накіраванасці адукацыйнага працэсу абумовіла пераход да кампетэнтнаснага падыходу ў вызначэнні мэт і вынікаў мастацка-эстэтычнай адукацыі.

Рэалізацыя кампетэнтнаснага падыходу ў выкладанні выяўленчага мастацтва прадугледжвае інтэграцыю ведаў і творчую самарэалізацыю асобы, фарміраванне ў навучэнцаў пачатковых ***ключавых кампетэнцый*** – асобасных, метапрадметных і прадметных.

Да асобасных кампетэнцый адносяцца:

каштоўнасныя адносіны да нацыянальнага мастацтва свайго народа і народаў свету;

мастацка-вобразнае мысленне, назіральнасць і ўяўленне;

наяўнасць эстэтычных інтарэсаў і патрэбнасцей, эмацыянальна-каштоўнасных крытэрыяў жыццядзейнасці.

Метапрадметнымі кампетэнцыямі, якія фарміруюцца пры вывучэнні выяўленчага мастацтва, з'яўляюцца:

валоданне ўменнем «творчага бачання»;

уменне рацыянальна арганізаваць працэс мастацка-творчай дзейнасці;

імкненне размаўляць пра мастацтва, валоданне культурай сутворчасці.

Прадметнымі (мастацка-эстэтычнымі) кампетэнцыямі (паводле Б.М.Неменскага) выступаюць:

веданне відаў і жанраў пластычных мастацтваў, асаблівасцей відаў мастацкай дзейнасці (адлюстраванне, канструяванне, дэкарыраванне (аздабленне));

разуменне мастацка-вобразнай прыроды мастацтва;

здольнасць эстэтычна ўспрымаць, эмацыянальна ацэньваць і аналізаваць (з пасільным прымяненнем мастацтвазнаўчай тэрміналогіі) творы мастацтва, аб'екты і з'явы прыроды;

прымяненне спецыяльных ведаў, уменняў і навыкаў у працэсе адлюстравання аб'ектаў, канструявання вырабаў з паперы, лепкі з пластыліну, салёнага цеста, стварэння вобразаў у розных мастацкіх тэхніках (аплікацыя, мазаіка, калаж, выцінанка і інш.).

Асноўныя раздзелы вучэбнай праграмы:

«Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва» (уключае 2 падраздзелы: «Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці», «Успрыманне твораў мастацтва»);

«Практычная мастацка-творчая дзейнасць» (уключае 4 падраздзелы: «Асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік», «Адлюстраванне на плоскасці», «Лепка», «Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн»).

«Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці» як састаўная частка мастацкай дзейнасці мае ў праграме адносна самастойную сістэму вучэбных задач па фарміраванні эстэтычнай свядомасці і эстэтычных пачуццяў навучэнцаў.

Асаблівая ўвага надаецца сферы эстэтычных і этычных каштоўнасцей нацыянальнай культуры, духоўна-эстэтычнага ўдасканальвання чалавека, эстэтычнага асваення свету прыроды і свету «другой прыроды» – архітэктурнага і прадметнага асяроддзя пражывання чалавека.

Задачай дадзенага змястоўнага кампанента праграмы з'яўляецца мэтанакіраванае развіццё ў навучэнцаў назіральнасці, візуальнага ўспрымання формы і колеру прадметаў, уменне вызначаць адценні колеру аб'ектаў прыроды.

У мэтах сістэматычнага развіцця ў навучэнцаў свядомага падыходу да ўспрымання эстэтычнага ў акаляючай рэчаіснасці змест дадзенага раздзела ў структуры праграмы ад класа да класа паступова пашыраецца. Значнае месца павінна адводзіцца відэаэкскурсіям у прыроду, разгляданню і аналізу фотаздымкаў пейзажаў, архітэктурных збудаванняў, машын, адзення, мэблі – усяго, што можа спрыяць развіццю эстэтычнай чуласці, назапашванню зрокавых уражанняў, развіццю здольнасці заўважаць прыгожае і асаблівае ў звыклым атачэнні.

Змястоўны кампанент **«Успрыманне твораў мастацтва»** садзейнічае засваенню прадмета на мастацтвазнаўчым узроўні. Яго задачай з'яўляецца фарміраванне ключавых арыенціраў успрымання твораў выяўленчага мастацтва, пашырэнне мастацкага кругагляду навучэнцаў, вывучэнне тэарэтычных асноў выяўленчага мастацтва, засваенне яго мовы, сістэмы выразных сродкаў.

У выніку засваення зместу дадзенага раздзела праграмы вучні атрымліваюць уяўленне пра ролю мастацтва ў жыцці чалавека і грамадства, пра асновы нацыянальнага і сусветнага мастацтва, асаблівасці розных відаў і жанраў выяўленчага мастацтва, іх узаемасувязі.

Пры асваенні навучэнцамі твораў айчыннай мастацкай спадчыны выхоўваецца любоў да роднай культуры, адчуванне яе нацыянальнай адметнасці, імкненне працягваць мастацкія традыцыі. Асаблівая ўвага надаецца знаёмству з творчасцю прафесійных і народных майстроў, мясцовымі мастацкімі славутасцямі. Вывучэнне помнікаў архітэктуры і выяўленчага мастацтва, мастацкіх промыслаў і рамёстваў свайго рэгіёна не толькі садзейнічае далучэнню вучняў да творчасці на аснове мясцовых традыцый, але і выхоўвае любоў да роднага краю, павагу да людзей, якія жывуць побач, фарміруе жаданне берагчы і множыць мастацкі набытак свайго сяла ці горада і да т.п.

Пры азнаямленні навучэнцаў з падраздзелам праграмы **«Успрыманне твораў мастацтва»** вельмі важным з'яўляецца развіццё навыкаў успрымання і аналізу твораў айчыннага і сусветнага мастацтва, фарміраванне ведаў і ўяўленняў пра творчасць мастакоў. Развіваюцца здольнасці навучэнцаў суперажываць і эмацыянальна адгукацца на твор выяўленчага мастацтва, яго змест, уменне выказваць да яго свае адносіны. Навучэнцы атрымліваюць навыкі ўспрымання твораў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, раскрываюць яго змест на аснове засвоеных паняццяў і тэрмінаў, адзначаюць некаторыя даступныя іх разуменню мастацкія сродкі і раскрываюць іх ролю ў стварэнні мастацкага вобраза.

Пералік мастацкіх твораў, прапанаваных у праграме, з'яўляецца прыкладным. У некаторых выпадках настаўніку рэкамендуецца самастойна выбраць творы для азнаямлення навучэнцаў (падбор наглядна-дыдактычнага матэрыялу па ўспрыманні павінен ажыццяўляцца ў адпаведнасці з тэматыкай раздзела, узроставымі асаблівасцямі вучняў). Прыярытэтнае значэнне мае азнаямленне навучэнцаў з творамі беларускай мастацкай спадчыны.

Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва (праз дэманстрацыю мультымедыйных прэзентацый) павінна ажыццяўляцца на кожным занятку, акрамя тых урокаў, якія адведзены на вывучэнне асноў выяўленчай граматы. Успрыманне аб'ектаў, з'яў рэчаіснасці і твораў мастацтва, іх шматаспектны аналіз папярэднічае выкананню практычнай работы: у пачатку занятку прадугледжваецца гутарка (мультымедыйная

прэзентацыя), наступная яго частка – практычная рэалізацыя тэмы (стварэнне творчай кампазіцыі, лепка, дэкарыраванне вырабаў (эскіз роспісу, аздабленне адзення і да т.п.)).

Колькасць гадзін, якая адведзена на вывучэнне зместу раздзела **«Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва»**, размяркоўваецца на працягу ўсяго навучальнага года, у суме складае ў I класе 8 гадзін.

Па раздзеле праграмы «**Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва»** можна прадугледзець наступныя віды дзейнасці:

параўнанне формы і афарбоўкі аб'ектаў прыроды;

славесная замалёўка асаблівасцей дзённага і вячэрняга асвятлення, параўнанне афарбоўкі прадметаў пры халодным і цёплым дзённым асвятленні;

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага паведамлення «Прыгажосць аб'ектаў і з'яў прыроды»;

успрыманне і абмеркаванне мастацкіх твораў па тэмах, рэкамендаваных у раздзеле праграмы;

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага паведамлення «Віды і жанры выяўленчага мастацтва», «Выразныя сродкі жывапісу», «Выразныя сродкі графікі», «Выразныя сродкі скульптуры» і інш.

Акрамя таго, на уроку могуць арганізоўвацца:

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага сачынення «Прыгожае ў прыродзе і жыцці», «Які колер у снегу», «Які колер у восені» і інш.;

конкурс на лепшае чытанне верша пра прыгажосць пор года, прыродных з'яў і інш.;

відэаэкскурсіі па залах краязнаўчых і мастацкіх музеяў.

У аснову змястоўнага кампанента **«Практычная мастацка-творчая дзейнасць»** пакладзены прынцып сістэматычнага развіцця ў навучэнцаў уменняў мастацкага мадэліравання свету. У працэсе асваення зместу дадзенага раздзела, які ажыццяўляецца на мастацка-творчым узроўні, набываецца вопыт творчай дзейнасці, развіваюцца мастацкія здольнасці навучэнцаў у галіне колера- і формаўтварэння, засвойваюцца прасторавыя з'явы, фарміруюцца навыкі лепкі, дэкаратыўна-прыкладной дзейнасці, мастацкага канструявання (дызайну).

На занятках выяўленчым мастацтвам навучэнцы малююць, лепяць з натуры, па памяці, па ўяўленні, канструююць, выконваюць работы ў розных мастацкіх тэхніках.

Працэс практычнай мастацка-творчай дзейнасці патрабуе стварэння ўмоў для праяўлення ў навучэнцаў пачуцця радасці ад вынікаў мастацкай працы, упэўненасці ў сваіх сілах, актыўнасці ў выбары мастацкіх сродкаў, тэхнікі і матэрыялу пры выкананні вучэбных і творчых заданняў (кампазіцый), фарміраванне ўменняў самастойна выбіраць сюжэт і рэалізоўваць творчую задуму на практыцы.

Змест раздзела **«Практычная мастацка-творчая дзейнасць»** уключае:

асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік;

адлюстраванне на плоскасці;

лепку;

дэкаратыўна-прыкладную дзейнасць і дызайн.

Асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік прадугледжвае знаёмства з асаблівасцямі, тэхнічнымі прыёмамі і спосабамі працы з рознымі выяўленчымі матэрыяламі ў розных мастацкіх тэхніках. Вялікае значэнне мае наглядны паказ (дэманстрацыя) настаўнікам прыёмаў работы з матэрыяламі і інструментамі.

Адлюстраванне на плоскасці ўключае маляванне з натуры, па памяці, па ўяўленні (або па ўяўленні пасля непасрэдных назіранняў), выкананне сюжэтна-тэматычных кампазіцый, а таксама выкананне накідаў.

Змест практычнай дзейнасці падраздзела прадугледжвае вырашэнне чатырох асноўных груп вучэбных задач:

1) кампазіцыя;

2) форма, прапорцыі, канструкцыя;

3) колер і асвятленне;

4) прастора і аб'ём.

Асваенне дадзеных груп вучэбных задач, якія ляжаць у аснове выяўленчай граматнасці, павінна быць падпарадкавана свядомаму рашэнню мастацкага вобраза ў адпаведнасці з узроставымі магчымасцямі навучэнцаў.

Галоўнае ў рабоце **па кампазіцыі** – асваенне ўсёй паверхні ліста паперы і запаўненне яго выявай, а ў лепцы і дэкаратыўнай рабоце – стварэнне цэльнай формы. Навучэнцы авалодваюць умением выбіраць для кампазіцыі аб'екты адлюстравання згодна з задумай і маляваць іх буйнымі.

У рабоце над **формай** важна вучыць адчуваць вобразны характар формы, імкнуцца да паслядоўнага вобразнага ўскладнення пры яе адлюстраванні. Мадэліроўка формы і аб'ёму ажыццяўляецца тонам і колерам. Для выпрацоўкі навыкаў аналізу формы і яе ажыццяўлення ў мастацкім вобразе вялікае значэнне маюць лепка, дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць, канструяванне, калі навучэнцы працуюць з аб'ёмнай формай.

Асаблівая ўвага надаецца рэалістычнай перадачы **прапорцый і канструкцыі** прадметаў, якія адлюстроўваюцца.

У рабоце **з колерам** ставіцца задача бачыць колер разнастайна, адрозніваць і складаць патрэбныя адценні шляхам змяшэння фарбаў. Аднак мэта навучання асновам колеразнаўства – каларыстычнае рашэнне таго ці іншага мастацкага вобраза ў практычнай творчай дзейнасці.

Навучанне перадачы **прасторы** на паперы пачынаецца ў асноўным у рабоце па назіранні і на зададзеныя тэмы. Галоўная ўвага надаецца фарміраванню ў навучэнцаў паняццяў пра злом плоскасцей і мяжу злому (мяжу падлогі і сцяны, бачную мяжу зямлі і неба) і ўменню правільна размяшчаць прадметы на паверхні падлогі і зямлі.

Лепка прадугледжвае азнаямленне навучэнцаў з прыёмамі і сосабамі лепкі, лепку рэльефу і аб'ёмных форм.

Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн прадугледжвае азнаямленне з прыёмамі дэкаратыўнага абагульнення форм і колеру прадметаў (аб'ектаў), відамі арнаменту, асноўнымі кампазіцыйнымі схемамі твораў дэкаратыўна-прыкладнога характару, выкананне кампазіцый з прыроднага матэрыялу (лісты, кветкі, травы і да т. п.), у тэхніцы «аплікацыя», «манатыпія», «трафарэт», выкананне рэльефных кампазіцый з паперы, канструяванне аб'ёмных цацак на аснове разгортак геаметрычных цел і інш.

Спалучэнне выяўленчай дзейнасці з аб'ёмна-прасторавымі відамі работ (лепкай, канструяваннем, мадэліраваннем), камбінаванне тэарэтычнага вывучэння асноў выяўленчай граматнасці з аналізам формы, прапорцый і канструкцыі прадмета, ужыванне і чаргаванне матэрыялаў і мастацкіх тэхнік (гуаш, акварэль, каляровая крэйда, туш, пластылін, гліна, аплікацыя, выцінанка, манатыпія і інш.) дазволіць навучэнцам атрымаць уяўленне пра разнастайнасць сродкаў для стварэння мастацкага вобраза і будзе спрыяць свядомаму выбару матэрыялу ў залежнасці ад зместу і задумы работы.

У настаўніка ёсць магчымасць выбару выяўленчых матэрыялаў для выканання навучэнцамі творчага задання з улікам іх жаданняў, густаў і ўзроставых асаблівасцей.

У мэтах індывідуалізацыі мастацка-творчага працэсу, максімальнага ўліку інтарэсаў і запатрабаванняў навучэнцаў праграма прапануе некалькі тэм для асваення пэўнай вучэбнай выяўленчай задачы. Тэмы з'яўляюцца прыкладнымі, настаўнік можа іх карэкціраваць паводле свайго меркавання. У асобных выпадках дапускаецца свабодны выбар навучэнцамі тэхнікі выканання кампазіцыі, калі гэта не супярэчыць пастаўленай задачы. Для пашырэння ўяўленняў навучэнцаў пра спецыфіку стварэння мастацкага вобраза і ажыццяўлення аналізу вучэбных дасягненняў у розных відах творчай дзейнасці некаторыя тэмы паўтараюцца ў розных класах.

Практычная мастацка-творчая дзейнасць узаемазвязана з успрыманнем і аналізам твораў мастацтва, назіраннямі навучэнцаў за аб'ектамі і з'явамі прыроды (праз экскурсіі і дэманстрацыю мультымедыйных прэзентацый, рэпрадукцыій мастацкіх твораў і фотаздымкаў). Накіды і замалёўкі, зробленыя падчас экскурсій на прыроду і прагляду мультымедыйных прэзентацый, могуць служыць асновай для стварэння мастацкага вобраза пры выкананні навучэнцамі творчых кампазіцый.

Колькасць гадзін, адведзеных на вывучэнне раздела **«Практычная мастацка-творчая дзейнасць»**, размяркоўваецца на працягу ўсяго навучальнага года, у суме складае ў I класе 52 гадзіны.

Па раздзеле праграмы **«Практычная мастацка-творчая дзейнасць»** могуць прадуглеждвацца наступныя віды дзейнасці:

параўнанне формы, прапорцый і канструкцыі аб'ектаў, якія адлюстроўваюцца;

параўнанне кампазіцыйнага рашэння мастацкіх твораў, вылучэнне асаблівасцей прасторавага размяшчэння адлюстраваных аб'ектаў;

параўнанне каларыстычнага рашэння мастацкіх твораў, вылучэнне асаблівасцей мадэліроўкі аб'ёму адлюстраваных аб'ектаў, перадачы стану і настрою прыроды і да т.п.;

параўнанне пластычнага рашэння вобразаў у мастацкіх творах розных відаў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва;

практычнае выкананне мастацка-творчых работ па тэмах, рэкамендаваных у раздзеле праграмы.

Акрамя таго, на ўроку могуць арганізоўвацца:

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага сачынення «Асаблівасці перадачы аб'ёму прадметаў побыту», «Асаблівасці стылізацыі раслінных і жывёльных форм», «Асаблівасці канструявання аб'ёмнай цацкі на аснове разгорткі конуса (цыліндра, куба)» і інш.;

конкурс на лепшую творчую кампазіцыю, выраб, дробны выраб і інш. (праводзіцца ў рамках міні-выстаўкі пры арганізацыі аналізу выкананых на ўроку работ і падвядзення вынікаў урока).

На адным уроку для рэалізацыі мэты і задач вучэбнага прадмета «Выяўленчае мастацтва» мэтазгодным з'яўляецца аб'яднанне вучэбнага зместу двух раздзелаў праграмы.

Праграма рэкамендуе наступнае размеркаванне часу па раздзелах праграмы і відах дейнасці (настаўнік мае права на пераразмеркаванне гадзін паміж падраздзеламі.

Размеркаванне вучэбных гадзін па раздзелах паграмы і відах дзейнасці

Раздзелы праграмы	Віды дзейнасці	Колькасць гадзін
Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва	Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці	**3**
	Успрыманне твораў мастацтва	**5**
Практычная мастацка-творчая дзейнасць	Асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік	**4**
	Адлюстраванне на плоскасці *Вучэбныя задачы:* *– кампазіцыя* *– прастора* *– форма, прапорцыі, канструкцыя* *– колер*	**26** (9) (2) (7) (8)
	Лепка	**8**
	Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн	**14**
Усяго		**60**

Метады і формы работы з навучэнцамі разнастайныя: аповед, гутарка, дыскусія, выкарыстанне ілюстрацый і дэманстрацый, прагляд мультымедыйных прэзентацый і аналіз прадстаўленага матэрыялу, самастойная работа з падручнікам, выкананне трэніровачных практыкаванняў, выкананне мастацка-творчых практычных работ і інш.; правядзенне заняткаў, якія пабудаваны па законах мастацкай драматургіі, майстар-класаў; выкарыстанне нестандартных форм правядзення ўрокаў: урок-даследаванне, урок-практыкум, урок-падарожжа, урок-экскурсія, урок-гульня, урок-казка, інтэграваны ўрок і інш.; арганізацыя вучэбных экскурсій у музеі, на выстаўкі, па горадзе, сустрэчы і размовы з мастакамі і інш.

Зместам вучэбнай праграмы не прадугледжваецца выкананне практычнай работы ў якасці дамашняга задання. Да наступнага ўрока (на працягу тыдня) навучэнцы павінны падрыхтаваць дапаможны матэрыял, паназіраць за пэўнымі аб'ектамі ці з'явамі прыроды, наведаць разам з бацькамі (аднакласнікамі) мастацкі музей або мастацкую выстаўку і г. д. Па ўласным жаданні навучэнцы могуць падабраць рэпрадукцыі або літаратурны матэрыял, падрыхтаваць паведамленне пра гісторыю стварэння мастацкага твора або пра творчасць мастака, выканаць замалёўкі і накіды з архітэктурнага або скульптурнага помніка (іх асноўнай мэтай з'яўляецца арыентацыя навучэнцаў на эстэтычнае асваенне навакольнага свету: прыроднага, помнікаў культуры, архітэктурных славутасцей свайго горада або сяла і да т.п.). Любую пазаўрочную дзейнасць навучэнцаў настаўнік павінен заахвочваць.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (60 г)

Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва (8 г)

Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці (3 г)

Эстэтычнае ўспрыманне аб'ектаў прыроды: разнастайнасць форм і колеру у прыродзе (кветкі, лісты, дрэвы). «Прагулка па гарадскім (сельскім) парку» (пажадана выкарыстоўваць мультымедыйную прэзентацыю); параўнальны аналіз формы, вызначэнне адценняў колеру садовых і лугавых кветак, знаходжанне падабенства і адрознення паміж імі. «Кветкі роднай зямлі» (пажадана выкарыстоўваць мультымедыйную прэзентацыю).

Эстэтычнае ўспрыманне аб'ектаў і з'яў прыроды: «Экскурсія па асеннім парку (садзе)», «Экскурсія па вясеннім парку (лесе)», «Зіма-мастачка», «Снежныя скульптуры» (назіранні за станам прыроды ў розныя поры года, пажадана выкарыстоўваць мультымедыйныя прэзентацыі).

Эстэтычнае ўспрыманне архітэктуры Беларусі: «Прыгажосць сучасных архітэктурных збудаванняў Беларусі» (пажадана выкарыстоўваць мультымедыйную прэзентацыю).

Эстэтычнае ўспрыманне прадметнага свету: «Прыгажосць і карысць свету рэчаў» (пажадана выкарыстоўваць мультымедыйную прэзентацыю).

Успрыманне твораў мастацтва (5 г)

Роля выяўленчага мастацтва ў жыцці чалавека. Віды выяўленчага мастацтва: жывапіс (карціна), графіка (малюнак, ілюстрацыя). Творы мастакоў: *І. Шышкін.* «Раніца ў сасновым бары»; *В. Васняцоў.* «Алёнушка», ілюстрацыі да казак А. С. Пушкіна «Казка пра цара Салтана…», «Казка аб мёртвай царэўне і сямі асілках» і інш.

Віды і жанры выяўленчага мастацтва (жывапіс, графіка, скульптура; нацюрморт, пейзаж, партрэт) – мастацкія творы на выбар настаўніка.

Мастацкі вобраз у розных відах выяўленчага мастацтва. Вобраз восені ў творах мастакоў: *С. Каткоў.* «Лагойскі матыў»; *Г. Вашчанка.* «Перад адлётам», «Бульба»; *Л. Шакінка.* «Бабіна лета»; *І. Левітан.* «Залатая восень»; *І. Бродскі.* «Апалае лісце»; *В. Паленаў.* «Залатая восень» і інш. (мастацкія творы на выбар настаўніка).

Стан прыроды ў пейзажах мастакоў (кампазіцыйнае і каларыстычнае рашэнне, эмацыянальнае значэнне колеру). Поры года ў творах мастакоў: *А. Астаповіч.* «Зімні дзень»; *С. Герус.* «Зіма ў Мінску»; *Л. Дударэнка.* «Зімні дзень»; *В. Сумараў.* «Шэрань»; *М. Рамадзін.* «Незамярзаючая рэчка»; *Лі Дзі.* «Чалавек, які вядзе буйвала па снежнай раўніне»; *П. Масленікаў.* «Сакавіцкі вечар»; *А. Гугель.* «Бягуць ручаі»; *В. Цвірка.* «Прыпяць. Вясна»; *В. Бялыніцкі-Біруля.* «Зялёны май»; *П. Крохалеў.* «Вясна. Вяча»; *І. Левітан.* «Вясна – вялікая вада», «Зноў вясна»; *С. Герасімаў.* «Вярба цвіце» (на выбар настаўніка).

Рэалістычныя, дэкаратыўныя і фантазійныя вобразы жывёл у дэкаратыўна-прыкладным і выяўленчым мастацтве (кафлі, прадметах народнага побыту і іх дэкоры, творах мастакоў: *Я. Чарушын* – ілюстрацыі да кніг «Розныя звяры», «Дзеткі ў клетцы»; *В. Ватагін* – малюнкі жывёл; *В. Васняцоў.* «Гамаюн – птушка-вяшчун» і інш.).

Адзінства формы прадмета і яго аздабленне (агоўскія куфры, хахламскі посуд, жостаўскія падносы, дымкаўская цацка і інш.).

Беларускія ручнікі, посцілкі, паясы; народныя саламяныя, гліняныя посуд і цацкі. Функцыя, форма (канструкцыя) і дэкор вырабаў.

Практычная мастацка-творчая дзейнасць (52 г)

Асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік (4 г)

Асаблівасці, спосабы і прыёмы работы графічнымі матэрыяламі (графітны аловак, туш, фламастары).

Асаблівасці, спосабы і прыёмы работы акварэллю.

Асаблівасці, спосабы і прыёмы работы гуашшу.

Асаблівасці, спосабы і прыёмы выканання манатыпіі.

Асаблівасці, спосабы і прыёмы выканання рэльефных кампазіцый і аб'ёмных вырабаў у тэхніцы «папяровая пластыка». Спосабы афарбоўкі паперы. Прыёмы трансфармацыі паперы: змінанне, згібанне, складванне, гафрыраванне, выгінанне, скручванне.

Асаблівасці, спосабы і прыёмы выканання аплікацыі.

Асаблівасці, спосабы і прыёмы выканання выцінанкі.

Асаблівасці, спосабы і прыёмы выканання кампазіцый з прыроднага матэрыялу (фларыстыка).

Адлюстраванне на плоскасці (26 г)

Кампазіцыя (9 г)

Выбар палажэння ліста паперы ў залежнасці ад формы і размяшчэння прадметаў, якія адлюстроўваюцца. Адпаведнасць памеру выявы памеру ліста паперы. «Жырафа», «Бегемот», «Кракадзіл», «Слон», «Ракета», «Аўтобус», «Дом», «Асілак», «Прыгажуня» і да т.п. (мастацкія матэрыялы на выбар настаўніка).

Кампаноўка выявы на лісце паперы ў зададзеным фармаце. Узаемасувязь адлюстраваных аб'ектаў (фігур) у кампазіцыі. «Вясёлыя клоўны», «Акрабаты», «Дрэсіроўшчыца і галубы» і да т.п. (гуаш, васковая крэйда).

Гарманічнае запаўненне ліста паперы выявамі, вылучэнне кампазіцыйнага цэнтра. Маляванне пейзажа па памяці і ўяўленні: «Ясны асенні дзень», «Сумная восень», «Асенняя непагадзь» і да т.п. (гуаш або акварэль).

Паняцце пра кампазіцыйную ўзаемасувязь адлюстраваных аб'ектаў, размяшчэнне прадметаў адносна адзін аднаго. «Снягурка і Дзед Мароз», «Два Маразы», «На будоўлі», «Убіраем яблыкі» і да т.п. (гуаш або акварэль).

Перадача характеру і нораву жывёл (добры, злы, хітры, даверлівы, цікаўны і г.д.). Маляванне па ўяўленні вобразаў беларускіх і рускіх народных казак («Храбры певень», «Змей Гарыныч», «Кот Максім»), твораў К. Чукоўскага, С. Маршака і інш. – на выбар навучэнцаў (гуаш або акварэль).

Перадача характэрных асаблівасцей знешняга аблічча і настрою чалавека. «Мая матуля», «Мы з татам гуляем у шахматы», «Бабуля вяжа шалік», «Мой любімы дзядуля», «Мая сястрычка («Мой брацік») з цацкай» і да т.п. (гуаш або акварэль).

Прастора (2 г)

Перадача глыбіні прасторы ў малюнку: «на першым плане», «на другім плане». Выкананне кампазіцыі «Летні адпачынак», «На беразе возера», «На дачы», «На прышкольным участку», «Зімовая прагулка» і да т.п. (каляровыя алоўкі, гуаш).

Форма, прапорцыі, канструкцыя (7 г)

Перадача ў кампазіцыі формы, прапорцый і канструкцыі адлюстраваных аб'ектаў: «Асенні нацюрморт», «Дары лесу», «Садавіна і агародніна» (гуаш або акварэль), «Нацюрморт з простых прадметаў побыту» (матэрыялы на выбар настаўніка).

Перадача ў малюнку характэрных асаблівасцей будовы дрэў (форма, канструкцыя). Маляванне на аснове назіранняў: «Зімовы лес», «Чароўныя дрэвы», «Магутны дуб», «Стройная бярозка» і да т.п. (гелевая ручка з чорным чарнілам, фламастар).

Перадача ў кампазіцыі характэрных асаблівасцей будовы фігуры чалавека і жывёл (канструкцыя, прапорцыі). «Артысты цырка на арэне» (акрабат, клоўн, жанглёр, дрэсіроўшчык і інш.) і да т.п. (гуаш або акварэль).

Колер (8 г)

Колер і фарбы. Паняцце пра асноўныя (жоўты, чырвоны, сіні), састаўныя (аранжавы, фіялетавы, зялёны) колеры, светлыя і цёмныя адценні колеру. Выкананне кампазіцый: «Рознакаляровыя паветраныя шары», «Рознакаляровыя сцягі», «Цвецік-семіцвецік», «Папараць-кветка», «Пунсовая кветачка», «Вішня (яблыня) цвіце» і да т.п. (гуаш або акварэль).

Эмацыянальна-вобразны змест колеру: радасны і змрочны, рэзкі і пяшчотны, спакойны і напружаны: «Добрыя і злыя персанажы казак», «Русалачка». «Кентаўр», «Птушка Сірын» (гуаш або акварэль).

Кампазіцыйныя магчымасці колеру. Цёплы, халодны і змешаны каларыт. Выкананне шматпланавых кампазіцый: «Ясны асенні (зімовы) дзень», «Сумная восень», «Асенняя непагадзь», «Выглянула сонейка» і да т.п. (гуаш або акварэль).

Лепка (8 г)

Прыёмы лепкі. Лепка садавіны і агародніны: «Асенні нацюрморт» (яблык, груша, сліва, агурок, перац, памідор і інш.) (гліна, пластылін або салёнае цеста).

Спосабы лепкі. Складанне цэлага з асобных частак: лепка персанажаў казак і мультфільмаў: «Цуда-Юда – трохгаловы змей», «Ліса», «Віні-Пух» (рознакаляровы пластылін); «Жывёлы на арэне цырка» і інш. (гліна, аднакаляровы пластылін або салёнае цеста; калектыўная работа), «Я катаюся на лыжах (санках)» (гліна або пластылін).

Перадача формы цела і пластыкі жывёл: «Шчаня», «Кошка з кацянятамі», «Мядзведзь», «Казлік» (гліна, пластылін або салёнае цеста).

Дэкаратыўнае рашэнне вобраза пры лепцы цацак. Лепка цацкі ў падарунак родным (гліна, пластылін або салёнае цеста).

Лепка рэльефу: «Рыбка», «Нацюрморт», «Дэкаратыўны букет» і да т.п. (рознакаляровы пластылін).

Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн (14 г)

Дэкаратыўнае абагульненне форм і колеру прадметаў (стылізацыя). Пано для школьной сталовай (кухні) «Дэкаратыўны нацюрморт» (гуаш).

Дэкаратыўнае абагульненне форм раслiннага і жывёльнага свету (стылізацыя). Фрыз: «Кветкі, матылькі і птушкі», «Мая Беларусь» (гуаш).

Асаблівасці стварэння мастацкіх вобразў з прыроднага матэрыялу (фларыстыка). Прыёмы выканання кампазіцыі «Кветкавыя матывы», «Забаўныя жывёлы».

Асаблівасці стварэння кампазіцыі «Асенні букет» у тэхніцы «манатыпія».

Віды выцінанкі. Прыёмы выканання кампазіцыі «Дрэва жыцця» ў тэхніцы «выцінанка».

Віды арнаменту. Эскіз арнаменту для аздаблення «шубкі», «рукавічак» і «шапачкі» Снягуркі; пано для спальні (гасцінай), падноса, хусткі для матухны Мяцеліцы (гуаш).

Прыёмы стварэння кампазіцый дэкаратыўна-прыкладнога характару (асноўныя кампазіцыйныя схемы). Выкананне эскіза «Хустка для мамы», «Дыван для лялькі», «Посуд для Васілісы Прыгожай, Бабы Ягі» і да т.п. (гуаш).

Віды аплікацыі (прадметная, сюжэтная, дэкаратыўная). Прыёмы выразання элементаў аплікацыі: «Запаслівы вожык», «Дрэсіраваны леў», «Пудзель Арто», «Вясёлая малпачка», «Зімовы пейзаж» і да т.п. (збліжаныя і кантрасныя адценні паперы).

Рытм у дэкаратыўнай кампазіцыі. Фрыз: «Вясеннія кветкі», «Вясенні пейзаж», «Сняжынкі» (аплікацыя; калектыўная работа).

Прыёмы выканання рэльефнай кампазіцыі з паперы «Новы год у лесе», «У трыдзявятым царстве» і да т.п. (калектыўная работа).

Асаблівасці стварэння рэльефных кампазіцый і аб’ёмных вырабаў у тэхніцы «папяровая пластыка»: «Запрашальны білет», «Віншавальная паштоўка», ёлачныя цацкі, навагоднія сувеніры.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць/разумець:

характэрныя асаблівасці асноўных відаў мастацтва (графіка, жывапіс, скульптура, архітэктура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва);

сродкі мастацкай выразнасці твораў графікі, жывапісу, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва;

назвы асноўных і састаўных колераў; эмацыянальна-вобразныя магчымасці колеру;

назвы мастацкіх матэрыялаў, інструментаў, прылад і правілы работы з імі;

характэрныя асаблівасці гуашавых і акварэльных фарбаў, прыёмы работы з дадзенымі мастацкімі матэрыяламі;

прыёмы лепкі, трансфармацыі паперы, выканання аплікацыі, выцінанкі, манатыпіі і інш.;

асаблівасці кампазіцыйнага размяшчэння аб’ектаў, якія адлюстроўваюцца;

паслядоўнасць выканання жывапіснай, графічнай і скульптурнай (рэльефнай, аб’ёмнай) кампазіцыі, аплікацыі, манатыпіі і інш.

асноўныя кампазіцыйныя схемы, якія выкарыстоўваюцца пры выкананні твораў дэкаратыўна-прыкладнога характару.

Умець:

выбіраць фармат ліста і яго палажэнне ў залежнасці ад зместу кампазіцыі;

цалкам выкарыстоўваць плоскасць ліста паперы, адлюстроўваць прадметы адпаведна фармату;

перадаваць характэрныя асаблівасці формы прадметаў, якія адлюстроўваюцца;

састаўляць колеры, неабходныя для рэалізацыі творчай задумы;

запаўняць малюнак колерам, не пакідаючы прабелаў паміж фігурамі і фонам;

працаваць з мастацкімі матэрыяламі і прыладамі (гуаш, пластылін, васковая крэйда, туш, каляровая папера, клей, пэндзлі, палачкі);

выбіраць дэкор у адпаведнасці з формай і прызначэннем прадмета;

аздабляць плоскія і аб’ёмныя прадметы арнаментам;

прытрымлівацца элементарных правіл культуры працы (арганізацыя і ўборка рабочага месца, акуратныя і беражлівыя адносіны да мастацкіх матэрыялаў і прылад);

актыўна ўдзельнічаць у абмеркаванні і ацэньванні работ аднакласнікаў.

Выкарыстоўваць (прымяняць) у практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:
спецыяльную (мастацтвазнаўчую) тэрміналогію (лексіку);
рацыянальныя прыёмы рэзання паперы;
аптымальныя прыёмы трансфармацыі паперы пры канструяванні аб'ёмных цацак;
аптымальныя спосабы лепкі;
розныя мастацкія тэхнікі для вырашэння творчай задумы.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Музыка»
для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

МУЗЫКА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта навучання вучэбнаму прадмету «Музыка» – фарміраванне музычнай культуры навучэнцаў як часткі іх духоўнай культуры.

Кампаненты мэты:

адукацыйны – засваенне музычнага мастацтва праз авалоданне музычнымі ведамі; слухацкімі, выканальніцкімі і кампазітарскімі ўменнямі; засваенне мастацкага спосабу пазнання свету;

выхаваўчы – выхаванне любові да музыкі, мастацтва; прысваенне чалавекам, які расце, каштоўнасцей, закладзеных у змесце твораў мастацтва;

развіццёвы – развіццё музычных, камунікатыўных, творчых здольнасцей; развіццё самастойнасці і ініцыятыўнасці ў вырашэнні творчых задач.

Звышзадачай вучэбнага прадмета «Музыка» з'яўляецца выяўленне цеснай сувязі музыкі і жыцця (Д.Б.Кабалеўскі). Вырашэнне звышзадачы ажыццяўляецца праз выяўленне жыццёвых вытокаў і жыццёвага зместу музыкі, а таксама праз прымяненне ў рэальным жыцці набытых у працэсе навучання ведаў, уменняў, вопыту музычнай і мастацкай дзейнасці.

Задачы вучэбнага прадмета «Музыка»:

1. Фарміраванне прадметнай (музычнай) кампетэнцыі: выхаванне любові да музыкі, засваенне музычнага мастацтва (авалоданне музычнымі ведамі, слухацкімі, выканальніцкімі і кампазітарскімі ўменнямі), развіццё музычных здольнасцей.

Задача вырашаецца праз:

– фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як самакаштоўным відзе мастацтва, яе змесце і выразнай мове;

– фарміраванне ўменняў слухаць, выконваць, ствараць музыку;

– развіццё музычных здольнасцей;

– набыццё вопыту ажыццяўлення музычнай дзейнасці.

2. Фарміраванне надпрадметнай (мастацкай) кампетэнцыі: развіццё мастацкага густу, набыццё вопыту самастойнай мастацка-творчай дзейнасці.

Задача вырашаецца праз:

– фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як неад'емнай частцы мастацкай культуры, агульнасці зместу розных відаў мастацтва, адрозненнях у іх выразных мовах;

– засваенне мастацкага спосабу пазнання свету;

– развіццё мастацкіх здольнасцей;

– набыццё вопыту мастацка-творчай дзейнасці.

3. Фарміраванне метапрадметнай кампетэнцыі: развіццё камунікатыўных, творчых, аналітычных здольнасцей; уменняў вырашаць праблемы, несці адказнасць за вынікі індывідуальнай і калектыўнай работы.

Задача вырашаецца праз:

– фарміраванне ўяўленняў аб цеснай сувязі музыкі (мастацтва) з жыццём;

– набыццё вопыту вырашэння жыццёвых задач у працэсе мастацкай дзейнасці (у індывідуальнай, групавой і калектыўнай формах);

– развіццё камунікатыўных і творчых уменняў;

– набыццё вопыту змястоўнай ацэнкі вучэбнай (музычнай) дзейнасці.

Спецыфіка вучэбнага прадмета «Музыка» праяўляецца ў адначасовым вырашэнні ўсяго комплексу задач у працэсе навучання.

Прынцыпы навучання і адбору зместу.

Навучанне вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца на аснове наступных прынцыпаў:

– *Прынцыпу цэласнасці*, у адпаведнасці з якім музыка ў працэсе навучання разглядаецца ў адзінстве яе складнікаў: зместу, формы, жанравай асновы і выразнай мовы. Прынцып цэласнасці рэалізуецца праз тэматычную пабудову зместу вучэбнага прадмета. Усе тэмы аб'яднаны інтанацыйнай прыродай музыкі; у кожнай з іх інтанацыя выяўляе адно або некалькі сваіх значэнняў.

– *Прынцыпу полімастацкасці*, які дазваляе выйсці за межы прадметнага зместу і разгледзець музыку ў якасці аднаго з праяўленняў мастацкай культуры і ва ўсім багацці яе ўзаемасувязей з іншымі відамі мастацтва. У працэсе навучання акцэнтуецца ўвага на функцыях музыкі, якія з'яўляюцца агульнымі для мастацтва і мастацкай дзейнасці ў цэлым. Прынцып прадугледжвае пашырэнне і паглыбленне зместу навучання і выхавання за кошт узаемадзеяння і ўзаемаўзбагачэння розных відаў мастацтва. Узаемадзеянне мастацтваў выстройваецца вакол агульнага сэнсавага стрыжня, у якасці якога выступае тэматызм, што структуруе змест вучэбнага прадмета.

– *Прынцыпу сувязі з жыццём*, у адпаведнасці з якім успрыманне музыкі (мастацтва) разглядаецца ў якасці мастацка-вобразнага аналага жыцця, а музычная творчая дзейнасць – у якасці працэсу мадэліравання вырашэння жыццёвых праблем. Сацыякультурны кантэкст узнікнення і існавання музычнага мастацтва становіцца неад'емнай часткай зместу вучэбнага прадмета; веды і ўменні з'яўляюцца сродкам пранікнення навучэнцаў у свет музыкі, а праз яго – у разнастайныя праблемы жыцця. Прынцып сувязі з жыццём выступае ў якасці звышзадачы і генеральнай лініі навучання вучэбнаму прадмету.

Адбор зместу навучання вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца ў апоры на прынцыпы мастацкай дыдактыкі – *прынцыпы мастацкасці, вобразнасці, асацыятыўнасці, інтанацыйнасці і імправізацыйнасці*.

Раздзелы, якія вывучаюцца.

1 клас: «Свет гукаў», «Як расказвае музыка», «З чаго выросла музыка», «Пра што расказвае музыка».

2 клас: «Сродкі музычнай выразнасці», «Падарожжа ў музычныя краіны – Оперу, Балет, Сімфонію, Канцэрт».

3 клас: «Песенны, танцавальны і маршавы характар музычнай мовы», «Інтанацыя», «Развіццё музыкі», «Будова (формы) музыкі».

Асаблівасці арганізацыі навучання.

Навучанне вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца праз выкарыстанне метадаў праблематызацыі і мадэліравання мастацка-творчага працэсу (Л.В.Шкаляр).

Праблематызацыя зместу вучэбнага прадмета забяспечвае разгляд музычных твораў у якасці адказаў на жыццёвыя пытанні, пададзеныя ў эмацыянальна-вобразнай форме. Выкарыстанне метаду прадугледжвае даследаванне працэсу паходжання музыкі, прасочванне працэсу ўзнікнення з'яў і абазначэння паняццяў. Метад дазваляе ператварыць урок музыкі ў жывы даследчы працэс, падвесці навучэнцаў да разумення заканамернасцей

музычнай мовы як сістэмы мастацкіх сімвалаў, музычнай формы як асаблівай арганізацыі гэтых сімвалаў.

Метад мадэліравання мастацка-творчага працэсу накіраваны на ўзнаўленне працэсуальнасці музычных з'яў, забяспечвае дзейнаснае спасціжэнне музычнага мастацтва. На аснове пранікнення ў сутнасць мастацтва і яго заканамернасці аднаўляецца сам працэс паходжання мастацтва. Метад мадэліравання мастацка-творчага працэсу перамяшчае акцэнты з вывучэння вучэбнага матэрыялу на творчыя праяўленні навучэнцаў, дазваляе ім самастойна даследаваць працэсы музычнай творчасці на аснове рэфлексіі дзейнасці кампазітара, выканаўцы, слухача.

У рэчышчы кампетэнтнаснага падыходу метады праблематызацыі і мадэліравання мастацка-творчага працэсу спалучаюцца з праектнымі формамі і метадамі работы.

Асноўнай формай арганізацыі адукацыйнага працэсу з'яўляюцца вучэбныя заняткі. Прытрымліванне прынцыпу «навучанне мастацтву ў формах самога мастацтва» вызначае прыярытэт арганізацыйных форм, якія адпавядаюць прыродзе мастацтва (урок-канцэрт, урок-гульня, урок-майстэрня, урок-тэатралізацыя, урок-кліп і інш.). У рэчышчы кампетэнтнаснага падыходу шырокае распаўсюджванне атрымліваюць такія формы, як фасілітацыйныя дыскусіі і мастацка-творчыя праекты.

Фасілітацыйныя дыскусіі накіраваны на развіццё самастойнасці навучэнцаў у працэсе засваення вучэбнага матэрыялу, садзейнічаюць развіццю крытычнага мыслення, даследчыцкіх і камунікатыўных уменняў. Мастацка-творчыя праекты прадугледжваюць самастойнае вырашэнне навучэнцамі вучэбнай задачы, забяспечваюць развіццё самастойнасці, здольнасці да самаарганізацыі, гатоўнасці да супрацоўніцтва, стваральнай дзейнасці, садзейнічаюць выкарыстанню набытага вопыту для вырашэння жыццёвых праблем.

Змест вучэбнага прадмета (па класах).

Вучэбны прадмет «Музыка» вывучаецца ў колькасці 1 гадзіна на тыдзень. Працэс навучання музыцы раздзелены на этапы, якія адпавядаюць гадам навучання.

Змест вучэбнага прадмета ўключае:

– прадметныя веды і ўменні (у галіне музычнага мастацтва);

– надпрадметныя веды і вядучыя ўменні (у галіне мастацкай культуры);

– метапрадметныя (жыццёвыя) веды і ўменні (знаходзіць рашэнне праблем, браць на сябе адказнасць і інш.).

Прадметныя веды і ўменні забяспечваюць цэласнае спасціжэнне музычнага мастацтва; надпрадметныя веды і вядучыя ўменні – магчымасць арыентавацца ў разнастайнасці праяўленняў мастацкай культуры, актыўнае самавыяўленне ў мастацкай творчасці; метапрадметныя (жыццёвыя) веды і ўменні – эфектыўнае вырашэнне жыццёвых праблем.

Змест вучэбнага прадмета пабудаваны па лінейна-канцэнтрычным прынцыпе. На кожным этапе навучання пашыраюцца і паглыбляюцца ўяўленні навучэнцаў аб змесце, жанравай аснове, формах і выразнай мове музычнага мастацтва, удасканальваюцца ўменні ўспрымання і практычнай музычнай (мастацкай) дзейнасці.

Стрыжнёвай асновай зместу вучэбнага прадмета з'яўляецца тэматызм, у аснове якога ляжыць распрацаваная Д.Б.Кабалеўскім сістэма абагульненых уяўленняў аб музыцы як аб важнай частцы жыцця грамадства і самакаштоўным відзе мастацтва.

Першы год навучання забяспечвае фарміраванне агульнага ўяўлення аб музыцы як аб «мастацтве інтануемага сэнсу» (Б.У.Асаф'еў). У працэсе навучання фарміруюцца першасныя ўяўленні аб выразнасці гукавога аблічча свету, аб жыццёвых вытоках музыкі, яе ўсеабдымным змесце, багатай палітры выразных сродкаў, першасных музычных жанрах. Успрыманне і практычная музычная дзейнасць забяспечваюць засваенне пазіцый кампазітара, выканаўцы, слухача ў цэласнасці музычнай камунікацыі.

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў) аб:

– гукавой палітры навакольнага свету;

– усеабдымным змесце музыкі, яе жыццёвых вытоках;

– пульсацыі як жыццёвай з'яве і яе праяўленні ў музыцы;

– першасных музычных жанрах;

– выразнай мове музычнага мастацтва;

уменні:

– эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

– выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

– актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

На ***другім годзе навучання*** ажыццяўляецца канкрэтызацыя ўяўленняў аб выразнай мове музычнага мастацтва. На аснове набытага вопыту практычнай музычнай дзейнасці ўводзяцца тэрміны, якія абазначаюць асноўныя сродкі музычнай выразнасці (рытм, тэмп, тэмбр, лад, рэгістр, дынаміка). Ажыццяўляецца азнаямленне з жанрамі прафесіянальнай музыкі – операй, балетам, сімфоніяй, канцэртам. Фарміруюцца ўяўленні аб інструментах сімфанічнага аркестра.

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў) аб:

– сродках музычнай выразнасці, іх ролі ў «будаўніцтве» гістарычна сфарміраваных музычных форм;

– жанрах прафесіянальнай музыкі (оперы, балеце, сімфоніі, канцэрце);

– інструментах сімфанічнага аркестра;

уменні:

– эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

– выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

– актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

Змест ***трэцяга года навучання*** накіраваны на фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як частцы мастацкай культуры. Засвойваюцца катэгорыі і паняцці, уласцівыя розным відам мастацтва (форма, інтанацыя, кампазіцыя, рытм і інш.).

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў) аб:

– песеннасці, танцавальнасці, маршавасці;

– інтанацыі і яе розных значэннях;

– крыніцах і спосабах развіцця музыкі;

– музычным формаўтварэнні, разнастайнасці музычных форм;

уменні:

– вызначаць песенную, танцавальную, маршавую аснову музычных твораў;

– ствараць, выконваць, успрымаць інтанацыі рознага характару з выкарыстаннем магчымасцей розных відаў мастацтва;

– назіраць за развіццём музыкі, самастойна ажыццяўляць яе развіццё;

– увасабляць творчую задуму ў музычнай (мастацкай) форме;

– эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

– выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

– актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

З мэтай захавання і жывога існавання нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў кожным класе засвойваецца рамачны змест, што забяспечвае набыццё вопыту каляндарна-абрадавых дзеянняў у адпаведнасці з традыцыямі рэгіёна.

Лінейна-канцэнтрычны прынцып пабудовы зместу вучэбнага прадмета «Музыка» абумоўлівае выкарыстанне наступных **відаў дзейнасці** на працягу ўсяго перыяду навучання: слуханне, спеў, ігра на музычных інструментах, пластычнае інтанаванне, свабоднае дырыжыраванне, стварэнне, імправізацыя, рытмадэкламацыя, тэатралізацыя, слоўнае, графічнае, пластычнае мадэліраванне, іншыя віды мастацкай дзейнасці.

Ацэначная дзейнасць выступае ў якасці сувязнага звяна паміж пазнавальнай і пераўтваральнай дзейнасцю і з прычыны гэтага з'яўляецца неад'емнай часткай мастацкай творчасці. Навучанне вучэбнаму прадмету ў рэчышчы кампетэнтнаснага падыходу прадугледжвае пашырэнне прасторы ацэначнай дзейнасці за кошт шырокага выкарыстання самаацэнкі і ўзаемаацэнкі.

Змест вучэбнага прадмета

I чвэрць
СВЕТ ГУКАЎ (8 г)

Прыкладнае планаванне тэмы

Гучальны свет вакол нас (1 г). Гукавая разнастайнасць навакольнага свету (свету прыроды і чалавека). Магчымасць узнаўлення гукаў «гучальнымі» жэстамі.

Прыродныя і механічныя гукі (1 г). Характэрныя асаблівасці прыродных і механічных гукаў. Разнастайнасць гукаў прыроды. Крыніцы механічных гукаў.

Музыка – краіна гукаў (1 г). Асаблівасці музычных гукаў. Адрозненне музычных гукаў ад гукаў прыродных і механічных.

Малюнкі, створаныя пры дапамозе гукаў (2 г). Выразныя магчымасці гукаў. Стварэнне гукавых малюнкаў.

Настрой, перададзены пры дапамозе гукаў (2 г). Разнастайнасць настрояў чалавека. Выразныя магчымасці гукаў у перадачы ўнутранага душэўнага стану.

Падагульняючы ўрок па тэме «Свет гукаў» (1 г).

Прыкладны музычны матэрыял

«Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь». Муз. Н.Сакалоўскага, сл. М.Клімковіча і У.Карызны.

Беларускія народныя песні «Ладу-ладу-ладкі», «Белабока сарока», «Дожджык», «Іграў я на дудцы».

«Где живет музыка». Муз. і сл. В.Кавалёва.

«Насупа». Муз. В.Кавалёва, сл. М.Чарняўскага.

«Слово на ладошках». Муз. А.Паплянавай, сл. Н.Пікулевай.

«Солнышко», «Дождик». Муз. А.Цілічэевай, сл. Л.Дымавай.

«Осень». Муз. М.Красева, сл. М.Івенсэн.

«По грибы». Муз. У.Алоўнікава, сл. Л.Алтухова.

С.Пракоф'еў. «Дождж і вясёлка», «Казачка» (са зб. фартэпіянных п'ес «Дзіцячая музыка»).

Г.Вагнер. «Зязюлька», «Песенька».

Р.Шуман. «Песенька жняцоў», «Паляўнічая песенька» (са зб. фартэпіянных п'ес «Альбом для юнацтва»).

Э.Грыг. «Птушачка».

А.Хачатуран. «Вячэрняя казка».

П.Падкавыраў. «Ку-ку».

Д.Шастаковіч. «Катрынка».

Ж.-Ф.Рамо. «Курыца».

М.Рымскі-Корсакаў. «Акіян – мора сіняе» (аркестравы ўступ да оперы «Садко»).

Спосабы дзейнасці: слуханне і класіфікацыя гукаў (прыродных, механічных, музычных); узнаўленне гукаў пры дапамозе «гучальных» жэстаў і гукаперайманне; узнаўленне музычных гукаў голасам і на музычных інструментах; «маляванне голасам», развучванне і выкананне песень, у якіх прысутнічае выяўленчы пачатак; дэкламацыя вершаў з выкарыстаннем гукавыяўленчых эфектаў; «агучванне» карцін; стварэнне гукавых кампазіцый на зададзеную тэму.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Навучэнцы павінны:

мець уяўленні аб:

разнастайнасці гукаў навакольнага свету;

прыродных і механічных гуках;

асаблівасцях, выразных і выяўленчых магчымасцях музычнага гуку;

умець:

(група прыватных уменняў)

услухоўвацца ў гукі навакольнага свету; распазнаваць прыродныя, механічныя і музычныя гукі;

узнаўляць музычныя гукі (голасам і на музычных інструментах), перадаваць пры дапамозе гукаў настрой;

выкарыстоўваць прыродныя, механічныя, музычныя гукі ва ўласнай мастацкай дзейнасці, пры стварэнні гукавых малюнкаў;

(група ключавых уменняў)

удзельнічаць у калектыўнай мастацка-творчай дзейнасці;

знаходзіць спосабы самавыяўлення сродкамі музычнага мастацтва;

ацэньваць вынікі практычнай дзейнасці;

выкарыстоўваць набыты вопыт:

у самастойнай мастацка-творчай дзейнасці;

у дамашнім музіцыраванні.

II чвэрць

ЯК РАСКАЗВАЕ МУЗЫКА (8 г)

Прыкладнае планаванне тэмы

Што і як можна расказаць пры дапамозе гукаў (1 г). Роля гукаў у стварэнні музычных малюнкаў. «Вобразнасць» і «выразнасць» у музыцы.

Гукаперайманне (1 г). Гукаперайманне як імітацыя гучання навакольнага свету. Выяўленчыя і выразныя магчымасці гукаперайманння. Прыёмы гукаперайманння.

Святло і цень у музыцы (лад) (1 г). Спосабы перадачы святла і ценю ў музыцы. Выразныя магчымасці ладу.

Хуткае і павольнае ў музыцы (тэмп) (1 г). Спосабы перадачы хуткага і павольнага ў музыцы. Выразныя магчымасці тэмпу.

Гучнае і ціхае ў музыцы (дынаміка) (1 г). Спосабы перадачы гучнага і ціхага ў музыцы. Выразныя магчымасці дынамікі.

Халоднае і цёплае ў музыцы (тэмбр) (1 г). Спосабы перадачы халоднага і цёплага ў музыцы. Разнастайнасць музычных тэмбраў.

Высокія і нізкія гукі (рэгістр) (1 г). Высокія і нізкія гукі ў музыцы. Выразныя магчымасці рэгістраў.

Падагульняючы ўрок па тэме «Як расказвае музыка» (1 г).

Прыкладны музычны матэрыял

Беларускія народныя песні «Чубаценькі верабей», «Гэй ты, воўчанька».

«Пайшоў коўзацца каток». Муз. народная, сл. С.Шушкевіча.

«Зімовая калыханка». Муз. Л.Свердзеля, сл. В.Вярбы.

«Добрый жук». Муз. А.Спадавекіа, сл. Я.Шварца.

«Догадайся, кто поет». Муз. А.Цілічэевай, сл. А.Гангава.

«Здравствуй, зимушка-зима». Муз. А.Філіпенкі, сл. Т.Волгінай.

«Новогодняя хороводная». Муз. А.Астроўскага, сл. Ю.Ляднёва.

«Бубенчики». Муз. А.Цілічэевай, сл. М.Долінава.

«Песенка друзей». Муз. В.Герчык, сл. Я.Акіма.

«Новогодняя». Муз. В.Кавалёва, сл. А.Навуменкі.

І.Брамс. «Пятрушка».

Р.Шуман. «Смелы яздок», «Вясёлы селянін, які вяртаецца з працы», «Дзед Мароз» (са зб. фартэпіянных п’ес «Альбом для юнацтва»).

Р.Сурус. «Галоп», «Калыханка», «Жарты».

К.Сен-Санс. «Куры і пеўні», «Антылопы», «Чарапаха» (з заалагічнай фантазіі «Карнавал жывёл»).

К.Цесакоў. «Гульня ў снежкі», «Снежны вальс».

С.Картэс. «У некаторым царстве» (з Маленькай сюіты для фартэпіяна «Казка»).

Ж.Ф.Рамо. «Тамбурын».

Д.Кабалеўскі. «Клоўны».

У.Агафоннікаў. «Сані са званочкамі».

П.Чайкоўскі. «Вальс снежных камякоў», «Танец Феі Дражэ» (з балета «Шчаўкунчык»).

Спосабы дзейнасці: слуханне і параўнанне музычных твораў, якія выконваюцца ў розных тэмпах, у розных рэгістрах, з рознай дынамікай; слуханне і параўнанне сугучнасцей, якія перадаюць святло і цень (лад) у музыцы; распазнаванне афарбоўкі гучання музыкі (тэмбраў) па слыху; дэкламацыя вершаў з рознай скорасцю вымаўлення, з рознай сілай гуку, з рознай вышынёй гуку; выкананне музычных папевак з паэтапным вар'іраваннем сродкаў музычнай выразнасці; выкананне мелодый з выкарыстаннем пластычнага інтанавання; развучванне і выкананне песень з выкарыстаннем музычна-рытмічных рухаў, з суправаджэннем на дзіцячых музычных інструментах; інсцэніроўка песень; агучванне вершаў з выкарыстаннем музычных інструментаў; стварэнне гукавых малюнкаў на аснове вершаў, на зададзеную тэму.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Навучэнцы павінны:

мець уяўленні аб:

выразнасці і вобразнасці ў музыцы;

гукаперайманні ў музыцы;

сродках музычнай выразнасці (святле і цені ў музыцы, скорасці выканання, гучнасці, афарбоўцы, вышыні гучання);

разнастайнасці музычных інструментаў;

умець:

(група прыватных уменняў)

распазнаваць перадачу ў музыцы светлага і цёмнага стану, хуткага і павольнага руху; гучнага – ціхага, халоднага – цёплага, высокага – нізкага гучання;

распазнаваць і выкарыстоўваць ва ўласнай мастацкай дзейнасці прыёмы гукаперайманння;

выкарыстоўваць ва ўласнай мастацкай дзейнасці розныя спосабы адлюстравання светлага і цёмнага стану, хуткага і павольнага руху; гучнага і ціхага, халоднага і цёплага, высокага і нізкага гучання;

ствараць гукавыя малюнкі;

(група ключавых уменняў)

удзельнічаць у калектыўнай мастацка-творчай дзейнасці;

знаходзіць спосабы самавыяўлення сродкамі музычнага мастацтва;

ацэньваць вынікі практычнай дзейнасці;

выкарыстоўваць набыты вопыт:

у самастойнай мастацка-творчай дзейнасці;

у дамашнім музіцыраванні.

III чвэрць

З ЧАГО ВЫРАСЛА МУЗЫКА (9 г)

Прыкладнае планаванне тэмы

З чаго пачынаецца музыка (1 г). Настрой і вобраз у музыцы. Выяўленчыя і выразныя магчымасці музыкі.

Песня, танец, марш (1 г). Жанравая разнастайнасць музыкі. «Першасныя» музычныя жанры: песня, танец, марш.

Жывы пульс музыкі (1 г). Пульсацыя (метр). Моцныя і слабыя долі «пульсу» (метра).

Якія бываюць маршы (1 г). Жанр маршу. Розныя віды маршаў (спартыўны, ваенны і інш.). Рытмічны малюнак маршу.

Якія бываюць танцы (2 г). Жанр танца. Відавая разнастайнасць танцаў.

Песня ў жыцці чалавека (1 г). Жанр песні. Песні народныя і кампазітарскія. Змест песень. Выразнасць выканання песень.

Песня, танец, марш сустракаюцца ў адным музычным творы (1 г). Песня-танец, песня-марш. Асаблівасці песень-танцаў і песень-маршаў.

Падагульняючы ўрок па тэме «З чаго вырасла музыка» (1 г).

Прыкладны музычны матэрыял

Беларуская веснавая песня «Ідзі, зіма, да Кракава».

Беларуская дзіцячая гульня «А на гары мак».

«В нашем классе» (марш, полька, вальс, песня). Муз. Д.Кабалеўскага.

«Калыханка». Муз. В.Раінчыка, сл. Г.Бураўкіна.

«Песенка о гномиках». Муз. і сл. В.Каваліва.

«Веселый музыкант». Муз. А.Філіпенкі, сл. Т.Волгінай.

«Солнечные зайчики». Муз. А.Паплянавай, сл. В.Татарынава.

«Барабан». Муз. Л.Сімаковіч, сл. Б.Жанчака.

«Песня юных защитников Отечества». Муз. В.Каваліва, сл. С.Лук'янавай.

«Птенчики». Муз. А.Цілічэевай, сл. М.Долінава.

Нямецкая народная песня «Весна», рускі тэкст С.Каратыгінай.

«Солдатик». Муз. Г.Курына, сл. М.Карэма, пер. М.Кудзінава.

«Начинаем перепляс». Муз. С.Сасніна, сл. П.Сіняўскага.

«Мама». Муз. Л.Бакалава, сл. С.Вігдарава.

Дж.Вердзі. «Марш» (з оперы «Аіда»).

Л.Бакерыні. «Менуэт».

П.Чайкоўскі. «Песня жаваранка», «Марш драўляных салдацікаў» (са зб. фартэпіянных п'ес «Дзіцячы альбом»).

Д.Кабалеўскі. «Танец маладога бегемота».

С.Баневіч. «Вальс на балі», «Паўночная полька» (з альбома «Па казках Ганса Хрысціяна Андэрсена»).

В.Кузняцоў. «Марш».

Г.Гарэлава. «Таўстун, які танцуе».

К.Сен-Санс. «Слон», «Акварыум», «Зязюля ў глыбіні лесу» (з заалагічнай фантазіі «Карнавал жывёл»).

М.Мусаргскі. «Гапак» (з оперы «Сарочынскі кірмаш»).

М.Глінка. «Полька».

С.Пракоф'еў. «Марш».

С.Чарнецкі. «Сустрэчны марш».

М.Блантэр. «Футбольны марш».

В.Агапкін. «Развітанне славянкі».

І.Штраус. «Вальс».

С.Рахманінаў. «Італьянская полька».

Д.Шастаковіч. «Вальс-жарт».

Л.Шлег. «Калыханка маці».

Спосабы дзейнасці: слуханне мелодый з двухдольнай і трохдольнай пульсацыяй; суправаджэнне музыкі песень, танцаў, маршаў выразнымі рухамі; узнаўленне двухдольнай і трохдольнай пульсацыі пры дапамозе гучальных жэстаў, двухскладовых і трохскладовых слоў; дэкламацыя вершаў з выкарыстаннем раўнамернай пульсацыі; выкананне рытмічнага акампанементу да маршаў, танцаў (полькі, вальса), песень; выразнае выкананне песень з танцавальнымі рухамі, элементамі тэатралізацыі; падбор інструментаў для выканання акампанементу ў двухдольным і трохдольным памерах; стварэнне мелодыі калыханкі.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

мець уяўленні аб:

першасных музычных жанрах (песні, танцы, маршы) і іх прызначэнні ў жыцці чалавека;

відавой разнастайнасці песень, танцаў, маршаў;

метры (пульсе) і яго ролі ў музыцы;

умець:

(група прыватных уменняў)

распазнаваць песню, танец, марш; адрозніваць іх віды;

выдзяляць моцныя і слабыя долі «пульсу»;

узнаўляць раўнамерную пульсацыю;

выконваць рытмічны акампанемент да знаёмай мелодыі на аснове моцнай і слабай долі;

выразна выконваць песні з улікам іх зместу;

ствараць пры дапамозе гучальных жэстаў на аснове моцнай і слабай долі рытмічны акампанемент;

(група ключавых уменняў)

удзельнічаць у калектыўнай мастацка-творчай дзейнасці;

знаходзіць спосабы самавыяўлення сродкамі музычнага мастацтва;

ацэньваць вынікі практычнай дзейнасці;

выкарыстоўваць набыты вопыт:

у працэсе наведвання музычных канцэртаў;

у самастойнай мастацка-творчай дзейнасці;

у дамашнім музіцыраванні.

IV чвэрць

ПРА ШТО РАСКАЗВАЕ МУЗЫКА (9 г)

Прыкладнае планаванне тэмы

Музычныя гісторыі, расказаныя кампазітарамі (1 г). «Музычныя гісторыі». Узаемасувязь зместу музычных твораў са сродкамі музычнай выразнасці, выкарыстанымі аўтарам.

Музыка перадае пачуцці чалавека (2 г). Выразныя магчымасці музыкі. Перадача ў музыцы ўнутранага стану чалавека. Перадача пачуццяў (пяшчоты, радасці, трывогі), настрояў (весялосці, бадзёрасці, смутку).

Музыка адлюстроўвае розныя рысы характару (1 г). Выяўленча-выразныя магчымасці музыкі. Адлюстраванне ў музыцы характару чалавека.

Музыка перадае рух (1 г). Выяўленчыя магчымасці музыкі. Перадача ў музыцы руху.

Музыка малюе карціны (2 г). Перадача ў музыцы вобразаў прыроды. Поры года ў музыцы.

Музыка народнага свята (1 г). Музычны рэпертуар народнага свята. Роля музыкі ў народным святе.

Падагульняючы ўрок па тэме «Пра што расказвае музыка» (1 г).

Прыкладны музычны матэрыял

Эстонская народная песня «Взял волынку наш сосед».

Украінская народная песня «Иди, иди, дождичек».

«Пастушок». Муз. П.Падкавырава, сл. Я.Журбы.

«Окликание дождя». Муз. А.Лядава, сл. народныя.

«Бесконечная песенка». Муз. В.Кавалёва, сл. В.Семерніна.

«Волчок». Муз. І.Арсеева, сл. Л.Дымавай.

«Ягорачка». Муз. В.Сярых, сл. народныя.

Э.Грыг. «Матылёк».

Ж.Бізэ. «Ваўчок».

Л.К.Дакен. «Зязюля».

П.Чайкоўскі. «Хвароба лялькі», «Новая лялька» (са зб. фартэпіянных п’ес «Дзіцячы альбом»).

Г.Свірыдаў. «Упарты».

К.Сен-Санс. «Лебедзь» (з заалагічнай фантазіі «Карнавал жывёл»).

А.Залётнеў. «Балет мышэй».

Д.Кабалеўскі. «Труба і барабан», «Упарты брацік», «Сумная гісторыя».

В.Рэбікаў. «Мядзведзь».

А.Лядаў. «Музычная табакерка», «Пачвара».

І.Арсееў. «У госці» («Пехатой», «На веласіпедзе», «На машыне»).

Спосабы дзейнасці: вызначэнне зместу твора па выяўленча-выразных асаблівасцях музыкі; выкананне песень са здзяйсненнем выразных рухаў; агучванне вершаў з выкарыстаннем гукаперайманняў, ігрой на музычных інструментах; састаўленне мадэлі музычнага твора на аснове карціны, верша, казкі; састаўленне гукавых партрэтаў казачных персанажаў; інструментальная (вакальная) імправізацыя на зададзеную тэму; інсцэніроўка народнага свята.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

мець уяўленні аб:

здольнасці музыкі «расказваць» гісторыі;

ролі музыкі ў перадачы пачуццяў чалавека;

ролі музыкі ў перадачы руху;

ролі музыкі ў народным святе;

умець:

(група прыватных уменняў)

знаходзіць узаемасувязь зместу музычнага твора з выяўленча-выразнымі асаблівасцямі музыкі;

вызначаць перададзеныя ў музыцы пачуцці;

выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

(група ключавых уменняў)

удзельнічаць у калектыўнай мастацка-творчай дзейнасці;

знаходзіць спосабы самавыяўлення сродкамі музычнага мастацтва;

ацэньваць вынікі практычнай дзейнасці;

выкарыстоўваць набыты вопыт:

у самастойнай мастацка-творчай дзейнасці;

у дамашнім музіцыраванні.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Працоўнае навучанне»
для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ПРАЦОЎНАЕ НАВУЧАННЕ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта навучання – фарміраванне асноў тэхналагічнай граматнасці навучэнцаў. Яна ўключае наступныя кампаненты:

адукацыйны – фарміраванне асноў праектна-канструктарскай, праектна-тэхналагічнай, выканальніцкай і прафарыентацыйнай кампетэнцый;

развіццёвы – спрыяць развіццю творчых здольнасцей, маніпулятыўных навыкаў, памяці, уважлівасці;

выхаваўчы – спрыяць выхаванню любові да працы і прыроды, павагі да людзей працы і вынікаў іх дзейнасці; адказнасці і добрасумленнасці; акуратнасці і ашчаднасці; дысцыплінаванасці і стараннасці, цярплівасці і настойлівасці ў дасягненні планаванага выніку; сама- і ўзаемаацэнкі; самастойнасці і ўзаемадапамогі.

Задачы:

у рамках *праектна-канструктарскай* кампетэнцыі:

азнаямленне навучэнцаў з рознымі відамі канструктарскай дакументацыі: схема, эскіз, чарцёж;

фарміраванне вопыту чытання і распрацоўкі найпрасцейшай канструктарскай дакументацыі;

у рамках *праектна-тэхналагічнай* кампетэнцыі:

азнаямленне навучэнцаў з тэхналагічнымі і інструкцыйнымі картамі на выраб, што выконваецца. Яны адлюстроўваюць паслядоўнасць пераўтварэння прадмета працы і інструменты, якія выкарыстоўваюцца (тэхналагічная карта), з дадаткам тлумачэнняў або інструкцый па выкананні (інструкцыйная карта);

фарміраванне вопыту чытання тэхналагічнай дакументацыі;

у рамках *выканальніцкай* кампетэнцыі:

фарміраванне прыёмаў і спосабаў выканання тэхналагічных аперацый апрацоўкі паперы, кардону, тэкстыльных, прыродных, падручных матэрыялаў;

фарміраванне вопыту індывідуальнай і калектыўнай працоўнай дзейнасці па выкананні простых вырабаў з розных матэрыялаў;

у рамках *прафарыентацыйнай* кампетэнцыі:

азнаямленне навучэнцаў са зместам працы работнікаў розных прафесій і з прафесійна важнымі якасцямі, неабходнымі для паспяховай працы.

Напрамкі навучання

Прадметы працы – асноўныя матэрыялы: папера, кардон, тэкстыльныя матэрыялы, падручныя (пластмаса, драўніна, метал), прыродныя матэрыялы. Сродкі працы – інструменты і прыстасаванні.

Прадукты (вынікі працы) – сувеніры (цацкі), дэкаратыўныя элементы інтэр'ера, прыстасаванні для працы.

Тэхналогія – паслядоўнае пераўтварэнне прадметаў працы з дапамогай сродкаў працы ў прадукты працы, якія маюць спажывецкую вартасць і асабістую значнасць для навучэнцаў.

Адукацыйныя падыходы (прадметныя)

Прадметна-тэхналагічны падыход прадугледжвае навучанне тэхналогіі ў працэсе выканання канкрэтных вырабаў, ажыццяўлення пэўных відаў работ.

Згодна з дзейнасным падыходам засваенне навучэнцамі зместу вучэбнага матэрыялу ажыццяўляецца ў працэсе ўласнай актыўнай дзейнасці. Дзейнасць пры гэтым разглядаецца як крыніца фарміравання асобы і галоўны фактар яе развіцця. У працэсе навучання важна актыўнае выкарыстанне разнастайных відаў дзейнасці (пазнавальнай, праектнай, камунікатыўнай, гульнявой).

Згодна з кампетэнтнасным падыходам галоўным у працэсе навучання з’яўляецца не фарміраванне асобных ведаў і ўменняў, а стварэнне ўмоў для развіцця здольнасці ажыццяўляць прадугледжаныя праграмай віды і спосабы дзейнасці. У змесце вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне» вылучаны кампетэнцыі, якія ўяўляюць сабой сукупнасць інфармацыйных адзінак, што ўключаюць тэарэтычныя звесткі, спосабы дзейнасці, тэхналагічныя аперацыі і працэсы, якія адлюстроўваюць змест і характар пэўнага віду дзейнасці.

Вучэбная, вучэбна-працоўная, працоўная дзейнасць, маючы практыка-пераўтваральны характар, сама становіцца прадметам засваення. Кампетэнцыі як уласцівасці індывіда выяўляюцца ў выглядзе ўмеласці, спосабу асобаснай самарэалізацыі,

формы праяўлення здольнасцей. Веды, уменні і навыкі становяцца не мэтай, а сродкам развіцця асобы навучэнца, фарміравання яго кампетэнцый.

Згодна з культуралагічным падыходам працэс навучання павінен быць накіраваны на фарміраванне культуры асобы. Таму асноўнай мэтай вучэбнага прадмета з'яўляецца фарміраванне асноў тэхналагічнай граматнасці асобы. Гэтаму спрыяе вывучэнне тэхналогіі рамёстваў, рэалізацыя прынцыпу прадуктыўнасці, гэта значыць стварэнне асобасна і грамадска значнага прадукту дзейнасці, фарміраванне культуры працы і міжасобасных ўзаемадзеянняў у працэсе вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Кампетэнцыі і змест, якое забяспечвае іх фарміраванне

Фарміраванне прадметна-канструктарскай кампетэнцыі забяспечваецца пры дапамозе паслядоўнага ўскладнення канструктарскай дакументацыі (ад простых схем да чарцяжоў разгортак і зборачных адзінак); прадметна-тэхналагічнай – ад простых схем да інструкцыйна-тэхналагічных карт; выканальніцкай – дзякуючы ўскладненню вырабаў і тэхналагічных аперацый, якія ажыццяўляюцца; прафарыентацыйнай – за кошт агульнага ўяўлення пра прафесіі (што робяць, чым працуюць, што ў выніку атрымліваюць, ад чаго залежыць поспех працы).

Прыватнаметадычныя прынцыпы адбору зместу навучання

Прынцып прадуктыўнасці прадугледжвае стварэнне асобасна і грамадска значнага прадукту дзейнасці, фарміраванне культуры працы і міжасобасных узаемадзеянняў у працэсе вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Прынцып пераемнасці прадугледжвае апору на вопыт навучэнцаў, набыты на папярэдніх этапах навучання. Раздзелы праграмы дашкольнай адукацыі: ручная праца, праца ў прыродзе, самаабслугоўванне і дэкаратыўна-прыкладное мастацтва – атрымліваюць далейшае развіццё пры вывучэнні наступных раздзелаў вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне»: тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў; тэхналогія раслінаводства; тэхналогія гаспадарання; тэхналогія народных рамёстваў.

Прынцып цэласнасці прадугледжвае ўключэнне навучэнцаў у вучэбна-працоўную дзейнасць па рэалізацыі цэласнай тэхналогіі ад ідэі будучага вырабу да яго выканання і з'яўлення новай ідэі, новай канструкцыі вырабу і/або тэхналогіі яго выканання. Пры гэтым прадугледжваецца паслядоўнае ўскладненне канструктыўных і тэхналагічных асаблівасцей вырабаў.

Прынцып варыятыўнасці азначае розныя варыянты адукацыйнага працэсу, якія дазваляюць дасягнуць мэт і задач працоўнага навучання ў адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту. Зыходзячы з патрэбнасцей, магчымасцей, здольнасцей навучэнцаў, запытаў бацькоў, магчымасцей матэрыяльна-тэхнічнай базы, асаблівасцей сацыяльна-эканамічнага і сацыякультурнага асяроддзя, настаўніку даецца магчымасць уносіць карэктывы ў змест навучання.

Прынцып неабходнасці і дастатковасці тэарэтычных звестак для выканання практычных работ. Для разумення і ажыццяўлення тэхналогіі выканання вырабаў на кожным уроку акцэнтуецца ўвага на канструкцыйных матэрыялах, інструментах і прыстасаваннях, стадыях і этапах тэхналогіі, правілах арганізацыі працоўнага месца і бяспекі працы, крытэрыях і паказчыках ацэнкі якасці вырабу, а таксама на самаацэнцы дасягнення асобасных, метапрадметных і прадметных вынікаў вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Прынцып інтэграцыі і рэалізацыі міжпрадметных сувязей прадугледжвае выкарыстанне звестак з іншых вучэбных прадметаў у працэсе пазнавальнай і вучэбна-працоўнай дзейнасці. Адрозніваюць папярэднія, спадарожныя і наступныя міжпрадметныя сувязі. Гэта азначае, што на ўроках працоўнага навучання можна не толькі абапірацца на веды і ўменні, засвоеныя вучнямі на іншых уроках, але і ўпершыню знаёміць з паняццямі, фарміраваць спосабы дзейнасці, якія пасля будуць прымяняцца на занятках па іншых вучэбных прадметах.

Вывучаемыя раздзелы:

«Тэхналогія і грамадства»;

«Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў»;

«Тэхналогія народных рамёстваў»;

«Тэхналогія гаспадарання»;

«Тэхналогія раслінаводства»;

«Я і свет тэхналогій».

Раздзел ***«Тэхналогія і грамадства»*** дазваляе навучэнцам усвядоміць узаемаўплыў тэхналогіі і грамадства (вытворчасці); актуалізаваць вопыт, набыты ва ўстановах дашкольнай адукацыі, стварыць арыенціровачную аснову для паспяховага навучання, пазнаёміцца з правіламі арганізацыі працоўнай дзейнасці і правіламі бяспекі працы; аналізаваць стадыі (ідэя – вобраз – канструкцыя – паслядоўнасць выканання – выкананне – ацэнка – новая ідэя) і этапы тэхналогіі (падрыхтоўчы, асноўны і заключны). Акцэнтуецца ўвага на разнастайнасці матэрыялаў: канструкцыйныя (асноўныя матэрыялы вырабаў (канструкцый)), прыродныя і падручныя матэрыялы, якія выкарыстоўваюцца не па прамым прызначэнні.

У межах раздзела ***«Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў»*** прадугледжана паслядоўнае азнаямленне з рознымі матэрыяламі: папера (I клас), кардон тонкі аднаслойны (II клас), калька, капіравальная і гафрыраваная папера, паліграфічны і ўпаковачны кардон (III клас); баваўняныя тканіны (I клас), ільняныя (II клас), шарсцяныя (III клас), тканіны і тэкстыльныя матэрыялы з сінтэтычных і змяшаных валокнаў (IV клас); ніткі для шыцця, вышывання, пляцення; прыродныя матэрыялы: шышкі, жалуды, каштаны, галінкі, плады рабіны, глогу, насенне ясеня, клёна, алешыны (I клас), шкарлупіна лясных і грэцкіх арэхаў, карані дрэў, насенне ліпы, дзядоўніку, пер'е (II клас), ракавінкі, каменьчыкі, яечная шкарлупіна (III клас), кара дрэў (IV клас); падручныя матэрыялы: шпагат, тонкі шнур, тасьма, саломінкі для кактэйлю (I клас), кардонныя каробкі, упакоўкі; пластмасавыя кубачкі, слоікі (II клас), пластыкавыя флаконы, драўляныя вырабы (палачкі для марожанага, прышчэпкі, дэталі драўлянага канструктара) (III клас), дрот (IV клас), што не толькі забяспечвае магчымасць азнаямлення з шырокім пералікам матэрыялаў, але і спрыяе развіццю фантазіі, творчай самарэалізацыі навучэнцаў.

У кожным наступным класе прадугледжваецца выкарыстанне ў практычнай дзейнасці ўсіх раней вывучаных матэрыялаў.

У практычнай дзейнасці пераважае выкананне вырабаў па ўзоры (I клас), графічнай выяве (II клас), эскізе і схеме (III клас), уласнай задуме (IV клас). Адначасова адбываецца ўскладненне вырабаў: ад аднадэталёвых да шматдэталёвых, ад плоскасных да аб'ёмных, ад нераздымных да раздымных.

Раздзел ***«Тэхналогія народных рамёстваў»*** знаёміць навучэнцаў з найбольш даступнымі для вучняў кожнага класа рамёствамі: выцінанка (сіметрычная, рапортная і чатырохпрамянёвая разеткавая выцінанка, выкананая па ўзоры з наяўнай разметкай) (I клас), сіметрычная, рапортная і васьміпрамянёвая разеткавая выцінанка па ўласнай разметцы (II клас), сіметрычная, рапортная і шасціпрамянёвая разеткавая выцінанка на аснове аналагаў (III клас), камбінаваная выцінанка па ўласнай задуме (IV клас)); фларыстыка (плоскасная аплікацыя ў паласе і квадраце (I клас), стылізацыя выяў жывёл, птушак, насякомых, пейзаж (II клас), стварэнне аб'ёмных кампазіцый (III клас), ікебана (IV клас)); саломапляценне (плоскасныя (II клас) і аб'ёмныя вырабы з трубчастай саломкі (III клас), саламяная скульптура (IV клас)); вязанне кручком (вязанне ланцужка з паветраных петляў, паўслупка, наклейванне ланцужкоў (III клас), вязанне слупка без накіду, выкананне вырабаў па схеме і славесным апісанні (IV клас)); вышыўка крыжыкам па ўзоры і схеме (IV клас). Арганізуючы заняткі ў рамках дадзенага раздзела, неабходна ўлічваць нацыянальныя і рэгіянальныя асаблівасці сацыякультурнай спадчыны (наяўнасць мастацкіх промыслаў: саломапляценне, інкрустацыя саломкай, ткацтва, вышыўка, роспіс, фларыстыка, кераміка і інш.).

Раздзел ***«Тэхналогія гаспадарання»*** спрыяе фарміраванню вопыту па самаабслугоўванні: сервіроўка стала да чаю (I клас), догляд адзення і абутку (II клас), дробны рамонт адзення (III клас), дробны рамонт кніг (IV клас), культуры паводзін у побыце, выхаванню самастойнасці.

Раздзел ***«Тэхналогія раслінаводства»*** пазнаёміць навучэнцаў з прыёмамі і правіламі догляду пакаёвых (I і II клас) і кветкава-дэкаратыўных (III і IV клас) раслін.

Раздзел ***«Я і свет тэхналогій»*** прызначаны для падвядзення вынікаў навучання за год, аналізу вучэбна-працоўных дасягненняў кожнага навучэнца, вызначэння ўзроўню засваення вывучаных тэхналогій. У дадзеным раздзеле прадугледжана выкананне калектыўных выніковых заданняў «Танец матылькоў» (I клас), «Квітнеючы луг» (II клас), «Падводнае царства» (III клас), у рамках якіх кожны вучань стварае выраб на зададзеную тэму. Матэрыялы і тэхналогію вырабу навучэнцы выбіраюць па ўласным жаданні. У IV класе на выніковых занятках адбываецца выстаўка-кірмаш вырабаў, выкананых вучнямі на ўроках і дома.

Паслядоўнасць вучэбных заняткаў прыводзіцца ў метадычных рэкамендацыях і каляндарна-тэматычным планаванні. Яна адлюстроўвае падрыхтоўку падарункавых сувеніраў да свят, цацак да Новага года, магчымасці вучняў па зборы прыроднага матэрыялу, а таксама рэкамендаваную псіхолагамі змену відаў працоўнай дзейнасці.

Ва ўсіх раздзелах ўведзена рубрыка «Прафесійная арыентацыя», прызначэнне якой – пазнаёміць навучэнцаў з рознымі прафесіямі, зместам працы па іх (прадмет (аб'ект) працы, сродкі працы, прадукт (вынік) працы, асноўныя віды работ), а таксама патрабаваннямі прафесіі да чалавека, яго асобасных (ўласцівасці і якасці асобы) кампетэнцый.

Асноўнымі метадамі працоўнага навучання з'яўляюцца дэманстрацыя, практыкаванні, доследы і назіранні, практычныя работы і метад праектаў, якія рэалізуюцца ў працэсе выканання навучэнцамі канкрэтных вырабаў, што адпавядаюць патрабаванням функцыянальнасці і эстэтычнай выразнасці (карысці і прыгажосці). Большая частка вучэбнага часу (не менш за 80 %) адведзена на практычную дзейнасць навучэнцаў. На выкананне вырабу можа адводзіцца 1 ці 2 навучальныя заняткі ў залежнасці ад складанасці канструкцыі і аб'ёму выкананай працы. Настаўнік можа выбраць любыя з вырабаў, прапанаваных у вучэбнай праграме (рубрыка «Прыкладныя вучэбныя заданні»), ці падабраць іншыя, канструкцыя і тэхналогія выканання якіх адпавядае зместу дадзенага раздзела. Вырабы могуць выконвацца па тэхналагічнай карце, малюнку, уяўленні (на аснове аналагаў), па ўласнай задуме. Настаўніку даецца магчымасць выкарыстоўваць каля 30 % вучэбнага часу па ўласным меркаванні пры ўмове дасягнення патрабаванняў да ўзроўню падрыхтоўкі вучняў, названых у адукацыйным стандарце па працоўным навучанні і ў вучэбнай праграме.

Прафарыентацыйная накіраванасць працоўнага навучання рэалізуецца праз гутаркі на вучэбных занятках, сустрэчы з людзьмі розных прафесій, экскурсіі.

У праграме вылучаны міжпрадметныя сувязі, якія дапамагаюць рэалізаваць інтэгратыўны характар прадмета «Працоўнае навучанне».

Курсівам з зорачкай адзначаны тэмы, якія з'яўляюцца неабавязковымі для вывучэння і могуць вывучацца па меркаванні настаўніка.

Пісьмовыя кантрольныя работы праграмай не прадугледжаны.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (30 г)

Тэхналогія і грамадства (2 г)

Уводзіны ў прадмет «Працоўнае навучанне» (2 г)

Тэарэтычныя звесткі. Чалавек, прырода, грамадства і свет тэхналогій. Праца ў нашым жыцці. Ручная праца. Прыгажосць і карысць рэчаў, якія вырабляюцца.

Крыніцы інфармацыі: падручнік, альбом «Цуда-майстэрня», сшытак самаацэнкі і інш.

Разнастайнасць матэрыялаў, інструментаў і прыстасаванняў. Беражлівыя адносіны да прыроды і навакольных прадметаў. Правілы арганізацыі рабочага месца. Правілы бяспекі працы.

Што мы ўмеем рабіць сваімі рукамі? (гутарка пра вырабы, якія навучэнцы стваралі ва ўстановах дашкольнай адукацыі і ў хатніх умовах).

Пераемныя сувязі (з дашкольнай адукацыяй). Ручная праца. Самаабслугоўванне. Гаспадарча-бытавая праца. Праца ў прыродзе. Канструяванне. Дзіцячы дызайн. Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва.

Прафесійная арыентацыя. Людзі розных прафесій. Прафесіі бацькоў.

Практычная дзейнасць. Вызначэнне матэрыялаў, інструментаў і прыстасаванняў на аснове дэманстрацыі вырабаў настаўнікам. Арганізацыя рабочага месца.

Прыкладныя аб'екты працы

Прыстасаванні для работы: падстаўка для памазкоў для клею.

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: складванне сурвэтак (з вопыту дашкольнай адукацыі).

Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў (18 г)

Выкананне вырабаў з паперы і кардону (9 г)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне пра віды паперы: паліграфічная, чарцёжная, абгортачная, газетная. Элементарныя ўласцівасці паперы: трываласць; шурпатасць; тэхналагічныя ўласцівасці (здольнасць да згінання, скручвання, разрыву, разразання, склейвання); колер. Сыравіна для вытворчасці паперы – драўніна і макулатура. Прымяненне паперы.

Аплікацыя з геаметрычных фігур. Арнамент у паласе. Рытм у арнаменце.

Элементы графічнай граматы: лінія разрэзу, лінія згібу, месцы нанясення клею. Схемы складання арыгамі.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разметка з дапамогай шаблону, *трафарэта**, згінаннем; абрыванне, згінанне, рэзанне, склейванне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: розныя віды паперы.

Інструменты і прыстасаванні: нажніцы, аловак, лінейка, памазок для клею і інш.

Дапаможныя матэрыялы: клей.

Прафесійная арыентацыя. Прафесійная дзейнасць людзей па вырабе паперы.

Міжпрадметныя сувязі.

Матэматыка: узаемнае размяшчэнне прадметаў. Прамая і крывая лініі. Адрэзак. Даўжыня адрэзка. Вымярэнне даўжыні адрэзка. Сантыметр.

Выяўленчае мастацтва: кампазіцыя – запаўненне ўсёй паверхні плоскасці аркуша паперы. Гарманічнае размяшчэнне малюнка на аркушы паперы. Выбар палажэння аркуша паперы ў залежнасці ад формы і размяшчэння прадметаў, якія адлюстроўваюцца. Адпаведнасць памеру малюнка памерам аркуша паперы. Узаемасувязь фігур кампазіцыі. Развіццё навыкаў самастойнага пошуку кампазіцыі. Рытм у дэкаратыўным адлюстраванні. Фарміраванне паняцця пра форму, яе прапорцыі. Арнамент.

Чалавек і свет: уплыў людзей на жыццё раслін.

Літаратурнае чытанне і беларуская мова: узбагачэнне слоўнікавага запасу (драўніна).

Практычная дзейнасць. Азнаямленне з элементарнымі ўласцівасцямі паперы. Параўнанне ўласцівасцей розных відаў паперы. Аналіз узораў вырабаў (форма, колер). Чытанне схем складання арыгамі і графічных відарысаў, якія адлюстроўваюць працэс выканання вырабу. Тлумачэнне плана работы. Выкананне простых аб'ектаў працы з выкарыстаннем вывучаных тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Прыстасаванні для працы: каробачка для абрэзкаў паперы, закладка для кніг.

*Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: «*Пунсовы ветразь», «Семіколеравая кветачка», «Ураджай» – абрыўная аплікацыя. «Матылькі», «Замак», «Машына», «Пунсовая кветачка» – аплікацыя з геаметрычных фігур. «Квітнеючы луг», «Рыбкі ў акварыуме», «На паляне», «Падарожжа на машыне», «У цырку» – сюжэтная аплікацыя. Упрыгожанні да свята (ланцужкі, зорачкі, сняжынкі) – канструяванне з палосак паперы.

Цацкі: фігуркі жывёл, рыб, птушак і інш. – арыгамі, канструяванне з палосак паперы.

Выкананне вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў (4 г)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне пра тэкстыльныя матэрыялы (тканіна, ніткі). Выкарыстанне тэкстыльных матэрыялаў. Элементарныя ўласцівасці тэкстыльных матэрыялаў: трываласць, мяккасць, колер.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разметка па лякале, раскрой, склейванне, выцягванне нітак тканіны, разразанне, завязванне вузлоў. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: фланель, аднатонны паркаль, ніткі.

Інструменты і прыстасаванні: лякалы, кравецкая крэйда, нажніцы, памазок для клею.

Дапаможныя матэрыялы: клей.

Прафесійная арыентацыя. Агульнае ўяўленне пра прафесію ткача.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва: паняцце пра форму, яе прапорцыі. Выбар палажэння аркуша паперы ў залежнасці ад формы і размяшчэння прадметаў, якія адлюстроўваюцца. Выразнасць колеру.

Матэматыка: вымярэнне даўжыні прадметаў.

Літаратурнае чытанне і беларуская мова: узбагачэнне слоўнікавага запасу (тэкстыльныя матэрыялы, баваўняная тканіна, фланель).

Практычная дзейнасць. Распазнаванне паркалю і фланелі па знешнім выглядзе, навобмацак. Аналіз канструкцыі ўзораў вырабаў (матэрыял, форма). Чытанне графічных відарысаў, якія адлюстроўваюць працэс выканання вырабу. Выкананне простых вырабаў па ўзоры з выкарыстаннем вывучаных тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя аб'екты працы

Прыстасаванні для працы: ігольнік-кніжка.

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: сурвэтка з махрамі, «Чароўны ўзор», «Цуда-кветка» (аплікацыя з нітак).

Дэкаратыўныя элементы адзення: кутасікі.

Выкананне вырабаў з прыродных матэрыялаў (3 г)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне пра прыродныя матэрыялы. Іх форма, колер, памеры. *Варыятыўнасць выкарыстання*.* Беражлівыя адносіны да прыроды.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: злучэнне дэталей з дапамогай пластыліну, склейванне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: шышкі, жалуды, каштаны, галінкі, *плады рабіны, глогу, барбарысу**, засушанае лісце і інш.

Інструменты і прыстасаванні: стэкі, нажніцы, памазок для клею.

Дапаможныя матэрыялы: пластылін, клей, папера.

Прафесійная арыентацыя. Прафесіі тыпу «чалавек – прырода» (азеляняльнік).

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва: паняцце пра разнастайнасць форм і колеру ў прыродзе. Паняцце пра форму, яе прапорцыі. Узаемасувязь фігур у кампазіцыі. Групаванне прадметаў у залежнасці ад іх формы.

Чалавек і свет: асеннія з'явы ў прыродзе. Выспяванне пладоў і насення раслін. Разнастайнасць і прыгажосць раслін. Уплыў людзей на жыццё раслін. Неабходнасць аховы раслін.

Практычная дзейнасць. Аналіз гатовых вырабаў (матэрыял). Выкананне простых вырабаў па ўзоры, *па ўяўленні** з выкарыстаннем вывучаных тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу выканання.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: фігуркі жывёл «Госці лесу», героі казак, мадэлі транспартных сродкаў.

Цацкі: «Пінгвіняты», «Залатая рыбка», «Матылёк», «Лесавічок», «Вожык» і інш.

Выкананне вырабаў з падручных матэрыялаў (2 г)

Тэарэтычныя звесткі. Нетрадыцыйнае выкарыстанне матэрыялаў. Другое жыццё рэчаў.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: наклейванне, разразанне, нанізванне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: шпагат, тонкі шнур, тасьма, вяроўка, саломінкі для кактэйлю.

Інструменты і прыстасаванні: памазок для клею, нажніцы, аловак, тоўстая іголка.

Дапаможныя матэрыялы: клей, папера, тонкі кардон, ніткі.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва: паняцце пра форму, яе прапорцыі. Узаемасувязь фігур у кампазіцыі. Групаванне прадметаў у залежнасці ад іх формы.

Літаратурнае чытанне і беларуская мова: узбагачэнне слоўнікавага запасу (шпагат, лінейныя матэрыялы).

Практычная дзейнасць. Аналіз канструкцыі ўзораў вырабаў. Чытанне графічных відарысаў, якія адлюстроўваюць працэс выканання вырабу. Выкананне простых вырабаў па ўзоры, *па ўяўленні** з выкарыстаннем вывучаных тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя аб'екты працы

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: «Семіколеравая кветачка», «Вясёлыя звераняты» – пано са шпагату (калектыўная праца), «Церамок», упрыгажэнні да свята – падвескі з трубачак.

Цацкі: «Парсючок», «Кацяня», «Шчанюк» са шпагату.

Дыдактычны матэрыял: канструктар «Дзівосныя трубачкі».

Тэхналогія народных рамёстваў (5 г)

Выцінанка (2 г)

Тэарэтычныя звесткі. «Беларуская выцінанка». Сіметрычныя, рапортныя, разеткавыя ўзоры. Спосабы атрымання ўзору.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: складанне, выразанне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: тонкая белая і каляровая папера.

Інструменты: нажніцы, аловак.

Прафесійная арыентацыя. Знаёмства з творчасцю беларускіх народных майстроў.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва: паняцце пра лінію і яе разнавіднасці. Рытм у дэкаратыўным адлюстраванні.

Літаратурнае чытанне: узбагачэнне слоўніка (выцінанка, сіметрыя).

Практычная дзейнасць. Аналіз вырабаў. Чытанне графічных відарысаў, якія адлюстроўваюць працэс стварэння вырабу. Выкананне вырабаў па гатовай разметцы, *па ўяўленні**: складанне паперы ў 2, 4 згібы, выразанне элементаў. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу выканання.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: «Цуда-сняжынкі», гірлянды.

Запрашэнні, віншавальныя паштоўкі: «З Новым годам», «Усе ў госці да нас».

Фларыстыка (3 г)

Тэарэтычныя звесткі. Правілы збору і засушвання лісця. Беражлівыя адносіны да прыроды. Уласцівасці матэрыялаў (форма, колер, трываласць). Узор у паласе, квадраце.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: наклейванне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: лісце дрэў і кустоў, засушанае ў плоскасці.

Інструменты: памазок для клею. Дапаможныя матэрыялы: клей.

Прафесійная арыентацыя. Знаёмства з творчасцю беларускіх майстроў фларыстыкі.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва: колеры асенняй прыроды. Паняцце пра разнастайнасць форм і колеру ў прыродзе. Выбар палажэння аркуша паперы ў залежнасці ад формы прадметаў, якія адлюстроўваюцца. Адпаведнасць памеру выявы памеру аркуша паперы.

Кампаноўка буйной выявы на аркушы паперы. Узаемасувязь фігур у кампазіцыі. Групаванне прадметаў у залежнасці ад іх формы.

Чалавек і свет: залатая восень. Разнастайнасць асенняй афарбоўкі лісця дрэў і кустоў. Лістапад. Уплыў людзей на жыццё раслін. Неабходнасць аховы раслін.

Літаратурнае чытанне і беларуская мова: узбагачэнне слоўнікавага запасу (фларыстыка).

Практычная дзейнасць. Параўнанне ўласцівасцей сырых і засушаных лістоў.Аналіз вырабаў. Выкананне вырабаў па ўзоры, *па ўяўленні**. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: пано «Дыван з асенніх лістоў», «Узоры восені», «Асенняя казка», узор з лістоў у паласе, квадраце.

Тэхналогія гаспадарання (3 г)

Забеспячэнне побыту сям'і (3 г)

Тэарэтычныя звесткі. Віды дзейнасці па самаабслугоўванні ў хатніх умовах. Словы «хачу» і «трэба» ў нашых сем'ях. Эканомія электраэнергіі і вады.

Афармленне падарункаў. *Афармленне інтэр'ера пакоя да свята*.*

Сервіроўка святочнага стала да чаю. Неабходны посуд. Складванне папяровых сурвэтак. Культура паводзін за сталом.

Прафесійная арыентацыя. Прафесіі тыпу «чалавек – чалавек» (афіцыянт). Гутарка «Добра там жывецца, дзе гуртам сеецца і жнецца».

Міжпрадметныя сувязі

Чалавек і свет: я і мая сям'я. Абавязкі дзіцяці ў сям'і. Небяспечныя сітуацыі дома. Правілы асабістай гігіены. Як даглядаць адзенне і абутак.

Беларуская мова і літаратурнае чытанне: успрыняцце і аналіз твораў (загадак, прыказак, казак і г.д.). Літаратурная творчасць і імправізацыя (складанне апавяданняў, казак). Культура маўлення.

Практычная дзейнасць. Арганізацыйна-дзейнасная гульня «Маміны (татавы) памочнікі». Афармленне падарункаў, класнага кабінета да свята (калектыўная работа). Сервіроўка стала да чаю.

Тэхналогія раслінаводства (1 г)

Догляд пакаёвых раслін (1 г)

Тэарэтычныя звесткі. Агульныя правілы догляду пакаёвых раслін.

Прафесійная арыентацыя. Прафесіі тыпу «чалавек – прырода» (кветкавод).

Міжпрадметныя сувязі

Чалавек і свет: расліны – частка жывой прыроды. Разнастайнасць і прыгажосць раслін.

Літаратурнае чытанне і беларуская мова: узбагачэнне слоўнікавага запасу (назвы раслін).

Практычная дзейнасць. Паліў і апырскванне раслін, рыхленне глебы, выдаленне пылу з лістоў, *мыццё паддонаў**.

Я і свет тэхналогій (1 г)

Падвядзенне вынікаў года. Выстаўка вырабаў, выкананых у бягучым годзе. Прэзентацыя і аналіз найлепшых вырабаў.

Рэкамендацыі па нарыхтоўцы ўлетку прыроднага матэрыялу, неабходнага для работы ў II класе: шышкі, жалуды, каштаны, галінкі, шкарлупіна арэхаў, карані дрэў, пер'е і інш.; кветкі, лісце, галінкі раслін, засушаныя ў плоскасці; саломка.

Практычная дзейнасць. Выкананне калектыўнай работы з выкарыстаннем вывучаных матэрыялаў і асвоеных тэхналагічных аперацый.

Прыкладнае выніковае заданне: калектыўная работа «Танец матылькоў».

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Прытрымлівацца правіл:

бяспечнай працы, арганізацыі рабочага месца;

беражлівых адносін да інструментаў, эканомнага расходавання матэрыялаў;

працоўнай дысцыпліны.

Мець уяўленне пра:

значэнне працы ў нашым жыцці;

асноўныя патрабаванні да якасці вырабу;

асноўныя ўласцівасці вывучаных матэрыялаў;

выцінанку і фларыстыку;

правілы эканоміі электраэнергіі і вады;

агульныя правілы догляду пакаёвых раслін;

прафесіі, з якімі пазнаёміліся на вучэбных занятках.

Распазнаваць:

вывучаныя матэрыялы, інструменты і прыстасаванні.

Чытаць і разумець:

графічныя відарысы паслядоўнасці выканання вырабаў, схемы складання арыгамі.

Ажыццяўляць (выконваць):

арганізацыю рабочага месца;

вывучаныя тэхналагічныя аперацыі выканання вырабаў (пад кіраўніцтвам настаўніка па ўзоры, малюнку);

ацэнку якасці гатовага вырабу і працэсу яго выканання;

сервіроўку стала да чаю;

паліў і апырскванне раслін, рыхленне глебы, выдаленне пылу з лістоў.

Набыць вопыт:

выканання простых вырабаў.

Выкарыстоўваць набытыя навыкі ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

планаваць сваю дзейнасць і кантраляваць яе ход;

ажыццяўляць арганізацыю свайго рабочага месца;

ажыццяўляць тэхналагічны працэс выканання вырабаў пад кіраўніцтвам настаўніка або дарослага па ўзоры, эскізе, малюнку;

ажыццяўляць аздабленне і ўпрыгажэнне гатовых вырабаў;

ажыццяўляць самыя простыя работы па доглядзе пакаёвых раслін;

ажыццяўляць сервіроўку стала да чаю;

прытрымлівацца правіл бяспечнай працы з матэрыяламі, інструментамі.

Выяўляць:

любоў да працы і прыроды, павагу да людзей працы і вынікаў іх дзейнасці;

уважлівасць, адказнасць і добрасумленнасць;

акуратнасць і беражлівасць.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Фізічная культура і здароўе»
для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ФІЗІЧНАЯ КУЛЬТУРА І ЗДАРОЎЕ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Фізічная культура і здароўе» вырашае задачы агульнай фізкультурнай адукацыі, рознабаковага фізічнага, інтэлектуальнага, духоўна-маральнага развіцця і аздараўлення навучэнцаў. Яго змест накіраваны на ўмацаванне здароўя, прафілактыку захворванняў, фарміраванне здаровага фізічна актыўнага ладу жыцця навучэнцаў; аказвае развіваючы ўплыў на светапогляд навучэнцаў, фарміруе псіхічныя, псіхафізічныя, маральна-валявыя і іншыя якасці асобы. Рэгулярныя фізкультурна-аздараўленчыя навучальныя заняткі спрыяюць аднаўленню і павышэнню разумовай і фізічнай працаздольнасці навучэнцаў.

Спецыфічнай асаблівасцю вучэбнай праграмы вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» з'яўляецца выкарыстанне на кожных вучэбных занятках разнастайных сродкаў фізічнага выхавання для рашэння трыадзінай задачы адукацыі, выхавання і аздараўлення навучэнцаў.

Мэтай вывучэння вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца фарміраванне фізічнай культуры асобы і аздараўленне навучэнцаў з улікам іх узроставых асаблівасцей.

Адукацыйныя задачы:

– фарміраванне даступных у малодшым школьным узросце фізкультурных ведаў;

– фарміраванне рухальных уменняў і навыкаў;

– навучанне спосабам фізкультурнай дзейнасці;

– развіццё здольнасці прымяняць вывучаныя фізкультурныя веды, выкарыстоўваць рухальныя ўменні і навыкі ў пазаўрочны час;

– фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў бяспечных паводзін падчас арганізаваных і самастойных гульняў і фізкультурных заняткаў у экалагічна неспрыяльных умовах.

Выхаваўчыя задачы:

– выхаванне стаўлення да ўласнага здароўя і здароўя іншых як да каштоўнасці;

– развіццё патрэбы ў рэгулярнай фізкультурна-аздараўленчай і спартыўнай актыўнасці;

– садзейнічанне гарманічнаму фізічнаму, маральны-духоўнаму, інтэлектуальнаму і эмацыянальнаму развіццю;

– выхаванне дысцыплінаванасці, сумленнасці, выканаўчасці, калектывізму, спагадлівасці, смеласці;

– фарміраванне міжасобасных адносін з аднагодкамі ў працэсе фізкультурнай і спартыўнай дзейнасці.

Аздараўленчыя задачы:

– прафілактыка захворванняў, стрэсавых станаў;

– фарміраванне навыкаў здаровага фізічна актыўнага ладу жыцця;

– умацаванне фізічнага здароўя навучэнцаў;

– развіццё каардынацыйных і кандыцыйных здольнасцей;

– садзейнічанне рознабаковаму фізічнаму развіццю;

– фарміраванне правільнай паставы.

Для павышэння аздараўленчага эфекту вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» вучэбныя заняткі праводзяцца на адкрытых прышкольных пляцоўках.

Змест вучэбнай праграмы размеркаваны па наступных раздзелах (табл. 1, 5.):

«Асновы фізкультурных ведаў»;

«Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці»;

«Развіццё рухальных здольнасцей».

Тэмы раздзела **«Асновы фізкультурных ведаў»** вывучаюцца на ўроках фізічнай культуры на працягу навучальнага года ў форме непрацяглых апавяданняў, гутарак (5–10 мінут) і прадугледжваюць фарміраванне ў навучэнцаў ведаў і ўяўленняў пра фізічную культуру як пра частку агульнай культуры чалавека.

Раздзел **«Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці»** ўключае фізічныя практыкаванні, якія складаюць змест «школы рухаў»: розныя віды хадзьбы, бегу, скачкі, кіданне, лажанне, перамяшчэнне на лыжах, плаванне; элементы спартыўных і рухомых гульняў, практыкаванні ў раўнавазе і ў вісе, акрабатычныя практыкаванні.

Раздзел **«Развіццё рухальных здольнасцей»** змяшчае рухомыя гульні і гульнявыя заданні, тэставыя практыкаванні для вызначэння ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў.

Вучэбная праграма прадугледжвае пераважнае выкарыстанне гульнявой формы правядзення заняткаў з навучэнцамі, што павышае эфектыўнасць рашэння наступных задач:

– замацаванне і ўдасканаленне рухальных уменняў, навыкаў і вывучаных спосабаў дзейнасці;

– развіццё каардынацыйнай (дакладнае ўзнаўленне прасторавых, часавых і сілавых характарыстык рухаў, іх тэмпу і рытму; захаванне раўнавагі; хуткае і своечасовае рэагаванне на зменлівыя сітуацыі, узгодненасць адначасовых і паслядоўных рухаў рознамі часткамі цела) і кандыцыйных (хуткасных, сілавых, хуткасна-сілавых, агульнай вынослівасці, гнуткасці) здольнасцей.

Спецыфіка вучэбнай праграмы «Фізічная культура і здароўе» прадугледжвае:

– строгі дыферэнцыраваны падбор вучэбнага матэрыялу з улікам яго засваення навучэнцамі, аднесенымі па стане здароўя да асноўнай і падрыхтоўчай медыцынскіх груп[1];

– штогадовае выкананне уніфікаваных тэставых практыкаванняў для вызначэння індывідуальнага ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў. Навучэнцы I класа выконваюць тэставыя практыкаванні адзін раз у канцы навучальнага года, а навучэнцы II–IV класаў – два разы ў навучальным годзе: у верасні і маі. Умовы выканання тэставых практыкаванняў для індывідуальнага вызначэння ўзроўню развіцця рухальных якасцей навучэнцаў выкладзены ў дадатках 2, 3;

– шчыльную ўзаемасувязь зместу ўрокаў фізічнай культуры і здароўя з рухальнай актыўнасцю навучэнцаў у рэжыме вучэбнага і падоўжанага дня, рэгулярны ўдзел у фізкультурна-аздараўленчых мерапрыемствах.

[1] Навучэнцы, аднесеныя паводле стану здароўя да спецыяльнай медыцынскай групы, займаюцца на вучэбных занятках фізічнай культуры і здароўя па спецыяльных вучэбных праграмах, зацверджаных Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь па ўзгадненні з Міністэрствам аховы здароўя Рэспублікі Беларусь.

Прыярытэтнымі для вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» з'яўляюцца:

– *агульнавучэбныя ўменні і навыкі*: назіранне, аналіз, вымярэнне, ацэнка, параўнанне, удзел у дыялогу;

– *універсальныя спосабы дзейнасці*: даследаванне нескладаных практычных сітуацый, звязаных з рашэннем рухальных задач пераважна ва ўмовах гульнявой дзейнасці;

– *фізкультурныя кампетэнцыі*: маторная (рухальная), *самакантролю* падчас заняткаў; *агульнакультурная* кампетэнцыя (у пытаннях узнікнення і адраджэння Алімпійскіх гульняў, дасягненняў на іх айчынных спартсменаў).

Вынікі асваення вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» сфармуляваны ў вучэбных патрабаваннях да навучэнцаў, якія сканчаюць I, II, III і IV класы. Прыярытэтам вучэбнага прадмета з'яўляецца засваенне зместу, значнага для:

– станаўлення гуманістычнай накіраванасці асобы;

– павышэння эмацыянальнай насычанасці вучэбнай дзейнасці навучэнцаў;

– фарміравання індывідуальных нормаў дзейнасці і паводзін на вучэбных занятках;

– станаўлення каштоўнаснага стаўлення да свайго здароўя;

– самастойных заняткаў фізічнымі практыкаваннямі;

– вядзення здаровага фізічна актыўнага ладу жыцця.

Вучэбна-метадычнае і матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне адукацыйнага працэсу па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» рэгламентуецца дакументам, зацверджаным пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь[1].

[1] Пералік і нормы забеспячэння спартыўным інвентаром і абсталяваннем, неабходным для арганізацыі фізічнага выхавання навучэнцаў пры атрыманні імі агульнай сярэдняй, спецыяльнай, прафесійна-тэхнічнай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, правядзення з імі фізкультурна-аздараўленчых і спартыўна-масавых мерапрыемстваў (зацверджаны пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 14.07.2014 № 105).

Змест вучэбнага прадмета

Табліца 1

Прыкладнае размеркаванне вучэбнага матэрыялу

Раздзелы, тэмы вучэбнага матэрыялу	Колькасць гадзін
Уводзіны ў школьнае жыццё	4
Асновы фізкультурных ведаў	3
Асновы бяспекі ведаў	0,5
Гігіенічныя веды	0,5
Здаровы лад жыцця	1
Самастойныя заняткі фізічнымі практыкаваннямі	0,5
Алімпізм і алімпійскі рух	0,5
Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці	61
Страявыя практыкаванні	3
Агульнаразвіццёвыя практыкаванні	8
Хадзьба	2
Бег	4
Скачкі	5
Кіданне	4
Лажанне	5
Акрабатычныя практыкаванні	8
Практыкаванні ў раўнавазе	4
Элементы спартыўных і рухавых гульняў	10
Перамяшчэнне на лыжах[1]	8
Плаванне[2]	да 16 гадзін
Развіццё рухальных здольнасцей[3]	
Рухавыя гульні і гульнявыя заданні	+
Вызначэнне ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей[4]	+
Прыкладныя рэкамендацыі па тыднёваму рухальнаму рэжыму	+
УСЯГО	**68**

[1] Пры бясснежнай зіме замяняецца вучэбным матэрыялам іншых тэм.

[2] Пры наяўнасці ўмоў для навучання плаванню ў аб'ёме да 16 гадзін за кошт часткі «Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці».

[3] Час, які адводзіцца на кожным уроку на развіццё рухальных здольнасцей навучэнцаў, уваходзіць у разлік гадзін адпаведнай тэмы раздзела «Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці».

[4] Плануецца на апошнія два тыдні навучальнага года.

УВОДЗІНЫ Ў ШКОЛЬНАЕ ЖЫЦЦЁ

Гульні з бегам: «Лавішкі», «Куткі», «Паляўнічыя і малпы», «Парны бег», «Пастка», «Мы – вясёлыя рабяты», «Карасі і шчупак», «Хітрая ліса», «Сустрэчныя перабежкі», «Пустое месца», «Забаўнікі».

Гульні з поўзаннем і лажаннем: «Хто хутчэй да сцяжка», «Мядзведзь і пчолы», «Пажарныя на вучэнні».

Гульні з кіданнем: «Паляўнічыя і зайцы», «Кінь за сцяжок», «Пацэль у абруч», «Збі кеглі», «Мяч вядучаму», «Школа мяча».

Гульнявыя заданні і эстафеты з пераноскай і перадачамі мячоў, сцяжкоў, выкарыстаннем скакалак і іншага інвентару.

АСНОВЫ ФІЗКУЛЬТУРНЫХ ВЕДАЎ

Асновы бяспекі заняткаў. Правілы бяспечных паводзін у месцах заняткаў фізічнай культурай (у спартыўнай зале, на гульнявой і спартыўнай пляцоўках, лыжні, у басейне). Правілы бяспечнага перамяшчэння да месцаў заняткаў і назад. Меры папярэджання бяспекі на вадзе, у парках, у двары, дома.

Гігіенічныя веды. Патрабаванні да адзення і абутку для фізкультурных заняткаў у розных умовах. Правільная пастава і яе значэнне для здароўя і добрай вучобы.

Здаровы лад жыцця. Уяўленне пра здароўе і здаровы лад жыцця. Рэжым дня навучэнца першага класа. Уплыў заняткаў фізічнымі практыкаваннямі на здароўе, настрой, вучобу.

Самастойныя заняткі фізічнымі практыкаваннямі. Патрабаванні да выканання комплексу практыкаванняў ранішняй гімнастыкі. Правілы выканання практыкаванняў для фарміравання правільнай паставы.

Алімпізм і алімпійскі рух. Уяўленне пра Алімпійскія гульні старажытнасці, легенды і міфы алімпіяд, праграма і ўдзельнікі Алімпійскіх гульняў, апошнія Алімпійскія гульні старажытнасці.

УМЕННІ, НАВЫКІ, СПОСАБЫ ДЗЕЙНАСЦІ

Страявыя практыкаванні. Асноўная стойка, пастраенне ў калону па адным, у шарэнгу, у круг; разыходжанне па загадзя вызначаных месцах; размыканне на шырыню паднятых у бакі рук; павароты пераступаннем, скачком. Выкананне каманд «Станавіся!», «Раўняйся!», «Смірна!», «Вольна!», «Направа!», «Налева!», «Клас, крокам марш!», «Клас, стой!».

Агульнаразвіццёвыя практыкаванні. Практыкаванні без прадметаў, з гімнастычнай палкай, мячом, скакалкай у зыходных становішчах «стоячы», «седзячы», «лежачы»; практыкаванні для фарміравання правільнай паставы ў асноўнай стойцы, седзячы на гімнастычнай лаўцы, на падлозе; комплексы практыкаванняў ранішняй гімнастыкі без прадметаў, з мячом, са скакалкай; падцягванне ў вісе стоячы, згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы на гімнастычнай лаўцы, на падлозе; віс на сагнутых руках.

Хадзьба. Хадзьба звычайным і шырокім крокам, на насках, па разметках, па лініі, пераступаючы праз перашкоды, пад музычнае суправаджэнне, з утрыманнем гімнастычнай палкі, мяча адной і дзвюма рукамі ў розных становішчах.

Бег. Бег у калоне ў павольным і сярэднім тэмпе, з паскарэннем, у чаргаванні з хадзьбой; на насках, з падніманнем бядра, са змяненнем напрамку па сігнале; чаўночны бег 4 х 9 м (тэставае практыкаванне); бег 10, 20, 30 м з высокага старту; 6-мінутны бег; бег 500 м (дзяўчынкі), 800 м (хлопчыкі).

Скачкі. Імітацыя скачкоў птушак, жывёл; скачкі «па купінах», праз «вудачку», праз кароткую і доўгую скакалку; выскокванне з даставаннем рукой падвешанага прадмета; скачкі на дзвюх нагах з прасоўваннем наперад; у даўжыню з месца з адштурхоўваннем

дзвюма нагамі (тэставае практыкаванне); скачок праз вертыкальную перашкоду (разінка, планка на вышыні 20–25 см); скачкі ў даўжыню з малога (5–6 крокаў) разбегу.

Кіданне. Падкідванне малога мяча ўверх і лоўля дзвюма рукамі, перакідванне мяча з рукі ў руку; удары мячом аб падлогу і лоўля пасля адскоку дзвюма рукамі; кіданне малога мяча адной рукой з месца ў шчыт з адлегласці 2–3 м са становішча стоячы тварам у бок кідання; кіданне набіўнога мяча (0,5 кг) дзвюма рукамі з-за галавы з зыходнага становішча «седзячы ногі паасобку», дзвюма рукамі знізу з зыходнага становішча «стоячы ногі паасобку».

Лажанне. Лажанне па гарызантальнай гімнастычнай лаўцы ва ўпоры прысеўшы, ва ўпоры стоячы на каленях; падцягванне на гарызантальнай гімнастычнай лаўцы ў становішчы «лежачы на жываце»; лажанне па гімнастычнай сценцы рознаіменным і аднайменным спосабамі.

Акрабатычныя практыкаванні. Пераваротy ў правы і левы бакі з зыходнага становішча «лежачы на спіне, рукі ўнізе», «лежачы на спіне, рукі ўверсе»; выскокванні ўверх з зыходнага становішча «ўпор прысеўшы», групоўка з зыходнага становішча «стоячы», «седзячы», «лежачы на спіне»; перакат з групоўкі ў прыседзе назад з вяртаннем у прысед; кулёк уперад у групоўцы.

Практыкаванні ў раўнавазе. Стойка на адной назе, другая нага сагнутая са зменай становішча рук у бакі, наперад, за галавой; хадзьба па прамой лініі на падлозе звычайным і скарочаным крокам, па гімнастычнай лаўцы, па рэйцы гімнастычнай лаўкі.

Элементы спартыўных і рухавых гульняў. Перакідванне тэніснага мяча з рукі на руку; падкідванне ўверх тэніснага мяча з наступнай лоўляй дзвюма рукамі, адной рукой; кідок тэніснага мяча ў сценку з наступнай лоўляй дзвюма рукамі пасля адскоку ад сценкі і падлогі.

Падкідванне валейбольнага мяча[1] ўверх і лоўля дзвюма рукамі; тое ж з адным-двума воплескамі, з адскокам ад падлогі; перакідванне мяча праз валейбольную сетку дзвюма рукамі ад грудзей, ад галавы, адной рукой ад пляча; перакідванне мяча ў парах адно аднаму з лоўляй дзвюма рукамі; удары мяча аб падлогу з наступнай лоўляй дзвюма рукамі; кідкі мяча адной і дзвюма рукамі ў вертыкальную цэль (гімнастычны абруч, ніжні край якога на вышыні 1,5–2 м ад падлогі).

[1] Дапускаецца выкарыстоўваць любы мяч дыяметрам 25–30 см.

Вядзенне футбольнага мяча[2] па прамой адной нагой, папераменна правай і левай нагамі «змейкай», «чаўнаком»; спыненне мяча, які коціцца, правай і левай нагой; перадачы мяча ў парах адно аднаму правай і левай нагамі; удары нагой па нерухомым мячы з пападаннем у вароты.

[2] Дапускаецца выкарыстоўваць любы мяч дыяметрам 25–30 см.

Перамяшчэнне на лыжах. Пераноска лыж да месцаў заняткаў і назад; адзяванне, зніманне лыж; стойкі на лыжах: асноўная, высокая, нізкая; ступаючы і слізготны крокі без палак, з палкамі; павароты пераступаннем на месцы вакол пятак лыж, вакол наскоў лыж; пад'ём угору лесвічкай; спускі з гор у высокай стойцы.

Плаванне. Прысяданні з пагружэннем у ваду з галавой; выдых у ваду; даставанне прадметаў з дна, расплюшчваючы вочы ў вадзе; слізганне лежачы на грудзях і лежачы на спіне з апорай рукамі аб плавальную дошку і без апоры; рухі ног спосабам «кроль» з апорай рукамі аб дно, аб борцік басейна, з падтрымкай партнёра, які стаіць на месцы; слізганне на спіне, на грудзях пасля адштурхвання ад борціка з рухамі ног спосабам «кроль».

Гульнявыя заданні: «Схавайся ў ваду»; «Жабяняты», «Паплавок».

Гульні: «Медуза», «Зорачка», «Карагод», «Фантан», «Бура на моры», «Паляўнічыя і качкі», «Арэлі».

РАЗВІЦЦЁ РУХАЛЬНЫХ ЗДОЛЬНАСЦЕЙ

Рухавыя гульні і гульнявыя заданні

Рухавыя гульні і гульнявыя заданні[3] выкарыстоўваюцца на ўроках фізічнай культуры і здароўя для замацавання і ўдасканалення вывучаных рухальных уменняў, навыкаў, спосабаў дзейнасці, развіцця каардынацыйных і кандыцыйных рухальных здольнасцей.

[3] Для навучэнцаў, якія не займаюцца ў спартыўных або фізкультурных групах.

Гульні з выкананнем страявых каманд: «Хто хутчэй стане ў строй», «Пабудуй круг», «Пабудуй калону», «Падарожжа на караблі», «Рака і роў», «У дзяцей парадак строгі», «Елачкі-бярозкі», «Рыбкі-крабікі».

Гульні на развіццё ўвагі: «Фігуры», «Лес, балота, возера», «Нос, нос, нос, лоб», «Клас, смірна!», «Дзень і ноч», «Таварыш капітан», «Рабі, як я», «Забаронены рух», «Забаўнікі», «Зрабі фігуру», «Люстэрка».

Гульні для развіцця каардынацыйных здольнасцей: «Барада», «Грушка», «Малако», «Пасадка бульбы», «Змяя», «Калім-бам-ба», «Метка», «Вяроўка-змейка», «Не сыдзі з месца», «Збор ураджаю», «Дванаццаць палачак», «Квач у парах», «Паспей узяць», «Спрытныя матальшчыкі», «Канатаходзец», «Хто даўжэй не ўпусціць», «З купіны на купіну», «Соўка», «Пераправа».

Гульні і гульнявыя заданні з бегам: «Ключы», «Хто хутчэй», «Аддай стужку», «Хутка вазьмі і пакладзі», «Замяні прадмет», «Дагані сваю пару», «Два Маразы», «Соўка», «Хто хутчэй дакоціць абруч», «Не замачы ног», «Паспей дагнаць», «Шпакоўня», «Знайдзі пару», «Цягнік», «Бяздомны заяц», «Маяк», «Коннікі-спартсмены», «Гусі-лебедзі», «Пустое месца», «Фарбы», «Вольнае месца».

Гульні і гульнявыя заданні са скачкамі: «Пінгвіны з мячом», «Саскоч і павярніся», «Не наступі», «Воўк у рове», «Зайцы ў агародзе», «Жаба і чапля», «Вераб'і і каты», «Вудачка», «Злаві камара», «З купіны на купіну», «Не падзіся», «Квач».

Гульні і гульнявыя заданні з кіданнем: «Перадаў – сядай», «Мяч у кошык», «Паспей злавіць», «Каго назвалі – той ловіць», «Хто далей», «Паляўнічыя і зайцы», «Рухавая цэль», «Хто самы трапны», «Паспей злавіць», «Мяч вядучаму», «Дагані мяч», «Мішэнь-качалка».

Гульні і гульнявыя заданні з лажаннем і пералажаннем: «З мячом пад дугой», «Перапаўзі – не кінь», «Хто хутчэй да сцяжка», «Пералёт птушак», «Лоўля малпаў», «Пажарныя», «Мядзведзі і пчолы».

Гульні з перамяшчэннем на лыжах: «Шырэй крок», «Хто самы хуткі», «Да сваіх сцяжкоў», «Сустрэчная эстафета».

Гульні з выкананнем тэставых практыкаванняў: «Выконвай без памылак», «Самы спрытны», «Самы хуткі», «Самы моцны».

Вызначэнне ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў

Індывідуальны ўзровень рухальных здольнасцей навучэнца вызначаецца з дапамогай тэставых практыкаванняў, якія выконваюцца толькі ў канцы навучальнага года. На працягу аднаго ўрока рэкамендуецца планаваць і выкарыстоўваць не больш за два тэставыя практыкаванні. Крытэрыі вызначэння ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў пададзены ў табліцах 2, 3.

Табліца 2

Шкала ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей хлопчыкаў I класа

№ п/п	Тэставае практыкаванне	Узроўні развіцця рухальных здольнасцей, балы									
		Нізкі		Ніжэйшы за сярэдні		Сярэдні		Вышэйшы за сярэдні		Высокі	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Скачок у даўжыню з месца (см)	103 і менш	104	110	115	119	122	126	130	134	140 і больш
2	Чаўночны бег 4 х 9 м (с)	14,0 і больш	13,9	13,4	13,1	12,8	12,5	12,3	12,1	11,8	11,5 і менш
3	Віс на сагнутых руках (с)	2 і менш	3	4	5	7	10	12	14	17	23 і больш
4	Нахіл уперад з зыходнага становішча «седзячы на падлозе» (см)	–9 і менш	–8	–6	–4	–2	1	3	5	7	10 і больш
5	Бег 30 м (с)	7,7 і больш	7,6	7,5	7,3	7,0	6,9	6,7	6,5	6,4	6,2 і менш
6	6-мінутны бег (м) *або* бег 800 м (мін, с)	700 і менш	710	800	860	900	950	1000	1020	1080	1140 і больш
		6,56 і больш	6,55	6,29	6,00	5,35	5,13	5,08	4,54	4,40	4,25 і менш

Табліца 3

Шкала ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей дзяўчынак I класа

№ п/п	Тэставае практыкаванне	Узроўні развіцця рухальных здольнасцей, балы									
		Нізкі		Ніжэйшы за сярэдні		Сярэдні		Вышэй-шы за сярэдні		Высокі	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Скачок у даўжыню з месца (см)	94 і менш	95	100	105	110	112	115	119	122	130 і больш
2	Чаўночны бег 4 х 9 м (с)	14,7 і больш	14,6	14,0	13,7	13,4	13,2	12,9	12,5	12,2	12,0 і менш
3	Падыманне тулава са становішча «лежачы на спіне» за 30 с (разоў)	7 і больш	8	10	11	12	14	15	17	18	20 і больш
4	Нахіл уперад з зыходнага становішча «седзячы на падлозе» (см)	–5 і менш	–4	–2	0	1	2	3	4	5	6 і больш
5	Бег 30 м (с)	7,8 і больш	7,7	7,4	7,2	6,9	6,8	6,6	6,5	6,4	6,2 і менш
6	6-мінутны бег (м) *або* бег 500 м (мін, с)	650 і менш	660	760	800	850	890	920	970	1000	1110 і больш
		4,16 і больш	4,15	3,58	3,54	3,35	3,23	3,10	3,05	2,50	2,40 і менш

Табліца 4

Прыкладныя рэкамендацыі па тыднёвым рухальным рэжыме навучэнцаў I класа[1]

№ п/п	Віды рухальнай дзейнасці[2]	Аб'ём рухальнай дзейнасці на тыдзень	
		хлопчыкі	дзяўчынкі
1	Бег у рухавых гульнях у двары, у парку (км) *або*	да 6	да 5
2	хадзьба на лыжах (км)	7–9	6–8
3	Скачкі праз кароткую скакалку (колькасць разоў)	500–600	500–600
4	Падцягванне ў вісе на высокай перакладзіне (колькасць разоў) *або*	30–45	–
5	Падцягванне на нізкай перакладзіне (колькасць разоў)		60–80

6	Згінанне і разгінанне рук ва ўпоры лежачы (колькасць разоў)	30–50	30–50 на падвышанай апоры
7	Нахіл наперад з зыходнага становішча «седзячы на падлозе ногі разам» («складка з затрымкай 5–8 с») (колькасць разоў) *або*	20–30	20–30
8	Нахіл уперад «колькі магчыма» з зыходнага становішча «седзячы на падлозе ногі паасобку» (колькасць разоў)	50–60	50–60
9	З зыходнага становішча «лежачы на спіне рукі за галавой», падыманне і апусканне тулава (колькасць разоў) *або*	20–30	20–30
10	З зыходнага становішча «лежачы на спіне», падыманне і апусканне прамых ног (колькасць разоў)	30–40	30–40

[1] Для навучэнцаў, якія не займаюцца ў спартыўных або фізкультурных групах.

[2] Практыкаванні выконваюцца ў дні, вольныя ад урокаў фізічнай культуры і здароўя.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Мець уяўленне:

аб здароўі чалавека;

аб здаровым ладзе жыцця і месцы ў ім фізічных практыкаванняў;

аб Алімпійскіх гульнях старажытнасці.

Ведаць, разумець і выконваць:

патрабаванні здаровага ладу жыцця;

правілы бяспечных паводзін на ўроках фізічнай культуры;

патрабаванні да прафілактыкі траўматызму пры самастойным выкананні практыкаванняў і падчас рухавых гульняў;

правілы самастойных заняткаў фізічнымі практыкаваннямі і выканання дамашніх заданняў;

рэжым вучэбнага і выхаднога дня;

гігіенічныя патрабаванні да адзення і абутку для заняткаў фізічнай культурай;

вывучаныя практыкаванні, спосабы дзейнасці, страявыя каманды.

Валодаць навыкамі і спосабамі дзейнасці:

гуляць у вывучаныя рухавыя гульні;

тэхнічна правільна выконваць тэставыя практыкаванні для ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей;

параўноўваць вынікі і тэхніку выканання практыкаванняў (рухальных дзеянняў) з эталонам – узорам, малюнкам, правілам.

Выкарыстоўваць набытыя веды, уменні, навыкі на ўроках і ў паўсядзённым жыцці:

выконваць практыкаванні для фарміравання правільнай паставы, комплексы практыкаванняў ранішняй гімнастыкі і фізкультмінутак;

выконваць розныя спосабы перамяшчэння ў хадзьбе, бегу, скачках, на лыжах;

выконваць кіданне малога мяча адной рукой, перадачы і лоўлі мяча дзвюма рукамі, вядзенне мяча адной і папераменна правай і левай нагой, удары нагой па мячы з пападаннем у вароты;

выконваць слізгаценне па вадзе на грудзях і на спіне з рухамі ног спосабам «кроль».

Дадатак 1

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНАЕ ЗАБЕСПЯЧЭННЕ АДУКАЦЫЙНАГА ПРАЦЭСУ ПА ВУЧЭБНЫМ ПРАДМЕЦЕ «ФІЗІЧНАЯ КУЛЬТУРА І ЗДАРОЎЁ»

Пералік і нормы забеспячэння спартыўным інвентаром і абсталяваннем, неабходнымі для арганізацыі фізічнага выхавання навучэнцаў пры атрыманні імі агульнай сярэдняй, спецыяльнай, прафесійна-тэхнічнай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, правядзення з імі фізкультурна-аздараўленчых і спартыўна-масавых мерапрыемстваў[1]

Спартыўны інвентар і абсталяванне для гімнастыкі, акрабатыкі, аэробікі і атлетычнай гімнастыкі							
№ п/п	Найменне	Адзінка вымярэння	Колькасць ва ўстанове адукацыі з колькасцю навучэнцаў (чал.):				Заўвагі
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Аптэчка	штука	1 штука ў кожнай спартыўнай зале				–
2	Бервяно гімнастычнае	штука	–	1	1	1	–
3	Брусы гімнастычныя ўніверсальныя	штука	1	1	1	2	–
4	Гантэлі пераменнай масы (0,5–5 кг)	пара	10	20	40	40	–
5	Грыф для штангі	штука	1	1	2	2	Маса да 10 кг
6	Гіра	штука	2	4	4	6	16 кг, 24 кг
7	Дыскі для штангі	пара	8	8	16	16	Ад 1 да 15 кг
8	Жэрдкі для гімнастычных брусаў	штука	1	2	3	4	–
9	Канат для лажання дыяметрам 30 мм	штука	1	1	2	3	–
10	Канат для перацягвання	штука	1	1	1	1	–
11	Кеглі	штука	6	8	10	12	–
12	Казёл гімнастычны	штука	1	1	1	2	–
13	Конь гімнастычны	штука	1	1	1	2	–
14	Дыванок турысцкі	штука	12	12	24	24	Для заняткаў спецмедгруп
15	Мат гімнастычны	штука	10	20	30	40	–
16	Масток гімнастычны	штука	2	2	2	4	–
17	Мяч малы гумовы	штука	10	16	16	20	–
18	Абруч гімнастычны	штука	15	20	30	40	–
19	Палка гімнастычная	штука	10	20	40	40	–
20	Перакладзіна гімнастычная	штука	1	1	1	2	–
21	Перакладзіна навясная	штука	5	10	10	10	–
22	Скакалка гімнастычная	штука	20	20	40	40	–
23	Скакалка гімнастычная	штука	2	2	3	3	Даўжыня 5 м
24	Лаўка гімнастычная	штука	6	8	10	15	–
25	Сценка гімнастычная	штука	6	10	10	16	–
26	Сцяжок	штука	10	15	20	20	–
27	Эспандар	штука	6	10	10	20	–
Лёгкаатлетычны спартыўны інвентар							
1	Брусок драўляны 5 х 5 х 10 см	пара	4	8	10	16	–
2	Канат загараджальны са сцяжкамі	метр	100	100	100	200	–
3	Калодкі стартавыя	пара	2	4	6	8	–
4	Камплект нагрудных нумароў	камплект	1	1	1	2	Ад 1 да 100
	Мяч:						–
5	набіўны медбол 1 кг	штука	5	10	15	20	–
6	набіўны медбол 2 кг	штука	5	10	15	20	–
7	набіўны медбол 3 кг	штука	5	8	10	15	–
8	набіўны медбол 5 кг	штука	5	8	8	10	–
9	для кідання (150 г)	штука	12	15	20	30	–
	Планка:						–
10	для скачкоў у вышыню	штука	1	1	2	3	–
	Планка:						
	для скачкоў у вышыню	штука	1	1	2	3	
11	вымяральная для скачкоў у вышыню	штука	1	1	2	3	–

12	Рулетка вымяральная	штука	1	1	2	4	–
13	Секундамер	штука	2	3	5	10	–
14	Стойкі для скачкоў у вышыню	пара	1	1	2	3	–
15	Транспаранты «Старт», «Фініш»	штука	1	1	2	2	–
16	Туфлі бегавыя з шыпамі	пара	10	20	30	60	–
17	Эстафетная палачка	штука	8	10	16	20	–
Спартыўны інвентар для зімовых відаў спорту							
1	Чаравікі лыжныя	пара	30	60	100	150	–
2	Канькі	пара	10	20	30	50	Розных памераў
3	Клюшка хакейная	штука	12	20	30	50	–
4	Лыжы бегавыя	пара	30	60	100	150	–
5	Лыжныя мацаванні	пара	30	60	100	150	–
	Мазь лыжная	камплект	–	–	–	–	Набываецца паводле меры неабходнасці
6	Палкі лыжныя	пара	30	60	100	150	–
7	Санкі	штука	10	10	10	10	–
8	Шайба хакейная	штука	8	12	12	18	–
Інвентар для спартыўных, рухавых і народных гульняў							
1	Біта для гарадкоў	штука	4	4	8	8	
	Валан	штука	–	–	–	–	Набываецца паводле меры неабходнасці
	Вароты:						
2	гандбольныя	пара	1	1	1	2	–
3	футбольныя	пара	1	1	1	2	–
4	Гарадкі	камплект	2	3	4	6	–
5	Кальцо баскетбольнае	пара	4	6	8	14	–
6	Камплект для настольнага тэніса	камплект	2	4	6	6	–
7	**Мяч:**						
8	баскетбольны	штука	10	20	30	60	–
9	валейбольны	штука	10	20	30	60	–
10	гандбольны	штука	4	6	10	20	–
11	малы гумовы	штука	10	20	30	60	–
	для настольнага тэніса	штука	–	–	–	–	Набываецца паводле меры неабходнасці
	тэнісны	штука	–	–	–	–	Набываецца паводле меры неабходнасці
12	футбольны	штука	5	10	15	30	–
13	Помпа	штука	1	2	2	4	–
	Ракетка:						
14	бадмінтонная	пара	10	15	20	30	–
15	для настольнага тэніса	пара	6	12	18	24	–
16	тэнісная	пара	5	10	15	20	–
17	Свісток судзейскі	штука	2	3	4	6	–
	Сетка:						
18	для бадмінтона	штука	1	1	2	3	–
19	для баскетбольных калец	пара	6	10	15	30	–
20	валейбольная	пара	1	2	3	4	–
21	для гандбольных варот	пара	1	1	1	2	–
22	тэнісная	штука	2	2	3	4	–
23	футбольная	пара	1	1	1	2	–
24	**Стойкі:**						
25	баскетбольныя	пара	1	1	2	3	–
26	валейбольныя	пара	1	1	2	3	–
27	для абводкі	штука	8	10	15	20	–
28	Стол для настольнага тэніса	штука	2	3	4	6	–
29	Сцяжок судзейскі	штука	6	6	8	8	–
30	Гадзіннік шахматны	штука	2	4	4	6	–

31	Шашкі	камплект	6	8	12	20	–
32	Шахматы	камплект	6	8	12	20	–
33	Шчыт баскетбольны	пара	2	4	6	10	–
Спартыўны турысцкі інвентар							
1	Аптэчка паходная	штука	2	2	4	4	–
2	Карабін турысцкі	штука	10	15	20	30	–
3	Компас	штука	6	8	12	20	–
4	Дыванок турысцкі	штука	20	30	40	60	–
5	**Камплект:**						
6	кастровых прыладаў	штука	2	4	6	10	–
7	посуду для гатавання ежы	штука	2	4	6	10	–
8	Мяшок спальны	штука	20	30	40	60	–
9	Палатка турысцкая	штука	6	10	10	20	–
10	Заплечнік турысцкі	штука	20	30	40	60	–
11	Сякера турысцкая	штука	2	4	6	10	–
	Фал капронавы:						
12	дыяметрам 8–10 мм	метр	40	80	100	150	–
13	дыяметрам 12–14 мм	метр	40	40	50	50	–
Спартыўны інвентар для мнагабор'яў Дзяржаўнага фізкультурна-аздараўленчага комплексу Рэспублікі Беларусь							
1	Вінтоўка пнеўматычная	штука		2		4	–
	Патроны для вінтоўкі пнеўматычнай	штука	–	–	–	–	Набываецца паводле меры неабходнасці
Дадатковы спартыўны інвентар і абсталяванне, якія набываюцца за кошт сродкаў дзейнасці, якая прыносіць даходы, бязвыплатнай (спонсарскай) дапамогі юрыдычных асоб, індывідуальных прадпрымальнікаў							
Тэхнічныя сродкі навучання							
1	Відэакамера	штука	1	1	1	1	–
2	Комп'ютар	штука	1	1	1	1	–
3	Мегафон	штука	1	1	2	3	–
4	Мікрафон	штука	1	1	1	2	–
5	Музычны цэнтр	штука	1	1	1	1	–
6	Праектар мультымедыйны	штука	1	1	1	1	–
7	Тэлевізар	штука	1	1	1	1	–
8	Узмацняльнік з калонкамі	штука	1	1	1	1	–
9	Шнур (падаўжальнік) электрычны	штука	1	1	1	1	Да 50 м
10	Экран пераносны	штука	1	1	1	1	Экран пераносны
Спартыўны гімнастычны інвентар і абсталяванне							
1	Вяровачка з грузам	штука	2	3	4	6	Да 5 м
2	Трэнажор (аперацыйны або шматфункцыянальны)	штука	2	4	4	6	–
3	Штанга	штука	1	2	2	3	–
4	Эспандар	штука	6	8	10	15	–
5	Гантэлі разборныя	пара	4	8	10	12	Да 10 кг
Спартыўная экіпіроўка для зборных каманд установы адукацыі							
1	Касцюм спартыўны	штука	10	18	20	20	–
2	Майка, паўрукаўка, футболка спартыўная	штука	10	18	20	20	–
3	Трусы спартыўныя	штука	10	18	20	20	–
4	Красоўкі спартыўныя	пара	10	18	20	30	–

[1] Да пастановы Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 14.07.2014 № 105.

Дадатак 2

УМОВЫ ВЫКАНАННЯ ТЭСТАВЫХ ПРАКТЫКАВАННЯЎ

Бег 500, 800 м выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна з высокага старту. Рэкамендуецца клас дзяліць на групу дзяўчынак і групу хлопчыкаў. Старт – групавы.

Кожнаму навучэнцу даецца адна спроба. Не дапускаецца пераходзіць на крок, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Навучэнцам, якія парушылі названыя правілы, а таксама тым, хто не фінішаваў, вызначаецца нізкі ўзровень развіцця рухальных здольнасцей. Вынік у бегу вымяраецца з дакладнасцю да 1 секунды.

Шасцімінутны бег выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна, якая папярэдне пазначаецца на кожныя 10 ці 20 метраў. Рэкамендуецца праводзіць забегі асобна сярод хлопчыкаў і дзяўчынак. Група хлопчыкаў (дзяўчынак) стартуе адначасова. Падчас бегу настаўнік лічыць колькасць кругоў, якія пераадолелі навучэнцы. Па заканчэнні 6 мінут настаўнік падае гукавы сігнал (напрыклад, свісток), пасля якога навучэнцы пераходзяць на крок, запомніўшы месца, калі яны пачулі сігнал. Затым настаўнік кожнаму індывідуальна вылічвае даўжыню пераадоленай дыстанцыі з улікам колькасці поўных кругоў і той часткі бегавой дарожкі, дзе навучэнец перайшоў на крок.

Пры выкананні тэставага практыкавання не дапускаецца пераходзіць на крок, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Навучэнцам, якія парушылі названыя правілы, а таксама тым, хто не фінішаваў, вызначаецца нізкі ўзровень развіцця рухальных здольнасцей. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 10 метраў.

Віс на сагнутых руках выконваецца на гімнастычнай перакладзіне з зыходнага становішча «віс хватам зверху». Кожнаму навучэнцу даецца адна спроба. Па камандзе настаўніка (адначасова ўключаецца секундамер) навучэнец прымае зыходнае становішча «віс на сагнутых руках». Пры гэтым падбародак павінен быць на ўзроўні або вышэй за ўзровень перакладзіны. Секундамер выключаецца тады, калі падбародак навучэнца апусціцца ніжэй за ўзровень перакладзіны. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 секунды.

Падыманне тулава са становішча «лежачы на спіне» за 30 секунд выконваецца на гімнастычным маце з зыходнага становішча «лежачы на спіне, рукі скрыжаваныя перад грудзьмі, далоні на локцевых суставах, ступні ног зафіксаваныя». Вугал у каленным суставе складае 90 градусаў.

Кожнаму навучэнцу даецца адна спроба. Падчас выканання практыкавання не дапускаюцца рыўкі рукамі. Залічваецца колькасць нахілаў тулава пры дотыку локцевых і каленных суставаў з наступным апусканнем на спіну і дотыкам лапаткамі гімнастычнага мата.

Бег 30 м праводзіцца на прамой бегавой дарожцы стадыёна. Дапускаецца выкарыстанне высокага ці нізкага старту. Кожнаму навучэнцу даецца адна спроба. Навучэнцу, які парушыў правілы спаборніцтваў у бегу (фальстарт, забяганне на суседнюю дарожку), можа быць дадзена адна дадатковая спроба. Вынік бегу вымяраецца з дакладнасцю да 0,1 секунды.

Чаўночны бег 4* x *9 м выконваецца ў спартыўнай зале на палавіне валейбольнай пляцоўкі. Колькасць удзельнікаў у адным забегу – не больш за 2. Кожнаму навучэнцу даецца дзве спробы запар. Па камандзе «На старт!» навучэнцы падыходзяць да лініі старту (як правіла, гэта сярэдзіна валейбольнай пляцоўкі), па камандзе «Увага!» прымаюць становішча высокага старту па напрамку пярэдняй лініі, дзе насупраць кожнага навучэнца ляжаць два брускі 50 х 50 х 100 мм на адлегласці 100 мм адзін ад аднаго.

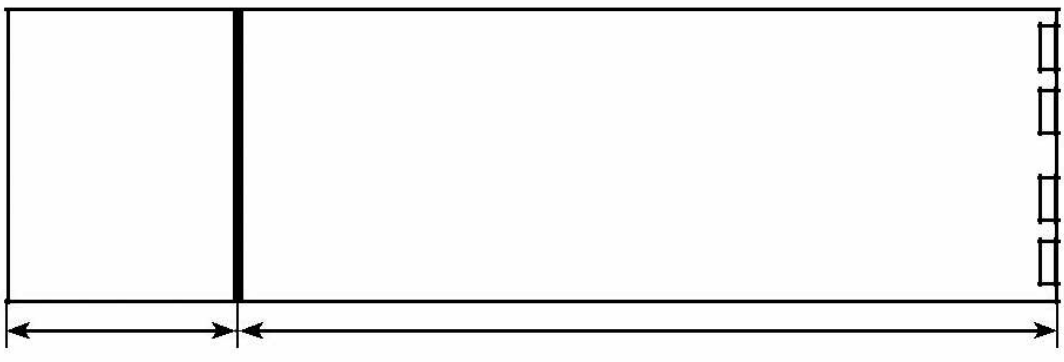

Па камандзе «Марш!» навучэнцы бягуць да пярэдняй лініі, бяруць кожны па адным бруску (не закрануўшы другі), паварочваюцца і бягуць назад. Падбегшы да лініі «старт – фініш», кладуць на яе (або за яе) брусок (кідаць нельга!), разварочваюцца і бягуць па брусок, які застаўся. Падбегшы да лініі, бяруць свой другі брусок, разварочваюцца, бягуць да лініі «старт – фініш» і, не зніжаючы хуткасці, перасякаюць яе з бруском у руках.

Час выканання чаўночнага бегу кожным навучэнцам фіксуецца з дакладнасцю да 0,1 секунды. Залічваецца найлепшы вынік з дзвюх спробаў.

Скачок у даўжыню з месца выконваецца штуршком дзвюма нагамі на падлозе спартыўнай залы. Кожнаму навучэнцу даюцца тры спробы запар. Не дапускаецца выконваць скачкі ў яму з пяском. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца найлепшы вынік з трох спробаў.

Нахіл уперад з зыходнага становішча «седзячы на падлозе». Навучэнец садзіцца на падлогу, з боку знака «–» (мінус), пяткі на шырыні таза на лініі ОВ упіраюцца ва ўпоры для ног, стопы вертыкальна. Два партнёры з двух бакоў прыціскаюць яго калені да падлогі, не дазваляючы згінаць ногі ў каленных суставах.

Навучэнец кладзе адну далонь на тыльны бок другой далоні, апускае рукі на падлогу, выконвае два папярэднія нахілы, слізгаючы далонямі рук уздоўж вымяральнай лінейкі па лініі СД. На трэцім нахіле навучэнец максімальна нахіляецца ўперад і ў гэтым становішчы затрымліваецца на 3 секунды. Вынік фіксуецца па метцы, дасягнутай кончыкамі самкнутых (!) сярэдніх пальцаў рук, і вызначаецца з дакладнасцю да 1 сантыметра.

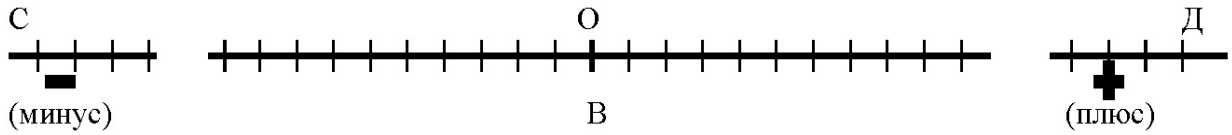

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Русский язык (Обучение грамоте)»
для I класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

РУССКИЙ ЯЗЫК (ОБУЧЕНИЕ ГРАМОТЕ)

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Обучение грамоте является начальным этапом систематического изучения русского языка, обеспечивает лингвистическое и умственное развитие учащихся, решает задачи эстетического и нравственного воспитания.

В процессе обучения грамоте учащиеся не только овладевают языковыми навыками – фонетическими, грамматическими, лексическими, но и осваивают коммуникативные умения в сфере общения друг с другом и со взрослыми.

Чтение и письмо как важные виды речевой деятельности сначала выступают в качестве предмета обучения, а затем становятся средством обучения и развития учащихся.

Цель обучения грамоте – формирование базовых знаний, умений и навыков чтения и письма, общеучебных умений, навыков и способов действий; воспитание нравственно-этических качеств, эмоционально-ценностного отношения к окружающей

действительности, культуры общения. При этом знания, умения и навыки рассматриваются не как цель, а как средство полноценного развития личности ребенка.

Основными **задачами** обучения грамоте выступают:

развитие фонематического слуха (умение различать и выделять отдельные звуки в слове и слоге, устанавливать их последовательность и количество);

формирование правильного произношения звуков русского языка, знакомство с буквами русского алфавита и развитие умения соотносить их с соответствующими звуками;

обучение первоначальному чтению и письму;

развитие интереса к чтению как средству познания, формирование читательского кругозора, умений работы с различными источниками информации;

развитие устной речи;

формирование умений учебной деятельности.

Ведущими подходами к построению учебного процесса выступают личностно ориентированный, культурологический и компетентностный.

Личностно ориентированный подход предполагает учет интересов учащихся и определение перспектив развития каждого учащегося с учетом его возможностей и способностей.

В качестве главного ориентира *культурологического подхода* выступает формирование творческой личности учащегося, развитие его как человека культуры, способного к культурному саморазвитию.

Компетентностный подход предполагает получение в процессе обучения грамоте личностных, метапредметных и предметных результатов.

К *личностным результатам* относятся:

интерес к изучению русского языка;

позитивное отношение к чтению, желание самостоятельно читать детские книги;

стремление овладеть письмом как средством общения, которое позволяет выражать свои мысли в письменной форме.

Метапредметные результаты включают следующие составляющие:

деятельностную (владение способами действий, обеспечивающими познание языковых явлений);

интеллектуальную (владение элементарными действиями анализа, синтеза, сравнения, обобщения, классификации языковых единиц);

коммуникативную (умение устанавливать контакты; понимать высказывания другого человека и выражать свои чувства, эмоции, желания; умение задавать вопросы, аргументировать свои суждения);

информационную (способность ориентироваться в таких источниках информации, как книга, рассказ взрослого и сверстника, схема; применять полученную информацию в своей деятельности).

Предметные результаты включают:

владение элементарной техникой чтения и письма;

владение начальными представлениями о лексических, орфоэпических, грамматических нормах русского языка, правилах речевого этикета;

способность строить несложные связные высказывания для решения коммуникативных задач;

владение умением списывать небольшой текст, писать под диктовку отдельные слова и предложения;

владение начальными навыками смыслового чтения текста;

наличие читательского кругозора – представлений о произведениях, их авторах, жанрах.

Курс обучения грамоте закономерно подчиняется ***общим принципам*** построения содержания образования: культуросообразности, продуктивности, гуманизации, оптимизации, дифференциации, сознательности и активности учащихся, преемственности образования и др.

Важным принципом обучения грамоте является принцип *мультикультурности*, ориентирующий на освоение национальной культуры в единстве с общечеловеческими ценностями. В процессе обучения грамоте осуществляется национально-культурная социализация ребенка, формирование национального самосознания на основе лучших образцов народного словесного творчества и классической литературы для детей.

Обучение чтению и письму организуется в соответствии с принципами *природосообразности и индивидуализации*, которые подразумевают учет возрастных и индивидуальных особенностей учащихся.

Обучение первоначальному чтению и письму осуществляется на основе ***звукового аналитико-синтетического метода*** с широким использованием игровых методов и приемов.

В обучении грамоте основополагающим является слоговой (позиционный) принцип русской графики, который находит свое воплощение в обозначении мягкости согласных и звука [й’] на письме. Только в контексте слога, ориентируясь на букву, которая обозначает гласный звук, учащийся способен определить твердость или мягкость предшествующего согласного звука и правильно прочитать слог.

В процессе обучения учащиеся знакомятся со звуковой системой русского языка, овладевают действиями звукового анализа слова, умением различать гласные и согласные звуки и давать им характеристику; знакомятся с буквами как знаками для обозначения звуков на письме.

На уроках обучения грамоте осуществляется развитие фонематического слуха учащихся, их ознакомление с основными лингвистическими понятиями – словом, предложением. Учащиеся получают представление о слоговой структуре слова, ударении.

Параллельно с обучением чтению осуществляется ***подготовка руки ребенка к письму и обучение собственно письму***. Учащиеся учатся обозначать на письме звуки буквами, составлять слова из букв и слогов, правильно списывать буквы, слоги, слова и короткие предложения с письменного и печатного шрифтов, писать под диктовку слова, написание которых не расходится с произношением, и короткие предложения из таких слов.

На уроках письма развиваются мелкие мышцы руки, отрабатывается правильное начертание букв и их рациональное соединение в словах, ритмичность и плавность письма.

Одна из задач обучения письму – формирование четкого, разборчивого, достаточно красивого письма, которое является неотъемлемым признаком культуры письменного общения. Небрежное письмо затрудняет целостное восприятие информации.

С целью сохранения здоровья учащихся исключается требование обязательного безотрывного написания букв, слогов и слов. Во время письма ребенку необходимы чередования усилий и расслаблений. Ученик имеет право делать небольшие паузы после прописывания отдельных элементов, букв или слогов. Этим обеспечивается своевременное снятие мышечного напряжения руки и тела.

На занятиях по ***внеклассному чтению*** у учащихся формируется интерес к детской книге и самостоятельному чтению.

Содержание курса обучения грамоте структурируется по **разделам**: обучение чтению; обучение письму; внеклассное чтение; развитие речи.

В обучении чтению и письму выделяют **периоды**: подготовительный (добукварный), основной (букварный) и заключительный (послебукварный).

Уроки обучения грамоте могут быть комбинированными: на одном и том же уроке учитель может учить как чтению, так и письму.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (180 ч)

Обучение чтению (90 ч)[1]

[1] Количество часов на изучение отдельных учебных тем, указанных в программе, является примерным. Учитель самостоятельно определяет необходимое количество часов на каждую тему, опираясь на собственный опыт, принимая во внимание подготовленность учащихся, условия работы.

Подготовительный (добукварный) период (12 ч)

Речь (устная и письменная). Общее представление об устной и письменной речи.

Предложение и слово. Членение отрывка связной речи на предложения, предложений – на слова с использованием графических схем.

Формирование элементарного осознания функции предложения: предложение выражает законченную мысль, в нем о ком-то или о чем-то говорится.

Знакомство со знаками препинания в конце предложения: точка, вопросительный и восклицательный знаки. Наблюдение за интонацией предложения.

Составление предложений с заданным количеством слов.

Определение последовательности и количества слов в предложении. Изображение с помощью схемы словесного состава предложения, его линейности: слова следуют одно за другим.

Знакомство с номинативной ролью слова: слово имеет значение (смысл) – словами называют предметы, их признаки и действия.

Наблюдение за использованием разных слов как названий одного и того же предмета (*градусник, термометр*). Наблюдение за использованием одного слова для названий разных предметов (*ключ*, *ручка*).

Слог. Ударение. Знакомство с понятиями «слог», «ударение». Ударный слог: длительное и более сильное выделение голосом одного из слогов в слове.

Деление слова на слоги. Скандирование (произношение по частям) слова как способ его деления на слоги. Определение количества и последовательности слогов в слове. Обозначение слогового состава слова на схеме. Подбор слов к предложенным схемам.

Выделение ударных и безударных слогов. Перемещение ударения с одного слога на другой как способ проверки правильности постановки в слове ударения.

Звуки речи. Понятие о звуках речи. Гласные и согласные звуки. Ударные и безударные гласные звуки. Твердые и мягкие, звонкие и глухие согласные звуки. Слогообразующая роль гласных звуков.

Выделение звуков и определение их последовательности в звучащем слове. Введение приема интонирования: протяжного произнесения звуков в слове.

Определение под руководством учителя артикуляционных особенностей звуков: отсутствие или наличие преграды в полости рта, наличие или отсутствие голоса.

Слого-звуковой анализ слов. Соотнесение слышимого и произносимого слова со схемой-моделью, отражающей его слого-звуковую структуру.

Основной (букварный) период (63 ч)

Звуковой анализ слова. Звуки речи, их характеристика: гласный или согласный; гласный ударный или безударный; согласный твердый или мягкий, звонкий или глухой.

Знакомство со смыслоразличительной ролью ударения на основе наблюдения и сопоставления слов (*а́тлас – атла́с*, *у́рис – уры́с* и др.).

Звуковая модель слова. Соотнесение слышимого и произносимого слова со схемой-моделью, отражающей его звуковую структуру. Определение последовательности и количества звуков в слове с опорой на его звуковую модель.

Распознание и выделение отдельного звука в начале, середине и конце слов. Различение на слух и при произнесении гласных и согласных звуков, твердых и мягких согласных звуков, звонких и глухих согласных звуков.

Самостоятельный подбор слов с заданным звуком.

Знакомство с буквами. Буква как знак звука. Обозначение гласных звуков буквами ***Аа, Уу, Ии, Оо, Ээ, ы***. Смыслоразличительная функция гласных: сравнение схем-моделей слов (*стол – стул*, *сон – сын* и др.) с подставленными к ним буквами.

Буквы для обозначения согласных звуков, парных по твердости-мягкости.

Обозначение звука [й'] буквами ***Йй, Яя, Юю, Ее, Ёё.***

Обозначение мягкости согласных звуков буквами ***и, е, ё, ю, я***.

Обозначение мягкости согласных звуков с помощью мягкого знака.

Знакомство с разделительным мягким и разделительным твердым знаками.

Буквы для обозначения согласных звуков, непарных по твердости-мягкости. Наблюдение за написанием буквосочетаний *жи – ши*, *же – ше*, *ча – ща*, *чу – щу*.

Обучение чтению. Чтение прямого слога (СГ; согласный + гласный) с ориентировкой на букву гласного. Чтение слогов СГ с изменением букв, которые обозначают гласные звуки (ма, мо, му, мы, ми) и согласные звуки (ма, на, са, та, ра). Чтение слогов различной структуры (ГС, СГС, СГСС, ССГС и др.).

Составление слов из букв и слогов разрезной азбуки (после предварительного слого-звукового анализа, а затем и без него), их чтение.

Отработка правильного и быстрого узнавания букв и буквосочетаний СГ в словах (сначала разделенных на произносительные единицы с помощью специальных вспомогательных помет, а затем без них). Постепенный переход к чтению целыми словами. Целостное чтение трех- и четырехбуквенных слов.

Правильная постановка ударения в читаемых словах (по знаку ударения).

Практическое знакомство со знаками препинания при чтении предложения («.», «!», «?», «,»). Чтение предложения с паузами и интонацией, соответствующей знакам препинания.

Осознанное, правильное и плавное слоговое чтение вслух и про себя отдельных слов, коротких предложений и небольших текстов, доступных учащимся по содержанию.

Чтение по ролям. Поиск в тексте ответа на вопрос. Подбор заголовка к прочитанному тексту.

Знакомство с правилами гигиены чтения.

Заключительный (послебукварный) период (15 ч)

Звуки и буквы. Обобщение полученных знаний. Знакомство с алфавитом как последовательностью букв. Закрепление представлений о звуках и буквах: звуки слышим и произносим, буквы видим и читаем.

Навык чтения. Правильное, плавное, слоговое чтение небольших текстов со всеми буквами алфавита. Целостное чтение слов, состоящих из одного, двух слогов. Тренировка беглости чтения слов по специальным таблицам.

Чтение небольших по объему художественных произведений (или отрывков из них) различных жанров: стихов, рассказов, сказок, загадок, пословиц.

Развитие умения читать текст выразительно, соблюдать паузы, передавать свое отношение к прочитанному.

Восприятие произведения. Эмоциональное восприятие содержания текста, эмоциональная оценка произведения.

Развитие навыка осознанного чтения небольших произведений.

Поиск в тексте информации, заданной в явном виде.

Воспроизведение содержания прочитанного: ответы на вопросы учителя, нахождение в тексте предложения для ответа на вопрос.

Пересказ небольшого рассказа, сказки.

Объяснение заглавия прочитанного произведения. Подбор заголовка к тексту без названия.

Высказывание своего отношения к прочитанному, поступкам главных героев произведений.

Культура речи. Отработка литературного произношения слов, предложений.

Использование в устной речи и при чтении пауз, интонации, соответствующей знакам препинания.

Развитие эмоциональной, точной, образной речи учащихся.

Литературное творчество и импровизация. Дополнение сюжета прочитанного произведения. Подбор слов в рифму в неоконченных двустишиях и четверостишиях. Игра «Подскажи словечко».

Составление по картинке или серии картинок небольшого рассказа, сказки, небылицы.

Высказывание своих впечатлений от просмотренных мультфильмов, телепередач, театральных представлений. Высказывание своих впечатлений от экскурсий, наблюдений.

Чтение диалогов по ролям. Игры-драматизации сказок.

Инсценировка небольшого знакомого произведения.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Обучение чтению»

Знать и понимать:

понимать, что язык является основным средством человеческого общения, что белорусский и русский языки – государственные языки Республики Беларусь;

знать все буквы русского алфавита, основные характеристики звуков речи (гласные и согласные, согласные мягкие – твердые, звонкие – глухие);

понимать основное отличие звуков от букв (звуки слышим и произносим, буквы видим и читаем);

знать способы обозначения мягкости согласных звуков на письме буквами ***е, ё, и, ю, я*** и мягким знаком.

Уметь:

вычленять слова в предложении, звуки в слове, определять их последовательность;

различать гласные и согласные звуки;

правильно произносить мягкие и твердые согласные звуки в слове и изолированно;

подбирать слова с заданным звуком;

определять место ударения в слове;

слитно читать односложные и двухсложные слова и плавно по слогам – многосложные;

читать небольшие тексты и устно рассказывать о прочитанном.

Использовать приобретенные знания и умения в повседневном общении и практической деятельности:

самостоятельно или по вопросам учителя пересказывать хорошо знакомое прослушанное или прочитанное художественное произведение;

самостоятельно читать печатный текст, адресованный ребенку (записки, небольшие письма, информационные сообщения).

Обучение письму (90 ч)[1]

[1] Учитель самостоятельно определяет необходимое количество часов на каждую тему, опираясь на собственный опыт, принимая во внимание подготовленность учащихся, условия работы.

Подготовительный (добукварный) период (12 ч)

Выработка правильной осанки. Расположение тетради на парте и умение держать карандаш и ручку при письме и рисовании.

Знакомство с разлиновкой прописей, выделение рабочей строки.

Упражнения для развития глазомера, кисти руки и мелких мышц пальцев.

Подготовка руки ребенка к письму: раскрашивание и рисование узоров; обведение по контуру; штриховка в разных направлениях.

Знакомство с основными элементами букв, их названиями. Написание элементов букв, их соединение.

Основной (букварный) период (63 ч)

Знакомство с начертанием всех заглавных и строчных букв, основными типами их соединений при написании слога, слова.

Обозначение звуков соответствующими буквами, написанными от руки.

Выработка связного и ритмичного написания букв и их соединений в слогах и словах. Соблюдение правильного соотношения букв по величине, наклону. Равномерное и правильное расположение букв, слогов и слов на строке.

Запись слов и предложений с проговариванием по слогам после предварительного слого-звукового разбора с учителем, а впоследствии и самостоятельно.

Формирование умения переводить печатный текст в письменный.

Освоение алгоритма списывания. Списывание слогов, слов и предложений с образцов (сначала с письменного, а затем с печатного) с орфографическим проговариванием. Проверка написанного путем установления соответствия написанного с образцом и слогового орфографического прочтения написанных букв.

Освоение алгоритма записи слова под диктовку. Письмо под диктовку букв, слогов и слов, написание которых не расходится с произношением.

Прописная буква в начале предложения, точка в конце. Ознакомление с правилом написания большой буквы в именах и фамилиях людей, кличках животных, названиях стран, городов, деревень, рек и озер.

Правописание *жи – ши*, *ча – ща*, *чу – щу*.

Наблюдение за словами, написание которых расходится с произношением (слова с безударными гласными, парными звонкими и глухими согласными).

Формирование навыка чтения рукописных слов и предложений.

Совершенствование навыков слого-звукового анализа слов, развитие устной речи.

Заключительный (послебукварный) период (15 ч)

Обобщение и закрепление знаний, отработка умений, приобретенных в процессе обучения в подготовительный и основной периоды.

Соблюдение учащимися основных гигиенических требований к письму.

Совершенствование навыка письма. Закрепление графически правильных начертаний букв и способов соединения их в слове.

Совершенствование умения правильно (без пропусков, перестановок и искажений букв и слогов) списывать небольшие тексты с доски и учебника; писать под диктовку слова, написание которых не расходится с произношением.

Деление слов на слоги, перенос слов по слогам.

Практическое применение правил правописания *жи – ши*, *ча – ща*, *чу – щу*; большой буквы в именах и фамилиях людей, кличках животных, названиях стран, городов, деревень, рек и озер; написания предложений (большая буква в начале, точка в конце предложения).

Закрепление и совершенствование навыка чтения рукописных слов, предложений и текстов.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Обучение письму»

Знать и понимать:

знать все буквы русского алфавита;

понимать основное отличие звуков от букв (звуки слышим и произносим, буквы видим и пишем);

знать способы обозначения мягкости согласных звуков на письме буквами ***е, ё, и, ю, я*** и мягким знаком.

Уметь:

правильно, без искажений писать заглавные и строчные буквы, их соединения в словах;

правильно списывать слова и предложения, написанные от руки и напечатанные;

грамотно (без пропусков, искажений букв) писать под диктовку слова, написание которых не расходится с произношением;

употреблять заглавную букву в начале, точку в конце предложения;

употреблять заглавную букву в начале имен собственных (имен и фамилий людей, кличек животных, названий стран, городов, деревень, рек и озер).

Использовать приобретенные знания и умения в повседневном общении и практической деятельности:

самостоятельно подписать работу (рисунок, поделку и др.), употребляя заглавную букву при записи своего имени;

самостоятельно составить и записать небольшое письменное сообщение (1–2 предложения), адресованное родителям или другу;

самостоятельно читать письменный текст, адресованный ребенку (записки, небольшие письма, информационные сообщения).

Внеклассное чтение[1]

[1] Внеклассное чтение проводится один раз в две недели, занимая вторую часть урока чтения.

На занятиях по внеклассному чтению у учащихся формируется интерес к детской книге и самостоятельному чтению. Ведущий метод обучения – чтение-рассматривание детских книг.

Круг чтения. Небольшие художественные произведения (1–2 страницы) из детской книги объемом 10–20 страниц, заглавие которой, иллюстрации на обложке и в тексте точно соответствуют ее содержанию.

Тематика чтения. Произведения для чтения учителем вслух: авторские и народные произведения (рассказы, сказки, стихи, загадки). Основные темы детского чтения: о Родине, школе, детях, дружбе, труде, честности, смелости; животных и отношении к ним.

Работа с детской книгой. Расширение представлений о тематике детских книг. Знакомство с новыми книгами (одна книга на одном занятии).

Формирование умения различать книги по содержанию, правильно называть их, прочитывая заглавие и фамилию автора; узнавать знакомые эпизоды и ситуации на иллюстрациях детских книг, называть героев, воспроизводить содержание эпизодов с опорой на иллюстрацию; рассказывать о прочитанном.

Соблюдение правил гигиены чтения и сохранности книг.

Правила обращения с книгой.

Простейшие литературные игры по прочитанным в классе книгам.

Знакомство со школьной библиотекой. Выбор книги в библиотеке (книжные выставки, плакаты).

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Внеклассное чтение»

Знать и понимать:

знать основные правила знакомства с новой книгой;

понимать необходимость соблюдения правил гигиены чтения и сохранности книг.

Уметь:

правильно называть знакомые книги, персонажей любимых сказок, рассказов;

инсценировать известные литературные произведения, сценки из них.

Использовать приобретенные знания и умения в повседневном общении и практической деятельности:

самостоятельно или с помощью взрослого (педагога, библиотекаря, родителя) выбирать книгу по интересующей тематике;

самостоятельно читать небольшие по объему произведения из книг и журналов для детей, рассказывать о прочитанном.

Развитие речи[1]

[1] Работа по развитию речи проводится на каждом уроке в течение учебного года.

Звуковая культура речи. Развитие слуховой памяти и речевого аппарата, внимания к звуковой стороне слышимой речи (своей и чужой). Совершенствование речевых

навыков: обучение неторопливому темпу и ритму речи, правильному речевому дыханию, умеренной громкости и правильному интонированию (умение понижать и повышать голос).

Обучение произношению слов в соответствии с нормами орфоэпии, с соблюдением ударения.

Правильное произнесение звуков русского языка, верное употребление сходных звуков, наиболее часто смешиваемых учащимися: [л] – [р], [с] – [з], [с] – [ш], [з] – [ж], [ш] – [ж], [п] – [б] и т.д. (изолированное произнесение, а также в словах, фразах и скороговорках).

Работа над словом. Уточнение, обогащение и активизация словаря учащихся. Правильное понимание и употребление слов – названий предметов, признаков, действий, объяснение их значения. Использование в речи правильной грамматической формы слов.

Тематическая группировка слов, их родо-видовая соотнесенность.

Наблюдение за смысловым различием и оттенками значений слов (*слон, слоненок, слоник*), простейшими случаями многозначности слов (*иголка ежа, ели или сосны, швейная, медицинская*), омонимами (*коса, норка, лисички*).

Работа над предложением и связной устной речью. Составление предложений на определенную тему (по вопросам учителя).

Составление небольшого рассказа по картинке или серии картинок, по личным наблюдениям учащихся (под руководством учителя).

Обдумывание ответа на вопрос учителя, точное его формулирование, использование при ответе полных и неполных предложений.

Ответы на вопросы по содержанию прочитанных предложений и текстов.

Пересказ знакомой сказки или небольшого повествовательного рассказа (по вопросам учителя).

Рисование с помощью учителя словесной картинки по прочитанному произведению. Дополнение сюжета прочитанного произведения, самостоятельное придумывание событий, предшествующих изображенным или последующих.

Отгадывание загадок, объяснение смысла поговорок и пословиц, близких жизненному опыту учащегося.

Заучивание наизусть стихотворений, потешек, песенок, считалок и их воспроизведение с нужной интонацией.

Речевая этика. Культура общения. Слова, используемые при приветствии и прощании. Воспитание внимательного, доброжелательного отношения к ответам и рассказам других учащихся.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Развитие речи»

Знать и понимать:

понимать важность умения правильно, грамотно говорить на русском языке, соблюдать правила речевого этикета.

Уметь:

правильно произносить звуки русского языка;

инсценировать известные литературные произведения, сценки из них;

выразительно декламировать заученные наизусть стихотворения (4–6).

Использовать приобретенные знания и умения в повседневном общении и практической деятельности:

правильно произносить звуки русского языка;

интонационно выразительно оформлять свое выказывание;

поддерживать разговор на знакомую тему, отбирая необходимые языковые средства для решения познавательных, практических и коммуникативных задач;

самостоятельно или по вопросам учителя пересказывать хорошо знакомое прослушанное или прочитанное художественное произведение;

составлять рассказ по картинке, по серии картинок, на заданную тему, рассказывать о событиях из личной жизни.

Письменные контрольные работы

Контрольное списывание – 1 (II полугодие, 15–20 слов).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова»
для I класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з рускай мовай навучання і выхавання

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Ва ўмовах інфармацыйнага грамадства асаблівай увагі ў працэсе навучання беларускай мове на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі патрабуе развіццё моўнай асобы, яе здольнасцей і творчага патэнцыялу, неабходных для актыўнай дзейнасці, сацыяльнага самавызначэння і самарэалізацыі.

Мэта навучання – авалоданне навучэнцамі камунікатыўнымі ўменнямі і навыкамі, неабходнымі для эфектыўнага выкарыстання мовы ў розных сітуацыях зносін, развіццё іх творчага патэнцыялу, далучэнне праз мову да культурных традыцый беларускага народа.

Задачы навучання беларускай мове ў I–IV класах:

1) у межах *моўнай* кампетэнцыі:

асэнсаванне тэксту, сказа, слова і гука з пункту погляду іх функцыянавання;

авалоданне графікай беларускай мовы;

засваенне фанетычных, лексічных і граматычных ведаў для прымянення іх у маўленчай дзейнасці;

узбагачэнне слоўнікавага запасу навучэнцаў, засваенне вымаўленчых нормаў, правілаў правапісу;

2) у межах маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі:

фарміраванне камунікатыўных уменняў і навыкаў навучэнцаў;

развіццё практычных уменняў і навыкаў выкарыстання беларускай мовы ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці;

развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў;

3) у межах лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцый:

фарміраванне пачуццёва-вобразнага ўспрымання беларускай мовы і ўмення адрозніваць яе ад рускай мовы;

асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай культурнай каштоўнасці;

фарміраванне асэнсаванага ўспрымання беларускай літаратурнай мовы як сродку замацавання культурных традыцый, маральных каштоўнасцей грамадства;

засваенне правілаў маўленчага этыкету, сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін;

фарміраванне ў навучэнцаў пачуцця прыгажосці, мілагучнасці, выразнасці, эстэтычнай вартасці беларускай мовы.

Напрамкі навучання

Працэс развіцця асобы вучня пры навучанні беларускай мове павінен быць узаемазвязаным і садзейнічаць рэалізацыі наступных напрамкаў: ***моўнага*** (засваенне сістэмы мовы, заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы), ***маўленчага*** (авалоданне спосабамі перадачы думкі

сродкамі мовы ў вуснай і пісьмовай формах, у розных відах маўленчай дзейнасці: чытанні, слуханні, гаварэнні, пісьме), ***камунікатыўнага*** (авалоданне культурай маўлення, правіламі маўленчых зносін, уменнямі ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных відаў), ***лінгвакультуралагічнага*** (асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы), ***сацыякультурнага*** (засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін, культурных каштоўнасцей беларускага народа і агульначалавечых каштоўнасцей, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету).

У аснову пабудовы курса беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі кладуцца зыходныя палажэнні *кампетэнтнаснага, лінгвакультуралагічнага, камунікатыўна-дзейнаснага і асобасна арыентаванага падыходаў.*

Кампетэнтнасны падыход у навучанні мове прадугледжвае разам з атрыманнем ведаў аб мове развіццё ўменняў аналізаваць і сістэматызаваць моўную інфармацыю, прымяняць яе ў маўленчай дзейнасці ў адпаведнасці з асобаснымі запатрабаваннямі для рашэння вучэбных, пазнавальных, практычных і камунікатыўных задач. Рэалізацыя гэтага падыходу мае на ўвазе фарміраванне ў навучэнцаў шэрага кампетэнцый. Кампетэнцыі ў моўнай адукацыі адлюстроўваюць здольнасць рэалізацыі моўных ведаў і ўменняў праз маўленчую дзейнасць у розных сітуацыях зносін, у тым ліку ў працэсе навучання. Асаблівасцю кампетэнтнаснага падыходу з'яўляецца метапрадметнасць – устаноўка на фарміраванне ў навучэнцаў універсальных (агульнавучэбных) уменняў, галоўнымі з якіх з'яўляюцца ўменні мэтамеркавання, планавання, кантролю, ацэнкі (рэгулятыўныя).

Змест кампетэнцый, якія фарміруюцца пры вывучэнні беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі:

моўная кампетэнцыя уключае веды аб сістэме мовы, яе адзінках (тэкст, сказ, слова, гукі мовы) і правілах іх функцыянавання ў маўленні; уменні вылучаць адзінкі мовы, праводзіць розныя віды разбору (гука-літарны, разбор слова па саставе, па часцінах мовы, разбор па членах сказа); валоданне нормамі беларускай літаратурнай мовы;

маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя уключае валоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці; фарміраванне маўленчых паводзін, адэкватных мэтам і сітуацыям зносін; уменні выкарыстоўваць лексічныя адзінкі ў адпаведнасці з іх значэннем, выбіраць патрэбную моўную форму і спосабы выказвання думкі ў залежнасці ад умоў камунікацыі;

лінгвакультуралагічная кампетэнцыя уключае асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету;

сацыякультурная кампетэнцыя уключае ўсведамленне ролі беларускай мовы ў жыцці чалавека, паважлівае стаўленне да культуры і мовы беларускага народа і іншых народаў, засваенне сістэмы агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей, засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін.

Працэс навучання беларускай мове скіраваны на дасягненне наступных метапрадметных вынікаў навучання:

уменне ўспрымаць і асэнсоўваць вучэбны матэрыял, які прад'яўляецца ў вербальнай форме, выдзяляць галоўнае ў ім, рацыянальна запамінаць, выконваць разумовыя аперацыі;

уменне выкарыстоўваць маўленчыя сродкі і сродкі інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій для рашэння камунікатыўных і пазнаваўчых задач;

уменне працаваць з вучэбнай кнігай, іншымі друкаванымі і аўдыявізуальнымі крыніцамі інфармацыі;

уменне працаваць з інфармацыяй (пошук, прымяненне, захаванне), рыхтаваць сваё выступленне і выступаць з аўдыя-, відэа- і графічным суправаджэннем;

уменне слухаць суразмоўцу і весці дыялог, прызнаваць наяўнасць розных пунктаў погляду, выказваць сваё меркаванне і аргументаваць яго.

Сістэмна-функцыянальны падыход забяспечвае засваенне вучнямі моўных сродкаў, адбор і арганізацыю моўнага матэрыялу для авалодання *моўнай кампетэнцыяй.*

Лінгвакультуралагічны падыход да навучання прадугледжвае рэалізацыю задач фарміравання культурнага чалавека сродкамі беларускай мовы, паколькі яна з'яўляецца нацыянальнай каштоўнасцю, праяўленнем культуры народа. У логіцы лінгвакультуралагічнага падыходу мова разумеецца не толькі як сродак назапашвання ведаў і фарміравання ўменняў і навыкаў, але і як сродак станаўлення асобы навучэнца, усведамлення ім прыналежнасці да свайго народа, сваёй краіны. Праз мову адбываецца далучэнне асобы да светапогляду народа, яго гісторыі, культуры, сістэмы маральных і духоўных каштоўнасцей.

Лінгвакультуралагічны падыход рэалізуецца пры вывучэнні фактаў мовы розных узроўняў (фанетычных, лексічных, граматычных, узроўню тэксту) і знаходзіць у іх пацвярджанне асаблівасцей узаемасувязі мовы і культуры. Важнейшым спосабам выражэння культуралагічнай інфармацыі на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца культурнае (намінатыўнае, эмацыянальнае, экспрэсіўнае, ацэначнае, вобразнае, матывацыйнае) значэнне вывучаемых адзінак мовы (слоў, прыказак, прымавак, формул маўленчага этыкету, тэкстаў культуразнаўчага характару). *Лінгвакультуралагічны падыход* садзейнічае фарміраванню ў вучняў *лінгвакультуралагічнай и сацыякультурнай кампетэнцый*.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход да навучання беларускай мове прадугледжвае такую арганізацыю працэсу навучання, якая максімальна набліжаецца да рэальнага працэсу маўленчых зносін. Аб'ектам навучання становіцца маўленчая дзейнасць ва ўсіх яе відах. У аснове навучання знаходзяцца рэальныя маўленчыя дзеянні навучэнцаў, якія накіраваны не толькі на ўспрыманне і разуменне вусных і пісьмовых выказванняў на беларускай мове, але і на стварэнне беларускамоўных тэкстаў. Гэта садзейнічае развіццю маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі.

Паколькі навучанне мове разглядаецца як культурны працэс, сутнасць якога заключаецца ў гуманістычным і творчым узаемадзеянні ўсіх яго удзельнікаў, яно грунтуецца на асноўных палажэннях *асобасна арыентаванага падыходу*. Гэты падыход характарызуецца тым, што у цэнтры навучальнай дзейнасці знаходзіцца асоба навучэнца (яго развіццё, задавальненне адукацыйных запатрабаванняў, інтарэсаў, творчых магчымасцей).

Прынцыпы адбору зместу навучання:

сістэмна-функцыянальны прынцып прадугледжвае цэласнае адлюстраванне ў змесце навучання шматузроўневасці моўнай сістэмы і характарыстыку функцыянальных магчымасцей моўных адзінак кожнага ўзроўню (роля, якую яны выконваюць у маўленні);

прынцып мінімізацыі моўнага матэрыялу патрабуе адбіраць матэрыял з улікам яго значнасці для дасягнення пастаўленых мэт і задач навучання на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі;

камунікатыўны прынцып азначае, што працэс навучання патрэбна забяспечыць адпаведным зместам для авалодання вучнямі ўсімі відамі маўленчай дзейнасці (аўдзіраванне, гаварэнне, чытанне, пісьмо);

прынцып тэкстацэнтрызму мае на ўвазе адбор зместу навучання, які павінен забяспечыць арганізацыю адукацыйнага працэсу на аснове тэксту.

Змест вучэбнага прадмета «Беларуская мова» складаюць:

1. Моўныя веды, уменні і навыкі (веды аб сістэме моўных адзінак і заканамернасцях іх функцыянавання, фанетыка-артыкуляцыйныя навыкі, лексічныя, лексіка-граматычныя, арфаграфічныя і пунктуацыйныя ўменні і навыкі).

2. Маўленчыя ўменні і навыкі (уменні і навыкі ў розных відах маўленчай дзейнасці: аўдзіраванні, чытанні, гаварэнні, пісьмовым маўленні).

3. Камунікатыўныя ўменні і навыкі (уменні і навыкі выкарыстання розных відаў маўленчай дзейнасці ў пэўных маўленчых сітуацыях).

4. Агульныя звесткі пра беларускую мову, формы яе існавання і сферы ўжывання, культурную і эстэтычную самакаштоўнасць беларускай мовы.

5. Традыцыйны маўленчы этыкет, моўная норма, міжмоўная аманімія.

Сістэма развіцця маўлення скіравана на авалоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці, фарміраванне ў навучэнцаў здольнасці разумець праслуханае ці прачытанае маўленчае паведамленне на беларускай мове, ствараць вуснае выказванне на беларускай мове для задавальнення камунікатыўнага намеру, паступовае авалоданне пісьмовым маўленнем. Для дасягнення пастаўленай мэты змест сістэмы развіцця маўлення прадстаўлены ў трох кірунках:

фарміраванне правільнага ўспрымання і разумення беларускай мовы пры слуханні і чытанні;

фарміраванне ўменняў гаварэння;

фарміраванне ўменняў пісьмовага маўлення.

Змест навучання па кожным кірунку размяркоўваецца з паступовым ускладненнем у кожным наступным класе і вызначае асноўныя віды вучэбнай работы, якімі павінны авалодаць навучэнцы на працягу ўсяго вучэбнага года. Гэтыя віды работы пададзены ў вучэбнай праграме ў канцы кожнага раздзела. Развіццё маўлення адбываецца праз павелічэнне самастойнасці навучэнцаў пры выкананні заданняў і практыкаванняў.

Навучанне беларускай мове пачынаецца з падрыхтоўчага перыяду (I клас, вусны курс). Яго дамінуючымі задачамі з'яўляюцца: фарміраванне ўменняў асэнсаванага ўспрымання беларускага маўлення на слых, выхаванне ў навучэнцаў актыўнай слухацкай пазіцыі, тактоўнага слухача, выпрацоўка вымаўленчых навыкаў, прапедэўтыка навучання чытанню па-беларуску, забеспячэнне станоўчага эмацыянальнага фону і матывацыі вывучэння беларускай мовы. Практычнае авалоданне лексічным багаццем мовы ажыццяўляецца ў час суразмоўніцтва па змесце пачутага ці прачытанага тэксту, у працэсе вядзення дыялогаў. У час суразмоўніцтва адбываецца азнаямленне навучэнцаў з маўленчым этыкетам.

Вывучэнне беларускай мовы працягваецца інтэграваным **уступным курсам** (пачатак II класа). Вядучай задачай гэтага курса з'яўляецца навучанне чытанню. На працягу ўступнага курса ўрокі маюць інтэграваны характар і праводзяцца без падзелу на ўрокі мовы і літаратурнага чытання. Адначасова з навучаннем чытанню навучэнцы авалодваюць графічнай сістэмай беларускай мовы, працягваюць практыкавацца ва ўспрыманні тэкстаў на слых, удасканальваюць вымаўленчыя навыкі. Падчас чытання і спісвання слоў, сказаў, тэкстаў адбываецца назіранне за графіка-арфаграфічнымі асаблівасцямі беларускай мовы.

Далейшае навучанне мове структуруецца па раздзелах «Гукі і літары», «Слова», «Сказ», «Тэкст». Паступовае асваенне навучэнцамі маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі адбываецца на матэрыяле гэтых раздзелаў.

Раздзел «Гукі і літары» (2 клас) вырашае задачы ўдасканалення фанетычных і графічных уменняў і навыкаў навучэнцаў. Пры вывучэнні раздзела даецца агульнае паняцце аб гукавым саставе слова, ролі галосных і зычных гукаў у слове, удасканальваюцца правапісныя ўменні, якія звязаны з напісаннем галосных у ненаціскным становішчы, абазначэннем цвёрдых і мяккіх, звонкіх і глухіх, падоўжаных зычных на пісьме. Фарміруецца ўменне правільна называць літары алфавіта і карыстацца ім, абазначаць гукі літарамі.

Раздзел «Слова» ў II класе змяшчае звесткі пра слова як лексічную адзінку мовы, як назву таго, што можа быць прадметам думкі. У навучэнцаў фарміруюцца ўяўленні пра падзел слоў на часціны мовы (на лагічнай аснове: па пытанні і значэнні). Гэты ж раздзел у III–IV класах уключае тэмы «Лексічнае значэнне слова» , «Склад слова» і «Часціны мовы».

У тэме «Значэнне слова» прадугледжваецца азнаямленне з мнагазначнымі словамі, з сінонімамі і антонімамі, з ужываннем слоў у прамым і пераносным значэннях. Гэта дазволіць разнастаіць маўленне навучэнцаў, узбагаціць яго, зрабіць дакладным і правільным.

Тэма «Склад слова» прадугледжвае вывучэнне марфемнай будовы слоў. Знаёмства са складам слова вельмі важнае для развіцця маўлення навучэнцаў, таму што спрыяе павелічэнню іх лексічнага запасу, пашырае магчымасці самастойнага прадуктыўнага

ўтварэння новых слоў. Веданне марфемнай будовы слова – адна з умоў паспяховай выпрацоўкі арфаграфічных уменняў і навыкаў навучэнцаў.

Тэма «Часціны мовы» ўключае звесткі пра назоўнік, прыметнік, дзеяслоў, займеннік. Выпрацоўка ўмення аднясення слова да пэўнай часціны мовы неабходна для развіцця арфаграфічнай пісьменнасці навучэнцаў, паколькі дазваляе свядома засвоіць правапіс, заснаваны на марфалагічным прынцыпе. Навучэнцы практыкуюцца ў правядзенні элементарнага марфалагічнага разбору вывучаемых часцін мовы.

Раздзел «Сказ» (II–IV класы) змяшчае звесткі пра сказ як асноўную камунікатыўную адзінку мовы. Уменні вызначаць граматычную аснову сказа, устанаўліваць сувязь паміж словамі ў сказе, ужываць сказы, розныя па мэце выказвання, інтанацыі і будове, выкарыстоўваюцца навучэнцамі для самастойнай пабудовы звязных вусных выказванняў.

Вывучэнне раздзела «Тэкст» (II–IV класы) забяспечвае навучэнцаў неабходнымі ведамі і ўменнямі для актыўных маўленчых дзеянняў па стварэнні тэкстаў. Асаблівасцю вывучэння тэксту з'яўляецца тое, што ён разглядаецца як вынік маўленчай дзейнасці. Вывучэнне раздзела «Тэкст» мае практычную накіраванасць.

Асноўная задача навучання каліграфіі – развіццё ў навучэнцаў уменняў і навыкаў плаўнага, правільнага, прыгожага і хуткага пісьма. Практыкаванні па каліграфіі праводзяцца на кожным уроку ў II класе. У навучэнцаў выпрацоўваюцца навыкі напісання спецыфічных беларускіх літар (І, і, ў), слоў з апострафам, удасканальваюцца навыкі правільнага злучэння літар у словах. Пачынаючы з другога паўгоддзя практыкаванні па каліграфіі перыядычна праводзяцца на аркушах паперы з разліноўкай у адну лінейку. У III–IV класах практыкаванні па каліграфіі выконваюцца па меры неабходнасці, з мэтай прывучэння да рытмічнага пісьма. Заданні дыферэнцыруюцца з улікам каліграфічных недахопаў кожнага з навучэнцаў. Змест працы па каліграфіі па магчымасці звязваецца з вывучаемым на ўроку фанетычным, лексічным, граматычным матэрыялам.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (30 г)

Вусны курс

Вучымся слухаць і вымаўляць (10 г)

Адрозніванне беларускага маўлення ад рускага на слых.

Паступовае знаёмства з гукамі [ў], [г], [ч], [дз'], [дж], [р], [ц'], спалучэннем [шч], іх артыкуляванне на аснове слыхавога ўспрымання ўзорнага вымаўлення настаўніка.

Слуханне твораў, разуменне іх агульнага зместу з апорай на малюнкавы рад.

Знаёмства з беларускай лексікай на матэрыяле праслуханых твораў па тэмах:

Уводная тэма (1 г): «Наша мова».

«Я і мая школа» (4 г): «Настаўніца і вучні», «Вучэбныя рэчы», «Школьныя памяшканні», «Вучэбныя заняткі».

«Я і мая сям'я» (5 г): «Мае сваякі», «Мая кватэра», «Рэжым дня», «Асабістая гігіена», «Адзенне і абутак».

Вызначэнне на слых наяўнасці і месца ў слове гукаў [ў], [г], [ч], [дз'], [дж], [р], [ц'], спалучэння [шч]. Вымаўленне гэтых гукаў ізалявана, у складзе і слове. Прагназаванне зместу тэксту, актыўнае слуханне і адказ з дапамогай малюнкаў на пытанні па змесце праслуханых твораў па тэме ўрока. Назіранне і вызначэнне ў маўленні слоў, падобных, розных і аднолькавых у рускай і беларускай мовах. Вызначэнне незразумелых слоў і выразаў у праслуханых тэкстах. Адказы на пытанні з выкарыстаннем слоў пытання. Ужыванне тэматычнай лексікі пры адказах на пытанні. Практыкаванні ў адэкватным рэагаванні на пытанне сцверджаннем ці адмаўленнем. Разыгрыванне дыялогаў з выкарыстаннем этыкетных слоў і выразаў (прывітанне, развітанне, просьба, прабачэнне), сітуацыйных дыялогаў «У школьнай сталовай», «У школьнай бібліятэцы» і інш.

Вучымся слухаць і адказваць (11 г)

Удасканаленне вымаўленчых навыкаў для гукаў [ў], [г], [ч], [дз'], [дж], [р], [ц'], спалучэння [шч].

Слуханне і разуменне агульнага зместу твора. Суаднясенне зместу твора з дэфармаваным малюнкавым радам.

Прапедэўтычнае навучанне чытанню на беларускай мове. Перанос на беларускую мову навыку чытання, набытага на ўроках навучання грамаце, на лексічным матэрыяле, які не мае графічных, фанетычных, сэнсавых адрозненняў ад рускай мовы. Правільнае асэнсаванае чытанне слоў, якія тэматычна звязаны з праслуханым творам. Паступовае пашырэнне лексічнага матэрыялу для чытання словамі ўласнабеларускай лексікі, якія не ўтрымліваюць літару ***і***, апостраф, гукі [ў], [г], [ч], [дз’], [дж], [р], [ц’], спалучэнне [шч]. Правільнае асэнсаванае чытанне слоў, устанаўленне іх значэння на аснове праслуханага твора.

Знаёмства з беларускай лексікай на матэрыяле праслуханых твораў па тэмах:

«Я і мае сябры» (3 г): «Знаёмімся з сябрамі», «Гуляем разам», «Запрашаем на дзень нараджэння».

«Я і мае справы» (4 г): «У доме (хаце)», «На вуліцы (у двары)», «У краме», «На пошце».

«Я і навакольны свет» (4 г): «Надвор’е, з’явы прыроды», «Поры года і занятак людзей», «Я і жывёльны свет», «Я і раслінны свет».

Распазнаванне гукаў [г], [ч], [ў], [ц’], [р], [дз’], [дж] і спалучэння гукаў [шч] у маўленчай плыні, вылучэнне і вымаўленне слоў з гэтымі гукамі, устанаўленне месца гука ў слове. Арфаэпічна правільнае вымаўленне ўзорных тэкстаў (невялікіх вершаў, скорагаворак, лічылак і г. д.) па тэме ўрока. Ажыццяўленне ўзаемакантролю вымаўлення. Слыхавое ўспрыманне тэкстаў па тэме ўрока: прагназаванне зместу па малюнках і загалоўку, асэнсаванае слуханне і выяўленне разумення пры адказе на пытанні. Запамінанне і ўзнаўленне паслядоўнасці развіцця падзей у праслуханым тэксце. Выяўленне несупадзенняў зместу праслуханага тэксту з малюнкавым радам. Вызначэнне незразумелых слоў і выразаў у праслуханых тэкстах, спробы кантэкстуальнага іх разумення. Назіранне за значэннямі міжмоўных амонімаў з праслуханых тэкстаў. Адказы на пытанні з выкарыстаннем слоў пытання. Правільнае і дакладнае ўжыванне вядомых слоў пры канструяванні сказаў па ўзоры. Чытанне слоў, якія не маюць літары ***і****, апострафа, гукаў [г], [ч], [ў], [ц’], [р], [дз’], [дж] і спалучэння гукаў [шч], устанаўленне іх значэння і сэнсавай сувязі з праслуханым тэкстам. Разыгрыванне дыялогаў з выкарыстаннем этыкетных слоў і выразаў (знаёмства, запрашэнне, віншаванне), сітуацыйных дыялогаў «Размова з сябрам па тэлефоне», «У краме» і інш. Элементарныя выказванні «Мая любімая жывёла», «Мая любімая расліна (дрэва, кветка)», «З чым я люблю гуляць», «Нашы гульні ў двары» і інш.*

Вучымся слухаць, чытаць і адказваць (9 г)

Удасканаленне вымаўленчых навыкаў для гукаў [ў], [г], [ч], [дз’], [дж], [р], [ц’], спалучэння [шч] падчас гаварэння і чытання.

Слуханне і разуменне зместу твора. Гутарка па праслуханым на аснове малюнкавага раду.

Фарміраванне першапачатковага навыку чытання па-беларуску. Знаёмства з друкаванай літарай ***і***, апострафам, чытанне складоў, слоў, сказаў, тэкстаў з імі па тэме заняткаў. Паступовае абазначэнне гукаў [г], [ч] (у тым ліку спалучэння [шч]), [ў], [ц’], [р], [дз’], [дж] друкаванымі літарамі, чытанне складоў, слоў, сказаў, тэкстаў з імі па тэме ўрока. Правільнае, асэнсаванае чытанне тэксту, тэматычна звязанага з папярэдне ўспрынятым на слых тэкстам.

Знаёмства з беларускай лексікай на матэрыяле праслуханых твораў па тэмах:

«Мясціна, дзе я жыву» (5 г): «Мая краіна», «У родным горадзе (вёсцы)», «Наша наваколле», «Славутыя землякі», «Памятныя мясціны».

«Я і мая Радзіма» (3 г): «Сімвалы Беларусі», «Гонар Беларусі», «Святы на Беларусі».

Абагульняльная тэма (1 г): «Я і мая мова».

Правільнае вымаўленне гукаў [ў], [г], [ч], [дз’], [дж], [р], [ц’], спалучэння [шч] у маўленчай плыні. Вызначэнне слоў з гэтымі гукамі, месца гукаў у словах. Правільнае «агучванне» фанем пры чытанні. Ажыццяўленне ўзаемакантролю вымаўленчых навыкаў у

маўленчай плыні. Слыхавое ўспрыманне тэкстаў па тэме ўрока: прагназаванне зместу па малюнках і загалоўку, асэнсаванае слуханне і выяўленне разумення ў гутарцы. Вызначэнне незразумелых слоў і выразаў у праслуханых і прачытаных тэкстах, спробы кантэкстуальнага іх разумення. Адказы на пытанні з выкарыстаннем слоў пытання. Правільнае і дакладнае ўжыванне вядомых слоў пры канструяванні сказаў. Чытанне звязаных з тэмай заняткаў слоў і тэкстаў са спецыфічнымі гукамі і літарамі беларускай мовы (па меры іх вывучэння). Гутарка па прачытаным, у тым ліку з дапамогай выбарачнага чытання. Устанаўленне сэнсавай сувязі прачытанага і праслуханага тэкстаў. Элементарныя выказванні «Краіна, у якой я жыву», «Наш герб і сцяг», «Чым мы ганарымся», «Мой родны горад (вёска)», «Нашы землякі», «Помнікі роднага краю» і інш.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

як вымаўляюцца гукі [ў], [г], [ч], [дз’], [дж], [р], [ц’], спалучэнне [шч];

вывучаныя этыкетныя словы і выразы, умовы іх выкарыстання.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

вылучаць словы і выразы, якія перашкаджаюць разуменню агульнага зместу праслуханага тэксту;

прагназаваць перад слуханнем змест тэксту па ілюстрацыях;

падчас слухання тэксту суадносіць паслядоўнасць падзей з малюнкавым радам;

вызначаць у праслуханым тэксце дзеючых асоб, суадносіць дзеючую асобу і ўчынак;

адказваць на пытанні па змесце пачутага ці прачытанага з выкарыстаннем слоў пытання;

асэнсавана чытаць словы і сказы, пададзеныя ў вучэбным дапаможніку, з хуткасцю, якая не перашкаджае разуменню;

ажыццяўляць узаемакантроль правільнасці вымаўлення гукаў [ў], [г], [ч], [дз’], [дж], [р], [ц’], спалучэння [шч].

Выкарыстоўваць веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

адрозніваць беларускае маўленне ад рускага на слых;

разумець агульны змест праслуханага тэксту;

правільна паводзіць сябе падчас слухання;

правільна вымаўляць гукі [ў], [г], [ч], [дз’], [дж], [р], [ц’], спалучэнне [шч];

ужываць у адпаведнасці з маўленчай сітуацыяй вядомыя словы і выразы на беларускай мове, у тым ліку этыкетныя.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Математика»
для I класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

МАТЕМАТИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Обучение математике на I ступени общего среднего образования направлено на формирование первоначальных представлений о математике как о науке, изучающей количественные отношения и пространственные формы действительного мира. Учебный

предмет «Математика» способствует развитию наглядно-образного и словесно-логического мышления, закладывает основы для формирования у обучающихся алгоритмической культуры, познавательной самостоятельности, показывает возможности применения математических знаний в повседневной жизни.

Цель обучения математике на I ступени общего среднего образования – формирование знаний, умений и навыков, необходимых для продолжения обучения математике и другим учебным предметам на II ступени общего среднего образования, приобретение первоначального опыта решения учебно-познавательных и учебно-практических задач; формирование познавательных процессов и мыслительных операций обучающихся.

Задачи обучения математике на I ступени общего среднего образования:

сформировать представления о натуральном числе и числе нуль на основе изучения образования, последовательности, чтения, записи чисел, их разрядного состава, сравнения чисел и выполнения над ними арифметических действий, измерения величин и решения текстовых задач;

научить распознавать, строить и исследовать геометрические фигуры, сравнивать однородные величины, определять числовые значения величин с помощью измерений и вычислений;

познакомить со способами представления информации с помощью рисунков, схем, чертежей, диаграмм, текстов, таблиц, математической символики; сформировать начальные умения по построению моделей реальных ситуаций с количественными данными;

создать условия для овладения основами логического и алгоритмического мышления, развития пространственного воображения, математической речи;

обеспечить приобретение начального опыта применения математических знаний для решения учебно-познавательных и учебно-практических задач;

содействовать развитию интереса к математике, к исследованию математической сущности объектов окружающего мира.

Методические принципы отбора содержания обучения математике на I ступени общего среднего образования

Принцип ведущей роли арифметического материала. В соответствии с данным принципом основное место в содержании учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования отводится формированию понятия целого неотрицательного числа.

Принцип концентризма в изучении арифметического материала. Согласно данному принципу арифметический материал на I ступени общего среднего образования структурируется по концентрам: сначала изучаются однозначные числа, потом двузначные числа, далее – трехзначные числа и многозначные числа до миллиона. Выделение концентров связано с особенностями десятичной системы счисления. В каждом концентре учащиеся знакомятся со способами образования, чтения и записи чисел, последовательностью чисел, учатся сравнивать числа и выполнять над ними арифметические действия.

Принцип взаимосвязи содержательных линий учебного предмета «Математика»: арифметического материала, величин, геометрического материала, элементов алгебры. В соответствии с данным принципом содержательные линии учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования взаимосвязаны и дополняют друг друга. Учебный материал, изучаемый в рамках одной линии, способствует лучшему усвоению материала другой линии (перевод из одних единиц измерения величин в другие способствует закреплению нумерации чисел; решение уравнений основано на знании связи между компонентами и результатами действий; вычисление периметра прямоугольника связано со знанием свойств арифметических действий и др.). На каждом уроке комплексно решаются задачи по формированию представлений о числе, величине, геометрических фигурах и элементах алгебры.

Принцип интеграции учебной математической теории и практики решения текстовых задач с прикладным содержанием. В соответствии с данным принципом особая роль в учебном предмете «Математика» на I ступени общего среднего образования отводится текстовым задачам, на примере которых учащиеся знакомятся с возможностями применения математической теории для решения прикладных проблем.

Принцип сочетания игровой и учебно-познавательной деятельности при обучении математике. На I ступени общего среднего образования большое значение придается использованию в обучении дидактических игр. В этот период происходит смена ведущего вида деятельности (переход от игровой – к учебно-познавательной). Дидактическая игра интегрируется в учебно-познавательную деятельность, с одной стороны, создавая возможности для изучения учебного материала на доступном для учащихся уровне, с другой стороны, стимулируя развитие интереса к математике.

Принцип обучения математике на основе деятельности моделирования. В соответствии с данным принципом обучение математике на I ступени общего среднего образования направлено не только на усвоение доступной для учащихся математической теории, но и на формирование у них начальных представлений о методах построения математических моделей. Умение представлять существенные характеристики изучаемых объектов с помощью моделей разных видов способствует осознанному формированию математических понятий и способов деятельности, оказывает положительное влияние на развитие познавательной самостоятельности учащихся.

Характеристика содержания обучения математике на I ступени общего среднего образования

В содержании учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования выделяются следующие *основные* линии:

арифметический материал;

величины и их измерение;

геометрический материал;

алгебраический материал.

С помощью простых и составных *текстовых задач* обучающиеся уточняют и обобщают знания и умения, полученные при изучении арифметического и геометрического материала, основных величин и элементов алгебры. Текстовые задачи дают возможность применять математическую теорию для решения практических проблем. В процессе решения задач развивается речь, внимание, воображение и мышление обучающихся. Содержание текстовых задач обеспечивает расширение кругозора обучающихся, позволяет реализовать воспитательную функцию обучения.

Ведущая роль в обучении математике отводится арифметическому материалу. Арифметический материал изучается концентрически: однозначные числа, двузначные числа до 20, числа от 21 до 100, трехзначные числа, многозначные числа от 1000 до 1 000 000. Переход к новому концентру сопровождается не только расширением множества изученных чисел, но и систематизацией знаний, введением новых понятий и способов действий в деятельность обучающихся. Линия величин, геометрический и алгебраический материал являются сопутствующими для линии чисел и арифметических действий. Знакомство с величинами, изучение элементов геометрии и алгебры распределено по соответствующим концентрам.

Арифметический материал

Натуральные числа и нуль, арифметические действия над ними. У обучающихся формируются представления о натуральном числе как результате счета и измерения величин, об образовании, последовательности, чтении, записи чисел, их разрядном составе, о сравнении чисел, об арифметических действиях над ними (сложение, вычитание, умножение, деление), о свойствах арифметических действий

(переместительное свойство сложения и умножения, сочетательное свойство сложения и умножения, распределительное свойство умножения), а также основанные на этих представлениях вычислительные умения и навыки.

Доли. На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с понятием доли как одной из равных частей целого (предмета, геометрической фигуры, величины), учатся сравнивать доли на практической основе, решать текстовые задачи на нахождение доли числа и числа по его доле.

Величины и их измерение

В тесной связи с арифметическим материалом раскрывается понятие величины. Важным с практической точки зрения является обучение измерению величин. Обучающиеся получают представление о том, что число является результатом измерения величин.

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с такими величинами, как длина, площадь, масса, время, и с единицами их измерения. Определение значений этих величин основано на использовании измерительных инструментов и вычислений. При решении текстовых задач обучающиеся также знакомятся с пропорциональными величинами, числовые значения которых определяются с помощью вычислений (скорость, время, расстояние; цена, количество, стоимость; урожайность, площадь, урожай и др.).

Геометрический материал

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с геометрическими фигурами (точка, прямая, отрезок, ломаная, луч, угол, многоугольник, прямоугольник, квадрат, окружность, круг и др.); учатся находить длины отрезка и ломаной, периметр многоугольника, площадь геометрической фигуры с помощью палетки, вычислять площадь прямоугольника по длинам его сторон, строить геометрические фигуры. Обучающиеся выполняют задания с геометрическим содержанием, направленные на формирование пространственных представлений. Знакомство с геометрическими телами (куб, призма, пирамида, цилиндр, конус, шар) в процессе обучения математике на I ступени общего среднего образования осуществляется на пропедевтическом уровне.

Алгебраический материал

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с алгебраическими понятиями (числовое выражение, равенство, неравенство, переменная, выражение с переменной, уравнение); учатся читать и записывать выражения, находить их значения на основе правил порядка выполнения действий, различать верные и неверные равенства и неравенства, обозначать переменную буквами латинского алфавита, находить значение выражения при заданном значении переменной, решать уравнения на основе взаимосвязи между компонентами и результатами арифметических действий.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (120 ч)

Сравнение предметов и множеств предметов, пространственные и временные представления (8 ч)

Отождествление и различение предметов по одному свойству: форме (круглые, треугольные, квадратные, прямоугольные), размеру (малые, большие), цвету. Пространственные представления: *сверху, снизу, выше, ниже, слева, справа, левее, правее, перед, за, между, рядом.* Временные представления: *сначала, потом, раньше, позже, до, после; утро, день, вечер, ночь.* Поры года: *весна, лето, осень, зима.*

Классификация предметов по одному и двум свойствам. Упорядочение предметов данного множества. Сравнение множеств предметов по количеству: *столько же, больше, меньше, больше на, меньше на.*

Названия чисел от 1 до 20. Счет предметов в пределах 20.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Сравнение предметов и множеств предметов, пространственные и временные представления»

Знать:

признаки сравнения предметов и групп предметов;

пространственные категории (*сверху, снизу, выше, ниже, слева, справа, левее, правее, перед, за, между, рядом*);

временные категории (*сначала, потом, раньше, позже, до, после; утро, день, вечер, ночь; весна, лето, осень, зима*);

названия чисел от 1 до 20.

Уметь:

считать предметы в пределах 20;

сравнивать численности множеств предметов;

давать характеристику расположению предмета в пространстве;

временную последовательность событий;

упорядочивать предметы по размеру.

Однозначные числа (42 ч)

Названия, последовательность и обозначения однозначных чисел от 1 до 9.

Число 0 и его обозначение.

Образование числа путем прибавления единицы к предшествующему числу, вычитания единицы из последующего числа. Знаки «+» и «–».

Сравнение чисел. Знаки «>», «<», «=».

Состав однозначных чисел. Сложение и вычитание однозначных чисел на практической основе (с помощью счета предметов). Сложение и вычитание с нулем.

Решение простых задач, раскрывающих конкретный смысл арифметических действий сложения и вычитания.

Прямая. Точка. Отрезок.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Однозначные числа»

Знать:

способы образования, последовательность и обозначения однозначных чисел;

состав однозначных чисел;

названия и обозначения арифметических действий сложения и вычитания;

отношения между числами (*больше, меньше, равно*);

математические знаки «>», «<», «=»;

структуру задачи, взаимосвязь между условием и вопросом;

названия геометрических фигур (точка, прямая, отрезок).

Уметь:

читать, записывать и сравнивать числа первого десятка;

образовывать числа путем прибавления единицы к предшествующему числу, вычитания единицы из последующего числа;

складывать и вычитать однозначные числа на практической основе (с помощью счета предметов);

решать простые задачи, раскрывающие конкретный смысл арифметических действий сложения и вычитания.

Двузначные числа до 20 (60 ч)

Число 10. Десяток. Состав числа 10. Образование чисел от 11 до 20. Названия, чтение и запись чисел от 11 до 20. Десятичный состав двузначных чисел в пределах 20. Сравнение чисел в пределах 20.

Названия компонентов и результата сложения и вычитания. Переместительное свойство сложения. Взаимосвязь между компонентами и результатом действия сложения.

Таблица сложения чисел в пределах 10 и соответствующие случаи вычитания. Приемы сложения и вычитания чисел: присчитывание (отсчитывание) по одному, сложение (вычитание) по частям, сложение с использованием переместительного свойства сложения, вычитание с опорой на связь между компонентами и результатом действия сложения.

Внетабличное сложение и вычитание чисел в пределах 20 без перехода через десяток.

Числовые выражения в 1–2 действия с числами в пределах 20 без скобок: чтение, запись, нахождение значения.

Подбор неизвестного компонента сложения (вычитания) по известным компоненту и результату.

Решение простых задач на увеличение и уменьшение числа на несколько единиц.

Решение простых задач на определение вместимости сосуда и объема жидкости (в литрах).

Единицы длины: *сантиметр, дециметр.* Длина отрезка. Сравнение отрезков по длине. Измерение длины отрезка с помощью линейки. Построение отрезков заданной длины. Сравнение числовых значений длины. Сложение и вычитание числовых значений длины.

Единица времени *час.* Определение времени по циферблатным часам с точностью до часа.

Единица массы *килограмм*. Масса предмета. Сравнение предметов по массе. Знакомство с весами.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Двузначные числа до 20»

Знать:

способы образования, последовательность и обозначения чисел от 10 до 20;

десятичный состав чисел от 10 до 20;

названия компонентов и результата действий сложения и вычитания;

переместительное свойство сложения;

взаимосвязь между компонентами и результатом действия сложения;

таблицу сложения чисел в пределах 10 и соответствующие случаи вычитания;

названия геометрических фигур (точка, прямая, отрезок, круг, треугольник, квадрат, прямоугольник);

названия единиц длины (дециметр, сантиметр), времени (час), массы (килограмм).

Уметь:

читать, записывать и сравнивать числа в пределах 20;

складывать и вычитать числа в пределах 20 без перехода через десяток;

подбирать неизвестные компоненты сложения (вычитания) по известным компоненту и результату;

читать и записывать числовые выражения в 1–2 действия без скобок с числами в пределах 20, находить их значения;

решать простые задачи на увеличение (уменьшение) числа на несколько единиц;

решать простые задачи на определение вместимости сосуда и объема жидкости (в литрах);

сравнивать, складывать и вычитать числовые значения изученных величин;

выражать значение длины в различных единицах измерения (дециметр, сантиметр);

чертить отрезок заданной длины и измерять длину отрезка;

определять время с точностью до часа;

распознавать и называть изученные геометрические фигуры;

пользоваться изученной математической терминологией.

Повторение изученного в I классе (10 ч)

Однозначные числа: образование, последовательность, чтение, запись. Состав чисел в пределах 10. Двузначные числа до 20: образование, последовательность, чтение, запись. Десятичный состав двузначных чисел до 20. Сравнение чисел в пределах 20.

Табличное сложение чисел в пределах 10 и обратные случаи вычитания.

Внетабличное сложение и вычитание чисел в пределах 20 без перехода через десяток.

Нахождение значений выражений в 1–2 действия без скобок с числами в пределах 20.

Решение простых задач, раскрывающих смысл арифметических действий сложения и вычитания, на увеличение и уменьшение числа на несколько единиц.

Решение простых задач на определение вместимости сосуда и объема жидкости (в литрах).

Геометрические фигуры: распознавание квадрата, круга, треугольника, прямоугольника. Отождествление и различение фигур по размеру и цвету. Прямая. Точка. Отрезок.

Единицы длины: *дециметр, сантиметр.* Измерение длины отрезка с помощью линейки. Построение отрезка заданной длины.

Единица времени *час*. Определение времени по циферблатным часам с точностью до часа.

Единица массы *килограмм.* Сравнение предметов по массе.

При изучении математики в I классе овладевают следующими **видами учебно-познавательной деятельности:**

анализировать учебное задание (выделять условие и требование);

понимать и сопоставлять информацию, представленную в виде текста, рисунка, схемы, числового выражения или равенства;

понимать информацию, представленную в табличной форме;

сравнивать и классифицировать предметы по одному (двум) свойствам;

определять закономерности (правило, по которому составлен ряд предметов, фигур, чисел и др.) и использовать их при выполнении заданий.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Знать:

признаки сравнения предметов и групп предметов;

пространственные и временные категории;

способы образования, последовательность и обозначения чисел от 0 до 20;

отношения между числами (*больше*, *меньше*, *равно*), математические знаки «>», «<», «=»;

состав однозначных чисел;

десятичный состав чисел от 10 до 20;

названия и обозначения арифметических действий сложения и вычитания, названия компонентов и результата арифметических действий сложения и вычитания;

переместительное свойство сложения;

взаимосвязь между компонентами и результатом действия сложения;

таблицу сложения чисел в пределах 10 и соответствующие случаи вычитания;

структуру задачи, взаимосвязь между условием и вопросом;

названия геометрических фигур (точка, прямая, отрезок, круг, треугольник, квадрат, прямоугольник);

названия единиц длины (дециметр, сантиметр), времени (час), массы (килограмм).

Уметь:

считать предметы в пределах 20;

сравнивать численности множеств предметов;

давать характеристику расположению предмета в пространстве;

описывать временную последовательность событий;

упорядочивать предметы по размеру;

читать, записывать и сравнивать числа в пределах 20;

складывать и вычитать числа в пределах 20 без перехода через десяток;

подбирать неизвестные компоненты сложения (вычитания) по известным компоненту и результату;

читать и записывать числовые выражения в 1–2 действия без скобок с числами в пределах 20, находить их значения;

решать простые задачи, раскрывающие конкретный смысл арифметических действий сложения и вычитания;

решать простые задачи на увеличение (уменьшение) числа на несколько единиц;

решать простые задачи на определение вместимости сосуда и объема жидкости (в литрах);

сравнивать, складывать и вычитать числовые значения изученных величин;

выражать значение длины в различных единицах измерения (дециметр, сантиметр);

чертить отрезок заданной длины и измерять длину отрезка;

определять время с точностью до часа;

распознавать и называть изученные геометрические фигуры;

пользоваться изученной математической терминологией.

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни для:

ориентировки в окружающем пространстве;

оценки размеров предметов на основе чувственного восприятия, способами приложения и наложения;

сравнения предметов по массе и сосудов по вместимости;

определения времени по циферблатным часам;

конструирования геометрических объектов;

решения в быту различных задач, связанных со счетом предметов и вычислениями.

Контрольные работы:

Контрольная письменная работа – 1 (II полугодие).

Проверка навыков устного счета – 1 (II полугодие).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету «Человек и мир» для I класса учреждений общего среднего образования с русским языком обучения и воспитания

ЧЕЛОВЕК И МИР

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Программа определяет цель, задачи, структуру и содержание учебного предмета «Человек и мир» на I ступени общего среднего образования. Интегрированный характер

учебного предмета обусловлен возрастными психологическими особенностями учащихся, нацеленностью на формирование основ мировоззрения. Интеграция сведений из естественно-научных и социально-гуманитарных дисциплин (биологии, географии, физики, истории, обществоведения, этики, медицины) содействует формированию у учащихся целостной картины мира во взаимосвязи природы, общества, человека.

Основным объектом познания учащихся на уроках «Человек и мир» выступает естественная природа, что позволяет успешно решать задачи формирования экологической культуры, закладывает фундамент для продолжения изучения ряда учебных предметов на II ступени общего среднего образования.

Цель учебного предмета «Человек и мир» – формирование основ научного мировоззрения, экологической и духовно-нравственной культуры, представлений и знаний о природе, обществе и человеке, необходимых для разностороннего взаимодействия с окружающим миром.

Достижение указанной цели предполагает решение **следующих задач**:

формирование представлений и понятий об объектах природы и явлениях, их многообразии, единстве природного и социального, месте человека в природе и обществе;

овладение элементарными методами познания природы (распознавание, наблюдение, эксперимент);

развитие эмоционально-ценностного отношения к природе, познавательного интереса к изучению объектов живой и неживой природы;

развитие эмоционально-ценностного отношения к природе, познавательного интереса к изучению объектов живой и неживой природы;

формирование опыта природоохранной деятельности, выполнения экологически обусловленных норм поведения;

освоение знаний об организме человека, компонентах здорового образа жизни и способах его реализации;

расширение знаний о нормах и правилах культуросообразного поведения в окружающей социальной среде, опыта нравственного отношения к людям;

воспитание патриотизма, национального самосознания, основ гражданской культуры;

формирование опыта познавательной и творческой деятельности, развитие предметных и общеучебных умений, образовательных компетенций.

Содержание учебного предмета комплексно представлено тремя взаимосвязанными образовательными компонентами: «Природа и человек» (ведущий компонент), «Человек и его здоровье», «Человек и общество». Содержательный блок «Мая Радзіма – Беларусь» является составной частью компонента «Человек и общество» и изучается в IV классе на белорусском языке.

В основу образовательного компонента «Природа и человек» положена концепция экологического образования личности, что предполагает формирование у учащихся основ экологической культуры, усвоение системы первоначальных экологических знаний и умений, применение их в конкретных жизненных ситуациях, воспитание бережного отношения к природе, формирование опыта практической природоохранной деятельности.

Изучение компонента «Природа и человек» в *I классе* построено по принципу сезонности, так как доступные детям непосредственные наблюдения за изменениями в неживой и живой природе дают наглядный материал для усвоения взаимозависимости явлений в природе в разное время года. Обобщение наблюдений о сезонных изменениях в природе, накопленных эмпирическим путем, позволяет подвести учащихся к пониманию причин смены сезонов в зависимости от неравномерности освещения нашей планеты Солнцем. Учащиеся усваивают конкретные знания об изменениях в неживой и живой природе, учатся объяснять связи, существующие между отдельными элементами неживой и живой природы, убеждаются в том, что в природе все взаимосвязано.

В процессе изучения компонента «Человек и его здоровье» расширяются и углубляются знания о способах сохранения и укрепления здоровья, формируются соответствующие умения и навыки.

Изучение образовательного компонента «Человек и общество» дает возможность формирования у учащихся представлений о стране, в которой они живут, своем городе (деревне); осознания необходимости проявлять внимание и заботу к членам семьи; выполнять правила безопасного поведения в повседневной жизни.

Во *II классе* образовательный компонент «Природа и человек» включает разделы: «Неживая природа и человек» и «Живая природа и человек».

Основная целевая установка изучения раздела «Неживая природа и человек» – углубление представлений учащихся о воде, воздухе, почве. Предметом изучения являются свойства важнейших объектов неживой природы, их значение для человека и меры по их охране. При изучении свойств воды, воздуха, почвы создаются условия для формирования у учащихся навыков исследовательской деятельности, развития умений опытным путем определять свойства объектов, сравнивать и анализировать объекты окружающего мира, фиксировать результаты наблюдений, делать выводы.

Цель изучения раздела «Живая природа и человек» – способствовать формированию у учащихся гуманного, экологически обоснованного и осознанного отношения ко всему живому.

В основу отбора содержания раздела положен краеведческий принцип, обеспечивающий раскрытие сущности изучаемых понятий посредством фактов окружающей действительности. Краеведческий материал выступает как источник теоретических знаний, средство познания и как объект решения познавательных задач.

При изучении данного раздела учащиеся знакомятся с группами растений и животных, устанавливают связи, существующие между растениями и животными, разными группами животных, между человеком и живой природой.

При изучении раздела предусматривается формирование у учащихся умений узнавать и описывать (устно) представителей растительного и животного мира, устанавливать и объяснять связи в живой и неживой природе, прогнозировать последствия их нарушения человеком. Усвоение содержания раздела важно в аспекте приобретения учащимися экологически обусловленного практического опыта взаимодействия с природой (уход за растениями и животными ближайшего окружения); воспитания эстетических чувств удивления, восхищения красотой природы.

Полученные сведения о свойствах воды, воздуха, об объектах живой природы являются основой для изучения компонента «Человек и здоровье» и используются для дальнейшего расширения знаний о здоровом образе жизни.

Основной целью изучения компонента «Человек и общество» является формирование позитивного эмоционально-ценностного отношения учащихся к другим людям, усвоение знаний о правах и обязанностях, правилах поведения в общественных местах. При изучении тем «Семья» и «Экономика семьи» у учащихся формируются элементарные экономические представления (хозяйство семьи, бюджет, деньги и т.п.), которые впоследствии становятся основой экономической грамотности, воспитания качеств бережливости, хозяйственности, рачительности.

В *III классе* изучение образовательного компонента «Природа и человек» начинается с раздела «Планета, на которой мы живем», в ходе изучения которого учащиеся получают общее представление о планете Земля. У учащихся формируются представления о глобусе как модели Земли, происходит знакомство с физической картой полушарий. При изучении раздела «Ориентирование на местности» учащиеся получают знания о горизонте, сторонах горизонта, знакомятся с практическими способами ориентирования.

Содержание раздела «Мой родной край» позволяет на краеведческом материале более глубоко раскрыть взаимосвязи в природе, сформировать представления о формах земной поверхности на территории Республики Беларусь, о полезных ископаемых, их свойствах.

Усвоение знаний о неживой природе создает основу для изучения растительного и животного мира в теме «Природные сообщества родного края». Содержательными элементами изучения данной темы являются наиболее распространенные природные сообщества нашей страны – лес, водоем, болото, луг. Учащиеся узнают об их своеобразии, значении в природе, роли в жизнедеятельности человека.

На основе знаний о разнообразии растений и животных Беларуси формируются умения распознавать их по отличительным признакам, объяснять особенности приспособления живых организмов к окружающей среде. В системе знаний о природе особо важным является освоение учащимися правил природоохранного поведения, обогащение опыта экологически обоснованного поведения в природе, развитие эмоционально-ценностного отношения к природе.

Изучение раздела «Разнообразие растений и животных на Земле» направлено на углубление представлений о взаимосвязях неживой и живой природы, систематизацию и расширение знаний об основных группах представителей растительного и животного мира.

В образовательном компоненте «Человек и его здоровье» дается общее представление о внутренних органах человека, выполняемых функциях, строении. Особое внимание уделено вопросам личной гигиены, мероприятиям, которые должны выполнять учащиеся для сохранения и укрепления своего здоровья. Формируется представление учащихся о том, что правильное питание является одним из главных факторов сохранения здоровья человека.

Изучение тем «Опора тела и движение», «Органы чувств человека. Глаз – орган зрения», «Органы слуха, обоняния, осязания, вкуса» направлено на формирование у учащихся чуткого и доброжелательного отношения к другим людям, воспитание толерантности, терпимости и милосердия к инвалидам, людям с особенностями психофизического развития.

Усвоение содержания учебной программы «Человек и мир» организуется через уроки-игры, уроки-путешествия, уроки-исследования и др. с использованием форм, методов и приемов, обеспечивающих самостоятельное приобретение учащимися знаний и активное освоение способов познания окружающего мира, сохранение и поддержание работоспособности учащихся, снятие физического и психического напряжения.

Система ключевых компетенций на I ступени общего среднего образования формируется путем усвоения соответствующих компонентов содержания образования с помощью универсальных учебных действий. При этом особенности предмета «Человек и мир» позволяют сделать вывод о превалирующей роли познавательных учебных действий, к которым относятся: навыки осуществления мыслительных операций (сравнения, классификации, анализа, синтеза, обобщения и др.), навыки работы с информацией (поиска, преобразования, представления, переработки, «сворачивания» и «разворачивания»; навыки смыслового чтения и др.), навыки моделирования, в том числе с помощью знаково-символических средств.

При организации учебной деятельности необходим перенос акцента с приоритета содержания образования («Знаю, что …») на приоритет освоения способов действий («Знаю, как …»). Результатом обучения должны стать практико-ориентированные предметные знания, способность учащихся решать проблемы, успешно действовать в жизненных ситуациях на основе сформированных компетенций. Данный подход конкретизирован в содержании учебного предмета под названием «Опыт практической деятельности».

Виды учебной деятельности учащихся определяются в зависимости от источника получения информации – на словесной основе (рассказа учителя, текста учебного пособия, книги для чтения, учебно-познавательной литературы); на основе восприятия в процессе наблюдения за объектами и явлениями природы и демонстрационными опытами.

Особое внимание уделяется формированию умений учащихся работать с информацией, причем не только с текстовой, но и с такими источниками информации, как

условные обозначения, иллюстрация, таблица, схема, карта, природный материал, раздаточный материал и др. Также в процессе обучения могут быть использованы электронные образовательные ресурсы и аудио- и видеоматериалы.

Познавательные учебные действия осуществляются посредством логических операций выделения признаков объектов и явлений, упорядочения, сравнения и классификации на основе существенных признаков, установления аналогии, причинно-следственных связей; анализа, синтеза, умозаключения, обобщения, систематизации и др.

Особое значение в усвоении содержания учебного предмета имеют экскурсии, которые позволяют познавать окружающий мир через наблюдения, изучать окружающие объекты с помощью различных органов чувств, представлять результаты познания в виде различных творческих работ (поделок, рисунков, рассказов-описаний и т.п.), приобретать опыт природоохранного поведения и деятельности. Природные явления, обозначенные в содержании программы звездочкой (*), изучаются по мере их наступления в природе.

В разделе программы «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся» определены предметные знания и умения, а также требования по их использованию в практической деятельности и повседневной жизни, которыми овладеют учащиеся I класса.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (30 ч)

Введение (1 ч)

Наша Родина – Беларусь.

Наше государство – Республика Беларусь. Государственный герб и флаг Республики Беларусь. Минск – столица нашей Родины.

Беларусь – край рек, озер, лесов. Красота природы родного края.

Месторасположение населенного пункта, где я живу, и школы, в которой я учусь.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций.

Природа и человек (26 ч)

Осенние изменения в неживой природе, жизни растений, животных и человека (9 ч)

Что такое природа. Живая и неживая природа. Объекты природы и труда человека. Окружающий нас мир растений и животных. Объекты живой и неживой природы, их признаки. Солнце – источник света и тепла для всего живого на Земле.

Изменения в неживой природе осенью. Осенние месяцы года, их последовательность. Изменения в неживой природе осенью по сравнению с летом: понижение высоты Солнца над землей, уменьшение продолжительности дня, похолодание воздуха, охлаждение воды и почвы; изменение состояния неба и вида осадков (особенности осенних дождей, выпадение первого снега*), первые заморозки*.

Растения – часть живой природы. Жизнь растений осенью. Влияние изменений в неживой природе на жизнь растений осенью. Созревание плодов и семян, их распространение. Увядание и засыхание травянистых растений осенью. Изменение окраски листьев деревьев и кустарников. Листопад.

Животные – часть живой природы. Жизнь животных осенью. Разнообразие животных. Дикие и домашние животные. Изменения в жизни диких животных осенью (насекомых, птиц, зверей и других). Уменьшение числа насекомых. Перелеты птиц. Подготовка зимних жилищ и корма на зиму. Линька и изменение густоты и окраски шерсти у зверей. Залегание в спячку (медведь, еж, барсук).

Изменения в жизни домашних животных осенью. Труд людей осенью. Значение домашних животных для человека. Влияние изменений в природе осенью на жизнь домашних животных. Забота человека о домашних животных (заготовка кормов,

подготовка помещений для животных к зиме). Помощь детей в уходе за домашними животными.

Осенние работы на полях, огородах, садах, парках, на улицах городов и деревень. Помощь детей взрослым в осенних работах.

Влияние изменений в природе на жизнь человека осенью. Как правильно одеваться осенью, закаливание организма. Осенние прогулки на свежем воздухе, их влияние на здоровье и настроение человека.

Осенние плоды и семена – источник здоровья. Плоды и семена разных растений. Растения сада и огорода, у которых осенью созревают съедобные плоды. Овощи и фрукты, выращиваемые в нашем крае. Их польза для здоровья человека. Правила употребления овощей и фруктов.

Осенние явления в природе (обобщающий урок).

Экскурсия «Изменения в неживой природе и в жизни растений осенью» (1 ч).

Целевые прогулки «Золотая осень в природе», «Поздняя осень»[1].

[1] На экскурсии и целевые прогулки, выделенные курсивом, отводится часть урока.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, наблюдение, анализ осенних изменений в природе, сбор природного материала.

Опыт практической деятельности. *Проведение во время экскурсий и прогулок наблюдений, во время которых учащиеся учатся определять осенние изменения в неживой природе, в жизни растений и животных; фиксировать результаты наблюдений. Распознавание нескольких деревьев и кустарников (по листьям); овощей и фруктов; узнавание нескольких птиц, зверей.*

Проявление заботы о сохранении и укреплении здоровья в осенний период.

Зимние изменения в неживой природе, жизни растений, животных и человека (7 ч)

Изменения в неживой природе зимой. Как зимуют растения. Зимние месяцы года, их последовательность. Изменения в неживой природе зимой по сравнению с осенью: изменение высоты Солнца над землей, продолжительности дня и ночи в зимние месяцы, изменения воздуха и воды в зимний период, промерзание почвы; изменение вида осадков. Снег и лед, снегопады, метели*. Жизнь растений зимой. Травянистые растения и их жизнь под снегом. Хвойные и лиственные деревья и кустарники зимой. Определение деревьев и кустарников по форме кроны, цвету ствола, веткам, оставшимся плодам, листьям, шишкам (хвойные деревья).

Изменения в жизни диких животных зимой. Причины залегания в спячку некоторых животных. Жизнь насекомых, рыб, лягушек, змей зимой. Изменения в жизни лесных зверей зимой (белка, заяц, волк, лиса, лось, медведь, еж). Помощь людей диким животным в зимнее время.

Жизнь птиц зимой. Зимующие птицы. Особенности внешнего вида некоторых птиц (галка, ворона, сорока, синицы). Зимние гости на наших улицах, во дворах и парках (снегири, свиристели, щеглы). Зима – голодное время в жизни птиц. Помощь человека диким животным. Участие детей в изготовлении кормушек, подкормке птиц.

Изменения в жизни домашних животных зимой. Труд людей зимой. Изменения условий и образа жизни домашних животных с приходом зимы. Забота людей о домашних животных в зимний период. Помощь детей в уходе за домашними животными. Труд людей зимой в городе и деревне. Уборка снега на улицах. Подготовка к весеннему севу: снегозадержание на полях, ремонт сельскохозяйственной техники, подготовка семян к посеву. Зимние работы в садах, теплицах, зернохранилищах и овощехранилищах.

Забота человека о своем здоровье зимой. Предупреждение простудных заболеваний. Как правильно одеваться и закаливать организм зимой. Значение для

здоровья зимних прогулок и игр на природе. Правила поведения в снегопад, во время гололеда, при катании на коньках, лыжах, санках.

Зимние явления в природе (обобщающий урок).

Экскурсия «Изменения в неживой природе зимой. Как зимуют растения» (1 ч).

Целевая прогулка «Жизнь птиц зимой».

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, наблюдение, анализ зимних изменений в природе, сбор природного материала.

Опыт практической деятельности. *Проведение во время экскурсий и прогулок наблюдений, в процессе которых учащиеся учатся определять зимние изменения в неживой природе, в жизни растений и животных; фиксировать результаты наблюдений. Выявление опытным путем, что снег и лед – это замерзшая вода; определение опытным путем, чист ли белый снег. Распознавание нескольких видов деревьев и кустарников в зимнее время (по форме кроны, цвету ствола, веткам, оставшимся плодам, листьям, шишкам (хвойные деревья)); узнавание нескольких видов птиц, зверей.*

Подкормка птиц, изготовление кормушек.

Проявление заботы о сохранении и укреплении здоровья в зимний период, соблюдение правил безопасного поведения зимой.

Весенние изменения в неживой природе, жизни растений, животных и человека (6 ч)

Изменения в неживой природе весной. Весенние месяцы года, их последовательность. Изменения в неживой природе с приходом весны: положения Солнца над землей, продолжительности дня и ночи, потепление воздуха. Таяние снега, отогревание и просыхание почвы. Ледоход, весенний разлив рек (половодье*).

Весна и здоровье человека. Забота о сохранении здоровья весной (одежда и закаливание организма). Прогулки и игры в парке, сквере. Безопасные места для игр. Правила поведения у водоемов весной.

Весна – время пробуждения растений. Набухание почек, распускание листьев, цветение деревьев и кустарников весной. Раннецветущие травянистые растения родного края. Необходимость бережного отношения к весенним первоцветам.

Изменения в жизни диких животных весной. Вылет шмелей, пчел, появление бабочек, муравьев. Насекомые – опылители раннецветущих растений. Прилет и гнездование птиц. Зависимость между сроком прилета птиц и наличием корма. Бережное отношение человека к птицам в весеннюю пору года. Изменения весной в жизни зверей, лягушек, змей, ящериц.

Изменения в жизни домашних животных весной. Труд людей весной. Изменение условий жизни домашних животных с наступлением весны. Забота людей о домашних животных весной. Помощь детей в уходе за домашними животными. Труд людей весной. Весенние работы на полях, в садах, парках, на улицах городов и деревень. Помощь детей взрослым в весенних работах.

Весенние явления в природе (обобщающий урок).

Экскурсия «Раннецветущие растения – украшение природы» (целевая прогулка «Ранняя весна. Весна – время пробуждения растений»).

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, наблюдение, анализ весенних изменений в природе.

Опыт практической деятельности. *Проведение во время экскурсий и прогулок наблюдений, в процессе которых учащиеся учатся определять признаки наступления весны в неживой природе, изменения в жизни растений; фиксировать результаты наблюдений. Узнавание нескольких видов деревьев, кустарников, раннецветущих травянистых растений; насекомых, птиц, зверей.*

Проявление бережного отношения к первоцветам и птицам весной.

Помощь взрослым в весенних работах.

Проявление заботы о сохранении и укреплении здоровья в весенний период.

Изменения в неживой природе, жизни растений, животных и человека летом (4 ч)

Изменения в неживой природе и жизни растений летом. Летние месяцы года, их последовательность. Изменение положения Солнца над землей. Продолжительность дня и ночи. Лето – самое теплое время года. Прогревание воздуха, воды, почвы. Летние дожди, грозы. Растения летом: цветение трав, созревание ягод*. Ядовитые растения.

Жизнь диких и домашних животных летом. Повадки диких зверей, птиц летом, их забота о потомстве. Жизнь домашних животных летом. Помощь детей в уходе за домашними животными. Помощь людей диким животным в летнее время.

Лето и здоровье человека. Летнее закаливание организма. Правила приема солнечных и воздушных ванн. Игры на воздухе как условие сохранения и укрепления здоровья. Правила поведения в лесу, на лугу, у водоемов, во время грозы, при встрече с пчелами, осами, змеями.

Изменения в природе и трудовой деятельности людей в разные времена года (обобщающий урок).

Экскурсия «Первые признаки лета в неживой природе и в жизни растений».

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, наблюдение, анализ летних изменений в природе.

Опыт практической деятельности. *Проведение во время экскурсий и прогулок наблюдений, в процессе которых учащиеся учатся устанавливать наступление первых признаков лета в неживой природе, жизни растений; фиксировать результаты наблюдений. Узнавание нескольких видов деревьев, кустарников, травянистых растений; насекомых, птиц, зверей.*

Проявление заботы о сохранении и укреплении здоровья в летний период, соблюдение правил безопасного поведения летом.

Человек и общество (3 ч)

Мой город (деревня). Название населенного пункта, где я живу. Главная улица (площадь) родного города (деревни). Транспорт, которым вы пользуетесь в своем населенном пункте. Виды транспорта (пассажирский, грузовой, специальный). Необходимость соблюдения правил дорожного движения. Культурно-просветительские учреждения города (деревни) (библиотека, кинотеатр, спортивные сооружения).

Достопримечательности населенного пункта. Хозяйственная деятельность жителей населенного пункта.

Я и моя семья. Значение семьи в жизни человека. Доброжелательные отношения в семье. Распределение обязанностей в семье. Посильная помощь детей другим членам семьи. Права и обязанности детей и родителей. Ответственность детей за свои поступки.

Опасные ситуации в доме. Меры безопасности в домашних условиях (при обращении с бытовой техникой, острыми предметами и т.д.). Правила противопожарной безопасности, основные правила обращения с газом, электричеством, водой. Номера телефонов экстренных служб, по которым можно вызвать пожарную аварийно-спасательную службу, милицию, скорую медицинскую помощь, аварийную службу газовой сети.

Экскурсия по населенному пункту «Мой город (деревня)».

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, моделирование ситуаций.

Опыт практической деятельности. *Узнавание главных достопримечательностей своего города (деревни).*

Оказание посильной помощи членам семьи, выполнение домашних обязанностей.

Выполнение элементарных правил безопасности в быту.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Знать:

название своей страны, ее столицы;

государственную символику Республики Беларусь (флаг и герб);

название своего населенного пункта, домашний адрес, адрес своей школы;

элементарные признаки понятий «природа», «неживая природа», «живая природа»; «предметы труда»;

название каждого времени года, месяцев года и их последовательность;

сезонные признаки изменений в неживой природе, жизни растений и животных, труде людей;

несколько видов деревьев (не менее 5); кустарников (не менее 3), травянистых растений (не менее 5);

названия овощей и фруктов (не менее 3);

несколько видов диких животных – птиц (не менее 5), зверей (не менее 5); насекомых (не менее 3);

несколько видов домашних животных (не менее 4);

правила природоохранного поведения по отношению к растениям и животным;

о пользе закаливания, прогулок на свежем воздухе;

способы сохранения и укрепления здоровья в разное время года;

правила безопасного поведения на природе в разное время года;

название своего города (деревни), своей улицы, номер своего дома;

достопримечательности своего населенного пункта (не менее 2);

виды транспорта (пассажирский, грузовой, специальный);

правила безопасного поведения дома;

номера телефонов экстренных служб, по которым можно вызвать пожарную аварийно-спасательную службу, милицию, скорую медицинскую помощь, аварийную службу газовой сети.

Уметь:

узнавать Государственный флаг и Государственный герб Республики Беларусь;

узнавать основные достопримечательности столицы Республики Беларусь;

различать объекты природы и предметы труда человека, характеризуя их основные отличительные признаки;

различать объекты неживой и живой природы;

различать изученные виды деревьев, кустарников, травянистых растений;

отличать хвойные деревья от лиственных (по результатам наблюдений);

определять 3–4 вида деревьев в зимнее время (по форме кроны, цвету ствола, веткам, оставшимся плодам, листьям, шишкам);

различать несколько видов раннецветущих травянистых растений (не менее 2);

различать овощи и фрукты;

различать диких и домашних животных по существенным признакам;

объяснять доступные пониманию причины наблюдаемых сезонных изменений в природе;

вести целенаправленные наблюдения за сезонными изменениями в природе, сравнивать объекты, устанавливать связи между изменениями в неживой и живой природе, труде людей; рассказывать о своих наблюдениях;

проводить опыты, используя простейшее лабораторное оборудование, анализировать результаты, делать выводы; следовать инструкциям и соблюдать правила техники безопасности при проведении опытов;

объяснять необходимость выполнения правил природоохранного поведения во время экскурсий, прогулок, наблюдений;

соблюдать правила природоохранного поведения во время экскурсий и целевых прогулок;

выбирать безопасные места для игр, соблюдать правила безопасного поведения;

рассказывать о главных достопримечательностях своего населенного пункта;

вежливо общаться со взрослыми и сверстниками.

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни для:

описания растений и животных ближайшего окружения;

описания сезонных изменений в природе (неживой, в жизни растений, установления связей между жизнью живых организмов и изменениями в неживой природе);

соблюдения правил безопасного и экологически грамотного поведения на природе и осуществления элементарной природоохранной деятельности (изготовление кормушек, подкормка птиц, проявление бережного отношения к раннецветущим растениям);

соблюдения правил сохранения и укрепления здоровья в разное время года;

описания главных достопримечательностей своей местности;

соблюдения правил безопасного поведения на улице и дома.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Изобразительное искусство»
для I класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебный предмет «Изобразительное искусство» играет значимую роль в системе общего среднего образования. Он призван решать задачи, связанные с передачей художественных ценностей культуры, выработанных человечеством, с целью эмоционально-чувственного и духовно-нравственного развития личности, формирования ее эстетического опыта и творческого потенциала.

Изобразительное искусство является важнейшим фактором познания окружающего мира и феномена человека. При этом поднимаемые проблемы подаются в яркой, эмоционально окрашенной форме, инициируя ответное эмоциональное переживание учащихся. В результате образы изобразительного искусства усваиваются на эмоциональном, рациональном, интуитивном и подсознательном уровнях.

Мастерство исполнения и выраженные индивидуально-авторские черты произведений изобразительного искусства являются уникальными, не подлежащими вариативному воспроизводству. В связи с этим изобразительное творчество в совокупности с другими формами художественной деятельности является существенным фактором выявления и утверждения индивидуальности учащегося, его способностей, ведущих к самоидентификации и выработке собственного взгляда на мир. На этой основе учащиеся учатся творчески преобразовывать окружающую действительность и свой внутренний мир.

В образовательном процессе предмет «Изобразительное искусство» отличается доминированием художественно-творческой деятельности. В процессе занятий изобразительным искусством активно развиваются такие сферы индивидуальности учащегося, как образное мышление, фантазия, воображение, эмоциональная сфера, мыслительная деятельность, интуиция и др. Формируются пространственные и цветовые представления, чувство меры, ритма, симметрии и асимметрии, пропорций, композиционного равновесия, комбинаторные и сенсорные способности.

Исходя из специфики учебного предмета, основной **целью** обучения является формирование основ художественно-эстетической, духовно-нравственной культуры учащихся, ознакомление с национальным и мировым искусством, развитие потребности в художественно-творческой деятельности.

Для реализации данной цели ставятся следующие **задачи:**

формирование представлений о нравственно-эстетических ценностях национального культурного наследия, воспитание чувства уважения к культурному наследию других народов;

воспитание эстетического отношения к действительности, искусству, явлениям художественной культуры, развитие эстетических чувств и основ эстетического вкуса;

развитие способностей эстетического восприятия и оценки произведений искусства разных видов и жанров;

обучение основам изобразительной грамоты; совершенствование практических умений и навыков изобразительной, декоративно-прикладной и конструкторско-дизайнерской деятельности, лепки;

развитие зрительного восприятия, композиционной и колористической культуры, пространственного мышления, воображения;

развитие художественно-творческих способностей и творческой активности учащихся.

У учащихся при ведущей роли познавательной деятельности формируются элементы представлений, знаний об эстетических и художественных явлениях. Опыт накопленных эмоционально-чувственных впечатлений и эстетических переживаний находит отражение в *художественно-творческой деятельности*, способствует развитию творческого потенциала, художественно-творческих способностей. Формой художественного творчества учащихся является система изобразительно-выразительных средств пластических (пространственных) искусств.

В результате художественного творчества учащиеся приобретают навыки создания *художественных образов.* Художественно-эстетические качества работ учащихся будут совершенствоваться в процессе овладения ими знаниями в области того или иного вида искусства (графики, живописи, скульптуры, архитектуры, декоративно-прикладного искусства, дизайна).

Усиление практико-ориентированной направленности образовательного процесса обусловило переход к компетентностному подходу в определении целей и результатов художественно-эстетического образования.

Реализация компетентностного подхода в преподавании изобразительного искусства предусматривает интеграцию знаний и творческую самореализацию личности, формирование у учащихся начальных ***ключевых компетенций*** – личностных, метапредметных и предметных.

К *личностным компетенциям* относятся:

ценностное отношение к национальному искусству своего народа и народов мира;

художественно-образное мышление, наблюдательность и воображение;

наличие эстетических интересов и потребностей, эмоционально-ценностных критериев жизнедеятельности.

Метапредметными компетенциями, формируемыми при изучении изобразительного искусства, являются:

владение умением «творческого видения»;

умение рационально организовать процесс художественно-творческой деятельности;

стремление общаться по поводу искусства, владение культурой сотворчества.

Предметными (художественно-эстетическими) компетенциями (по Б.М.Неменскому) выступают:

знание видов и жанров пластических искусств, особенностей видов художественной деятельности (изображение, конструирование, декорирование (украшение));

понимание художественно-образной природы искусства;

способность эстетически воспринимать, эмоционально оценивать и анализировать (с посильным применением искусствоведческой терминологии) произведения искусства, объекты и явления природы;

применение специальных знаний, умений и навыков в процессе изображения объектов, конструирования изделий из бумаги, лепки из пластилина, глины, соленого теста, создания образов в разных художественных техниках (аппликация, мозаика, коллаж, вытинанка и др.).

Основные разделы учебной программы:

«Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства» (включает 2 подраздела: «Эстетическое восприятие действительности», «Восприятие произведений искусства»);

«Практическая художественно-творческая деятельность» (включает 4 подраздела: «Освоение технологических особенностей художественных техник», «Изображение на плоскости», «Лепка», «Декоративно-прикладная деятельность и дизайн»).

«Эстетическое восприятие действительности» как составная часть художественной деятельности имеет в программе относительно самостоятельную систему учебных задач по формированию эстетического сознания и эстетических чувств учащихся.

Особое внимание уделяется сфере эстетических и этических ценностей национальной культуры, духовно-эстетического совершенствования человека, эстетического освоения природного мира и мира «второй природы» – архитектурной и предметной среды обитания человека.

Задачей данного содержательного компонента программы является целенаправленное развитие у учащихся наблюдательности, визуального восприятия формы и цвета предметов, умения определять оттенки цвета объектов природы.

С целью систематического развития у учащихся сознательного подхода к восприятию эстетического в окружающей действительности содержание данного раздела в структуре программы от класса к классу постепенно расширяется. Значительное место должно быть отведено видеоэкскурсиям в природу, рассматриванию и анализу фотоснимков пейзажей, архитектурных сооружений, машин, одежды, мебели – всего, что может содействовать развитию эстетической чуткости, накоплению зрительных впечатлений, развитию способности замечать прекрасное и особенное в привычном окружении.

Содержательный компонент **«Восприятие произведений искусства»** способствует освоению предмета на искусствоведческом уровне. Его задачей является формирование ключевых ориентиров восприятия произведений изобразительного искусства, расширение художественного кругозора учащихся, изучение теоретических основ изобразительного искусства, освоение его языка, системы выразительных средств.

В результате освоения содержания данного подраздела программы учащиеся получают представление о роли искусства в жизни человека и общества, об основах национального и мирового искусства, особенностях различных видов и жанров изобразительного искусства, их взаимосвязи.

При освоении учащимися произведений отечественного художественного наследия воспитывается любовь к родной культуре, ощущение ее национального своеобразия, стремление продолжать художественные традиции. Особое внимание уделяется знакомству с творчеством профессиональных и народных мастеров, местными художественными достопримечательностями. Изучение памятников архитектуры и изобразительного искусства, художественных промыслов и ремесел своего региона не только способствует вовлечению учащихся в творчество на основе местных традиций, но и прививает любовь к родному краю, уважение к людям, живущим рядом, формирует желание беречь и приумножать художественное достояние своего села или города и т.п.

При ознакомлении учащихся с подразделом программы **«Восприятие произведений искусства»** очень важным является развитие навыков восприятия и анализа произведений отечественного и мирового искусства, формирование знаний и представлений о творчестве художников. Развиваются способности учащихся сопереживать и эмоционально откликаться на произведение изобразительного искусства, его содержание, умение выразить к нему свое отношение. Учащиеся получают навыки восприятия произведений изобразительного и декоративно-прикладного искусства, раскрывают его содержание на основе усвоенных понятий и терминов, отмечают доступные их пониманию художественные средства и раскрывают их роль в создании художественного образа.

Перечень художественных произведений, предложенных в программе, является примерным. В некоторых случаях учителю рекомендуется самостоятельно выбрать произведения для ознакомления учащихся (подбор наглядно-дидактического материала по восприятию должен осуществляться в соответствии с тематикой раздела, возрастными особенностями учащихся). Приоритетное значение имеет ознакомление обучающихся с произведениями белорусского художественного наследия.

Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства (через демонстрацию мультимедийных презентаций) должно осуществляться на каждом занятии, кроме тех уроков, которые отводятся на изучение основ изобразительной грамоты. Восприятие объектов, явлений действительности и произведений искусства, их многоаспектный анализ предшествуют выполнению практической работы: в начале занятия предполагается беседа (мультимедийная презентация), следующая его часть – практическая реализация темы (создание творческой композиции, лепка, декорирование изделий (эскиз росписи, украшения одежды и т.п.).

Количество часов, отведенных на изучение содержания раздела **«Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства»**, распределяется в течение всего учебного года, суммарно составляет в I классе 8 часов.

По разделу программы **«Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства»** можно предусмотреть следующие виды деятельности:

сравнение формы и окраски объектов природы;

словесная зарисовка особенностей дневного и вечернего освещения, сравнение окраски предметов при холодном и теплом дневном освещении;

подготовка и презентация устного сообщения «Красота объектов и явлений природы»;

восприятие и обсуждение художественных произведений по темам, рекомендованным в разделе программы;

подготовка и презентация устного сообщения «Виды и жанры изобразительного искусства», «Выразительные средства живописи», «Выразительные средства графики», «Выразительные средства скульптуры» и др.

Кроме этого на уроке могут быть организованы:

подготовка и презентация устного сочинения «Красивое в природе и жизни», «Какой цвет у снега», «Какой цвет у осени» и др.;

конкурс на лучшее чтение стихотворения о красоте пор года, природных явлений и др.;

видеоэкскурсии по залам краеведческих и художественных музеев.

В основу содержательного компонента **«Практическая художественно-творческая деятельность»** положен принцип систематического развития у учащихся умений художественного моделирования мира. В процессе освоения содержания данного раздела, осуществляемого на художественно-творческом уровне, приобретается опыт творческой деятельности, развиваются художественные способности учащихся в области цвето- и формообразования, осваиваются пространственные явления, формируются навыки лепки, декоративно-прикладной деятельности, художественного конструирования (дизайна).

На занятиях изобразительным искусством учащиеся рисуют и лепят с натуры, по памяти, по представлению, конструируют, выполняют работы в различных художественных техниках.

Процесс практической художественно-творческой деятельности требует создания условий для проявления у учащихся чувства радости от результатов художественного труда, уверенности в своих силах, активности в выборе художественных средств, техники и материала при выполнении учебных и творческих заданий (композиций), формирования умений самостоятельно выбирать сюжет и воплощать творческий замысел на практике.

Содержание раздела **«Практическая художественно-творческая деятельность»** включает:

освоение технологических особенностей художественных техник;

изображение на плоскости;

лепку;

декоративно-прикладную деятельность и дизайн.

Освоение технологических особенностей художественных техник предусматривает ознакомление с особенностями, техническими приемами и способами работы с различными изобразительными материалами в разных художественных техниках. Большое значение имеет наглядный показ (демонстрация) учителем приемов работы с материалами и инструментами.

Изображение на плоскости включает рисование с натуры, по памяти, по представлению после непосредственных наблюдений или по воображению, выполнение сюжетно-тематических композиций, а также выполнение набросков.

Содержание практической деятельности подраздела предполагает решение четырех основных групп учебных задач:

1) композиция;

2) форма, пропорции, конструкция;

3) цвет и освещение;

4) пространство и объем.

Освоение данных групп учебных задач, лежащих в основе изобразительной грамотности, должно быть подчинено сознательному решению художественного образа в соответствии с возрастными возможностями учащихся.

Главное в работе **по композиции** – освоение всей поверхности листа бумаги и заполнение его изображением, а в лепке и декоративной работе – создание цельной формы. Учащиеся учатся отбирать для композиции объекты изображения, отвечающие замыслу, и рисовать их крупно.

В работе над **формой** важно учить чувствовать образный характер формы, стремиться к последовательному образному усложнению при ее отображении. Моделировка формы и объема осуществляется тоном и цветом. Для выработки навыков анализа формы и ее воплощения в художественном образе большое значение имеют занятия лепкой, декоративно-прикладной деятельностью, конструированием, где учащиеся активно работают с объемной формой.

Особое внимание уделяется реалистичной передаче **пропорций** и **конструкции** изображаемых предметов.

В работе с **цветом** ставится задача видеть цвет многообразно, различать и составлять нужные оттенки посредством смешения красок. Однако обучение основам цветоведения имеет своей целью колористическое решение того или иного художественного образа в практической творческой деятельности.

Обучение передаче **пространства** на бумаге начинается в основном в работе по наблюдению и на заданные темы. Главное внимание уделяется формированию понятий учащихся об изломе плоскостей и границе излома (границе пола и стены, видимой границе земли и неба) и умению правильно размещать предметы на поверхности пола или земли.

Лепка предусматривает ознакомление учащихся с приемами и способами лепки, лепку рельефа и объемных форм.

Декоративно-прикладная деятельность и дизайн предусматривает ознакомление с приемами декоративного обобщения форм и цвета предметов (объектов), видами орнамента, основными композиционными схемами произведений декоративно-прикладного характера, выполнение композиций из природного материала (листья, цветы, травы и т.п.), в технике «аппликация», «монотипия», «трафарет», выполнение рельефных композиций из бумаги, конструирование объемных игрушек на основе разверток геометрических тел и др.

Сочетание изобразительной деятельности с объемно-пространственными видами работ (лепкой, конструированием, моделированием), комбинирование теоретического изучения основ изобразительной грамоты с анализом формы, пропорций и конструкции предмета, применение и чередование материалов и художественных техник (гуашь, акварель, цветные мелки, тушь, пластилин, глина, аппликация, вытинанка, монотипия и

др.) позволит учащимся получить представление о многообразии средств для создания художественного образа и будет способствовать осознанному выбору материала в зависимости от содержания и замысла работы.

Учителю предоставляется возможность выбора изобразительных материалов для выполнения учащимися творческого задания с учетом их пожеланий, предпочтений и возрастных особенностей.

С целью индивидуализации художественно-творческого процесса, максимального учета интересов и запросов учащихся в программе предлагается несколько тем для освоения определенной учебной изобразительной задачи. Темы являются примерными, учитель может корректировать их по собственному усмотрению. В отдельных случаях допускается свободный выбор учащимися техники выполнения композиции, если это не противоречит поставленной учебной задаче. Для расширения представлений обучающихся о специфике создания художественного образа и осуществления анализа учебных достижений учащихся в разных видах творческой деятельности некоторые темы повторяются в разных классах.

Практическая художественно-творческая деятельность взаимосвязана с восприятием и анализом произведений искусства, наблюдениями учащихся за объектами и явлениями природы (через экскурсии и демонстрацию мультимедийных презентаций, репродукций художественных произведений и фотоснимков). Наброски и зарисовки, выполненные во время экскурсий на природу и просмотра мультимедийных презентаций, могут служить основой для решения художественного образа при создании учащимися творческих композиций.

Количество часов, отведенных на изучение содержания раздела «**Практическая художественно-творческая деятельность**», распределяется в течение всего учебного года, суммарно составляет в I классе 52 часа.

По разделу программы **«Практическая художественно-творческая деятельность»** можно предусмотреть следующие виды деятельности:

сравнение формы, пропорций и конструкции изображаемых объектов;

сравнение композиционного решения художественных произведений, вычленение особенностей пространственного расположения изображенных объектов;

сравнение колористического решения художественных произведений, вычленение особенностей моделировки объема изображенных объектов, передачи состояния и настроения природы и т.п.;

сравнение пластического решения образов в художественных произведениях разных видов изобразительного и декоративно-прикладного искусства;

практическое выполнение художественно-творческих работ по темам, рекомендованным в разделе программы.

Кроме этого на уроке могут быть организованы:

подготовка и презентация устного сочинения «Особенности передачи объема предметов быта», «Особенности стилизации растительных и животных форм», «Особенности конструирования объемной игрушки на основе развертки конуса (цилиндра, куба)» и др.;

конкурс на лучшую творческую композицию, изделие, поделку и др. (проводится в рамках мини-выставки при организации анализа выполненных на уроке работ и подведения итогов урока).

На одном уроке для реализации цели и задач учебного предмета «Изобразительное искусство» целесообразно объединять учебное содержание двух разделов программы.

Программой рекомендуется следующее распределение времени по разделам программы и видам деятельности (педагог имеет право на перераспределение часов между подразделами).

Распределение учебных часов по разделам программы и видам деятельности

Разделы программы	Виды деятельности	Количество часов
Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства	Эстетическое восприятие действительности	**3**
	Восприятие произведений искусства	**5**
Практическая художественно-творческая деятельность	Освоение технологических особенностей художественных техник	**4**
	Изображение на плоскости	**26**
	Учебные задачи: *– композиция* *– пространство* *– форма, пропорции, конструкция* *– цвет*	 (9) (2) (7) (8)
	Лепка	**8**
	Декоративно-прикладная деятельность и дизайн	**14**
Итого		**60**

Методы и формы работы с учащимися разнообразны: рассказ, беседа, дискуссия, применение иллюстраций и демонстраций, просмотр мультимедийных презентаций и анализ представленного материала, самостоятельная работа с учебником, выполнение тренировочных упражнений, выполнение художественно-творческих практических работ и др.; проведение занятий, построенных по законам художественной драматургии, мастер-классов; использование нестандартных форм проведения уроков: урок-исследование, урок-практикум, урок-путешествие, урок-экскурсия, урок-игра, урок-сказка, интегрированный урок и др.; организация учебных экскурсий в музеи, на выставки, по городу, встречи и беседы с художниками и др.

Содержанием учебной программы не предусматривается выполнение практической работы в качестве домашнего задания. К следующему уроку (в течение недели) учащиеся должны заготовить подсобный материал, понаблюдать за определенными объектами или явлениями природы, посетить вместе с родителями (одноклассниками) художественный музей или художественную выставку и т.д. По собственному желанию учащиеся могут подобрать репродукции или литературный материал, подготовить сообщение об истории создания произведения искусства или творчестве художника, выполнить зарисовки и наброски с архитектурного или скульптурного памятника (их основной целью является ориентация учащихся на эстетическое освоение окружающего мира: природного, памятников культуры, архитектурных достопримечательностей своего города или села и т.п.). Любого рода внеурочную изобразительную деятельность учащихся учителю необходимо поощрять.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (60 ч)

Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства (8 ч)

Эстетическое восприятие действительности (3 ч)

Эстетическое восприятие объектов природы: разнообразие форм и цвета в природе (цветы, листья, деревья). «Прогулка по городскому (сельскому) парку» (желательно использование мультимедийной презентации); сравнительный анализ формы, определение оттенков цвета садовых и луговых цветов, нахождение сходства и различий между ними. «Цветы родной земли» (желательно использование мультимедийной презентации).

Эстетическое восприятие объектов и явлений природы: «Экскурсия по осеннему парку (саду)», «Экскурсия по весеннему парку (лесу)»; «Зима-художница», «Снежные скульптуры» (наблюдение за состоянием природы в разные времена года, желательно использование мультимедийных презентаций).

Эстетическое восприятие архитектуры Беларуси: «Красота современных архитектурных сооружений Беларуси» (желательно использование мультимедийной презентации).

Эстетическое восприятие предметного мира: «Красота и польза мира вещей» (желательно использование мультимедийной презентации).

Восприятие произведений искусства (5 ч)

Роль изобразительного искусства в жизни человека. Виды изобразительного искусства: живопись (картина), графика (рисунок, иллюстрация). Произведения художников: *И.Шишкин*. «Утро в сосновом лесу», *В.Васнецов*. «Аленушка», иллюстрации к сказкам А.С.Пушкина «Сказка о царе Салтане…», «Сказка о мертвой царевне и семи богатырях» и др.

Виды и жанры изобразительного искусства (живопись, графика, скульптура; натюрморт, пейзаж, портрет и др.) – художественные произведения по выбору учителя.

Художественный образ в различных видах изобразительного искусства. Образ осени в произведениях художников: *С.Катков*. «Логойский мотив»; *Г.Ващенко*. «Перед отлетом», «Картошка»; *Л.Шакинко*. «Бабье лето»; *И.Левитан*. «Золотая осень»; *И.Бродский*. «Опавшие листья»; *В.Поленов*. «Золотая осень» и др. (художественные произведения по выбору учителя).

Состояние природы в пейзажах художников (композиционное и колористическое решение, эмоциональное значение цвета). Времена года в произведениях художников: *А.Астапович.* «Зимний день»; *С.Герус.* «Зима в Минске»; *Л.Дударенко.* «Зимний день»; *В.Сумарев.* «Иней»; *Н.Ромадин.* «Незамерзающая речка»; *ЛиДи.* «Человек, ведущий буйвола по снежной равнине»; *П.Масленников.* «Мартовский вечер»; *А.Гугель.* «Бегут ручьи»; *В.Цвирко.* «Припять. Весна»; *В.Белыницкий-Бируля.* «Зеленый май», *П.Крохалев.* «Весна. Вяча», *И.Левитан.* «Весна – большая вода», «Снова весна»; *С.Герасимов.* «Ива цветет» (по выбору учителя).

Реалистические, декоративные и фантазийные образы животных в декоративно-прикладном и изобразительном искусстве (изразцах, предметах народного быта и их декоре; произведениях художников: *Е.Чарушин* – иллюстрации к книгам «Разные звери», «Детки в клетке»; *В.Ватагин* – рисунки животных; *В.Васнецов.* «Гамаюн – птица вещая» и др.).

Единство формы предмета и его украшения (оговские сундуки, хохломская посуда, жостовские подносы, дымковская игрушка и др.).

Белорусские рушники, покрывала, пояса; народная соломенная, глиняная посуда и игрушка. Функция, форма (конструкция) и декор изделий.

Практическая художественно-творческая деятельность (52 ч)

Освоение технологических особенностей художественных техник (4 ч)

Особенности, способы и приемы работы графическими материалами (графитный карандаш, тушь, фломастеры).

Особенности, способы и приемы работы акварелью.

Особенности, способы и приемы работы гуашью.

Особенности, способы и приемы выполнения монотипии.

Особенности, способы и приемы выполнения рельефных композиций и объемных изделий в технике «бумажная пластика». Способы окраски бумаги. Приемы трансформации бумаги: сминание, сгибание, складывание, гофрирование, изгибание, скручивание.

Особенности, способы и приемы выполнения аппликации.

Особенности, способы и приемы выполнения вытинанки.

Особенности, способы и приемы выполнения композиций из природного материала (флористика).

Изображение на плоскости (26 ч)

Композиция (9 ч)

Выбор положения листа бумаги в зависимости от формы и расположения изображаемых предметов. Соответствие размера изображения размеру листа бумаги.

«Жираф», «Бегемот», «Крокодил», «Слон», «Ракета», «Автобус», «Дом», «Богатырь», «Красавица» и т.п. (художественные материалы по выбору учителя).

Компоновка изображения на листе бумаги в заданном формате. Взаимосвязь изображаемых объектов (фигур) в композиции. «Веселые клоуны», «Акробаты», «Дрессировщица и голуби» и т.п. (гуашь, восковые мелки).

Гармоничное заполнение листа бумаги изображениями, выделение композиционного центра. Рисование по памяти и по представлению пейзажа: «Ясный осенний день», «Грустная осень», «Осенняя непогода» и т.п. (гуашь или акварель).

Понятие о композиционной взаимосвязи изображаемых объектов, расположение предметов относительно друг друга. «Снегурочка и Дед Мороз», «Два Мороза», «На стройке», «Убираем яблоки» и т.п. (гуашь или акварель).

Передача характера и нрава животных (добрый, злой, хитрый, доверчивый, любопытный и т.д.). Рисование по воображению образов белорусских и русских народных сказок («Храбры певень», «Змей Горыныч», «Кот Максим»), произведений К.Чуковского, С.Маршака и др. – по выбору учащихся (гуашь или акварель).

Передача характерных особенностей внешнего облика и настроения человека. «Моя мамочка», «Мы с папой играем в шахматы», «Бабушка вяжет шарфик», «Мой любимый дедушка», «Моя сестричка («Мой братик») с игрушкой» и т.п. (гуашь или акварель).

Пространство (2 ч)

Передача глубины пространства в рисунке: «на первом плане», «на втором плане». Выполнение композиции «Летний отдых», «На берегу озера», «На даче», «На пришкольном участке», «Зимняя прогулка» и т.п. (цветные карандаши, гуашь).

Форма, пропорции, конструкция (7 ч)

Передача в композиции формы, пропорций и конструкции изображаемых объектов: «Осенний натюрморт», «Дары леса», «Овощи и фрукты» и т.п. (гуашь или акварель), «Натюрморт из простых предметов быта» (материалы по выбору учителя).

Передача в рисунке характерных особенностей строения деревьев (форма, конструкция). Рисование на основе наблюдений: «Зимний лес», «Волшебные деревья», «Могучий дуб», «Стройная березка» и т.п. (гелевая ручка с черными чернилами, фломастер).

Передача в композиции характерных особенностей строения фигуры человека и животных (конструкция, пропорции). «Артисты цирка на арене» (акробат, клоун, жонглер, дрессировщик и др.) и т.п. (гуашь или акварель).

Цвет (8 ч)

Цвет и краски. Понятие об основных (желтый, красный, синий), составных (оранжевый, фиолетовый, зеленый) цветах, светлых и темных оттенках цвета. Выполнение композиций: «Разноцветные воздушные шары», «Разноцветные флаги», «Цветик-разноцветик», «Папараць-кветка», «Аленький цветочек», «Вишня (яблоня) цветет» и т.п. (гуашь или акварель).

Эмоционально-образное содержание цвета: радостный и мрачный, резкий и нежный, спокойный и напряженный: «Добрые и злые персонажи сказок», «Русалочка», «Кентавр», «Птица Сирин» (гуашь или акварель).

Композиционные возможности цвета. Теплый, холодный и смешанный колорит. Выполнение многоплановых композиций: «Ясный осенний (зимний) день», «Грустная осень», «Осенняя непогода», «Выглянуло солнышко» и т.п. (гуашь или акварель).

Лепка (8 ч)

Приемы лепки. Лепка плодов и фруктов: «Осенний натюрморт» (яблоко, груша, слива, огурец, перец, помидор и др.) (глина, пластилин или соленое тесто).

Способы лепки. Составление целого из отдельных частей: лепка персонажей сказок и мультфильмов «Чудо-Юдо – трехглавый змей», «Лиса», «Винни-Пух» (разноцветный пластилин), «Животные на арене цирка» и др. (глина, одноцветный пластилин или соленое тесто; коллективная работа), «Я катаюсь на лыжах (санках)» и т.п. (глина или пластилин).

Передача формы тела и пластики животных: «Щенок», «Кошка с котятами», «Медведь», «Козлик» (глина, пластилин или соленое тесто).

Декоративное решение образа при лепке игрушек. Лепка игрушки в подарок близким людям (глина, пластилин или соленое тесто).

Лепка рельефа: «Рыбка», «Натюрморт», «Декоративный букет» и т.п. (разноцветный пластилин).

Декоративно-прикладная деятельность и дизайн (14 ч)

Декоративное обобщение форм и цвета предметов (стилизация). Панно для школьной столовой (кухни) «Декоративный натюрморт» (гуашь).

Декоративное обобщение форм растительного и животного мира (стилизация). Фриз: «Цветы, бабочки и птицы», «Моя Беларусь» (гуашь).

Особенности создания художественных образов из природного материала (флористика). Приемы выполнения композиции «Цветочные мотивы», «Забавные животные».

Особенности создания композиции «Осенний букет» в технике «монотипия».

Виды вытинанки. Приемы выполнения композиции «Древо жизни» в технике «вытинанка».

Виды орнамента. Эскиз орнамента для украшения «шубки», «рукавичек» и «шапочки» Снегурочки; панно для спальни (гостиной), подноса, платка для матушки Метелицы (гуашь).

Приемы создания композиций декоративно-прикладного характера (основные композиционные схемы). Выполнение эскиза: «Платок для мамы», «Ковер для куклы», «Посуда для Василисы Прекрасной, Бабы-яги» и т.п. (гуашь).

Виды аппликации (предметная, сюжетная, декоративная). Приемы вырезания элементов аппликации: «Запасливый еж», «Дрессированный лев», «Пудель Арто», «Веселая обезьянка», «Зимний пейзаж» и т.п. (сближенные и контрастные оттенки бумаги).

Ритм в декоративной композиции. Фриз: «Весенние цветы», «Весенний пейзаж», «Снежинки» (аппликация; коллективная работа).

Приемы выполнения рельефной композиции из бумаги «Новый год в лесу», «В тридевятом царстве» и т.п. (коллективная работа).

Особенности создания рельефных композиций и объемных изделий в технике «бумажная пластика»: «Пригласительный билет», «Поздравительная открытка», елочные игрушки, новогодние сувениры.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Знать/понимать:

отличительные особенности основных видов искусства (графика, живопись, скульптура, архитектура, декоративно-прикладное искусство);

средства художественной выразительности произведений графики, живописи, скульптуры, декоративно-прикладного искусства;

названия основных и составных цветов; эмоционально-образные возможности цвета;

названия художественных материалов, инструментов, принадлежностей и правила работы с ними;

отличительные особенности гуашевых и акварельных красок, приемы работы с данными художественными материалами;

приемы лепки, трансформации бумаги, выполнения аппликации, вытинанки, монотипии и др.;

особенности композиционного размещения изображаемых объектов;

последовательность выполнения живописной, графической и скульптурной (рельефной, объемной) композиций, аппликации, монотипии, вытинанки и др.;

основные композиционные схемы, используемые при создании произведений декоративно-прикладного характера.

Уметь:

выбирать формат листа и его положение в зависимости от содержания композиции;

полностью использовать плоскость листа бумаги, изображать предметы соразмерно формату;

передавать характерные особенности формы изображаемых предметов;

составлять цвета, необходимые для реализации творческого замысла;

заполнять рисунок цветом, не оставляя пробелов между фигурами и фоном;

работать с художественными материалами и принадлежностями (гуашь, пластилин, восковые мелки, тушь, цветная бумага, клей, кисти, палочки);

выбирать декор в соответствии с формой и назначением предмета;

украшать плоские и объемные предметы орнаментом;

соблюдать элементарные правила культуры труда (организация и уборка рабочего места, аккуратное и бережное отношение к художественным материалам и принадлежностям);

активно участвовать в обсуждении и оценке работ одноклассников.

Использовать (применять) в практической деятельности и повседневной жизни:

специальную (искусствоведческую) терминологию (лексику);

рациональные приемы резания бумаги;

оптимальные приемы трансформации бумаги при конструировании объемных игрушек;

оптимальные способы лепки;

различные художественные техники для решения творческого замысла.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Музыка»
для I класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

МУЗЫКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения учебному предмету «Музыка» – формирование музыкальной культуры учащихся как части их духовной культуры.

Компоненты цели:

образовательный – освоение музыкального искусства через овладение музыкальными знаниями; слушательскими, исполнительскими и композиторскими умениями; освоение художественного способа познания мира;

воспитательный – воспитание любви к музыке, искусству; присвоение растущим человеком ценностей, заложенных в содержании произведений искусства;

развивающий – развитие музыкальных, коммуникативных, творческих способностей; развитие самостоятельности и инициативности в решении творческих задач.

Сверхзадачей учебного предмета «Музыка» является выявление тесной связи музыки и жизни (Д.Б.Кабалевский). Решение сверхзадачи осуществляется через выявление жизненных истоков и жизненного содержания музыки, а также через применение в реальной жизни приобретенных в процессе обучения знаний, умений, опыта музыкальной и художественной деятельности.

Задачи учебного предмета «Музыка»:

1. Формирование предметной (музыкальной) компетенции: воспитание любви к музыке, освоение музыкального искусства (овладение музыкальными знаниями,

слушательскими, исполнительскими и композиторскими умениями), развитие музыкальных способностей.

Задача решается посредством:

– формирования представлений о музыке как самоценном виде искусства, ее содержании и выразительном языке;

– формирования умений слушать, исполнять, сочинять музыку;

– развития музыкальных способностей;

– накопления опыта осуществления музыкальной деятельности.

2. Формирование надпредметной (художественной) компетенции: развитие художественного вкуса, накопление опыта самостоятельной художественно-творческой деятельности.

Задача решается посредством:

– формирования представлений о музыке как неотъемлемой части художественной культуры, общности содержания различных видов искусства, различиях в их выразительных языках;

– освоения художественного способа познания мира;

– развития художественных способностей;

– накопления опыта художественно-творческой деятельности.

3. Формирование метапредметной компетенции: развитие коммуникативных, творческих, аналитических способностей; умений решать проблемы, нести ответственность за результаты индивидуальной и коллективной работы.

Задача решается посредством:

– формирования представлений о тесной связи музыки (искусства) с жизнью;

– накопления опыта решения жизненных задач в процессе художественной деятельности (в индивидуальной, групповой и коллективной формах);

– развития коммуникативных и творческих умений;

– накопления опыта содержательного оценивания учебной (музыкальной) деятельности.

Специфика учебного предмета «Музыка» проявляется в одновременном решении всего комплекса задач в процессе обучения.

Принципы обучения и отбора содержания

Обучение учебному предмету «Музыка» осуществляется на основе следующих принципов:

– *Принципа целостности*, в соответствии с которым музыка в процессе обучения рассматривается в единстве ее составляющих: содержания, формы, жанровой основы и выразительного языка. Принцип целостности реализуется через тематическое строение содержания учебного предмета. Все темы объединены интонационной природой музыки; в каждой из них интонация проявляет одно или несколько своих значений.

– *Принципа полихудожественности*, который позволяет выйти за пределы предметного содержания и рассмотреть музыку в качестве одного из проявлений художественной культуры и во всем богатстве ее взаимосвязей с другими видами искусства. В процессе обучения акцентируется внимание на функциях музыки, являющихся общими для искусства и художественной деятельности в целом. Принцип предполагает расширение и углубление содержания обучения и воспитания за счет взаимодействия и взаимообогащения различных видов искусства. Взаимодействие искусств выстраивается вокруг общего смыслового стержня, в качестве которого выступает тематизм, структурирующий содержание учебного предмета.

– *Принципа связи с жизнью*, в соответствии с которым восприятие музыки (искусства) рассматривается в качестве художественно-образного аналога жизни, а музыкальная творческая деятельность – в качестве процесса моделирования решения жизненных проблем. Социокультурный контекст возникновения и бытования музыкального искусства становится неотъемлемой частью содержания учебного предмета; знания и умения предстают средством проникновения учащихся в мир музыки, а через него – в разнообразные проблемы жизни. Принцип связи с жизнью выступает в качестве сверхзадачи и генеральной линии обучения учебному предмету.

Отбор содержания обучения учебному предмету «Музыка» осуществляется в опоре на *принципы художественной дидактики – принципы художественности, образности, ассоциативности, интонационности и импровизационности*.

Изучаемые разделы

1 класс: «Мир звуков», «Как рассказывает музыка», «Из чего выросла музыка», «О чем рассказывает музыка».

2 класс: «Средства музыкальной выразительности», «Путешествие в музыкальные страны – Оперу, Балет, Симфонию, Концерт».

3 класс: «Песенный, танцевальный и маршевый характер музыкальной речи», «Интонация», «Развитие музыки», «Строение (формы) музыки».

Особенности организации обучения

Обучение учебному предмету «Музыка» осуществляется посредством использования методов проблематизации и моделирования художественно-творческого процесса (Л.В.Школяр).

Проблематизация содержания учебного предмета обеспечивает рассмотрение музыкальных произведений в качестве ответов на жизненные вопросы, представленные в эмоционально-образной форме. Использование метода предполагает исследование процесса происхождения музыки, прослеживание процесса возникновения явлений и обозначения понятий. Метод позволяет превратить урок музыки в живой исследовательский процесс, подвести учащихся к пониманию закономерностей музыкальной речи как системы художественных символов, музыкальной формы как особой организации этих символов.

Метод моделирования художественно-творческого процесса направлен на воссоздание процессуальности музыкальных явлений, обеспечивает деятельностное постижение музыкального искусства. На основе проникновения в сущность искусства и его закономерности воспроизводится сам процесс происхождения искусства. Метод моделирования художественно-творческого процесса смещает акценты с изучения учебного материала на творческие проявления учащихся, позволяет им самостоятельно исследовать процессы музыкального творчества на основе рефлексии деятельности композитора, исполнителя, слушателя.

В русле компетентностного подхода методы проблематизации и моделирования художественно-творческого процесса сочетаются с проектными формами и методами работы.

Основной формой организации образовательного процесса является учебное занятие. Следование принципу «обучение искусству в формах самого искусства» определяет приоритет организационных форм, отвечающих природе искусства (урок-концерт, урок-игра, урок-мастерская, урок-театрализация, урок-клип и др.). В русле компетентностного подхода широкое распространение получают такие формы, как фасилитационные дискуссии и художественно-творческие проекты.

Фасилитационные дискуссии направлены на развитие самостоятельности учащихся в ходе освоения учебного материала, содействуют развитию критического мышления, исследовательских и коммуникативных умений. Художественно-творческие проекты предусматривают самостоятельное решение учащимися учебной задачи, обеспечивают развитие самостоятельности, способности к самоорганизации, готовности к сотрудничеству, созидательной деятельности, содействуют использованию приобретенного опыта для решения жизненных проблем.

Содержание учебного предмета (по классам)

Учебный предмет «Музыка» изучается в количестве 1 час в неделю. Процесс обучения музыке разделен на этапы, соответствующие годам обучения.

Содержание учебного предмета включает:

– предметные знания и умения (в области музыкального искусства);

– надпредметные знания и ведущие умения (в области художественной культуры);

– метапредметные (жизненные) знания и умения (находить решения проблем, брать на себя ответственность и др.).

Предметные знания и умения обеспечивают целостное постижение музыкального искусства; надпредметные знания и ведущие умения – возможность ориентироваться в многообразии проявлений художественной культуры, активное самовыражение в художественном творчестве; метапредметные (жизненные) знания и умения – эффективное решение жизненных проблем.

Содержание учебного предмета построено по линейно-концентрическому принципу. На каждом этапе обучения расширяются и углубляются представления учащихся о содержании, жанровой основе, формах и выразительном языке музыкального искусства, совершенствуются умения восприятия и практической музыкальной (художественной) деятельности.

Стержневой основой содержания учебного предмета является тематизм, в основе которого лежит разработанная Д.Б. Кабалевским система обобщенных представлений о музыке как о важной части жизни общества и самоценном виде искусства.

Первый год обучения обеспечивает формирование общего представления о музыке как об «искусстве интонируемого смысла» (Б.В.Асафьев). В ходе обучения формируются первичные представления о выразительности звукового облика мира, о жизненных истоках музыки, ее всеобъемлющем содержании, богатой палитре выразительных средств, первичных музыкальных жанрах. Восприятие и практическая музыкальная деятельность обеспечивают освоение позиций композитора, исполнителя, слушателя в целостности музыкальной коммуникации.

Формируются следующие элементы компетенций:

знания (на уровне представлений) о:

– звуковой палитре окружающего мира;

– всеобъемлющем содержании музыки, ее жизненных истоках;

– пульсации как жизненном явлении и ее проявлении в музыке;

– первичных музыкальных жанрах;

– выразительном языке музыкального искусства;

умения:

– эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

– выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

– активно проявлять себя в художественном творчестве.

На ***втором году обучения*** осуществляется конкретизация представлений о выразительном языке музыкального искусства. На основе накопленного опыта практической музыкальной деятельности вводятся термины, обозначающие основные средства музыкальной выразительности (ритм, темп, тембр, лад, регистр, динамика). Осуществляется ознакомление с жанрами профессиональной музыки – оперой, балетом, симфонией, концертом. Формируются представления об инструментах симфонического оркестра.

Формируются следующие элементы компетенций:

знания (на уровне представлений) о (об):

– средствах музыкальной выразительности, их роли в «строительстве» исторически сложившихся музыкальных форм;

– жанрах профессиональной музыки (опере, балете, симфонии, концерте);

– инструментах симфонического оркестра;

умения:

– эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

– выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

– активно проявлять себя в художественном творчестве.

Содержание ***третьего года обучения*** направлено на формирование представлений о музыке как части художественной культуры. Осваиваются категории и понятия, свойственные различным видам искусства (форма, интонация, композиция, ритм и др.).

Формируются следующие элементы компетенций:

знания (на уровне представлений) о (об):

– песенности, танцевальности, маршевости;

– интонации и ее различных значениях;

– источниках и способах развития музыки;

– музыкальном формообразовании, разнообразии музыкальных форм;

умения:

– определять песенную, танцевальную, маршевую основу музыкальных произведений;

– создавать, исполнять, воспринимать интонации различного характера с использованием возможностей различных видов искусства;

– наблюдать за развитием музыки, самостоятельно осуществлять ее развитие;

– облекать творческий замысел в музыкальную (художественную) форму;

– эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

– выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

– активно проявлять себя в художественном творчестве.

С целью сохранения и живого бытования нематериального культурного наследия в каждом классе осваивается рамочное содержание, обеспечивающее накопление опыта календарно-обрядовых действий в соответствии с традициями региона.

Линейно-концентрический принцип построения содержания учебного предмета «Музыка» обусловливает использование следующих **видов деятельности** в течение всего периода обучения: слушание, пение, игра на музыкальных инструментах, пластическое интонирование, свободное дирижирование, сочинение, импровизация, ритмодекламация, театрализация, словесное, графическое, пластическое моделирование, иные виды художественной деятельности.

Оценочная деятельность предстает в качестве связующего звена между познавательной и преобразовательной деятельностью и вследствие этого является неотъемлемой частью художественного творчества. Обучение учебному предмету в русле компетентностного подхода предполагает расширение пространства оценочной деятельности за счет широкого использования самооценки и взаимооценки.

Содержание учебного предмета

I четверть

МИР ЗВУКОВ (8 ч)

Примерное планирование темы

Звучащий мир вокруг нас (1 ч). Звуковое разнообразие окружающего мира (мира природы и человека). Возможность воспроизведения звуков «звучащими» жестами.

Природные и механические звуки (1 ч). Характерные особенности природных и механических звуков. Многообразие звуков природы. Источники механических звуков.

Музыка – страна звуков (1 ч). Особенности музыкальных звуков. Отличие музыкальных звуков от звуков природных и механических.

Картины, созданные при помощи звуков (2 ч). Выразительные возможности звуков. Создание звуковых картин.

Настроение, переданное при помощи звуков (2 ч). Многообразие настроений человека. Выразительные возможности звуков в передаче внутреннего душевного состояния.

Обобщающий урок по теме «Мир звуков» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

«Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь». Муз. Н.Соколовского, сл. М.Климковича и В.Коризны.

Белорусские народные песни «Ладу-ладу-ладкі», «Белабока сарока», «Дожджык», «Іграў я на дудцы».

«Где живет музыка». Муз. и сл. В.Ковалива.

«Насупа». Муз. В.Ковалива, сл. Н.Чернявского.

«Слово на ладошках». Муз. Е.Попляновой, сл. Н.Пикулевой.

«Солнышко», «Дождик». Муз. Е.Тиличеевой, сл. Л.Дымовой.

«Осень». Муз. М.Красева, сл. М.Ивенсен.

«По грибы». Муз. В.Оловникова, сл. Л.Алтухова.

С.Прокофьев. «Дождь и радуга», «Сказочка» (из сб. фортепианных пьес «Детская музыка»).

Г.Вагнер. «Зязюлька», «Песенка».

Р.Шуман. «Песенка жнецов», «Охотничья песенка» (из сб. фортепианных пьес «Альбом для юношества»).

Э.Григ. «Птичка».

А.Хачатурян. «Вечерняя сказка».

П.Подковыров. «Ку-ку».

Д.Шостакович. «Шарманка».

Ж.-Ф.Рамо. «Курица».

Н.Римский-Корсаков. «Океан – море синее» (оркестровое вступление к опере «Садко»).

Способы деятельности: слушание и классификация звуков (природных, механических, музыкальных); воспроизведение звуков с помощью «звучащих» жестов и звукоподражания; воспроизведение музыкальных звуков голосом и на музыкальных инструментах; «рисование голосом», разучивание и исполнение песен, в которых присутствует изобразительное начало; декламация стихотворений с использованием звукоизобразительных эффектов; «озвучивание» картин; создание звуковых композиций на заданную тему.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

иметь представления о (об):

многообразии звуков окружающего мира;

природных и механических звуках;

особенностях, выразительных и изобразительных возможностях музыкального звука;

уметь:

(группа частных умений)

вслушиваться в звуки окружающего мира; распознавать природные, механические и музыкальные звуки;

воспроизводить музыкальные звуки (голосом и на музыкальных инструментах), передавать с помощью звуков настроение;

использовать природные, механические, музыкальные звуки в собственной художественной деятельности, при создании звуковых картин;

(группа ключевых умений)

участвовать в коллективной художественно-творческой деятельности;

находить способы самовыражения средствами музыкального искусства;

оценивать результаты практической деятельности;

использовать приобретенный опыт:

в самостоятельной художественно-творческой деятельности;

в домашнем музицировании.

II четверть

КАК РАССКАЗЫВАЕТ МУЗЫКА (8 ч)

Примерное планирование темы

Что и как можно рассказать при помощи звуков (1 ч). Роль звуков в создании музыкальных картин. «Изобразительность» и «выразительность» в музыке.

Звукоподражание (1 ч). Звукоподражание как имитация звучания окружающего мира. Изобразительные и выразительные возможности звукоподражания. Приемы звукоподражания.

Свет и тень в музыке (лад) (1 ч). Способы передачи света и тени в музыке. Выразительные возможности лада.

Быстрое и медленное в музыке (темп) (1 ч). Способы передачи быстрого и медленного в музыке. Выразительные возможности темпа.

Громкое и тихое в музыке (динамика) (1 ч). Способы передачи громкого и тихого в музыке. Выразительные возможности динамики.

Холодное и теплое в музыке (тембр) (1 ч). Способы передачи холодного и теплого в музыке. Разнообразие музыкальных тембров.

Высокие и низкие звуки (регистр) (1 ч). Высокие и низкие звуки в музыке. Выразительные возможности регистров.

Обобщающий урок по теме «Как рассказывает музыка» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

Белорусские народные песни «Чубаценькі верабей», «Гэй ты, воўчанька».

«Пайшоў коўзацца каток». Муз. народная, сл. С.Шушкевича.

«Зімовая калыханка». Муз. Л.Сверделя, сл. В.Вербы.

«Добрый жук». Муз. А.Спадавеккиа, сл. Е.Шварца.

«Догадайся, кто поет». Муз. Е.Тиличеевой, сл. А.Гангова.

«Здравствуй, зимушка-зима». Муз. А.Филиппенко, сл. Т.Волгиной.

«Новогодняя хороводная». Муз. А.Островского, сл. Ю.Леднева.

«Бубенчики». Муз. Е.Тиличеевой, сл. М.Долинова.

«Песенка друзей». Муз. В.Герчик, сл. Я.Акима.

«Новогодняя». Муз. В.Ковалива, сл. А.Науменко.

И.Брамс. «Петрушка».

Р.Шуман. «Смелый наездник», «Веселый крестьянин, который возвращается с работы», «Дед Мороз» (из сб. фортепианных пьес «Альбом для юношества»).

Г.Сурус. «Галоп», «Калыханка», «Жарты».

К.Сен-Санс. «Куры и петухи», «Антилопы», «Черепаха» (из зоологической фантазии «Карнавал животных»).

К.Тесаков. «Гульня ў снежкі», «Снежны вальс».

С.Кортес. «В некотором царстве» (из Маленькой сюиты для фортепиано «Сказка»).

Ж.Ф. Рамо. «Тамбурин».

Д.Кабалевский. «Клоуны».

В.Агафонников. «Сани с колокольчиками».

П.Чайковский. «Вальс снежных хлопьев», «Танец Феи Драже» (из балета «Щелкунчик»).

Способы деятельности: слушание и сравнение музыкальных произведений, исполняемых в разных темпах, в разных регистрах, с разной динамикой; слушание и сравнение созвучий, передающих свет и тень (лад) в музыке; распознание окраски звучания музыки (тембров) по слуху; декламация стихов с разной скоростью произношения, с разной силой звука, с разной высотой звука; исполнение музыкальных попевок с поэтапным варьированием средств музыкальной выразительности; исполнение мелодий с использованием пластического интонирования; разучивание и исполнение песен с использованием музыкально-ритмических движений, с сопровождением на детских музыкальных инструментах; инсценировка песен; озвучивание стихотворений с использованием музыкальных инструментов; создание звуковых картин на основе стихотворений, на заданную тему.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

иметь представления о:

выразительности и изобразительности в музыке;

звукоподражании в музыке;

средствах музыкальной выразительности (свете и тени в музыке, скорости исполнения, громкости, окраске, высоте звучания);

разнообразии музыкальных инструментов;

уметь:

(группа частных умений)

распознавать передачу в музыке светлого и темного состояния, быстрого и медленного движения; громкого – тихого, холодного – теплого, высокого – низкого звучания;

распознавать и использовать в собственной художественной деятельности приемы звукоподражания;

использовать в собственной художественной деятельности различные способы отражения светлого и темного состояния, быстрого и медленного движения; громкого и тихого, холодного и теплого, высокого и низкого звучания;

создавать звуковые картины;

(группа ключевых умений)

участвовать в коллективной художественно-творческой деятельности;

находить способы самовыражения средствами музыкального искусства;

оценивать результаты практической деятельности;

использовать приобретенный опыт:

в самостоятельной художественно-творческой деятельности;

в домашнем музицировании.

III четверть

ИЗ ЧЕГО ВЫРОСЛА МУЗЫКА (9 ч)

Примерное планирование темы

С чего начинается музыка (1 ч). Настроение и образ в музыке. Изобразительные и выразительные возможности музыки.

Песня, танец, марш (1 ч). Жанровое разнообразие музыки. «Первичные» музыкальные жанры: песня, танец, марш.

Живой пульс музыки (1 ч). Пульсация (метр). Сильная и слабые доли «пульса» (метра).

Какие бывают марши (1 ч). Жанр марша. Различные виды маршей (спортивный, военный и др.). Ритмический рисунок марша.

Какие бывают танцы (2 ч). Жанр танца. Видовое разнообразие танцев.

Песня в жизни человека (1 ч). Жанр песни. Песни народные и композиторские. Содержание песен. Выразительность исполнения песен.

Песня, танец, марш встречаются в одном музыкальном произведении (1 ч). Песня-танец, песня-марш. Особенности песен-танцев и песен-маршей.

Обобщающий урок по теме «Из чего выросла музыка» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

Белорусская весенняя песня «Ідзі, зіма, да Кракава».

Белорусская детская игра «А на гары мак».

«В нашем классе» (марш, полька, вальс, песня). Муз. Д.Кабалевского.

«Калыханка». Муз. В.Раинчика, сл. Г.Буравкина.

«Песенка о гномиках». Муз. и сл. В.Ковалива.

«Веселый музыкант». Муз. А.Филиппенко, сл. Т.Волгиной.

«Солнечные зайчики». Муз. Е.Попляновой, сл. В.Татаринова.

«Барабан». Муз. Л.Симакович, сл. Б.Жанчака.

«Песня юных защитников Отечества». Муз. В.Ковалива, сл. С.Лукьяновой.

«Птенчики». Муз. Е.Тиличеевой, сл. М.Долинова.

Немецкая народная песня «Весна», русский текст С.Каратыгиной.

«Солдатик». Муз. Г.Курина, сл. М.Карема, пер. М.Кудинова.

«Начинаем перепляс». Муз. С.Соснина, сл. П.Синявского.

«Мама». Муз. Л.Бакалова, сл. С.Вигдорова.

Дж.Верди. «Марш» (из оперы «Аида»).

Л.Боккерини. «Менуэт».

П.Чайковский. «Песня жаворонка», «Марш деревянных солдатиков» (из сб. фортепианных пьес «Детский альбом»).

Д.Кабалевский. «Танец молодого бегемота».

С.Баневич. «Вальс на балу», «Северная полька» (из альбома «По сказкам Ганса Христиана Андерсена»).

В.Кузнецов. «Марш».

Г.Горелова. «Танцующий толстяк».

К.Сен-Санс. «Слон», «Аквариум», «Кукушка в глубине леса» (из зоологической фантазии «Карнавал животных»).

М.Мусоргский. «Гопак» (из оперы «Сорочинская ярмарка»).

М.Глинка. «Полька».

С.Прокофьев. «Марш».

С.Чернецкий. «Встречный марш».

М.Блантер. «Футбольный марш».

В.Агапкин. «Прощание славянки».

И.Штраус. «Вальс».

С.Рахманинов. «Итальянская полька».

Д.Шостакович. «Вальс-шутка».

Л.Шлег. «Колыбельная матери».

Способы деятельности: слушание мелодий с двудольной и трехдольной пульсацией; сопровождение музыки песен, танцев, маршей выразительными движениями; воспроизведение двудольной и трехдольной пульсации с помощью звучащих жестов, двусложных и трехсложных слов; декламация стихотворений с использованием равномерной пульсации; исполнение ритмического аккомпанемента к маршам, танцам (польке, вальсу), песням; выразительное исполнение песен с танцевальными движениями, элементами театрализации; подбор инструментов для исполнения аккомпанемента в двухдольном и трехдольном размерах; сочинение мелодии колыбельной песни.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

иметь представления о:

первичных музыкальных жанрах (песне, танце, марше) и их предназначении в жизни человека;

видовом разнообразии песен, танцев, маршей;

метре (пульсе) и его роли в музыке;

уметь:

(группа частных умений)

распознавать песню, танец, марш; различать их виды;

выделять сильные и слабые доли «пульса»;

воспроизводить равномерную пульсацию;

исполнять ритмический аккомпанемент к знакомой мелодии на основе сильной и слабой доли;

выразительно исполнять песни с учетом их содержания;

создавать с помощью звучащих жестов на основе сильной и слабой доли ритмический аккомпанемент;

(группа ключевых умений)

участвовать в коллективной художественно-творческой деятельности;

находить способы самовыражения средствами музыкального искусства;
оценивать результаты практической деятельности;
использовать приобретенный опыт:
в ходе посещения музыкальных концертов;
в самостоятельной художественно-творческой деятельности;
в домашнем музицировании.

IV четверть

О ЧЕМ РАССКАЗЫВАЕТ МУЗЫКА (9 ч)

Примерное планирование темы

Музыкальные истории, рассказанные композиторами (1 ч). «Музыкальные истории». Взаимосвязь содержания музыкальных произведений со средствами музыкальной выразительности, использованными автором.

Музыка передает чувства человека (2 ч). Выразительные возможности музыки. Передача в музыке внутреннего состояния человека. Передача чувств (нежности, радости, тревоги), настроений (веселья, бодрости, печали).

Музыка отражает различные черты характера (1 ч). Изобразительно-выразительные возможности музыки. Отображение в музыке характера человека.

Музыка передает движение (1 ч). Изобразительные возможности музыки. Передача в музыке движения.

Музыка рисует картины (2 ч). Передача в музыке образов природы. Поры года в музыке.

Музыка народного праздника (1 ч). Музыкальный репертуар народного праздника. Роль музыки в народном празднике.

Обобщающий урок по теме «О чем рассказывает музыка» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

Эстонская народная песня «Взял волынку наш сосед».
Украинская народная песня «Иди, иди, дождичек».
«Пастушок». Муз. П.Подковырова, сл. Я.Журбы.
«Окликание дождя». Муз. А.Лядова, сл. народные.
«Бесконечная песенка». Муз. В.Ковалива, сл. В.Семернина.
«Волчок». Муз. И.Арсеева, сл. Л.Дымовой.
«Ягорачка». Муз. В.Серых, сл. народные.
Э.Григ. «Бабочка».
Ж.Бизе. «Волчок».
Л.К.Дакен. «Кукушка».
П Чайковский. «Болезнь куклы», «Новая кукла» (из сб. фортепианных пьес «Детский альбом»).
Г.Свиридов. «Упрямец».
К.Сен-Санс. «Лебедь» (из зоологической фантазии «Карнавал животных»).
О.Залетнев. «Балет мышей».
Д.Кабалевский. «Труба и барабан», «Упрямый братишка», «Печальная история».
В.Ребиков. «Медведь».
А.Лядов. «Музыкальная табакерка», «Кикимора».
И.Арсеев. «В гости» («Пешком», «На велосипеде», «На машине»).

Способы деятельности: определение содержания произведения по изобразительно-выразительным особенностям музыки; исполнение песен с выполнением выразительных движений; озвучивание стихотворений с использованием звукоподражаний, игрой на музыкальных инструментах; составление модели музыкального произведения на основе картины, стихотворения, сказки; составление звуковых портретов сказочных персонажей; инструментальная (вокальная) импровизация на заданную тему; инсценировка народного праздника.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

иметь представления о:

способности музыки «рассказывать» истории;

роли музыки в передаче чувств человека;

роли музыки в передаче движения;

роли музыки в народном празднике;

уметь:

(группа частных умений)

находить взаимосвязь содержания музыкального произведения с изобразительно-выразительными особенностями музыки;

определять переданные в музыке чувства;

выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

(группа ключевых умений)

участвовать в коллективной художественно-творческой деятельности;

находить способы самовыражения средствами музыкального искусства;

оценивать результаты практической деятельности;

использовать приобретенный опыт:

в самостоятельной художественно-творческой деятельности;

в домашнем музицировании.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Трудовое обучение»
для I класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ТРУДОВОЕ ОБУЧЕНИЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения – формирование основ технологической грамотности учащихся, включающая компоненты:

образовательный – формирование основ проектно-конструкторской, проектно-технологической, исполнительской и профориентационной компетенций;

развивающий – содействовать развитию творческих способностей, манипулятивных навыков, памяти, внимательности;

воспитательный – способствовать воспитанию любви к труду и природе, уважения к людям труда и результатам их деятельности; ответственности и добросовестности; аккуратности и бережливости; дисциплинированности и исполнительности, терпения и настойчивости в достижении планируемого результата; само- и взаимооценки; самостоятельности и взаимопомощи.

Задачи:

в рамках *проектно-конструкторской* компетенции:

ознакомление учащихся с различными видами конструкторской документации: схема, эскиз, чертеж;

формирование опыта чтения и разработки простейшей конструкторской документации;

в рамках *проектно-технологической* компетенции:

ознакомление учащихся с технологическими и инструкционными картами на изготавливаемое изделие, в которых отражается последовательность преобразования

предмета труда и используемые инструменты (технологическая карта) с добавлением пояснений либо инструкций по выполнению (инструкционная карта);

формирование опыта чтения технологической документации;

в рамках *исполнительской* компетенции:

формирование приемов и способов выполнения технологических операций обработки бумаги, картона, текстильных, природных, подручных материалов;

формирование опыта индивидуальной и коллективной трудовой деятельности по изготовлению простых изделий из различных материалов;

в рамках *профориентационной* компетенции:

ознакомление учащихся с содержанием труда работников различных профессий и профессионально важными качествами, необходимыми для успешной работы.

Направления обучения

Предметы труда – основные материалы: бумага, картон, текстильные материалы, подручные (пластмасса, древесина, металл), природные материалы.

Средства труда – инструменты и приспособления.

Продукты (результаты труда) – сувениры (игрушки), декоративные элементы интерьера, приспособления для работы.

Технология – последовательное преобразование предметов труда с помощью средств труда в продукты труда, имеющие потребительскую стоимость и личную для учащихся значимость.

Образовательные подходы (предметные)

Предметно-технологический подход предполагает обучение технологии в процессе изготовления конкретных изделий, осуществления определенных видов работ.

Согласно деятельностному подходу усвоение учащимися содержания учебного материала осуществляется в процессе собственной активной деятельности. Деятельность при этом рассматривается как источник формирования личности и главный фактор ее развития. В процессе обучения важно активное использование разнообразных видов деятельности (познавательной, проектной, коммуникативной, игровой).

Согласно комптентностному подходу главное в процессе обучения не формирование отдельных знаний и умений, а создание условий для развития способности осуществлять предусмотренные программой виды и способы деятельности. В содержании учебного предмета «Трудовое обучение» выделены компетенции, которые представляют собой совокупность информационных единиц, включающих теоретические сведения, способы деятельности, технологические операции и процессы, отражающие содержание и характер определенного вида деятельности.

Учебная, учебно-трудовая, трудовая деятельность, имея практико-преобразовательный характер, сама становится предметом усвоения. Компетенции как свойства индивида проявляются в виде умелости, способа личностной самореализации, формы проявления способностей. Знания, умения и навыки становятся не целью, а средством развития личности учащегося, формирования его компетенций.

Согласно культурологическому подходу процесс обучения должен быть направлен на формирование культуры личности. Поэтому основной целью учебного предмета является формирование основ технологической грамотности личности. Этому способствует изучение технологии ремесел, реализация принципа продуктивности, то есть создание личностно и общественно значимого продукта деятельности, формирование культуры труда и межличностного взаимодействия в процессе учебно-трудовой деятельности.

Компетенции и содержание, обеспечивающее их формирование

Формирование предметно-конструкторской компетенции обеспечивается посредством последовательного усложнения конструкторской документации (от простых схем до чертежей разверток и сборочных единиц); предметно-технологической – от простых схем до инструкционно-технологических карт; исполнительской – благодаря усложнению изделий и осуществляемых технологических операций;

профориентационной – за счет общего представления о профессиях (что делают, чем работают, что в результате получают, от чего зависит успешность работы).

Частнометодические принципы отбора содержания обучения

Принцип продуктивности предполагает создание личностно и общественно значимого продукта деятельности, формирование культуры труда и межличностного взаимодействия в процессе учебно-трудовой деятельности.

Принцип преемственности предполагает опору на опыт учащихся, приобретенный на предшествующих этапах обучения. Разделы программы дошкольного образования: ручной труд, труд в природе, самообслуживание и декоративно-прикладное искусство получают дальнейшее развитие при изучении следующих разделов учебного предмета «Трудовое обучение»: технология обработки материалов; технология растениеводства; технология хозяйствования; технология народных ремесел.

Принцип целостности предполагает включение учащихся в учебно-трудовую деятельность по реализации целостной технологии от идеи будущего изделия до его изготовления и появления новой идеи, новой конструкции изделия и/или технологии его изготовления. При этом предусматривается последовательное усложнение конструктивных и технологических особенностей изделий.

Принцип вариативности означает различные варианты образовательного процесса, позволяющие достичь целей и задач трудового обучения в соответствии с требованиями образовательного стандарта. Исходя из потребностей, возможностей, способностей учащихся, запросов родителей, возможностей материально-технической базы, особенностей социально-экономического и социокультурного окружения, учителю предоставляется возможность вносить коррективы в содержание обучения.

Принцип необходимости и достаточности теоретических сведений для выполнения практических работ. Для понимания и осуществления технологии изготовления изделий на каждом уроке акцентируется внимание на конструкционных материалах, инструментах и приспособлениях, стадиях и этапах технологии, правилах организации рабочего места и безопасности труда, критериях и показателях оценки качества изделия, а также самооценке достижения личностных, метапредметных и предметных результатов учебно-трудовой деятельности.

Принцип интеграции и реализации межпредметных связей предполагает использование сведений из других учебных предметов в процессе познавательной и учебно-трудовой деятельности. Различают предшествующие, сопутствующие и последующие межпредметные связи. Это означает, что на занятиях по трудовому обучению можно не только опираться на знания и умения, усвоенные учащимися на других учебных предметах, но и впервые знакомить с понятиями, формировать способы деятельности, которые будут в будущем применяться на занятиях по иным учебным предметам.

Изучаемые разделы:

«Технология и общество»;

«Технология обработки материалов»;

«Технология народных ремесел»;

«Технология хозяйствования»;

«Технология растениеводства»;

«Я и мир технологий».

Дополнительная информация (особенности организации обучения предмету).

Раздел ***«Технология и общество»*** позволяет учащимся осознать взаимовлияние технологии и общества (производства); актуализировать опыт, приобретенный в учреждениях дошкольного образования, создать ориентировочную основу для успешного обучения, познакомиться с правилами организации трудовой деятельности и правилами безопасной работы; анализировать стадии (идея – образ – конструкция – последовательность изготовления – изготовление – оценка – новая идея) и этапы технологии (подготовительный, основной и заключительный). Акцентируется внимание на разнообразии материалов: конструкционные (основные материалы изделий

(конструкций)), природные и подручные материалы, используемые не по прямому назначению.

В рамках раздела ***«Технология обработки материалов»*** предусмотрено последовательное ознакомление с различными материалами: бумага (I класс), картон тонкий однослойный (II класс), калька, копировальная и гофрированная бумага, полиграфический и упаковочный картон (III класс); хлопчатобумажные ткани (I класс), льняные (II класс), шерстяные (III класс), ткани и текстильные материалы из синтетических и смешанных волокон (IV класс); нитки для шитья, вышивания, плетения; природные материалы: шишки, желуди, каштаны, веточки, плоды рябины, боярышника, семена ясеня, клена, ольхи (I класс), скорлупа лесных и грецких орехов, корни деревьев, семена липы, репейник, перья (II класс), ракушки, камешки, яичная скорлупа (III класс), кора деревьев (IV класс); подручными материалами: шпагат, тонкий шнур, тесьма, веревка, соломинки для коктейля (I класс), картонные коробки, упаковки; пластмассовые стаканчики, баночки (II класс), пластиковые флаконы, деревянные изделия (палочки для мороженого, прищепки, детали деревянного конструктора) (III класс), проволока (IV класс), что не только обеспечивает возможность ознакомления с широким перечнем материалов, но и способствует развитию фантазии, творческой самореализации учащихся. В каждом последующем классе предусмотрено использование в практической деятельности всех изученных ранее материалов.

В практической деятельности преобладает изготовление изделий по образцу (I класс), графическому изображению (II класс), эскизу и схеме (III класс), собственному замыслу (IV класс). Одновременно происходит усложнение изделий: от однодетальных до многодетальных, от плоскостных до объемных, от неразъемных до разъемных; от статичных до динамических.

Раздел ***«Технология народных ремесел»*** знакомит учащихся с наиболее доступными для учащихся каждого класса ремеслами: вытинанка (симметричная, раппортная и четырехлучевая розетковая вытинанка, изготовленная по образцу с имеющейся разметкой (I класс), симметричная, раппортная и восьмилучевая розетковая вытинанка по собственной разметке (II класс), симметричная, раппортная и шестилучевая розетковая вытинанка на основе аналогов (III класс), комбинированная вытинанка по собственному замыслу (IV класс)); флористика (плоскостная аппликация в полосе и квадрате (I класс), стилизация изображений животных, птиц, насекомых, пейзаж (II класс), создание объемных композиций (III класс), икебана (IV класс)); соломоплетение (плоскостные (II класс) и объемные изделия из трубчатой соломки (III класс), соломенная скульптура (IV класс)); вязание крючком (вязание цепочки из воздушных петель, полустолбика, наклеивание цепочек (III класс), вязание столбика без накида, изготовление изделий по схеме и словесному описанию (IV класс)); вышивка «крестом» по образцу и схеме (IV класс). Организуя занятия в рамках данного раздела, необходимо учитывать национальные и региональные особенности социокультурного наследия (наличие художественных промыслов: соломоплетение, инкрустация соломкой, ткачество, вышивка, роспись, флористика, керамика и др.).

Раздел ***«Технология хозяйствования»*** способствует формированию опыта по самообслуживанию: сервировка стола к чаю (I класс), уход за одеждой и обувью (II класс), мелкий ремонт одежды (III класс), мелкий ремонт книг (IV класс), культуре поведения в быту, воспитанию самостоятельности.

Раздел ***«Технология растениеводства»*** познакомит учащихся с приемами и правилами ухода за комнатными (I и II класс) и цветочно-декоративными (III и IV класс) растениями.

Раздел ***«Я и мир технологий»*** предназначен для подведения итогов обучения за год, анализа учебно-трудовых достижений каждого учащегося, определения уровня освоения изученных технологий. В данном разделе предусмотрено выполнение коллективных итоговых заданий «Танец бабочек» (I класс), «Цветущий луг» (II класс), «Подводное царство» (III класс), в рамках которых каждый учащийся создает изделие на заданную тему. Материалы и технологию изготовления учащиеся выбирают по собственному

желанию. В IV классе на итоговом занятии проводится выставка-ярмарка изделий, изготовленных учащимися на уроках и дома.

Последовательность учебных занятий отражена в методических рекомендациях и календарно-тематическом планировании. Она отражает подготовку подарочных сувениров к праздникам, игрушек к новому году, возможности учащихся по сбору природного материала, а также рекомендуемую психологами смену видов трудовой деятельности.

Во всех разделах введена рубрика «Профессиональная ориентация», назначение которой – познакомить учащихся с различными профессиями, содержанием труда по ним (предмет (объект) труда, средства труда, продукт (результат) труда, основные виды работ), а также требованиями профессии к человеку, его личностным (свойства и качества личности) компетенциям.

Основными методами трудового обучения являются демонстрация, упражнения, опыты и наблюдения, практические работы и метод проектов, которые реализуются в процессе изготовления учащимися конкретных изделий, соответствующих требованиям функциональности и эстетической выразительности (пользы и красоты). Большая часть учебного времени (не менее 80 %) отводится практической деятельности учащихся. На изготовление изделия может отводиться 1 или 2 учебных занятия в зависимости от сложности конструкции и объема выполняемой работы. Учитель может выбрать любые из изделий, предложенных в учебной программе (рубрика «Примерные учебные задания»), или подобрать другие, конструкция и технология изготовления которых соответствует содержанию изучаемого раздела. Изделия могут изготавливаться по технологической карте, рисунку, представлению (на основе аналогов), по собственному замыслу. Учителю предоставляется возможность использовать около 30 % учебного времени по собственному усмотрению при условии достижения требований к уровню подготовки учащихся, указанных в образовательном стандарте по трудовому обучению и в учебной программе.

Профориентационная направленность трудового обучения реализуется через беседы на учебных занятиях, встречи с людьми различных профессий, экскурсии.

В программе выделены межпредметные связи, помогающие реализовать интегративный характер предмета «Трудовое обучение».

Курсивом со звездочкой отмечены темы, которые являются необязательными для изучения и могут изучаться по усмотрению учителя.

Письменные контрольные работы программой не предусмотрены.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (30 ч)

Технология и общество (2 ч)

Введение в предмет «Трудовое обучение» (2 ч)

Теоретические сведения. Человек, природа, общество и мир технологий. Труд в нашей жизни. Ручной труд. Красота и польза изготавливаемых вещей.

Источники информации: учебник, альбом «Чудо-мастерская», тетрадь самооценки и др.

Многообразие материалов, инструментов и приспособлений. Бережное отношение к природе и окружающим предметам. Правила организации рабочего места. Правила безопасной работы.

Что мы умеем делать своими руками? (Беседа об изделиях, которые учащиеся изготавливали в учреждениях дошкольного образования и в домашних условиях.)

Преемственные связи (с дошкольным образованием). Ручной труд. Самообслуживание. Хозяйственно-бытовой труд. Труд в природе. Конструирование. Детский дизайн. Декоративно-прикладное искусство.

Профессиональная ориентация. Люди разных профессий. Профессии родителей.

Практическая деятельность. Различение материалов, инструментов и приспособлений на основе демонстрации изделий учителем. Организация рабочего места. Изготовление поделок из программы дошкольного образования.

Примерные объекты труда

Приспособления для работы: подставка для кисточки для клея.

Декоративные элементы интерьера: складывание салфеток (из опыта дошкольного образования).

Технология обработки материалов (18 ч)

Изготовление изделий из бумаги и картона (9 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о видах бумаги: полиграфическая, чертежная, упаковочная, газетная. Элементарные свойства бумаги: прочность; шероховатость; технологические свойства (способность к сгибанию, скручиванию, разрыву, разрезанию, склеиванию); цвет. Сырье для производства бумаги – древесина и макулатура. Применение бумаги.

Аппликация из геометрических фигур. Орнамент в полосе. Ритм в орнаменте.

Элементы графической грамоты: линия разреза, линия сгиба, места нанесения клея. Схемы складывания оригами.

Основные технологические операции: разметка с помощью шаблона, *трафарета**, сгибанием; обрывание, сгибание, резание, склеивание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: различные виды бумаги.

Инструменты и приспособления: ножницы, карандаш, линейка, кисточка для клея и др.

Вспомогательные материалы: клей.

Профессиональная ориентация. Профессиональная деятельность людей по изготовлению бумаги.

Межпредметные связи

Математика: взаимное расположение предметов. Прямая и кривая линии. Отрезок. Длина отрезка. Измерение длины отрезка. Сантиметр.

Изобразительное искусство: композиция – заполнение всей поверхности плоскости листа бумаги. Гармоничное расположение изображения на листе бумаги. Выбор положения листа бумаги в зависимости от формы и расположения изображаемых предметов. Соответствие размера изображения размеру листа бумаги. Взаимосвязь фигур композиции. Развитие навыков самостоятельного поиска композиции. Ритм в декоративном изображении. Формирование понятия о форме, ее пропорциях. Орнамент.

Человек и мир: влияние людей на жизнь растений.

Литературное чтение и русский язык: обогащение словарного запаса (древесина).

Практическая деятельность. Ознакомление с элементарными свойствами бумаги. Сравнение свойств разных видов бумаги. Анализ образцов изделий (форма, цвет). Чтение схем складывания оригами и графических изображений, отражающих процесс изготовления изделия. Объяснение плана работы. Изготовление простых объектов труда с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные объекты труда

Приспособления для работы: коробочка для обрезков бумаги, закладка для книг.

Декоративные элементы интерьера: «Алый парус», «Цветик-семицветик», «Урожай» – обрывная аппликация. «Бабочки», «Замок», «Машина», «Аленький цветочек» – аппликация из геометрических фигур. «Цветущий луг», «Рыбки в аквариуме», «На поляне», «Путешествие на машине», «В цирке» – сюжетная аппликация. Украшения к празднику (цепочки, звездочки, снежинки) – конструирование из полосок бумаги.

Игрушки: фигурки зверей, рыб, птиц и др. – оригами, конструирование из полосок бумаги.

Изготовление изделий из текстильных материалов (4 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о текстильных материалах (ткань, нитки). Применение текстильных материалов. Элементарные свойства текстильных материалов: прочность, мягкость, цвет.

Основные технологические операции: разметка по лекалу, раскрой, склеивание, продергивание нитей ткани, разрезание, завязывание узлов. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: фланель, однотонный ситец, нитки.

Инструменты и приспособления: лекала, мел портновский, ножницы, кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: клей.

Профессиональная ориентация. Общее представление о профессии ткача.

Межпредметные связи

Изобразительное искусство: понятие о форме, ее пропорциях. Выбор положения листа бумаги в зависимости от формы и расположения изображаемых предметов. Выразительность цвета.

Математика: измерение длин предметов.

Литературное чтение и русский язык: обогащение словарного запаса (текстильные материалы, хлопчатобумажная ткань, фланель).

Практическая деятельность. Различение ситца и фланели по внешнему виду, на ощупь. Анализ конструкции образцов изделий (материал, форма). Чтение графических изображений, отражающих процесс изготовления изделия. Изготовление простых изделий по образцу с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные объекты труда

Приспособления для работы: игольник-книжка.

Декоративные элементы интерьера: салфетка с бахромой, «Волшебный узор», «Чудо-цветок» (аппликация из ниток).

Декоративные элементы одежды: кисточки.

Изготовление изделий из природных материалов (3 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о природных материалах. Их форма, цвет, размеры. *Вариативность использования**. Бережное отношение к природе.

Основные технологические операции: соединение деталей с помощью пластилина, склеивание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: шишки, желуди, каштаны, веточки, *плоды рябины, боярышника, барбариса**, засушенные листья и др.

Инструменты и приспособления: стеки, ножницы, кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: пластилин, клей, бумага.

Профессиональная ориентация. Профессии типа «человек – природа» (озеленитель).

Межпредметные связи

Изобразительное искусство: понятие о разнообразии форм и цвета в природе. Понятие о форме, ее пропорциях. Взаимосвязь фигур в композиции. Группировка предметов в зависимости от их формы.

Человек и мир: осенние явления в природе. Созревание плодов и семян растений. Разнообразие и красота растений. Влияние людей на жизнь растений. Необходимость охраны растений.

Практическая деятельность. Анализ готовых изделий (материал). Изготовление простых изделий по образцу, *по представлению** с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Декоративные элементы интерьера: фигурки животных «Гости леса», герои сказок, модели транспортных средств.

Игрушки: «Пингвинята», «Золотая рыбка», «Бабочка», «Лесовичок», «Ежик» и др.

Изготовление изделий из подручных материалов (2 ч)

Теоретические сведения. Нетрадиционное использование материалов. Вторая жизнь вещей.

Основные технологические операции: наклеивание, разрезание, нанизывание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: шпагат, тонкий шнур, тесьма, веревка, соломинки для коктейля.

Инструменты и приспособления: кисточка для клея, ножницы, карандаш, толстая игла.

Вспомогательные материалы: клей, бумага, тонкий картон, нитки.

Межпредметные связи

Изобразительное искусство: понятие о форме, ее пропорциях. Взаимосвязь фигур в композиции. Группировка предметов в зависимости от их формы.

Литературное чтение и русский язык: обогащение словарного запаса (шпагат, линейные материалы).

Практическая деятельность. Анализ конструкции образцов изделий. Чтение графических изображений, отражающих процесс изготовления изделия. Изготовление простых изделий по образцу, *по представлению** с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные объекты труда

Декоративные элементы интерьера: «Цветик-семицветик», «Веселые зверята» – панно из шпагата (коллективная работа), «Теремок», украшения к празднику – подвески из трубочек.

Игрушки: «Поросенок», «Котенок», «Щенок» из шпагата.

Дидактический материал: конструктор «Удивительные трубочки».

Технология народных ремесел (5 ч)

Вытинанка (2 ч)

Теоретические сведения. «Беларуская выцінанка». Симметричные, раппортные, розетковые узоры. Способы получения узора.

Основные технологические операции: складывание, вырезание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: тонкая белая и цветная бумага.

Инструменты: ножницы, карандаш.

Профессиональная ориентация. Знакомство с творчеством белорусских народных мастеров.

Межпредметные связи

Изобразительное искусство: понятие о линии и ее разновидностях.

Ритм в декоративном изображении.

Литературное чтение: обогащение словаря (вытинанка, симметрия).

Практическая деятельность. Анализ изделий. Чтение графических изображений, отражающих процесс изготовления изделия. Изготовление изделий по готовой разметке, *по представлению**: складывание бумаги в 2, 4 слоя, вырезание элементов. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Декоративные элементы интерьера: «Чудо-снежинки», гирлянды.

Приглашения, поздравительные открытки: «С Новым годом», «Все в гости к нам».

Флористика (3 ч)

Теоретические сведения. Правила сбора и засушивания листьев. Бережное отношение к природе. Свойства материалов (форма, цвет, прочность). Узор в полосе, квадрате.

Основные технологические операции: наклеивание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: листья деревьев и кустарников, засушенные в плоскости.

Инструменты: кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: клей.

Профессиональная ориентация. Знакомство с творчеством белорусских мастеров флористики.

Межпредметные связи

Изобразительное искусство: краски осенней природы. Понятие о разнообразии форм и цвета в природе. Выбор положения листа бумаги в зависимости от формы изображаемых предметов. Соответствие размера изображения размеру листа бумаги. Компоновка крупного изображения на листе бумаги. Взаимосвязь фигур в композиции. Группировка предметов в зависимости от их формы.

Человек и мир: золотая осень. Разнообразие осенней окраски листьев деревьев и кустарников. Листопад. Влияние людей на жизнь растений. Необходимость охраны растений.

Литературное чтение и русский язык: обогащение словарного запаса (флористика).

Практическая деятельность. Сравнение свойств сырых и засушенных листьев. Анализ изделий. Изготовление изделий по образцу, *по представлению**. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные объекты труда

Декоративные элементы интерьера: панно «Ковер из осенних листьев», «Узоры осени», «Осенняя сказка», узор из листьев в полосе, квадрате.

Технология хозяйствования (3 ч)

Обеспечение быта семьи (3 ч)

Теоретические сведения. Виды деятельности по самообслуживанию в домашних условиях. Слова «хочу» и «надо» в наших семьях. Экономия электроэнергии и воды.

Оформление подарков. *Оформление интерьера комнаты к празднику**.

Сервировка праздничного стола к чаю. Необходимая посуда. Складывание бумажных салфеток. Культура поведения за столом.

Профессиональная ориентация. Профессии типа «человек – человек» (официант). Беседа «Дружно не грузно, а врозь – хоть брось».

Межпредметные связи

Человек и мир: я и моя семья. Обязанности ребенка в семье. Опасные ситуации дома. Правила личной гигиены. Как ухаживать за одеждой и обувью.

Русский язык и литературное чтение: восприятие и анализ произведений (загадок, пословиц, сказок и т.д.). Литературное творчество и импровизация (составление рассказов, сказок). Культура речи.

Практическая деятельность. Организационно-деятельностная игра «Мамины (папины) помощники». Оформление подарков, классного кабинета к празднику (коллективная работа). Сервировка стола к чаю.

Технология растениеводства (1 ч)

Уход за комнатными растениями (1 ч)

Теоретические сведения. Общие правила ухода за комнатными растениями.

Профессиональная ориентация. Профессии типа «человек – природа» (цветовод).

Межпредметные связи

Человек и мир: растения – часть живой природы. Разнообразие и красота растений.

Литературное чтение и русский язык: обогащение словарного запаса (названия растений).

Практическая деятельность. Полив и опрыскивание растений, рыхление почвы, удаление пыли с листьев, *мытье поддонов**.

Я и мир технологий (1 ч)

Подведение итогов года. Выставка изделий, изготовленных в текущем году. Презентация и анализ лучших изделий.

Рекомендации по заготовке летом природного материала, необходимого для работы во II классе: шишки, желуди, каштаны, веточки, скорлупа орехов, корни деревьев, перья и др.; цветы, листья, веточки растений, засушенные в плоскости, соломка.

Практическая деятельность. Выполнение коллективной работы с использованием изученных материалов и освоенных технологических операций.

Примерное итоговое задание: коллективная работа «Танец бабочек».

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Следовать правилам:

безопасной работы, организации рабочего места;

бережного отношения к инструментам, экономного расходования материалов;

трудовой дисциплины.

Иметь представление о (об):

значении труда в нашей жизни;

основных требованиях к качеству изделия;

основных свойствах изученных материалов;

вытинанке и флористике;

правилах экономии электроэнергии и воды;

общих правилах ухода за комнатными растениями;

профессиях, с которыми познакомились на учебных занятиях.

Распознавать:

изученные материалы, инструменты и приспособления.

Читать и понимать:

графические изображения последовательности изготовления изделий, схемы складывания оригами.

Осуществлять (выполнять):

организацию рабочего места;

изученные технологические операции изготовления изделий (под руководством учителя по образцу, рисунку);

оценку качества готового изделия и процесса его изготовления;

сервировку стола к чаю;

полив и опрыскивание растений, рыхление почвы, удаление пыли с листьев.

Приобрести опыт:

изготовления простых изделий.

Использовать приобретенные навыки в практической деятельности и повседневной жизни:

планировать свою деятельность и контролировать ее ход;

осуществлять организацию своего рабочего места;

осуществлять технологический процесс изготовления изделий под руководством учителя или взрослого по образцу, эскизу, рисунку;

осуществлять отделку и украшение готовых изделий;

осуществлять простейшие работы по уходу за комнатными растениями;

осуществлять сервировку стола к чаю;

соблюдать правила безопасной работы с материалами, инструментами.

Проявлять:

любовь к труду и природе, уважение к людям труда и результатам их деятельности;

внимательность, ответственность и добросовестность;

аккуратность и бережливость.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Физическая культура и здоровье»
для I класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЗДОРОВЬЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебный предмет «Физическая культура и здоровье» решает задачи общего физкультурного образования, разностороннего физического, интеллектуального, духовно-нравственного развития и оздоровления учащихся. Его содержание направлено на укрепление здоровья, профилактику заболеваний, формирование здорового физически активного образа жизни учащихся; оказывает развивающее влияние на мировоззрение учащихся, формирует психические, психофизические, морально-волевые и другие качества личности. Регулярные физкультурно-оздоровительные учебные занятия содействуют восстановлению и повышению умственной и физической работоспособности учащихся.

Специфической особенностью учебной программы учебного предмета «Физическая культура и здоровье» является использование на каждом учебном занятии разнообразных средств физического воспитания для решения триединой задачи образования, воспитания и оздоровления учащихся.

Целью изучения учебного предмета «Физическая культура и здоровье» на I ступени общего среднего образования является формирование физической культуры личности и оздоровление учащихся с учетом их возрастных особенностей.

Образовательные задачи:

– формирование доступных в младшем школьном возрасте физкультурных знаний;

– формирование двигательных умений и навыков;

– обучение способам физкультурной деятельности;

– развитие способности применять изученные физкультурные знания, использовать двигательные умения и навыки во внеурочное время;

– формирование знаний, умений и навыков безопасного поведения во время организованных и самостоятельных игр и физкультурных занятий в экологически неблагоприятных условиях.

Воспитательные задачи:

– воспитание отношения к собственному здоровью и здоровью окружающих как к ценности;

– развитие потребности в регулярной физкультурно-оздоровительной и спортивной активности;

– содействие гармоничному физическому, духовно-нравственному, интеллектуальному и эмоциональному развитию;

– воспитание дисциплинированности, честности, исполнительности, коллективизма, отзывчивости, смелости;

– формирование межличностных отношений со сверстниками в процессе физкультурной и спортивной деятельности.

Оздоровительные задачи:

– профилактика заболеваний, стрессовых состояний;

– формирование навыков здорового физически активного образа жизни;

– укрепление физического здоровья учащихся;

– развитие координационных и кондиционных способностей;

– содействие разностороннему физическому развитию;

– формирование правильной осанки.

Для повышения оздоровительного эффекта учебного предмета «Физическая культура и здоровье» учебные занятия проводятся на открытых пришкольных площадках.

Содержание учебной программы распределено по следующим разделам (табл. 1, 5):

«Основы физкультурных знаний»;

«Умения, навыки, способы деятельности»;

«Развитие двигательных способностей».

Темы раздела **«Основы физкультурных знаний»** изучаются на уроках физической культуры в течение учебного года в форме непродолжительных рассказов, бесед (5–10 мин) и предусматривают формирование у учащихся знаний и представлений о физической культуре как части общей культуры человека.

Раздел **«Умения, навыки, способы деятельности»** включает физические упражнения, составляющие содержание «школы движений»: разновидности ходьбы, бега, прыжки, метание, лазанье, передвижение на лыжах, плавание; элементы спортивных и подвижных игр, упражнения в равновесии и в висе, акробатические упражнения.

Содержание раздела **«Развитие двигательных способностей»** представлено подвижными играми и игровыми заданиями, тестовыми упражнениями для определения уровня развития двигательных способностей учащихся.

Учебная программа предусматривает преимущественное использование игровой формы проведения занятий с учащимися, что повышает эффективность решения следующих задач:

– закрепление и совершенствование двигательных умений, навыков и изученных способов деятельности;

– развитие координационных (точное воспроизведение пространственных, временных и силовых характеристик движений, их темпа и ритма; сохранение равновесия; быстрое и своевременное реагирование на изменяющиеся ситуации; согласованность одновременных и последовательных движений различными частями тела) и кондиционных (скоростных, силовых, скоростно-силовых, общей выносливости, гибкости) способностей.

Специфика учебной программы «Физическая культура и здоровье» предусматривает:

– строгий дифференцированный подбор учебного материала с учетом его освоения учащимися, отнесенными по состоянию здоровья к основной и подготовительной медицинским группам[1];

– ежегодное выполнение унифицированных тестовых упражнений для определения индивидуального уровня развития двигательных способностей учащихся. Учащиеся I класса выполняют тестовые упражнения один раз в конце учебного года, а учащиеся II–IV классов – два раза в учебном году: в сентябре и мае. Условия выполнения тестовых упражнений для индивидуального определения уровня развития двигательных качеств учащихся изложены в приложениях 2, 3;

– тесную взаимосвязь содержания уроков физической культуры и здоровья с двигательной активностью учащихся в режиме учебного и продленного дня, регулярным участием в физкультурно-оздоровительных мероприятиях.

[1] Учащиеся, отнесенные по состоянию здоровья к специальной медицинской группе, занимаются на учебных занятиях физической культуры и здоровья по специальным учебным программам, утвержденным Министерством образования Республики Беларусь по согласованию с Министерством здравоохранения Республики Беларусь.

Приоритетными для учебного предмета «Физическая культура и здоровье» являются:

– *общеучебные умения и навыки:* наблюдение, анализ, измерение, оценка, сравнение, участие в диалоге;

– *универсальные способы деятельности:* исследование несложных практических ситуаций, связанных с решением двигательных задач преимущественно в условиях игровой деятельности;

– *физкультурные компетенции: моторная* (двигательная), *самоконтроля* во время занятий; *общекультурная* компетенция (в вопросах возникновения и возрождения Олимпийских игр, достижений на них отечественных спортсменов).

Результаты освоения учебного предмета «Физическая культура и здоровье» сформулированы в учебных требованиях к учащимся, заканчивающим I, II, III и IV классы. Приоритетом учебного предмета является освоение содержания, значимого для:

– становления гуманистической направленности личности;

– повышения эмоциональной насыщенности учебной деятельности учащихся;

– формирования индивидуальных норм деятельности и поведения на учебных занятиях;

– становления ценностного отношения к своему здоровью;

– самостоятельных занятий физическими упражнениями;

– ведения здорового физически активного образа жизни.

Учебно-методическое и материально-техническое обеспечение образовательного процесса по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» регламентируется документом, утвержденным постановлением Министерства образования Республики Беларусь[1].

Перечень и нормы обеспечения спортивным инвентарем и оборудованием, необходимыми для организации физического воспитания обучающихся при получении ими общего среднего, специального, профессионально-технического и среднего специального образования, проведения с ними физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий (утверждены постановлением Министерства образования Республики Беларусь от 14.07.2014 № 105).

Содержание учебного предмета

Таблица 1

Примерное распределение учебного материала

Разделы, темы учебного материала	Количество часов
Введение в школьную жизнь	4
Основы физкультурных знаний	3
Основы безопасности знаний	0,5
Гигиенические знания	0,5
Здоровый образ жизни	1
Самостоятельные занятия физическими упражнениями	0,5
Олимпизм и олимпийское движение	0,5
Умения, навыки, способы деятельности	61
Строевые упражнения	3
Общеразвивающие упражнения	8
Ходьба	2
Бег	4
Прыжки	5
Метание	4
Лазанье	5
Акробатические упражнения	8
Упражнения в равновесии	4
Элементы спортивных и подвижных игр	10
Передвижение на лыжах[1]	8
Плавание[2]	до 16 ч
Развитие двигательных способностей[3]	
Подвижные игры и игровые задания	+
Определение уровня развития двигательных способностей[4]	+
Примерные рекомендации по недельному двигательному режиму	+
ВСЕГО	68

---

[1] При бесснежной зиме заменяется учебным материалом других тем.

[2] При наличии условий для обучения плаванию в объеме до 16 часов за счет раздела «Умения, навыки, способы деятельности».

[3] Время, отводимое на каждом уроке на развитие двигательных способностей учащихся, входит в расчет часов соответствующей темы раздела «Умения, навыки, способы деятельности».

[4] Планируется на последние две недели учебного года.

ВВЕДЕНИЕ В ШКОЛЬНУЮ ЖИЗНЬ

Игры с бегом: «Ловишки», «Уголки», «Охотники и обезьяны», «Парный бег», «Мышеловка», «Мы – веселые ребята», «Караси и щука», «Хитрая лиса», «Встречные перебежки», «Пустое место», «Затейники».

Игры с ползанием и лазаньем: «Кто скорее до флажка», «Медведь и пчелы», «Пожарные на учении».

Игры с метанием: «Охотники и зайцы», «Брось за флажок», «Попади в обруч», «Сбей кегли», «Мяч водящему», «Школа мяча».

Игровые задания и эстафеты с переноской и передачами мячей, флажков, использованием скакалок и другого инвентаря.

ОСНОВЫ ФИЗКУЛЬТУРНЫХ ЗНАНИЙ

Основы безопасности занятий. Правила безопасного поведения в местах занятий физической культурой (в спортивном зале, на игровой и спортивной площадках, лыжне, в бассейне). Правила безопасного передвижения к местам занятий и обратно. Меры предупреждения опасности на воде, в парках, во дворе, дома.

Гигиенические знания. Требования к одежде и обуви для физкультурных занятий в различных условиях. Правильная осанка и ее значение для здоровья и хорошей учебы.

Здоровый образ жизни. Представление о здоровье и здоровом образе жизни. Режим дня учащегося первого класса. Влияние занятий физическими упражнениями на здоровье, настроение, учебу.

Самостоятельные занятия физическими упражнениями. Требования к выполнению комплекса упражнений утренней гимнастики. Правила выполнения упражнений для формирования правильной осанки.

Олимпизм и олимпийское движение. Представление об Олимпийских играх древности, легенды и мифы олимпиад, программа и участники Олимпийских игр, последние Олимпийские игры древности.

УМЕНИЯ, НАВЫКИ, СПОСОБЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Строевые упражнения. Основная стойка, построение в колонну по одному, в шеренгу, в круг; расхождение по заранее установленным местам, размыкание на ширину поднятых в стороны рук; повороты переступанием, прыжком. Выполнение команд «Становись!», «Равняйсь!», «Смирно!», «Вольно!», «Направо!», «Налево!», «Класс, шагом марш!», «Класс, стой!».

Общеразвивающие упражнения. Упражнения без предметов, с гимнастической палкой, мячом, скакалкой в исходных положениях «стоя», «сидя», «лежа»; упражнения для формирования правильной осанки в основной стойке, сидя на гимнастической скамейке, на полу; комплексы упражнений утренней гимнастики без предметов, с мячом, со скакалкой; подтягивание в висе стоя, сгибание и разгибание рук в упоре лежа на гимнастической скамейке, на полу; вис на согнутых руках.

Ходьба. Ходьба обычным и широким шагом, на носках, по разметкам, по линии, переступая через препятствия, под музыкальное сопровождение, с удержанием гимнастической палки, мяча одной и двумя руками в различных положениях.

Бег. Бег в колонне в медленном и среднем темпе, с ускорением, в чередовании с ходьбой; на носках, с подниманием бедра, с изменением направления по сигналу; челночный бег 4 х 9 м (тестовое упражнение); бег 10, 20, 30 м с высокого старта; 6-минутный бег; бег 500 м (девочки), 800 м (мальчики).

Прыжки. Имитация прыжков птиц, животных; прыжки «по кочкам», через «удочку», через короткую и длинную скакалку; выпрыгивание с доставанием рукой подвешенного предмета; прыжки на двух ногах с продвижением вперед; в длину с места толчком двух ног (тестовое упражнение); прыжок через вертикальное препятствие (резинка, планка на высоте 20–25 см); прыжки в длину с малого (5–6 шагов) разбега.

Метание. Подбрасывание малого мяча вверх и ловля двумя руками, перебрасывание мяча из руки в руку; удары мячом о пол и ловля после отскока двумя руками; метание малого мяча одной рукой с места в щит с расстояния 2–3 м из положения стоя лицом в сторону метания; метание набивного мяча (0,5 кг) двумя руками из-за головы из исходного положения «сидя ноги врозь», двумя руками снизу из исходного положения «стоя ноги врозь».

Лазанье. Лазанье по горизонтальной гимнастической скамейке в упоре присев, в упоре стоя на коленях; подтягивание на горизонтальной гимнастической скамейке в положении «лежа на животе»; лазанье по гимнастической стенке разноименным и одноименным способами.

Акробатические упражнения. Перевороты в правую и левую стороны из исходного положения «лежа на спине, руки внизу», «лежа на спине, руки вверху»; выпрыгивания вверх из исходного положения «упор присев», группировка из исходного положения «стоя», «сидя», «лежа на спине»; перекат из группировки в приседе назад с возвращением в присед; кувырок вперед в группировке.

Упражнения в равновесии. Стойка на одной ноге, вторая нога согнута со сменой положения рук в стороны, вперед, за головой; ходьба по прямой линии на полу обычным и укороченным шагом, по гимнастической скамейке, по рейке гимнастической скамейки.

Элементы спортивных и подвижных игр. Перебрасывание теннисного мяча из руки в руку; подбрасывание вверх теннисного мяча с последующей ловлей двумя руками, одной рукой; бросок теннисного мяча в стенку с последующей ловлей двумя руками после отскока от стенки и пола.

Подбрасывание волейбольного мяча[1] вверх и ловля двумя руками; то же с одним-двумя хлопками, с отскоком от пола; перебрасывание мяча через волейбольную сетку двумя руками от груди, от головы, одной рукой от плеча; перебрасывание мяча в парах друг другу с ловлей двумя руками; броски мяча в пол с последующей ловлей двумя руками; броски мяча одной и двумя руками в вертикальную цель (гимнастический обруч, нижний край которого на высоте 1,5–2 м от пола).

[1] Допускается использовать любой мяч диаметром 25–30 см.

Ведение футбольного мяча[2] по прямой одной ногой, попеременно правой и левой ногами «змейкой», «челноком»; остановка катящегося мяча правой и левой ногами; передачи мяча в парах друг другу правой и левой ногами; удары ногой по неподвижному мячу с попаданием в ворота.

[2] Допускается использовать любой мяч диаметром 25–30 см.

Передвижение на лыжах. Переноска лыж к местам занятий и обратно; одевание, снимание лыж; стойки на лыжах: основная, высокая, низкая; ступающий и скользящий шаги без палок, с палками; повороты переступанием на месте вокруг пяток лыж, вокруг носков лыж; подъем в гору лесенкой; спуски с гор в высокой стойке.

Плавание. Приседания с погружением в воду с головой; выдох в воду; доставание предметов со дна, открывая глаза в воде; скольжение лежа на груди и лежа на спине с опорой руками о плавательную доску и без опоры; движения ног способом «кроль» с опорой руками о дно, о бортик бассейна, с поддержкой партнера, стоящего на месте; скольжение на спине, на груди после отталкивания от бортика с движениями ног способом «кроль».

Игровые задания: «Спрячься в воду», «Лягушата», «Поплавок».

Игры: «Медуза», «Звездочка», «Хоровод», «Фонтан», «Буря на море», «Охотники и утки», «Качели».

РАЗВИТИЕ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ

Подвижные игры и игровые задания

Подвижные игры и игровые задания[3] используются на уроках физической культуры и здоровья для закрепления и совершенствования изученных двигательных умений, навыков, способов деятельности, развития координационных и кондиционных двигательных способностей.

[3] Для учащихся, не занимающихся в спортивных или физкультурных группах.

Игры с выполнением строевых команд: «Кто быстрее станет в строй», «Построй круг», «Построй колонну», «Путешествие на корабле», «Река и ров», «У ребят порядок строгий», «Елочки-березки», «Рыбки-крабики».

Игры для развития внимательности: «Фигуры», «Лес, болото, озеро», «Нос, нос, нос, лоб», «Класс, смирно!», «День и ночь», «Товарищ капитан», «Делай, как я», «Запрещенное движение», «Затейники», «Сделай фигуру», «Зеркало».

Игры для развития координационных способностей: «Борода», «Грушка», «Молоко», «Посадка картошки», «Змея», «Калим-бам-ба», «Метка», «Веревка-змейка», «Не сойди с места», «Сбор урожая», «Двенадцать палочек», «Салки в парах», «Успей взять», «Проворные мотальщики», «Канатоходец», «Кто дольше не уронит», «С кочки на кочку», «Совушка», «Переправа».

Игры и игровые задания с бегом: «Ключи», «Кто быстрее», «Отдай ленту», «Быстро возьми и положи», «Перемени предмет», «Догони свою пару», «Два Мороза», «Совушка», «Кто быстрее докатит обруч», «Не замочи ноги», «Успей догнать», «Скворечник», «Найди пару», «Поезд», «Бездомный заяц», «Маяк», «Конники-спортсмены», «Гуси-лебеди», «Пустое место», «Краски», «Свободное место».

Игры и игровые задания с прыжками: «Пингвины с мячом», «Спрыгни и повернись», «Не наступи», «Волк во рву», «Зайцы в огороде», «Лягушка и цапля», «Воробьи и кошки», «Удочка», «Поймай комара», «С кочки на кочку», «Не попадись», «Салки».

Игры и игровые задания с метанием: «Передал – садись», «Мяч в корзину», «Успей поймать», «Кого назвали – тот ловит», «Кто дальше», «Охотники и зайцы», «Подвижная цель», «Кто самый меткий», «Успей поймать», «Мяч водящему», «Догони мяч», «Мишень-качалка».

Игры и игровые задания с лазаньем и перелезанием: «С мячом под дугой», «Переползи – не урони», «Кто быстрее к флажку», «Перелет птиц», «Ловля обезьян», «Пожарные», «Медведи и пчелы».

Игры с передвижением на лыжах: «Шире шаг», «Кто самый быстрый», «К своим флажкам», «Встречная эстафета».

Игры с выполнением тестовых упражнений: «Выполняй без ошибок», «Самый ловкий», «Самый быстрый», «Самый сильный».

Определение уровня развития двигательных способностей учащихся

Индивидуальный уровень двигательных способностей учащегося определяется с помощью тестовых упражнений, которые выполняются учащимися только в конце учебного года. В течение одного урока рекомендуется планировать и использовать не более двух тестовых упражнений. Критерии определения уровня развития двигательных способностей учащихся представлены в таблицах 2, 3.

Таблица 2

Шкала оценки уровня развития двигательных способностей мальчиков I класса

№ п/п	Тестовое упражнение	Уровни развития двигательных способностей, баллы									
		Низкий		Ниже среднего		Средний		Выше среднего		Высокий	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Прыжок в длину с места (см)	103 и менее	104	110	115	119	122	126	130	134	140 и более
2	Челночный бег 4 х 9 м (с)	14,0 и более	13,9	13,4	13,1	12,8	12,5	12,3	12,1	11,8	11,5 и менее
3	Вис на согнутых руках (с)	2 и менее	3	4	5	7	10	12	14	17	23 и более
4	Наклон вперед из исходного положения «сидя на полу» (см)	–9 и менее	–8	–6	–4	–2	1	3	5	7	10 и более
5	Бег 30 м (с)	7,7 и более	7,6	7,5	7,3	7,0	6,9	6,7	6,5	6,4	6,2 и менее
6	6-минутный бег (м) *или*	700 и менее	710	800	860	900	950	1000	1020	1080	1140 и более
	бег 800 м (мин, с)	6,56 и более	6,55	6,29	6,00	5,35	5,13	5,08	4,54	4,40	4,25 и менее

Таблица 3

Шкала оценки уровня развития двигательных способностей девочек I класса

№ п/п	Тестовое упражнение	Уровни развития двигательных способностей, баллы									
		Низкий		Ниже среднего		Средний		Выше среднего		Высокий	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Прыжок в длину с места (см)	94 и менее	95	100	105	110	112	115	119	122	130 и более
2	Челночный бег 4 х 9 м (с)	14,7 и более	14,6	14,0	13,7	13,4	13,2	12,9	12,5	12,2	12,0 и менее
3	Поднимание туловища из исходного положения «лежа на спине» за 30 с (раз)	7 и более	8	10	11	12	14	15	17	18	20 и более
4	Наклон вперед из исходного положения «сидя на полу» (см)	–5 и менее	–4	–2	0	1	2	3	4	5	6 и более
5	Бег 30 м (с)	7,8 и более	7,7	7,4	7,2	6,9	6,8	6,6	6,5	6,4	6,2 и менее
6	6-минутный бег (м) *или*	650 и менее	660	760	800	850	890	920	970	1000	1110 и более
	бег 500 м (мин, с)	4,16 и более	4,15	3,58	3,54	3,35	3,23	3,10	3,05	2,50	2,40 и менее

Таблица 4

Примерные рекомендации по недельному двигательному режиму учащихся I класса[1]

№ п/п	Виды двигательной деятельности[2]	Объем двигательной деятельности за неделю	
		мальчики	девочки
1	Бег в подвижных играх во дворе, в парке (км) *или*	до 6	до 5
2	ходьба на лыжах (км)	7–9	6–8
3	Прыжки через короткую скакалку (кол-во раз)	500–600	500–600
4	Подтягивание в висе на высокой перекладине (кол-во раз) *или*	30–45	–
5	подтягивание на низкой перекладине (кол-во раз)		60–80

6	Сгибание и разгибание рук в упоре лежа (кол-во раз)	30–50	30–50 на повышенной опоре
7	Наклоны вперед из исходного положения «сидя на полу ноги вместе» («складка с задержкой 5–8 с») (кол-во раз) *или*	20–30	20–30
8	наклон вперед «до отказа» из исходного положения «сидя на полу ноги врозь» (кол-во раз)	50–60	50–60
9	Из исходного положения «лежа на спине руки за головой» поднимание и опускание туловища (кол-во раз) *или*	20–30	20–30
10	из исходного положения «лежа на спине» поднимание и опускание прямых ног (кол-во раз)	30–40	30–40

[1] Для учащихся, не занимающихся в спортивных или физкультурных группах.

[2] Упражнения выполняются в дни, свободные от уроков физической культуры и здоровья.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Иметь представление:

о здоровье человека;

о здоровом образе жизни и месте в нем физических упражнений;

об Олимпийских играх древности.

Знать, понимать и выполнять:

требования здорового образа жизни;

правила безопасного поведения на уроках физической культуры;

требования к профилактике травматизма при самостоятельном выполнении упражнений и во время подвижных игр;

правила самостоятельных занятий физическими упражнениями и выполнения домашних заданий;

режим учебного и выходного дня;

гигиенические требования к одежде и обуви для занятий физической культурой;

изученные упражнения, способы деятельности, строевые команды.

Владеть навыками и способами деятельности:

играть в разученные подвижные игры;

технически правильно выполнять тестовые упражнения для оценки уровня развития двигательных способностей;

сравнивать результаты и технику выполнения упражнений (двигательных действий) с эталоном – образцом, рисунком, правилом.

Использовать приобретенные знания, умения, навыки на уроках и в повседневной жизни:

выполнять упражнения для формирования правильной осанки, комплексы упражнений утренней гимнастики и физкультминуток;

выполнять различные способы передвижения в ходьбе, беге, прыжках, на лыжах;

выполнять метание малого мяча одной рукой, передачи и ловлю мяча двумя руками, ведение мяча одной ногой и попеременно правой и левой ногами, удары ногой по мячу с попаданием в ворота;

выполнять скольжение по воде на груди и на спине с движениями ног способом «кроль».

Приложение 1

УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПО УЧЕБНОМУ ПРЕДМЕТУ «ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЗДОРОВЬЕ»

Перечень и нормы обеспечения спортивным инвентарем и оборудованием, необходимыми для организации физического воспитания обучающихся при получении ими общего среднего, специального, профессионально-технического и среднего специального образования, проведения с ними физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий[1]

Спортивный инвентарь и оборудование для гимнастики, акробатики, аэробики и атлетической гимнастики							
№ п/п	Наименование	Единица измерения	Количество в учреждении образования с числом учащихся (чел.):				Примечания
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Аптечка	штука	1 штука в каждом спортивном зале				–
2	Бревно гимнастическое	штука	–	1	1	1	–
3	Брусья гимнастические универсальные	штука	1	1	1	2	–
4	Гантели переменной массы (0,5–5 кг)	пара	10	20	40	40	–
5	Гриф для штанги	штука	1	1	2	2	Масса до 10 кг
6	Гиря	штука	2	4	4	6	16 кг, 24 кг
7	Диски для штанги	пара	8	8	16	16	От 1 до 15 кг
8	Жерди для гимнастических брусьев	штука	1	2	3	4	–
9	Канат для лазанья диаметром 30 мм	штука	1	1	2	3	–
10	Канат для перетягивания	штука	1	1	1	1	–
11	Кегли	штука	6	8	10	12	–
12	Козел гимнастический	штука	1	1	1	2	–
13	Конь гимнастический	штука	1	1	1	2	–
14	Коврик туристский	штука	12	12	24	24	Для занятий спецмедгрупп
15	Мат гимнастический	штука	10	20	30	40	–
16	Мостик гимнастический	штука	2	2	2	4	–
17	Мяч малый резиновый	штука	10	16	16	20	–
18	Обруч гимнастический	штука	15	20	30	40	–
19	Палка гимнастическая	штука	10	20	40	40	–
20	Перекладина гимнастическая	штука	1	1	1	2	–
21	Перекладина навесная	штука	5	10	10	10	–
22	Скакалка гимнастическая	штука	20	20	40	40	–
23	Скакалка гимнастическая	штука	2	2	3	3	Длина 5 м
24	Скамейка гимнастическая	штука	6	8	10	15	–
25	Стенка гимнастическая	штука	6	10	10	16	–
26	Флажок	штука	10	15	20	20	–
27	Эспандер	штука	6	10	10	20	–
Легкоатлетический спортивный инвентарь							
1	Брусок деревянный 5 х 5 х 10 см	пара	4	8	10	16	–
2	Канат оградительный с флажками	метр	100	100	100	200	–
3	Колодки стартовые	пара	2	4	6	8	–
4	Комплект нагрудных номеров	комплект	1	1	1	2	От 1 до 100
	Мяч:						–
5	набивной медбол 1 кг	штука	5	10	15	20	–
6	набивной медбол 2 кг	штука	5	10	15	20	–
7	набивной медбол 3 кг	штука	5	8	10	15	–
8	набивной медбол 5 кг	штука	5	8	8	10	–
9	для метания (150 г)	штука	12	15	20	30	–
	Планка:						–
10	для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–

11	измерительная для прыжков в высоту	штука	1	1	2	3	–
12	Рулетка измерительная	штука	1	1	2	4	–
13	Секундомер	штука	2	3	5	10	–
14	Стойки для прыжков в высоту	пара	1	1	2	3	–
15	Транспаранты «Старт», «Финиш»	штука	1	1	2	2	–
16	Туфли беговые с шипами	пара	10	20	30	60	–
17	Эстафетная палочка	штука	8	10	16	20	–
Спортивный инвентарь для зимних видов спорта							
1	Ботинки лыжные	пара	30	60	100	150	–
2	Коньки	пара	10	20	30	50	Разных размеров
3	Клюшка хоккейная	штука	12	20	30	50	–
4	Лыжи беговые	пара	30	60	100	150	–
5	Лыжные крепления	пара	30	60	100	150	–
	Мазь лыжная	комплект	–	–	–	–	Приобретается по мере необходимости
6	Палки лыжные	пара	30	60	100	150	–
7	Санки	штука	10	10	10	10	–
8	Шайба хоккейная	штука	8	12	12	18	–
Инвентарь для спортивных, подвижных и народных игр							
1	Бита для городков	штука	4	4	8	8	
	Волан	штука	–	–	–	–	Приобретается по мере необходимости
	Ворота:						
2	гандбольные	пара	1	1	1	2	–
3	футбольные	пара	1	1	1	2	–
4	Городки	комплект	2	3	4	6	–
5	Кольцо баскетбольное	пара	4	6	8	14	–
6	Комплект для настольного тенниса	комплект	2	4	6	6	–
7	**Мяч:**						
8	баскетбольный	штука	10	20	30	60	–
9	волейбольный	штука	10	20	30	60	–
10	гандбольный	штука	4	6	10	20	–
11	малый резиновый	штука	10	20	30	60	–
	для настольного тенниса	штука	–	–	–	–	Приобретается по мере необходимости
	теннисный	штука	–	–	–	–	Приобретается по мере необходимости
12	футбольный	штука	5	10	15	30	–
13	Насос	штука	1	2	2	4	–
	Ракетка:						
14	бадминтонная	пара	10	15	20	30	–
15	для настольного тенниса	пара	6	12	18	24	–
16	теннисная	пара	5	10	15	20	–
17	Свисток судейский	штука	2	3	4	6	–
	Сетка:						
18	для бадминтона	штука	1	1	2	3	–
19	для баскетбольных колец	пара	6	10	15	30	–
20	волейбольная	пара	1	2	3	4	–
21	для гандбольных ворот	пара	1	1	1	2	–
22	теннисная	штука	2	2	3	4	–
23	футбольная	пара	1	1	1	2	–
24	**Стойки:**						
25	баскетбольные	пара	1	1	2	3	–
26	волейбольные	пара	1	1	2	3	–
27	для обводки	штука	8	10	15	20	–
28	Стол для настольного тенниса	штука	2	3	4	6	–
29	Флажок судейский	штука	6	6	8	8	–
30	Часы шахматные	штука	2	4	4	6	–

31	Шашки	комплект	6	8	12	20	–
32	Шахматы	комплект	6	8	12	20	–
33	Щит баскетбольный	пара	2	4	6	10	–
Спортивный туристский инвентарь							
1	Аптечка походная	штука	2	2	4	4	–
2	Карабин туристский	штука	10	15	20	30	–
3	Компас	штука	6	8	12	20	–
4	Коврик туристский	штука	20	30	40	60	–
5	**Комплект:**						
6	костровых принадлежностей	штука	2	4	6	10	–
7	посуды для приготовления пищи	штука	2	4	6	10	–
8	Мешок спальный	штука	20	30	40	60	–
9	Палатка туристская	штука	6	10	10	20	–
10	Рюкзак туристский	штука	20	30	40	60	–
11	Топорик туристский	штука	2	4	6	10	–
	Фал капроновый:						
12	диаметром 8–10 мм	метр	40	80	100	150	–
13	диаметром 12–14 мм	метр	40	40	50	50	–
Спортивный инвентарь для многоборий Государственного физкультурно-оздоровительного комплекса Республики Беларусь							
1	Винтовка пневматическая	штука		2		4	–
	Патроны для винтовки пневматической	штука	–	–	–	–	Приобретается по мере необходимости
Дополнительный спортивный инвентарь и оборудование, приобретаемые за счет средств приносящей доходы деятельности, безвозмездной (спонсорской) помощи юридических лиц, индивидуальных предпринимателей							
Технические средства обучения							
1	Видеокамера	штука	1	1	1	1	–
2	Компьютер	штука	1	1	1	1	–
3	Мегафон	штука	1	1	2	3	–
4	Микрофон	штука	1	1	1	2	–
5	Музыкальный центр	штука	1	1	1	1	–
6	Проектор мультимедийный	штука	1	1	1	1	–
7	Телевизор	штука	1	1	1	1	–
8	Усилитель с колонками	штука	1	1	1	1	–
9	Шнур (удлинитель) электрический	штука	1	1	1	1	До 50 м
10	Экран переносной	штука	1	1	1	1	Экран переносной
Спортивный гимнастический инвентарь и оборудование							
1	Веревочка с грузом	штука	2	3	4	6	До 5 м
2	Тренажер (операционный или многофункциональный)	штука	2	4	4	6	–
3	Штанга	штука	1	2	2	3	–
4	Эспандер	штука	6	8	10	15	–
5	Гантели разборные	пара	4	8	10	12	До 10 кг
Спортивная экипировка для сборных команд учреждения образования							
1	Костюм спортивный	штука	10	18	20	20	–
2	Майка, полурукавка, футболка спортивная	штука	10	18	20	20	–
3	Трусы спортивные	штука	10	18	20	20	–
4	Кроссовки спортивные	пара	10	18	20	30	–

[1] К постановлению Министерства образования Республики Беларусь от 14.07.2014 № 105.

Приложение 2

УСЛОВИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕСТОВЫХ УПРАЖНЕНИЙ

Бег 500, 800 м выполняется на беговой дорожке стадиона с высокого старта. Рекомендуется класс делить на группу девочек и группу мальчиков. Старт – групповой. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Не допускается переходить на шаг,

останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, определяется низкий уровень развития двигательных способностей. Результат в беге измеряется с точностью до 1 с.

6-минутный бег выполняется на беговой дорожке стадиона, которая предварительно размечается на каждые 10 или 20 м. Рекомендуется проводить забеги раздельно среди мальчиков и девочек. Группа мальчиков (девочек) стартует одновременно. Во время бега учитель считает количество кругов, которые преодолели учащиеся. По истечении 6 мин учитель подает звуковой сигнал (например, свисток), после которого учащиеся переходят на шаг, запомнив место, где их застал сигнал. Затем учитель каждому индивидуально высчитывает длину преодоленной дистанции с учетом количества полных кругов и той части беговой дорожки, где учащийся перешел на шаг.

При выполнении тестового упражнения не допускается переходить на шаг, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, определяется низкий уровень развития двигательных способностей. Результат измеряется с точностью до 10 м.

Вис на согнутых руках выполняется на гимнастической перекладине из исходного положения «вис хватом сверху». Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. По команде учителя (одновременно включается секундомер) учащийся принимает исходное положение «вис на согнутых руках». При этом подбородок должен быть на уровне или выше уровня перекладины. Секундомер выключается тогда, когда подбородок учащегося опустится ниже уровня перекладины. Результат измеряется с точностью до 1 с.

Поднимание туловища из положения «лежа на спине» за 30 с выполняется на гимнастическом мате из исходного положения «лежа на спине, руки скрестно перед грудью, ладони на локтевых суставах, стопы ног зафиксированы». Угол в коленном суставе составляет 90 градусов.

Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Во время выполнения упражнения не допускаются рывки руками. Засчитывается количество наклонов туловища при касании локтевых и коленных суставов с последующим опусканием на спину и касанием лопатками гимнастического мата.

Бег 30 м проводится на прямой беговой дорожке стадиона. Допускается использование высокого или низкого старта. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Учащемуся, нарушившему правила соревнований в беге (фальстарт, забегание на соседнюю дорожку), может быть предоставлена одна дополнительная попытка. Результат бега измеряется с точностью до 0,1 с.

Челночный бег 4 х 9 м выполняется в спортивном зале на половине волейбольной площадки. Количество участников в одном забеге – не более двух человек. Каждому учащемуся предоставляются две попытки подряд. По команде «На старт!» учащиеся подходят к линии старта (как правило, это середина волейбольной площадки), по команде «Внимание!» принимают положение высокого старта по направлению к лицевой линии, где напротив каждого лежат два бруска 50 х 50 х 100 мм на расстоянии 100 мм друг от друга.

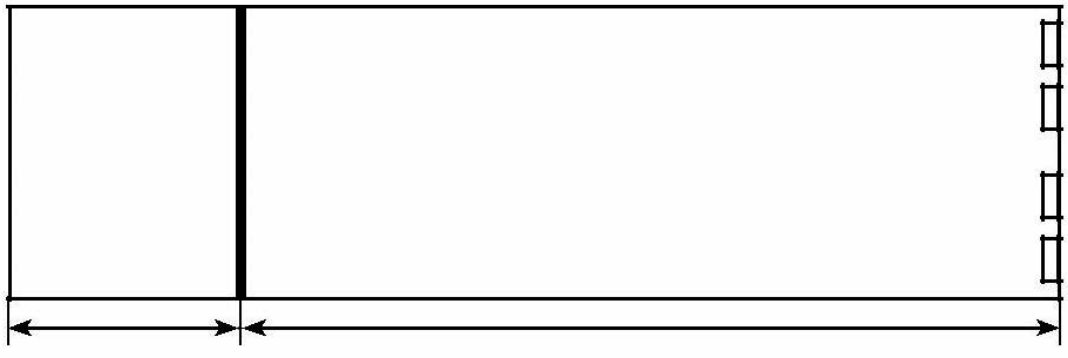

По команде «Марш!» учащиеся бегут к лицевой линии, берут каждый по одному бруску (не затронув второй), поворачиваются и бегут обратно. Подбежав к линии «старт – финиш», кладут на нее (или за нее) брусок (бросать нельзя!), разворачиваются и бегут за оставшимся бруском. Подбежав к линии, берут свой второй брусок, разворачиваются, бегут к линии «старт – финиш» и, не снижая скорости, пересекают ее с бруском в руках.

Время выполнения челночного бега каждым учащимся фиксируется с точностью до 0,1 с. Засчитывается лучший результат из двух попыток.

Прыжок в длину с места выполняется толчком двумя ногами на полу спортивного зала. Каждому учащемуся предоставляются три попытки подряд. Не допускается выполнять прыжки в яму с песком. Результат измеряется с точностью до 1 см. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Наклон вперед из исходного положения «сидя на полу». Учащийся садится на пол, со стороны знака «–» (минус), пятки на ширине таза на линии ОВ упираются в упоры для ног, стопы вертикально. Два партнера с двух сторон прижимают его колени к полу, не позволяя сгибать ноги в коленных суставах.

Учащийся кладет одну ладонь на тыльную сторону другой ладони, опускает руки на пол, выполняет два предварительных наклона, скользя ладонями рук вдоль измерительной линейки по линии СД. На третьем наклоне учащийся максимально наклоняется вперед и в этом положении задерживается на 3 с. Результат фиксируется по отметке, достигнутой кончиками сомкнутых (!) средних пальцев рук, и определяется с точностью до 1 см.

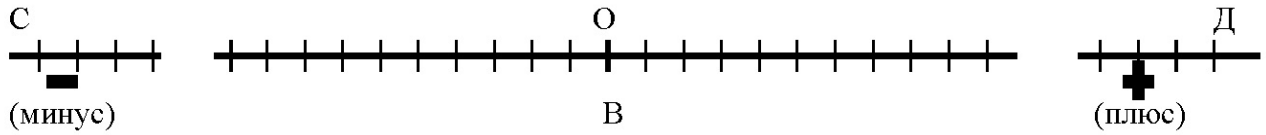

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Ва ўмовах інфармацыйнага грамадства асаблівай увагі ў працэсе навучання беларускай мове на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі патрабуе развіццё моўнай асобы, яе здольнасцей і творчага патэнцыялу, неабходных для актыўнай дзейнасці, сацыяльнага самавызначэння і самарэалізацыі.

Мэта навучання – авалоданне навучэнцамі камунікатыўнымі ўменнямі і навыкамі, неабходнымі для эфектыўнага выкарыстання мовы ў розных сітуацыях зносін, развіццё іх творчага патэнцыялу, далучэнне праз мову да культурных традыцый беларускага народа.

Задачы навучання беларускай мове ў I–IV класах:

1) у межах *моўнай* кампетэнцыі:

асэнсаванне тэксту, сказа, слова і гука з пункту погляду іх функцыянавання;

авалоданне графікай беларускай мовы;

засваенне фанетычных, лексічных і граматычных ведаў для прымянення іх у маўленчай дзейнасці;

узбагачэнне слоўнікавага запасу навучэнцаў, засваенне вымаўленчых нормаў, правілаў правапісу;

2) у межах маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі:

фарміраванне камунікатыўных уменняў і навыкаў навучэнцаў;

развіццё практычных уменняў і навыкаў выкарыстання беларускай мовы ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці;

развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў;

3) у межах лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцый:

фарміраванне пачуццёва-вобразнага ўспрымання беларускай мовы і ўмення адрозніваць яе ад рускай мовы;

асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай культурнай каштоўнасці;

фарміраванне асэнсаванага ўспрымання беларускай літаратурнай мовы як сродку замацавання культурных традыцый, маральных каштоўнасцей грамадства;

засваенне правілаў маўленчага этыкету, сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін;

фарміраванне ў навучэнцаў пачуцця прыгажосці, мілагучнасці, выразнасці, эстэтычнай вартасці беларускай мовы.

Напрамкі навучання

Працэс развіцця асобы вучня пры навучанні беларускай мове павінен быць узаемазвязаным і садзейнічаць рэалізацыі наступных напрамкаў: ***моўнага*** (засваенне сістэмы мовы, заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы), ***маўленчага*** (авалоданне спосабамі перадачы думкі сродкамі мовы ў вуснай і пісьмовай формах, у розных відах маўленчай дзейнасці: чытанні, слуханні, гаварэнні, пісьме), ***камунікатыўнага*** (авалоданне культурай маўлення, правіламі маўленчых зносін, уменнямі ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных відаў), ***лінгвакультуралагічнага*** (асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы), ***сацыякультурнага*** (засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін, культурных каштоўнасцей беларускага народа і агульначалавечых каштоўнасцей, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету).

У аснову пабудовы курса беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі кладуцца зыходныя палажэнні *кампетэнтнаснага, лінгва-культуралагічнага, камунікатыўна-дзейнаснага і асобасна арыентаванага падыходаў.*

Кампетэнтнасны падыход у навучанні мове прадугледжвае разам з атрыманнем ведаў аб мове развіццё ўменняў аналізаваць і сістэматызаваць моўную інфармацыю, прымяняць яе ў маўленчай дзейнасці ў адпаведнасці з асобаснымі запатрабаваннямі для рашэння вучэбных, пазнавальных, практычных і камунікатыўных задач. Рэалізацыя гэтага падыходу мае на ўвазе фарміраванне ў навучэнцаў шэрагу кампетэнцый. Кампетэнцыі ў моўнай адукацыі адлюстроўваюць здольнасць рэалізацыі моўных ведаў і ўменняў праз маўленчую дзейнасць у розных сітуацыях зносін, у тым ліку ў працэсе навучання. Асаблівасцю кампетэнтнаснага падыходу з'яўляецца метапрадметнасць – устаноўка на фарміраванне ў навучэнцаў універсальных (агульнавучэбных) уменняў, галоўнымі з якіх з'яўлялюцца ўменні мэтамеркавання, планавання, кантролю, ацэнкі (рэгулятыўныя).

Змест кампетэнцый, якія фарміруюцца пры вывучэнні беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі:

– *моўная кампетэнцыя* ўключае веды аб сістэме мовы, яе адзінках (тэкст, сказ, слова, гукі мовы) і правілах іх функцыянавання ў маўленні; уменні вылучаць адзінкі мовы, праводзіць розныя віды разбору (гука-літарны, разбор слова па саставе, па часцінах мовы, разбор па членах сказа); валоданне нормамі беларускай літаратурнай мовы;

– *маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя* ўключае валоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці; фарміраванне маўленчых паводзін, адэкватных мэтам і сітуацыям зносін; уменні выкарыстоўваць лексічныя адзінкі ў адпаведнасці з іх значэннем, выбіраць патрэбную моўную форму і спосабы выказвання думкі ў залежнасці ад умоў камунікацыі;

– *лінгвакультуралагічная кампетэнцыя* ўключае асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне

нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету;

– *сацыякультурная кампетэнцыя* ўключае ўсведамленне ролі беларускай мовы ў жыцці чалавека, паважлівае стаўленне да культуры і мовы беларускага народа і іншых народаў, засваенне сістэмы агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей, засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін.

Працэс навучання беларускай мове скіраваны на дасягненне наступных метапрадметных вынікаў навучання:

– уменне ўспрымаць і асэнсоўваць вучэбны матэрыял, які прад'яўляецца ў вербальнай форме, выдзяляць галоўнае ў ім, рацыянальна запамінаць, выконваць разумовыя аперацыі;

– уменне выкарыстоўваць маўленчыя сродкі і сродкі інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій для рашэння камунікатыўных і пазнаваўчых задач;

– уменне працаваць з вучэбнай кнігай, іншымі друкаванымі і аўдыёвізуальнымі крыніцамі інфармацыі,

– уменне працаваць з інфармацыяй (пошук, прымяненне, захаванне), рыхтаваць сваё выступленне і выступаць з аўдыё-, відэа- і графічным суправаджэннем;

– уменне слухаць суразмоўцу і весці дыялог, прызнаваць наяўнасць розных пунктаў погляду, выказваць сваё меркаванне і аргументаваць яго.

Сістэмна-функцыянальны падыход забяспечвае засваенне вучнямі моўных сродкаў, адбор і арганізацыю моўнага матэрыялу для авалодання *моўнай кампетэнцыяй.*

Лінгвакультуралагічны падыход да навучання прадугледжвае рэалізацыю задач фарміравання культурнага чалавека сродкамі беларускай мовы, паколькі яна з'яўляецца нацыянальнай каштоўнасцю, праяўленнем культуры народа. У логіцы лінгвакультуралагічнага падыходу мова разумеецца не толькі як сродак назапашвання ведаў і фарміравання ўменняў і навыкаў, але і як сродак станаўлення асобы навучэнца, усведамлення ім прыналежнасці да свайго народа, сваёй краіны. Праз мову адбываецца далучэнне асобы да светапогляду народа, яго гісторыі, культуры, сістэмы маральных і духоўных каштоўнасцей.

Лінгвакультуралагічны падыход рэалізуецца пры вывучэнні фактаў мовы розных узроўняў (фанетычных, лексічных, граматычных, узроўню тэксту) і знаходзіць у іх пацвярджанне асаблівасцей узаемасувязі мовы і культуры. Важнейшым спосабам выражэння культуралагічнай інфармацыі на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца культурнае (намінатыўнае, эмацыянальнае, экспрэсіўнае, ацэначнае, вобразнае, матывацыйнае) значэнне вывучаемых адзінак мовы (слоў, прыказак, прымавак, формул маўленчага этыкету, тэкстаў культуразнаўчага характару). *Лінгвакультуралагічны падыход* садзейнічае фарміраванню ў вучняў *лінгвакультуралагічнай и сацыякультурнай кампетэнцый*.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход да навучання беларускай мове прадугледжвае такую арганізацыю працэсу навучання, якая максімальна набліжаецца да рэальнага працэсу маўленчых зносін. Аб'ектам навучання становіцца маўленчая дзейнасць ва ўсіх яе відах. У аснове навучання знаходзяцца рэальныя маўленчыя дзеянні навучэнцаў, якія накіраваны не толькі на ўспрыманне і разуменне вусных і пісьмовых выказванняў на беларускай мове, але і на стварэнне беларускамоўных тэкстаў. Гэта садзейнічае развіццю маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі.

Паколькі навучанне мове разглядаецца як культурны працэс, сутнасць якога заключаецца ў гуманістычным і творчым узаемадзеянні ўсіх яго удзельнікаў, яно грунтуецца на асноўных палажэннях *асобасна арыентаванага падыходу*. Гэты падыход характарызуецца тым, што у цэнтры навучальнай дзейнасці знаходзіцца асоба навучэнца (яго развіццё, задавальненне адукацыйных запатрабаванняў, інтарэсаў, творчых магчымасцяў).

Прынцыпы адбору зместу навучання:

сістэмна-функцыянальны прынцып прадугледжвае цэласнае адлюстраванне ў змесце навучання шматузроўневасці моўнай сістэмы і характарыстыку функцыянальных магчымасцей моўных адзінак кожнага ўзроўню (роля, якую яны выконваюць у маўленні);

прынцып мінімізацыі моўнага матэрыялу патрабуе адбіраць матэрыял з улікам яго значнасці для дасягнення пастаўленых мэт і задач навучання на ступені агульнай сярэдняй адукацыі;

камунікатыўны прынцып азначае, што працэс навучання патрэбна забяспечыць адпаведным зместам для авалодання вучнямі ўсімі відамі маўленчай дзейнасці (аўдзіраванне, гаварэнне, чытанне, пісьмо);

прынцып тэкстацэнтрызму мае на ўвазе адбор зместу навучання, які павінен забяспечыць арганізацыю адукацыйнага працэсу на аснове тэксту.

Змест вучэбнага прадмета «Беларуская мова» складаюць:

1. Моўныя веды, уменні і навыкі (веды аб сістэме моўных адзінак і заканамернасцях іх функцыянавання, фанетыка-артыкуляцыйныя навыкі, лексічныя, лексіка-граматычныя, арфаграфічныя і пунктуацыйныя ўменні і навыкі).

2. Маўленчыя ўменні і навыкі (уменні і навыкі ў розных відах маўленчай дзейнасці: аўдзіраванні, чытанні, гаварэнні, пісьмовым маўленні).

3. Камунікатыўныя ўменні і навыкі (уменні і навыкі выкарыстання розных відаў маўленчай дзейнасці ў пэўных маўленчых сітуацыях).

4. Агульныя звесткі пра беларускую мову, формы яе існавання і сферы ужывання, культурную і эстэтычную самакаштоўнасць беларускай мовы.

5. Традыцыйны маўленчы этыкет, моўная норма, міжмоўная аманімія.

Сістэма развіцця маўлення скіравана на авалоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці, фарміраванне ў навучэнцаў здольнасці разумець праслуханае ці прачытанае маўленчае паведамленне на беларускай мове, ствараць вуснае выказванне на беларускай мове для задавальнення камунікатыўнага намеру, паступовае авалоданне пісьмовым маўленнем. Для дасягнення пастаўленай мэты змест сістэмы развіцця маўлення прадстаўлены ў трох кірунках:

фарміраванне правільнага ўспрымання і разумення беларускай мовы пры слуханні і чытанні;

фарміраванне ўменняў гаварэння;

фарміраванне ўменняў пісьмовага маўлення.

Змест навучання па кожным кірунку размяркоўваецца з паступовым ускладненнем у кожным наступным класе і вызначае асноўныя віды вучэбнай работы, якімі павінны авалодаць навучэнцы на працягу ўсяго вучэбнага года. Гэтыя віды работы пададзены ў вучэбнай праграме ў канцы кожнага раздзела. Развіццё маўлення адбываецца праз павелічэнне самастойнасці навучэнцаў пры выкананні заданняў і практыкаванняў.

Вывучэнне беларускай мовы працягваецца пасля перыяду навучання грамаце і складаецца з наступных раздзелаў: «Родная мова», «Гукі і літары», «Слова», «Сказ», «Тэкст».

Раздзел «Родная мова» мае выразную лінгвакультуралагічную накіраванасць і спрыяе фарміраванню ў навучэнцаў устойлівай ўвагі да беларускага слова, асэнсаванню мовы як культурнага феномену. У практычнай дзейнасці навучэнцы раскрываюць асаблівасці вуснай і пісьмовай мовы, асноўныя яе функцыі, даведваюцца пра актуальныя правілы маўленчага этыкету.

Раздзел «Гукі і літары» вырашае задачы ўдасканалення фанетычных і графічных уменняў і навыкаў навучэнцаў. Пры вывучэнні раздзела даецца агульнае паняцце аб гукавым саставе слова, ролі галосных і зычных гукаў у слове, удасканальваюцца правапісныя ўменні, якія звязаны з напісаннем галосных у ненаціскным становішчы, абазначэннем цвёрдых і мяккіх, звонкіх і глухіх, падоўжаных зычных на пісьме. Фарміруецца ўменне правільна называць літары алфавіта і карыстацца ім, абазначаць гукі літарамі.

Раздзел «Слова» змяшчае звесткі пра слова як лексічную адзінку мовы, як назву таго, што можа быць прадметам думкі. У навучэнцаў фарміруюцца ўяўленні пра лексічнае значэнне, пра словы з блізкім і супрацьлеглым значэннем, пра падзел слоў на часціны мовы (на лагічнай аснове: па пытанні і значэнні).

Раздзел «Сказ» змяшчае звесткі пра сказ як камунікатыўную адзінку мовы. Уменні вызначаць граматычную аснову сказа, устанаўліваць сувязь паміж словамі ў сказе, ужываць сказы, розныя па мэце выказвання інтанацыі і будове, выкарыстоўваюцца навучэнцамі для самастойнай пабудовы звязных вусных выказванняў.

Вывучэнне раздзела «Тэкст» забяспечвае навучэнцаў неабходнымі ведамі і ўменнямі для актыўных маўленчых дзеянняў па стварэнні тэкстаў. Асаблівасцю вывучэння тэксту з'яўляецца тое, што ён разглядаецца як вынік маўленчай дзейнасці. Вывучэнне раздзела «Тэкст» мае практычную накіраванасць.

Асноўная задача навучання каліграфіі развіццё ў навучэнцаў уменняў і навыкаў плаўнага, правільнага, прыгожага і хуткага пісьма. Практыкаванні па каліграфіі праводзяцца на кожным уроку ў 2 класе. У навучэнцаў удасканальваюцца навыкі правільнага напісання літар, рацыянальнага злучэння іх у словах. З другога паўгоддзя другога класа ажыццяўляецца падрыхтоўка да пераводу навучэнцаў на пісьмо ў сшытках з разліноўкай у адну лінейку. Для гэтага практыкаванні па каліграфіі перыядычна праводзяцца на аркушах паперы з разліноўкай у адну лінейку. Змест працы па каліграфіі па магчымасці звязваецца з вывучаемым на ўроку фанетычным, лексічным, граматычным матэрыялам.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

II клас (85 гадзін)

РОДНАЯ МОВА (3 гадзіны)

Беларуская мова як дзяржаўная мова Рэспублікі Беларусь. Беларуская і руская мовы – роднасныя (блізкія паміж сабой).

Беларуская мова як сродак зносін паміж людзьмі (агульнае паняцце). Формы мовы: вусная і пісьмовая.

Беларуская мова – мова беларускага народа. Ужыванне слоў і зваротаў ветлівасці.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць

ветлівыя словы і звароты, якія выкарыстоўваюцца ў розных сітуацыях зносін (вітанне, развітанне, просьба, падзяка, прабачэнне).

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

адрозніваць вусную і пісьмовую формы мовы.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

ужываць ветлівыя словы і звароты ў зносінах з гасцямі школы, з незнаёмымі людзьмі ў магазіне, транспарце, бібліятэцы, на пошце, і інш.).

ГУКІ І ЛІТАРЫ

(53 гадзіны, з іх 1 гадзіна – кантрольнае спісванне)

Агульнае паняцце пра гукі і літары (5 гадзін)

Гук як адзінка мовы. Вычляненне гукаў са слоў. Абазначэнне гукаў на пісьме літарамі. Алфавіт. Назвы літар алфавіта. Практычнае значэнне алфавіта. Знаёмства з арфаграфічным слоўнікам.

Галосныя гукі (17 гадзін)

Абазначэнне галосных гукаў на пісьме літарамі ***а, о, у, і, ы, э, е, ё, ю, я***. Абазначэнне літарамі ***е, ё, ю, я, і*** гукаў [йэ], [йо], [йу], [йа], [йі] у словах.

Роля галосных ва ўтварэнні складоў слова. Падзел слова на склады і для пераносу.

Націск у слове. Абазначэнне націску на пісьме. Роля націску ў адрозненні слоў. Націскныя і ненацісныя галосныя ў словах. Правапіс літар ***о, э – а; е, ё – я*** ў словах.

Зычныя гукі (31 гадзіна)

Літары ***у, ў*** (***у*** нескладовае). Правапіс ***ў*** у словах. Перанос слоў з ***ў***.

Парныя цвёрдыя і мяккія зычныя гукі. Абазначэнне мяккасці зычных на пісьме літарамі ***е, ё, ю, я, і, ь***. Зацвярдзелыя гукі [ж], [ч], [ш], [р], [дж], [ц]. Напісанне літар ***а, о, у, ы, э*** пасля літар, якія абазначаюць зацвярдзелыя зычныя гукі.

Вымаўленне слоў з цвёрдымі [д], [т] і мяккімі [дз’], [ц’] зычнымі. Напісанне літар ***е, ё, ю, я, і*** пасля ***дз***, ***ц,*** якія абазначаюць мяккія зычныя гукі.

Звонкія і глухія зычныя: парныя [б] – [п], [г] – [х], [д] – [т], [з] – [с], [б’] – [п’], [г’] – [х’], [дз’] – [ц’], [з’] – [с’], [ж] – [ш], [дж] – [ч]. Вымаўленне і правапіс слоў са звонкімі і глухімі зычнымі. Спосабы праверкі напісання парных звонкіх і глухіх зычных.

Падоўжаныя зычныя [з̄’], [с̄’], [дз̄’], [ц̄’], [л̄’], [н̄’], [ж̄], [ч̄], [ш̄]. Вымаўленне і правапіс слоў з падоўжанымі зычнымі. Абазначэнне на пісьме падоўжаных зычных падвоеным напісаннем адпаведнай літары. Абазначэнне на пісьме падоўжанага гука [дз’] спалучэннем літар ***ддз***. Падзел слоў з падоўжанымі зычнымі для пераносу.

Раздзяляльны ***ь*** і апостраф. Напісанне апострафа ў словах перад літарамі ***е, ё, ю, я, і***, калі літары галосных абазначаюць два гукі [йэ], [йо], [йу], [йа], [йі]. Напісанне раздзяляльнага ***ь*** *у* словах пасля ***дз, з, л, н, с, ц*** перад ***е, ё, ю, я, ю, і***, калі літары галосных абазначаюць два гукі [йэ], [йо], [йу], [йа], [йі].

Віды дзейнасці

Вусны і пісьмовы пераказ прачытанага тэксту па пытаннях і апорных словах, прапанаваных настаўнікам. Пабудова вуснага выказвання на вызначаную тэму па малюнках і апорных словах. Падзел праслуханага тэксту на сэнсавыя часткі і пераказ яго. Падбор апорных слоў і стварэнне вуснага выказвання па малюнку. Развіццё сказаў тэксту па пытаннях словамі, прапанаванымі настаўнікам. Вызначэнне на слых у праслуханым тэксце слоў з указанымі настаўнікам арфаграмамі. Вядзенне дыялогу па зададзеным узоры.

Навучальная пісьмовая работа (пераказ, 45–50 слоў – 1 гадзіна).

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

беларускі алфавіт;

галосныя і зычныя гукі;

сэнсаадрознівальную ролю гукаў і націску ў словах;

складаўтваральную ролю галосных гукаў;

цвёрдыя і мяккія зычныя гукі;

парныя звонкія і глухія зычныя;

вывучаныя нормы беларускага правапісу:

правапіс **о, э – а** пад націскам і ў ненацісных складах;

правапіс **ё, е – я** пад націскам, у першым пераднацісным складзе і іншых ненацісных складах;

правапіс парных звонкіх-глухіх зычных на канцы слоў і перад зычнымі;

правапіс **т – ц, д – дз**;

правапіс зацвярдзелых зычных і галосных пасля іх;

правапіс падоўжаных зычных;

напісанне апострафа і раздзяляльнага мяккага знака;

напісанне **ў** пасля літар галосных гукаў.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

адрозніваць гукі і літары;

адрозніваць гукі галосныя і зычныя; парныя звонкія і глухія зычныя, цвёрдыя і мяккія зычныя;

выдзяляць гукі са слоў, характарызаваць іх у адпаведнасці з вывучанымі прыметамі;

абазначаць гукі літарамі ў адпаведнасці з вывучанымі нормамі беларускай графікі і правапісу;

падзяляць словы на склады і для пераносу;

вызначаць націскныя і ненацiскныя склады;

правяраць правапіс слоў з парнымі звонкімі і глухімі зычнымі.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

практычна выкарыстоўваць алфавіт пры рабоце з бібліятэчным каталогам, пры складанні спіса;

захоўваць найбольш распаўсюджаныя арфаэпічныя нормы (вымаўленне гукаў **[о], [э], [а], [ў], [г], [г'], [ч], [дз`], [дж], [р], [ц`],** спалучэння гукаў **[шч]],** парных звонкіх і глухіх зычных);

захоўваць вывучаныя нормы арфаграфіі пры выкананні пісьмовых заданняў і ўласных запісаў (запіска, віншаванне, перапіска з сябрамі, сваякамі).

ТЭКСТ (5 гадзін)

Агульнае паняцце пра тэкст. Прыметы тэксту: тэматычнае адзінства сказаў, сэнсавая сувязь сказаў у тэксце, закончанасць. Тэма тэксту. Асноўная думка тэксту.

Загаловак тэксту. Падбор загалоўка да тэксту.

Падзел тэксту на часткі: пачатак, асноўная частка, заключная частка.

Віды дзейнасці

Стварэнне пісьмовага тэксту на вызначаную тэму па апорных словах, прапанаваных настаўнікам. Пашырэнне праслуханага тэксту адной з частак (пачаткам, асноўнай часткай, заключнай часткай). Падбор патрэбнага загалоўка да тэксту з шэрага прапанаваных, абгрунтаванне выбару.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

прыметы тэксту (тэма, асноўная думка, загаловак);

часткі тэксту: уступ, асноўная частка, заключная частка.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

адрозніваць тэкст ад набору сказаў, якія не звязаны паміж сабою;

вызначаць тэму і асноўную думку тэксту;

падбіраць загаловак да тэксту, абгрунтоўваць адпаведнасць загалоўка тэксту;

падзяляць тэкст на часткі: уступ, асноўная частка, заключная частка;

без памылак спісваць недэфармаваныя тэксты з рукапіснага ці друкаванага ўзору;

пісьмова пераказваць тэкст па пытаннях і апорных словах.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

удзельнічаць у дыялогах на даступныя навучэнцам тэмы;

рабіць ўласныя запісы (запіска, віншаванне, перапіска з сябрамі, сваякамі).

СКАЗ (5 гадзін)

Сказ як адзінка мовы (агульнае паняцце).

Асноўныя прыметы сказа. Сэнсавая і інтанацыйная закончанасць сказа. Вычляненне сказаў з тэксту. Вялікая літара ў пачатку сказа. Знакі прыпынку ў канцы сказаў: кропка, пытальнік, клічнік.

Вызначэнне граматычнай асновы ў сказе на лагічнай аснове (па пытаннях).

Сувязь слоў у сказе. Вызначэнне сувязі слоў у сказе па пытаннях.

Віды дзейнасці

Выказванне на прапанаваную настаўнікам тэму па апорных граматычных асновах. Стварэнне вуснага выказвання на прапанаваную тэму шляхам дапаўнення граматычных асноў дадатковымі членамі, прапанаванымі настаўнікам.

Навучальная пісьмовая работа **(пераказ, 45–50 слоў 1 гадзіна).**

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

прыметы сказа: сэнс, інтанацыя, закончанасць;

правілы афармлення пачатку і канца сказа.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

вызначаць межы сказа ў адпаведнасці з сэнсам і інтанацыяй, і афармляць іх пісьмова;

вызначаць сувязь слоў у сказе па пытаннях;

вызначаць граматычную аснову ў сказе на лагічнай аснове (па пытаннях).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

удзельнічаць у дыялогах на даступныя навучэнцам тэмы: правільна задаваць пытанні і даваць адказы на пытанні іншых, адэкватна перадаваць эмоцыі, захоўваць неабходную інтанацыю ў межах сказа.

СЛОВА

(16 гадзін, з іх 1 гадзіна – кантрольны дыктант)

Слова як моўная адзінка (агульнае паняцце). Значэнне слова. Словы з блізкім значэннем. Словы з супрацьлеглым значэннем. Падбор слоў з блізкім і супрацьлеглым значэннем. Знаёмства з тлумачальным слоўнікам.

Словы, якія абазначаюць прадметы і адказваюць на пытанні хто? або што? Роля ў мове слоў, якія абазначаюць прадметы. Напісанне з вялікай літары слоў, якія абазначаюць імёны, імёны па бацьку і прозвішчы людзей, клічкі жывёл, назвы краін, гарадоў, вёсак, рэк, азёр, вуліц, праспектаў, плошчаў.

Словы, якія абазначаюць прыметы прадметаў і адказваюць на пытанні які? якая? якое? якія? Роля ў мове слоў, якія абазначаюць прыметы прадметаў.

Словы, якія абазначаюць дзеянні прадметаў і адказваюць на пытанні што рабіць? што зрабіць? што раблю? і інш. Роля ў мове слоў, якія абазначаюць дзеянні прадметаў.

Агульнае паняцце пра прыназоўнікі. Прыназоўнікі ***у, на, з, па, да, ад, над, пад, каля*** і іх роля ў забеспячэнні сувязі слоў у сказе. Асобнае напісанне прыназоўнікаў з іншымі словамі.

Віды дзейнасці

Развіццё сказаў тэксту патрэбнымі па сэнсе словамі дапамогай слоўніка. Пісьмовы пераказ прачытанага тэксту па пытаннях, складзеных калектыўна. Вусны пераказ праслуханага тэксту па пытаннях, прапанаваных настаўнікам. Вядзенне дыялогу з ужываннем этыкетных слоў і выразаў, прапанаваных настаўнікам.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

пытанні, на якія адказваюць словы, што абазначаюць назвы прадметаў, прыметы прадметаў, дзеянні прадметаў;

правапіс вялікай літары ў імёнах і прозвішчах людзей, клічках жывёл, назвах краін, гарадоў, вёсак, рэк, азёр, вуліц, праспектаў, плошчаў.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

карыстацца арфаграфічным і тлумачальным слоўнікамі;

адрозніваць словы-назвы прадметаў, дзеянняў, прымет прадметаў па значэнні і пытанні;

адрозніваць словы-назвы прадметаў, якія адказваюць на пытанні *хто?, што?;*

ужываць прыназоўнікі для сувязі слоў у сказе і асобна пісаць іх (на практычным узроўні).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

практычна выкарыстоўваць алфавіт пры рабоце са слоўнікам.

ПАЎТАРЭННЕ (2 гадзіны)

Слоўнікавыя словы

Акварыум, бібліятэка, выйграць, герой, дзверы, дождж, калектыў, медаль, месяц, метро, мяккі, памяць, песня, подзвіг, Радзіма, рукзак, Рэспубліка Беларусь, свята, спектакль, стадыён, сябар, тэатр, цвёрды, чацвер, экскурсія, мядзведзь.

Кантрольныя пісьмовыя работы:

кантрольнае спісванне – 1 (I паўгоддзе, 25–30 слоў);

кантрольная работа па тэме – 3 (1 – I паўгоддзе, 2 – II паўгоддзе);

кантрольны дыктант – 1 (II паўгоддзе, 35-40 слоў);

кантрольны слоўнікавы дыктант – 2 (1 – I паўгоддзе, 6 слоў, 1 – II паўгоддзе, 7 слоў).

Рэзервовыя гадзіны – 1.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Літаратурнае чытанне» ўваходзіць у адукацыйную галіну «Беларуская літаратура», з'яўляецца падрыхтоўчым этапам адзінай непарыўнай літаратурнай адукацыі. **Мэта** навучання літаратурнаму чытанню на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі – закласці у вучняў асновы культурнага чытача, які ўсведамляе каштоўнасць літаратуры як мастацтва слова, можа ажыццяўляць самастойную чытацкую дзейнасць па асобасным успрыманні і асэнсаванні адпаведных узросту твораў мастацкай літаратуры.

Для рэалізацыі кампетэнтнаснага падыходу ў навучанні літаратурнаму чытанню на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вызначаны і вырашаюцца **задачы** па фарміраванні і развіцці ключавых кампетэнцый вучняў.

1. Сацыякультурнай кампетэнцыі:

забяспечыць усведамленне гуманістычных агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей на матэрыяле прачытаных ці праслуханых твораў;

прывучаць навучэнцаў да паслядоўнага выканання культурных норм;

актывізаваць пазнавальныя памкненні навучэнцаў у спасціжэнні беларускай нацыянальнай культуры, захаванні нацыянальна-культурных традыцый.

2. Асобаснай кампетэнцыі:

гарманічна фарміраваць навык чытання, комплекс чытацкіх уменняў, якія забяспечаць асэнсаванае ўспрыманне, поўнае, глыбокае разуменне і асобасную ацэнку маральнай праблематыкі і эстэтычнага плану твора;

стымуляваць імкненне да чытання кніг на беларускай мове;

выхоўваць павагу да кнігі як крыніцы самапазнання і развіцця.

3. Маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі:

развіваць вобразнае ўяўленне, маўленчую актыўнасць, здольнасць да літаратурнай творчасці на падставе ўспрынятых твораў мастацкай літаратуры;

фарміраваць агульнавучэбныя ўменні працы з тэкставай інфармацыяй розных відаў.

Зыходзячы з вызначаных задач, змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» павінен быць скіраваны на фарміраванне прыкладных аспектаў чытацкай кампетэнцыі вучняў на беларускай мове:

навыкаў чытання на беларускай мове (здольнасць правільна «агучваць» графічна зафіксаваны тэкст з разуменнем яго зместу);

уменняў асобасна асэнсаванага чытання мастацкіх і навукова-папулярных твораў, адпаведных узросту і ўзроўню валодання вучнямі маўленнем на беларускай мове;

прадуктыўнай чытацкай дзейнасці з тэкстам, кнігай на аснове комплекса бібліятэчна-бібліяграфічных уменняў.

Метадалагічнай асновай навучання літаратурнаму чытанню з'яўляюцца *культуралагічны, асобасна-арыентаваны, камунікатыўна-дзейнасны і кампетэнтнасны* падыходы.

Культуралагічны падыход вызначаецца нацыянальна-культурным кантэкстам зместу вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне», яго асноўнай асветніцкай фукцыяй знаёмства вучняў з самабытнай беларускай народнай і аўтарскай літаратурнай традыцыяй, з'явамі матэрыяльнай і нематэрыяльнай культуры, сучаснай беларускай дзіцячай літаратурай як элементам культуры. У працэсе навучання адбываецца эмацыянальнае і разумовае спасціжэнне вучнямі нацыянальных культурных адметнасцей беларускай літаратуры. У кантэксце культуралагічнага падыходу стымулюецца пазнавальная актыўнасць вучняў у спасціжэнні гістарычных, навукова-папулярных, вобразна-мастацкіх звестак пра Беларусь, яе прыроду, гісторыю, традыцыі, побыт, міфалогію і г.д.

У сувязі з тым, што навучанне літаратурнаму чытанню мае выразныя сацыяльныя і псіхалагічныя перадумовы, а працэс авалодання дзейнасцю чытання індывідуалізаваны, то вядучым метадалагічным падыходам навучання чытанню на беларускай мове з'яўляецца *асобасна-арыентаваны* падыход. Асобаснаарыентаваны падыход дае магчымасць авалодання чытацкай дзейнасцю па індывідуальнай адукацыйнай траекторыі, што гарантуе максімальнае развіццё вучня ў межах яго магчымасцей.

Камунікатыўна-дзейнасным падыходам абумоўлена рэалізацыя патэнцыялу вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» ў навучанні маўленню на беларускай мове. Чытацкая дзейнасць, фарміраванне якой адбываецца на ўроках літаратурнага чытання, з'яўляецца кампанентам (элементам) камунікатыўнай кампетэнцыі і забяспечвае апасродкаваную камунікацыю праз пісьмовы тэкст. Камунікатыўна-дзейнасны падыход праяўляецца ў працэсе навучання, калі прачытаны ці праслуханы твор становіцца дзейсным сродкам развіцця маўленчых уменняў для задавальнення камунікатыўнага намеру, авалодання вучнямі нормамі маўленчых зносін, ажыццяўлення камунікацыі на беларускай мове. Змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» скіраваны на засваенне правілаў этычных паводзін пры маўленчых зносінах у розных сітуацыях Вучні знаёмяцца з этыкетнымі маўленчымі выразамі, на практычнай аснове вучацца прымяняць іх адпаведна камунікатыўнай сітуацыі.

Адукацыйны патэнцыял вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» праз прымяненне *кампетэнтнаснага* падыходу здольны забяспечыць фарміраванне ў навучэнцаў элементаў ключавых кампетэнцый, неабходных для выкарыстання вынікаў навучання ў сацыяльным жыцці асобы, яго развіцця і сацыяльнай адаптацыі. Чытацкая дзейнасць вучняў, авалоданне якой неабходна для набыцця камунікатыўнай кампетэнцыі,

разглядаецца ў кантэксце кампетэнтнаснага падыходу ў трох аспектах: як агульнавучэбнае ўменне, як від маўленчай дзейнасці і чытанне як літаратурна-эстэтычная дзейнасць.

У адпаведнасці з названымі метадалагічнымі падыходамі вызначаны **прынцыпы** адбору прадметнага зместу навучання: мастацка-эстэтычны і літаратуразнаўчы прынцыпы; прынцып уліку ўздзеяння на працэс навучання білінгвальнага асяроддзя; развіцця маўленчай дзейнасці; уліку ўзроставых і псіхалагічных асаблівасцей успрымання мастацкай літаратуры.

У адпаведнасці з *мастацка-эстэтычным і літаратуразнаўчым* прынцыпамі у якасці вучэбнага матэрыялу прапануюцца высокамастацкія літаратурныя творы, адпаведныя ўзроставым псіхалагічным магчымасцям вучняў. Мастацка-эстэтычны прынцып з'яўляецца ўмовай падбору такога складу кола чытання вучняў, каб яны мелі магчымасць пазнаёміцца з найлепшымі творамі беларускай дзіцячай літаратуры, якія з'яўляюцца нацыянальна-культурнай спадчынай беларускага народа. Згодна з літаратуразнаўчым прынцыпам, прапедэўтычны змест літаратурнай адукацыі адабраны такім чынам, каб забяспечыць бесканфліктны пераход да вывучэння беларускай літаратуры на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Навучанне літаратурнаму чытанню ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму падпарадкоўваецца прынцыпу *ўздзеяння на працэс навучання білінгвальнага асяроддзя*. Гэты прынцып вызначае адбор зместу навучання, з дапамогай якога будзе пераадольвацца інтэрферанцыйнае ўздзеянне рускай мовы пры фарміраванні навыку чытання, захаванні акцэнталагічнай нормы, разуменні лексічнага значэння слоў.

Прынцып *развіцця маўленчай дзейнасці* арыентуе на ўзаемазвязанае фарміраванне і развіццё ў вучняў маўленчых уменняў і навыкаў у працэсе чытання, слухання, гаварэння. На матэрыяле чытання пашыраецца і ўзбагачаецца слоўнікавы запас вучняў, фарміруюцца ўменні звязнага выкладу думак, засвойваецца літаратурная і маўленчая норма, развіваецца культура маўлення, культура суразмоўніцтва паміж настаўнікам і вучнямі.

Прынцып уліку *ўзроставых і псіхалагічных асаблівасцей успрымання мастацкай літаратуры* вызначае адбор у кола чытання вучняў разнастайных па тэматыцы і жанрах твораў з дынамічным сюжэтам, эмацыянальных, яркіх па форме і змесце. Гэтым прынцыпам вызначаецца ўзровень патрабаванняў да аб'ёму ведаў, уменняў і навыкаў вучняў па літаратурным чытанні; чытацкія уменні, а таксама літаратуразнаўчыя уяўленні, падыходы да аналізу мастацкага твора, структуры ўрока чытання.

Для рэалізацыі пастаўленых задач у адпаведнасці з кампетэнтнасным падыходам, які скіроўвае на прымяненне вынікаў навучання ў жыццядзейнасці, змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» размеркаваны па раздзелах: «Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай і маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў», «Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў», «Фарміраванне чытацкіх уменняў», «Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне)», «Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова», «Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення».

Раздзел *«Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай и маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў»* вылучаны для мэтанакіраванага фарміравання ў вучняў сістэмы каштоўнасных арыенціраў, выхавання маральна-этычных якасцей. Фарміраванне гуманістычнага светапогляду, выхаванне сістэмы нацыянальных і агульначалавечых каштоўнасцей адбываецца ў працэсе аналізу і маральнай ацэнкі ўчынкаў і падзей, паказаных у творы. На матэрыяле ўспрынятых твораў вучні атрымліваюць звесткі пра нацыянальныя адметнасці беларускай культуры і побыту, далучаюцца да нацыянальных культурных традыцый. Пры чытанні і асэнсаванні мастацкіх твораў ажыццяўляецца апасродкаваная сацыялізацыя вучняў. На прыкладзе паводзін герояў твораў яны атрымліваюць дзейсны вопыт рэфлексіі ўласных паводзін і самавыхавання.

Пры фарміраванні навыку чытання, пра што гаворыцца ў раздзеле *«Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў»* асноўная ўвага скіроўваецца на асэнсаванне вучнямі асаблівасцей чытання па-беларуску. З гэтай мэтай праводзіцца работа па

авалоданню арфаэпічнымі (правільнае вымаўленне беларускіх гукаў [ў], [дз`], [дж], [г], [ж], [ч], [р], [ц`], спалучэння [шч], падоўжаных зычных), выразнае вымаўленне галосных, перадача націску) і графічнымі асаблівасцямі беларускай мовы (літары і, ў, апостраф), усведамленню гэтых адрозненняў і іх паслядоўнай перадачай пры чытанні. У працэсе ўдасканалення тэхнікі чытання выпрацоўваецца правільнасць і асэнсаванасць чытання, авалоданне спосабамі чытання ўголас і сам сабе. Вырашаюцца задачы па фарміраванні ўменняў выразнага чытання праз усведамленне эмацыянальнага настрою твора і выкарыстанне сродкаў выразнасці (тон, тэмп, паўзы, лагічны націск). У адпаведнасці з кампетэнтнасным падыходам вучні павінны навучыцца карыстацца рознымі відамі чытання ў залежнасці ад задачы, якая ставіцца перад чытаннем тэксту.

У працэсе чытання і аналізу твораў гарманічна фарміруюцца навыкі чытання і комплекс чытацкіх уменняў, пералік якіх даецца ў раздзеле *«Фарміраванне чытацкіх уменняў»*. На іх аснове вучні ўспрымаюць твор, асэнсоўваюць яго маральную праблематыку і эстэтычны план, выказваюць пра твор уласныя меркаванні. Асваенне вучнямі чытацкіх уменняў з'яўляецца неабходнай умовай фарміравання чытацкай кампетэнцыі.

У раздзеле *«Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне)»* акрэслены змест і спосабы дзейнасці, якімі павінны авалодаць вучні на занятках пазакласнага чытання. Самастойная праца вучня з кнігай з'яўляецца неад'емнай часткай фарміравання чытацкай дзейнасці, дае магчымасць удасканалення навыку чытання. Заняткі пазакласнага чытання маюць на мэце пашырэнне чытацкага кругагляда вучняў, фарміраванне ўменняў працаваць з кнігамі і свабодна арыентавацца ў свеце дзіцячых кніг беларускіх пісьменнікаў, дзіцячых перыядычных выданняў на беларускай мове, выхоўваць патрэбу ў самастойным чытанні. Веды пра кнігі і аўтараў набываюцца ў працэсе непасрэднай практычнай дзейнасці з дзіцячымі кнігамі – калектыўнай, індывідуальнай і групавой.

Навучальным матэрыялам для пазакласнага чытання з'яўляюцца кнігі. Для калектыўнай працы пад кіраўніцтвам настаўніка прапануюцца не хрэстаматыі, а ілюстраваныя кнігі ў тыповым афармленні (прозвішча аўтара, загаловак, ілюстрацыі).

У працэсе навучання літаратурнаму чытанню вучні на практычным узроўні атрымліваюць першапачатковыя звесткі пра літаратуру як мастацтва слова. У змесце раздзела *«Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова»* вызначаны асноўныя літаратуразнаўчыя звесткі, з якімі вучні знаёмяцца на практычнай аснове ў працэсе працы з мастацкім творам. Веды аб літаратуры як мастацтве слова фарміруюцца на ўзроўні першапачатковых ведаў праз асваенне вобразнай функцыі мастацкага слова, усведамленне аўтарскай прыналежнасці твора, практычнае знаёмства з жанрамі.

Раздзел *«Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення»* вызначае змест камунікатыўна-арыентаванай творчай працы на падставе прачытанага ці праслуханага твора. Ажыццяўленне літаратурна-творчай дзейнасці на занятках літаратурнага чытання дае магчымасць актыўнага пашырэння і актывізацыі слоўніка вучняў, забяспечвае маўленчую практыку, спрыяе засваенню моўнай і маўленчай нормы, культуры маўленчых паводзін. На ўроках літаратурнага чытання фарміруюцца ўменні і навыкі гаварэння на беларускай мове. Творы мастацкай літаратуры з'яўляюцца прыкладамі правільнага маўлення і стымулююць выказванні вучняў на пэўную тэму, абуджаюць іх эстэтычныя пачуцці і творчы пачатак. У творах вучні назіраюць таксама трапнасць, выразнасць, дасціпнасць беларускай мовы, вучацца арыентавацца ў суразмоўніцтве, планаваць маўленчую дзейнасць, выбіраць моўныя сродкі, адпаведныя мэтам камунікацыі, ажыццяўляць камунікацыю ў адпаведнасці з этычнымі патрабаванням. Пры гэтым адбываецца пашырэнне і ўзбагачэнне слоўніка вучняў і яго актывізацыя, абуджаецца дзіцячая творчасць.

У II класе асноўная ўвага скіроўваецца на фарміраванне навыку чытання і чытацкіх уменняў вучняў. З гэтай мэтай праводзіцца работа па авалоданні арфаэпічнымі (правільнае вымаўленне беларускіх гукаў [ў], [г], [ж], [ч], [р], [ц'], спалучэнняў [шч], [дз'], [дж], падоўжаных зычных, выразнае вымаўленне галосных, перадача націску) і

графічнымі асаблівасцямі беларускай мовы (літары ***і, ў***, апостраф), усведамленні гэтых адрозненняў і іх паслядоўнай перадачы пры чытанні. У працэсе ўдасканалення тэхнікі чытання выпрацоўваецца яго правільнасць і асэнсаванасць, авалоданне спосабамі чытання ўголас і сам сабе. Вырашаюцца задачы па фарміраванні ўменняў выразнага чытання праз усведамленне эмацыянальнага настрою твора і выкарыстанне сродкаў выразнасці (гучнасць, інтанацыя сказа, паўзы).

Для гарманічнага фарміравання навыкаў чытання і чытацкіх уменняў праводзіцца сістэматычная праца па ўдасканаленні вымаўленчых навыкаў вучняў; уменняў вызначаць незразумелыя словы і выразы, якія могуць перашкаджаць асэнсаванню таго, што чытаецца; уменняў ажыццяўляць прагнозную дзейнасць да чытання ці слухання і ў працэсе ўспрымання; планамернае прывучэнне да сама- і ўзаемакантролю правільнасці чытання.

Заняткі пазакласнага чытання праводзяцца пасля вывучэння тэматычных раздзелаў кола чытання і займаюць увесь час урока. У перыяды паміж гэтымі ўрокамі арганізуецца чытанне вучнямі кніг з уласнай, класнай ці бібліятэкі ўстановы адукацыі, праводзяцца мерапрыемствы па прывучэнні вучняў да сістэматычнага самастойнага чытання кніг.

На занятках літаратурнага чытання неабходна рэалізоўваць міжпрадметныя сувязі з іншымі вучэбнымі прадметамі: з заняткамі беларускай мовы (складанне невялікіх апавяданняў пра герояў мастацкіх твораў, складанне працягу твора, знаходжанне слоў на вывучаныя арфаграфічныя правілы і інш.); з заняткамі выяўленчага мастацтва (разглядванне і слоўнае апісанне рэпрадукцый карцін па тэмах, сугучных тэмам вывучаемых твораў, ілюстраванне асобных эпізодаў мастацкага твора, удзел у выставах малюнкаў і іншых творчых работ паводле вывучаных твораў і інш.); з заняткамі музыкі (слуханне музычных твораў у адпаведнасці з мэтавымі ўстаноўкамі ўрока, назіранне за стварэннем вобразаў у літаратуры і музыцы, знаёмства з творамі музычнага мастацтва, у аснову якіх пакладзены паэтычныя творы, у тым ліку фальклорныя і інш.); з заняткамі працоўнага навучання (рамонт кніг, выраб кніг-самаробак, практычнае знаёмства з элементамі кнігі, выкарыстанне элементаў калектыўнай творчасці (аплікацыя, лепка паводле вывучаных мастацкіх твораў і інш).

II КЛАС

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(**68 гадзін**, з іх 57 гадзін – чытанне раздзелаў вучэбнага дапаможніка і абагульненне ведаў па раздзелах чытання, 9 гадзін – пазакласнае чытанне, 2 гадзіны – абавязковы кантроль навыку чытання)

Кола чытання і слухання

Жанравая разнастайнасць кола чытання і слухання: вершы, апавяданні, казкі, жарты, загадкі, скорагаворкі, гумарыстычныя творы, пазнавальныя артыкулы з выхаваўчым патэнцыялам.

Аўтарская разнастайнасць кола чытання і слухання: дзіцячыя творы класікаў беларускай літаратуры, творы класікаў беларускай дзіцячай літаратуры; высокамастацкія дзіцячыя творы сучасных аўтараў.

Творы вуснай народнай творчасці: малыя жанры (загадкі, жарты, скорагаворкі, прыказкі, прымаўкі, лічылкі, прыкметы), народныя казкі.

Асноўныя раздзелы чытання. Рэкамендаваны пералік твораў

Рэкамендаваны пералік твораў складаецца са спісу твораў для чытання і вывучэння ў класе і спісу твораў для пазакласнага чытання. Спіс твораў для пазакласнага чытання з’яўляецца пашыраным і прыкладным. Ён мае рэкамендацыйны характар. Настаўнік можа выбраць для пазакласнага чытання тыя творы, якія прадстаўлены ў кніжных фондах бібліятэкі ўстановы адукацыі і раённай бібліятэкі.

Вераснёвы школьны ранак

(5 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра адносіны да вучобы, ролю кніг, важнасць старанной вучнёўскай працы.

Для чытання і вывучэння ў класе

А.Вольскі. «Коцева грамата».
В.Жуковіч. «Мае сябры».
Т.Мушынская. «Чаму плакалі кніжкі?».
М.Пазнякоў. «Першага верасня».
М.Чарняўскі. «Як Мікітка сукенку з'еў».

Для пазакласнага чытання

А.Дзеружынскі. «Хто вас у школу сабіраў?».
К.Камейша. «Задача».
І.Муравейка. «Пра мышку і кніжку».
В.Жуковіч. «Жураўліны вырай».
С.Панізнік. «Верасень».
М.Пазнякоў. «Сяргей».
А.Пісьмянкоў. «Саўка ды Грышка».
П.Прануза. «Піша літару Марына», «Бывай, лета!».
М.Чарняўскі. «Пайшлі ад нас канікулы».

Восеньскія гісторыі

(6 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра прыгажосць восеньскай прыроды, змены, якія адбываюцца ў прыродзе восенню.

Для чытання і вывучэння ў класе

В.Жуковіч. «Маладая восень».
Клаўдзія Каліна. «Верасень».
Г.Каржанеўская. «Песенька».
Якуб Колас. «Адлёт жураўлёў».
Т.Мушынская. «Як Дзяніска восені дапамагаў».
У.Ягоўдзік. «Лісічкі».

Для пазакласнага чытання

Г.Аўласенка. «Клён».
Р.Бензярук. «Хто каго перакрычыць?».
Вера Вярба. «Восень».
Н.Галіноўская. «На прагулцы».
М.Даніленка. «Восень шыла сарафан», «Па лясах і палях».
Я.Жабко. «Залатая казка», «Восень вераснёвая».
Максім Лужанін. «Восень».
М.Чарняўскі. «Павучковыя арэлі».
У.Ягоўдзік. «Восень на парозе».

Падарожжа ў свет казкі

(6 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

Беларускія народныя казкі:
«Ганарыстая варона».
«Два маразы» (у апрацоўцы Якуба Коласа).
«Коцік, пеўнік і лісіца».
«Пшанічны каласок».
«Як курачка пеўніка ратавала».

Для пазакласнага чытання

«Каза-манюка».

«Дзедава рукавічка».
«Казка пра быка і яго сяброў».
«Камары і мядзведзь».
«Лісіца і гусак».
«Не сілай, а розумам».
«Хітры вол».
«Піліпка-сынок».

У свеце ветлівасці і дабрыні
(8 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра стаўленне людзей адзін да аднаго, добрыя і дрэнныя ўчынкі, неабходнасць ветлівасці і добразычлівасці ў жыцці.

Для чытання і вывучэння ў класе
Я.Бяганская. «Каму сказаць «дзякуй»?».
В.Вітка. «Чатыры пажаданні».
Н.Галіноўская. «Выратаваў».
Алесь Гарун. «Добрыя дзеці».
П.Кавалёў. «Падзяка».
І.Муравейка. «Чаму мяне не хваляць?».
Я.Пархута. «Кропелька».
Максім Танк. «Жук і слімак».
Цётка. «Гутарка асоту з крапівою».

Для пазакласнага чытання
Л.Арабей. «Зернятка і вецер».
Г.Аўласенка. «Сказ пра тое, як Алесік заблукаў аднойчы ў лесе».
Р.Бензярук. «Дружбакі», «Заяц, Вожык і Ручай», «Чыя моркаўка?».
Р.Бохан. «Добрага ранку».
Я.Бяганская. «Сябры».
Н.Галіноўская. «Ветлівы свавольнік».
В.Гурыновіч. «Добрыя суседзі».
А.Жук. «Хто вінаваты?».
В.Жуковіч. «Дзе прывітанне?».
У.Карызна. «Радасць».
Л.Качанка. «Яблычак».
М.Лук. «Выпадак з марожаным».
І.Муравейка. «Ціма», «Куплёная груша».
Т.Мушынская. «Самы смачны яблык».
А.Пальчэўскі. «Першая сяброўка».
Я.Пархута. «Птушыны інтэрнат».
П.Прануза. «Добры дзень».
Максім Танк. «Галінка і верабей».
М.Чарняўскі. «Каго баіцца зубр?».
А.Якімовіч. «Вось дык суседзі!».

Зімовыя прыгоды
(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра зімовыя змены ў прыродзе, працу і адпачынак зімой.

Для чытання і вывучэння ў класе
А.Вольскі. «Снежны бой».
Я.Галубовіч. «Андрэйка-памочнік».
В.Жуковіч. «З гары».
В.Лукша. «За што люблю я Новы год?».

Т.Мушынская. «Ветлівая сінічка».
Ю.Свірка. «З першым снегам!».
П.Ткачоў. «Пад Новы год».
Для пазакласнага чытання
У.Мазго. «Новы год».
Т.Бушко. «Сняжынка».
Н.Галіноўская. «Лясныя жыхары», «Размова сняжынак».
Я.Галубовіч. «Галкі грэюцца».
К.Камейша. «Першы снег».
У.Мазго. «Птушыная сталоўка».
М.Маляўка. «Белы вярблюд».
А.Марціновіч. «Верабейка Чыка».
І.Муравейка. «Для чаго снягір каляровы?».
М.Пазнякоў. «На горку!», «Зімовыя птушкі».
П.Прыходзька. «Сінічка».
П.Ткачоў. «Мікіткаў падарунак».
В.Хомчанка. «Галка», «Снег».

Пяшчотны свет сям'і

(8 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра ўзаемаадносіны, клопат, павагу ў сям'і.
Для чытання і вывучэння ў класе
Эдзі Агняцвет. «Маме».
Н.Галіноўская. «Бабуліна песня».
Г.Гарбук. «Незнарок і знарок».
В.Жуковіч. «Сям'я».
У.Карызна. «Самая лепшая».
І.Муравейка. «Адно яечка на дваіх».
Я.Радкевіч. «Хто самы моцны?».
Д.Слаўковіч. «Разумны аловак».
П.Ткачоў. «Незвычайны дыктант».
Для пазакласнага чытання
А.Бадак. «Шалік».
Р.Бензярук. «Малінавы чай».
В.Вітка. «Дзень нараджэння».
Вера Вярба. «Матуліны рукі».
Н.Галіноўская. «Брат», «Камп'ютаршчык», «Песня для мамы».
А.Грачанікаў. «Цікаўны ўнук».
Я.Жабко. «Самы любы мой дзянёк».
В.Жуковіч. «Свая дапамога».
Клаўдзія Каліна. «Кампот».
Т.Кляшторная. «Дзіцячыя мары».
У.Ліпскі. «Цацкі».
А.Масла. «Зорная казка».
У.Мацвеенка. «Трускалкі».
Н.Мацяш. «Агеньчык».
І.Муравейка. «Бабуля захварэла», «Паўлінчын гарох».
Т.Мушынская. «Цяжка быць дарослым».
М.Пісьмянкоў. «Бабчыны дранікі».
П.Прануза. «Маміны рукі», «Сам».
П.Сушко. «Зязюля».
В.Хомчанка. «Апельсін», «Мама».
А.Якімовіч. «Што любіць бабуля?».

Урокі працавітасці

(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра адносіны да працы, павагу да працавітых людзей, усведамленне неабходнасці стваральнай працы ў штодзённым жыцці людзей.

Для чытання і вывучэння ў класе

Я.Бяганская. «Як Настачка маме дапамагала».
Змітрок Бядуля. «Гаспадарка».
М.Даніленка. «Чароўнае слова».
А.Дзеружынскі. «Хлебная скарынка».
Янка Купала. «Хлопчык і лётчык».
І.Муравейка. «Тры лыжкі».
М.Пазнякоў. «Хлеб».
Н.Парукаў. «Не хапіла работы».

Для пазакласнага чытання

Эдзі Агняцвет. «Хто пачынае новы дзень?».
Г.Аўласенка. «Сказ пра Мураша-лайдака».
Р.Бензярук. «Працавітыя, дружныя».
В.Вітка. «Сарочыны блінцы».
Н.Галіноўская. «На лузе».
М.Даніленка. «Заяц Доўгае Вуха».
А.Дзеружынскі. «Памочніца», «Той, хто працуе…».
В.Жуковіч. «Не ўмею, паспею…».
Г.Каржанеўская. «Памочніца».
У.Карызна. «Чыстая градка».
П.Прануза. «На градцы».
В.Хомчанка. «Гузік», «Самы лепшы малюнак».

Усмешка вясны

(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра веснавыя змены ў прыродзе, працу і адпачынак вясной.

Для чытання і вывучэння ў класе

Я.Бяганская. «Дзе начавалі рукавічкі?».
Н.Галіноўская. «Вясновая бярозка».
Янка Журба. «Пчолка».
Якуб Колас. «Прылёт птушак», «Песня аб вясне».
Н.Маеўская. «Як галінка прачнулася».
У.Мазго. «Сябры вясны».
М.Пазнякоў. «Садзім алею».
Цётка. «Сварба».

Для пазакласнага чытання

Г.Аўласенка. «Аб чым спяваюць птушкі?», «Ганарлівая кветачка».
Я.Галубовіч. «Вожык і Ручаёк», «Бярозавыя ледзянцы».
В.Гарбук. «Кветкі».
С.Валодзька. «Пчолы і кветкі».
Вера Вярба. «Пралеска».
А.Дзеружынскі. «Птушыныя напевы».
Клаўдзія Каліна. «Надыход вясны».
Якуб Колас. «Раніца вясною».
Т.Кляшторная. «Шпак».
У.Мазго. «Дыктоўка».
М.Маляўка. «Каб вясна хутчэй настала».
І.Муравейка. «Няўжо вясна?».

П.Прануза. «Я вясну малюю».
П.Саковіч. «Коцікі».
Міхась Чарот. «Вясенняя раніца».

З любоўю да роднага краю
(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Творы пра адносіны да Радзімы, хлеба, пра прыродныя сімвалы Беларусі.
Для чытання і вывучэння ў класе
Р.Бензярук. «Шпак і Верабей».
Р.Бохан. «Скарынка».
А.Вольскі. «Няма прыгажэй».
Н.Галіноўская. «На плошчы Перамогі».
А.Дзеружынскі. «Васілёк».
А.Кобец-Філімонава. «Кропелька».
М.Пазнякоў. «Родная мова».
Для пазакласнага чытання
Р.Бохан. «Хлеб і сонца».
А.Вольскі. «Беларусь».
Н.Галіноўская. «Журка-журавель», «Зямля мая».
А.Дзеружынскі. «Беларуская бульба», «Прыляцеў я ў свой край».
В.Жуковіч. «Незаменнае».
М.Калачынскі. «Размова з жураўлём».
У.Ліпскі. «Салдацкае пісьмо».
Т.Мушынская. «Якія бываюць словы?».
М.Пазнякоў. «Скарб».

Малюнкі лета
(5 гадзін)

Творы пра летнія змены ў прыродзе, працу і адпачынак летам:
Для чытання і вывучэння ў класе
Эдзі Агняцвет. «Я добрую кнігу як цуда люблю».
М.Вышынскі. «Казачная царэўна».
А.Дзеружынскі. «Летняя раніца».
Н.Парукаў. «Ягады».
Ф.Рамашка. «Слёзы лілеі».
У.Ягоўдзік. «Суніцы».

Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай і маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў

Вызначэнне ўчынку персанажа прачытанага ці праслуханага твора і наступстваў гэтага ўчынку. Назіранне праяў чалавечых якасцей праз учынкі персанажаў твораў і маральная ацэнка ўчынкаў з пункту погляду гуманістычных каштоўнасцей.

Вылучэнне ў творах жыццёвых сітуацый, у якіх дэманструюцца правілы і этычныя формы паводзін, замацаваных грамадстве, каштоўнасныя адносіны да навакольнага асяроддзя.

Узбагачэнне эмацыянальнага вопыту на падставе прачытанага твора (знаходжанне ў творы знешніх праяў чалавечых эмоцый і пачуццяў, адпаведных ім апісанняў малюнкаў прыроды). Стымуляванне эмпатыўных пачуццяў у вучняў (спачуванне, суперажыванне і інш.), перажыванне і выказванне іх з дапамогай настаўніка.

Назіранне за ўласнымі эстэтычнымі пачуццямі, перажыванне і выказванне іх з дапамогай настаўніка.

Каштоўнаснае асэнсаванне вызначанай настаўнікам культуралагічнай інфармацыі ў творы (беларускія народныя традыцыі, элементы бытавой і духоўнай культуры, нацыянальныя рысы характару).

Знаёмства праз змест прачытаных ці праслуханых твораў традыцыйнымі заняткамі беларусаў, народнымі рамёствамі (ганчарства, саломапляценне, вышыўка і інш.), нацыянальнымі прадметамі побыту, беларускім нацыянальным касцюмам, традыцыйнымі народнымі песнямі, танцамі, гульнямі.

Знаёмства на матэрыяле літаратурных твораў з традыцыйнымі сімваламі беларусаў (васілёк, бульба, бусел, зубр, лён, ручнік), арганізацыя пошуку дадатковай тэкставай і ілюстрацыйнай інфармацыі пра іх.

Навучанне пошуку тэкставай і ілюстрацыйнай інфармацыі пра кнігу і пісьменнасць (берасцяныя граматы, першадрукі, электронныя кнігі і інш.) з розных крыніц.

Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў

Фарміраванне правільнага і асэнсаванага чытання ўголас хуткасцю, якая не перашкаджае разуменню. Удасканаленне вымаўленчых навыкаў, фарміраванне ўмення захоўваць акцэнталагічныя нормы пры чытанні слоў з вызначаным націскам.

Раўнамерна ўважлівае, вывучальнае (паглыбленае) чытанне мастацкага ці навукова-папулярнага твора.

Праглядавае чытанне тэксту з мэтай пошуку інфармацыі.

Знаходжанне твора ў дапаможніку па пазначанай старонцы. Арыентацыя ў рубрыках дапаможніка. Знаходжанне назвы твора, імя і прозвішча яго аўтара.

Адказ і пастаноўка пытанняў па змесце з выкарыстаннем слоў пачутага ці прачытанага твора, выбарачнае чытанне.

Асваенне сродкаў выразнага чытання: перадача інтанацыі на падставе знакаў прыпынку ў канцы сказа, захаванне паўз у адпаведнасці са знакамі прыпынку.

Асваенне спосабаў завучвання на памяць па апорных словах, вобразных малюнках.

Фарміраванне ўмення ацэньваць правільнасць і выразнасць (гучнасць, захаванне інтанацыі сказа і паўз) пачутага чытання.

Кантрольная работа. Праверка навыку чытання – 2 гадзіны (II паўгодзе).

Фарміраванне чытацкіх уменняў

Прагназаванне зместу да чытання твора па ілюстрацыях і загалоўку.

Работа над загалоўкам твора: суаднясенне загалоўка з тэмай і галоўнай думкай твора.

Работа над мовай твора: вылучэнне незразумелых слоў і выразаў, высвятленне іх значэння праз кантэкст, пераклад з дапамогай настаўніка; вылучэнне слоў, падобных па гучанні да слоў рускай мовы, і высвятленне іх значэння, з дапамогай настаўніка.

Знаходжанне і асэнсаванне з дапамогай настаўніка вобразных слоў і выразаў, прыказак і прымавак, вызначэнне іх ролі ў творы.

Работа над вобразам персанажа: вызначэнне дзейных асоб твора, іх рыс характараў; суаднясенне дзейнай асобы ўчынку; знаходжанне апісання дзейнай асобы, карцін прыроды.

Работа над зместам і ідэяй твора: устанаўленне прычынна-выніковых сувязей паміж падзеямі ў творы; вызначэнне тэмы і галоўнай думкі твора з дапамогай настаўніка; вылучэнне сэнсавых частак твора з дапамогай настаўніка (па пытаннях, па вызначаных загалоўках); знаходжанне ў тэксце ўрыўкаў, якія праілюстраваны; вызначэнне агульнага эмацыянальнага настрою паэтычнага твора; вылучэнне асобных вобразных малюнкаў.

Работа па асэнсаванні асабістага стаўлення да твора: выказванне ўласных адносін да дзейных асоб, іх учынкаў, зместу твора.

Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне, пачатковы этап, 9 гадзін)

Чытанне-разглядванне адпаведных узросту багата ілюстраваных кніг аб'ёмам да 30 старонак: прагназаванне зместу кнігі па вокладцы і ілюстрацыях; вызначэнне назвы і аўтара кнігі, правільнае называнне кнігі; самастойнае асэнсаванае чытанне кнігі пад кіраўніцтвам настаўніка; выказванне ўласных уражанняў ад кнігі; устанаўленне суадносін твор – аўтар – кніга з дапамогай настаўніка.

Пашырэнне чытацкага кругагляду праз знаёмства з новымі кнігамі, прапанаванымі настаўнікам.

Фарміраванне элементарных бібліяграфічных уменняў: выбар кнігі для чытання з кніжнай выставы ў класным кутку чытання ці сумесна з бібліятэкарам у бібліятэцы ўстановы адукацыі.

Арганізацыя сістэматычнага чытання кніг, часопісаў, газет на беларускай мове з класнай бібліятэкі ўстановы адукацыі, абмеркаванне прачытанага.

Выкананне правілаў паводзін у бібліятэцы, паважлівае стаўленне да прафесіі бібліятэкара.

Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова.

Усведамленне аўтарскай прыналежнасці твора (уменне правільна называць твор і яго аўтара).

Слуханне і чытанне аўтарскіх вершаў, апавяданняў, казак, твораў вуснай народнай творчасці актуальнай узросту тэматыкі з выхаваўчым патэнцыялам для ўзбагачэння эстэтычнай сферы вучняў, фарміравання эстэтычнага густу, асобасных адносінаў да літаратурнага твора як з'явы мастацтва.

Вызначэнне жанравых асаблівасцей казкі, знаходжанне гэтых асаблівасцей у прачытаных ці праслуханых казках.

Практычнае знаёмства з малымі жанрамі вуснай народнай творчасці (загадка, лічылка, заклічка, жарт, скорагаворка).

Практычнае засваенне ў працэсе працы над творам значэння слоў тэма, падзея, герой, учынак, эпізод, казка.

Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення

Чытанне па ролях, інсцэніраванне эпізоду твора. Падрабязны пераказ невялікага апавядальнага твора ці яго часткі з дапамогай настаўніка (па малюнках, пытаннях, загалоўках сэнсавых частак, апорных словах).

Калектыўная пабудова элементарнага выказвання на вызначаную тэму па малюнках, апорных словах, загалоўках сэнсавых частак, з дапамогай настаўніка.

Калектыўнае складанне казкі па сюжэце (малюнках) з вызначаным настаўнікам колам персанажаў.

Пашырэнне ведаў маўленчага этыкету (словы прывітання, развітання, прабачэння, падзякі), разыгрыванне сітуацый і вядзенне дыялогаў з іх выкарыстаннем.

Этыка маўленчых паводзін у размове з бацькамі, старэйшымі, аднагодкамі. Далікатнасць маўлення.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Ведаць і разумець:

прозвішчы аўтараў, назвы і змест 5 твораў, якія вывучаліся;

на памяць вершы В.Жуковіч. «Маладая восень», В.Лукша. «За што люблю я Новы год?», Эдзі Агняцвет. «Маме», Янка Купала. «Хлопчык і лётчык», Якуб Колас. «Песня аб вясне»;

правілы карыстання кнігамі.

Мець першаснае ўяўленне пра:

малыя жанры вуснай народнай творчасці (загадка, лічылка, заклічка, жарт, скорагаворка);

аўтарскія творы (верш, апавяданне, казка);

сродкі выразнага чытання (гучнасць, захаванне інтанацыі сказа і паўз).

Умець:

валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці:

арфаэпічна правільна і асэнсавана чытаць уголас па складах і цэлымі словамі з захаваннем інтанацыі сказа і паўз;

прагназаваць змест твора па ілюстрацыях і загалоўку;

вылучаць незразумелыя словы і выразы, устанаўліваць іх значэнне з дапамогай настаўніка;

адказваць на пытанні па фактычным змесце твора;

вызначаць дзейных асоб;

знаходзіць эпізод з апісаннем учынку дзейнай асобы;

знаходзіць урыўкі тэксту, якія адпавядаюць ілюстрацыі;

даваць уласную ацэнку ўчынкам герояў твора;

падрабязна пераказваць частку тэксту ці невялікі апавядальны тэкст (па малюнках, пытаннях, загалоўках сэнсавых частак, апорных словах);

правільна называць прачытаны твор (аўтар, загаловак);

прыводзіць прыклады казак з ліку вывучаных твораў;

ацэньваць правільнасць і выразнасць уласнага і праслуханага чытання;

дарэчна ўжываць тэрміны тэма, падзея, дзейная асоба, учынак, эпізод, казка;

арыентавацца ў кнізе: знаходзіць у змесце прозвішча аўтара, назву твора і старонку;

выбіраць па рэкамендацыі настаўніка кнігу для чытання ў класным кутку чытання ці сумесна з бібліятэкарам у бібліятэцы ўстановы адукацыі;

выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

ацэньваць уласныя паводзіны і жыццёвыя сітуацыі з пазіцый маральных норм і культурных каштоўнасцей;

асэнсавана выбіраць і чытаць творы, адпаведныя ўзросту, абменьвацца думкамі па прачытаным ці праслуханым творы;

асэнсавана ўспрымаць вусную і пісьмовую інфармацыю для задавальнення пазнавальных інтарэсаў;

узбагачаць эмацыянальна-каштоўнасны вопыт праз успрыманне твораў розных відаў мастацтва.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Русский язык»
для II класса учреждений общего среднего образования
с белорусским языком обучения и воспитания

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения: формирование у учащихся языковых, коммуникативно-речевых умений, обеспечивающих эффективное общение на русском языке в устной и письменной речи.

Задачи обучения:

в рамках языковой компетенции:

формирование представлений о системе русского языка;

усвоение произношения специфических звуков русского языка [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'] и написания букв *и, щ, ъ*;

усвоение знаний из области фонетики, лексики, морфемики, морфологии, синтаксиса;

овладение произносительными, орфографическими, пунктуационными нормами языка и формирование на их основе орфоэпических, орфографических, пунктуационных умений и навыков;

формирование элементарных способов анализа изучаемых явлений языка (звуко-буквенный разбор слов, разбор слов по составу, по частям речи, по членам предложения).

в рамках коммуникативно-речевой компетенции:

овладение всеми видами речевой деятельности;

обогащение словарного запаса учащихся;

развитие связной устной и письменной речи учащихся, умения пользоваться языком во всех видах речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо);

формирование умения работать с орфографическим и толковым словарями;

усвоение речеведческих понятий (текст; тема, основная мысль, заголовок текста; трёхчастное строение текста; план текста; типы текстов);

формирование умения адекватно понимать информацию устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль);

формирование умения отбирать языковые средства для создания собственных высказываний в соответствии с темой и основной мыслью;

овладение формулами речевого этикета;

формирование культуры речевого общения и поведения;

в рамках лингвокультурологической компетенции:

знакомство с элементами культуры и быта русского народа;

обогащение речи учащихся лексикой, пословицами, поговорками, отражающими национальный колорит и мудрость народа;

формирование ценностного отношения к русскому языку как хранителю культуры народа и духовного наследия всего человечества и одновременно воспитание уважения к культуре и языкам других национальностей;

развитие интеллектуальных и творческих способностей учащихся, нравственных качеств личности средствами языка;

развитие устойчивого интереса к изучению русского языка;

развитие интеллектуальных и творческих способностей учащихся, нравственных качеств личности средствами языка;

в рамках метапредметной компетенции:

формирование универсальных (общеучебных) умений и навыков, главными из которых являются умения целеполагания, планирования, контроля, оценки (регулятивные).

Задачи обучения русскому языку решаются в единстве с решением воспитательных задач, неразрывности и взаимодействия языка, культуры и личности ученика.

Направления обучения

Коммуникативная направленность обучения предусматривает взаимосвязанное обучение языку и речи. Теоретические сведения служат средством, обеспечивающим речевое общение в различных видах речевой деятельности. Знакомство с новым языковым явлением, его введение осуществляется не изолированно, а в тексте, предложении, с указанием на его связи с другими явлениями языка, на особенности его употребления в речи. Такой подход способствует развитию у учащихся способности (умений и навыков) решать языковыми средствами коммуникативные задачи в разных ситуациях общения.

Образовательные подходы

Компетентностный подход обусловлен социальными потребностями общества в компетентной, творческой личности с продуктивным типом мышления, способной к культурному саморазвитию, самостоятельному овладению знаниями и способами деятельности, решению конкретных проблем и задач в различных жизненных сферах. Он

означает перенос акцента с процесса усвоения знаний на результат обученности учащихся, когда качество обучения русскому языку определяется способностью учащихся эффективно общаться на русском языке в устной и письменной форме. Особенностью компетентностного подхода является также метапредметность – установка на формирование у учащихся универсальных (общеучебных) умений, главными из которых являются умения целеполагания, планирования, контроля, оценки (регулятивные).

Культурологический подход означает реализацию единства и взаимодействия языка, культуры и личности в процессе обучения; направленность содержания обучения на комплексное формирование у учащихся средствами русского языка познавательных способностей, воспитание духовных, нравственных качеств личности; приобщение учащихся к культурным ценностям, выработанным народом; осознания себя как личности, принадлежащей к определенному культурному и языковому сообществу.

Личностно-деятельностный подход является интегрирующим средством в решении заявленных задач обучения русскому языку на I ступени общего среднего образования. Данный подход реализует основные требования к современному учебному процессу. В центре внимания находится ученик с его интересами, потребностями, способностями. Роль учителя не сводится к простой «передаче» знаний. На первый план выдвигается его организаторская и коммуникативная деятельность по созданию условий для учебного общения; организация обучения как сотрудничество и диалог с учащимися, при котором учащийся в процессе обучения выступает не объектом воздействия слова учителя, а субъектом общения с ним на уровне личностного общения. Процесс обучения при этом выстраивается как обучение *учебной деятельности* по овладению *речевой деятельностью* (слушание, говорение, чтение, письмо) на русском языке. Личностно-деятельностный подход в обучении содействует развитию у учащихся языковых и творческих способностей, воспитанию социально значимых качеств личности, пробуждает интерес к созидательной творческой деятельности.

Компетенции и содержание, обеспечивающее их формирование.

Реализация компетентностного подхода в обучении русскому языку учащихся I ступени общего среднего образования проявляется в направленности процесса обучения на формирование у учащихся языковой, коммуникативно-речевой, лингвокультурологической, метапредметной компетенций, в совокупности обеспечивающих развитие умений и навыков эффективного владения русским языком.

Языковая компетенция формируется в процессе усвоения знаний о единицах языка (звук, слог, слово, морфема – окончание, корень слова, приставка, суффикс), предложение, текст; формирование представлений об особенностях функционирования единиц языка в речи, усвоение языковых норм (орфоэпических, орфографических, пунктуационных).

Коммуникативно-речевая компетенция связана с усвоением речеведческих понятий и формированием на их основе умения понимать готовые тексты; отбирать языковые средства и создавать собственные устные и письменные высказывания с учетом целей, задач, ситуации общения, а также правил речевого этикета и социальных норм поведения.

Лингвокультурологическая компетенция формируется через дидактический материал, в процессе работы с текстами различных жанров, в которых закреплены основные нравственные ценности народа и которые отражают историю и культуру русского и белорусского народов. Учащийся осознаёт себя носителем языка, личностью, которая через язык усваивает систему общечеловеческих и национальных ценностей, культуру речевого общения и поведения.

Метапредметная компетенция связана с формированием у учащихся универсальных (общеучебных) умений и навыков, уровень освоения которых в значительной степени влияет на успешность обучения в последующих классах.

Принципы отбора содержания обучения

Системно-описательный принцип, в соответствии с которым языковой материал в курс русского языка отбирается и изучается в последовательности, отражающей многоуровневый характер русского языка.

Дифференциально-систематический принцип требует, чтобы при отборе языкового материала учитывались языковые явления русского языка, не совпадающие с аналогичными языковыми явлениями белорусского языка, требующие повышенного внимания к ним в процессе обучения.

Принцип функциональности. Опора на принцип функциональности в отборе содержания обучения означает, что языковые сведения должны отбираться с учётом их значимости и важности для решения коммуникативных задач обучения на I ступени общего среднего образования.

Принцип *минимизации* языкового материала при определении содержания обучения русскому языку базируется на учете возрастных и психологических особенностей в характере познавательной деятельности учащихся начальных классов. На основе принципа минимизации отбор языкового материала в учебную программу осуществлён в объёме, который обеспечивает достижение заявленных целей и задач обучения русскому языку учащихся на I ступени общего среднего образования.

Принцип *преемственности и перспективности* в отборе содержания обучения русскому языку проявляется в соблюдении преемственности между дошкольной ступенью образования и начальной школой и перспективности между начальной и базовой школой на содержательном, деятельностном, коммуникативном и эмоциональном аспектах.

Ситуативно-тематический принцип, положенный в основу отбора содержания устного курса русского языка (1 кл.), позволил выделить перечень конкретных тем и ситуаций общения, которые актуальны для учащихся, учитывают их познавательный интерес и возрастные особенности.

Принцип *концентрической организации* и представления содержания языкового материала в программе обеспечивает многократное обращение к изученному материалу с постепенным его расширением и углублением на каждом новом этапе обучения.

Изучаемые разделы языка

Языковой материал в программе представлен системой понятий, определений, теоретических сведений, объединённых таким образом, чтобы создать теоретическую основу для формирования грамматических, орфографических, коммуникативно-речевых умений и навыков.

Структурно программа по русскому языку состоит из трёх самостоятельных разделов: «Устный курс русского языка» (I класс), «Вводный курс. Особенности русского языка» (II класс), «Язык и речь» (II–IV классы). В каждом из разделов решаются свои конкретные задачи, которые подчинены цели и основным задачам обучения русскому языку учащихся I ступени общего образования.

Устный курс русского языка (1 кл.)

Устный курс представляет собой предварительный этап в системе обучения русскому языку учащихся учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения и выполняет в основном адаптационную роль. Он направлен на формирование у учащихся первоначальных умений и навыков речевой деятельности на русском языке (слушание и говорение) как основы коммуникативной компетенции. Его главным задачами является формирование умения воспринимать (слушать, слышать и понимать) русскую устную речь, отличать её от белорусской устной речи; постановка путём имитирования произношения специфических звуков русского языка [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'] и формирование умения правильно произносить их в изученных словах, скороговорках, в заученных наизусть стихотворениях; обогащение словарного запаса учащихся русской лексикой и формирование умения использовать в речевых высказываниях изученную лексику; усвоение и активизация в устной речи формул речевого этикета (приветствия, прощания, благодарности); чтение отдельных слов, графический облик и лексический смысл которых совпадают в русском и белорусском языках; знакомство с элементами культуры и быта русского народа; осознание красоты, богатства, выразительности и ценности русского языка как духовно-культурного наследия народа; воспитание нравственных и эстетических качеств личности через восприятие произведений русской классической и современной детской литературы и устного

народного творчества. Поставленные задачи решаются через содержание устного курса, учебный материал в который отобран на основе *ситуативно-тематического* к принципа. Реализация ситуативно-тематического заключается в определении перечня конкретных тем и ситуаций общения на русском языке, которые актуальны для учащихся 1 класса, учитывают их познавательный интерес и возрастные особенности. Одновременно лексическое наполнение и речевые модели каждой темы обеспечивают элементарное общение учащихся на русском языке в простейших жизненных ситуациях. Презентация учебного материала позволяет уже с первых уроков включать учащихся в речевое общение на русском языке и тем самым реально осуществлять коммуникативную направленность в обучении русскому языку учащихся учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения.

Вводный курс (2 кл.)

Само название «*Вводный курс»* говорит о пропедевтическом характере данного раздела, усвоение которого должно обеспечить базу для последующего изучения русского языка. «Вводный курс» является интегрированным курсом, совмещающим в себе задачи обучения чтению и письму на русском языке. Он целиком построен на фонетико-графическом материале, отобранном в результате сопоставительного анализа звуковых систем русского и белорусского языков, составляющем специфику русского языка. Учащиеся знакомятся со звуко-буквенной системой русского языка, специфическими, по сравнению с белорусским языком, звуками [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'] и буквами *и, щ, ъ*. У них формируются навыки нормативного произношения специфических звуков, а также формируется умение писать слова, предложения с буквами *и, щ, ъ,* отсутствующими в белорусском языке. В процессе чтения и слушания текстов разных жанров происходит накопление и обогащение словарного запаса русской лексикой; формируются умения и навыки, направленные на развитие связной речи (ответы на вопросы по содержанию прочитанных и воспринятых на слух текстов, пересказ несложных текстов, составление небольших высказываний по образцу, по вопросам учителя, по картинкам). Учащиеся упражняются в списывании отдельных слов, предложений, небольших текстов; в составлении словосочетаний и предложений; учатся производить звуковой анализ односложных и двусложных слов. Занятия на этом этапе обучения проводятся в виде интегрированных уроков – без разделения на уроки языка и чтения.

Язык и речь (2–4 кл.)

Звуки и буквы. Главной задачей раздела «Звуки и буквы» является формирование у учащихся умения соотносить звук и обозначающую его букву, осознавать неоднозначность связей, существующих между звуком и буквой; формирование навыков русского литературного произношения и правописных навыков. Учащиеся узнают о смыслоразличительной роли звуков (букв); о слоге и слогообразующей роли гласных звуков; об ударных и безударных гласных звуках и способах проверки написания безударных гласных; о твёрдых и мягких согласных звуках и способах обозначения мягкости и твёрдости согласных на письме; о звонких и глухих согласных звуках; знакомятся с явлениями оглушения парных звонких и глухих согласных в определенных позициях и способах проверки написания парных звонких и глухих согласных в этих позициях; учатся производить звуко-буквенный разбор слов. В процессе изучения раздела «Звуки и буквы» закладываются основы орфографической грамотности учащихся. На практическом уровне они подводятся к осознанию ведущего принципа русской орфографии – морфолого-фонематического.

Слово. Языковой материал раздела **«Слово»** направлен на воспитание у учащихся внимания и интереса к слову, его значению; на развитие умения творчески и осознанно подходить к выбору слов для построения собственных высказываний. У них формируются первичные представления о слове как двусторонней единице, обладающей формой и лексическим значением. Учащиеся узнают об однозначных и многозначных словах, о словах с прямым и переносным значением (на практическом уровне); знакомятся с синонимами и антонимами; с фразеологизмами (на практическом уровне); с межъязыковой омонимией в русском и белорусском языках (на практическом уровне); с

орфографическим и толковым словарями русского языка и приёмами работы с ними. Большое внимание уделяется обогащению, развитию и активизации словарного запаса учащихся, работе с пословицами, поговорками, фразеологизмами.

Состав слова. Правописание слов. При изучении состава слова у учащихся формируются представления о значимых частях слова (морфемах) как носителях лексического и грамматического значения слова (корне, приставке, суффиксе, окончании); о роли приставок, суффиксов в образовании новых слов и выражении их смысла; формируется умение ориентироваться в структуре слова; умение проводить разбор слов по составу и опираться на него при решении орфографических задач. Работа над составом слова включает элементы словообразовательного анализа. Внимание учащихся обращается на семантику некоторых морфем, составляющих слово, что способствует осознанию учащимися роли морфем в формировании лексического значения слова, развивает внимание и интерес к происхождению слов, способствует обогащению словаря учащихся, развитию их языкового чутья, мышления. Языковой материал на правописание слов включает широкий круг правил, алгоритмов на правописание безударных гласных, парных звонких и глухих согласных, непроизносимых согласных в корне слова; написание слов с разделительным ***ъ;*** слов с двойными согласными в корне слова, на стыке приставки и корня, корня и суффикса. Вводится понятие об орфограмме, которое используется как рабочий термин при изучении правописания слов.

Части речи. Учащиеся знакомятся с морфологическим строем языка, с такими частями речи, как: имя существительное, имя прилагательное, местоимение, глагол, предлог. Части речи рассматриваются в составе предложений, где слова связаны друг с другом по смыслу и грамматически. Особое внимание уделяется признакам каждой изучаемой части речи: *имя существительное* – число, род, падеж, склонение; *имя прилагательное* – число, род (в единственном числе), падеж; *глагол* – время, число, род (в прошедшем времени единственного числа), лицо (в настоящем и будущем времени), спряжение; *местоимение* – число, лицо, падеж личных местоимений. Формируются навыки правописания падежных окончаний имён существительных, имён прилагательных, местоимений; навыки правописания личных окончаний глаголов настоящего и будущего времени, глаголов на ***-тся, -ться***, гласных перед суффиксом ***-л*** в глаголах прошедшего времени; ***не*** с глаголами. Учащиеся знакомятся с *предлогами*, учатся различать приставку и предлог, употреблять в речи и грамотно писать предлоги.

Предложение. На материале раздела «Предложение» ведётся последовательная работа по формированию синтаксического строя речи учащихся. Они получают представление о предложении как минимальной единице речи, которая обладает смысловой и интонационной законченностью и является средством общения людей. Знакомятся с различными видами предложений по цели высказывания (повествовательными, вопросительными и побудительными) и по интонации (восклицательными и невосклицательными), их использованием в разных речевых ситуациях; учатся устанавливать смысловую и грамматическую связь между словами по вопросам; оформлять конец предложений соответствующими знаками препинания. Знакомятся с главными (подлежащее и сказуемое) и второстепенными (без деления на виды) членами предложения; с однородными (главными и второстепенными) членами предложения; с интонацией перечисления и противопоставления однородных членов предложения, с правилами постановки запятых при однородных членах предложения перед союзами ***и, а, но*** (в письменной речи); с обращением (на практическом уровне); со словосочетаниями в структуре предложения. В результате учащиеся практически осваивают понятие о связи слов в предложении по смыслу и грамматически. Работа над предложением носит сквозной характер, так как весь программный материал изучается на синтаксической основе.

Текст. Основной задачей раздела «Текст» является формирование у учащихся устойчивого внимания и интереса к собственной речи и речи других людей, развитие коммуникативных умений, творческих способностей, расширение возможностей самовыражения. Учащиеся получают представление об устной и письменной,

диалогической и монологической формах речи; о признаках текста (тема, основная мысль, заголовок, связь заголовка с темой и основной мыслью, смысловая связь и определённая последовательность предложений в тексте, структура текста). Узнают о типах текстов (описание, повествование, рассуждение); о смысловом единстве структурных частей текста; о роли абзацев в тексте; о плане текста; знакомятся с правилами речевого этикета; учатся письменно пересказывать тексты по вопросам, по коллективно составленному или готовому плану (изложения); составлять тексты по опорным словам и серии сюжетных рисунков (сочинения). Систематическая работа над текстом дает учащимся возможность наблюдать, всесторонне анализировать изучаемые лексические и грамматические явления в их органической взаимосвязи.

Каллиграфия. Задача каллиграфии – развитие и совершенствование навыков графически правильного начертания букв, их соединений в словах; красивого, быстрого, ритмичного письма слов и предложений. Содержание работы, по возможности, должно быть связано с изучаемым на уроке языковым материалом. Упражнения по каллиграфии способствуют воспитанию у учащихся аккуратности, трудолюбия, добросовестности. Во 2 классе осуществляется постепенный перевод учащихся на письмо в тетрадях с разлиновкой в одну линию.

II класс

Содержание учебного предмета (91 ч)

Вводный курс (12 ч, из них 6 ч за счет уроков литературного чтения).

Буква **и**. Чтение слов с буквой **и**. Письмо буквы **и** (заглавной и строчной).

Звуки [г], [г']: произношение и обозначение на письме *(гром, гитара, пироги)*; звук [к] на месте буквы **г** в конце слова *(луг, друг)*.

Звук [р']: произношение и обозначение на письме (*брюки, дверь)*. Различение звуков [р] – [р'].

О в ударных и безударных слогах. Произнесение (при чтении) звука [а] на месте буквы **о** в начале слова и в первом предударном слоге после твердых согласных в словах типа *огóнь, водá, ногá*.

Е, я в ударных и безударных слогах. Произнесение (при чтении) звука [и] на месте букв **е, я** в безударных слогах слов типа *ведрó, пятáк, заяц*.

Звук [т']: произношение и обозначение на письме *(тихо, аптека)*.

Звук [д']: произношение и обозначение на письме (*день, дядя*).

звук [т'] на месте букв **дь** в конце слова *(тетрадь, медведь)*.

Звук [ч']: произношение и обозначение на письме (*дочь*, *чай, грач)*.

Звук [щ']: произношение и обозначение на письме (*щука, товарищ)*. Буква **щ** (заглавная и строчная).

Разделительный твёрдый знак (**ъ**). Написание слов с разделительным твердым знаком *(съесть, въехать, объяснить)*.

Этика речи. Формулы речевого этикета: приветствия прощания, благодарности.

Виды деятельности

*Восприятие на слух текстов; ответы на вопросы по содержанию прослушанных текстов Постановка произношения (путём имитирования образцового произношения учителя) специфических русских звуков [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т']; практический тренинг: отработка нормативного произношения специфических звуков русского языка на материале специально подобранных слов, скороговорок, текстов, насыщенных этими звуками. Звуковой разбор слов. Нахождение в текстах и списывание слов с буквами, обозначающими специфические звуки русского языка, а также слов с буквами **и, щ, ъ**; выборочное списывание; письмо по памяти; письменные ответы на вопросы. Построение устных высказываний (по сюжетной картинке, по заданной ситуации) с использованием лексики со специфическими звуками русского языка и изученными формулами русского речевого этикета (приветствие, прощание, благодарность, извинение).*

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Вводный курс»

Знать:

о звуках русского языка, в том числе о специфических звуках русского языка [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'];

буквы русского алфавита (печатные и рукописные, строчные и заглавные), в том числе специфические буквы ***и, ш, ъ;***

наизусть 2 стихотворения, 4–6 скороговорок, считалок.

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

правильно произносить (в собственной речи и при чтении) звуки русского языка, в том числе специфические звуки [г], [г'], [р'], [ч'], [щ'], [д'], [т'];

читать, в том числе со специфическими русскими буквами ***и, щ,*** **ъ**, небольшие тексты (сказка, рассказ, загадка, стихотворение);

отвечать на вопросы по содержанию текста;

составлять словосочетания и предложения (по опорным словам и без них);

списывать грамотно слова, предложения, в том числе со специфическими русскими буквами **и, щ, ъ;**

употреблять в речи формулы речевого этикета (приветствия, прощания, благодарности).

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

для осознанного различения русской и белорусской речи (устной и письменной);

для самостоятельного чтения детской художественной литературы (сказки, стихи, рассказы и т.д.) на русском языке;

для создания собственных небольших устных высказываний;

для формирования культуры речевого общения и поведения.

Язык и речь (79 ч**)**

Звуки и буквы (41 ч, из них 1 ч – контрольное списывание).

Звуки речи и буквы, их обозначающие.

Смыслоразличительная роль звуков (букв).

Алфавит, его назначение(3 ч)

Гласные и согласные звуки. Слог (5 ч)

Различение гласных и согласных звуков. Буквы для обозначения гласных и согласных звуков на письме. Слогообразующая роль гласных. Деление слов на слоги. Перенос слов по слогам. Особенности переноса слов с буквами ***й, ь.***

Твердые и мягкие согласные (17 ч)

Парные твёрдые и мягкие согласные звуки (5 ч)

Парные твердые и мягкие согласные [б–б'], [в–в'], [г–г'], [д–д'], [з–з'], [к–к'], [л–л'], [м–м'], [н–н'], [п–п'], [р–р'], [с–с'], [т–т'], [ф–ф'], [х–х'].

Смыслоразличительная роль парных твёрдых и мягких согласных в слове. Обозначение твердости парных согласных буквами **а, о, у, ы, э**, мягкости – буквами **я, ё, ю, и, е, ь**.

Непарные твердые и мягкие согласные (12 ч)

Непарные твердые шипящие [ж, ш]: их произношение и обозначение на письме. Правописание **жи, ши, же, ше.**

Непарный твёрдый [ц]: произношение и обозначение на письме.

Непарные мягкие шипящие [ч', щ']: их произношение и обозначение на письме. Правописание **ча, ща, чу, щу чк, чн.**

Непарный мягкий [й']. Буква **й** и буквы **е, ё, ю, я** для обозначения на письме [й'].

Разделительный ь (4 ч.)

Правописание слов с **ь.**

Звонкие и глухие согласные (5 ч.)

Смыслоразличительная роль звонких и глухих согласных.

Парные звонкие и глухие согласные [б–п], [б'–п'], [в–ф], [в'–ф'], [г–к], [г'–к'], [д–т], [д'–т'], [з–с], [з'–с'], [ж–ш]. Произношение и обозначение на письме парных звонких и глухих согласных в конце и середине слова перед глухими согласными, в том числе звонких согласных [в], [в'], [г], [г']: *ле**в** – ле[**ф**], кро**вь** – кро[**ф'**], була**в**ка – була[**ф**]ка, флаг – фла[**к**], друг – дру[**к**].*:* Проверка написания слов с парными звонкими и глухими согласными (поставить проверяемый звук перед гласным).

Непарные звонкие согласные [л], [л'], [м], [м'], [н], [н'], [р], [р'], [й']. Их произношение и обозначение на письме, в том числе: [м'] в словах типа *се**мь***; [й'] в словах, оканчивающихся на *-ый, -ий, -ой (красн**ый**, син**ий**, голуб**ой**);* [л] на конце глаголов прошедшего времени мужского рода единственного числа *(учи**л**, рисова**л**),* а также в словах типа *во**л**к, по**л**ный.*

Непарные глухие согласные [х], [х'], [ц], [ч'], [щ']: их произношение и обозначение на письме.

Устный звуко-буквенный разбор односложных и двухсложных слов со звонкими и глухими согласными, в том числе с парными звонкими и глухими согласными в конце и середине слова перед глухими согласными типа *гри**б**, снег, ло**ж**ки.*

Ударные и безударные гласные (6 ч.)

Ударение в слове. Смыслоразличительная роль ударения. Произношение гласных в ударном и безударных слогах. Проверка слов с безударными гласными (поставить проверяемый звук под ударение).

Обучающая письменная работа (изложение).

Устный звуко-буквенный разбор односложных и двухсложных слов, включая слова с безударными гласными в первом предударном слоге, типа *ф**а**сóль, п**е**сóк*.

Виды деятельности

Определение алфавитного порядка расположения слов, в том числе слов, начинающихся с одной той же буквы. Практическое различение звуков: гласных и согласных, согласных твёрдых и мягких, звонких и глухих, шипящих. Лексические игры: на смыслоразличительную роль звуков (букв) в слове: образование новых слов, путём добавления (изъятия) букв в конец или начало конкретного слова, путём перестановки в слове букв, составление новых слов из букв конкретного слова, определение «убежавших» из слова букв. Заучивание скороговорок на отработку произношения конкретного звука. Деление слов на слоги, подбор слов с определённой слоговой структурой. Расстановка ударения в словах. Нахождение в словах ударных и безударных гласных. Подбор проверочных слов к словам с безударными гласными, парными звонкими и глухими согласными. Звуковой и звуко-буквенный разбор слов.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Звуки и буквы»

Знать:

о звуках и буквах;

о гласных и согласных звуках;

о слогообразующей роли гласных звуков;

правила переноса слов, в том числе с буквами ***й, ь***;

буквы для обозначения гласных и согласных звуков на письме;

алфавит;

о твердых и мягких согласных (парных и непарных);

об обозначении на письме мягкости и твердости согласных звуков;

о правописании буквосочетаний жи-ши, же-ше, ча-ща, чу-щу, чк-чн;

изученные слова с разделительным ***ь***;

о звонких и глухих согласных (парных и непарных);

о способе проверки написания слов с парными звонкими и глухими согласными (поставить проверяемый звук перед гласным);

об ударении в слове;

об ударных и безударных гласных звуках (слогах) в слове;

о способе проверки слов с безударными гласными (поставить проверяемый звук под ударение).

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

различать и обозначать на письме гласные и согласные звуки;

располагать слова по алфавиту;

определять количество слогов в слове;

делить слова на слоги;

переносить слова с одной строки на другую;

различать твёрдые и мягкие согласные (парные и непарные);

обозначать на письме твёрдость и мягкость согласных (парных и непарных);

грамотно писать в словах сочетания **жи-ши, ча-ща, чу-щу, чк-чн**;

грамотно писать изученные слова с разделительным ***ь***;

различать и обозначать на письме звонкие и глухие согласные (парные и непарные);

проверять написание слов с парными звонкими и глухими согласными (ставить проверяемый звук перед гласными);

находить в слове ударный и безударные гласные (слоги);

проверять слова с безударными гласными (ставить проверяемый звук под ударение);

производить устный (полный и частичный) звуко-буквенный разбор слов, в том числе слов с безударными гласными в первом предударном слоге типа *к**о**стёр, л**е**дни́к,* а также слов, в которых парные звонкие и глухие согласные стоят на конце и в середине слов перед глухими согласными *(гри**б**, кру**ж**ки́)*.

Слово (27 ч)

Слово как единица языка. **Значение слова** (4 ч)

Значение слова. Слова однозначные и многозначные, с прямым и переносным значением (ознакомление на практическом уровне, без введения терминов), с близким и противоположным значением. Знакомство с толковым и орфографическим словарями.

Слова, которые обозначают названия, признаки, действия предметов (9 ч)

Слова, которые обозначают названия предметов и отвечают на вопросы *кто? что*? Прописная буква в фамилиях, именах, отчествах людей; кличках животных; названиях улиц, городов, деревень; рек, озер, морей.

Слова, которые обозначают признаки предметов и отвечают на вопросы *какой? какая? какое? какие?*

Слова, которые обозначают действия предметов и отвечают на вопросы *что делать? что сделать?*

Предлог (2 ч)

Раздельное написание предлогов со словами.

Корень слова (6 ч)

Однокоренные слова (родственные) слова. Единообразное написание корня в однокоренных словах.

Правописание парных звонких и глухих согласных и безударных гласных в корне слова (6 ч)

Виды деятельности

Определение лексического значения слов с помощью толкового словаря русского языка. Определение слов по их лексическому значению. Нахождение в текстах и употребление в речи однозначных и многозначных слов, слов с прямым и переносным значением, слов с близким и противоположным значением. Подбор к данным словам слов с близким и противоположным значением.

Практическое распознавание с помощью вопросов слов, обозначающих названия, признаки, действия предметов. Нахождение в предложениях и употребление в речи слов, обозначающих названия предметов, их признаков и действий. Подбор к словам, обозначающим признаки предметов, действия предметов, слов с противоположным значением и слов с близким значением. Нахождение в предложениях предлогов. Отличие предлогов от других слов.

Нахождение в словах корня, подбор однокоренных слов. Подбор однокоренных проверочных слов к словам с безударными гласными, парными звонкими и глухими согласными в корне слова. Звуко-буквенный разбор слов. Списывания (выборочное,

осложнённые на правописание безударных гласных, парных звонких и глухих согласных в корне слова.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Слово»

Знать:

о толковом и орфографическом словарях;

о словах с близким и противоположным значением;

о словах-названиях предметов, действий предметов, признаков предметов;

вопросы, на которые отвечают слова – названия предметов, действий предметов, признаков предметов;

о написании с прописной буквы фамилий, имен, отчеств людей; кличек животных; названий улиц, городов, деревень, рек;

о словах-предлогах;

о родственных словах;

о корне слова;

об однокоренных словах;

правила проверки безударных гласных, звонких и глухих согласных в корне слова.

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

пользоваться толковым и орфографическим словарями;

находить в предложении, тексте слова с одним и несколькими значениями; с близким и противоположным значением;

находить в предложении, тексте слова, которые обозначают названия предметов, действия предметов, признаки предметов, предлоги;

ставить вопросы к словам, обозначающим названия предметов, действия предметов, признаки предметов;

писать с прописной буквы фамилии, имена, отчества людей; клички животных; названия стран, улиц, городов, деревень, рек;

отличать предлоги от слов, называющих предметы, их признаки и действия;

правильно употреблять в речи изученные предлоги, не совпадающие в русском и белорусском языках;

находить корень слова;

находить в тексте однокоренные слова;

проверять написание безударных гласных, звонких и глухих согласных в корне слова.

Предложение (4 ч)

Предложение, его признаки. Точка, вопросительный и восклицательный знаки в конце предложения. Прописная буква в начале предложений.

Виды деятельности

Разбивка сплошного текста на предложения, определение границ предложений Нахождение в текстах предложений, состоящих из разного количества слов (одного, двух и больше). Распознавание, интонирование предложений, в которых о чём-то спокойно сообщается, спрашивается, которые произносятся с сильным чувством. Постановка в конце предложений соответствующих знаков препинания в зависимости от интонации и смысла предложения. Нахождение в предложениях слов, которые обозначают, о чём говорится в предложении и что говорится.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Предложение»

Знать:

признаки предложения;

как орфографически и пунктуационно оформляется начало и конец предложения.

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

определять границы предложения по смыслу и интонации;

ставить соответствующие знаки препинания в конце предложений;

писать прописную букву в начале предложений;

строить различные по цели высказывания предложения; правильно их интонировать и оформлять на письме (ставить соответствующие знаки препинания в конце предложений).

Текст (5 ч, из них 1 ч – контрольный диктант).

Понятие о тексте. Признаки текста: тема, основная мысль текста. Заголовок текста. Композиция текста (начало, основная часть, концовка).

Формулы речевого этикета (приветствия, прощания, просьбы, благодарности).

Обучающая письменная работа (1 ч, изложение, 40–50 слов)

Виды деятельности

Отличие текста от набора предложений. Определение темы и основной мысли текста; озаглавливание текста. Определение структуры текста: начало, основная часть, концовка. Деление сплошного текста на части. Пересказ текста по вопросам.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Текст»

Знать:

о признаках текста (тема, основная мысль, заголовок);

о строении текста (начало, основная часть, концовка);

формулы речевого этикета (приветствия, прощания, просьбы, благодарности).

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

отличать текст от набора предложений;

определять тему и основную мысль несложных текстов;

озаглавливать тексты;

выделять начало, основную часть, концовку текста;

строить небольшие (3–5 предложений) устные высказывания по картине, серии картинок; по опорным словам, словосочетаниям;

использовать в устной речи формулы речевого этикета (приветствия, прощания, просьбы, благодарности).

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

находить нужную информацию в толковом и орфографическом словарях, справочниках с опорой на знание алфавита;

адекватно понимать содержание устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль);

создавать собственные высказывания в различных видах речевой деятельности в соответствии с целями, задачами, ситуациями общения, а также правилами речевого этикета и социальными нормами поведения.

Повторение (2 ч)

Каллиграфическое письмо. Закрепление гигиенических навыков письма. Письмо по одной линейке (освоение новой высоты, ширины букв). Написание трудных для учащихся прописных и строчных букв и их соединений. Упражнения в безотрывном соединении букв.

Контрольные письменные работы

контрольное списывание – 1 (I полугодие, 25–30 слов);

контрольный диктант – 1 (II полугодие, 35–40 слов);

контрольные работы по теме – 3 (1 – I полугодие, 2 – II полугодие);

контрольный словарный диктант – 2 (1 – I полугодие, 6 слов; 1 – II полугодие, 8 слов).

Обучающие письменные работы

изложение –2 (1 – I полугодие, 1 – II полугодие).

Диагностические средства оценки качества знаний, умений и навыков

Для диагностики сформированности учебно-языковых и коммуникативных умений и навыков рекомендуются следующие формы контроля:

диктанты (словарный, предупредительный, комментированный, объяснительный, выборочный);

списывания (осложненное, выборочное);
письмо по памяти;
изложение (подробное повествовательного характера);
устное сообщение учащегося;
разборы (звуковой, звуко-буквенный);
тестовые работы.

Словарные слова:

Болото, ворона, зарядка, капуста, карандаш, картина, класс, корова, медведь, морковь, мужчина, огурец, октябрь, перемена, ребята, сентябрь, сорока, тетрадь, ученик, ученица, яблоко.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Русская литература (литературное чтение)»
для II класса учреждений общего среднего образования
с белорусским языком обучения и воспитания

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная программа по литературному чтению для II–IV классов направлена на достижение следующих основных целей:

ввести учащихся в богатый мир русской и мировой детской литературы и таким образом расширить их кругозор;

на основе чтения и изучения образцовых художественных произведений раскрыть своеобразие литературы как словесного искусства, формировать нравственно-ценностные ориентиры, развивать интеллектуальные и творческие способности учащихся, культуру речи и общения;

формировать грамотного читателя, знания, умения и навыки которого станут фундаментом для совершенствования его на протяжении всей жизни в разных ситуациях деятельности и общения.

Достижение этих целей предполагает решение следующих задач:

формирование навыка правильного, осознанного, выразительного чтения стихов, прозы, научно-познавательных текстов;

формирование общеучебных умений и способов познавательной деятельности, обеспечивающих успешное изучение любого учебного предмета;

формирование коммуникативно-речевых умений учащихся;

формирование читательских умений, литературных представлений и знаний, необходимых для восприятия литературы как искусства слова, понимания художественных произведений и научно-познавательных текстов;

осуществление литературно-творческой деятельности на основе изучаемых произведений;

формирование интереса к чтению и творчеству детских писателей, расширение круга чтения учащихся;

формирование образных представлений об окружающем мире, отношений к жизненным явлениям, ценностных ориентаций учащихся;

развитие эмоциональной отзывчивости, воображения, критического мышления;

воспитание эстетических и духовно-нравственных качеств личности средствами литературы.

Программа по литературному чтению основана на идеях культурологического, личностно-деятельностного и компетентностного подходов.

Культурологический подход обусловливает направленность содержания литературного образования на социокультурное развитие учащихся на основе овладения культурными, духовно-нравственными ценностями, закреплёнными в языке художественного произведения как форме существования духовной культуры народа.

Личностно-деятельностный подход ориентирует на создание условий для полноценного проявления и развития личностных качеств учащихся, учёта их интересов, индивидуальных особенностей и возможностей. Он определяет способы организации различных видов деятельности учащихся. Только через собственную активную деятельность ребёнок осваивает способы чтения, речевой коммуникации, читательские действия с текстом произведения, формирует и совершенствует личностные качества.

Компетентностный подход предусматривает усиление деятельностно-практического компонента содержания учебного предмета. В соответствии с идеями подхода освоение содержания учебного предмета направлено на формирование читательской компетенции как совокупности знаний, умений и навыков для успешного выполнения коммуникативно-речевой и читательской деятельности, необходимой человеку во многих сферах его жизни. В связи с усилением деятельностно-практического компонента содержания в программе определены основные виды учебной деятельности учащихся и требования к её результатам.

В основе отбора содержания и систематизации учебного материала, методов и приёмов организации читательской деятельности учащихся на уроках литературного чтения положены *принципы* культуросообразности, художественно-эстетический, с привлечением тематического, жанрового и монографического, коммуникативно-речевой, учёта психологических особенностей восприятия художественной литературы учащимися младшего школьного возраста, творческого характера обучения, принцип преемственности и перспективности в содержании литературного образования, обеспечивающий порядок и последовательность в освоении предметных знаний, умений и навыков по годам обучения.

Содержание учебного предмета «Литературное чтение» во II–IV классах составляют *четыре основных компонента*:

предметные знания;

читательские и коммуникативно-речевые умения, способы деятельности;

опыт литературно-творческой деятельности;

опыт эмоционально-ценностных отношений.

Все компоненты содержания представлены комплексно и формируются на основе знаний текстов художественных и научно-познавательных произведений и путём практической работы с ними.

Основу содержания учебного предмета составляют художественные произведения, эстетически значимые, имеющие воспитательную ценность, актуальные для нашего времени, доступные для восприятия учащихся, вызывающие интерес к чтению.

Первый компонент содержания (предметные знания) формируется путем освоения литературного и теоретического материала, состоящего из произведений устного народного творчества русского народа и народов мира; произведений ведущих русских и зарубежных детских писателей; кратких биографических сведений об их творчестве; основных литературоведческих понятий, представления о которых необходимы учащимся не как самоцель, а для освоения литературы как искусства слова.

Программой предусмотрено первоначальное знакомство с литературоведческими понятиями и овладение ими *на уровне представлений,* то есть на практическом уровне. Учащиеся получат представления о жанрах устного народного творчества и авторской литературы; об изобразительно-выразительных средствах языка художественного произведения; о средствах выразительного чтения. Предметные знания составят также краткие биографические сведения о жизни и творчестве детских писателей, рекомендованных для чтения во II–IV классах; фамилии писателей, с творчеством которых знакомятся неоднократно на уроках литературного чтения, названия и содержание изученных произведений; тексты, рекомендованные для заучивания наизусть.

Второй компонент содержания составляет система читательских умений. Читательские умения складываются из умений читать, работать с текстом произведения и детской книгой. Умения работы с текстом формируются в процессе анализа литературного произведения и представляют собой действия учащегося по ориентировке в тексте, связанные с восприятием, выявлением, осознанием и оценкой содержания и смысла художественного произведения.

Коммуникативно-речевые умения сопровождают читательскую деятельность и выполняют функцию читательских умений, поскольку умственные операции, входящие в состав читательской деятельности, обязательно реализуются в речевой форме. Программа ориентирует на формирование таких метапредметных коммуникативно-речевых умений, как ориентироваться в ситуации общения, строить связные устные высказывания для передачи содержания текста и общения между читающими, адекватно понимать информацию устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль высказывания); отбирать средства языкового оформления высказывания в соответствии с коммуникативными целями и задачами общения; активно слушать собеседника, выражать понимание, проявлять терпимость к его точке зрения, отстаивать и аргументировать свою точку зрения, соблюдая правила речевого этикета, договариваться и приходить к общему решению в совместной деятельности.

Третий компонент – опыт литературно-творческой деятельности – приобретается учащимися в процессе включения их в разнообразные виды деятельности в связи с прочитанным произведением. В ходе выполнения творческих заданий у учащихся формируются литературно-творческие умения и способы деятельности.

Четвёртый компонент содержания – опыт эмоционально-ценностных отношений – приобретается учащимися в процессе анализа художественного произведения, в ходе которого выявляется авторское отношение к героям, авторская оценка событий, персонажей и сопоставляется с личностным восприятием; аргументируется своя оценка героев и событий, сравнивается с другими трактовками отношений и оценок.

Круг чтения учащихся II–IV классов весьма широк: произведения устного народного творчества русского народа и народов мира; стихотворные и прозаические произведения русских писателей-классиков XIX – начала XX в.в., вошедшие в круг детского чтения; стихотворные и прозаические произведения русских детских писателей XX века и современных детских писателей; произведения зарубежных писателей-классиков для детей; научно-художественная и научно-познавательная литература (о природных явлениях, о повадках животных и птиц, о предметах и вещах, об открытиях, путешествиях); приключенческая детская книга, справочная детская литература (книги-справочники, детские энциклопедии, словари).

Учащиеся знакомятся с литературными произведениями по всем основным темам детского чтения, зафиксированным современной библиографией для детей (о Родине, о её героях, о разных людях, о ребятах-сверстниках и их делах, о природе, животных и растениях, о приключениях, фантастике и волшебстве и т.п.). Это позволит им узнать имена русских писателей-классиков, известных русских детских писателей, в творчестве которых раскрываются эти темы, зарубежных детских писателей-классиков: И. Крылов, А. Пушкин, А. Плещеев, И. Суриков, И. Никитин, С. Есенин, Л. Толстой, Д. Мамин-Сибиряк, С. Маршак, С. Михалков, А. Барто, Б. Заходер, Е. Трутнева, В. Орлов, В. Осеева, Е. Пермяк, Н. Носов, В. Драгунский, В. Бианки, И. Соколов-Микитов, Н. Сладков, Э. Шим, Г. Скребицкий, Г. Снегирев, С. Сахарнов, В. Орлов, А. Стариков; Х.К. Андерсен, бр. Гримм, Р. Киплинг и др.

В системе обучения литературному чтению на русском языке II класс занимает особое место, поскольку у учащихся только начинает формироваться механизм чтения по-русски. Навык чтения как автоматизированное умение ещё не сложился. В связи с этим, работа по овладению правильным, осознанным, выразительным чтением текстов разных жанров на русском языке с достаточной беглостью является первостепенной и организуется на протяжении всего периода обучения во втором классе.

Важнейшей особенностью литературного чтения во II классе, а также в последующих классах, является деятельность по формированию у учащихся *произносительных навыков*. Учащиеся овладевают умением правильно произносить специфические русские звуки [г], [г'], [р'] [ч'], [щ'], [д'], [т'] при чтении и в устной речи; правильно читать слова с буквами о, е, я в первом предударном слоге (*столы, пенал, глядеть*); произносить звук [л] на конце глаголов прошедшего времени мужского рода единственного числа (*учил*) и в словах типа *волк*; произносить звук [в] перед согласными (*взять*); звук [ф] на конце слова и перед глухими согласными (*клюв*, *травка*); мягкие губные согласные на конце слова (*семь, голубь*); звук [й'] после согласных перед гласными (*крылья*); правильно читать парные звонкие согласные на конце и в середине слов перед глухими согласными (*снег, тетрадь, книжка*); демонстрировать орфоэпическое чтение буквосочетаний -ого, -его, -ться и -тся, а также жи, ши, же, ше, ча, ща, чу, щу; соблюдать нормы словесного ударения в изученных словах.

Формированию произносительных навыков способствуют специальные фонетико-орфоэпические упражнения, построенные на материале изучаемого литературного произведения.

Если во II классе приоритетным является формирование и развитие навыка чтения на русском языке, то в III–IV классах центром внимания становится художественное произведение как эстетическая ценность и воспринимающий это произведение учащийся. Чтение организуется по законам восприятия литературного произведения учащимися, а именно: подготовка к восприятию, первичное эмоциональное восприятие, осмысление прочитанного и его эстетическая оценка, выражение отношения к прочитанному.

Предметом специального обучения на уроках литературного чтения во II–IV классах является *выразительное чтение*. На протяжении всего периода обучения учащиеся практически овладевают умением передавать слушателям настроение, состояние, чувства героев с помощью средств речевой выразительности (сила голоса, тон, темп, ритм, пауза, логические ударения). Основной приём обучения – не только выразительное чтение учителя, но и поиск учащимися вариантов правильного, выразительного прочтения монолога, диалога, точной передачи чувств, настроений, состояний героев, своего отношения к изображённому автором. Выразительное чтение выступает одновременно и предметом, и методом обучения, способствующим глубокому проникновению в смысл художественного произведения, постижению его эмоционально-образного и идейного содержания.

Основными *видами деятельности* на уроках литературного чтения во II–IV классах являются чтение вслух и про себя (молча), выразительное чтение, чтение по ролям, изучающее чтение, поисковое чтение, просмотровое чтение, выборочное чтение; заучивание наизусть стихотворных произведений; слушание и рассказывание; пересказ (подробный, выборочный, краткий) по готовому плану, по опорным словам, иллюстрациям; творческий пересказ (с изменением лица рассказчика, дополнением сюжета); представление в воображении героев, событий, поэтических картин природы; творческая интерпретация текста (словесное рисование отдельных эпизодов, поэтических картин, создание словесных и графических иллюстраций произведения); инсценировка эпизодов художественного произведения; аналитическая и оценочная работа с текстом произведения; составление высказываний сравнительного характера, умозаключений, личностных суждений; наблюдение за основными изобразительно-выразительными средствами художественной речи (олицетворение, сравнение, эпитет, преувеличение, эмоционально-оценочные слова); структурирование текста в форме плана, графической схемы; чтение-рассматривание детских книг, прогнозирование, обсуждение, дискуссия.

В силу возрастных особенностей учащихся в программе применяется *концентрический* способ распределения содержания (предметных знаний, умений и навыков), который предполагает возвращение в последующие годы к изученному ранее материалу (например, признаки сказки, рассказа, стихотворения), но на более высоком уровне. Произведения одного и того же жанра (например, рассказ, сказка, стихотворение) разных авторов изучаются на протяжении всего периода обучения на I ступени общего

среднего образования. При этом круг сведений о признаках жанра расширяется постепенно из года в год. Формирование читательских умений работы с текстом произведения и детской книгой ведётся также в течение всего периода обучения, но на более сложном литературном материале в последующем классе, что обеспечивает системную работу по овладению читательскими умениями.

Учебный материал для организации читательской деятельности учащихся располагается во II классе по тематическому принципу с привлечением жанрового, в III классе – по жанровому, в IV – по литературно-эстетическому с привлечением жанрового и монографического принципов компоновки произведений внутри разделов.

Составной частью учебного предмета является внеклассное чтение. Внеклассное чтение на I ступени общего среднего образования является обязательной частью подготовки к самостоятельной читательской деятельности.

Цель внеклассного чтения – познакомить учащихся с книгами из доступного им круга чтения; сформировать интерес к книгам, желание и умение их выбирать и читать; научить работать с книгой как особым объектом.

Программа предусматривает знакомство с детскими книгами русских и зарубежных писателей, детскими периодическими изданиями (газетами, журналами), научно-художественной и научно-познавательной литературой, детской справочной литературой (книги-справочники, детские энциклопедии, словари). Учащиеся овладевают знаниями об элементах книги, которые позволяют читателю ориентироваться в любой книге и группе книг (заглавие, фамилия автора, иллюстрации, содержание, или оглавление, предисловие, или введение, послесловие об авторе), о средствах ориентации в мире книг (книжная выставка, плакат, рекомендательный список, рекомендательный указатель, картотека, электронный каталог), о газетах и журналах как периодических изданиях; о культуре и гигиене чтения. Учащиеся приобретают умения самостоятельно выбирать книги по предложенной теме, пользоваться ориентировочным аппаратом книги, видами библиотечно-библиографической помощи (с привлечением библиотекаря).

Работа с детской книгой строится поэтапно и начинается с I класса (он рассматривается как подготовительный этап). II класс – это начальный этап работы с детской книгой, III класс – основной, IV класс – заключительный.

Основной формой работы с детской книгой являются уроки внеклассного чтения и самостоятельное домашнее чтение. Во II–IV классах должны практиковаться разные формы работы во внеурочное время в системе внеклассного чтения, например: литературные утренники, викторины, конкурсы чтецов, конкурс в форме устного журнала, работа в «мастерской по ремонту книг».

Для успешной самостоятельной работы с книгой необходимо, начиная со II класса, научить учащихся пользоваться сначала классной, а затем библиотекой учреждения образования или районной детской библиотекой, где книги расставлены по авторской принадлежности, где имеются тематические и авторские книжные выставки, которыми учащиеся могут пользоваться при подготовке к урокам внеклассного чтения.

Уроки внеклассного чтения во II–IV классах проводятся в процессе и после изучения основных разделов чтения и входят в общее количество часов, которые отводятся на учебный предмет. В течение очередного отрезка времени учитель руководит самостоятельным внеурочным чтением книг, газет, журналов. *Рекомендательные списки книг для учащихся, которые составляет учитель, тщательно выверяются с точки зрения наличия указанных там книг в фондах библиотеки учреждения образования и ближайших детских библиотек (районной, городской).*

Структурно программа по литературному чтению для II–IV классов представлена следующими блоками: «Пояснительная записка», «Содержание учебного предмета», «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся». Блок «Содержание учебного предмета» состоит из разделов «Круг чтения», «Формирование навыка чтения и общеучебных умений», «Формирование читательских умений», «Литературоведческая пропедевтика», «Литературно-творческая деятельность учащихся»,

«Внеклассное чтение». Блок «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся» является сквозным и проходит через все разделы учебной программы.

Раздел «*Круг чтения*» содержит описание учебного материала и рекомендуемый перечень произведений для чтения и изучения во II–IV классах с указанием количества часов на изучение разделов чтения. Рекомендуемый перечень произведений состоит из двух списков: для чтения и изучения в классе и для внеклассного чтения.

В разделе *«Формирование навыка чтения и общеучебных умений»* изложены требования к чтению. Формируются как разные виды и способы чтения, так и его качественные компоненты – правильность, выразительность, сознательность. Темп чтения индивидуальный и соответствует скорости разговорной речи учащегося.

Одна из важнейших задач I ступени общего среднего образования – сформировать умение читать как универсальное (метапредметное) учебное умение, которое будет полноценно функционировать и при обучении математике, русскому языку, предмету «Человек и мир» и другим учебным предметам. Формирование и развитие навыка чтения как универсального учебного умения осуществляется как путём специальных упражнений, так и в ходе аналитико-синтетической работы над текстом художественного произведения.

Программой предусмотрено формирование общеучебных умений (общих учебных действий), таких как постановка и осознание конкретной учебной задачи чтения, планирование своей деятельности: определение последовательности действий для решения учебной задачи (при подготовке к словесному рисованию, чтению по ролям, выразительному чтению, составлению плана, краткому пересказу, инсценировке); владение способами контроля и оценки своей и чужой деятельности; участие в учебном диалоге при обсуждении материала; умение работать в паре и группе (договариваться, распределять работу, получать общий результат, соблюдать культуру взаимодействия). Освоение во взаимосвязи общих учебных действий и основных предметных действий необходимо для успешного развития читательской деятельности учащихся.

Раздел *«Формирование читательских умений»* включает в себя перечень умений, которыми овладевают учащиеся в процессе практической работы с текстами художественных произведений, а именно: прогнозировать содержание произведения по иллюстрациям и заголовку; определять время и место событий, устанавливать смысловые связи между событиями: последовательные и причинные; определять тему и главную мысль произведения, соотносить заглавие произведения с его темой и главной мыслью; выделять действующих лиц, называть главного героя, определять его поступок и причину поступка; наблюдать за эмоциональным состоянием героя и соотносить это состояние с поступком; выделять в тексте предложения, которые описывают состояние, чувства действующих лиц; характеризовать героя на основании его поведения, переживаний и поступков; определять авторское отношение к событиям, героям; выражать свое отношение к содержанию произведения, давать личную оценку поступку, герою и др.

Читательские умения, в том числе и коммуникативно-речевые, формируются не последовательно, а *параллельно друг другу*.

В разделе *«Литературоведческая пропедевтика»* определен круг литературоведческих представлений, которые формируются у учащихся практическим путём в процессе чтения и анализа конкретных произведений. Во II классе учащиеся практически наблюдают жанровое разнообразие литературы, открывают для себя «законы построения» (основные черты) колыбельной, шуточной песни, небылицы, скороговорки, загадки, узнают основные признаки сказки, стихотворения, рассказа, накапливают представления об авторах произведений и детской книги. В III–IV классах круг сведений о признаках жанра расширяется на новом и более сложном, чем во II классе, литературном материале. В процессе анализа художественных особенностей произведений у учащихся будут накапливаться фактические знания о жанровой специфике народной песни, сказки, легенды, сказания, былины, рассказа, повести-сказки, стихотворения, басни, об авторской точке зрения и способах ее выражения, об изобразительно-выразительных средствах языка, о способах построения художественного произведения (от лица автора или героя).

Накопленный фактический материал станет основой для формирования литературоведческих понятий на II ступени общего среднего образования.

Ведущим понятием программы является понятие *жанры литературы.* Чтение и изучение произведений разных жанров осуществляется на протяжении всего периода обучения на I ступени общего среднего образования.

Знания по теории литературы формируются у учащихся II–IV классов на уровне представлений, т.е. на практическом уровне. Теоретические знания не сообщаются учащимся в готовом виде, а открываются самими учащимися в результате практических действий с текстом (нахождение в тексте изобразительно-выразительных средств языка, определение структурных компонентов произведения, жанровых особенностей и др.) а также в их самостоятельном литературном творчестве. Теоретические знания необходимы учащимся для освоения литературы как искусства слова и как средство решения практических художественно-творческих задач.

Программой предусмотрено овладение следующими теоретико-литературными знаниями *на уровне представлений:*

жанр как разновидность литературных произведений; жанры устного народного творчества: загадка, скороговорка, пословица, народная сказка, волшебная сказка, сказка о животных, бытовая сказка, былина, сказание, легенда; литературные жанры: рассказ, литературная легенда, повесть, повесть-сказка, литературная сказка, стихотворение, басня;

сравнение, олицетворение, эпитет, звукопись, преувеличение (гипербола) как изобразительные средства, помогающие автору создавать интересный образ в произведении;

тема и главная мысль произведения; название произведения – особый авторский приём для раскрытия замысла;

герой, персонаж, поступок, портрет героя, характеристика героя;

построение произведения: вступление, развитие действий, концовка рассказа; эпизод как законченный отрывок художественного произведения;

способы построения художественного произведения: от лица автора или героя;

стихотворная речь, рифма, ритм, стихотворная строка, эмоциональное настроение стихотворного произведения;

средства выразительной речи и чтения: сила голоса, тон, темп, ритм, пауза, логические ударения;

иносказание, ирония, юмор как средства выражения авторского замысла;

события реальные, вымышленные, фантастические;

автор произведения (писатель, поэт); авторское отношение (отношение автора к поступку, герою, событию).

Предусмотрено овладение и оперирование соответствующими литературными терминами.

Раздел *«Литературно-творческая деятельность учащихся»* включает перечень видов самостоятельной литературно-творческой деятельности, в которые учащийся мог бы внести элемент творчества, выразить свое отношение, понимание и свою субъективную интерпретацию текста. Во II–IV классах могут предлагаться разнообразные задания творческого характера в связи с прочитанным произведением (составление рассказа по аналогии с прочитанным, по заданному началу или концовке; составление творческого пересказа от имени одного из героев, с изменением лица рассказчика, с творческим дополнением сюжета; инсценировка эпизодов, отдельных фрагментов художественного произведения; «интервью» с понравившемся персонажем произведения; создание словесных и графических иллюстраций и др.).

В разделе *«Внеклассное чтение»* дана характеристика учебного материала, составляющего круг чтения учащихся, тематика чтения, изложены требования к оформлению обложки детской книги, видам издания. Определены виды самостоятельной читательской деятельности, формы индивидуальной и групповой работы с книгой во

внеурочное время, перечень требований к основным знаниям и умениям работы с детской книгой.

Блок *«Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся»* устанавливает требования к уровню подготовки учащихся по литературному чтению во II–IV классах и проходит через все разделы учебной программы.

Программа ориентирует на взаимосвязь уроков литературного чтения с уроками русского языка. Речеведческие понятия «тема и основная мысль текста», «заголовок текста», «структура текста», «связь заголовка с темой и основной мыслью текста», «план текста» должны быть опорным знанием при анализе художественных произведений.

Природа искусства слова предполагает диалог с такими видами искусств как живопись и музыка. Учитывая принадлежность к искусству учебных предметов «Литературное чтение», «Літаратурнае чытанне», «Изобразительное искусство» и «Музыка», программа ориентирует на осуществление *межпредметных связей* при формировании у учащихся таких представлений, как «жанр», «художественный образ», «замысел автора», «тема», «форма», «содержание», «ритм», «настроение», «автор».

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

II КЛАСС

(**62 часа**[1], из них **56 ч** – чтение разделов учебника и обобщение знаний по разделам чтения, **5 ч –** внеклассное чтение, **1 ч** – обязательный контроль навыка чтения)

[1] Из 68 часов, отведенных Типовым учебным планом на литературное чтение, 6 часов использовано на интегрированный вводный курс русского языка, который изучается в течение 3 недель.

Работа по учебнику литературного чтения начинается после завершения вводного курса русского языка.

КРУГ ЧТЕНИЯ

Учебный материал для чтения и изучения:

произведения устного народного творчества русского народа: скороговорки, загадки, пословицы и поговорки, сказки;

стихотворные и прозаические произведения русских писателей-классиков XIX – начала XX в.в., вошедшие в круг детского чтения; русских детских писателей XX в., произведения современных детских писателей;

научно-художественные произведения (сказки, рассказы) о повадках животных и птиц, о природных явлениях; очерковые произведения о Родине.

Жанровое разнообразие: скороговорки, загадки, пословицы и поговорки, сказки (народные и литературные), рассказы (художественные и научно-художественные), стихотворения.

Основные разделы чтения. Рекомендуемый перечень произведений.

Рекомендуемый перечень произведений состоит из двух списков: для чтения и изучения в классе и для внеклассного чтения. Список произведений для внеклассного чтения является расширенным и примерным. Он носит рекомендательный характер. Учитель может выбрать для внеклассного чтения те произведения, которые имеют место в книжном фонде библиотеки учреждения образования и районной библиотеки.

1. ОСЕНЬ В ШКОЛУ ПОЗВАЛА

(13 часов, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Произведения о школьной жизни:

Н.Саконская. «Мы любим нашу школу».

С.Маршак. «Угомон», «Книжка про книжки».

С.Баруздин. «Как Алёше учиться надоело» (отрывок из повести «Алёшка из нашего дома»).

В.Осеева. «Синие листья».

М.Яснов. «Проучил».

Б.Заходер. «Вредный кот».

Я.Аким. «Митины каникулы».

Произведения о красоте осенней природы, о многообразии осенних красок:

И.Токмакова. «Осень» («Осень лисьим шагом…»).

И.Соколов-Микитов. «Улетают журавли».

Е.Благинина. «Улетают, улетели…».

Е.Трутнева. «Осень» («Стало вдруг светлее вдвое…»).

Э.Шим. «Как Воробей тёплый угол искал».

Произведения устного народного творчества: осенние загадки, скороговорки, пословицы и поговорки, тематически связанные с содержанием художественных произведений.

Для внеклассного чтения

Произведения о школьной жизни:

А.Барто. «В школу», «По дороге в класс», «Звонки», «Мы с Тамарой».

С.Баруздин. «Про Светлану».

В.Голявкин. «Был не крайний случай», «Не везёт», «Как я под партой сидел» (рассказы из повести «Наши с Вовкой разговоры»), «Тетрадки под дождем».

Ю.Ермолаев. «Навестили».

Б.Заходер. «Петя мечтает».

С.Маршак. «Школьнику на память».

С.Михалков. «Прививка», «Тридцать шесть и пять».

В.Осеева. «Три товарища», «До первого дождя».

Произведения о красоте осенней природы, о многообразии осенних красок:

А.Плещеев. «Осень наступила…», «Скучная картина!..».

А.Фет. «Ласточки пропали…».

В.Бианки. «Хитрый Лис и умная Уточка».

И.Соколов-Микитов. «Пролетело жаркое лето…», «Лес осенью», «Еж», «Медведи».

Г.Скребицкий. «Художник-Осень» (отрывок из книги «Четыре художника»).

Н.Сладков. «Осень на пороге».

2. ВСЕ НАЧИНАЕТСЯ С ДЕТСТВА

(13 часов, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Произведения о детях, о полезных и добрых делах, о трудолюбии, хороших и плохих поступках, о внимательном отношении к людям, о качествах характера человека:

С.Михалков. «Наши дела».

С.Баруздин. «Когда не бывает скучно».

Е.Пермяк. «Смородинка».

С.Маршак. «Ежели вы вежливы».

В.Осеева. «Просто старушка».

Ю.Ермолаев. «Два пирожных».

А.Барто. «Любочка».

С.Михалков. «Фома».

Н.Носов. «Огурцы».

О.Высотская. «Маргаритка».

Русская народная сказка «Про Ленивую и Радивую».

Произведения устного народного творчества: пословицы и поговорки, тематически связанные с содержанием художественных произведений.

Для внеклассного чтения

Я.Аким. «Кем я буду», «Жадина», «Что говорят двери», «Неумейка».

А.Барто. «Катя», «Лишний», «Мостки», «Ах, руки, руки!».

Ю.Ермолаев. «Лучший друг».

Э.Киселева. «Мальчик-Огонек», «Малыш-Слабыш».

В.Маяковский. «Что такое хорошо и что такое плохо?»

С.Маршак. «Друзья-товарищи», «Чего боялся Петя?», «Кот и лодыри».

С.Михалков. «Про мимозу», «Лапуся», «Сила воли».

Н.Носов. «Заплатка», «Леденец».

В.Осеева. «Плохо», «Хорошее», «Печенье», «Добрая хозяюшка», «Волшебная иголочка», «Сыновья».

Е.Пермяк. «Для чего руки нужны», «Торопливый ножик», «Как Маша стала большой», «Пичугин мост».

Л.Толстой. «Косточка», «Лгун», «Старый дед и внучек».

Русские народные сказки: «Гуси-лебеди», «Хаврошечка».

3. ИДЕТ ВОЛШЕБНИЦА ЗИМА

(13 часов, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Произведения о красоте зимней природы, зимних забавах детей, о нелегкой жизни животных зимой и заботливом отношении к ним:

И.Суриков. «Белый снег пушистый…».

Л.Дьяконов. «Щенок и снег».

З.Александрова. «Снежок» («Снежок порхает, кружится…»).

Э.Шим. «Морозкины крышечки».

В.Одоевский. «В гостях у дедушки Мороза».

И.Суриков. «Детство».

А.Барто. «Не одна».

Русская народная сказка «Снегурочка».

Е.Чарушин. «Что за зверь?».

В.Бианки. «Приспособился», «Стая птиц под снегом».

Н.Сладков. «Бюро лесных услуг».

Е.Благинина. «Мороз».

Г.Скребицкий. «Дружба».

В.Берестов. «Знакомый».

Произведения устного народного творчества: зимние загадки, скороговорки, пословицы и поговорки.

Для внеклассного чтения

З.*Александрова.* «Дед Мороз», «Летите к нам!», «Новая столовая».

А.Барто. «Дело было в январе», «Рукавички я забыла».

В.Бианки. «Терентий-Тетерев», «Синичкин календарь. Январь», «Синичкин календарь. Февраль».

В.Голявкин. «Настоящее дело» (рассказ Пети из повести «Наши с Вовкой разговоры»).

С.Маршак. «Декабрь», «Январь», «Февраль» (отрывки из цикла «Круглый год»).

С.Михалков. «Белые стихи», «В снегу стояла елочка».

Г.Новицкая. «Снежинки», «Новая шубка».

Н.Носов. «На горке».

В.Одоевский. «Мороз Иванович».

Г.Скребицкий. «Художник-Зима» (отрывок из книги «Четыре художника»), «На лесной поляне», «Зимой в колхозе», «Пушок».

Н.Сладков. «Всему свое время», «Суд над Декабрем».

И.Соколов-Микитов. «Зима в лесу», «Тетерева», «Беляк и Куница».

Русские народные сказки: «Лисичка-сестричка и волк», «Два Мороза», «Морозко».

4. ЗЕМЛЯ СОЛНЫШКОМ СОГРЕТА

(13 часов, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Произведения, рисующие картины наступления весны, лета, пробуждения природы, возвращения птиц в родные края:

С.Маршак. «Снег теперь уже не тот…».

К.Ушинский. «Весна идет».

И.Никитин. «Полюбуйся: весна наступает…».

А.Плещеев. «Весна» («Уж тает снег, бегут ручьи…»).

И.Соколов-Микитов. «Весна».

С.Погореловский. «Наши гости».

Г.Ладонщиков. «Медведь проснулся».

Н.Сладков. «Медведь и Солнце».

В.Бианки. «Заяц на дереве».

С.Дрожжин. «Все зазеленело…».

Г.Скребицкий. «Жаворонок».

Н.Сладков. «Зимние долги».

Е.Трутнева. «Если в небе ходят грозы…».

В.Бианки. «Синичкин календарь. Июнь».

И.Соколов-Микитов. «Лето в лесу», «Лесные сторожа», «Лисья нора».

С.Маршак. «Дождь».

Б.Сергуненков. «Куда лето прячется?».

К.Ушинский. «Четыре желания».

Произведения устного народного творчества: весенние и летние загадки, скороговорки, пословицы и поговорки.

Для внеклассного чтения

З.Александрова. «Салют весне», «Подснежник».

Е.Благинина. «Черемуха».

В.Берестов. «Веселое лето».

В.Бианки. «Чьи это ноги?», «Кто чем поет?»

Г.Ладонщиков. «В поле».

С.Маршак. «Апрель» (отрывок из цикла «Круглый год»).

В.Орлов. «Ночной гость», «Полегчало».

А.Плещеев. «Травка зеленеет…».

Г.Скребицкий. «В лесу и в поле», «Самый упрямый».

И.Соколов-Микитов. «У старой сосны», «На краю леса», «Медвежья семья».

И.Суриков. «Лето» («Ярко солнце светит…).

5. ЛУЧШЕ НЕТ РОДНОГО КРАЯ!

(9 часов, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Произведения о Родине, красоте родного края, бережного отношения к его природе:

Ю.Яковлев. «С чего начинается Родина?».

Г.Ладонщиков. «Родная земля».

М.Пляцковский. «Слышишь песенку ручья?..».

П.Воронько. «Лучше нет родного края!» (перевод С. Маршака).

И.Соколов-Микитов. «Над болотом.

В.Боков. «Какая наша Родина!».

И.Соколов-Микитов. «Береза».

Н.Надеждина. «Охранять природу – значит охранять Родину».

Е.Серова. «Добрый великан».

И.Соколов-Микитов. «Лоси», «Белки».

Г.Скребицкий. «Кабан».
К.Ушинский. «Наша Родина».
А.Стариков. «Мама и Родина».
М.Исаковский. «У самой границы».
Пословицы о Родине.
Для внеклассного чтения
З.Александрова. «Родина».
Т.Бокова. «Родина».
Е.Григорьева. В лесу.
А.Деружинский. «Разговор с аистом».
М.Исаковский. «Родное».
В.Орлов. «Здравствуй, Родина моя!», «Живой букварь».
М.Пришвин. «Моя родина» (из воспоминаний детства).
П.Синявский. «Родная земля», «Рисунок».

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКА ЧТЕНИЯ И ОБЩЕУЧЕБНЫХ УМЕНИЙ

Становление механизма чтения на русском языке. Овладение способом чтения целыми словами. Интонационное объединение слов в словосочетания и предложения. Наращивание темпа чтения и приближение его к скорости разговорной речи учащегося.

Формирование правильного чтения на русском языке с соблюдением фонетико-орфоэпических норм русского языка. Правильное произношение при чтении и в устной речи специфических русских звуков [г], [г'], [р'] [ч'], [щ'], [д'], [т']; звуков [о], [е], [я] в неударных слогах, парных звонких согласных на конце слова и в середине слова перед глухими согласными (*снег, тетрадь, книжка*), шипящих [ж], [ш], звука [л] на конце глаголов прошедшего времени м. р. ед. ч. *(пел)* и в словах типа *волк;* звука [в] перед согласными в начале, середине и конце слов *(вниз, автор, лев);* произношение при чтении звука [й] в словах, оканчивающихся на -ый, -ий, -ой; звука [в] в окончаниях прилагательных и местоимений род. п. ед. ч. м. р. и ср. р.(*красного, нашего*); звука [ц] в глагольных формах (*купаться*).

Овладение следующими видами чтения: чтение молча, выборочное чтение, чтение по ролям, выразительное чтение.

Овладение средствами выразительного чтения:

отчетливое и громкое произнесение гласных и согласных звуков в словах;

соблюдение повествовательной, вопросительной и восклицательной интонации предложений;

соблюдение пауз внутри и в конце предложения с опорой на знаки препинания (запятую, двоеточие, точку с запятой и тире), между абзацами;

выделение с помощью логического ударения слов, обозначающих перечисление предметов, действий, качеств, слов-сравнений, слов-обращений;

соблюдение тона и темпа чтения в зависимости от эмоционального настроения произведения, состояния героев;

определение с помощью учителя задачи выразительного чтения: *что* необходимо передать слушателям при чтении.

Формирование умения оценивать свое и чужое чтение с позиций правильности и выразительности.

Формирование общеучебных умений:

выявлять в тексте незнакомые и непонятные слова, выражения; пользоваться сносками, русско-белорусским словарем в учебнике и школьным толковым словарем для выяснения значений слов;

выделять ключевые (опорные) слова в тексте;

определять учебную задачу чтения: *что, с какой целью* должны прочитать;

планировать деятельность: называть в последовательности действия для решения учебной задачи (при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению, словесному рисованию);

оценивать свое и чужое чтение с позиций правильности и выразительности;

участвовать в учебном диалоге при обсуждении материала;

соблюдать правила взаимодействия в группе, паре.

Виды деятельности: слушание, чтение вслух, чтение про себя, выборочное чтение, выразительное чтение, чтение по ролям; чтение цепочкой по предложению, абзацу; комбинированное чтение (учитель – учащиеся); чтение чистоговорок, скороговорок, пирамидок; поиск и чтение ключевых слов абзаца, смысловой части, текста; выполнение фонетико-орфоэпических и акцентуационных упражнений; определение учебной задачи чтения; установление последовательности действий при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению, словесному рисованию; поиск ошибок и сильных сторон в своём и чужом чтении; оценка чтения с позиций правильности и выразительности.

Контрольная работа:

Проверка навыка чтения – 1 (II полугодие).

ФОРМИРОВАНИЕ ЧИТАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ

Читательские умения формируются практическим путем посредством включения учащихся в разные *виды деятельности*.

Учащиеся учатся:

прогнозировать содержание, жанр, эмоциональный характер произведения по заголовку, иллюстрациям и опорным словам;

выявлять непонятные слова и выражения, определять их значение через контекст, сноски и с помощью словаря;

выявлять в тексте и определять значение слов, одинаковых по звучанию со словами белорусского языка;

находить в тексте конкретный отрывок для подтверждения ответа на вопрос учителя;

находить в тексте начало и конец отрывка, который проиллюстрирован;

выделять действующих лиц, называть главное действующее лицо;

называть и оценивать поступок героя, находить с помощью выборочного чтения описание поступка;

находить с помощью учителя в тексте слова, которые указывают на эмоциональное настроение героя, его чувства, отношение автора к изображённым явлениям (событию, картине природы, герою);

представлять в воображении героя произведения, эпизод и рассказывать об этом;

высказывать оценочные суждения о прочитанном произведении (герое, событии, картине природы);

с помощью учителя определять главную мысль произведения;

наблюдать за построением произведения, с помощью учителя последовательно делить текст на смысловые части, картины, эпизоды, озаглавливать каждую часть;

с помощью учителя составлять план рассказа, сказки и озаглавливать его пункты предложениями из текста, назывными или вопросительными предложениями;

подробно пересказывать прочитанное (рассказ повествовательного характера, сказку) по вопросам учителя, опорным словам, иллюстрациям или готовому плану;

определять общее эмоциональное настроение поэтического произведения;

находить с помощью выборочного чтения описание картин природы;

представлять в воображении поэтическую картину и рассказывать о ней;

находить в стихотворении рифму;

наблюдать за способом построения художественного произведения: от чьего имени ведется рассказ, кем рассказано стихотворение;

наблюдать в произведении за художественными средствами выразительности (сравнение, одушевление неживой природы, эмоционально-оценочные слова);

наблюдать за особенностями фольклорных жанров (загадка, пословица, сказка);

определять с помощью учителя тему чтения научно-познавательного текста, выделять в нём факты и находить их внешнее описание.

ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКАЯ ПРОПЕДЕВТИКА

Формирование на практическом уровне следующих литературоведческих представлений и ориентировка в терминах:

художественное произведение, устное народное творчество, скороговорки, загадки, пословицы и поговорки, народная сказка, литературная (авторская) сказка, рассказ, стихотворение;

автор, отношение автора к поступку, герою; отношение читателя к поступку, герою;

тема, главная мысль произведения, заглавие, герой (персонаж) произведения;

построение произведения: смысловые части, картины, эпизоды (эпизод как законченный отрывок художественного произведения), их взаимосвязь;

изобразительно-выразительные средства языка художественного произведения: сравнение, одушевление неживой природы (олицетворение), эмоционально-оценочные слова;

средства выразительной речи и чтения: сила голоса, тон, темп, пауза, логическое ударение, ритм.

Виды деятельности: наблюдение за формой поэтического и прозаического повествования, построением текста, художественными средствами выразительности (сравнение, одушевление неживой природы, эмоционально-оценочные слова), особенностями фольклорных жанров; мысленное представление образов художественного произведения (поэтических картин природы, герое, событий); сравнение художественных произведений разных жанров, выделение жанровых признаков; составление высказываний сравнительного характера, умозаключений.

ЛИТЕРАТУРНО-ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ

Литературно-творческая деятельность осуществляется посредством включения учащихся в такие *виды деятельности:*

иллюстрирование содержания произведения рисунками (словесное и графическое рисование);

придумывание названия произведения, подписей к иллюстрациям;

составление с помощью учителя устных рассказов по серии сюжетных картинок, по плану на заданную тему;

творческая интерпретация произведения: словесное рисование на основе представления в своём воображении поэтических картин, эпизодов текста, словесное описание героя произведения;

коллективное сочинение небольших сказок, рассказов по плану и опорным словам;

коллективное составление загадок по плану и опорным словам; сочинение (по аналогии с произведениями фольклора) скороговорок;

составление кадров мультфильмов с помощью учителя;

составление с помощью учителя творческого пересказа от имени одного из героев;

чтение по ролям диалога героев произведения, отдельных эпизодов сюжетных произведений (сказка, рассказ);

инсценировка несложных сюжетных произведений (сказка, рассказ) либо отдельных его эпизодов (с репликами и движениями, постановка «живых картин») под руководством учителя.

ВНЕКЛАССНОЕ ЧТЕНИЕ (НАЧАЛЬНЫЙ ЭТАП)

КРУГ ЧТЕНИЯ

Детская художественная и научно-художественная книга объемом 8–30 страниц с типовым оформлением обложки: с указанием фамилии автора и названия книги на обложке, с иллюстрациями в тексте и на обложке.

Детская книга с усложнённым оформлением обложки: без указания фамилии автора на обложке (когда книга издана как тематический сборник разных писателей); с дополнительными надписями (например, фамилия художника, название серии и др.).

Небольшие художественные произведения для самостоятельного чтения учащимися (1–5 страниц) из детской книги.

Типы детских книг для внеклассного чтения:

– книга, содержащая одно произведение одного автора (книга-произведение);

– книга, содержащая несколько произведений одного автора (книга-сборник авторский);

– книга, содержащая объединенные темой произведения разных авторов (книга-сборник тематический, с дифференциацией тематики чтения по жанрам, например, стихи о родной природе, сказки о животных, рассказы о детях).

Детские журналы и газеты по выбору учителя.

Словари (толковый и переводной русско-белорусский).

На уроках внеклассного чтения дети знакомятся не с одной, а с несколькими книгами (от 2 до 4), объединенными общей темой или жанром.

Тематика чтения определяется в соответствии с тематикой уроков литературного чтения, а также может расширяться: о Родине, о подвигах, о детях, о животных и растениях, приключениях и волшебстве.

ФОРМИРОВАНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Формирование самостоятельной читательской деятельности осуществляется посредством включения учащихся в различные виды деятельности.

Учащиеся учатся:

ориентироваться в группе книг (2–4) *до* чтения;

определять тему чтения по выставке книг;

выбирать необходимую книгу по заданным признакам: по теме урока внеклассного чтения, по жанру и авторской принадлежности (из экспозиции книжной выставки);

рассматривать новую книгу, определять её содержание по внешним приметам (названию и иллюстрациям);

воспроизводить содержание самостоятельно прочитанной книги или небольшого произведения из детской книги по вопросам учителя; отвечать на вопрос, о ком или о чем читали; узнавать знакомые эпизоды и ситуации на иллюстрациях книги, раскрывать содержание иллюстраций; высказывать оценочные суждения о поведении и поступках героев; высказываться на тему «Чем и почему интересно данное произведение»;

осваивать связи: книга – тема, книга – автор, книга – жанр;

рассматривать и читать детские журналы и газеты;

осваивать приемы чтения детского журнала и газеты;

знакомиться со школьными словарями (толковым и переводным русско-белорусским);

осваивать способы действия с переводным (русско-белорусским) и толковым словарями.

ОСНОВНЫЕ ЗНАНИЯ И УМЕНИЯ

Учащиеся получают представления о назначение библиотеки, абонемента, читального зала, библиотекаря.

Знакомятся с правилами пользования библиотекой, правилами обращения с книгой.

Учащиеся учатся:

выбирать книгу в соответствии с поставленной целью (по теме и жанру, авторской принадлежности) с помощью книжной выставки, книжного плаката, библиотекаря;

различать книги по жанрам (сказка, рассказ, стихотворение);

различать основные элементы книги: обложка, титульный лист, корешок, страницы, оглавление (содержание);

определять примерное содержание незнакомой книги по ее названию (автор, заглавие) и иллюстрациям (на обложке и в тексте);

правильно называть книгу (фамилия автора, заглавие);

соотносить знакомые произведения и детские книги с фамилиями писателей.

Получают представления о газете и журнале как периодических изданиях.

ИНДИВИДУАЛЬНАЯ И ГРУППОВАЯ РАБОТА С КНИГОЙ ВО ВНЕУРОЧНОЕ ВРЕМЯ

Посещение библиотеки и ориентация в мире книг по тематической и авторской книжной выставке в пространстве библиотеки, по рекомендательным спискам.

Составление книжных выставок по теме, указанной учителем.

Расстановка книг по темам в классной библиотеке.

Работа в «мастерской по ремонту книг».

Подготовка и участие в литературных утренниках и конкурсах.

СПИСОК ПРОИЗВЕДЕНИЙ ДЛЯ ЗАУЧИВАНИЯ НАИЗУСТЬ

И.Токмакова. «Осень».
И.Суриков. «Белый снег пушистый…».
И.Суриков. «Детство».
С.Маршак. «Снег теперь уже не тот…».
А.Плещеев. «Весна».
С.Маршак. «Дождь».
В.Боков. «Какая наша Родина!»
А.Стариков. «Мама и Родина».

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Знать:

фамилии авторов, с творчеством которых неоднократно встречались на страницах учебника, и их произведения (название, имена героев, основное содержание);

названия календарных месяцев года на русском языке;

произведения, рекомендованные для заучивания наизусть;

правила обращения с книгами.

Иметь первоначальные представления о:

произведениях устного народного творчества (скороговорки, загадки, пословицы и поговорки, сказки);

произведениях авторской литературы (рассказ, стихотворение, сказка);

изобразительно-выразительных средствах языка художественного произведения (сравнение, одушевление неживой природы, эмоционально-оценочные слова);

средствах выразительного чтения (сила голоса, пауза, интонация предложения).

Уметь:

слушать сказки, рассказы, стихотворения;

читать целыми словами вслух в темпе, который не препятствует пониманию прочитанного;

читать целыми словами правильно с соблюдением фонетико-орфоэпических норм русского языка:

правильно произносить при чтении и в устной речи специфические русские звуки [г], [г'], [р'] [ч'], [щ'], [д'], [т'];

правильно читать слова с буквами о, е, я в первом предударном слоге;

правильно произносить при чтении парные звонкие согласные на конце слова и в середине слова перед глухими согласными (*снег, тетрадь, книжка*);

произносить при чтении звук [л] на конце глаголов прошедшего времени м. р. ед. ч. *(пел)* и в словах типа *волк;*

звук [в] перед согласными в начале, середине и конце слов *(вниз, автор, лев);*

произносить при чтении звук [й] в словах, оканчивающихся на -ый, -ий, -ой (*добрый, звонкий, золотой*); звука [в] в окончаниях прилагательных и местоимений род. п ед. ч. м. р. и ср. р.(*красного, нашего*); звука [ц͡] в глагольных формах (*купаться*);

правильно произносить при чтении буквосочетания жи, ши, же, ше;

выразительно читать художественное произведение с соблюдением интонации предложения и пауз на знаках препинания;

оценивать свое и чужое чтение с позиций правильности и выразительности;

ориентироваться в содержании произведения *до* чтения (по заглавию, иллюстрациям и опорным словам);

выявлять в тексте непонятные слова и выражения, определять их значение через контекст, сноски и с помощью словаря;

с помощью учителя определять учебную задачу чтения: *что, с какой целью* должны прочитать;

планировать деятельность: с помощью учителя называть в последовательности действия при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению;

отвечать на вопросы о фактическом содержании произведения;

находить в тексте конкретный отрывок для подтверждения ответа на вопрос учителя;

находить в тексте начало и конец отрывка, который проиллюстрирован;

выделять действующих лиц произведения;

находить в тексте эпизод с описанием поступка героя;

оценивать с помощью учителя действия и поступки героев, определять к ним свое отношение;

подробно пересказывать небольшое произведение (рассказ повествовательного характера, сказку) по готовому плану, вопросам учителя, опорным словам, иллюстрациям;

оперировать литературными терминами: автор, заглавие, стихотворение, рассказ, сказка, скороговорка, загадка, пословица;

приводить примеры загадок, скороговорок, пословиц, сказок, стихов и рассказов из круга изученных произведений;

ориентироваться в книге: находить в оглавлении фамилию автора, название нужного произведения и соответствующую страницу;

выбирать книгу в соответствии с поставленной целью (по теме и жанру, авторской принадлежности) с помощью библиотекаря;

правильно называть прочитанное произведение, книгу (фамилия автора, заглавие).

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

самостоятельно читать детские книжки на русском языке;

самостоятельно знакомиться с произведением и книгой *до* чтения;

ориентироваться в книгах по оглавлению: находить произведение по его названию в оглавлении и на нужной странице книги;

высказывать оценочные суждения о прочитанном произведении (герое, событии), книжке, просмотренном фильме, спектакле;

пользоваться переводным (русско-белорусским) и толковым словарями;

принимать участие в литературных конкурсах.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Матэматыка»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

МАТЭМАТЫКА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навучанне матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі накіравана на фарміраванне першапачатковых уяўленняў пра матэматыку як пра навуку, якая вывучае колькасныя адносіны і прасторавыя формы рэальнага свету. Вучэбны прадмет «Матэматыка» садзейнічае развіццю наглядна-вобразнага і славесна-лагічнага мыслення, закладвае асновы для фарміравання ў навучэнцаў алгарытмічнай культуры, пазнавальнай самастойнасці, паказвае магчымасці прымянення матэматычных ведаў у паўсядзённым жыцці.

Мэта навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі – фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў, неабходных для працягу навучання матэматыцы і іншым вучэбным прадметам на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі, набыццё першапачатковага вопыту рашэння вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач; фарміраванне пазнавальных працэсаў і разумовых аперацый навучэнцаў.

Задачы навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі:

сфарміраваць уяўленні пра натуральны лік і лік нуль на аснове вывучэння ўтварэння, паслядоўнасці, чытання, запісу лікаў, іх разраднага складу, параўнання лікаў і выканання над імі арыфметычных дзеянняў, вымярэння велічыняў і рашэння тэкставых задач;

навучыць вызначаць, будаваць і даследаваць геаметрычныя фігуры, параўноўваць аднародныя велічыні, вызначаць лікавыя значэнні велічыняў з дапамогай вымярэнняў і вылічэнняў;

пазнаёміць са спосабамі падачы інфармацыі з дапамогай малюнкаў, схем, чарцяжоў, дыяграм, тэкстаў, табліц, матэматычнай сімволікі; сфарміраваць пачатковыя ўменні па пабудове мадэляў рэальных сітуацый з колькаснымі данымі;

стварыць умовы для авалодання асновамі лагічнага і алгарытмічнага мыслення, развіцця прасторавага ўяўлення, матэматычнай мовы;

забяспечыць атрыманне пачатковага вопыту прымянення матэматычных ведаў для рашэння вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач;

садзейнічаць развіццю цікавасці да матэматыкі, да даследавання матэматычнай існасці аб’ектаў навакольнага свету.

Метадычныя прынцыпы адбору зместу навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі

Прынцып вядучай ролі арыфметычнага матэрыялу. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам асноўнае месца ў змесце вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі адводзіцца фарміраванню паняцця цэлага неадмоўнага ліку.

Прынцып канцэнтрызму ў вывучэнні арыфметычнага матэрыялу. Згодна з дадзеным прынцыпам арыфметычны матэрыял на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі структурыруецца па канцэнтрах: спачатку вывучаюцца адназначныя лікі, потым двухзначныя лікі, далей – трохзначныя лікі і мнагазначныя лікі да мільёна. Вылучэнне канцэнтраў звязана з асаблівасцямі дзесятковай сістэмы злічэння. У кожным канцэнтры

вучні знаёмяцца са спосабамі ўтварэння, чытання і запісу лікаў, паслядоўнасцю лікаў, вучацца параўноўваць лікі і выконваць над імі арыфметычныя дзеянні.

Прынцып узаемасувязі зместавых ліній вучэбнага прадмета «Матэматыка»: арыфметычнага матэрыялу, велічыняў, геаметрычнага матэрыялу, элементаў алгебры. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам зместавыя лініі вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі ўзаемазвязаны і дапаўняюць адна адну. Вучэбны матэрыял, што вывучаецца ў рамках адной лініі, садзейнічае лепшаму засваенню матэрыялу другой лініі (перавод з адных адзінак вымярэння велічыняў у другія садзейнічае замацаванню нумарацыі лікаў; рашэнне ўраўненняў заснавана на веданні сувязі паміж кампанентамі і вынікамі дзеянняў; вылічэнне перыметра прамавугольніка звязана з веданнем уластыцівасцей арыфметычных дзеянняў і інш.). На кожным уроку комплексна рашаюцца задачы па фарміраванні ўяўленняў пра лік, велічыню, геаметрычныя фігуры і элементы алгебры.

Прынцып інтэграцыі вучэбнай матэматычнай тэорыі і практыкі рашэння тэкставых задач з прыкладным зместам. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам асаблівая роля ў вучэбным прадмеце «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі адводзіцца тэкставым задачам, на прыкладзе якіх вучні знаёмяцца з магчымасцямі прымянення матэматычнай тэорыі для рашэння прыкладных праблем.

Прынцып спалучэння гульнявой і вучэбна-пазнавальнай дзейнасці пры навучанні матэматыцы. На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вялікае значэнне надаецца выкарыстанню ў навучанні дыдактычных гульняў. У гэты перыяд адбываецца змена вядучага віду дзейнасці (пераход ад гульнявой – да вучэбна-пазнавальнай). Дыдактычная гульня інтэгруецца ў вучэбна-пазнавальную дзейнасць, з аднаго боку, ствараючы магчымасці для вывучэння вучэбнага матэрыялу на даступным для вучняў узроўні, з другога – стымулюючы развіццё цікавасці да матэматыкі.

Прынцып навучання матэматыцы на аснове дзейнасці мадэлявання. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам навучанне матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі накіравана не толькі на засваенне даступнай для вучняў матэматычнай тэорыі, але і на фарміраванне ў іх пачатковых уяўленняў пра метады пабудовы матэматычных мадэляў. Уменне прадстаўляць істотныя характарыстыкі аб'ектаў, што вывучаюцца, з дапамогай мадэляў розных відаў садзейнічае свядомаму фарміраванню матэматычных паняццяў і спосабаў дзейнасці, аказвае станоўчы ўплыў на развіццё пазнавальнай самастойнасці вучняў.

Характарыстыка зместу навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі

У змесце вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вылучаюцца наступныя *асноўныя* лініі:

арыфметычны матэрыял;

велічыні і іх вымярэнне;

геаметрычны матэрыял;

алгебраічны матэрыял.

З дапамогай простых і састаўных *тэкставых задач* навучэнцы ўдакладняюць і абагульняюць веды і ўменні, атрыманыя пры вывучэнні арыфметычнага і геаметрычнага матэрыялу, асноўных велічыняў і элементаў алгебры. Тэкставыя задачы даюць магчымасць прымяняць матэматычную тэорыю для вырашэння практычных праблем. У працэсе рашэння задач развіваецца маўленне, увага, уяўленне і мысленне навучэнцаў. Змест тэкставых задач забяспечвае пашырэнне кругагляду навучэнцаў, дазваляе рэалізаваць выхаваўчую функцыю навучання.

Вядучая роля ў навучанні матэматыцы адводзіцца арыфметычнаму матэрыялу. Арыфметычны матэрыял вывучаецца канцэнтрычна: адназначныя лікі, двухзначныя лікі да 20, лікі ад 21 да 100, трохзначныя лікі, мнагазначныя лікі ад 1000 да 1 000 000. Пераход да новага канцэнтра суправаджаецца не толькі пашырэннем мноства вывучаных лікаў, але

і сістэматызацыяй ведаў, увядзеннем новых паняццяў і спосабаў дзеянняў у дзейнасць навучэнцаў. Лінія велічыняў, геаметрычны і алгебраічны матэрыял з'яўляюцца спадарожнымі для лініі лікаў і арыфметычных дзеянняў. Знаёмства з велічынямі, вывучэнне элементаў геаметрыі і алгебры размеркавана па адпаведных канцэнтрах.

Арыфметычны матэрыял

Натуральныя лікі і нуль, арыфметычныя дзеянні над імі. У навучэнцаў фарміруюцца ўяўленні пра натуральны лік як вынік падліку і вымярэння велічыняў, пра ўтварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс лікаў, іх разрадны склад, параўнанне лікаў, арыфметычныя дзеянні над імі (складанне, вылічэнне, множанне, дзяленне), пра ўласцівасці арыфметычных дзеянняў (перамяшчальная ўласцівасць складання і множання, спалучальная ўласцівасць складання і множання, размеркавальная ўласцівасць множання), а таксама заснаваныя на гэтых уяўленнях вылічальныя ўменні і навыкі.

Долі. На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі навучэнцы знаёмяцца з паняццем долі як адной з роўных частак цэлага (прадмета, геаметрычнай фігуры, велічыні), вучацца параўноўваць долі на практычнай аснове, рашаць тэкставыя задачы на знаходжанне долі ліку і ліку па яго долі.

Велічыні і іх вымярэнне

У цеснай сувязі з арыфметычным матэрыялам раскрываецца паняцце велічыні. Важным з практычнага пункту погляду з'яўляецца навучанне вымярэнню велічыняў. Навучэнцы атрымліваюць уяўленне пра тое, што лік з'яўляецца вынікам вымярэння велічыняў.

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі навучэнцы знаёмяцца з такімі велічынямі, як даўжыня, плошча, маса, час, і з адзінкамі іх вымярэння. Азначэнне гэтых велічыняў заснавана на выкарыстанні вымяральных інструментаў і вылічэнняў. Пры рашэнні тэкставых задач навучэнцы таксама знаёмяцца з прапарцыянальнымі велічынямі, лікавыя значэнні якіх вызначаюцца з дапамогай вылічэнняў (скорасць, час, адлегласць; цана, колькасць, кошт; урадлівасць, плошча, ураджай і інш.).

Геаметрычны матэрыял

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі навучэнцы знаёмяцца з геаметрычнымі фігурамі (пункт, прамая, адрэзак, ломаная, прамень, вугал, многавугольнік, прамавугольнік, квадрат, акружнасць, круг і інш.); вучацца знаходзіць даўжыні адрэзка і ломанай, перыметр многавугольніка, плошчу геаметрычнай фігуры з дапамогай палеткі, плошчу прамавугольніка па даўжынях яго старон, будаваць геаметрычныя фігуры. Навучэнцы выконваюць заданні з геаметрычным зместам, накіраваныя на фарміраванне прасторавых уяўленняў. Знаёмства з геаметрычнымі целамі (куб, прызма, піраміда, цыліндр, конус, шар) у працэсе навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляецца на прапедэўтычным узроўні.

Алгебраічны матэрыял

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі навучэнцы знаёмяцца з алгебраічнымі паняццямі (лікавы выраз, роўнасць, няроўнасць, зменная, выраз са зменнай, ураўненне); вучацца чытаць і запісваць выразы, знаходзіць іх значэнні на аснове правіл парадку выканання дзеянняў, адрозніваць правільныя і няправільныя роўнасці і няроўнасці, абазначаць зменную літарамі лацінскага алфавіта, знаходзіць значэнне выразу пры зададзеным значэнні зменнай, рашаць ураўненні на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікамі арыфметычных дзеянняў.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (136 г)

Паўтарэнне вывучанага ў I класе (8 г)

Адназначныя лікі: утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс. Склад лікаў у межах 10. Двухзначныя лікі да 20: утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс. Дзесятковы склад двухзначных лікаў да 20. Параўнанне лікаў у межах 20.

Таблічнае складанне і адніманне ў межах 10. Пазатаблічнае складанне і адніманне ў межах 20. Назвы кампанентаў і вынікаў дзеянняў складання і аднімання. Перамяшчальная ўласцівасць складання. Узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння складання.

Простыя задачы, якія раскрываюць сэнс дзеянняў складання і аднімання. Простыя задачы на павелічэнне і памяншэнне ліку на некалькі адзінак. Рашэнне простых задач на вызначэнне умяшчальнасці посуду і аб'ёму вадкасці (у літрах).

Геаметрычныя фігуры: пункт, прамая, крывая, адрэзак. Распазнаванне квадрата, круга, трохвугольніка, прамавугольніка.

Адзінкі вымярэння даўжыні (дэцыметр, сантыметр) і масы (кілаграм).

Таблічнае складанне і адпаведныя выпадкі аднімання (25 г)

Прыёмы складання адназначных лікаў з пераходам цераз дзясятак. Прыёмы аднімання лікаў з пераходам цераз дзясятак. Табліца складання адназначных лікаў у межах 20 і адпаведныя выпадкі аднімання.

Простыя задачы на павелічэнне і памяншэнне ліку на некалькі адзінак ва ўскоснай форме, на рознаснае параўнанне, на знаходжанне невядомага складаемага.

Ломаная. Звёны ломанай. Даўжыня ломанай.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па раздзеле «Таблічнае складанне і адпаведныя выпадкі аднімання»

Ведаць:

прыёмы складання і аднімання адназначных лікаў з пераходам цераз дзясятак;

табліцу складання адназначных лікаў у межах 20 і адпаведныя выпадкі аднімання;

назву геаметрычнай фігуры *ломаная*.

Умець:

складаць і аднімаць лікі ў межах 20, выкарыстоўваючы прыёмы складання і аднімання адназначных лікаў з пераходам цераз дзясятак;

рашаць задачы на павелічэнне і памяншэнне ліку на некалькі адзінак ва ўскоснай форме, на рознаснае параўнанне, на знаходжанне невядомага складаемага;

вызначаць і называць геаметрычную фігуру *ломаная*;

будаваць ломаную з зададзенымі даўжынямі звёнаў;

знаходзіць даўжыню ломаной;

выражаць значэнне даўжыні ломанай у розных адзінках вымярэння (дэцыметр, сантыметр);

карыстацца вывучанай матэматычнай тэрміналогіяй.

Лікі ад 21 да 100 (13 г)

Адназначныя і двухзначныя лікі. Дзясятак як лічыльная адзінка. Разрады дзясяткаў і адзінак. Утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс двухзначных лікаў. Разрадны склад двухзначных лікаў. Прадстаўленне двухзначных лікаў у выглядзе сумы разрадных складаемых. Параўнанне двухзначных лікаў. Складанне і адніманне, заснаванае на веданні разраднага складу двухзначных лікаў. Складанне і адніманне двухзначных лікаў, заснаванае на веданні таблічнага складання і аднімання.

Простыя задачы на знаходжанне невядомага памяншаемага і аднімаемага. Адваротная задача.

Састаўная задача. Рашэнне састаўных задач у два дзеянні.

Адзінка даўжыні *метр*. Суадносіны паміж адзінкамі даўжыні (метр, дэцыметр, сантыметр).

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па раздзеле «Лікі ад 21 да 100»

Ведаць:

спосабы ўтварэння і паслядоўнасць лікаў ад 21 да 100;

разрадны склад двухзначных лікаў;

прыёмы вуснага складання і аднімання лікаў у межах 100;

адзінка даўжыні *метр,* суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі даўжыні (метр, дэцыметр, сантыметр).

Умець:

чытаць, запісваць і параўноўваць лікі ў межах 100;

прадстаўляць двухзначныя лікі ў выглядзе сумы разрадных складаемых;

складаць і аднімаць лікі ў межах 100, выкарыстоўваючы вусныя прыёмы вылічэнняў;

рашаць задачы на знаходжанне невядомага памяншаемага і аднімаемага;

складаць простую задачу, адваротную дадзенай;

рашаць састаўныя задачы ў два дзеянні на складанне і адніманне;

выражаць значэнне даўжыні ў розных адзінках вымярэння (метр, дэцыметр, сантыметр).

Пазатаблічнае складанне і адніманне лікаў у межах 100 (64 г)

Спалучальная ўласцівасць складання. Вуснае складанне і адніманне лікаў у межах 100. Пісьмовае складанне і адніманне лікаў у межах 100. Праверка складання спосабам знаходжання складаемага. Праверка аднімання спосабам знаходжання памяншаемага і спосабам знаходжання аднімаемага на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікам дзеяння аднімання.

Лікавыя выразы. Лікавыя выразы ў два дзеянні з дужкамі і без дужак. Парадак дзеянняў у выразах з дужкамі і без дужак. Чытанне, запіс і знаходжанне значэння лікавых выразаў. Роўнасці. Правільныя і няправільныя лікавыя роўнасці. Няроўнасці. Правільныя і няправільныя лікавыя няроўнасці.

Рашэнне састаўных задач у два дзеянні.

Прамень. Вугал. Віды вуглоў (прамы, тупы, востры). Многавугольнік. Прамавугольнік. Квадрат. Уласцівасці старон прамавугольніка (квадрата). Перыметр многавугольніка.

Адзінка часу *мінута.* Суадносіны паміж адзінкамі часу (гадзіна, мінута). Вызначэнне часу па цыферблатным гадзінніку з дакладнасцю да мінуты. Вызначэнне часу дня і ночы.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па раздзеле «Пазатаблічнае складанне і адніманне лікаў у межах 100»

Ведаць:

спалучальную ўласцівасць складання;

прыёмы вуснага і пісьмовага складання і аднімання лікаў у межах 100;

узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння аднімання;

спосабы праверкі вынікаў выканання арыфметычных дзеянняў складання і аднімання;

правілы парадку выканання дзеянняў у лікавых выразах з дужкамі і без дужак;

назвы геаметрычных фігур (прамень, вугал, многавугольнік);

віды вуглоў (прамы, тупы, востры);

азначэнні прамавугольніка, квадрата;

спосаб знаходжання перыметра многавугольніка;

адзінку часу *мінута*, суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі часу (гадзіна, мінута).

Умець:

складаць і аднімаць лікі ў межах 100, выкарыстоўваючы вусныя і пісьмовыя прыёмы вылічэнняў;

правяраць вынікі выканання арыфметычных дзеянняў складання і аднімання;

чытаць і запісваць лікавыя выразы ў два-тры дзеянні з дужкамі і без дужак;

прымяняць правілы парадку выканання дзеянняў у лікавых выразах у два-тры дзеянні з дужкамі і без дужак і знаходзіць іх значэнні;

вызначаць правільныя і няправільныя лікавыя роўнасці, правільныя і няправільныя лікавыя няроўнасці;

адрозніваць лікавы выраз, роўнасць і няроўнасць;

рашаць састаўныя задачы ў два дзеянні на складанне і адніманне;

вызначаць і называць вывучаныя геаметрычныя фігуры: прамень, вугал (прамы, тупы, востры), многавугольнік, прамавугольнік, квадрат;

адлюстроўваць вывучаныя геаметрычныя фігуры з дапамогай лінейкі на паперы з разліноўкай у клетку;

знаходзіць перыметр многавугольніка;

выражаць значэнне даўжыні ў розных адзінках вымярэння (метр, дэцыметр, сантыметр);

вызначаць час па цыферблатным гадзінніку з дакладнасцю да мінуты;

вызначаць час дня і ночы;

выконваць параўнанне, складанне і адніманне лікавых значэнняў велічыняў;

карыстацца вывучанай матэматычнай тэрміналогіяй.

Множанне і дзяленне (18 г)

Канкрэтны сэнс арыфметычных дзеянняў множання і дзялення. Простыя задачы, якія раскрываюць сэнс арыфметычнага дзеяння множання. Простыя задачы, якія раскрываюць сэнс арыфметычнага дзеяння дзялення (па змесце, на роўныя часткі).

Назвы кампанентаў і вынікаў арыфметычных дзеянняў множання і дзялення.

Перамяшчальная ўласцівасць множання. Узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння множання. Табліца множання з лікам 2, адпаведныя выпадкі дзялення. Табліца множання з лікам 3, адпаведныя выпадкі дзялення.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па раздзеле «Множанне і дзяленне»

Ведаць:

канкрэтны сэнс дзеянняў множання і дзялення;

назвы кампанентаў і вынікаў дзеянняў множання і дзялення;

перамяшчальная ўласцівасць множання;

узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння множання;

табліцы множання з лікамі 2 і 3, адпаведныя выпадкі дзялення.

Умець:

замяняць складанне аднолькавых складаемых множаннем; замяняць множанне складаннем аднолькавых складаемых;

называць кампаненты і вынікі арыфметычных дзеянняў множання і дзялення;

рашаць простыя задачы, якія раскрываюць сэнс арыфметычных дзеянняў множання і дзялення на практычнай аснове (з выкарыстаннем мностваў прадметаў).

Паўтарэнне вывучанага ў II класе (8 г)

Двухзначныя лікі да 100: утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс. Разрадны склад двухзначных лікаў. Прадстаўленне двухзначных лікаў у выглядзе сумы разрадных складаемых. Параўнанне лікаў у межах 100.

Вуснае складанне і адніманне лікаў у межах 100. Пісьмовае складанне і адніманне лікаў у межах 100. Канкрэтны сэнс дзеяння множання. Таблічнае множанне і дзяленне з лікамі 2 і 3.

Рашэнне простых задач на складанне і адніманне. Рашэнне састаўных задач у два дзеянні на складанне і адніманне. Рашэнне простых задач, якія раскрываюць сэнс арыфметычных дзеянняў множання і дзялення.

Прамень. Вугал. Віды вуглоў (прамы, тупы, востры). Прамавугольнік. Квадрат. Перыметр многавугольніка.

Адзінкі даўжыні, суадносіны паміж імі (метр, дэцыметр, сантыметр).

Адзінкі часу, суадносіны паміж імі (гадзіна, мінута).

Пры вывучэнні матэматыкі ў II класе навучэнцы авалодваюць наступнымі **відамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці**:

аналізаваць вучэбнае заданне (вылучаць умову і патрабаванне);

разумець і супастаўляць інфармацыю, прадстаўленую ў выглядзе тэксту, рысунка, схемы, лікавага выразу або роўнасці;

разумець інфармацыю, прадстаўленую у таблічнай форме;

выяўляць і выкарыстоўваць заканамернасці;

знаходзіць аналогіі і прымяняць іх пры выкананні заданняў;

праводзіць параўнанне і класіфікацыю аб'ектаў;

выконваць дзеянні па алгарытме;

будаваць разважанні ў працэсе выканання вучэбных заданняў.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў II класа

Ведаць:

спосабы ўтварэння і паслядоўнасць лікаў ад 21 да 100;

разрадны склад двухзначных лікаў;

табліцу складання адназначных лікаў і адпаведныя выпадкі аднімання;

узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння аднімання;

спалучальную ўласцівасць складання;

прыёмы вуснага і пісьмовага складання і аднімання лікаў у межах 100;

спосабы праверкі вынікаў выканання арыфметычных дзеянняў складання і аднімання;

правілы парадку выканання дзеянняў у лікавых выразах з дужкамі і без дужак;

канкрэтны сэнс дзеянняў множання і дзялення;

назвы кампанентаў і вынікаў дзеянняў множання і дзялення;

перамяшчальную ўласцівасць множання;

узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння множання;

табліцы множання з лікамі 2 і 3, адпаведныя выпадкі дзялення;

назвы геаметрычных фігур (ломаная, прамень, вугал, многавугольнік);

віды вуглоў (прамы, тупы, востры);

азначэнні прамавугольніка, квадрата;

спосаб знаходжання перыметра многавугольніка;

адзінку даўжыні *метр*, суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі даўжыні (метр, дэцыметр, сантыметр);

адзінку часу *мінута*, суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі часу (гадзіна, мінута).

Умець:

чытаць , запісваць і параўноўваць лікі ў межах 100;

прадстаўляць двухзначныя лікі ў выглядзе сумы разрадных складаемых;

складаць і аднімаць лікі ў межах 100, выкарыстоўваючы вусныя і пісьмовыя прыёмы вылічэнняў;

правяраць вынікі выканання арыфметычных дзеянняў складання і аднімання;

чытаць і запісваць лікавыя выразы ў два-тры дзеянні з дужкамі і без дужак;

прымяняць правілы парадку выканання дзеянняў у лікавых выразах у два-тры дзеянні з дужкамі і без дужак, якія патрабуюць дзеянняў складання і аднімання, знаходзіць значэнні выразаў;

замяняць складанне аднолькавых складаемых множаннем; замяняць множанне складаннем аднолькавых складаемых;

называць кампаненты і вынікі арыфметычных дзеянняў множання і дзялення;

адрозніваць лікавы выраз, роўнасць і няроўнасць;

вызначаць правільныя і няправільныя лікавыя роўнасці, правільныя і няправільныя лікавыя няроўнасці;

рашаць задачы на павелічэнне і памяншэнне ліку на некалькі адзінак ва ўскоснай форме, на рознаснае параўнанне, на знаходжанне невядомага складаемага, на знаходжанне невядомага памяншаемага і аднімаемага;

складаць простыя задачы, адваротныя дадзенай задачы;

рашаць састаўныя задачы ў два дзеянні на складанне і адніманне;

рашаць простыя задачы, якія раскрываюць сэнс арыфметычных дзеянняў множання і дзялення на практычнай аснове (з выкарыстаннем мностваў прадметаў);

вызначаць і называць вывучаныя геаметрычныя фігуры: ломаная, прамень, вугал (прамы, тупы, востры), многавугольнік, прамавугольнік, квадрат;

адлюстроўваць вывучаныя геаметрычныя фігуры з дапамогай лінейкі на паперы з разліноўкай у клетку;

будаваць ломаную з зададзенымі даўжынямі звёнаў;

знаходзіць даўжыню ломанай і перыметр многавугольніка;

выражаць значэнне даўжыні ў розных адзінках вымярэння (метр, дэцыметр, сантыметр);

вызначаць час па цыферблатным гадзінніку з дакладнасцю да мінуты;

вызначаць час дня і ночы;

выконваць параўнанне, складанне і адніманне лікавых значэнняў велічыняў;

карыстацца вывучанай матэматычнай тэрміналогіяй.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці для:

аналізу тэксту, рысунка, схемы з мэтай атрымання новай інфармацыі;

мадэлявання жыццёвай сітуацыі з дапамогай розных знакава-сімвалічных сродкаў;

рашэння практычных задач, звязаных з вылічэннямі;

ацэнкі даўжыняў прадметаў на аснове пачуццёвага ўспрымання і спосабаў вымярэння;

вызначэння часу па цыферблатным гадзінніку;

пабудовы і вымярэння геаметрычных аб’ектаў.

Кантрольныя работы:

Кантрольная пісьмовая работа – 2 (I паўгоддзе), 2 (II паўгоддзе).

Праверка навыкаў вуснага лічэння – 1 (I паўгоддзе), 1 (II паўгоддзе).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Чалавек і свет»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ЧАЛАВЕК І СВЕТ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Праграма вызначае мэту, задачы, структуру і змест вучэбнага прадмета «Чалавек і свет» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Інтэграваны характар вучэбнага прадмета абумоўлены ўзроставымі псіхалагічнымі асаблівасцямі вучняў, арыентаванасцю на фарміраванне асноў светаўспрымання. Інтэграцыя звестак з прыродазнаўчых і сацыяльна-гуманітарных дысцыплін (біялогіі, геаграфіі, фізікі, гісторыі, грамадазнаўства, этыкі, медыцыны) спрыяе фарміраванню ў вучняў цэласнай карціны свету ва ўзаемасувязі прыроды, грамадства, чалавека.

Асноўным аб’ектам пазнання вучняў на ўроках «Чалавек і свет» выступае натуральная прырода, што дазваляе паспяхова рашаць задачы фарміравання экалагічнай культуры, закладвае фундамент для працягу вывучэння шэрагу вучэбных прадметаў на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Мэта вучэбнага прадмета «Чалавек і свет» – фарміраванне асноў навуковага погляду на свет, экалагічнай і духоўна-маральнай культуры, уяўленняў і ведаў аб прыродзе, грамадстве і чалавеку, неабходных для рознабаковага ўзаемадзеяння з навакольным светам.

Дасягненне адзначанай мэты мае на ўвазе рашэнне наступных **задач**:

фарміраванне ўяўленняў і паняццяў пра аб'екты прыроды і з'явы, іх разнастайнасць, адзінства прыроднага і сацыяльнага, месца чалавека ў прыродзе і грамадстве;

авалоданне элементарнымі метадамі пазнання прыроды (распазнаванне, назіранне, эксперымент);

развіццё эмацыянальна-каштоўнасных адносін да прыроды, пазнавальнай цікавасці да вывучэння аб'ектаў жывой і нежывой прыроды;

фарміраванне вопыту прыродаахоўнай дзейнасці, выканання экалагічна абумоўленых норм паводзін;

засваенне ведаў пра арганізм чалавека, кампаненты здаровага ладу жыцця і спосабы яго рэалізацыі;

пашырэнне ведаў пра нормы і правілы культураадпаведных паводзін у навакольным сацыяльным асяроддзі, вопыт маральных адносін да людзей;

выхаванне патрыятызму, нацыянальнай самасвядомасці, асноў грамадзянскай культуры;

фарміраванне вопыту пазнавальнай і творчай дзейнасці, развіццё прадметных і агульнавучэбных уменняў, адукацыйных кампетэнцый.

Змест вучэбнага прадмета комплексна прадстаўлены трыма ўзаемазвязанымі адукацыйнымі кампанентамі: «Прырода і чалавек» (вядучы кампанент), «Чалавек і яго здароўе», «Чалавек і грамадства». Змястоўны блок «Мая Радзіма – Беларусь» з'яўляецца састаўной часткай кампанента «Чалавек і грамадства» і вывучаецца ў IV класе на беларускай мове.

У аснову адукацыйнага кампанента «Прырода і чалавек» пакладзена канцэпцыя экалагічнай адукацыі асобы, што патрабуе фарміравання ў вучняў асноў экалагічнай культуры, засваення сістэмы першапачатковых экалагічных ведаў і ўменняў, іх прымянення ў канкрэтных жыццёвых сітуацыях, выхавання беражлівых адносін да прыроды, фарміравання вопыту практычнай прыродаахоўнай дзейнасці.

Вывучэнне кампанента «Прырода і чалавек» у I класе пабудавана па прынцыпе сезоннасці, бо даступныя дзецям непасрэдныя назіранні за зменамі ў нежывой і жывой прыродзе даюць наглядны матэрыял для засваення ўзаемазалежнасці з'яў у прыродзе ў розныя поры года. Абагульненне назіранняў за сезоннымі зменамі ў прыродзе, назапашаных эмпірычным шляхам, дазваляе падвесці вучняў да разумення прычын змены сезонаў у залежнасці ад нераўнамернасці асвятлення нашай планеты Сонцам. Вучні засвойваюць канкрэтныя веды пра змены ў нежывой і жывой прыродзе, вучацца тлумачыць сувязі, якія існуюць паміж асобнымі элементамі нежывой і жывой прыроды, пераконваюцца ў тым, што ў прыродзе ўсё ўзаемазвязана.

У працэсе вывучэння кампанента «Чалавек і яго здароўе» пашыраюцца і паглыбляюцца веды пра спосабы захавання і ўмацавання здароўя, фарміруюцца адпаведныя ўменні і навыкі.

Вывучэнне адукацыйнага кампанента «Чалавек і грамадства» дае магчымасць фарміравання ў вучняў уяўленняў пра краіну, у якой яны жывуць, свой горад (вёску); асэнсавання неабходнасці выказваць увагу і клопат пра членаў сям'і; выконваць правілы бяспечных паводзін у паўсядзённым жыцці.

У II класе адукацыйны кампанент «Прырода і чалавек» уключае раздзелы «Нежывая прырода і чалавек» і «Жывая прырода і чалавек».

Асноўная мэтавая ўстаноўка вывучэння раздзела «Нежывая прырода і чалавек» – паглыбленне ўяўленняў вучняў пра ваду, паветра, глебу. Прадметам вывучэння з'яўляюцца ўласцівасці найважнейшых аб'ектаў нежывой прыроды, іх значэнне для чалавека і меры па іх ахове. Пры вывучэнні ўласцівасцей вады, паветра, глебы ствараюцца ўмовы для фарміравання ў вучняў навыкаў даследчай дзейнасці, развіцця ўменняў доследным шляхам вызначаць уласцівасці аб'ектаў, параўноўваць і аналізаваць аб'екты навакольнага свету, фіксаваць вынікі назіранняў, рабіць высновы.

Мэта вывучэння раздзела «Жывая прырода і чалавек» – спрыяць фарміраванню ў вучняў гуманных, экалагічна абгрунтаваных і свядомых адносін да ўсяго жывога.

У аснову адбору зместу раздзела пакладзены краязнаўчы прынцып, які забяспечвае раскрыццё сутнасці паняццяў, што вывучаюцца, з дапамогай фактаў навакольнай рэчаіснасці. Краязнаўчы матэрыял выступае крыніцай тэарэтычных ведаў, сродкам пазнання і аб'ектам рашэння пазнавальных задач.

Пры вывучэнні дадзенага раздзела вучні знаёмяцца з групамі раслін і жывёл, вызначаюць сувязі, якія існуюць паміж раслінамі і жывёламі, рознымі групамі жывёл, паміж чалавекам і жывой прыродай.

Пры вывучэнні раздзела прадугледжваецца фарміраванне ў вучняў уменняў пазнаваць і апісваць (вусна) прадстаўнікоў раслiннага і жывёльнага свету, вызначаць і тлумачыць сувязі ў жывой і нежывой прыродзе, прагназаваць наступствы іх парушэння чалавекам. Засваенне зместу раздзела важнае ў аспекце набыцця вучнямі экалагічна абумоўленага практычнага вопыту ўзаемадзеяння з прыродой (догляд раслін і жывёл блізкага акружэння); выхавання эстэтычных пачуццяў здзіўлення, захаплення прыгажосцю прыроды.

Атрыманыя звесткі пра ўласцівасці вады, паветра, пра аб'екты жывой прыроды з'яўляюцца асновай для вывучэння кампанента «Чалавек і здароўе» і выкарыстоўваюцца для далейшага пашырэння ведаў пра здаровы лад жыцця.

Асноўнай мэтай вывучэння кампанента «Чалавек і грамадства» з'яўляецца фарміраванне пазітыўных эмацыянальна-каштоўнасных адносін вучняў да іншых людзей, засваенне ведаў аб правах і абавязках, правілах паводзін у грамадскіх месцах. Пры вывучэнні тэм «Сям'я» і «Эканоміка сям'і» ў вучняў фарміруюцца элементарныя эканамічныя ўяўленні (гаспадарка сям'і, бюджэт, грошы і да т. п.), якія ў далейшым робяцца асновай эканамічнай граматнасці, выхавання якасцей беражлівасці, руплівасці, гаспадарлівасці.

У III класе вывучэнне адукацыйнага кампанента «Прырода і чалавек» пачынаецца з раздзела «Планета, на якой мы жывём», пры вывучэнні якога вучні атрымліваюць агульнае ўяўленне пра планету Зямля. У іх фарміруюцца ўяўленні пра глобус як мадэль Зямлі, адбываецца знаёмства з фізічнай картай паўшар'яў. Пры вывучэнні раздзела «Арыентаванне на мясцовасці» вучні атрымліваюць веды пра гарызонт, стораны гарызонту, знаёмяцца з практычнымі спосабамі арыентавання.

Змест раздзела «Мой родны край» дазваляе на краязнаўчым матэрыяле глыбей раскрыць узаемасувязі ў прыродзе, сфарміраваць уяўленні пра формы зямной паверхні на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь, пра карысныя выкапні, іх уласцівасці.

Засваенне ведаў пра нежывую прыроду стварае аснову для вывучэння раслiннага і жывёльнага свету ў тэме «Прыродныя супольнасці роднага краю». Зместавымі элементамі вывучэння дадзенай тэмы з'яўляюцца найбольш распаўсюджаныя прыродныя супольнасці нашай краіны – лес, вадаём, балота, луг. Вучні даведваюцца пра іх асаблівасці, значэнне ў прыродзе, ролю ў жыццядзейнасці чалавека.

На аснове ведаў пра разнастайнасць раслін і жывёл Беларусі фарміруюцца ўменні вызначаць іх па асаблівых прыметах, тлумачыць асаблівасці прыстасавання жывых арганізмаў да навакольнага асяроддзя. У сістэме ведаў аб прыродзе асабліва важным з'яўляецца засваенне вучнямі правіл прыродаахоўных паводзін, узбагачэнне вопыту экалагічна абгрунтаваных паводзін у прыродзе, развіццё эмацыянальна-каштоўнасных адносін да прыроды.

Вывучэнне раздзела «Разнастайнасць раслін і жывёл на Зямлі» накіравана на паглыбленне ўяўленняў пра ўзаемасувязі нежывой і жывой прыроды, сістэматызацыю і пашырэнне ведаў аб асноўных групах прадстаўнікоў раслiннага і жывёльнага свету.

У адукацыйным кампаненце «Чалавек і яго здароўе» даецца агульнае ўяўленне пра ўнутраныя органы чалавека, функцыі, якія яны выконваюць, будову. Асаблівая ўвага надаецца пытанням асабістай гігіены, захадам, якія павінны рабіць вучні для захавання і ўмацавання свайго здароўя. Фарміруецца ўяўленне вучняў пра тое, што правільнае харчаванне з'яўляецца адным з галоўных фактараў захаванння здароўя чалавека.

Вывучэнне тэм «Апора цела і рух», «Органы пачуццяў чалавека. Вока – орган зроку», «Органы слыху, нюху, дотыку, смаку» накіравана на фарміраванне ў вучняў

чуйных і добразычлівых адносін да іншых людзей, выхаванне талерантнасці, цярпімасці і міласэрнасці да інвалідаў, людзей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

Засваенне зместу вучэбнай праграмы «Чалавек і свет» арганізуецца праз урокі-гульні, урокі-падарожжы, урокі-даследаванні і інш. з выкарыстаннем форм, метадаў і прыёмаў, якія забяспечваюць самастойнае набыццё вучнямі ведаў і актыўнае асваенне спосабаў пазнання навакольнага свету, захаванне і падтрыманне працаздольнасці вучняў, зняцце фізічнага і псіхічнага напружання.

Сістэма ключавых кампетэнцый на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі фарміруецца шляхам засваення адпаведных кампанентаў зместу адукацыі з дапамогай універсальных вучэбных дзеянняў. Пры гэтым асаблівасці прадмета «Чалавек і свет» дазваляюць зрабіць выснову аб пераважнай ролі пазнавальных вучэбных дзеянняў, да якіх належаць навыкі ажыццяўлення разумовых аперацый (параўнання, класіфікацыі, аналізу, сінтэзу, абагульнення і інш.), навыкі працы з інфармацыяй (пошуку, ператварэння, уяўлення, перапрацоўкі, «згортвання» і «разгортвання»; навыкі асэнсаванага чытання і інш.), навыкі мадэлявання, у тым ліку з дапамогай знакава-сімвалічных сродкаў.

Пры арганізацыі вучэбнай дзейнасці неабходны перанос акцэнту з прыярытэту зместу адукацыі («Ведаю, што…») на прыярытэт асваення спосабаў дзеянняў («Ведаю, як…»). Вынікам навучання павінны стаць практыка-арыентаваныя прадметныя веды, здольнасць вучняў вырашаць праблемы, паспяхова дзейнічаць у жыццёвых сітуацыях на аснове сфарміраваных кампетэнцый. Дадзены падыход канкрэтызаваны ў змесце вучэбнага прадмета пад назвай «Вопыт практычнай дзейнасці».

Віды вучэбнай дзейнасці вучняў вызначаюцца ў залежнасці ад крыніцы атрымання інфармацыі – на слоўнай аснове (аповеду настаўніка, тэксту вучэбнага дапаможніка, кнігі для чытання, вучэбна-пазнавальнай літаратуры); на аснове ўспрымання ў працэсе назірання за аб’ектамі і з’явамі прыроды і дэманстрацыйнымі доследамі.

Асаблівая ўвага надаецца фарміраванню ўменняў вучняў працаваць з інфармацыяй, прычым не толькі з тэкставай, але і з такімі крыніцамі інфармацыі, як умоўныя абазначэнні, ілюстрацыя, табліца, схема, карта, прыродны матэрыял, раздатачны матэрыял і інш. Таксама ў працэсе навучання могуць быць выкарыстаны электронныя адукацыйныя рэсурсы і аўдыя- і відэаматэрыялы.

Пазнавальныя вучэбныя дзеянні ажыццяўляюцца шляхам лагічных аперацый вылучэння прымет аб’ектаў і з’яў, упарадкавання, параўнання і класіфікацыі на аснове істотных прымет, вызначэння аналогіі, прычынна-выніковых сувязей; аналізу, сінтэзу, высновы, абагульнення, сістэматызацыі і інш.

Асаблівае значэнне ў засваенні зместу вучэбнага прадмета маюць экскурсіі, якія дазваляюць пазнаваць навакольны свет праз назіранні, вывучаць навакольныя аб’екты з дапамогай розных органаў пачуццяў, прадстаўляць вынікі пазнання ў выглядзе разнастайных творчых прац (падзелак, малюнкаў, аповедаў-апісанняў і да т.п.), набываць вопыт прыродаахоўных паводзін і дзейнасці.

У раздзеле праграмы «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў» вызначаны прадметныя веды і ўменні, а таксама патрабаванні па іх выкарыстанні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці, якімі авалодваюць вучні II класа.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (34 г)

Прырода і чалавек (27 г)

Уводзіны (1 г)

Прырода вакол нас. Прырода жывая і нежывая. Прыметы адрознення аб’ектаў нежывой прыроды і жывых арганізмаў. Чалавек – частка жывой прыроды. Сувязь жывой і нежывой прыроды, узаемасувязі раслін і жывёл. Роля прыроды ў жыцці людзей.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый

Нежывая прырода і чалавек (6 г)

Паветра і яго ўласцівасці. Паветра вакол нас. Уласцівасці паветра: празрыстае, без колеру, без паху, дрэнна праводзіць цяпло, добра прапускае сонечныя промні.

Значэнне і ахова паветра. Значэнне паветра для раслін, жывёл і ў жыцці чалавека. Роля раслін у падтрыманні чысціні паветра. Крыніцы забруджвання паветра і меры па яго ахове. Чыстае паветра – залог здароўя чалавека.

Вада і яе ўласцівасці. Вада ў прыродзе: у вадаёмах, у паветры, у глебе, у складзе жывых арганізмаў. Уласцівасці вады: без колеру, празрыстая вадкасць, цякучая, не мае смаку і паху, вада – растваральнік некаторых рэчываў.

Значэнне і ахова вады. Значэнне вады для раслін, жывёл і ў жыцці чалавека. Вада і здароўе чалавека. Пітная вада. Неабходнасць эканоміі вады пры яе выкарыстанні. Крыніцы забруджвання і меры па ахове вады.

Глеба. Склад глебы: пясок, гліна, паветра, вада, перагной. Асноўная прымета глебы – урадлівасць.

Значэнне глебы і клопат пра яе. Значэнне глебы для раслін, жывёл і ў жыцці чалавека. Знаёмства з насельнікамі глебы (на прыкладах дажджавога чарвяка і крата), іх асаблівасці і роля ў павышэнні ўрадлівасці глебы. Клопат чалавека пра захаванне і павышэнне ўрадлівасці глебы. Роля раслін у ахове глебы ад разбурэння.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, назіранне за дэманстрацыйнымі доследамі.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Высвятленне доследным шляхам уласцівасцей паветра, вады, складу глебы.*

Жывая прырода і чалавек (20 г)

Расліны як частка жывой прыроды. Жыццёвыя формы раслін: дрэвы, кусты, травяністыя расліны, прыметы іх адрознення. Часткі расліны (на прыкладзе кветкавай): корань, сцябло, ліст, кветка, плод з насеннем, іх значэнне для расліны.

Умовы, неабходныя для росту і развіцця раслін (вада, паветра, цяпло, святло).

Дзікарослыя дрэвы. Ліставыя і хвойныя дрэвы Беларусі, іх значэнне ў прыродзе (падтрыманне чысціні паветра, ахова глебы ад разбурэння) і жыцці чалавека.

Дзікарослыя кусты. Найбольш распаўсюджаныя дзікарослыя кусты Беларусі, іх значэнне ў прыродзе і жыцці чалавека.

Лекавыя расліны Беларусі (дрэвы, кусты, травяністыя расліны). Іх значэнне ў жыцці чалавека.

Атрутныя расліны Беларусі. Асаблівасці знешняга выгляду. Меры перасцярогі пры сустрэчы з атрутнымі раслінамі.

Ахова раслін. Правілы прыродаахоўных паводзін у адносінах да раслін. Расліны Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь.

Культурныя расліны Беларусі. Агародныя, збожжавыя, пладовыя расліны; іх значэнне для чалавека.

Дэкаратыўныя расліны. Разнастайнасць і прыгажасць дэкаратыўных раслін, іх значэнне ў жыцці чалавека. Пакаёвыя расліны, правілы іх догляду. Расліны ў нашым доме і іх уплыў на здароўе чалавека (абагачэнне паветра кіслародам, увільгатненне, ачыстка паветра ад пылу).

Грыбы, іх разнастайнасць. Грыбы – асобая група жывых арганізмаў. Ядомыя і атрутныя грыбы. Правілы збору грыбоў.

Разнастайнасць жывёл. Насякомыя. Прыметы адрознення. Раслінаедныя, драпежныя, усёедныя насякомыя. Значэнне насякомых у прыродзе.

Рыбы. Разнастайнасць рыб. Асаблівасці іх знешняга выгляду ў сувязі з водным ладам жыцця. Раслінаедныя, драпежныя, усёедныя рыбы, іх значэнне ў прыродзе.

Земнаводныя (амфібіі). Іх асаблівасці, звязаныя з жыццём на сушы і ў вадзе. Жабы, рапухі, трытоны і іх харчаванне. Значэнне земнаводных у прыродзе.

Паўзуны (рэптыліі). Разнастайнасць паўзуноў. Прыметы адрознення знешняга выгляду. Харчаванне рэптылій, спосабы здабычы ежы. Значэнне паўзуноў у прыродзе.

Птушкі. Разнастайнасць птушак. Асаблівасці птушак. Раслінаедныя, насякомаедныя, драпежныя, усёедныя птушкі і іх значэнне ў прыродзе.

Млекакормячыя (звяры). Разнастайнасць звяроў, прыстасаванне да ўмоў жыцця. Прыметы адрознення млекакормячых. Раслінаедныя, драпежныя, усёедныя млекакормячыя. Значэнне звяроў у прыродзе.

Значэнне свойскіх і дзікіх жывёл у жыцці чалавека. Свойскія жывёлы – прадстаўнікі розных груп (млекакормячыя, птушкі, рыбы, насякомыя). Іх значэнне ў жыцці чалавека. Значэнне дзікіх жывёл у жыцці чалавека. Выкарыстанне ведаў пра жыццё жывёл пры стварэнні новай тэхнікі.

Меры перасцярогі пры абыходжанні з жывёламі. Небяспечныя сустрэчы з жывёламі ў прыродзе (пчолы, восы, чмялі, кляшчы). Прыметы адрознення гадзюкі і вужа, правілы бяспечных паводзін пры сустрэчы са змеямі. Правілы бяспекі пры абыходжанні з сабакамі і кошкамі на вуліцах.

Ахова жывёл. Правілы прыродаахоўных паводзін у адносінах да жывёл. Клопат чалавека пра жывёл у перыяд з'яўлення патомства. Рэдкія і знікаючыя жывёлы роднага краю. Жывёлы Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь.

Экскурсія «Дзікарослыя расліны Беларусі» (1 г)

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, схем; назіранне, збор прыроднага матэрыялу.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Знаходжанне частак раслін. Вызначэнне падчас экскурсіі дзікарослых раслін (дрэў, кустоў, травяністых раслін). Уменне называць і паказваць, пазнаваць і апісваць (вусна) культурныя і дзікарослыя расліны, пакаёвыя расліны на прыкладзе натуральных аб'ектаў, гербарных узораў. Пасадка і догляд пакаёвых раслін. Выкананне правіл прыродаахоўных паводзін у адносінах да раслін.*

Параўнанне і апісанне знешняга выгляду ядомых і атрутных грыбоў (работа з муляжамі).

Распазнаванне жывёл па прыметах адрознення, апісанне знешняга выгляду аднаго-двух прадстаўнікоў разных груп жывёл. Назіранне за птушкамі, аказанне дапамогі зімуючым птушкам (зімой і ранняй вясной): развешванне, запаўненне, чыстка кармушак.

Збор насення пустазелля для падкормкі птушак (падчас экскурсіі ў прыроду). Выкананне правіл прыродаахоўных паводзін у адносінах да жывёл.

Чалавек і яго здароўе (3 г)

Клопат пра сваё здароўе. Рэжым дня. Важнасць выканання рэжыму дня. Чаргаванне працы і адпачынку ў рэжыме дня. Гігіена вучэбнай працы пры выкананні дамашняга задання. Рэжым дня школьніка ў будныя і выхадныя дні.

Правілы асабістай гігіены. Догляд поласці рота, пазногцяў і валасоў. Прадметы асабістай гігіены. Беражлівае стаўленне да рэчаў, уменне захоўваць у чысціні адзенне і абутак.

Харчаванне і здароўе. Значэнне ежы для чалавека. Ежа, карысная для здароўя. Значэнне ўжывання агародніны і садавіны для захавання і ўмацавання здароўя. Рэжым харчавання. Правілы культурных і бяспечных паводзін за сталом.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, мадэляванне сітуацый.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Выкананне рэжыму дня. Выкананне правіл гігіены вучэбнай працы пры падрыхтоўцы дамашняга задання, асабістай гігіены, культуры паводзін за сталом.*

Чалавек і грамадства (4 г)

Сям'я. Сям'я – самае блізкае акружэнне чалавека. Сям'я навучэнца (прозвішчы, імёны, імёны па бацьку членаў сям'і). Сямейныя традыцыі і сумесны адпачынак як спосабы ўмацавання сям'і. Узаемаадносіны ў сям'і і ўзаемадапамога членаў сям'і. Павага да старэйшых у сям'і. Шанаванне продкаў.

Эканоміка сям'і. Бюджэт сям'і, яго складнікі (даходы і расходы сям'і). Азбука эканоміі і беражлівасці ў сям'і.

Правы дзіцяці. Правы і абавязкі дзіцяці. Асноўныя правы дзіцяці (права на жыццё, ахову здароўя, жыллё, адукацыю, абарону ад жорсткасці і гвалту).

Правілы паводзін у грамадскіх месцах. Паважлівыя адносіны да навакольных людзей як паказчык культуры чалавека. Правілы паводзін у музеі, тэатры, бібліятэцы, транспарце, магазіне і да т.п.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, мадэляванне сітуацый.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Выкананне правіл паводзін на вуліцы, у грамадскіх месцах.*

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Ведаць:

прыметы адрознення аб'ектаў нежывой прыроды і жывых арганізмаў;

прыклады аб'ектаў жывой і нежывой прыроды;

уласцівасці паветра і вады, іх значэнне;

крыніцы забруджвання паветра і вады і меры па іх ахове;

склад глебы;

значэнне глебы, яе галоўную ўласцівасць – урадлівасць;

мерапрыёмствы па павышэнні ўрадлівасці глебы і яе ахове;

разнастайнасць жыццёвых форм раслін (дрэвы, кусты, травяністыя расліны), прыметы іх адрознення;

назвы частак расліны (корань, сцябло, ліст, кветка, плод);

умовы, неабходныя для росту і развіцця раслін;

назвы найбольш распаўсюджаных дзікарослых і культурных дрэў (не менш за 5), кустоў (не менш за 4), травяністых раслін (не менш за 3), лекавых раслін (не менш за 2), атрутных (не менш за 3), дэкаратыўных (не менш за 3);

назвы раслін Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь (не менш за 3);

ядомыя і атрутныя грыбы (не менш за 4);

прыметы адрознення насякомых, рыб, земнаводных (амфібій), паўзуноў (рэптылій), птушак, млекакормячых (звяроў);

групы жывёл паводле спосабу харчавання (раслінаедныя, драпежныя, усёедныя) (не менш за трох прадстаўнікоў кожнай групы);

назвы жывёл (насякомыя, рыбы, земнаводныя, паўзуны, птушкі, звяры) (не менш за трох прадстаўнікоў кожнай групы);

назвы жывёл Чырвонай кнігі Рэспублікі Беларусь (не менш за 4);

правілы экалагічна правільных і бяспечных паводзін у прыродзе;

спосабы захавання і ўмацавання здароўя чалавека (асабістая гігіена, рэжым працы і адпачынку, фізкультура);

правілы асабістай гігіены;

правілы гігіены вучэбнай працы; важнасць неабходнасці чаргавання працы і адпачынку ў рэжыме дня вучняў;

правілы здаровага харчавання, культурных і бяспечных паводзін за сталом;

прозвішчы, імёны і імёны па бацьку членаў сям'і;

пра бюджэт сям'і і яго складнікі (даходы і расходы);

правы і абавязкі дзяцей у сям'і;

асноўныя правы дзіцяці (права на жыццё, ахову здароўя, жыллё, адукацыю, абарону ад гвалту);

правілы культурных паводзін у грамадскіх месцах.

Умець:

адрозніваць аб'екты жывой і нежывой прыроды;

прыводзіць прыклады сувязі раслін і жывёл, аб'ектаў жывой і нежывой прыроды;

праводзіць назіранні за аб'ектамі жывой і нежывой прыроды і расказваць пра свае назіранні;

праводзіць простыя доследы пры вывучэнні ўласцівасцей паветра, вады, глебы, частак раслін; выконваць інструкцыі і правілы тэхнікі бяспекі пры правядзенні доследаў;

на аснове доследаў і назіранняў выяўляць умовы, неабходныя для росту і развіцця раслін;

параўноўваць знешні выгляд і характэрныя асаблівасці насякомых, рыб, земнаводных, паўзуноў, птушак, звяроў (млекакормячых);

тлумачыць значэнне некаторых жывёл у прыродзе і жыцці людзей;

тлумачыць неабходнасць выканання правіл прыродаахоўных і бяспечных паводзін;

тлумачыць неабходнасць здаровага ладу жыцця (выканання рэжыму харчавання, асабістай гігіены, правільнага харчавання);

на аснове жыццёвых назіранняў прыводзіць прыклады праявы спачування, дабрыні, справядлівасці і інш.;

выказваць павагу да правоў і абавязкаў грамадзяніна краіны, запісаныя ў Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь;

тлумачыць неабходнасць выканання правіл паводзін на вуліцы, у транспарце, іншых грамадскіх месцах;

тлумачыць неабходнасць выканання правіл беражлівых адносін да рэчаў і прадметаў, паважлівага стаўлення да працы дарослых;

знаходзіць патрэбную інфармацыю ў вучэбным тэксце, малюнках, схемах, адказваць на пытанні па змесце прачытанага, пераказваць асобныя часткі тэксту, складаць апавяданне на аснове ілюстрацый; выкарыстоўваць вучэбныя тэксты, схемы, малюнкі, дадатковую навукова-папулярную літаратуру для пошуку неабходнай інфармацыі;

высказываць меркаванні, абмяркоўваць праблемныя пытанні, параўноўваць свае высказыванні з вучэбным тэкстам;

супрацоўнічаць з аднакласнікамі пры выкананні заданняў у парах і групах (уменне дамаўляцца, размяркоўваць працу, атрымліваць агульны вынік, ацэньваць асабісты ўклад).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці для:

выканання правіл прыродаахоўных паводзін (ахова паветра, вады, глебы);

догляду пакаёвых раслін;

догляду хатніх жывёл;

асэнсавання каштоўнасці прыроды, неабходнасці несці адказнасць за яе захаванне; выканання правіл паводзін у прыродзе і ўдзелу ў яе ахове;

свядомага выканання рэжыму дня, практыкаванняў ранішняй гімнастыкі, правіл здаровага харчавання, правіл паводзін падчас яды;

догляду поласці рота, пазногцяў, валасоў; выканання правіл асабістай гігіены;

арыентавання ў навакольным сацыяльным асяроддзі (кватэры, школе, на вуліцы, у горадзе (вёсцы));

эканомных і беражлівых адносін да сямейнага бюджэту;

планавання і кантролю сваіх дзеянняў, выканання правіл паводзін у грамадскіх месцах.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Выяўленчае мастацтва»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ВЫЯЎЛЕНЧАЕ МАСТАЦТВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Выяўленчае мастацтва» адыгрывае значную ролю ў сістэме агульнай сярэдняй адукацыі. Ён закліканы рашаць задачы, звязаныя з перадачай мастацкіх каштоўнасцей культуры, выпрацаваных чалавецтвам, з мэтай эмацыянальна-чуйнага і

духоўна-маральнага развіцця асобы, фарміравання яе эстэтычнага вопыту і творчага патэнцыялу.

Выяўленчае мастацтва з'яўляецца найважнейшым фактарам пазнання навакольнага свету і феномену чалавека. Пры гэтым узнятыя праблемы падаюцца ў яркай, эмацыянальна афарбаванай форме, ініцыюючы ў адказ эмацыянальнае перажыванне вучняў. У выніку вобразы выяўленчага мастацтва засвойваюцца на эмацыянальным, рацыянальным, інтуітыўным і падсвядомым узроўнях.

Майстэрства выканання і выражаныя індывідуальна-аўтарскія рысы твораў выяўленчага мастацтва з'яўляюцца ўнікальнымі, іх немагчыма паўтарыць. У сувязі з гэтым мастацкая творчасць у сукупнасці з іншымі формамі мастацкай дзейнасці з'яўляецца істотным фактарам выяўлення і зацвярджэння індывідуальнасці вучня, яго здольнасцей, што вядуць да самаідэнтыфікацыі і выпрацоўкі ўласнага погляду на свет. На гэтай аснове вучні вучацца творча пераўтвараць навакольную рэчаіснасць і свой унутраны свет.

У адукацыйным працэсе прадмет «Выяўленчае мастацтва» вылучаецца дамінаваннем мастацка-творчай дзейнасці. У працэсе заняткаў выяўленчым мастацтвам актыўна развіваюцца такія сферы індывідуальнасці вучня, як вобразнае мысленне, фантазія, уяўленне, эмацыянальная сфера, разумовая дзейнасць, інтуіцыя і інш. Фарміруюцца прасторавыя і колеравыя ўяўленні, пачуцці меры, рытму, сіметрыі і асіметрыі, прапорцый, кампазіцыйнай раўнавагі, камбінаторныя і сенсорныя здольнасці.

Зыходзячы са спецыфікі вучэбнага прадмета асноўнай **мэтай** навучання з'яўляецца фарміраванне асноў мастацка-эстэтычнай, духоўна-маральнай культуры вучняў, азнаямленне з нацыянальным і сусветным мастацтвам, развіццё патрэбы ў мастацка-творчай дзейнасці.

Для рэалізацыі дадзенай мэты ставяцца наступныя ***задачы***:

фарміраванне ўяўленняў пра маральна-эстэтычныя каштоўнасці нацыянальнай культурнай спадчыны, выхаванне пачуцця павагі да культурнай спадчыны іншых народаў;

выхаванне эстэтычных адносін да рэчаіснасці, мастацтва, з'яў мастацкай культуры, развіццё эстэтычных пачуццяў і асноў эстэтычнага густу;

развіццё здольнасцей эстэтычнага ўспрымання і ацэнкі твораў мастацтва розных відаў і жанраў;

навучанне асновам выяўленчай граматнасці; удасканаленне практычных уменняў і навыкаў выяўленчай, дэкаратыўна-прыкладной і канструктарска-дызайнерскай дзейнасці, лепкі;

развіццё зрокавага ўспрымання, кампазіцыйнай і каларыстычнай культуры, прасторавага мыслення, уяўлення;

развіццё мастацка-творчых здольнасцей і творчай актыўнасці вучняў.

У вучняў пры вядучай ролі пазнавальнай дзейнасці фарміруюцца элементы уяўленняў, ведаў пра эстэтычныя і мастацкія з'явы. Вопыт назапашаных эмацыянальна-пачуццёвых уражанняў і эстэтычных перажыванняў знаходзіць адлюстраванне ў *мастацка-творчай дзейнасці*, садзейнічае развіццю творчага патэнцыялу, мастацка-творчых здольнасцей. Формай мастацкай творчасці вучняў з'яўляецца сістэма выяўленча-выразных сродкаў пластычных (прасторавых) мастацтваў.

У выніку мастацкай творчасці вучні набываюць навыкі стварэння *мастацкіх вобразаў*. Мастацка-эстэтычныя якасці работ вучняў будуць удасканальвацца ў працэсе авалодання імі ведамі ў сферы таго ці іншага віду мастацтва (графікі, жывапісу, скульптуры, архітэктуры, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, дызайну).

Узмацненне практыка-арыентаванай накіраванасці адукацыйнага працэсу абумовіла пераход да кампетэнтнаснага падыходу ў вызначэнні мэт і вынікаў мастацка-эстэтычнай адукацыі.

Рэалізацыя кампетэнтнаснага падыходу ў выкладанні выяўленчага мастацтва мае на ўвазе інтэграцыю ведаў і творчую самарэалізацыю асобы, фарміраванне ў вучняў пачатковых ***ключавых кампетэнцый*** – асобасных, метапрадметных і прадметных.

Да *асобасных кампетэнцый* належаць:

каштоўнасныя адносіны да нацыянальнага мастацтва свайго народа і народаў свету;

мастацка-вобразнае мысленне, назіральнасць і ўяўленне;

наяўнасць эстэтычных інтарэсаў і патрэб, эмацыянальна-каштоўнасных крытэрыяў жыццядзейнасці.

Метапрадметнымі кампетэнцыямі, якія фарміруюцца пры вывучэнні выяўленчага мастацтва, з'яўляюцца:

валоданне ўменнем «творчага бачання»;

уменне рацыянальна арганізоўваць працэс мастацка-творчай дзейнасці;

імкненне абменьвацца думкамі наконт мастацтва, валоданне культурай сутворчасці.

Прадметнымі (мастацка-эстэтычнымі) кампетэнцыямі (паводле Б.М.Няменскага) выступаюць:

веданне відаў і жанраў пластычных мастацтваў, асаблівасцей відаў мастацкай дзейнасці (адлюстраванне, канструяванне, дэкарыраванне (упрыгажэнне));

разуменне мастацка-вобразнай прыроды мастацтва;

здольнасць эстэтычна ўспрымаць, эмацыянальна ацэньваць і аналізаваць (з пасільным прымяненнем мастацтвазнаўчай тэрміналогіі) творы мастацтва, аб'екты і з'явы прыроды;

прымяненне спецыяльных ведаў, уменняў і навыкаў у працэсе адлюстравання аб'ектаў, канструявання вырабаў з паперы, лепкі з пластыліну, гліны, салёнага цеста, стварэння вобразаў у розных мастацкіх тэхніках (аплікацыя, мазаіка, калаж, выцінанка і інш.).

Асноўныя раздзелы вучэбнай праграмы:

«Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і мастацтва» (уключае два падраздзелы: *«Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці»*, *«Успрыманне твораў мастацтва»*);

«Практычная мастацка-творчая дзейнасць» (уключае чатыры падраздзелы: *«Засваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік», «Выява на плоскасці», «Лепка», «Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн»)*.

«Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці» як састаўная частка мастацкай дзейнасці мае ў праграме параўнальна самастойную сістэму вучэбных задач па фарміраванні эстэтычнай свядомасці і эстэтычных пачуццяў вучняў.

Асаблівая ўвага надаецца сферы эстэтычных і этычных каштоўнасцей нацыянальнай культуры, духоўна-эстэтычнага ўдасканалення чалавека, эстэтычнага асваення прыроднага свету і свету «другой прыроды» – архітэктурнага і прадметнага асяроддзя пражывання чалавека.

Задачай дадзенага зместавага кампанента праграмы з'яўляецца развіццё ў вучняў назіральнасці, візуальнага ўспрымання формы і колеру прадметаў, уменне вызначаць адценні колеру аб'ектаў прыроды.

З мэтай сістэматычнага развіцця ў вучняў свядомага падыходу да ўспрымання эстэтычнага ў навакольнай рэчаіснасці змест дадзенага раздзела ў структуры праграмы ад класа да класа паступова пашыраецца. Значнае месца павінна быць адведзена відэаэкскурсіям у прыроду, разгляду і аналізу фотаздымкаў пейзажаў, архітэктурных збудаванняў, машын, адзення, мэблі – усяго, што можа садзейнічаць развіццю эстэтычнай чуйнасці, назапашванню зрокавых уражанняў, развіццю здольнасці заўважаць прыгожае і асаблівае ў прывычным асяроддзі.

Зместавы кампанент ***«Успрыманне твораў мастацтва»*** садзейнічае засваенню прадмета на мастацтвазнаўчым узроўні. Яго задачай з'яўляецца фарміраванне ключавых арыенціраў успрымання твораў выяўленчага мастацтва, пашырэнне мастацкага кругагляду вучняў, вывучэнне тэарэтычных асноў выяўленчага мастацтва, засваенне яго мовы, сістэмы сродкаў выразнасці.

У выніку засваення зместу дадзенага падраздзела праграмы вучні атрымліваюць уяўленне пра ролю мастацтва ў жыцці чалавека і грамадства, пра асновы нацыянальнага і сусветнага мастацтва, асаблівасці розных відаў і жанраў выяўленчага мастацтва, іх узаемасувязі.

Пры засваенні вучнямі твораў айчыннай мастацкай спадчыны выхоўваецца любоў да роднай культуры, адчування яе нацыянальнай самабытнасці, імкненне працягваць мастацкія традыцыі. Асаблівая ўвага надаецца знаёмству з творчасцю прафесійных і народных майстроў, мясцовымі мастацкімі шэдэўрамі. Вывучэнне помнікаў архітэктуры і выяўленчага мастацтва, мастацкіх промыслаў і рамёстваў свайго рэгіёна не толькі садзейнічае далучэнню вучняў да творчасці на аснове мясцовых традыцый, але і прывівае любоў да роднага краю, павагу да людзей, якія жывуць побач, фарміруе жаданне берагчы і прымнажаць мастацкі набытак сваёй вёскі ці горада і да т.п.

Пры азнаямленні вучняў з падраздзелам праграмы «Успрыманне твораў мастацтва» вельмі важным з'яўляецца развіццё навыкаў успрымання і аналізу твораў айчыннага і сусветнага мастацтва, фарміраванне ведаў і ўяўленняў пра творчасць мастакоў. Развіваюцца здольнасці вучняў суперажываць і эмацыянальна адгукацца на твор выяўленчага мастацтва, яго змест, уменне выказваць да яго свае адносіны. Вучні атрымліваюць навыкі ўспрымання твораў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, раскрываюць яго змест на аснове засвоеных паняццяў і тэрмінаў, адзначаюць даступныя іх разуменню мастацкія сродкі і раскрываюць іх ролю ў стварэнні мастацкага вобраза.

Пералік мастацкіх твораў, прапанаваных у праграме, з'яўляецца прыкладным. У некаторых выпадках настаўніку рэкамендуецца самастойна выбраць творы для азнаямлення вучняў (падбор наглядна-дыдактычнага матэрыялу павінен ажыццяўляцца ў адпаведнасці з тэматыкай раздзела, узроставымі асаблівасцямі вучняў). Прыярытэтнае значэнне мае азнаямленне навучэнцаў з творамі беларускай мастацкай спадчыны.

Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва (праз дэманстрацыю мультымедыйных прэзентацый) павінна ажыццяўляцца на кожным занятку, акрамя тых урокаў, якія адводзяцца на вывучэнне асноў выяўленчай граматы. Успрыманне аб'ектаў, з'яў рэчаіснасці і твораў мастацтва, іх шматаспектны аналіз папярэднічаюць выкананню практычнай работы: у пачатку заняткаў плануецца гутарка (мультымедыйная прэзентацыя), наступная яго частка – практычная рэалізацыя тэмы (праца над творчай кампазіцыяй, лепка, дэкарыраванне вырабаў (эскіз роспісу, упрыгожванне адзення і да т.п.)).

Колькасць гадзін, адведзеных на вывучэнне зместу раздзела «**Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва**», размяркоўваецца на працягу ўсяго навучальнага года, у суме складае 4 гадзіны.

Па раздзеле праграмы «**Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва**» можна прадугледзець наступныя віды дзейнасці:

параўнанне формы і афарбоўкі аб'ектаў прыроды;

слоўная замалёўка асаблівасцей дзённага і вячэрняга асвятлення, параўнанне афарбоўкі прадметаў пры халодным і цёплым дзённым асвятленні;

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага паведамлення «Прыгажасць аб'ектаў і з'яў прыроды»;

ўспрыманне і абмеркаванне мастацкіх твораў па тэмах, рэкамендаваных у раздзеле праграмы;

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага паведамлення «Віды і жанры выяўленчага мастацтва», «Сродкі выразнасці жывапісу», «Сродкі выразнасці графікі», «Сродкі выразнасці скульптуры» і інш.

Акрамя гэтага на ўроку могуць быць арганізаваны:

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага сачынення «Прыгожае ў прыродзе і жыцці», «Які колер снегу», «Які колер у восені» і інш.;

конкурс на лепшае чытанне верша аб прыгажосці пораў года, прыродных з'яў і інш.;

відэаэкскурсіі па залах краязнаўчых і мастацкіх музеяў.

У аснову зместавага кампанента ***«Практычная мастацка-творчая дзейнасць»*** пакладзены прынцып сістэматычнага развіцця ў вучняў уменняў мастацкага мадэлявання свету. У працэсе засваення зместу дадзенага раздзела на мастацка-творчым узроўні набываецца вопыт творчай дзейнасці, развіваюцца мастацкія здольнасці вучняў у галіне

колера- і формаўтварэння, асвойваюцца прасторавыя з'явы, фарміруюцца навыкі лепкі, дэкаратыўна-прыкладной дзейнасці, мастацкага канструявання (дызайну).

На занятках па выяўленчым мастацтве вучні малююць і лепяць з натуры, па памяці, па ўяўленні, займаюцца канструяваннем, выконваюць работы ў розных мастацкіх тэхніках.

Працэс практычнай мастацка-творчай дзейнасці патрабуе стварэння ўмоў для праявы ў вучняў пачуцця радасці ад вынікаў мастацкай працы, упэўненасці ў сваіх сілах, актыўнасці ў выбары мастацкіх сродкаў, тэхнікі і матэрыялу пры выкананні вучэбных і творчых заданняў (кампазіцый), фарміравання ўменняў самастойна выбіраць сюжэт і ўвасабляць творчую задуму на практыцы.

Змест раздзела «Практычная мастацка-творчая дзейнасць» уключае:

засваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік;

выяву на плоскасці;

лепку;

дэкаратыўна-прыкладную дзейнасць і дызайн.

Засваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік прадугледжвае азнаямленне з асаблівасцямі, тэхнічнымі прыёмамі і спосабамі працы з рознымі выяўленчымі матэрыяламі ў розных мастацкіх тэхніках. Вялікае значэнне мае наглядны паказ (дэманстрацыя) настаўнікам прыёмаў працы з матэрыяламі і інструментамі.

Выява на плоскасці ўключае маляванне з натуры, па памяці, па ўяўленні пасля непасрэдных назіранняў або па ўяўленні, выкананне сюжэтна-тэматычных кампазіцый, а таксама выкананне накідаў.

Змест практычнай дзейнасці падраздзела мае на ўвазе рашэнне чатырох асноўных груп вучэбных задач:

1) кампазіцыя;

2) форма, прапорцыі, канструкцыя;

3) колер і асвятленне;

4) прастора і аб'ём.

Засваенне дадзеных груп вучэбных задач, якія ляжаць у аснове выяўленчай граматнасці, павінна быць падпарадкавана свядомаму вырашэнню мастацкага вобраза ў адпаведнасці з узроставымі магчымасцямі вучняў.

Галоўнае ў рабоце па **кампазіцыі** – асваенне ўсёй паверхні аркуша паперы і запаўненне яго выявай, а ў лепцы і дэкаратыўнай рабоце – стварэнне цэласнай формы. Вучні вучацца адбіраць для кампазіцыі аб'екты адлюстравання, адпаведныя задуме, і маляваць іх буйна.

У рабоце над **формай** важна вучыць адчуваць вобразны характар формы, імкнуцца да паслядоўнага вобразнага ўскладнення пры яе адлюстраванні. Мадэляванне формы і аб'ёму ажыццяўляецца тонам і колерам. Для выпрацоўкі навыкаў аналізу формы і яе ўвасаблення ў мастацкім вобразе вялікае значэнне маюць заняткі лепкай, дэкаратыўна-прыкладной дзейнасцю, канструяваннем, дзе вучні актыўна працуюць з аб'ёмнай формай.

Асаблівая ўвага надаецца рэалістычнай перадачы **прапорцый** і **канструкцыі** прадметаў, што адлюстроўваюцца.

Пры працы з **колерам** ставіцца задача бачыць колер шматвобразна, адрозніваць і складаць патрэбныя адценні шляхам змешвання фарбаў. Аднак навучанне асновам колеразнаўства мае сваёй мэтай каларыстычнае рашэнне таго ці іншага мастацкага вобраза ў практычнай творчай дзейнасці.

Навучанне перадачы **прасторы** на паперы пачынаецца ў асноўным у працы па назіранні і на зададзеныя тэмы. Галоўная ўвага надаецца фарміраванню паняццяў у вучняў пра злом плоскасцей і мяжу злому (мяжа падлогі і сцяны, бачная мяжа зямлі і неба) і ўменню правільна размяшчаць прадметы на паверхні падлогі або зямлі.

Лепка прадугледжвае азнаямленне вучняў з прыёмамі і спосабамі лепкі, лепку рэльефу і аб'ёмных форм.

Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн прадугледжваюць азнаямленне з прыёмамі дэкаратыўнага абагульнення форм і колеру прадметаў (аб'ектаў), відамі

арнаменту, асноўнымі кампазіцыйнымі схемамі твораў дэкаратыўна-прыкладнога характару, выкананне кампазіцый з прыроднага матэрыялу (лісце, кветкі, травы і да т. п.), у тэхніцы «аплікацыя», «манатыпія», «трафарэт», выкананне рэльефных кампазіцый з паперы, канструяванне аб'ёмных цацак на аснове разгортак геаметрычных цел і інш.

Спалучэнне выяўленчай дзейнасці з аб'ёмна-прасторавымі відамі работ (лепкай, канструяваннем, мадэляваннем), камбінаванне тэарэтычнага вывучэння асноў выяўленчай граматы з аналізам формы, прапорцый і канструкцыі прадмета, прымяненне і чаргаванне матэрыялаў і мастацкіх тэхнік (гуаш, акварэль, каляровая крэйда, туш, пластылін, гліна, аплікацыя, выцінанка, манатыпія і інш.) дазволяць вучням атрымаць уяўленне пра разнастайнасць сродкаў для стварэння мастацкага вобраза і будзе спрыяць свядомаму выбару матэрыялу ў залежнасці ад зместу і задумы работы.

Настаўнік мае магчымасць выбару выяўленчых матэрыялаў для выканання вучнямі творчага задання з улікам іх пажаданняў і ўзроставых асаблівасцей.

З мэтай індывідуалізацыі мастацка-творчага працэсу, максімальнага ўліку інтарэсаў і запатрабаванняў вучняў у праграме прадугледжана некалькі тэм для асваення канкрэтнай вучэбнай выяўленчай задачы. Тэмы з'яўляюцца прыкладнымі, настаўнік можа карэкціраваць іх па ўласным меркаванні. У асобных выпадках дапускаецца свабодны выбар вучнямі тэхнікі выканання кампазіцыі, калі гэта не перашкаджае пастаўленай вучэбнай задачы. Для пашырэння ўяўленняў навучэнцаў пра спецыфіку стварэння мастацкага вобраза і ажыццяўлення аналізу вучэбных дасягненняў вучняў у розных відах творчай дзейнасці некаторыя тэмы паўтараюцца ў розных класах.

Практычная мастацка-творчая дзейнасць узаемазвязана з успрыманнем і аналізам твораў мастацтва, назіраннямі вучняў за аб'ектамі і з'явамі прыроды (праз экскурсіі і дэманстрацыю мультымедыйных прэзентацый, рэпрадукцый мастацкіх твораў і фотаздымкаў). Накіды і замалёўкі, выкананыя падчас экскурсій у прыроду і прагляду мультымедыйных прэзентацый, могуць служыць асновай для вырашэння мастацкага вобраза пры стварэнні вучнямі сваіх кампазіцый.

Колькасць гадзін, адведзеных на вывучэнне зместу раздзела «**Практычная мастацка-творчая дзейнасць**», размяркоўваецца на працягу ўсяго вучэбнага года, у агульнай колькасці складае 30 вучэбных гадзін.

У раздзеле праграмы ***«Практычная мастацка-творчая дзейнасць»*** можна прадугледзець наступныя віды дзейнасці:

параўнанне формы, прапорцый і канструкцыі аб'ектаў, што адлюстроўваюцца;

параўнанне кампазіцыйннага вырашэння мастацкіх твораў, вычляненне асаблівасцей прасторавага размяшчэння адлюстраваных аб'ектаў;

параўнанне каларыстычнага рашэння мастацкіх твораў, вычляненне асаблівасцей мадэліроўкі аб'ёму адлюстраваных аб'ектаў, перадачы стану і настрою прыроды і да т. п.;

параўнанне пластычнага рашэння вобразаў мастацкіх твораў розных відаў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва;

практычнае выкананне мастацка-творчых работ па тэмах, рэкамендаваных у раздзеле праграмы.

Акрамя гэтага на ўроку могуць быць арганізаваны:

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага сачынення «Асаблівасці перадачы аб'ёму прадметаў побыту», «Асаблівасці стылізацыі раслінных і жывёльных форм», «Асаблівасці канструявання аб'ёмнай цацкі на аснове разгорткі конуса (цыліндра, куба)» і інш.;

конкурс на лепшую творчую кампазіцію, выраб, падзелку і інш. (праводзіцца ў рамках міні-выстаўкі пры арганізацыі аналізу выкананых на ўроку работ і падвядзення вынікаў урока).

На адным уроку для рэалізацыі мэты і задач вучэбнага прадмета «Выяўленчае мастацтва» варта аб'ядноўваць вучэбны змест двух раздзелаў праграмы.

Праграмай рэкамендуецца наступнае размеркаванне часу па раздзелах і відах дзейнасці (педагог мае права на перараз меркаванне гадзін паміж падраздзеламі).

Размеркаванне вучэбных гадзін па раздзелах праграмы і відах дзейнасці

Раздзел праграмы	Віды дзейнасці	Колькасць гадзін
Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва	Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці	2
	Успрыманне твораў мастацтва	2
Практычная мастацка-творчая дзейнасць	Засваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік	3
	Адлюстраванне на плоскасці	15
	Вучэбныя задачы: – кампазіцыя; – прастора; – форма, прапорцыі, канструкцыя; – колер	 (3) (3) (3) (6)
	Лепка	5
	Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн	7
Усяго		**34**

Метады і формы работы з вучнямі разнастайныя: аповед, гутарка, дыскусія, выкарыстанне ілюстрацый і дэманстрацый, прагляд мультымедыйных прэзентацый і аналіз прадстаўленага матэрыялу, самастойная работа з падручнікам, выкананне трэніровачных практыкаванняў, выкананне мастацка-творчых практычных работ і інш.; правядзенне заняткаў, пабудаваных па законах мастацкай драматургіі, майстар-класаў; выкарыстанне нестандартных форм правядзення ўрокаў: урок-даследаванне, урок-практыкум, урок-падарожжа, урок-экскурсія, урок-гульня, урок-казка, інтэграваны ўрок і інш.; арганізацыя вучэбных экскурсій у музеі, на выстаўкі, па горадзе, сустрэчы і гутаркі з мастакамі і інш.

Зместам вучэбнай праграмы не прадугледжваецца выкананне практычнай работы ў якасці дамашняга задання. Да наступнага ўрока (на працягу тыдня) вучні павінны нарыхтаваць падсобны матэрыял, паназіраць за пэўнымі аб'ектамі або з'явамі прыроды, наведаць разам з бацькамі (аднакласнікамі) мастацкі музей ці мастацкую выстаўку і г. д. Па жаданні вучні могуць падабраць рэпрадукцыі карцін або літаратурны матэрыял, падрыхтаваць паведамленне пра гісторыю стварэння шэдэўра мастацтва або творчасць мастака, выканаць замалёўкі і накіды з архітэктурнага ці скульптурнага помніка (іх асноўнай мэтай з'яўляецца арыентацыя вучняў на эстэтычнае асваенне навакольнага свету: прыродных, культурных, архітэктурных помнікаў свайго горада або вёскі і да т.п.). Любога роду пазаўрочную выяўленчую дзейнасць вучняў настаўніку неабходна ўхваляць.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (34 г)

Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва (4 г)

Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці (2 г)

Эстэтычнае ўспрыманне навакольнага свету. Прыгажосць прыроды ў розныя поры года (экскурсіі, мультымедыйныя прэзентацыі).

Форма і колеравыя спалучэнні ў афарбоўцы аб'ектаў прыроды: лісце, кветкі, дрэвы, насякомыя і пад.

Успрыманне твораў мастацтва (2 г)

Віды і жанры выяўленчага мастацтва: жывапіс, графіка, скульптура; пейзаж, нацюрморт, партрэт; анімалістычны, побытавы, былінна-казачны жанры (ілюстрацыйны матэрыял на выбар настаўніка).

Архітэктурныя помнікі Беларусі (ілюстрацыйны матэрыял на выбар настаўніка).

Казачныя вобразы ў творчасці мастакоў (В.Васняцоў, І Білібін, М.Урубель, М.Селяшчук, Н.Паплаўская, Е. Лось, В.Славук і інш.).

Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Сувязь дэкору з формай і прызначэннем прадмета (ілюстрацыйны матэрыял на выбар настаўніка).

Практычная мастацка-творчая дзейнасць (30 г)

Засваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік (3 г)

Прыёмы і спосабы працы графічнымі матэрыяламі (графітны аловак, туш, фламастары).

Прыёмы і спосабы працы акварэллю.

Асаблівасці выканання кампазіцый у тэхніцы «гуаш». Прыёмы і спосабы выканання вырабаў у тэхніцы «папяровая пластыка». Спосабы афарбоўкі паперы. Прыёмы трансфармацыі паперы: змінанне, згінанне, складванне, гафрыраванне, выгінанне, скручванне.

Асаблівасці выканання кампазіцый у тэхніцы «аплікацыя».

Асаблівасці выканання кампазіцый у тэхніцы «фларыстыка».

Адлюстраванне на плоскасці (15 г)

Кампазіцыя (3 г)

Выбар становішча аркуша паперы ў залежнасці ад зместу кампазіцыі, памераў аб'ектаў, што адлюстроўваюцца, пластычнага вырашэння вобразаў. Гарманічнае запаўненне паверхні аркуша паперы выявамі; вылучэнне кампазіцыйнага цэнтра: цягнік, пад'ёмны кран, жырафа, кракадзіл, вавёрка, вожык (мастацкі матэрыял на выбар настаўніка).

Рытмічная арганізацыя кампазіцыі: «Ляцяць журавы», «Качка з качанятамі» (гуаш).

Прастора (3 г)

Лінейная і святлопаветраная перспектыва. Перадача глыбіні прасторы. Адлюстраванне прадметаў з улікам іх узаемнага размяшчэння ў прасторы (побач, над, пад): «Я з мамай пад парасонам», «Збіраем грыбы (ягады)», «Будуецца новы дом», «Наша вуліца» і інш. (гуаш).

Форма, прапорцыі, канструкцыя (3 г)

Перадача характэрных асаблівасцей формы плоскіх і аб'ёмных прадметаў: шырокі – вузкі, высокі – нізкі. Параўнанне прадметаў па велічыні і форме: «Ліст асіны і вярбы», «Яблыкі і грушы», «Морква і бурак», «Гарбуз і кабачок» (гуаш, акварэль).

Перадача формы, прапорцый і канструкцыі прадметаў (аб'ектаў), што адлюстроўваюцца: «Нацюрморт» (графітны аловак, туш, гелевая ручка).

Колер (6 г)

Ахраматычнія (бясколерныя) і храматычныя (каляровыя) колеры. Асноўныя і састаўныя колеры. Цёплыя і халодныя колеры. Колеравая гама. Выкарыстанне цёплай і халоднай колеравай гамы пры адлюстраванні аб'ектаў прыроды: лісце, кветкі, кусты, дрэвы, матылькі (па памяці і ўяўленні).

Выкарыстанне цёплай і халоднай колеравай гамы пры выкананні ілюстрацый да беларускіх казак: «Каток – залаты лабок», «Залатая яблынька», «Залаты птах», «З рога ўсяго многа», «Мядзведзь» і інш.

Выкарыстанне колеру ў адпаведнасці з эмацыянальным зместам вобразаў (радасны і сумны, спакойны і напружаны): «Самы вясёлы клоўн», «Самотны П'еро», «Пахмурна», «Навальніца набліжаецца», «Сонечны дзянёк».

Лепка (5 г)

Выкананне рэльефу: «Казачны дамок», «Курачка Раба», «Царэўна Лебедзь», «Крошачка-хаўрошачка». Выкарыстанне гравіроўкі пры дэкарыраванні паверхні рэльефу.

Спосабы лепкі: пластычны, канструктыўны, камбінаваны. Выкананне аб'ёмнай скульптурнай выявы: лепка спосабам «выцягванне дэталяў з цэлага кавалка гліны/пластыліну» (пластычны спосаб) – «Качка», «Курачка», «Пеўнік». Лепка спосабам «складанне цэлага з асобных частак» (канструктыўны спосаб) – «Канёк-Гарбунок», «Конік» (паводле народнай цацкі). Лепка камбінаваным спосабам – «Хлопчык (дзяўчынка) з сабачкам», «Дрэсіроўшчык і мядзведзь» і інш.

Суадносіны двух прадметаў па масе і памеры, кампазіцыйная ўзаемасувязь аб'ектаў, што адлюстроўваюцца: «Слон і сланяня», «Собака і шчаня», «Вавёрка з ваверчанятамі», «Кот у ботах і Людаед», «Беласнежка і гномы» і інш.

Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн (7 г)

Дэкаратыўнае абагульненне раслінных і жывёльных форм. Выразанне сіметрычных элементаў без папярэдняй прамалёўкі контуру: «Кветкі і матылькі», «Рознакаляровая палянка» і інш. (аплікацыя). Выразанне элементаў з папярэдняй прамалёўкай контуру. Фрыз для ўпрыгожвання класа: «Зімачка», «Вясновыя кветкі» (аплікацыя (калектыўная работа)).

Сувязь упрыгажэння (дэкору) з формай і прызначэннем прадмета. Выкананне эскізу роспісу пано, апрацоўчай дошкі, шкатулкі для рукадзелля.

Асаблівасці стварэння дэкаратыўнай кампазіцыі з прыроднага матэрыялу: «Вясёлыя лесавічкі», «Балотная пачвара», «Лясныя звяркі» (фларыстыка).

Асаблівасці выканання рэльефнай кампазіцыі: «Пунсовая кветачка», «Папараць-кветка», «Новы год у лесе», «У запаведніку» і інш. (папяровая пластыка).

Канструяванне аб'ёмных цацак на аснове разгортак геаметрычных цел: «Дед Мароз», «Снягурка», «Мышка», «Вавёрка» і г.д. (каляровая папера).

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Ведаць/разумець:

адметныя асаблівасці асноўных відаў мастацтва (графіка, жывапіс, скульптура, архітэктура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва);

сродкі мастацкай выразнасці твораў графікі, жывапісу, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва;

назвы асноўных і састаўных колераў; эмацыянальна-вобразныя магчымасці колеру;

правілы працы з мастацкімі матэрыяламі, інструментамі і прыладамі;

адрозненні гуашавых і акварэльных фарбаў, прыёмы працы з дадзенымі матэрыяламі;

прыёмы лепкі, трансфармацыі паперы, выканання аплікацыі, выцінанкі, манатыпіі і інш.;

адметныя асаблівасці спосабаў лепкі;

асаблівасці кампазіцыйнага размяшчэння аб'ектаў, што адлюстроўваюцца;

законы лінейнай і святлопаветранай перспектывы;

паслядоўнасць выканання жывапіснай, графічнай і скульптурнай (рэльефнай, аб'ёмнай) кампазіцый, аплікацыі, манатыпіі, выцінанкі і інш.;

асноўныя кампазіцыйныя схемы, што выкарыстоўваюцца пры стварэнні вырабаў дэкаратыўна-прыкладнога характару.

Умець:

выбіраць фармат аркуша паперы і яго размяшчэнне ў залежнасці ад зместу кампазіцыі;

поўнасцю выкарыстоўваць паверхню аркуша паперы, адлюстроўваць прадметы суразмерна фармату;

перадаваць характэрныя асаблівасці формы прадметаў, што адлюстроўваюцца;

састаўляць колеры, неабходныя для рэалізацыі творчай задумы;

запаўняць малюнак колерам, не пакідаючы прабелаў паміж фігурамі і фонам;

працаваць з мастацкімі матэрыяламі і прыладамі (гуаш, пластылін, васковая крэйда, туш, каляровая папера, клей, пэндзлі, палачкі);

выбіраць дэкор у адпаведнасці з формай і прызначэннем прадмета;

выбіраць аптымальныя прыёмы трансфармацыі паперы пры канструяванні аб'ёмных цацак;

выбіраць аптымальныя спосабы лепкі;

упрыгожваць плоскія і аб'ёмныя прадметы арнаментам;

выконваць элементарныя правілы культуры працы (арганізацыя і ўборка працоўнага месца, акуратнае і беражлівае стаўленне да мастацкіх матэрыялаў і прылад);

выкарыстоўваць розныя мастацкія тэхнікі для вырашэння творчай задумы;

актыўна ўдзельнічаць у абмеркаванні і ацэнцы работ аднакласнікаў.

Выкарыстоўваць (прымяняць) у практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

спецыяльную (мастацтвазнаўчую) тэрміналогію (лексіку);

рацыянальныя прыёмы рэзання паперы;
аптымальныя прыёмы трансфармацыі паперы пры канструяванні аб'ёмных цацак;
аптымальныя спосабы лепкі;
розныя мастацкія тэхнікі для вырашэння творчай задумы.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Музыка»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

МУЗЫКА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта навучання вучэбнаму прадмету «Музыка» – фарміраванне музычнай культуры навучэнцаў як часткі іх духоўнай культуры.

Кампаненты мэты:

адукацыйны – засваенне музычнага мастацтва праз авалоданне музычнымі ведамі; слухацкімі, выканальніцкімі і кампазітарскімі ўменнямі; засваенне мастацкага спосабу пазнання свету;

выхаваўчы – выхаванне любові да музыкі, мастацтва; прысваенне чалавекам, які расце, каштоўнасцей, закладзеных у змесце твораў мастацтва;

развіццёвы – развіццё музычных, камунікатыўных, творчых здольнасцей; развіццё самастойнасці і ініцыятыўнасці ў вырашэнні творчых задач.

Звышзадачай вучэбнага прадмета «Музыка» з'яўляецца выяўленне цеснай сувязі музыкі і жыцця (Д.Б Кабалеўскі). Вырашэнне звышзадачы ажыццяўляецца праз выяўленне жыццёвых вытокаў і жыццёвага зместу музыкі, а таксама праз прымяненне ў рэальным жыцці набытых у працэсе навучання ведаў, уменняў, вопыту музычнай і мастацкай дзейнасці.

Задачы вучэбнага прадмета «Музыка»:

1. Фарміраванне прадметнай (музычнай) кампетэнцыі: выхаванне любові да музыкі, засваенне музычнага мастацтва (авалоданне музычнымі ведамі, слухацкімі, выканальніцкімі і кампазітарскімі ўменнямі), развіццё музычных здольнасцей.

Задача вырашаецца праз:

– фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як самакаштоўным відзе мастацтва, яе змесце і выразнай мове;

– фарміраванне ўменняў слухаць, выконваць, ствараць музыку;

– развіццё музычных здольнасцей;

– набыццё вопыту ажыццяўлення музычнай дзейнасці.

2. Фарміраванне надпрадметнай (мастацкай) кампетэнцыі: развіццё мастацкага густу, набыццё вопыту самастойнай мастацка-творчай дзейнасці.

Задача вырашаецца праз:

– фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як неад'емнай частцы мастацкай культуры, агульнасці зместу розных відаў мастацтва, адрозненнях у іх выразных мовах;

– засваенне мастацкага спосабу пазнання свету;

– развіццё мастацкіх здольнасцей;

– набыццё вопыту мастацка-творчай дзейнасці.

3. Фарміраванне метапрадметнай кампетэнцыі: развіццё камунікатыўных, творчых, аналітычных здольнасцей; уменняў вырашаць праблемы, несці адказнасць за вынікі індывідуальнай і калектыўнай работы.

Задача вырашаецца праз:

– фарміраванне ўяўленняў аб цеснай сувязі музыкі (мастацтва) з жыццём;

– набыццё вопыту вырашэння жыццёвых задач у працэсе мастацкай дзейнасці (у індывідуальнай, групавой і калектыўнай формах);

– развіццё камунікатыўных і творчых уменняў;

– набыццё вопыту змястоўнай ацэнкі вучэбнай (музычнай) дзейнасці.

Спецыфіка вучэбнага прадмета «Музыка» праяўляецца ў адначасовым вырашэнні ўсяго комплексу задач у працэсе навучання.

Прынцыпы навучання і адбору зместу

Навучанне вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца на аснове наступных прынцыпаў:

– *Прынцыпу цэласнасці*, у адпаведнасці з якім музыка ў працэсе навучання разглядаецца ў адзінстве яе складнікаў: зместу, формы, жанравай асновы і выразнай мовы. Прынцып цэласнасці рэалізуецца праз тэматычную пабудову зместу вучэбнага прадмета. Усе тэмы аб'яднаны інтанацыйнай прыродай музыкі; у кожнай з іх інтанацыя выяўляе адно або некалькі сваіх значэнняў.

– *Прынцыпу полімастацкасці*, які дазваляе выйсці за межы прадметнага зместу і разгледзець музыку ў якасці аднаго з праяўленняў мастацкай культуры і ва ўсім багацці яе ўзаемасувязей з іншымі відамі мастацтва. У працэсе навучання акцэнтуецца ўвага на функцыях музыкі, якія з'яўляюцца агульнымі для мастацтва і мастацкай дзейнасці ў цэлым. Прынцып прадугледжвае пашырэнне і паглыбленне зместу навучання і выхавання за кошт узаемадзеяння і ўзаемаўзбагачэння розных відаў мастацтва. Узаемадзеянне мастацтваў выстройваецца вакол агульнага сэнсавага стрыжня, у якасці якога выступае тэматызм, што структуруе змест вучэбнага прадмета.

– *Прынцыпу сувязі з жыццём*, у адпаведнасці з якім успрыманне музыкі (мастацтва) разглядаецца ў якасці мастацка-вобразнага аналага жыцця, а музычная творчая дзейнасць – у якасці працэсу мадэліравання вырашэння жыццёвых праблем. Сацыякультурны кантэкст узнікнення і існавання музычнага мастацтва становіцца неад'емнай часткай зместу вучэбнага прадмета; веды і ўменні з'яўляюцца сродкам пранікнення навучэнцаў у свет музыкі, а праз яго – у разнастайныя праблемы жыцця. Прынцып сувязі з жыццём выступае ў якасці звышзадачы і генеральнай лініі навучання вучэбнаму прадмету.

Адбор зместу навучання вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца ў апоры на прынцыпы мастацкай дыдактыкі – прынцыпы мастацкасці, вобразнасці, асацыятыўнасці, інтанацыйнасці і імправізацыйнасці.

Раздзелы, якія вывучаюцца

1 клас: «Свет гукаў», «Як расказвае музыка», «З чаго вырасла музыка», «Пра што расказвае музыка».

2 клас: «Сродкі музычнай выразнасці», «Падарожжа ў музычныя краіны – Оперу, Балет, Сімфонію, Канцэрт».

3 клас: «Песенны, танцавальны і маршавы характар музычнай мовы», «Інтанацыя», «Развіццё музыкі», «Будова (формы) музыкі».

Асаблівасці арганізацыі навучання

Навучанне вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца праз выкарыстанне метадаў праблематызацыі і мадэліравання мастацка-творчага працэсу (Л.В.Шкаляр).

Праблематызацыя зместу вучэбнага прадмета забяспечвае разгляд музычных твораў у якасці адказаў на жыццёвыя пытанні, пададзеныя ў эмацыянальна-вобразнай форме. Выкарыстанне метаду прадугледжвае даследаванне працэсу паходжання музыкі, прасочванне працэсу ўзнікнення з'яў і абазначэння паняццяў. Метад дазваляе ператварыць урок музыкі ў жывы даследчы працэс, падвесці навучэнцаў да разумення заканамернасцей

музычнай мовы як сістэмы мастацкіх сімвалаў, музычнай формы як асаблівай арганізацыі гэтых сімвалаў.

Метад мадэліравання мастацка-творчага працэсу накіраваны на ўзнаўленне працэсуальнасці музычных з'яў, забяспечвае дзейнаснае спасціжэнне музычнага мастацтва. На аснове пранікнення ў сутнасць мастацтва і яго заканамернасці аднаўляецца сам працэс паходжання мастацтва. Метад мадэліравання мастацка-творчага працэсу перамяшчае акцэнты з вывучэння вучэбнага матэрыялу на творчыя праяўленні навучэнцаў, дазваляе ім самастойна даследаваць працэсы музычнай творчасці на аснове рэфлексіі дзейнасці кампазітара, выканаўцы, слухача.

У рэчышчы кампетэнтнаснага падыходу метады праблематызацыі і мадэліравання мастацка-творчага працэсу спалучаюцца з праектнымі формамі і метадамі работы.

Асноўнай формай арганізацыі адукацыйнага працэсу з'яўляюцца вучэбныя заняткі. Прытрымліванне прынцыпу «навучанне мастацтву ў формах самога мастацтва» вызначае прыярытэт арганізацыйных форм, якія адпавядаюць прыродзе мастацтва (урок-канцэрт, урок-гульня, урок-майстэрня, урок-тэатралізацыя, урок-кліп і інш.). У рэчышчы кампетэнтнаснага падыходу шырокае распаўсюджванне атрымліваюць такія формы, як фасілітацыйныя дыскусіі і мастацка-творчыя праекты.

Фасілітацыйныя дыскусіі накіраваны на развіццё самастойнасці навучэнцаў у працэсе засваення вучэбнага матэрыялу, садзейнічаюць развіццю крытычнага мыслення, даследчыцкіх і камунікатыўных уменняў. Мастацка-творчыя праекты прадугледжваюць самастойнае вырашэнне навучэнцамі вучэбнай задачы, забяспечваюць развіццё самастойнасці, здольнасці да самаарганізацыі, гатоўнасці да супрацоўніцтва, стваральнай дзейнасці, садзейнічаюць выкарыстанню набытага вопыту для вырашэння жыццёвых праблем.

Змест вучэбнага прадмета (па класах)

Вучэбны прадмет «Музыка» вывучаецца ў колькасці 1 гадзіна на тыдзень. Працэс навучання музыцы раздзелены на этапы, якія адпавядаюць гадам навучання.

Змест вучэбнага прадмета ўключае:

– прадметныя веды і ўменні (у галіне музычнага мастацтва);

– надпрадметныя веды і вядучыя ўменні (у галіне мастацкай культуры);

– метапрадметныя (жыццёвыя) веды і ўменні (знаходзіць рашэнне праблем, браць на сябе адказнасць і інш.).

Прадметныя веды і ўменні забяспечваюць цэласнае спасціжэнне музычнага мастацтва; надпрадметныя веды і вядучыя ўменні – магчымасць арыентавацца ў разнастайнасці праяўленняў мастацкай культуры, актыўнае самавыяўленне ў мастацкай творчасці; метапрадметныя (жыццёвыя) веды і ўменні – эфектыўнае вырашэнне жыццёвых праблем.

Змест вучэбнага прадмета пабудаваны па лінейна-канцэнтрычным прынцыпе. На кожным этапе навучання пашыраюцца і паглыбляюцца ўяўленні навучэнцаў аб змесце, жанравай аснове, формах і выразнай мове музычнага мастацтва, удасканальваюцца ўменні ўспрымання і практычнай музычнай (мастацкай) дзейнасці.

Стрыжнёвай асновай зместу вучэбнага прадмета з'яўляецца тэматызм, у аснове якога ляжыць распрацаваная Д.Б.Кабалеўскім сістэма абагульненых уяўленняў аб музыцы як аб важнай частцы жыцця грамадства і самакаштоўным відзе мастацтва.

Першы год навучання забяспечвае фарміраванне агульнага ўяўлення аб музыцы як аб «мастацтве інтануемага сэнсу» (Б.У.Асаф'еў). У працэсе навучання фарміруюцца першасныя ўяўленні аб выразнасці гукавога аблічча свету, аб жыццёвых вытоках музыкі, яе ўсеабдымным змесце, багатай палітры выразных сродкаў, першасных музычных жанрах. Успрыманне і практычная музычная дзейнасць забяспечваюць засваенне пазіцый кампазітара, выканаўцы, слухача ў цэласнасці музычнай камунікацыі.

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў) аб:

– гукавой палітры навакольнага свету;

– усеабдымным змесце музыкі, яе жыццёвых вытоках;

– пульсацыі як жыццёвай з’яве і яе праяўленні ў музыцы;

– першасных музычных жанрах;

– выразнай мове музычнага мастацтва;

уменні:

– эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

– выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

– актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

На ***другім годзе навучання*** ажыццяўляецца канкрэтызацыя ўяўленняў аб выразнай мове музычнага мастацтва. На аснове набытага вопыту практычнай музычнай дзейнасці ўводзяцца тэрміны, якія абазначаюць асноўныя сродкі музычнай выразнасці (рытм, тэмп, тэмбр, лад, рэгістр, дынаміка). Ажыццяўляецца азнаямленне з жанрамі прафесіянальнай музыкі – операй, балетам, сімфоніяй, канцэртам. Фарміруюцца ўяўленні аб інструментах сімфанічнага аркестра.

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў) аб:

– сродках музычнай выразнасці, іх ролі ў «будаўніцтве» гістарычна сфарміраваных музычных форм;

– жанрах прафесіянальнай музыкі (оперы, балеце, сімфоніі, канцэрце);

– інструментах сімфанічнага аркестра;

уменні:

– эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

– выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

– актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

Змест ***трэцяга года навучання*** накіраваны на фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як частцы мастацкай культуры. Засвойваюцца катэгорыі і паняцці, уласцівыя розным відам мастацтва (форма, інтанацыя, кампазіцыя, рытм і інш.).

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў) аб:

– песеннасці, танцавальнасці, маршавасці;

– інтанацыі і яе розных значэннях;

– крыніцах і спосабах развіцця музыкі;

– музычным формаўтварэнні, разнастайнасці музычных форм;

уменні:

– вызначаць песенную, танцавальную, маршавую аснову музычных твораў;

– ствараць, выконваць, успрымаць інтанацыі рознага характару з выкарыстаннем магчымасцей розных відаў мастацтва;

– назіраць за развіццём музыкі, самастойна ажыццяўляць яе развіццё;

– увасабляць творчую задуму ў музычнай (мастацкай) форме;

– эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

– выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

– актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

З мэтай захавання і жывога існавання нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў кожным класе засвойваецца рамачны змест, што забяспечвае набыццё вопыту каляндарна-абрадавых дзеянняў у адпаведнасці з традыцыямі рэгіёна.

Лінейна-канцэнтрычны прынцып пабудовы зместу вучэбнага прадмета «Музыка» абумоўлівае выкарыстанне наступных **відаў дзейнасці** на працягу ўсяго перыяду навучання: слуханне, спеў, ігра на музычных інструментах, пластычнае інтанаванне, свабоднае дырыжыраванне, стварэнне, імправізацыя, рытмадэкламацыя, тэатралізацыя, слоўнае, графічнае, пластычнае мадэліраванне, іншыя віды мастацкай дзейнасці.

Ацэначная дзейнасць выступае ў якасці сувязнага звяна паміж пазнавальнай і пераўтваральнай дзейнасцю і з прычыны гэтага з’яўляецца неад’емнай часткай мастацкай творчасці. Навучанне вучэбнаму прадмету ў рэчышчы кампетэнтнаснага падыходу прадугледжвае пашырэнне прасторы ацэначнай дзейнасці за кошт шырокага выкарыстання самаацэнкі і ўзаемаацэнкі.

I паўгоддзе

СРОДКІ МУЗЫЧНАЙ ВЫРАЗНАСЦІ

(16 г)

Прыкладнае планаванне тэмы

Як кампазітары, выканаўцы і слухачы разумеюць адзін аднаго (1 г). Выразная мова музычнага мастацтва. Выкарыстанне выразнай мовы музыкі ў дзейнасці кампазітара, выканаўцы, слухача.

Мелодыя – каралева музыкі (2 г). Роля мелодыі ў музычным творы. Магчымасць выканання мелодыі голасам і на музычных інструментах. Розныя спосабы адлюстравання вышыні і працягласці гукаў. Ноты. Нотны стан. Розныя спосабы фіксацыі (запісу) мелодыі.

Рытм – залаты ключык музыкі (2 г). Пульсацыя ў музыцы. Моцныя і слабыя долі. Рытм як першааснова музычнай мовы. Розныя спосабы запісу рытмічных малюнкаў. Сістэма працягласцей. Рытмасклады. Спосабы запісу і чытання рытмічных малюнкаў. Рытмічны акампанемент.

Лад – гармонія, парадак паміж гукамі (2 г). Лад як сродак музычнай выразнасці. Мажор. Мінор. Роля лада ў стварэнні музычнага вобраза. Абумоўленасць выбару лада зместам музыкі.

Тэмп у жыцці і ў музыцы (2 г). Тэмп як сродак музычнай выразнасці. Роля тэмпу ў стварэнні музычнага вобраза. Абумоўленасць выбару тэмпу зместам музыкі.

Сіла гуку (дынамічныя адценні) (2 г). Дынаміка як сродак музычнай выразнасці. Роля дынамікі ў стварэнні музычнага вобраза. Дынамічныя адценні. Абумоўленасць выбару сілы гуку зместам музыкі.

Рэгістр – краіна гукаў: высокіх, сярэдніх і нізкіх (2 г). Рэгістр як сродак музычнай выразнасці. Роля рэгістра ў стварэнні музычнага вобраза. Абумоўленасць выбару рэгістра зместам музыкі.

Тэмбр – афарбоўка музычных галасоў (2 г). Тэмбр як сродак музычнай выразнасці. Вакальныя і інструментальныя тэмбры. Роля тэмбру ў стварэнні музычнага вобраза. Абумоўленасць выбару тэмбру зместам музыкі.

Падагульняючы ўрок па тэме «Сродкі музычнай выразнасці» (1 г).

Прыкладны музычны матэрыял

«Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь». Муз. Н.Сакалоўскага, сл. М.Клімковіча і У.Карызны.

Беларускія народныя песні «Ляцелі гусёлкі», «Перапёлачка», «Запражыце сівых коней», «Грушка», «Каляда, каляда, дай, баба, пірага», «Ішла Каляда», «Го-го-го, каза», «Люлі, люлі, цэлы дом спіць».

«Песня о Родине». Муз. і сл. С.Галкінай.

«Родны бусел». Муз. С.Галкінай, сл. Н.Галіноўскай.

«Кружева осенние». Муз. і сл. Я.Жабко.

«Звуки музыки». Муз. Р.Роджэрса, рускі тэкст М.Цэйтлінай.

«Куркі». Муз. Л.Шлег, сл. А.Вольскага.

«Белочки». Муз. З.Левінай, сл. Л.Някрасавай.

«Пешки – крепкие орешки». Муз. Г.Струвэ, сл. В.Кручкова.

«Ежики смеются». Муз. В.Дарохіна, сл. К.Чукоўскага.

«Крокодил и Чебурашка». Муз. І.Арсеева.

«Мама». Муз. Ж.Буржаа і Т.Папа, сл. Ю.Энціна.

«Карусель». Муз. Д.Кабалеўскага, сл. І.Рахіла.

«Попутная песня». Муз. М.Глінкі, сл. Н.Кукальніка.

«Веселые путешественники». Муз. М.Старакадамскага, сл. С.Міхалкова.

«Игра в гостей». Муз. Д.Кабалеўскага, сл. І.Рахіла.

«Форель». Муз. Ф.Шуберта, пер. В.Кастамарава.
«Сурок». Муз. Л. ван Бетховена, сл. Н.Райскага.
«Воздушная песня». Муз. М.Старакадамскага, сл. Я.Далматоўскага.
«Малиновка». Муз. Л. ван Бетховена, сл. Г.Бюргера.
«Цымбалісты». Муз. Ю.Семянякі, сл. Э.Агняцвет.
«Музыканты». Муз. А.Рэмізоўскай, сл. Э.Агняцвет.
«Зіма». Муз. І.Лучанка, сл. Я.Коласа.
«Зимушка-зима». Муз. А.Маркелава, сл. Т.Сучковай.
«Песенька Дзеда-барадзеда». Муз. Л.Захлеўнага, сл. А.Вольскага.
«Батлеемска зорка». Муз. і сл. Я.Петрашэвіча.
І.Жыновіч. «Мелодыя».
В.Карэтнікаў. «Маленькі каўбой».
Д.Кабалеўскі. «Зайчык дражніць медзведзяня».
С.Майкапар. «Рэха ў гарах».
Б.Дварыёнас. «Драўляны конік».
В.Салманаў. «Раніца ў лесе», «Вечар».
Э.Грыг. «Танец эльфаў».
С.Пракоф'еў. Сімфанічная казка «Пеця і воўк».
Л. ван Бетховен. «Вясёлая. Сумная».

Спосабы дзейнасці: слуханне музычных твораў з наступным аналізам сродкаў музычнай выразнасці; параўнанне гучання мелодыі, якая выконваецца з акампанементам і без акампанементу; пластычнае інтанаванне мелодый (з узыходным, сыходным, скачкападобным рухам); выкананне рытмічных малюнкаў пры дапамозе гучальных жэстаў і рытмаскладоў; графічнае адлюстраванне рытму на пісьме; запіс нот на нотаносцы; адлюстраванне рытмаформул чацвяртнымі і восьмымі працягласцямі; рытмадэкламацыя вершаваных тэкстаў; выкананне рытмічных партытур з выкарыстаннем «гучальных» жэстаў; агучванне графічных запісаў мелодыі голасам і на гукавышынных музычных інструментах; выкананне рытмічных малюнкаў на фортэ і на піяна (гучальнымі жэстамі, голасам і на інструментах); выкананне рытмічнага акампанементу да песні; перадача асаблівасцей выразнай мовы музычнага твора пры дапамозе колеру, слова, пластыкі; колеравае і пластычнае мадэліраванне гучных і ціхіх гукаў; слуханне музычных твораў у выкананні розных вакальных галасоў, розных інструментаў; слоўнае апісанне гучання інструментаў; суаднясенне тэмбраў музычных інструментаў з канкрэтнымі вобразамі; вызначэнне вакальных і інструментальных тэмбраў у працэсе слухання музыкі; развучванне і выразнае выкананне твораў; выкананне песень з элементамі тэатралізацыі; інструментальная імправізацыя на зададзеную тэму з выкарыстаннем выразных магчымасцей дынамікі, тэмпу, рэгістра; стварэнне мадэлі мелодыі да вершаванага тэксту, аргументаваны адбор сродкаў музычнай выразнасці; стварэнне мелодыі на словы двухрадкоўяў, чатырохрадкоўяў.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Навучэнцы павінны:

мець уяўленні аб:

сродках музычнай выразнасці (мелодыі, рытме, ладзе, тэмпе, дынаміцы, рэгістры, тэмбры);

сістэме працягласцей;

дынамічных адценнях;

умець:

(група прыватных уменняў)

вызначаць сродкі музычнай выразнасці (лад, тэмп, дынаміку, рэгістр, тэмбр) у працэсе слухання музыкі;

свядома выкарыстоўваць сродкі музычнай выразнасці (лад, тэмп, дынаміку, рэгістр, тэмбр) у выканальніцкай дзейнасці;

узнаўляць і запісваць простыя рытмічныя малюнкі;

выконваць песню з рытмічным акампанементам;

самастойна мадэліраваць мастацкі вобраз, выкарыстоўваючы выразныя і выяўленчыя магчымасці мелодыі, рытму, лада, тэмпу, дынамікі, рэгістра, тэмбру;

эмацыянальна адгукацца на гучанне музыкі, даваць характарыстыку музычнаму вобразу;

(група ключавых уменняў)

выкарыстоўваць сродкі музычнага мастацтва для творчага самавыяўлення;

удзельнічаць у арганізацыі і выкананні калектыўных творчых работ;

даваць змястоўную ацэнку вынікам індывідуальнай і калектыўнай мастацкай дзейнасці;

выкарыстоўваць набыты вопыт:

у працэсе аналізу выразнай мовы мастацкіх тэкстаў;

у дамашнім музіцыраванні;

пры рэалізацыі даследчых, мастацка-творчых праектаў.

II паўгоддзе
ПАДАРОЖЖА Ў МУЗЫЧНЫЯ КРАІНЫ – ОПЕРУ, БАЛЕТ, СІМФОНІЮ, КАНЦЭРТ
(18 г)

Прыкладнае планаванне тэмы

Песня, танец, марш запрашаюць у падарожжа (1 г). Песня, танец, марш як першасныя жанры музыкі. Выразныя асаблівасці песні, танца, марша.

Інструменты сімфанічнага аркестра (2 г). Сімфанічны аркестр. Групы інструментаў сімфанічнага аркестра. Выразныя магчымасці сімфанічнага аркестра. Роля дырыжора.

Музычнае падарожжа ў краіну Оперу (3 г). Опера. Характэрныя асаблівасці оперы. Оперныя нумары. Песня, танец, марш у оперным спектаклі. Асаблівасці існавання песні, танца, марша ў оперы.

Музычнае падарожжа ў краіну Балет (3 г). Балет. Характэрныя асаблівасці балета. Роля пластычных сродкаў у стварэнні мастацкага вобраза. Танец, марш у балетным спектаклі. Асаблівасці існавання танца, марша ў балеце.

Музычнае падарожжа ў краіну Сімфонію (2 г). Сімфонія. Характэрныя асаблівасці сімфоніі. Асаблівасці існавання песні, танца, марша ў сімфоніі. Магчымасць ператварэння мелодыі песні ў тэму сімфоніі.

Музычнае падарожжа ў краіну Канцэрт (2 г). Канцэрт. Характэрныя асаблівасці канцэрта. Прынцып спаборніцтва ў канцэрце. Роля аркестра і інструмента, які саліруе.

Як сябруюць з музыкай іншыя віды мастацтва (3 г). Узаемасувязь музыкі з іншымі відамі мастацтва. Узаемапранікненне мастацтваў. Мюзікл. Музыка кіно і тэлебачання.

Куды прывялі нас песня, танец, марш (1 г). Опера, балет, сімфонія, канцэрт – жанры прафесіянальнай музыкі.

Падагульняючы ўрок па тэме «Падарожжа ў музычныя краіны – Оперу, Балет, Сімфонію, Канцэрт» (1 г).

Прыкладны музычны матэрыял

Беларускія народныя песні: «Саўка ды Грышка», «Кума мая, кумачка», «Стара бабуленька казліка мела», «Пайшоў Ясь наш на лужок», «Вясна-красна, а зіма хараша», «Чаму табе, Масленка, ды не сем нядзель?», «Вяснянка», «Чырвонае кока», «Ды была ў бабкі курка рабенька», «Памажы, Божа, нам вясну гукаць».

Украінская народная песня «Журавель».

Руская народная песня «Уж как по мосту-мосточку».
«Студзень». Муз. М.Наско, сл. А.Дзеружынскага.
«Шпак». Муз. М.Анцава, сл. Я.Журбы.
«Липка». Муз. М.Красева, сл. П.Варанько, пер. з украінскай С.Маршака.
«Мульцікі-пульцікі». Муз. і сл. Я.Жабко.
«Бу-ра-ти-но!». Муз. А.Рыбнікава, сл. Ю.Энціна (з тэлефільма «Прыгоды Бураціна»).
«Хрыстос Васкрос». Муз. і сл. Л.Кебіч.
«Наша Перамога». Муз. А.Чыркуна, сл. У.Карызны.
«Наш край». Муз. Д.Кабалеўскага, сл. А.Прышэльца.
«Прекрасен мир поющий». Муз. Л.Абелян, сл. В.Сцяпанава.
Аўстрыйская народная песня «Козлік».
«Прынц і Ружа». Муз. М.Сацура, сл. Л.Дранько-Майсюка.
Нямецкая народная песня «Наш оркестр».
Р.Пукст. «Дзіцячы танец і хор», «Піянерская полька» (з оперы «Марынка»).
Я.Глебаў. «Бульба» (з балета «Мара»).
Я.Глебаў. Адажыа з балета «Маленькі прынц».
А.Хадоска. «Бураціна», «Карабас» (з балета «Залаты ключык»).
М.Чуркін. Сімфаньета «Беларускія карцінкі» (фінал).
М.Каваль. Фрагменты з оперы «Воўк і сямёра казлянят» (тэмы Малыша, Балбатушкі, Усёзнайкі, Таптушкі, Бадайкі. Калыханка Мамы-казы, Два хоры казлянят, сцэна «Гульні казлянят і напад Воўка», «Ваяўнічы марш», фінал).
Д.Кабалеўскі. Канцэрт № 3 для фартэпіяна з аркестрам (ч. II).
М.Красеў. Заключны хор з оперы «Муха-цакатуха».
М.Глінка. Марш Чарнамора з оперы «Руслан і Людміла».
М.Рымскі-Корсакаў. «Тры цуды» (з оперы «Казка пра цара Салтана»).
П.Чайкоўскі. Сімфонія № 2 (ч. IV).
П.Чайкоўскі. Хор сялян з оперы «Яўген Анегін».
П.Чайкоўскі. Неапалітанскі танец з балета «Лебядзінае возера».
П.Чайкоўскі. Марш з балета «Шчаўкунчык».
П.Чайкоўскі. «Вальс» (з балета «Спячая прыгажуня»).
А.Глазуноў. Сімфонія № 1 (ч. II).
С.Пракоф'еў. «Вальс», «Поўнач» (з балета «Папялушка»).
Ж.Бізэ. Марш Тарэадора з оперы «Кармэн».
В.А.Моцарт. Кавацiна Фігара з оперы «Вяселле Фігара».

Спосабы дзейнасці: вызначэнне жанравай асновы оперных, балетных нумароў; слуханне і аналіз оперных нумароў у выкананні мужчынскіх і жаночых галасоў; слуханне і выяўленне жанравай асновы фрагментаў сімфоній, канцэртаў; назіранне за «жыццём» народных песень у оперы, сімфоніі, канцэрце; падбор выразных рухаў, якія адпавядаюць характару музыкі; суправаджэнне гучання оперных, балетных нумароў ігрой на дзіцячых музычных інструментах; аналіз оперных, балетных нумароў на прадмет узаемадзеяння ў іх розных відаў мастацтва; слуханне і аналіз музычнай мовы сімфоній, канцэртаў; выяўленне асаблівасцей існавання песні, танца, марша ў сімфоніі, канцэрце; вызначэнне тэмбраў інструментаў сімфанічнага аркестра; характарыстыка тэмбраў музычных інструментаў, якія «ўдзельнічаюць» у стварэнні вобразаў герояў сімфанічнай казкі; вызначэнне тэмбраў інструментаў аркестра народных інструментаў; назіранне за «спаборніцтвам» інструмента, які саліруе, і аркестра ў канцэрце; развучванне і выкананне на музычных інструментах рытмічнай двухгалоснай (трохгалоснай) кампазіцыі з танцавальнай або маршавай жанравай асновай (на выбар настаўніка); выкананне песень з элементамі тэатралізацыі і інструментальным суправаджэннем; мадэліраванне мастацка-творчага працэсу па стварэнні опернага, балетнага спектакля, сімфанічнай казкі на вядомы казачны сюжэт; стварэнне макета дэкарацый для опернага, балетнага спектакля (на выбар навучэнцаў).

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Навучэнцы павінны:

мець уяўленні аб:

жанрах прафесіянальнай музыкі (оперы, балеце, сімфоніі, канцэрце);

групах інструментаў сімфанічнага аркестра;

саставе аркестра народных інструментаў;

умець:

(група прыватных уменняў)

распазнаваць жанры песні, танца, марша ў працэсе ўспрымання фрагментаў з оперы, балета, сімфоніі, канцэрта;

вызначаць па гучанні асобныя інструменты сімфанічнага аркестра;

сачыць за спаборніцтвам інструмента, які саліруе, і аркестра ў канцэрце;

выконваць песні з элементамі тэатралізацыі і інструментальным суправаджэннем;

ствараць мадэль музычнага спектакля на казачны сюжэт;

эмацыянальна адгукацца на гучанне музыкі, даваць характарыстыку музычнаму вобразу;

ажыццяўляць музычную дзейнасць у пазіцыях слухача, выканаўцы, кампазітара;

(група ключавых уменняў)

выкарыстоўваць сродкі музычнага мастацтва для творчага самавыяўлення;

удзельнічаць у арганізацыі і выкананні калектыўных творчых работ;

даваць змястоўную ацэнку вынікам індывідуальнай і калектыўнай мастацкай дзейнасці;

выкарыстоўваць набыты вопыт:

у працэсе наведвання музычных спектакляў і канцэртаў;

у дамашняй мастацкай практыцы;

пры рэалізацыі даследчых, мастацка-творчых праектаў.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Працоўнае навучанне»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ПРАЦОЎНАЕ НАВУЧАННЕ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Мэта навучання – фарміраванне асноў тэхналагічнай граматнасці вучняў, якая ўключае кампаненты:

адукацыйны – фарміраванне асноў праектна-канструктарскай, праектна-тэхналагічнай, выканальніцкай і прафарыентацыйнай кампетэнцый;

развіццёвы – садзейнічаць развіццю творчых здольнасцей, маніпуляцыйных навыкаў, памяці, уважлівасці;

выхаваўчы – спрыяць выхаванню любві да працы і прыроды, павагі да людзей працы і вынікаў іх дзейнасці; адказнасці і добрасумленнасці; акуратнасці і беражлівасці; дысцыплінаванасці, цярпення і настойлівасці ў дасягненні запланаванага выніку; сама- і ўзаемаацэнкі; самастойнасці і ўзаемадапамогі.

Задачы:

у рамках *праектна-канструктарскай* кампетэнцыі:

азнаямленне вучняў з разнастайнымі відамі канструктарскай дакументацыі: схема, эскіз, чарцёж;

фарміраванне вопыту чытання і распрацоўкі найпрасцейшай канструктарскай дакументацыі;

у рамках *праектна-тэхналагічнай* кампетэнцыі:

азнаямленне вучняў з тэхналагічнымі і інструкцыйнымі картамі на выраб, у якіх адлюстроўваецца паслядоўнасць пераўтварэння прадмета працы і інструменты (тэхналагічная карта), што выкарыстоўваюцца, з тлумачэннямі або інструкцыяй па выкананні (інструкцыйная карта);

фарміраванне вопыту чытання тэхналагічнай дакументацыі;

у рамках *выканальніцкай* кампетэнцыі:

фарміраванне прыёмаў і спосабаў выканання тэхналагічных аперацый апрацоўкі паперы, кардону, тэкстыльных, прыродных, падручных матэрыялаў;

фарміраванне вопыту індывідуальнай і калектыўнай працоўнай дзейнасці па стварэнні найпрасцейшых вырабаў з разнастайных матэрыялаў;

у рамках *прафарыентацыйнай* кампетэнцыі:

азнаямленне вучняў са зместам працы работнікаў розных прафесій і прафесійна важнымі якасцямі, неабходнымі для паспяховай працы.

Напрамкі навучання

Прадметы працы – асноўныя матэрыялы: папера, кардон, тэкстыльныя матэрыялы, падручныя (пластмаса, драўніна, метал), прыродныя матэрыялы.

Сродкі працы – інструменты і прылады.

Прадукты (вынікі працы) – сувеніры (цацкі), дэкаратыўныя элементы інтэр'ера, прылады для працы.

Тэхналогія – паслядоўнае пераўтварэнне прадметаў працы з дапамогай сродкаў працы ў прадукты працы, якія маюць кошт і асабістую для вучняў значнасць.

Адукацыйныя падыходы (прадметныя)

Прадметна-тэхналагічны падыход мае на ўвазе навучанне тэхналогіі ў працэсе стварэння канкрэтных вырабаў, ажыццяўлення пэўных відаў працы.

Згодна з дзейнасным падыходам засваенне вучнямі зместу вучэбнага матэрыялу ажыццяўляецца ў працэсе ўласнай актыўнай дзейнасці. Дзейнасць пры гэтым разглядаецца як крыніца фарміравання асобы і галоўны фактар яе развіцця. У працэсе навучання важна актыўнае выкарыстанне разнастайных відаў дзейнасці (пазнавальнай, праектнай, камунікатыўнай, гульнявой).

Згодна з кампетэнтнасным падыходам галоўнае ў працэсе навучання не фарміраванне асобных ведаў і ўменняў, а стварэнне ўмоў для развіцця здольнасці ажыццяўляць прадугледжаныя праграмай віды і спосабы дзейнасці. У змесце вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне» вылучаны кампетэнцыі, якія ўяўляюць сабой сукупнасць інфармацыйных адзінак, у тым ліку тэарэтычных звестак, спосабаў дзейнасці, тэхналагічных аперацый і працэсаў, што адлюстроўваюць змест і характар пэўнага віду дзейнасці.

Вучэбная, вучэбна-працоўная, працоўная дзейнасць, маючы практыка-пераўтваральны характар, сама становіцца прадметам асваення. Кампетэнцыі як ўласцівасці індывіда праяўляюцца ў выглядзе ўмеласці, спосабу асобаснай самарэалізацыі, формы праяўлення здольнасцей. Веды, уменні і навыкі робяцца не мэтай, а сродкам развіцця асобы вучня, фарміравання яго кампетэнцый.

Згодна з культуралагічным падыходам працэс навучання павінен быць накіраваны на фарміраванне культуры асобы. Таму асноўнай мэтай вучэбнага прадмета з'яўляецца фарміраванне асноў тэхналагічнай граматнасці асобы. Гэтаму садзейнічае вывучэнне тэхналогіі рамёстваў, рэалізацыя прынцыпу прадукцыйнасці, гэта значыць стварэнне асобасна і грамадска значнага прадукту дзейнасці, фарміраванне культуры працы і міжасобаснага ўзаемадзеяння ў працэсе вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Кампетэнцыі і змест, якія забяспечваюць іх фарміраванне

Фарміраванне прадметна-канструктарскай кампетэнцыі забяспечваецца шляхам паслядоўнага ўскладнення канструктарскай дакументацыі (ад простых схем да чарцяжоў разгортак і зборных адзінак); прадметна тэхналагічнай – ад простых схем да інструкцыйна-тэхналагічных карт; выканальніцкай – дзякуючы ўскладненню вырабаў і тэхналагічных аперацый; прафарыентацыйнай – за кошт агульнага ўяўлення аб прафесіях (што робяць, чым працуюць, што ў выніку атрымліваюць, ад чаго залежыць паспяховасць працы).

Прыватнаметадычныя прынцыпы адбору зместу навучання

Прынцып прадукцыйнасці мае на ўвазе стварэнне асобасна і грамадска значнага прадукту дзейнасці, фарміраванне культуры працы і міжасобаснага ўзаемадзеяння ў працэсе вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Прынцып пераемнасці мае на ўвазе апору на вопыт вучняў, набыты на папярэдніх этапах навучання. Раздзелы праграмы дашкольнай адукацыі: ручная праца, праца ў прыродзе, самаабслугоўванне і дэкаратыўна-прыкладное мастацтва атрымліваюць далейшае развіццё пры вывучэнні наступных раздзелаў вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне»: тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў; тэхналогія раслінаводства; тэхналогія гаспадарання; тэхналогія народных рамёстваў.

Прынцып цэласнасці мае на ўвазе ўключэнне вучняў у вучэбна-працоўную дзейнасць па рэалізацыі цэласнай тэхналогіі ад ідэі будучага вырабу да яго стварэння і з'яўлення новай ідэі, новай канструкцыі вырабу і/або тэхналогіі яго стварэння. Пры гэтым прадугледжваецца паслядоўнае ўскладненне канструкцыйных і тэхналагічных асаблівасцей вырабаў.

Прынцып варыятыўнасці азначае разнастайныя варыянты адукацыйнага працэсу, якія дазваляюць дасягнуць мэт і задач працоўнага навучання ў адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту. Зыходзячы з патрэб, магчымасцей, здольнасцей вучняў, запатрабаванняў бацькоў, магчымасцей матэрыяльна-тэхнічнай базы, асаблівасцей сацыяльна-эканамічнага і сацыякультурнага акружэння, настаўніку даецца магчымасць уносіць карэктывы ў змест навучання.

Прынцып неабходнасці і дастатковасці тэарэтычных звестак для выканання практычных работ. Для разумення і ажыццяўлення тэхналогіі стварэння вырабаў на кожным уроку акцэнтуецца ўвага на канструкцыйных матэрыялах, інструментах і прыстасаваннях, стадыях і этапах тэхналогіі, правілах арганізацыі працоўнага месца і бяспекі працы, крытэрыях і паказчыках ацэнкі якасці вырабу, а таксама самаацэнкі дасягнення асобасных, метапрадметных і прадметных вынікаў вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Прынцып інтэграцыі і рэалізацыі міжпрадметных сувязей мае на ўвазе выкарыстанне звестак з іншых вучэбных прадметаў у працэсе пазнавальнай і вучэбна-працоўнай дзейнасці. Адрозніваюць папярэднія, спадарожныя і наступныя міжпрадметныя сувязі. Гэта азначае, што на занятках па працоўным навучанні можна не толькі абапірацца на веды і ўменні, засвоеныя вучнямі на іншых вучэбных прадметах, але і ўпершыню знаёміць з паняццямі, фарміраваць спосабы дзейнасці, якія будуць у далейшым прымяняцца на занятках па іншых вучэбных прадметах.

Раздзелы, што вывучаюцца:

«Тэхналогія і грамадства»;

«Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў»;

«Тэхналогія народных рамёстваў»;

«Тэхналогія гаспадарання»;

«Тэхналогія раслінаводства»;

«Я і свет тэхналогій».

Дадатковая інфармацыя (асаблівасці арганізацыі навучання прадмету)

Раздзел ***«Тэхналогія і грамадства»*** дазваляе навучэнцам усвядоміць узаемаўплыў тэхналогіі і грамадства (вытворчасці); актуалізаваць вопыт, набыты ва ўстановах дошкольнай адукацыі, стварыць арыенціровачную аснову для паспяховага навучання,

пазнаёміцца з правіламі арганізацыі працоўнай дзейнасці і правіламі бяспечнай працы; аналізаваць стадыі (ідэя – вобраз – канструкцыя – паслядоўнасць стварэння – стварэнне – ацэнка – новая ідэя) і этапы тэхналогіі (падрыхтоўчы, асноўны і заключны). Акцэнтуецца ўвага на разнастайнасці матэрыялаў: канструкцыйныя (асноўныя матэрыялы вырабаў (канструкцый)), прыродныя і падручныя матэрыялы, што выкарыстоўваюцца не па прамым прызначэнні.

У рамках раздзела ***«Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў»*** прадугледжвае паслядоўнае азнаямленне з рознымі матэрыяламі: папера (I клас), кардон тонкі, аднаслойны (II клас), калька, капіравальная і гафрыраваная папера, паліграфічны і ўпаковачны кардон (III клас); баваўняныя тканіны (I клас), ільняныя (II клас), шарсцяныя (III клас) тканіны, тканіны і тэкстыльныя матэрыялы з сінтэтычных і змешаных валокнаў (IV клас); ніткі для шыцця, вышывання, пляцення; прыродныя матэрыялы: шышкі, жалуды, каштаны, галінкі, плады рабіны, глогу, насенне ясеня, клёна, вольхі (I клас), шкарлупкі лясных і грэцкіх арэхаў, карані дрэў, насенне ліпы, дзядоўнік, пёры (II клас), ракавінкі, каменьчыкі, лупінне яек (III клас), кара дрэў (IV клас); падручныя матэрыялы: шпагат, тонкі шнур, тасьма, вяроўка, саломінкі для кактэйлю (I клас), кардонкі, упакоўкі; пластмасавыя шклянкі, слоічкі (II клас), пластыкавыя флаконы, драўляныя вырабы (палачкі для марожанага, прышчэпкі, дэталі драўлянага канструктара) (III клас), дрот (IV клас), што не толькі забяспечвае магчымасць азнаямлення з шырокім пералікам матэрыялаў, але і садзейнічае развіццю фантазіі, творчай самарэалізацыі вучняў. У кожным наступным класе прадугледжваецца выкарыстанне ў практычнай дзейнасці ўсіх вывучаных раней матэрыялаў.

У практычнай дзейнасці пераважае стварэнне вырабаў па ўзоры (I клас), графічнай выяве (II клас), эскізе і схеме (III клас), уласнай задуме (IV клас). Адначасова адбываецца ўскладненне вырабаў: ад аднадэтальных да шматдэтальных, ад плоскасных да аб'ёмных, ад нераз'ёмных да раз'ёмных; ад статычных да дынамічных.

Раздзел ***«Тэхналогія народных рамёстваў»*** знаёміць з найбольш даступнымі для вучняў кожнага класа рамёствамі: выцінанка (сіметрычная, рапортная і чатырохпрамянёвая разеткавая выцінанка, створаная па ўзоры з разметкай (I клас), сіметрычная, рапортная і васьміпрамянёвая разеткавая выцінанка па ўласнай разметцы (II клас), сіметрычная, рапортная і шасціпрамянёвая разеткавая выцінанка на аснове аналагаў (III клас), камбінаваная выцінанка па ўласнай задуме (IV клас)); фларыстыка (плоскасная аплікацыя ў паласе і квадраце (I клас), стылізацыя выяў жывёл, птушак, насякомых, пейзаж (II клас), стварэнне аб'ёмных кампазіцый (III клас), ікебана (IV клас)); саломапляценне (плоскасныя (II клас) і аб'ёмныя вырабы з трубчастай саломкі (III клас), саламяная скульптура (IV клас)); вязанне кручком (вязанне ланцужка з паветраных петляў, паўслупка, наклейванне ланцужкоў (III клас), вязанне слупка без накіду, стварэнне вырабаў па схеме і слоўным апісанні (IV клас)); вышыўка «крыжыкам» па ўзоры і схеме (IV клас). Арганізуючы заняткі ў рамках дадзенага раздзела, неабходна ўлічваць нацыянальныя і рэгіянальныя асаблівасці сацыякультурнай спадчыны (наяўнасць мастацкіх промыслаў: саломапляценне, інкрустацыя саломкай, ткацтва, вышыўка, роспіс, фларыстыка, кераміка і інш.).

Раздзел ***«Тэхналогія гаспадарання»*** садзейнічае фарміраванню вопыту па самаабслугоўванні: сервіроўка стала для чаю (I клас), догляд адзення і абутку (II клас), дробны рамонт адзення (III клас), дробны рамонт кніг (IV клас), па культуры паводзін у побыце, выхаванні самастойнасці.

Раздзел ***«Тэхналогія раслінаводства»*** пазнаёміць вучняў з прыёмамі і правіламі догляду пакаёвых (I і II клас) і кветкава-дэкаратыўных (III і IV клас) раслін.

Раздзел «***Я і свет тэхналогій***» прызначаны для падвядзення вынікаў навучання за год, аналізу вучэбна-працоўных дасягненняў кожнага вучня, вызначэння ўзроўню асваення вывучаных тэхналогій. У дадзеным раздзеле прадугледжана выкананне калектыўных выніковых заданняў «Танец матылькоў» (I клас), «Луг цвіце» (II клас), «Падводнае царства» (III клас), у рамках якіх кожны вучань стварае выраб на зададзеную тэму. Матэрыялы і тэхналогію вучні выбіраюць самі. У IV класе на выніковых занятках праводзіцца выстаўка-кірмаш вырабаў, створаных вучнямі на ўроках і дома.

Паслядоўнасць вучэбных заняткаў прыведзена ў метадычных рэкамендацыях і каляндарна-тэматычным планаванні. Яна адлюстроўвае падрыхтоўку падарункавых сувеніраў да святаў, цацак да Новага года, магчымасці вучняў па зборы прыроднага матэрыялу, а таксама рэкамендаваную псіхолагамі змену відаў працоўнай дзейнасці.

Ва ўсіх раздзелах уведзена рубрыка «Прафесійная арыентацыя», прызначэнне якой – пазнаёміць вучняў з рознымі прафесіямі, зместам працы па іх (прадмет (аб'ект) працы, сродкі працы, прадукт (вынік) працы, асноўныя віды работ), а таксама патрабаваннямі прафесіі да чалавека, яго асобасных (уласцівасці і якасці асобы) кампетэнцый.

Асноўнымі метадамі працоўнага навучання з'яўляюцца дэманстрацыя, практыкаванні, доследы і назіранні, практычныя работы і метад праектаў, якія рэалізуюцца ў працэсе стварэння вучнямі канкрэтных вырабаў, адпаведных патрабаванням функцыянальнасці і эстэтычнай выразнасці (карысці і прыгажосці). Большая частка вучэбнага часу (не менш за 80 %) адводзіцца практычнай дзейнасці вучняў. На стварэнне вырабу можа адводзіцца 1 або 2 вучэбныя заняткі ў залежнасці ад складанасці канструкцыі і аб'ёму працы, што выконваецца. Настаўнік можа выбраць любыя з вырабаў, прапанаваных у вучэбнай праграме (рубрыка «Прыкладныя вучэбныя заданні»), ці падабраць іншыя, канструкцыя і тэхналогія стварэння якіх адпавядае зместу раздзела, што вывучаецца. Вырабы могуць ствараццца па тэхналагічнай карце, малюнку, уяўленні (на аснове аналагаў), па ўласнай задуме. Настаўнік мае магчымасць выкарыстоўваць каля 30 % вучэбнага часу (на сваё меркаванне) пры ўмове дасягнення патрабаванняў да ўзроўню падрыхтоўкі вучняў, указаных у адукацыйным стандарце па працоўным навучанні і ў вучэбнай праграме.

Прафарыентацыйная накіраванасць працоўнага навучання рэалізуецца праз гутаркі на вучэбных занятках, сустрэчы з людзьмі розных прафесій, экскурсіі.

У праграме вылучаны міжпрадметныя сувязі, якія дапамагаюць рэалізаваць інтэграцыйны характар прадмета «Працоўнае навучанне».

Курсівам з зорачкай пазначаны тэмы, якія з'яўляюцца неабавязковымі для вывучэння і могуць вывучацца па рашэнні настаўніка.

Пісьмовыя кантрольныя работы праграмай не прадугледжаны.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (34 г)

Тэхналогія і грамадства (1 г)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне пра асноўныя этапы тэхналогіі: падрыхтоўчы, асноўны, заключны. Азнаямленне са зместам навучання ў дадзеным годзе.

Знешні выгляд вучня і працоўнае месца. Правілы бяспечнай працы. Прадметы (матэрыялы) і сродкі (інструменты і прылады) працы, якія будуць выкарыстаны ў II класе. Прадукты (вынікі) працы. Асвоеныя ў I класе прыёмы і правілы працы з матэрыяламі. Культура працы.

Прафесійная арыентацыя. Гутарка «Што трэба для поспеху ў працы?». Якасці асобы, якія трэба развіваць у працэсе навучання.

Міжпрадметныя сувязі

Чалавек і свет. Прадметы прыроды і працы чалавека.

Практычная дзейнасць. Распазнаванне матэрыялаў, інструментаў і прылад, якія выкарыстоўваюцца ў II класе. Арганізацыя працоўнага месца. Стварэнне простага вырабу.

Прыкладныя аб'екты працы: папяровая шклянка.

Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў (19 г)

Стварэнне вырабаў з паперы і кардону (9 г)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне пра тонкі аднаслойны кардон, яго ўласцівасці (трываласць, таўшчыня) і прымяненне.

Элементы графічнай граматы: пабудова прамога вугла.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разметка з дапамогай шаблона, *трафарэта**, лінейкі, вугольніка, згінанне, рэзанне, скручванне, склейванне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: розныя віды паперы, тонкі аднаслойны кардон.

Інструменты і прылады: нажніцы, аловак, лінейка, вугольнік, памазок для клею.

Дапаможныя матэрыялы: клей.

Прафесійная арыентацыя. Гутарка «Як кніга да нас прыйшла?». Прафесіі работнікаў, якія ўдзельнічаюць у падрыхтоўцы і выданні кнігі (падручніка): аўтар, рэдактар, вярстальшчык, карэктар, дызайнер, паліграфіст.

Міжпрадметныя сувязі

Матэматыка. Даўжыня. Адзінка даўжыні – метр. Прамы вугол. Прамавугольнік. Квадрат. Ломаная. Звёны ломанай. Даўжыня ломанай. Перыметр многавугольніка.

Выяўленчае мастацтва. Выбар становішча аркуша паперы ў залежнасці ад формы прадметаў, што адлюстроўваюцца, і іх размяшчэння. Рытмічная арганізацыя адлюстравання спосабам паўтору, чаргавання. Дэкаратыўнае абагульненне раслінных і жывёльных форм. Светлыя і цёмныя адценні колеру. Падбор колеру кампазіцыі ў адпаведнасці з эмацыянальным зместам вобразаў. Састаўленне невялікіх скульптурных груп з работ вучняў.

Практычная дзейнасць. Параўнанне ўласцівасцей тонкага кардону і паперы. Аналіз канструкцыі вырабаў. Стварэнне вырабаў па ўзоры, графічнай выяве, *уласнай задуме** з выкарыстаннем тэхналагічных аперацый, што вывучаюцца. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: «Космас» – канструяванне з палосак паперы; «Марскія глыбіні», «У лесе» – аплікацыя, мазаіка; ёлачныя ўпрыгажэнні – плоскія фігуркі з кардону, канструяванне з палосак паперы; вазачка – модульнае арыгамі.

Цацкі: фігуркі жывёл; дамок – аб'ёмнае канструяванне.

Дыдактычны матэрыял: настольны тэатр, канструктар «Чароўныя палоскі».

Прылады для працы: кардонкі-арыгамі.

Запрашэнні і віншавальныя паштоўкі: «З Днём настаўніка», «З Днём маці» (аплікацыя).

Стварэнне вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў (6 г)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне пра баваўняныя і льняныя тканіны, іх уласцівасці (таўшчыня, шчыльнасць, трываласць, фактура). Лён і бавоўна – сыравіна для вырабу тканін. Ніткі для шыцця, вышывання, пляцення. Колеравыя спалучэнні тканіны і нітак, *нітак паміж сабой**. Дэкаратыўнае афармленне вырабаў. Размяшчэнне ўзору па ўсёй паверхні, па перыметры, уздоўж аднаго, двух бакоў, у кутку.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разметка па лякале, раскрой, вышыўка швамі «наперад іголку», «наперад іголку з перавівам», пляценне, завязванне вузлоў. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: аднатонная баваўняная і/ці льняная тканіна, ніткі для шыцця, вышывання, пляцення.

Інструменты і прылады: нажніцы, іголка, ніткаўдзявальнік, напарстак, крэйда кравецкая, аловак, лякала, лінейка.

Прафесійная арыентацыя. Швачка.

Міжпрадметныя сувязі

Матэматыка. Прамы вугал. Прамавугольнік. Квадрат. Перыметр многавугольніка. Даўжыня. Развіццё вылічальных і вымяральных навыкаў.

Выяўленчае мастацтва. Сувязь формы і аздаблення прадмета з яго прызначэннем. Светлыя і цёмныя адценні колеру. Колеравыя спалучэнні. Выбар колеру ў залежнасці ад эмацыянальнага зместу.

Чалавек і свет. Значэнне раслін у жыцці людзей. Ахова раслін чалавекам.

Руская мова і літаратурнае чытанне. Развіццё маўлення і ўзбагачэнне слоўнікавага запасу.

Практычная дзейнасць. Параўнанне ўласцівасцей паперы і тканіны. Аналіз формы і канструкцыі вырабу. Стварэнне вырабаў па ўзоры, графічнай выяве, *уласнай задуме**: з выкарыстаннем тэхналагічных аперацый, што вывучаюцца. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Прылады для працы: закладкі, петлі і рамкі для афармлення гатовага вырабу.

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: сурвэтка для снедання.

Дэкаратыўныя элементы адзення: насоўка, шнуры, падвескі, раменьчык, фенечкі.

Цацкі: падзелкі, цацачныя прылады, упрыгожаныя вывучанымі швамі, ніткавая лялька.

Стварэнне вырабаў з прыродных матэрыялаў (2 г)

Тэарэтычныя звесткі. Пашырэнне ўяўленняў аб прыродных матэрыялах. Узаемасувязь, прапарцыянальнасць фігур у кампазіцыі. *Стылізацыя**.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: злучэнне дэталяў з дапамогай пластыліну, клею. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: шышкі, жалуды, каштаны, галінкі, шкарлупкі арэхаў, карані дрэў, пёры і інш.

Інструменты і прылады: стэкі, нажніцы, памазок для клею.

Дапаможныя матэрыялы: пластылін, клей, папера.

Прафесійная арыентацыя. Ляснік, егер. Беражлівае стаўленне да прыроды.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Дэкаратыўнае абагульненне раслінных і жывёльных форм. Суадносіны двух прадметаў па масе і памеры. Састаўленне невялікіх скульптурных груп з работ вучняў.

Чалавек і свет. Разнастайнасць раслін. Часткі раслін. Значэнне раслін у прыродзе і жыцці людзей. Ахова раслін чалавекам. Чырвоная кніга Рэспублікі Беларусь. Правілы прыродаахоўных паводзін.

Руская мова і літаратурнае чытанне. Развіццё маўлення і ўзбагачэнне слоўнікавага запасу.

Практычная дзейнасць. Стварэнне вырабаў па малюнку, уяўленні, *уласнай задуме**: з выкарыстаннем тэхналагічных аперацый, што вывучаюцца. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: кампазіцыі на тэмы казак «Ліса і дзяцел», «Тры парасяці», «Калабок».

Цацкі: карабельчыкі, фігуркі жывёл, птушак, людзей.

Стварэнне вырабаў з падручных матэрыялаў (2 г)

Тэарэтычныя звесткі. Картанажныя і пластмасавыя вырабы. Варыянты другаснага выкарыстання.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: наклейванне, абклейванне, разразанне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: кардонкі; пластмасавыя шклянкі, слоічкі.

Інструменты і прылады: нажніцы, памазок для клею.

Дапаможныя матэрыялы: папера, ніткі, папяровы шпагат, шнур, клей, лейкапластыр, двухбаковы скотч.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Сувязь формы і аздаблення прадмета з яго прызначэннем.

Суадносіны двух прадметаў па масе і памеры.

Руская мова і літаратурнае чытанне. Развіццё маўлення і ўзбагачэнне слонікавага запасу.

Практычная дзейнасць. Стварэнне вырабаў па ўзоры, малюнку, *уласнай задуме** з выкарыстаннем тэхналагічных аперацый, што вывучаюцца. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Прылады для працы: падстаўка для алоўкаў, канцылярскіх прылад.

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: вазачкі, шкатулкі, рамкі для пано і фатаграфій.

Цацкі: казачныя персанажы, стылізаваныя фігуркі жывёл.

Тэхналогія народных рамёстваў (9 г)

Выцінанка (3 г)

Тэарэтычныя звесткі. Гістарычныя звесткі пра выцінанку. Спосабы атрымання ўзору. Разеткавыя (васьміпрамянёвыя), сіметрычныя, рапортныя выцінанкі.

Пашырэнне ўяўленняў пра форму, узор, арнамент. Паслядоўнасць аналізу: знешняя форма, элементы арнаменту (геаметрычныя фігуры), кампазіцыя (сіметрыя, рытм). Патрабаванні да ўзораў для выцінанкі.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: складванне, выразанне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: белая і каляровая папера.

Інструменты: аловак, нажніцы.

Прафесійная арыентацыя. Знаёмства з творчасцю беларускіх народных майстроў.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Народнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, яго сувязь з прыродай. Дэкаратыўнае абагульненне раслінных і жывёльных форм. Раслінныя матывы ў арнаменце.

Руская мова і літаратурнае чытанне. Развіццё маўлення і ўзбагачэнне слонікавага запасу.

Практычная дзейнасць. Стварэнне вырабаў па гатовай разметцы, *уяўленні**: *распрацоўка** з выкарыстаннем тэхналагічных аперацый, што вывучаюцца. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: «цуда-сняжынкі», пано, сурвэтка, гірлянда.

Дэкаратыўныя элементы для афармлення вырабаў з паперы, кардону, падручных матэрыялаў.

Запрашэнні, віншавальныя паштоўкі: «З Новым годам», «Запрашаем у госці».

Фларыстыка: аплікацыя з засушаных раслін (3 г)

Тэарэтычныя звесткі. Стылізаванае адлюстраванне жывёл, насякомых, птушак, рыб, пейзажу з матэрыялаў флоры.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разметка, разразанне, наклейванне, *сушка гатовага вырабу**. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: расліны, засушаныя ў плоскасці.

Інструменты і прылады: аловак, нажніцы, памазок для клею.

Дапаможныя матэрыялы: папера, клей.

Прафесійная арыентацыя. Фларыст. Гутарка «Чырвоная кніга Рэспублікі Беларусь».

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Выбар становішча аркуша паперы ў залежнасці ад формы прадметаў, што адлюстроўваюцца, і іх размяшчэння; запаўненне плоскасці аркуша буйнымі выявамі. Светлыя і цёмныя адценні колеру. Выбар колеру ў залежнасці ад эмацыянальнага зместу сюжэта, што адлюстроўваецца. Дэкаратыўнае абагульненне форм прадметаў.

Чалавек і свет. Разнастайнасць раслін. Часткі раслін. Значэнне раслін у прыродзе і жыцці людзей. Ахова раслін чалавекам. Чырвоная кніга Рэспублікі Беларусь. Правілы прыродаахоўных паводзін.

Практычная дзейнасць. Стварэнне вырабаў па ўзоры, *уяўленні**: з выкарыстаннем тэхналагічных аперацый, што вывучаюцца. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: тэматычныя кампазіцыі «Матылёк-прыгажун», «Страказа», «Жар-птушка», «Залатая рыбка», «Восеньскі пейзаж», «Цуда-кветка».

Запрашэнні, паштоўкі: «Любімай мамачцы», «Да пабачэння, восень».

Саломапляценне (дэкаратыўныя элементы) (3 г)

Тэарэтычныя звесткі. Беларускае саломапляценне. Падрыхтоўка саломы да работы. Трубчастая саломка.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: ачыстка, разразанне на часткі, наклейванне на папяровую аснову, перавязванне пучка. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: саломка, трава.

Інструменты: нажніцы, памазок для клею.

Дапаможныя матэрыялы: трывалыя ніткі, папера, клей.

Прафесійная арыентацыя. Знаёмства з творчасцю беларускіх народных майстроў.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Народнае дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, яго сувязь з прыродай.

Чалавек і свет. Найбольш распаўсюджаныя культурныя расліны.

Практычная дзейнасць. Стварэнне вырабаў з саламяных трубачак ці травы па ўзоры з выкарыстаннем тэхналагічных аперацый, што вывучаюцца. Ацэнка гатовага вырабу і працэсу стварэння.

Прыкладныя вучэбныя заданні

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: гірлянды, ланцужкі, ліхтарыкі, сонейкі, пано (аплікацыя) і інш.

Цацкі: ёлачныя ўпрыгажэнні.

Тэхналогія гаспадарання (3 г)

Забеспячэнне быту сям'і

Тэарэтычныя звесткі. Патрабаванні да знешняга выгляду. Догляд сябе, адзення, абутку. Беражлівае стаўленне да адзення і абутку.

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера. *Афармленне інтэр'ера да свята*.*

Правілы этыкету. Выбар і ўпакоўка падарункаў. Уручэнне кветак і падарункаў. Як прымаць падарункі.

Прафесійная арыентацыя. Гутарка «Падарожжа на швейную фабрыку».

Міжпрадметныя сувязі

Руская мова. Этыка маўлення, пабудова дыялогу.

Літаратурнае чытанне. Прагаворванне і завучванне скорагаворак, лічылак.

Чалавек і свет. Знешні выгляд вучня. Сямейныя традыцыі і звычаі. Будні і святы.

Практычная дзейнасць. Самааналіз знешняга выгляду, адзення, абутку. Выкананне найпрасцейшых аперацый па доглядзе адзення, абутку.

Стварэнне ўпрыгажэнняў для навагодняй ёлкі. *Афармленне класнага кабінета да свята**. Упакоўка падарункаў. Ролевая гульня «Ідзём у госці».

Тэхналогія раслінаводства (1 г)

Догляд пакаёвых раслін

Тэарэтычныя звесткі. Уяўленне пра размяшчэнне раслін у інтэр'еры. Асноўныя патрабаванні да догляду розных відаў раслін.

Прафесійная арыентацыя. Кветкавод.

Міжпрадметныя сувязі

Чалавек і свет. Значэнне раслін у жыцці людзей. Разнастайнасць раслін. Умовы, неабходныя для росту і развіцця раслін. Праца людзей па вырошчванні культурных раслін.

Практычная дзейнасць. Найпрасцейшы догляд пакаёвых раслін.

Я і свет тэхналогій (1 г)

Падвядзенне вынікаў года. Прэзентацыя вырабаў, створаных у гэтым годзе. Гульня «Майстэрня падарункаў». Рэкамендацыі па нарыхтоўцы ўлетку прыродных матэрыялаў, неабходных для работы ў III класе: ракавінкі, каменьчыкі, лупінне яек; расліны, засушаныя з захаваннем аб'ёмнай формы; саломка.

Практычная дзейнасць. Выкананне калектыўнай работы з выкарыстаннем вывучаных матэрыялаў і асвоеных тэхналагічных аперацый.

Прыкладнае выніковае заданне. Калектыўная работа «Луг цвіце».

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вучні павінны:

выконваць правілы:

бяспечнай працы;

арганізацыі працоўнага месца;

беражлівых адносін да інструментаў, эканомнага расходавання матэрыялаў;

працоўнай дысцыпліны;

мець уяўленне пра:

асноўныя этапы тэхналогіі: падрыхтоўчы, асноўны, заключны;

асноўныя патрабаванні да якасці вырабу;

асноўныя ўласцівасці вывучаных матэрыялаў;

выцінанку, фларыстыку, саломапляценне;

патрабаванні да знешняга выгляду, правілы догляду сябе, адзення, абутку, правілы этыкету;

асноўныя патрабаванні да догляду розных відаў пакаёвых раслін;

прафесіі, з якімі пазнаёміліся;

вызначаць:

вывучаныя матэрыялы, інструменты і прылады;

характарызаваць:

вывучаныя спосабы злучэння дэталяў;

чытаць і разумець:

графічныя выявы паслядоўнасці стварэння вырабаў, схемы складвання арыгамі;

ажыццяўляць (выконваць):

арганізацыю працоўнага месца; вывучаныя тэхналагічныя аперацыі стварэння вырабаў (пад кіраўніцтвам настаўніка па ўзоры, малюнку); ацэнку якасці гатовага вырабу і працэсу яго стварэння; элементарны догляд адзення і абутку; догляд пакаёвых раслін;

выкарыстоўваць набытыя навыкі ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

планаваць сваю дзейнасць і кантраляваць яе ход;

ажыццяўляць арганізацыю свайго працоўнага месца;

ажыццяўляць тэхналагічны працэс стварэння вырабаў самастойна ці пад кіраўніцтвам настаўніка або дарослага па ўзоры, эскізе, малюнку;

ажыццяўляць аздабленне і афармленне гатовых вырабаў;

ажыццяўляць найпрасцейшыя работы па доглядзе дэкаратыўных раслін;

выконваць правілы асабістай гігіены і бяспечнай працы з матэрыяламі, інструментамі, электрапрыборамі;

праяўляць:

любоў да працы і прыроды, павагу да людзей працы і вынікаў іх дзейнасці;

уважлівасць, адказнасць і добрасумленнасць;

акуратнасць і беражлівасць;

дакладнасць, дысцыплінаванасць і назіральнасць.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Фізічная культура і здароўе»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ФІЗІЧНАЯ КУЛЬТУРА І ЗДАРОЎЕ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Фізічная культура і здароўе» вырашае задачы агульнай фізкультурнай адукацыі, рознабаковага фізічнага, інтэлектуальнага, духоўна-маральнага развіцця і аздараўлення навучэнцаў. Яго змест накіраваны на ўмацаванне здароўя, прафілактыку захворванняў, фарміраванне здаровага фізічна актыўнага ладу жыцця навучэнцаў; аказвае развіваючы ўплыў на светапогляд навучэнцаў, фарміруе псіхічныя, псіхафізічныя, маральна-валявыя і іншыя якасці асобы. Рэгулярныя фізкультурна-аздараўленчыя вучэбныя заняткі спрыяюць аднаўленню і павышэнню разумовай і фізічнай працаздольнасці навучэнцаў.

Спецыфічнай асаблівасцю вучэбнай праграмы вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» з'яўляецца выкарыстанне на кожных вучэбных занятках разнастайных сродкаў фізічнага выхавання для рашэння трыадзінай задачы адукацыі, выхавання і аздараўлення навучэнцаў.

Мэтай вывучэння вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца фарміраванне фізічнай культуры асобы і аздараўленне навучэнцаў з улікам іх узроставых асаблівасцей.

Адукацыйныя задачы:

– фарміраванне даступных у малодшым школьным узросце фізкультурных ведаў;

– фарміраванне рухальных уменняў і навыкаў;

– навучанне спосабам фізкультурнай дзейнасці;

– развіццё здольнасці прымяняць вывучаныя фізкультурныя веды, выкарыстоўваць рухальныя ўменні і навыкі ў пазаўрочны час;

– фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў бяспечных паводзін падчас арганізаваных і самастойных гульняў і фізкультурных заняткаў у экалагічна неспрыяльных умовах.

Выхаваўчыя задачы:

– выхаванне стаўлення да ўласнага здароўя і здароўя іншых як да каштоўнасці;

– развіццё патрэбы ў рэгулярнай фізкультурна-аздараўленчай і спартыўнай актыўнасці;

– садзейнічанне гарманічнаму фізічнаму, маральны-духоўнаму, інтэлектуальнаму і эмацыянальнаму развіццю;

– выхаванне дысцыплінаванасці, сумленнасці, выканаўчасці, калектывізму, спагадлівасці, смеласці;

– фарміраванне міжасобасных адносін з аднагодкамі ў працэсе фізкультурнай і спартыўнай дзейнасці.

Аздараўленчыя задачы:

– прафілактыка захворванняў, стрэсавых станаў;

– фарміраванне навыкаў здаровага фізічна актыўнага ладу жыцця;

– умацаванне фізічнага здароўя навучэнцаў;

– развіццё каардынацыйных і кандыцыйных здольнасцей;

– садзейнічанне рознабаковаму фізічнаму развіццю;

– фарміраванне правільнай паставы.

Для павышэння аздараўленчага эфекту вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» вучэбныя заняткі праводзяцца на адкрытых прышкольных пляцоўках.

Змест вучэбнай праграмы размеркаваны па наступных раздзелах (табл 1, 5.):

«Асновы фізкультурных ведаў»;

«Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці»;

«Развіццё рухальных здольнасцей».

Тэмы раздзела **«Асновы фізкультурных ведаў»** вывучаюцца на ўроках фізічнай культуры на працягу навучальнага года ў форме непрацяглых апавяданняў, гутарак (5–10 мінут) і прадугледжваюць фарміраванне ў навучэнцаў ведаў і ўяўленняў пра фізічную культуру як пра частку агульнай культуры чалавека.

Раздзел **«Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці»** ўключае фізічныя практыкаванні, якія складаюць змест «школы рухаў»: розныя віды хадзьбы, бегу, скачкі, кіданне, лажанне, перамяшчэнне на лыжах, плаванне; элементы спартыўных і рухомых гульняў, практыкаванні ў раўнавазе і ў вісе, акрабатычныя практыкаванні.

Раздзел **«Развіццё рухальных здольнасцей»** змяшчае рухомыя гульні і гульнявыя заданні, тэставыя практыкаванні для вызначэння ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў.

Вучэбная праграма прадугледжвае пераважнае выкарыстанне гульнявой формы правядзення заняткаў з навучэнцамі, што павышае эфектыўнасць рашэння наступных задач:

– замацаванне і ўдасканаленне рухальных уменняў, навыкаў і вывучаных спосабаў дзейнасці;

– развіццё каардынацыйнай (дакладнае ўзнаўленне прасторавых, часавых і сілавых характарыстык рухаў, іх тэмпу і рытму; захаванне раўнавагі; хуткае і своечасовае рэагаванне на зменлівыя сітуацыі, узгодненасць адначасовых і паслядоўных рухаў рознамі часткамі цела) і кандыцыйных (хуткасных, сілавых, хуткасна-сілавых, агульнай вынослівасці, гнуткасці) здольнасцей.

Спецыфіка вучэбнай праграмы «Фізічная культура і здароўе» прадугледжвае:

– строгі дыферэнцыраваны падбор вучэбнага матэрыялу з улікам яго засваення навучэнцамі, аднесенымі па стане здароўя да асноўнай і падрыхтоўчай медыцынскіх груп[1];

– штогадовае выкананне уніфікаваных тэставых практыкаванняў для вызначэння індывідуальнага ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў. Навучэнцы I класа выконваюць тэставыя практыкаванні адзін раз у канцы навучальнага года, а навучэнцы II–IV класаў – два разы ў навучальным годзе: у верасні і маі. Умовы выканання тэставых практыкаванняў для індывідуальнага вызначэння ўзроўню развіцця рухальных якасцей навучэнцаў выкладзены ў дадатках 2, 3;

– шчыльную ўзаемасувязь зместу ўрокаў фізічнай культуры і здароўя з рухальнай актыўнасцю навучэнцаў у рэжыме вучэбнага і падоўжанага дня, рэгулярны ўдзел у фізкультурна-аздараўленчых мерапрыемствах.

[1] Навучэнцы, аднесеныя паводле стану здароўя да спецыяльнай медыцынскай групы, займаюцца на вучэбных занятках фізічнай культуры і здароўя па спецыяльных вучэбных праграмах, зацверджаных Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь па ўзгадненні з Міністэрствам аховы здароўя Рэспублікі Беларусь.

Прыярытэтнымі для вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» з'яўляюцца:

– *агульнавучэбныя ўменні і навыкі*: назіранне, аналіз, вымярэнне, ацэнка, параўнанне, удзел у дыялогу;

– *універсальныя спосабы дзейнасці*: даследаванне нескладаных практычных сітуацый, звязаных з рашэннем рухальных задач пераважна ва ўмовах гульнявой дзейнасці;

– *фізкультурныя кампетэнцыі*: маторная (рухальная), *самакантролю* падчас заняткаў; *агульнакультурная* кампетэнцыя (у пытаннях узнікнення і адраджэння Алімпійскіх гульняў, дасягненняў на іх айчынных спартсменаў).

Вынікі асваення вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» сфармуляваны ў вучэбных патрабаваннях да навучэнцаў, якія сканчаюць I, II, III і IV класы. Прыярытэтам вучэбнага прадмета з'яўляецца засваенне зместу, значнага для:

– станаўлення гуманістычнай накіраванасці асобы;

– павышэння эмацыянальнай насычанасці вучэбнай дзейнасці навучэнцаў;

– фарміравання індывідуальных нормаў дзейнасці і паводзін на вучэбных занятках;

– станаўлення каштоўнаснага стаўлення да свайго здароўя;

– самастойных заняткаў фізічнымі практыкаваннямі;

– вядзення здаровага фізічна актыўнага ладу жыцця.

Вучэбна-метадычнае і матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне адукацыйнага працэсу па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» рэгламентуецца дакументам, зацверджаным пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь[1].

[1] Пералік і нормы забеспячэння спартыўным інвентаром і абсталяваннем, неабходным для арганізацыі фізічнага выхавання навучэнцаў пры атрыманні імі агульнай сярэдняй, спецыяльнай, прафесійна-тэхнічнай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, правядзення з імі фізкультурна-аздараўленчых і спартыўна-масавых мерапрыемстваў (зацверджаны пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 14.07.2014 № 105).

Змест вучэбнага прадмета

Табліца 1

Прыкладнае размеркаванне вучэбнага матэрыялу

Раздзелы, тэмы вучэбнага матэрыялу	Колькасць гадзін
Асновы фізкультурных ведаў	2
Асновы бяспекі ведаў	0,5
Гігіенічныя веды	0,25
Здаровы лад жыцця	0,5
Самастойныя заняткі фізічнымі практыкаваннямі	0,25
Алімпізм і алімпійскі рух	0,5
Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці	66
Страявыя практыкаванні	3
Агульнаразвіццёвыя практыкаванні	4
Хадзьба	2
Бег	6
Скачкі	6
Кіданне	6
Лажанне	5
Акрабатычныя парктыкаванні	10
Практыкаванні ў раўнавазе	4
Элементы спартыўных і рухавых гульняў	12
Перамяшчэнне на лыжах[1]	8
Плаванне	да 16 гадзін
Развіццё рухальных здольнасцей[2]	
Рухавыя гульні і гульнявыя заданні	+
Вызначэнне ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей[3]	+
Прыкладныя рэкамендацыі па тыднёваму рухальнаму рэжыму	+
УСЯГО	68

[1] Пры бясснежнай зіме замяняецца вучэбным матэрыялам іншых тэм.

[2] Час, які адводзіцца на кожным уроку на развіццё рухальных здольнасцей навучэнцаў, уваходзіць у разлік гадзін адпаведнай тэмы раздзела «Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці».

[3] Плануецца на апошнія два тыдні навучальнага года.

АСНОВЫ ФІЗКУЛЬТУРНЫХ ВЕДАЎ

Асновы бяспекі заняткаў. Правілы бяспечных паводзін у месцах заняткаў фізічнай культурай. Правілы паводзін пры траўмах і няшчасных выпадках. Правілы паводзін на вадзе.

Гігіенічныя веды. Правілы дыхання пры выкананні агульнаразвіццёвых практыкаванняў. Правілы правядзення водных працэдур, прыёму паветраных і сонечных ваннаў.

Здаровы лад жыцця. Паняцце і ўплыў здаровага ладу жыцця навучэнцаў на стан здароўя, настрой, поспехі ў вучобе.

Самастойныя заняткі фізічнымі практыкаваннямі. Патрабаванні да выканання комплексу практыкаванняў ранішняй гімнастыкі і фізкультурных мінутак. Правілы выканання тэставых практыкаванняў: чаўночны бег, падцягванне ў вісе, нахіл уперад са становішча седзячы, падыманне і апусканне тулава са становішча «лежачы на спіне», бег 30 м, 6-мінутны бег.

Алімпізм і алімпійскі рух. Уяўленне пра сучасныя Алімпійскія гульні. Алімпійская сімволіка і атрыбутыка (эмблема, агонь, сцяг, гімн, дэвіз, талісманы, алімпійскія ўзнагароды). Цырымоніі адкрыцця і закрыцця Алімпійскіх гульняў.

УМЕННІ, НАВЫКІ, СПОСАБЫ ДЗЕЙНАСЦІ

Страявыя практыкаванні. Разлік на «першы – другі»; размыканне і змыканне прыстаўным крокам; перастраенні з адной шарэнгі ў дзве і назад; перамяшчэнне ў калоне па адным з выкананнем каманд: «У абход – шагам марш!», «Проціходам налева (направа) – марш!», «Па дыяганалі – марш!».

Агульнаразвіццёвыя практыкаванні. Рыўковыя і кругавыя рухі рукамі, махавыя рухі нагамі з зыходнага становішча стоячы; выпады наперад, убок, назад з адначасовым падыманнем рук у бакі, уверх, адвядзеннем назад; кругавыя рухі рукамі ў выпадах; нахілы ўперад з зыходнага становішча «седзячы», «стоячы, ногі разам, ногі паасобку»; комплексы практыкаванняў ранішняй гімнастыкі і фізкультурных мінутак.

Хадзьба. На насках рукі на поясе, за галаву, уверх, у бакі; у паўпрысядзе, на знешнім баку ступні, з высокім падыманнем бядра, прыстаўным крокам управа і ўлева.

Бег. На месцы, па разметках, «змейкай» і «васьмёркай», на зададзеную адлегласць і час; 30 м з высокага старту; чаўночны бег 4 х 9 м.

Скачкі. На дзвюх нагах па разметках; на адной назе «па класах» (квадратах); у глыбіню з мяккім прызямленнем; праз кароткую і доўгую скакалку; у даўжыню з месца штуршком дзвюма нагамі і з разбегу.

Кіданне. Набіўнога мяча 0,5 кг дзвюма рукамі ад грудзей і знізу наперад-уверх з зыходнага становішча «стоячы ногі на шырыні плячэй тварам у бок кідання»; кіданне малога мяча з месца на далёкасць з зыходнага становішча «стоячы тварам у бок кідання», на зададзеную адлегласць, у гарызантальную і вертыкальную цэль (гімнастычны абруч) з адлегласці 3–4 м.

Лажанне. Па нахіленай гімнастычнай лаўцы ва ўпоры стоячы на каленях, ва ўпоры прысеўшы; па гімнастычнай сценцы ў гарызантальным напрамку прыстаўным крокам з папераменным перахопліваннем рук, у вертыкальным напрамку рознаіменным і аднайменным спосабамі; падцягванне на руках лежачы на жываце і бёдрах на гарызантальнай гімнастычнай лаўцы; падцягванне на перакладзіне ў вісе (хлопчыкі), у вісе стоячы (дзяўчынкі).

Акрабатычныя практыкаванні. Хуткая групоўка з асноўнай стойкі, рукі ўверсе далонямі наперад, з упору прысеўшы, з зыходнага становішча «лежачы на спіне, рукі ўверсе далонямі наперад»; кулёк наперад у групоўцы; стойка на лапатках сагнуўшы ногі; са стойкі на лапатках сагнуўшы ногі перакат наперад ва ўпор прысеўшы; перакат убок прагнуўшыся з зыходнага становішча «лежачы на грудзях, рукі ўверх», убок у групоўцы са стойкі на каленях.

Элементы спартыўных і рухомых гульняў. Перакідванне з рукі ў руку тэніснага мяча; падкідванне ўверх тэніснага мяча з наступнай лоўляй яго дзвюма рукамі.

Кідкі валейбольнага мяча[1] адной і дзвюма рукамі адно аднаму з лоўляй дзвюма рукамі; падкідванне валейбольнага мяча і лоўля дзвюма рукамі з двума-трыма хлапкамі, з адскокам ад падлогі, з адным-двума крокамі ўправа і ўлева, з паваротам на 180°; перакідванне мяча праз сетку дзвюма рукамі ад грудзей, ад галавы, адной рукой ад пляча; удары мячом аб падлогу адной рукой з высокім, сярэднім і нізкім адскокам; кідкі мяча адной і дзвюма рукамі ў вертыкальную цэль (гімнастычны абруч, ніжні край якога на вышыні 1,5–2 м ад падлогі).

[1] Дапускаецца выкарыстоўваць гумовы мяч дыяметрам 25–30 см.

Вядзенне футбольнага мяча[2] адной нагой, папераменна правай і левай нагой па прамой, «змейкай»; чаўночны бег з вядзеннем мяча. Вядзенне адначасова двух мячоў. Спыненне мяча, які коціцца, правай і левай нагамі. Перадачы мяча ў парах адно аднаму правай і левай нагамі. Удары па нерухомым мячы ўнутраным бокам ступні з пападаннем у вароты.

[2] Тое ж.

Перамяшчэнне на лыжах. Пастраенне з лыжамі ў руках у шарэнгу, у калону па адным; надзяванне лыж на снезе; павароты пераступаннем на месцы; перамяшчэнне на лыжах ступаючым і слізгальным крокам; спускі на лыжах з горак з невялікім ухілам; пад'ём у гару ступаючым крокам.

Плаванне. Прысяды з пагружэннем у ваду з галавой; выдых у ваду з паваротам галавы; даставанне прадметаў з дна, расплюшчваючы вочы ў вадзе; слізганне лежачы на грудзях, на спіне; рухі ног спосабам «кроль» з апорай рукамі аб дно, борцік басейна або з падтрымкай партнёра; слізганне пасля адштурхоўвання з рухамі ног спосабам «кроль» на спіне, на грудзях; узгодненыя рухі рук з дыханнем стоячы на дне і ў спалучэнні з хадзьбой; плаванне з апорай адной і дзвюма рукамі аб дошку; плаванне з дапамогай ног і грабкоў адной рукой з рознымі палажэннямі другой рукі; саскок з борціка ў ваду ўніз нагамі з розным становішчам рук; спад у ваду з зыходнага становішча «седзячы на борціку, рукі ўверсе».

РАЗВІЦЦЁ РУХАЛЬНЫХ ЗДОЛЬНАСЦЕЙ

Рухавыя гульні і гульнявыя заданні

Гульні і гульнявыя заданні для ўдасканалення каардынацыйных здольнасцей: «Паспрабуй злаві», «Прыдумай сам», «Мяч збоку», «Забаронены рух», «Мы – вясёлыя рабяты», «Карусель», «Забаўнікі», «Фігуры», «Па сцежцы», «Хто як ходзіць?», «Карлікі і веліканы», «Хто лішні?».

Гульні і гульнявыя заданні з бегам: «Хутка вазьмі – хутка пакладзі», «Займі свае месцы», «Перамяні прадмет», «Бег за сцяжкамі», «Каршун і квактуха», «Пасадка бульбы», «Мы – вясёлыя рабяты», «Коннікі-спартсмены».

Гульні і гульнявыя заданні са скачкамі: «Скакуны», «Човен», «Пераскачы цераз ручаёк», «Конікі», «Парашутысты», «Верабейчыкі-паскакунчыкі», «Скачкі па палосках», «Воўк у рове», «Вудачка скачковая», «Зайцы ў агародзе».

Гульні і гульнявыя заданні з кіданнем: «Лаві мяч», «Цэлься без промаху», «Перадаў – сядай», «Пагрузка кавуноў», «Гонка мячоў», «Трапны снайпер», «Па мішэнях».

Гульні і гульнявыя заданні з лажаннем: «З мячом пад дугой», «Перапаўзі – не ўпусці», «Хто хутчэй да сцяжка?», «Кацяняты і шчаняты», «Пералёт птушак», «Пажарныя», «Мядзведзі і пчолы».

Гульні і гульнявыя заданні з перамяшчэннем на лыжах: «Лыжныя рэйкі», «Лыжны поезд», «Аленевая запрэжка», «Хто самы хуткі?», «Смялей з горкі».

Гульні і гульнявыя заданні ў басейне на вадзе: «Салкі на вадзе», «Бусел», «Жабкі», «Жучок-павучок», «Помпа», «Невад», «Карасікі і шчупак», «Цягнік у тунэлі», «Карусель», «Хвалі і мора», «На буксіры», «Медуза», «Паплавок», «Цюлені».

Гульня з выкананнем тэставых практыкаванняў «Выконвай без памылак».

Вызначэнне ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў

Узроўні развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў вызначаюцца з дапамогай тэставых практыкаванняў, якія выконваюцца на пачатку і ў канцы навучальнага года. На працягу аднаго ўрока рэкамендуецца планаваць і выконваць не больш за два тэставыя практыкаванні. Крытэрыі вызначэння ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей навучэнцаў пададзены ў табліцах 6, 7.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Мець уяўленне:

аб правілах здаровага ладу жыцця;

аб уплыве здаровага ладу жыцця на здароўе і настрой чалавека;

аб алімпійскай сімволіцы;

аб цырымоніях адкрыцця і закрыцця Алімпійскіх гульняў.

Ведаць і выконваць:

правілы бяспечных паводзін на ўроках фізічнай культуры і здароўя і падчас самастойных заняткаў;

гігіенічныя патрабаванні да спартыўнага адзення і абутку для заняткаў фізічнай культурай;

правілы дыхання падчас заняткаў фізічнымі практыкаваннямі;

правілы здаровага ладу жыцця.

Валодаць навыкамі і спосабамі выканання:

страявых каманд і практыкаванняў;

гульнявых заданняў з хадзьбой, бегам, скачкамі, кіданнем, лажаннем;

тэставых практыкаванняў;

практыкаванняў для фарміравання правільнай паставы.

Выкарыстоўваць набытыя веды, уменні, навыкі на ўроках і ў паўсядзённым жыцці:

для выканання патрабаванняў здаровага ладу жыцця;

для выканання правіл бяспечных паводзін у працэсе ўдзелу ў фізкультурна-аздараўленчых і спартыўна-масавых мерапрыемствах, рухавых гульнях;

для рэгулярнага выканання ранішняй гімнастыкі і фізкультурных мінутак;

для падтрымання правільнай паставы;

для правільнага выканання тэставых практыкаванняў;

для заняткаў плаваннем.

Дадатак 3

УМОВЫ ВЫКАНАННЯ ТЭСТАВЫХ ПРАКТЫКАВАННЯЎ

Бег 30 метраў праводзіцца на прамой бегавой дарожцы стадыёна. Дапускаецца выкарыстанне высокага ці нізкага старту. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Вучню, які парушыў правілы спаборніцтваў па бегу (фальстарт, забяганне на суседнюю дарожку), можа быць дадзена адна дадатковая спроба. Вынік бегу вымяраецца з дакладнасцю да 0,1 секунды.

Чаўночны бег 4 х 9 м выконваецца ў спартыўнай зале на палавіне валейбольнай пляцоўкі. Колькасць удзельнікаў у адным забегу – не больш за 2 чалавекі. Кожнаму вучню даецца дзве спробы запар. Па камандзе «Падрыхтавацца!» вучні падыходзяць да лініі старту (як правіла, гэта сярэдзіна валейбольнай пляцоўкі) і прымаюць становішча

высокага старту па напрамку пярэдняй лініі, дзе насупраць кожнага навучэнца ляжаць 2 брускі 50х50 х100 мм на адлегласці 100 мм адзін ад аднаго.

Па камандзе «Марш!» вучні бягуць да пярэдняй лініі, бяруць кожны па адным бруску (не закрануўшы другі), паварочваюцца і бягуць назад. Падбегшы да лініі «старт-фініш», кладуць на яе (або за яе) брусок (кідаць нельга!), разварочваюцца і бягуць за бруском, які застаўся. Падбегшы да лініі, бяруць свой другі брусок, разварочваюцца, бягуць да лініі «старт-фініш» і, не зніжаючы хуткасці, перасякаюць яе з бруском у руках.

Час выканання практыкавання бегу кожным вучнем фіксуецца з дакладнасцю да 0,1 секунды. Залічваецца найлепшы вынік з дзвюх спроб.

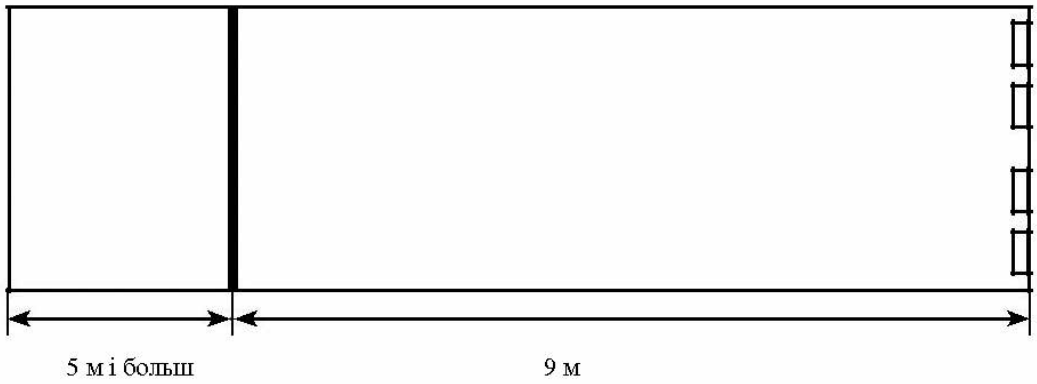

Скачок у даўжыню з месца выконваецца штуршком дзвюма нагамі на падлозе спартыўнай залы. Кожнаму вучню даецца тры спробы запар. Не дапускаецца выконваць скачкі ў яму з пяском. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца найлепшы вынік з трох спроб.

Віс на сагнутых руках выконваецца на гімнастычнай перакладзіне з зыходнага становішча «віс хватам зверху». Кожнаму вучню даецца адна спроба. Па камандзе настаўніка (адначасова ўключаецца секундамер) навучэнец прымае зыходнае становішча «віс на сагнутых руках». Пры гэтым падбародак павінен быць на ўзроўні або вышэй за ўзровень перакладзіны. Секундамер выключаецца тады, калі падбародак вучня апусціцца ніжэй за ўзровень перакладзіны. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 секунды.

Падыманне тулава са становішча «лежачы на спіне» за 30 секунд выконваецца на гімнастычным маце з зыходнага становішча «лежачы на спіне, рукі скрыжаваныя перад грудзьмі, далоні на локцевых суставах, ступні ног зафіксаваныя».

Вугал у каленным суставе складае 90°.

Кожнаму вучню даецца адна спроба. Падчас выканання практыкавання не дапускаюцца рыўкі рукамі. Залічваецца колькасць нахілаў тулава пры дотыку локцевых і каленных суставаў з наступным апусканнем на спіну і дотыкам лапаткамі гімнастычнага мата.

Нахіл уперад з зыходнага становішча «седзячы на падлозе». Навучэнец садзіцца на падлогу, з боку знака «–» (мінус), пяткі на шырыні таза на лініі ОВ упіраюцца ва ўпоры для ног, стопы вертыкальна. Два партнёры з двух бакоў прыціскаюць яго калені да падлогі, не дазваляючы згінаць ногі.

Навучэнец кладзе адну далонь на тыльны бок другой далоні, апускае рукі на падлогу, выконвае два папярэднія нахілы, слізгаючы далонямі рук уздоўж вымяральнай лінейкі па лініі СД. На трэцім нахіле навучэнец максімальна нахіляецца ўперад і ў гэтым становішчы затрымліваецца на 3 секунды. Вынік фіксуецца па метцы, дасягнутай кончыкамі самкнутых (!) сярэдніх пальцаў рук, і вызначаецца з дакладнасцю да 1 сантыметра.

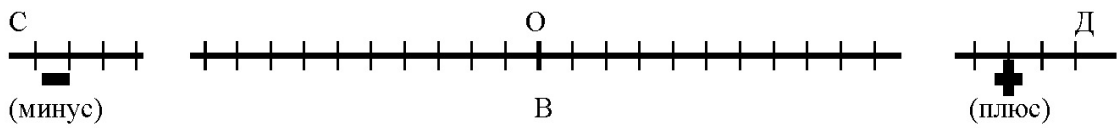

Бег 800, 1000 метраў выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна з высокага старту. Рэкамендуецца клас дзяліць на групу дзяўчынак і групу хлопчыкаў. Старт – групавы. Кожнаму навучэнцу даецца адна спроба. Не дапускаецца пераходзіць на крок, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Навучэнцам, якія парушылі названыя правілы, а таксама тым, хто не фінішаваў, вызначаецца нізкі ўзровень развіцця рухальных здольнасцей. Вынік бегу вымяраецца з дакладнасцю да 1 секунды.

6-мінутны бег выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна, якая папярэдне пазначаецца на кожныя 10 ці 20 метраў. Рэкамендуецца праводзіць забегі асобна сярод хлопчыкаў і дзяўчынак. Група хлопчыкаў (дзяўчынак) стартуе адначасова. Падчас бегу настаўнік лічыць колькасць кругоў, якія пераадолелі вучні. Па заканчэнні 6 мінут настаўнік падае гукавы сігнал (напрыклад, свісток), пасля якога вучні пераходзяць на крок, запомніўшы месца, дзе яны пачулі сігнал. Затым настаўнік кожнаму індывідуальна вылічвае даўжыню пераадоленай дыстанцыі з улікам колькасці поўных кругоў і той часткі бегавой дарожкі, дзе навучэнец перайшоў на крок.

Пры выкананні тэставага практыкавання не дапускаецца пераходзіць на крок, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Навучэнцам, якія парушылі названыя правілы, а таксама тым, хто не фінішаваў, вызначаецца нізкі ўзровень развіцця рухальных здольнасцей. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 10 метраў.

Табліца 6

Шкала ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей дзяўчынак II класа

№ п/п	Тэставае практыкаванне	Узроўні развіцця рухальных здольнасцей, балы									
		нізкі		ніжэйшы за сярэдні		сярэдні		вышэйшы за сярэдні		высокі	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бег 30 м (с)	7,6 і больш	7,4	7,1	6,9	6,7	6,6	6,4	6,3	6,1	6,0 і менш
2	Чаўночны бег 4 х 9 м (с)	13,9 і больш	13,6	13,1	12,9	12,6	12,4	12,2	12,0	11,8	11,4 і менш
3	Скачок у даўжыню з месца (см)	104 і менш	105	114	119	123	125	130	132	137	142 і больш
4	Падыманне тулава са становішча «лежачы на спіне» за 30 с (разоў)	10 і менш	13	14	16	17	18	19	20	21	24 і больш
5	Нахіл уперад (см)	–5 і менш	–3	0	2	4	5	7	9	11	12 і больш
6	6-мінутны бег (м) *або* бег 800 м (мін, с)	700 і менш	710	800	870	920	960	1000	1030	1080	1150 і больш
		6,41 і больш	6,40	6,09	5,55	5,40	5,28	5,15	5,01	4,48	4,34 і менш

Табліца 7

Шкала ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей хлопчыкаў II класа

№ п/п	Тэставае практыкаванне	Узроўні развіцця рухальных здольнасцей, балы									
		нізкі		ніжэйшы за сярэдні		сярэдні		вышэйшы за сярэдні		высокі	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бег 30 м (с)	7,2 і больш	7,0	6,9	6,7	6,6	6,4	6,3	6,1	6,0	5,8 і менш
2	Чаўночны бег 4 х 9 м (с)	13,4 і больш	13,1	12,8	12,6	12,3	12,0	11,8	11,6	11,4	11,0 і менш
3	Скачок у даўжыню з месца (см)	104 і менш	109	114	118	123	128	132	137	142	146 і больш
4	Віс на сагнутых руках (с)	1 і менш	3	6	8	11	13	16	18	21	23 і больш

5	Нахіл уперад (см)	–10 і менш	–8	–5	–3	–1	1	3	6	8	10 і больш
6	6-мінутны бег (м) *або*	760 і менш	770	890	950	1000	1030	1090	1130	1190	1220 і больш
	бег 1000 м (мін, с)	7,41 і больш	7,40	6,59	6,42	6,26	6,10	5,54	5,38	5,21	5,05 і менш

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Асновы бяспекі жыццядзейнасці»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

АСНОВЫ БЯСПЕКІ ЖЫЦЦЯДЗЕЙНАСЦІ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Найважнейшай састаўной часткай сістэмы грамадскай бяспекі ў Рэспубліцы Беларусь з’яўляецца навучанне падрастаючага пакалення асновам бяспекі жыццядзейнасці, што замацавана ў Дырэктыве Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь № 1 «Аб мерах па ўмацаванні грамадскай бяспекі і дысцыпліны» ад 11 сакавіка 2004 года.

Ключавая роля ў справе падрыхтоўкі падрастаючага пакалення да бяспечнай жыццядзейнасці адводзіцца ўстановам агульнай сярэдняй адукацыі, у якіх змест кожнага з вучэбных прадметаў уносіць свой уклад у фарміраванне ў вучняў сучаснага ўзроўню культуры бяспекі. Асаблівае месца займае вучэбны прадмет «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» (АБЖ), праз змест якога рэалізуецца падрыхтоўка вучняў да бяспечнай жыццядзейнасці ў рэальным навакольным асяроддзі – прыродным, тэхнагенным і сацыяльным. Толькі праз адукацыю можна забяспечыць павышэнне агульнага ўзроўню культуры насельніцтва краіны ў сферы бяспекі жыццядзейнасці і зніжэння адмоўнага ўплыву «чалавечага фактару» на бяспеку жыццядзейнасці асобы, грамадства і дзяржавы.

Мэта навучання АБЖ – фарміраванне ў вучняў вопыту бяспечных паводзін, развіццё асобасных, маральных і фізічных якасцей, якія гарантуюць бяспечныя паводзіны, і выхаванне адказных адносін да асабістай і грамадскай бяспекі.

Задачы навучання:

сфарміраваць уяўленні пра асновы бяспекі жыццядзейнасці;

забяспечыць засваенне ведаў пра здаровы лад жыцця;

спрыяць атрыманню практычнага вопыту па распазнаванні і ацэнцы разнастайных небяспечных і надзвычайных сітуацый навакольнага асяроддзя па характэрных прыметах іх з’яўлення, а таксама на аснове аналізу спецыяльнай інфармацыі, атрыманай з разнастайных крыніц;

развіць здольнасці ацэньваць небяспечныя сітуацыі, прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей;

сфарміраваць мадэлі бяспечных паводзін ва ўмовах паўсядзённага жыцця і ў розных небяспечных і надзвычайных сітуацыях.

Вучэбная праграма заснавана на ідэях асобасна-арыентаванага, дзейнаснага і кампетэнтнаснага падыходаў да адбору зместу адукацыі і арганізацыі адукацыйнага працэсу.

Асобасна-арыентаваны падыход мае на ўвазе стварэнне ўмоў для праявы і развіцця асобасных якасцей вучняў, уліку іх інтарэсаў, індывідуальных асаблівасцей і магчымасцей. Яго рэалізацыя забяспечыць дасягненне запланаваных вынікаў і створыць

аснову для самастойнага паспяховага засваення навучэнцамі ведаў пра небяспеку разнастайнага паходжання, меры па іх папярэджанні, ліквідацыі наступстваў; развіццё ўменняў прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей.

Рэалізацыя ідэй *дзейнаснага падыходу* дазволіць уключыць вучняў у самастойную вучэбна-пазнавальную дзейнасць, у навучанне яе прыёмам. Толькі праз уласную актыўную дзейнасць вучань зможа спасцігаць асновы бяспечнай жыццядзейнасці, развіваць і ўдасканальваць асобасныя якасці, неабходныя для бяспечных паводзін у розных жыццёвых сітуацыях.

Рэалізацыя *кампетэнтнаснага падыходу* да адбору зместу адукацыі і арганізацыі адукацыйнага працэсу па АБЖ забяспечыць падрыхтоўку вучняў да жыцця, фарміраванне ў іх *ключавых кампетэнцый у сферы бяспекі жыццядзейнасці:*

каштоўнасна-сэнсавыя – здольнасць бачыць і разумець навакольны свет, арыентавацца ў ім, вызначаць і ацэньваць разнастайныя небяспечныя і надзвычайныя сітуацыі навакольнага асяроддзя, усведамляць, што найвышэйшая каштоўнасць грамадства – чалавек, яго жыццё і здароўе; валоданне ўменнем прымаць рашэнні, ацэньваць свае паводзіны, рысы свайго характару;

вучэбна-пазнавальныя – валоданне ўменнямі вызначаць мэты пазнавальнай дзейнасці па АБЖ; валоданне ўменнямі весці сябе бяспечна ў найбольш тыповых сітуацыях дарожнага руху, прымяняць веды пажарнай бяспекі пры ўзгараннях у асобных памяшканнях кватэры, пры ўзгаранні электрапрыбораў; здольнасць вызначаць прычынна-выніковыя сувязі таго, што адбываецца ў навакольным асяроддзі; валоданне ўменнем самастойна выконваць разнастайныя творчыя работы, праекты;

камунікатыўныя – валоданне ўменнямі самастойна ўступаць у кантакт з любым суразмоўцам, выконваць нормы і правілы зносін, слухаць суразмоўцу, выказваючы павагу і цярпімасць да чужога пункту погляду, па магчымасці пазбягаць або граматна вырашаць канфлікты ў зносінах з равеснікамі, змяняць пры неабходнасці свае маўленчыя паводзіны, карэктна завяршаць сітуацыю зносін; валоданне навыкамі працы ў групе; здольнасць заўважаць небяспечныя сітуацыі пры зносінах з іншымі людзьмі;

інфармацыйныя – здольнасць свядома ўспрымаць інфармацыю, што распаўсюджваецца па каналах СМІ; валоданне ўменнем аналізаваць атрыманую з дапамогай рэальных аб'ектаў (тэлевізара, магнітафона, тэлефона, факса, камп'ютара, прынтара, мадэма) і інфармацыйных тэхналогій (аўдыя- і відэазапісаў, электроннай пошты, СМІ, інтэрнэту) інфармацыю з пазіцыі задачы, якая рашаецца, рабіць высновы з мэтай пазбегнуць ашуканства, падману, небяспечных кантактаў з незнаёмцамі ў інтэрнэце;

асобаснага самаўдасканалення – наяўнасць асобасных якасцей, якія гарантуюць бяспечныя паводзіны ў розных жыццёвых сітуацыях;

здароўезберагальныя – валоданне навыкамі асабістай гігіены; наяўнасць патрэбы выконваць нормы здаровага ладу жыцця; наяўнасць вопыту арыентавання ў прадуктах харчавання; здольнасць адрозніваць карысныя і шкодныя звычкі; валоданне элементарнымі спосабамі аказання першай дапамогі.

Праблематыка бяспекі ахоплівае многія сферы чалавечай дзейнасці і з'яўляецца вынікам узаемадзеяння людзей з навакольным асяроддзем, светам і чалавецтвам у цэлым. Вучэбнай праграмай вызначаны для разгляду наступныя зместавыя лініі з галін бяспекі жыццядзейнасці: асабістая і калектыўная бяспека; распазнаванне і ацэнка розных небяспечных і надзвычайных сітуацый, абарона ад іх; навакольнае асяроддзе і бяспека ў ім; стаўленне да здароўя і здаровага ладу жыцця.

Пры адборы зместу вучэбнай праграмы і яе пабудове ўлічаны педагагічныя прынцыпы адукацыйнага працэсу ў сферы асноў бяспекі жыццядзейнасці: *мінімізацыя тэарэтычных звестак* з улікам іх значнасці для практыкі; *бесперапыннасць навучання з II па VIII клас* і *паступовае павелічэнне інфармацыйнай і выхаваўчай нагрузкі* вучняў у сферы асноў бяспекі жыццядзейнасці з улікам іх узроставых асаблівасцей і ўзроўню падрыхтоўкі па астатніх вучэбных прадметах.

Агульным прынцыпам пабудовы вучэбнай праграмы, што аб'ядноўвае яе раздзелы, з'яўляецца *прынцып пашырэння сацыяльнага вопыту бяспечнай жыццядзейнасці* вучняў.

Вучэбны матэрыял у вучэбнай праграме прадстаўлены сістэмай паняццяў, азначэнняў, правіл, якія складаюць тэарэтычную базу для фарміравання ў вучняў вопыту бяспечных паводзін у паўсядзённым жыцці.

Спецыфіка вучэбнага прадмета «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» раскрываецца ў назве і змесце яго раздзелаў:

I. «Асабістая і калектыўная бяспека»;

II. «Засцярога ад надзвычайных сітуацый»;

III. «Навакольнае асяроддзе і бяспека»;

IV. «Здаровы лад жыцця».

Змест кожнага раздзела складзены з апорай на вопыт практычнай дзейнасці вучняў II класа, узровень іх агульнага развіцця. У кожнага раздзела свае задачы. Аднак іх комплекснае рашэнне дазваляе дасягнуць мэты вучэбнага прадмета.

Галоўнымі задачамі раздзела «Асабістая і калектыўная бяспека» з'яўляюцца: азнаямленне вучняў з асноўнымі відамі бяспекі жыццядзейнасці (транспартнай, антыкрымінальнай, псіхалагічнай, сацыяльнай); развіццё ў іх індывідуальных якасцей, якія гарантуюць асабістую бяспеку; назапашванне практычнага вопыту па распазнаванні і ацэнцы разнастайных небяспечных і надзвычайных сітуацый навакольнага асяроддзя (ва ўстанове адукацыі, у дамашніх умовах, у транспартных сродках, на дарогах, у двары, у прыродзе) па характэрных прыметах іх з'яўлення. Змест раздзела «Асабістая і калектыўная бяспека» дазваляе не толькі пазнаёміць вучняў з правіламі паводзін дома ў выпадку адстутнасці дарослых, з правіламі паводзін у выпадку выяўлення безгаспадарчых ці падазроных прадметаў, пашырыць уяўленні пра ўзаемаадносіны з равеснікамі, пра чужых, незнаёмых людзей і паводзіны пры сустрэчы з такімі людзьмі, але і сфарміраваць мадэлі бяспечных паводзін ва ўмовах паўсядзённага жыцця.

У сістэме асабістай і калектыўнай бяспекі асаблівае месца займае транспартная бяспека, абумоўленая пастаянным ростам колькасці ахвяр аўтамабільных аварый, лётных здарэнняў, катастроф на моры і чыгунцы. У вучэбнай праграме ў раздзеле «Асабістая і калектыўная бяспека» адведзена значная колькасць гадзін на разгляд пытанняў асабістай і калектыўнай бяспекі на дарогах, у транспартных сродках у розныя поры года.

Асабістая і калектыўная (грамадская) бяспека складае базавы сэнс паняцця «бяспека жыццядзейнасці», якое можна вызначыць як бяспечнае ўзаемадзеянне чалавека з асяроддзем пражывання. У сувязі з гэтым пытанні асабістай і калектыўнай бяспекі разглядаюцца ва ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы з пункту погляду тэматыкі і задач раздзелаў.

Змест раздзела «Засцярога ад надзвычайных сітуацый» уключае сістэму ведаў пра надзвычайныя сітуацыі, цесную ўзаемасувязь паміж станам навакольнага асяроддзя, створанай чалавекам тэхнасферай, сацыяльнай сферай і катастрофамі.

У раздзел «Засцярога ад надзвычайных сітуацый» састаўной часткай увайшоў матэрыял аб пажарнай бяспецы. Змест раздзела накіраваны на развіццё ў вучняў здольнасці ацэньваць небяспечныя сітуацыі, прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей, весці сябе так, каб не зрабіцца прычынай небяспечных сітуацый.

У працэсе вывучэння раздзела «Навакольнае асяроддзе і бяспека» вучні атрымаюць навыкі бяспечных паводзін у найбліжэйшым асяроддзі (у доме, двары, установах адукацыі, на вадаёмах і каля іх у розныя поры года, у прыродных умовах, пры сустрэчы з жывёламі), якія змогуць выкарыстоўваць у практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці. Вучні навучацца быць пільнымі і асцярожнымі, а ў выпадку неабходнасці аператыўна і правільна звяртацца (выклікаць) у адпаведныя службы экстранай дапамогі.

Раздзел «Здаровы лад жыцця» рашае задачы маральнага выхавання навучэнцаў, атрымання імі сістэматызаваных уяўленняў пра асабістае здароўе, здаровы лад жыцця, фарміраванне індывідуальнай сістэмы здаровага ладу жыцця, захавання і ўмацавання здароўя. У вучэбнай праграме надаецца ўвага фарміраванню карысных звычак. Асобна прадстаўлены матэрыял пра шкодныя звычкі (курэнне тытуню, ужыванне наркатычных

рэчываў і алкаголю): яны разглядаюцца з пункту погляду ўплыву на здароўе і з пункту погляду наступстваў, да якіх могуць прывесці.

Настаўнік мае права змяніць паслядоўнасць вывучэння раздзелаў і тэм для кожнага класа з улікам мясцовых умоў і наяўнасці матэрыяльна-тэхнічнай базы пры ўмове захавання цэласнасці сістэмы падрыхтоўкі вучняў, не парушаючы пры гэтым логікі вывучэння.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (34 г)

Раздзел «Асабістая і калектыўная бяспека» (16 г)

Правілы дарожнага руху (12 г)

Азнаямленне з асноўнымі паняццямі правіл дарожнага руху

Дарожны рух, удзельнік дарожнага руху (вадзіцель, пасажыр, пешаход). Элементы дарогі: праезная частка, астравок бяспекі, тратуар, пешаходны пераход (наземны, падземны, надземны), пешаходная дарожка, пункт прыпынку маршрутных транспартных сродкаў. Транспартныя сродкі: аўтамабіль (легкавы аўтамабіль, грузавы аўтамабіль, аўтобус); веласіпед; колавы трактор; прычэп; мапед; матацыкл; трамвай; тралейбус; гужавы транспартны сродак; транспартны сродак аператыўнага прызначэння. Ступень небяспечнасці кожнага з іх (пп. 2.17, 2.77, 2.8, 2.44, 2.46, 2.55, 2.42, 2.72, 2.49, 2.47, 2.78, 2.1, 2.2, 2.5, 2.22, 2.27, 2.28, 2.54, 2.67, 2.71, 2.13 п. 2 Правіл).

Бяспечны маршрут у школу і са школы дамоў

Перамяшчэнне ў школу і са школы дамоў, выкарыстанне святлоадбівальных элементаў. Схемы індывідуальных маршрутаў («дом – школа – дом»), патэнцыяльныя небяспечнасці на іх.

Святлафор

Віды святлафораў. Сігналы святлафора, іх прызначэнне. Абавязак удзельнікаў дарожнага руху кіравацца сігналамі святлафора (п. 39, 42 і дадатак 1 да Правіл).

Надвор'е, пара года і дарога

Уплыў пары года, умоў надвор'я і часу сутак на бяспеку дарожнага руху. Правілы бяспечных паводзін пры руху на дзіцячых веласіпедах, роліках, лыжах, санках і каньках.

Знаёмства з дарожнымі знакамі і дарожнай разметкой (на ўзроўні азнаямлення)

Дарожныя знакі: «Пешаходная дарожка», «Канец пешаходнай дарожкі»; «Пешаходны пераход», «Падземны пешаходны пераход», «Надземны пешаходны пераход»; «Веласіпедная дарожка», «Канец веласіпеднай дарожкі»; «Жылая зона», «Канец жылой зоны»; «Пункт прыпынку» (дарожныя знакі 4.6.1, 4.6.2, 5.16.1, 5.16.2, 5.17.1, 5.17.2, 5.17.3, 5.17.4, 4.5.1, 4.5.2, 5.38, 5.39, 5.12.1, 5.12.2, 5.13.1, 5.13.2, 5.14.1 – дадатак 2 да Правіл, гарызантальная дарожная разметка 1.29–1.31 – дадатак 3 да Правіл).

Паводзіны на пункце прыпынку маршрутных транспартных сродкаў

Аўтобус, тралейбус, трамвай – маршрутныя транспартныя сродкі. Зона пункта прыпынку. Правілы паводзін на пасадачных пляцоўках пры чаканні, па прыбыцці і пры адпраўцы маршрутных транспартных сродкаў. Пасадка ў маршрутны транспартны сродак, паводзіны ў ім і выхад з яго. Правілы пераходу дарогі пры высадцы з маршрутнага транспартнага сродку. Староннія прадметы і бяспека дарожнага руху (пп. 2.25, 18.4, п. 23, 24 Правіл).

Агульныя правілы пераходу праезнай часткі дарогі

Пераход праезнай часткі дарогі ў спецыяльна абазначаных для пераходу месцах (п. 17 Правіл, дадатак 1 да Правіл, дарожныя знакі 5.16.1, 5.16.2, дадатак 2 і лініі дарожнай разметкі 1.14.1–1.14.3, дадатак 3 да Правіл). Пераход праезнай часткі ў дварыі.

Дарожная разметка на пешаходным пераходзе

Прызначэнне гарызантальной дарожнай разметкі. Сувязь паміж значэннем гарызантальнай дарожнай разметкі, дарожных знакаў і сігналамі святлафораў на пешаходным пераходзе. Паўтарэнне асноўных правіл пераходу праезнай часткі дарогі (п. 17, 39, 42, 114 Правіл, дадатак 1 да Правіл, дарожныя знакі 5.16.1, 5.16.2, дадатак 2 і

лініі гарызантальнай дарожнай разметкі 1.14.1–1.14.3, 1.15, 1.17.1, 1.17.2, дадатак 3 да Правіл).

Асабістая бяспека (4 г)

Бяспечнае асяроддзе дома

Азнаямленне з паняццямі «небяспечнасць», «бяспека». Паводзіны дома ў выпадку адсутнасці дарослых. Дзеянні пры званку ў дзверы, спробе пранікнення ў кватэру чужога чалавека.

Спосабы захоўвання ключа ад дома. Адрас і тэлефон – канфідэнцыйная інфармацыя.

Правілы міжасобасных адносін

Спрэчка з сябрамі – крыніца небяспечнасці. Маўленчыя канфлікты і іх вырашэнне.

Правілы паводзін у выпадку знаходжання безгаспадарчых ці падазроных прадметаў

Безгаспадарчыя ці падазроныя прадметы. Дзеянні пры знаходжанні безгаспадарчых, падазроных, выбуханебяспечных прадметаў.

Раздзел «Засцярога ад надзвычайных сітуацый» (5 г)

Пажарная бяспека

Азнаямленне з надзвычайнымі сітуацыямі (на ўзроўні ўяўленняў)

Агонь карысны і небяспечны

Агульныя звесткі аб працэсе гарэння (на ўзроўні ўяўленняў), пажары і яго развіцці. Карысць, якую прыносіць агонь чалавеку. Уменне чалавека выкарыстоўваць агонь на карысць. Шкод, які наносіць агонь, што выйшаў з-пад кантролю.

Пажары ад гульняў дзяцей з агнём

Пажаранебяспечныя гульні дзяцей. Пажары, што ўзнікаюць ад гульняў дзяцей з запалкамі, запальнічкамі, іншымі прадметамі, якія могуць стаць прычынай узгарання ў доме. Наступствы пажараў. Меры па іх папярэджанні.

Папярэджанне пажараў і траўмаў у быце

Узнікненне пажараў ад электрапрыбораў (на ўзроўні ўяўленняў). Навыкі правільнага карыстання электрапрыборамі (уключэнне, выключэнне). Правілы паводзін, якія дазваляюць пазбегнуць апёкаў і траўмаў у кватэры (доме), у памяшканнях малой плошчы.

Спосабы паведамлення пра неабходнасць аказання дапамогі пры пажары

Выклік пажарнай службы па тэлефоне. Звесткі, якія пры гэтым неабходна паведаміць. Іншыя спосабы паведамлення: зварот да дарослых (суседзяў, прахожых), падача сігналу аб сваім месцы знаходжання пасля прыбыцця пажарнай службы. Шкод, што наносіцца падманным выклікам.

Раздзел «Навакольнае асяроддзе і бяспека» (5 г)

Правілы бяспечных паводзін на вадзе

Возера, рэкі, іншыя прыродныя вадаёмы, басейны, аквапаркі, ванны. Правілы бяспечных паводзін пры купанні. Небяспечнасць знаходжання каля вадаёмаў у розныя поры года.

Бяспечныя паводзіны дома

Мачымыя небяспечнасці ў жылых і адміністрацыйных памяшканнях, небяспечнасць вышыні. Бяспечныя і небяспечныя прадметы ў доме (газавая і электрычная пліты, прас, сталовыя прылады, інструменты для рукадзелля і дробнага рамонту). Бяспечное абыходжанне з прадметамі хатняга ўжытку.

Паводзіны на лесвічнай пляцоўцы, па-за памяшканнем, якое выпадкова замкнулася (кватэра, ліфт, дача). Паводзіны з суседзямі і чужымі людзьмі. Бяспека пры ўваходзе ў пад’езд, ліфт. Паводзіны ў ліфце.

Бяспечныя паводзіны ў двары

Бяспечныя гульні ў двары. Гульнявая пляцоўка. Арэлі і бяспека. Небяспечнасці ў склепах, ліфтах, на гарышчах. Паводзіны з чужымі людзьмі. Месца асаблівай небяспечнасці (драбіны, ачышчальныя збудаванні, калодзежы, траншэі).

Бяспечнае асяроддзе ва ўстанове адукацыі

Калідоры, класы і іншыя памяшкання, іх прызначэнне. Бяспечнае абыходжанне з прадметамі ў класе. Бяспечныя паводзіны ў класе (у калідорах, на лесвіцах, у гардэробе, на прышкольнай тэрыторыі). Правілы захавання асабістых рэчаў.

Хатнія жывёлы

Хатнія жывёлы ў горадзе і свойскія ў сельскай мясцовасці. Выпадкі агрэсіўнасці і шаленства жывёл. Магчымасць траўмаў ад жывёл і іх наступствы. Меры бяспекі пры абыходжанні і догляд хатніх жывёл.

Раздзел «Здаровы лад жыцця» (8 г)

Актыўныя формы здаровага ладу жыцця

Значэнне рэжыму дня, ранішняй гімнастыкі і загартоўвання для здароўя. Адзенне па сезоне. Роля заняткаў фізкультурай і спортам.

Правілы гігіены

Асабістая гігіена, мыццё рук. Шляхі перадачы інфекцыйных захворванняў. Прафілактыка захворванняў, выкліканых паразітамі.

Харчаванне і здароўе

Здаровае харчаванне. Прафілактыка пераядання. Гігіена харчавання.

Карысныя і шкодныя звычкі

Карысныя звычкі і іх уплыў на здароўе. Пагубныя наступствы шкодных звычак (уплыў алкаголю і наркотыкаў на здароўе і паводзіны чалавека; шкод, які наносіцца курэннем здароўю чалавека).

Парадак выкліку «хуткай дапамогі»

Навучанне парадку выкліку «хуткай дапамогі»: паведамленне прозвішча, імя, апісання месца здарэння, нумара ўстановы адукацыі, дамашняга адраса. Адказнасць за падманны выклік.

Асобасныя вынікі вучэбнай дзейнасці:

разуменне значнасці ведаў пра бяспечныя паводзіны і выкананне правіл дарожнага руху для бяспечнай жыццядзейнасці;

разуменне значнасці выканання правіл бяспекі падчас руху ў школу і са школы дамоў;

здольнасць вызначаць патэнцыйна небяспечныя месцы, усведамленне небяспечнасці іх самастойнага наведвання;

здольнасць вызначаць патэнцыйна небяспечныя прадметы ў побыце;

здольнасць адрозніваць небяспечныя сітуацыі і адэкватна дзейнічаць для гарантавання ўласнай бяспекі;

наяўнасць такіх якасцей асобы, як уважлівасць і асцярожнасць;

усведамленне неабходнасці ўзаемадзеяння з дарослымі пры ўзнікненні небяспечных сітуацый;

здольнасць выконваць патрабаванні дарослых у небяспечных сітуацыях.

Прадметныя вынікі вучэбнай дзейнасці:

разуменне ўзаемасувязі паміж небяспечнай сітуацыяй і неабходнасцю выкарыстоўваць веды пра меры па яе папярэджанні;

здольнасць прымяняць веды, атрыманыя пры вывучэнні іншых прадметаў, для разумення і аналізу патэнцыйных небяспечнасцей навакольных з'яў;

наяўнасць вопыту бяспечных паводзін у выпадку ўзнікення небяспечнай сітуацыі ў непасрэднай зоне пастаяннага пражывання (кватэра, двор) і часовага знаходжання;

уменне весці сябе бяспечна ў найбольш тыповых сітуацыях дарожнага руху;

уменне граматна прымяняць веды пажарнай бяспекі ў выпадках ўзгарання ў асобных памяшканнях кватэры, пры ўзгаранні электрапрыбораў;

здольнасць адрозніваць небяспечныя сітуацыі пры абыходжанні з іншымі людзьмі;

уменне весці сябе бяспечна пры знаходжанні дома без дарослых, па-за домам у суправаджэнні дарослых;

уменне самастойна эвакуіравацца з памяшкання пры ўзнікненні небяспечнасці;

уменне выклікаць пажарную службу і «хуткую дапамогу».

Змест вучэбнага прадмета «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» для II класа абумоўлівае выкарыстанне наступных **відаў і спосабаў дзейнасці**:

рэгулятыўныя: складанне плана і паслядоўнасці дзеянняў пры рашэнні сітуацыйных задач; ацэнка вынікаў сваёй дзейнасці; пастаноўка мэт; мадэляванне сітуацый з праяўленнем бяспечных паводзін ва ўмовах паўсядзённага жыцця; складанне пад кіраўніцтвам настаўніка схем, інструкцый, алгарытмаў бяспечных паводзін; аналізу спецыяльнай інфармацыі, якая атрымліваецца з разнастайных крыніц; трэнінг па правільным выкліку па тэлефоне пажарнай службы і «хуткай дапамогі»;

камунікатыўныя: адказы на пытанні па змесце праслуханай інфармацыі; уключэнне ў дыялог, удзел у абмеркаванні пытанняў; выказыванне свайго пункту погляду і ўлік пункту погляду іншых людзей; доказ уласнага пункту погляду; планаванне вучэбнага супрацоўніцтва з настаўнікам і равеснікамі; выкананне разнастайных сацыяльных роляў у калектыве;

пазнавальныя: успрыманне на слых інфармацыі; успрыманне візуальнай інфармацыі; распазнаванне разнастайных небяспечных і надзвычайных сітуацый навакольнага асяроддзя (ва ўстанове адукацыі, у хатніх умовах, у транспартных сродках, на дарогах, у двары, у прыродзе) па характэрных прыметах іх з'яўлення; знаёмства з новымі паняццямі; разгляд, аналіз і рашэнне сітуацыйных задач (з выкарыстаннем слайдаў мультымедыйнай прэзентацыі), звязаных з дарожным рухам, з пажарнай бяспекай; аналіз аб'ектаў, выбар падстаў і крытэрыяў для параўнання; правядзенне назіранняў; вывучэнне правіл дарожнага руху, правіл бяспечных паводзін удзельнікаў дарожнага руху на дарогах, у транспартных сродках, вывучэнне правіл пажарнай бяспекі, бяспечных паводзін дома ў выпадку адсутнасці дарослых, паводзін у выпадку знаходжання безгаспадарчых ці падазроных прадметаў, правіл паводзін пры сустрэчы з незнаёмымі людзьмі, правіл здаровага ладу жыцця; практыкумы па набыцці звычкі выконваць правілы дарожнага руху ў якасці і пешахода, і пасажыра; маляванне і расфарбоўванне ў адпаведнасці з тэмай урока; выкананне тэматычных гульнявых практыкаванняў; самастойнае выкананне заданняў у адпаведнасці з тэматыкай вучэбнай праграмы, творчых заданняў.

Для дыягностыкі сфарміраванасці ўменняў і навыкаў рэкамендуюцца наступныя ***формы кантролю***: франтальнае апытанне; індывідуальнае апытанне; практыкум; тэсціраванне.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з рускай мовай навучання і выхавання

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Ва ўмовах інфармацыйнага грамадства асаблівай увагі ў працэсе навучання беларускай мове на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі патрабуе развіццё моўнай асобы, яе здольнасцей і творчага патэнцыялу, неабходных для актыўнай дзейнасці, сацыяльнага самавызначэння і самарэалізацыі.

Мэта навучання – авалоданне навучэнцамі камунікатыўнымі ўменнямі і навыкамі, неабходнымі для эфектыўнага выкарыстання мовы ў розных сітуацыях зносін, развіццё іх творчага патэнцыялу, далучэнне праз мову да культурных традыцый беларускага народа.

Задачы навучання беларускай мове ў I–IV класах:

1) у межах *моўнай* кампетэнцыі:

асэнсаванне тэксту, сказа, слова і гука з пункту погляду іх функцыянавання;

авалоданне графікай беларускай мовы;

засваенне фанетычных, лексічных і граматычных ведаў для прымянення іх у маўленчай дзейнасці;

узбагачэнне слоўнікавага запасу навучэнцаў, засваенне вымаўленчых нормаў, правілаў правапісу;

2) у межах маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі:

фарміраванне камунікатыўных уменняў і навыкаў навучэнцаў;

развіццё практычных уменняў і навыкаў выкарыстання беларускай мовы ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці;

развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў;

3) у межах лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцый:

фарміраванне пачуццёва-вобразнага ўспрымання беларускай мовы і ўмення адрозніваць яе ад рускай мовы;

асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай культурнай каштоўнасці;

фарміраванне асэнсаванага ўспрымання беларускай літаратурнай мовы як сродку замацавання культурных традыцый, маральных каштоўнасцей грамадства;

засваенне правіл маўленчага этыкету, сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін;

фарміраванне ў навучэнцаў пачуцця прыгажосці, мілагучнасці, выразнасці, эстэтычнай вартасці беларускай мовы.

Напрамкі навучання

Працэс развіцця асобы вучня пры навучанні беларускай мове павінен быць узаемазвязаным і садзейнічаць рэалізацыі наступных напрамкаў: ***моўнага*** (засваенне сістэмы мовы, заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы), ***маўленчага*** (авалоданне спосабамі перадачы думкі сродкамі мовы ў вуснай і пісьмовай формах, у розных відах маўленчай дзейнасці: чытанні, слуханні, гаварэнні, пісьме), ***камунікатыўнага*** (авалоданне культурай маўлення, правіламі маўленчых зносін, уменнямі ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных відаў), ***лінгвакультуралагічнага*** (асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы), ***сацыякультурнага*** (засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін, культурных каштоўнасцей беларускага народа і агульначалавечых каштоўнасцей, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету).

У аснову пабудовы курса беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі кладуцца зыходныя палажэнні *кампетэнтнаснага, лінгвакультуралагічнага, камунікатыўна-дзейнаснага і асобасна арыентаванага падыходаў.*

Кампетэнтнасны падыход у навучанні мове прадугледжвае разам з атрыманнем ведаў аб мове развіццё ўменняў аналізаваць і сістэматызаваць моўную інфармацыю, прымяняць яе ў маўленчай дзейнасці ў адпаведнасці з асобаснымі запатрабаваннямі для рашэння вучэбных, пазнавальных, практычных і камунікатыўных задач. Рэалізацыя гэтага падыходу мае на ўвазе фарміраванне ў навучэнцаў шэрагу кампетэнцый. Кампетэнцыі ў моўнай адукацыі адлюстроўваюць здольнасць рэалізацыі моўных ведаў і ўменняў праз маўленчую дзейнасць у розных сітуацыях зносін, у тым ліку ў працэсе навучання. Асаблівасцю кампетэнтнаснага падыходу з'яўляецца метапрадметнасць – установка на фарміраванне ў навучэнцаў універсальных (агульнавучэбных) уменняў, галоўнымі з якіх з'яўляюцца ўменні мэтамеркавання, планавання, кантролю, ацэнкі (рэгулятыўныя).

Змест кампетэнцый, якія фарміруюцца пры вывучэнні беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі:

моўная кампетэнцыя ўключае веды аб сістэме мовы, яе адзінках (тэкст, сказ, слова, гукі мовы) і правілах іх функцыянавання ў маўленні; уменні вылучаць адзінкі мовы, праводзіць розныя віды разбору (гука-літарны, разбор слова па саставе, па часцінах мовы, разбор па членах сказа); валоданне нормамі беларускай літаратурнай мовы;

маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя ўключае валоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці; фарміраванне маўленчых паводзін, адэкватных мэтам і сітуацыям зносін; уменні выкарыстоўваць лексічныя адзінкі ў адпаведнасці з іх значэннем, выбіраць патрэбную моўную форму і спосабы выказвання думкі ў залежнасці ад умоў камунікацыі;

лінгвакультуралагічная кампетэнцыя ўключае асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету;

сацыякультурная кампетэнцыя ўключае ўсведамленне ролі беларускай мовы ў жыцці чалавека, паважлівае стаўленне да культуры і мовы беларускага народа і іншых народаў, засваенне сістэмы агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей, засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін.

Працэс навучання беларускай мове скіраваны на дасягненне наступных метапрадметных вынікаў навучання:

уменне ўспрымаць і асэнсоўваць вучэбны матэрыял, які прад'яўляецца ў вербальнай форме, выдзяляць галоўнае ў ім, рацыянальна запамінаць, выконваць разумовыя аперацыі;

уменне выкарыстоўваць маўленчыя сродкі і сродкі інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій для рашэння камунікатыўных і пазнаваўчых задач;

уменне працаваць з вучэбнай кнігай, іншымі друкаванымі і аўдыявізуальнымі крыніцамі інфармацыі;

уменне працаваць з інфармацыяй (пошук, прымяненне, захаванне), рыхтаваць сваё выступленне і выступаць з аўдыя-, відэа- і графічным суправаджэннем;

уменне слухаць суразмоўцу і весці дыялог, прызнаваць наяўнасць розных пунктаў погляду, выказваць сваё меркаванне і аргументаваць яго.

Сістэмна-функцыянальны падыход забяспечвае засваенне вучнямі моўных сродкаў, адбор і арганізацыю моўнага матэрыялу для авалодання *моўнай кампетэнцыяй.*

Лінгвакультуралагічны падыход да навучання прадугледжвае рэалізацыю задач фарміравання культурнага чалавека сродкамі беларускай мовы, паколькі яна з'яўляецца нацыянальнай каштоўнасцю, праяўленнем культуры народа. У логіцы лінгвакультуралагічнага падыходу мова разумеецца не толькі як сродак назапашвання ведаў і фарміравання ўменняў і навыкаў, але і як сродак станаўлення асобы навучэнца, усведамлення ім прыналежнасці да свайго народа, сваёй краіны. Праз мову адбываецца далучэнне асобы да светапогляду народа, яго гісторыі, культуры, сістэмы маральных і духоўных каштоўнасцей.

Лінгвакультуралагічны падыход рэалізуецца пры вывучэнні фактаў мовы розных узроўняў (фанетычных, лексічных, граматычных, узроўню тэксту) і знаходзіць у іх пацвярджэнне асаблівасцей узаемасувязі мовы і культуры. Важнейшым спосабам выражэння культуралагічнай інфармацыі на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца культурнае (намінатыўнае, эмацыянальнае, экспрэсіўнае, ацэначнае, вобразнае, матывацыйнае) значэнне вывучаемых адзінак мовы (слоў, прыказак, прымавак, формул маўленчага этыкету, тэкстаў культуразнаўчага характару). *Лінгвакультуралагічны падыход* садзейнічае фарміраванню ў вучняў *лінгвакультуралагічнай и сацыякультурнай кампетэнцый*.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход да навучання беларускай мове прадугледжвае такую арганізацыю працэсу навучання, якая максімальна набліжаецца да рэальнага працэсу маўленчых зносін. Аб'ектам навучання становіцца маўленчая дзейнасць ва ўсіх яе відах. У аснове навучання знаходзяцца рэальныя маўленчыя дзеянні навучэнцаў, якія накіраваны не толькі на ўспрыманне і разуменне вусных і пісьмовых выказванняў на

беларускай мове, але і на стварэнне беларускамоўных тэкстаў. Гэта садзейнічае развіццю маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі.

Паколькі навучанне мове разглядаецца як культурны працэс, сутнасць якога заключаецца ў гуманістычным і творчым узаемадзеянні ўсіх яго ўдзельнікаў, яно грунтуецца на асноўных палажэннях *асобасна арыентаванага падыходу*. Гэты падыход характарызуецца тым, што у цэнтры навучальнай дзейнасці знаходзіцца асоба навучэнца (яго развіццё, задавальненне адукацыйных запатрабаванняў, інтарэсаў, творчых магчымасцяў).

Прынцыпы адбору зместу навучання:

сістэмна-функцыянальны прынцып прадугледжвае цэласнае адлюстраванне ў змесце навучання шматузроўневасці моўнай сістэмы і характарыстыку функцыянальных магчымасцей моўных адзінак кожнага ўзроўню (роля, якую яны выконваюць у маўленні);

прынцып мінімізацыі моўнага матэрыялу патрабуе адбіраць матэрыял з улікам яго значнасці для дасягнення пастаўленых мэт і задач навучання на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі;

камунікатыўны прынцып азначае, што працэс навучання патрэбна забяспечыць адпаведным зместам для авалодання вучнямі ўсімі відамі маўленчай дзейнасці (аўдзіраванне, гаварэнне, чытанне, пісьмо);

прынцып тэкстацэнтрызму мае на ўвазе адбор зместу навучання, які павінен забяспечыць арганізацыю адукацыйнага працэсу на аснове тэксту.

Змест вучэбнага прадмета «Беларуская мова» складаюць:

1. Моўныя веды, уменні і навыкі (веды аб сістэме моўных адзінак і заканамернасцях іх функцыянавання, фанетыка-артыкуляцыйныя навыкі, лексічныя, лексіка-граматычныя, арфаграфічныя і пунктуацыйныя ўменні і навыкі).

2. Маўленчыя ўменні і навыкі (уменні і навыкі ў розных відах маўленчай дзейнасці: аўдзіраванні, чытанні, гаварэнні, пісьмовым маўленні).

3. Камунікатыўныя ўменні і навыкі (уменні і навыкі выкарыстання розных відаў маўленчай дзейнасці ў пэўных маўленчых сітуацыях).

4. Агульныя звесткі пра беларускую мову, формы яе існавання і сферы ўжывання, культурную і эстэтычную самакаштоўнасць беларускай мовы.

5. Традыцыйны маўленчы этыкет, моўная норма, міжмоўная аманімія.

Сістэма развіцця маўлення скіравана на авалоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці, фарміраванне ў навучэнцаў здольнасці разумець праслуханае ці прачытанае маўленчае паведамленне на беларускай мове, ствараць вуснае выказванне на беларускай мове для задавальнення камунікатыўнага намеру, паступовае авалоданне пісьмовым маўленнем. Для дасягнення пастаўленай мэты змест сістэмы развіцця маўлення прадстаўлены ў трох кірунках:

фарміраванне правільнага ўспрымання і разумення беларускай мовы пры слуханні і чытанні;

фарміраванне ўменняў гаварэння;

фарміраванне ўменняў пісьмовага маўлення.

Змест навучання па кожным кірунку размяркоўваецца з паступовым ускладненнем у кожным наступным класе і вызначае асноўныя віды вучэбнай работы, якімі павінны авалодаць навучэнцы на працягу ўсяго вучэбнага года. Гэтыя віды работы пададзены ў вучэбнай праграме ў канцы кожнага раздзела. Развіццё маўлення адбываецца праз павелічэнне самастойнасці навучэнцаў пры выкананні заданняў і практыкаванняў.

Навучанне беларускай мове пачынаецца з **падрыхтоўчага** перыяду (I клас, вусны курс). Яго дамінуючымі задачамі з'яўляюцца фарміраванне ўменняў асэнсаванага ўспрымання беларускага маўлення на слых, выхаванне ў навучэнцаў актыўнай слухацкай пазіцыі, тактоўнага слухача, выпрацоўка вымаўленчых навыкаў, прапедэўтыка навучання чытанню па-беларуску, забеспячэнне станоўчага эмацыянальнага фону і матывацыі вывучэння беларускай мовы. Практычнае авалоданне лексічным багаццем мовы ажыццяўляецца ў час суразмоўніцтва па змесце пачутага ці прачытанага тэксту, у працэсе

вядзення дыялогаў. У час суразмоўніцтва адбываецца азнаямленне навучэнцаў з маўленчым этыкетам.

Вывучэнне беларускай мовы працягваецца інтэграваным **уступным курсам** (пачатак II класа). Вядучай задачай гэтага курса з'яўляецца навучанне чытанню. На працягу ўступнага курса ўрокі маюць інтэграваны характар і праводзяцца без падзелу на ўрокі мовы і літаратурнага чытання. Адначасова з навучаннем чытанню навучэнцы авалодваюць графічнай сістэмай беларускай мовы, працягваюць практыкавацца ва ўспрыманні тэкстаў на слых, удасканальваюць вымаўленчыя навыкі. Падчас чытання і спісвання слоў, сказаў, тэкстаў адбываецца назіранне за графіка-арфаграфічнымі асаблівасцямі беларускай мовы.

Далейшае навучанне мове структуруецца па раздзелах «Гукі і літары», «Слова», «Сказ», «Тэкст». Паступовае асваенне навучэнцамі маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі адбываецца на матэрыяле гэтых раздзелаў.

Раздзел «Гукі і літары» вырашае задачы ўдасканалення фанетычных і графічных уменняў і навыкаў навучэнцаў. Пры вывучэнні раздзела даецца агульнае паняцце аб гукавым саставе слова, ролі галосных і зычных гукаў у слове, удасканальваюцца правапісныя ўменні, якія звязаны з напісаннем галосных у ненаціскным становішчы, абазначэннем цвёрдых і мяккіх, звонкіх і глухіх, падоўжаных зычных на пісьме. Фарміруецца ўменне правільна называць літары алфавіта і карыстацца ім, абазначаць гукі літарамі.

Раздзел «Слова» змяшчае звесткі пра слова як лексічную адзінку мовы, як назву таго, што можа быць прадметам думкі. У навучэнцаў фарміруюцца ўяўленні пра падзел слоў на часціны мовы (на лагічнай аснове: па пытанні і значэнні).

Раздзел «Сказ» (II клас) змяшчае звесткі пра сказ як асноўную камунікатыўную адзінку мовы. Уменні вызначаць граматычную аснову сказа, устанаўліваць сувязь паміж словамі ў сказе, ужываць сказы, розныя па мэце выказвання, інтанацыі і будове, выкарыстоўваюцца навучэнцамі для самастойнай пабудовы звязных вусных выказванняў.

Вывучэнне раздзела «Тэкст» забяспечвае навучэнцаў неабходнымі ведамі і ўменнямі для актыўных маўленчых дзеянняў па стварэнні тэкстаў. Асаблівасцю вывучэння тэксту з'яўляецца тое, што ён разглядаецца як вынік маўленчай дзейнасці. Вывучэнне раздзела «Тэкст» мае практычную накіраванасць.

Асноўная задача навучання каліграфіі – развіццё ў навучэнцаў уменняў і навыкаў плаўнага, правільнага, прыгожага і хуткага пісьма. Практыкаванні па каліграфіі праводзяцца на кожным уроку ў II класе. У навучэнцаў выпрацоўваюцца навыкі напісання спецыфічных беларускіх літар (***І***, ***і***, ***ў***), слоў з апострафам, удасканальваюцца навыкі правільнага злучэння літар у словах. Пачынаючы з другога паўгоддзя практыкаванні па каліграфіі перыядычна праводзяцца на аркушах паперы з разліноўкай у адну лінейку. Змест працы па каліграфіі па магчымасці звязваецца з вывучаемым на ўроку фанетычным, лексічным, граматычным матэрыялам.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА (94 г)

Уступны курс (18 г)

Удасканаленне ўменняў асэнсаванага ўспрымання беларускай мовы на слых: прагназаванне зместу тэксту па ілюстрацыі і загалоўку; актыўнае слуханне; гутарка па змесце пачутага тэксту, вызначэнне дзеючых асоб, іх учынкаў, паслядоўнасці падзей, выказванне адносін да падзей тэксту. Асэнсаванне вылучанай настаўнікам лінгвакультуралагічнай інфармацыі тэксту.

Фарміраванне навыкаў чытання і элементарнага пісьма на беларускай мове. Узнаўленне і ўдасканаленне навыкаў вымаўлення гукаў [ў], [г], [ч], [р], [ц'], спалучэнняў гукаў [шч], [дз'], [дж]. Абазначэнне іх літарамі, прапісванне літар, складоў і слоў. Чытанне слоў, сказаў, тэкстаў. Распазнаванне літары ***і***, апострафа. Фарміраванне графічных навыкаў напісання І, ***і***, апострафа. Чытанне і пісьмо слоў з імі.

Фарміраванне першапачатковых чытацкіх уменняў: прагназаванне зместу тэксту па ілюстрацыі і загалоўку; вызначэнне дзеючых асоб, іх учынкаў, паслядоўнасці падзей; вылучэнне незразумелых слоў і выразаў, устанаўленне іх значэння з дапамогай настаўніка; выказванне адносін да падзей тэксту.

Віды дзейнасці

Чытанне тэкстаў, выяўленне іх разумення ў гутарцы па змесце. Ажыццяўленне сама- і ўзаемакантролю правільнасці чытання. Праглядавае чытанне тэксту з мэтай адшукаць адказ на пытанне. Вылучэнне з праслуханага тэксту слоў з гукамі [ў], [г], [ч], [р], [ц’]*, са спалучэннямі гукаў* [шч], [дз’], [дж]*. Арфаэпічна правільнае вымаўленне і завучванне скорагаворак, невялікіх вершаў з гэтымі гукамі. Стварэнне з дапамогай настаўніка выказвання па малюнках і апорных словах. Вусны пераказ тэксту па пытаннях, апорных словах, прапанаваных настаўнікам.*

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

гукі і літары беларускай мовы, якія адрозніваюць яе ад рускай мовы.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

правільна вымаўляць гукі [ў], [г], [ч], [р], [ц’], спалучэнні гукаў [шч], [дз’], [дж], абазначаць іх літарамі;

правільна пісаць літары І, ***і***, апостраф;

правільна чытаць склады і словы з гукамі [ў], [г], [ч], [р], [ц’], спалучэннямі гукаў [шч], [дз’], [дж], з літарамі ***І, і***, апострафам.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

адшукваць адказ на пытанне ў прачытаным і праслуханым тэксце;

удзельнічаць у дыялогах на даступныя тэмы з захаваннем арфаэпічна правільнага вымаўлення гукаў [ў], [г], [ч], [р], [ц’], спалучэнняў гукаў [шч], [дз’], [дж];

правільна абазначаць на пісьме гукі [ў], [ц’], спалучэнні гукаў [шч], [дз’], [дж], правільна пісаць словы з літарамі І, ***і***, апострафам пры выкананні пісьмовых заданняў і ўласных запісаў (запіска, віншаванне, перапіска з сябрамі, сваякамі).

Гукі і літары

(54 г, з іх 1 г – кантрольнае спісванне)

Гукі і літары. Абазначэнне гукаў на пісьме літарамі.

Беларускі алфавіт. Знаёмства з арфаграфічным слоўнікам.

Роля вялікай літары ў мове: напісанне ў пачатку сказа, у імёнах і прозвішчах людзей, клічках жывёл, назвах краін, гарадоў, вёсак, рэк, азёр, вуліц, праспектаў, плошчаў.

Галосныя і зычныя гукі.

Вымаўленне і правапіс слоў з літарай ***ў***. Ужыванне ***ў*** у беларускай мове замест ***в, л*** у рускай мове.

Склад. Падзел слоў на склады.

Правілы пераносу слоў. Перанос слоў з літарамі ***ў, й, дз, дж, ь***.

Націск. Вызначэнне націскных і ненаціскных складоў. Словы беларускай і рускай мовы, якія адрозніваюцца націскам.

Вымаўленне галосных гукаў [о], [э] – [а]. Правапіс літар ***о, э – а; е, ё – я***.

Вымаўленне і правапіс цвёрдых і мяккіх зычных: абазначэнне мяккасці зычных літарамі ***е, ё, і, ю, я***, ***ь***; ужыванне парных [д] – [дз’], [т] – [ц’], зацвярдзелых [ж], [дж], [р], [ч], [ш], [ц] і галосных пасля іх.

Вымаўленне і правапіс парных звонкіх і глухіх зычных [б] – [п], [г] – [х], [д] – [т], [з] – [с], [б’] – [п’], [г’] – [х’], [дз’] – [ц’], [з’] – [с’], [ж] – [ш], [дж] – [ч] на канцы слоў і перад зычнымі.

Вымаўленне і правапіс падоўжаных зычных. Перанос слоў з імі.

Раздзяляльны ***ь*** і апостраф. Вымаўленне, правапіс і перанос слоў з імі.

Віды дзейнасці

Вусны і пісьмовы пераказ прачытанага тэксту па пытаннях і апорных словах, прапанаваных настаўнікам. Пабудова вуснага выказвання на вызначаную тэму па малюнках і апорных словах. Падзел праслуханага тэксту на сэнсавыя часткі і пераказ яго. Падбор апорных слоў і стварэнне вуснага выказвання па малюнку. Развіццё сказаў тэксту па пытаннях словамі, прапанаванымі настаўнікам. Вызначэнне на слых у праслуханым тэксце слоў з указанымі настаўнікам арфаграмамі. Вядзенне дыялогу па зададзеным узоры.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Ведаць:

беларускі алфавіт;

галосныя і зычныя гукі;

сэнсаадрознівальную ролю гукаў;

складаўтваральную ролю галосных гукаў;

сэнсаадрознівальную ролю націску ў словах;

цвёрдыя і мяккія зычныя;

парныя звонкія і глухія зычныя;

асноўныя нормы беларускага правапісу:

– правапіс літар ***о, э – а*** пад націскам і ў ненаціскных складах;

– правапіс літар ***ё, е – я*** пад націскам, у першым пераднаціскным складзе і іншых ненаціскных складах;

– правапіс слоў з парнымі звонкімі/глухімі зычнымі на канцы слоў і перад зычнымі;

– правапіс літар ***т – ц, д – дз***;

– правапіс слоў з зацвярдзелымі зычнымі;

– правапіс слоў з падоўжанымі зычнымі;

– напісанне апострафа і раздзяляльнага ***ь***;

– напісанне літары ***ў*** пасля літар галосных гукаў;

– напісанне вялікай літары ў імёнах і прозвішчах людзей, мянушках жывёл, назвах краін, гарадоў, вёсак, рэк, азёр, вуліц, праспектаў, плошчаў.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

адрозніваць гукі і літары;

адрозніваць гукі галосныя і зычныя; парныя звонкія і глухія зычныя, цвёрдыя і мяккія зычныя;

выдзяляць гукі са слоў, характарызаваць іх у адпаведнасці з вывучанымі прыметамі;

абазначаць гукі літарамі ў адпаведнасці з вывучанымі нормамі беларускай графікі і правапісу;

падзяляць словы на склады і для пераносу;

вызначаць націскныя і ненаціскныя склады;

правяраць правапіс слоў з парнымі звонкімі і глухімі зычнымі;

карыстацца арфаграфічным слоўнікам.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

практычна выкарыстоўваць алфавіт пры рабоце з бібліятэчным каталогам, пры складанні спіса;

захоўваць найбольш распаўсюджаныя арфаэпічныя нормы (вымаўленне [о], [э] – [а], [ў], [г], [г’], [ч], [р], [ц’], спалучэнняў гукаў [шч], [дз’], [дж], парных звонкіх і глухіх зычных);

захоўваць вывучаныя нормы арфаграфіі пры выкананні пісьмовых заданняў і ўласных запісаў (запіска, віншаванне, перапіска з сябрамі, сваякамі).

Слова (8 г)

Значэнне слова. Знаёмства з руска-беларускім і беларуска-рускім слоўнікамі.

Словы, якія называюць прадметы. Прыназоўнік, правапіс прыназоўнікаў (на практычным узроўні). Словы, якія называюць прыметы прадметаў. Словы, якія называюць дзеянні прадметаў.

Віды дзейнасці

Развіццё сказаў тэксту патрэбнымі па сэнсе словамі з дапамогай слоўніка. Пісьмовы пераказ прачытанага тэксту па пытаннях, складзеных калектыўна. Вусны пераказ праслуханага тэксту па пытаннях, прапанаваных настаўнікам. Вядзенне дыялогу з ужываннем этыкетных слоў і выразаў, прапанаваных настаўнікам.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Ведаць:

пытанні, на якія адказваюць словы, што абазначаюць назвы прадметаў, прыметы прадметаў, дзеянні прадметаў.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

карыстацца руска-беларускім і беларуска-рускім слоўнікамі;

адрозніваць словы – назвы прадметаў, дзеянняў, прымет прадметаў – па значэнні і пытанні;

адрозніваць словы – назвы прадметаў, якія адказваюць на пытанні хто? што?;

ужываць прыназоўнікі для сувязі слоў у сказе і асобна пісаць іх (на практычным узроўні).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

ужываць у адпаведнасці з сітуацыяй зносін ветлівыя словы і звароты (у зносінах са сваякамі, настаўнікамі, сябрамі);

практычна выкарыстоўваць алфавіт пры рабоце са слоўнікам.

Сказ (5 г, з іх 1 г – кантрольны дыктант)

Сказ як адзінка мовы (агульнае паняцце). Выражэнне ў сказе закончанай думкі. Афармленне сказа на пісьме.

Вызначэнне граматычнай асновы сказа на лагічнай аснове (па пытаннях).

Сувязь слоў у сказе. Вызначэнне сувязі слоў у сказе па пытаннях.

Віды дзейнасці

Выказванне на прапанаваную настаўнікам тэму па апорных граматычных асновах. Стварэнне вуснага выказвання на прапанаваную тэму шляхам дапаўнення граматычных асноў данымі членамі, прапанаванымі настаўнікам.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Ведаць:

прыметы сказа: сэнс, інтанацыя, закончанасць;

правілы афармлення пачатку і канца сказа.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

вызначаць межы сказа ў адпаведнасці з сэнсам і інтанацыяй і афармляць іх пісьмова;

вызначаць сувязь слоў у сказе па пытаннях;

вызначаць граматычную аснову ў сказе на лагічнай аснове (па пытаннях).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

удзельнічаць у дыялогах на даступныя тэмы: правільна задаваць пытанні і даваць адказы на пытанні іншых, адэкватна перадаваць эмоцыі, захоўваць неабходную інтанацыю ў межах сказа.

Тэкст (5 г)

Агульнае паняцце пра тэкст. Тэма тэксту. Прыметы тэксту: тэматычнае адзінства сказаў, сувязь сказаў у тэксце, закончанасць. Устанаўленне паслядоўнасці выказвання думкі ў тэксце.

Загаловак тэксту. Падбор загалоўка да тэксту.

Падзел тэксту на часткі: пачатак, асноўная частка, заключная частка.

Віды дзейнасці

Стварэнне пісьмовага тэксту на вызначаную тэму па апорных словах, прапанаваных настаўнікам. Пашырэнне праслуханага тэксту адной з частак (пачаткам, асноўнай часткай, заключнай часткай).

Навучальная пісьмовая работа (пераказ, 40–45 слоў – 1 гадзіна).

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Ведаць:

прыметы тэксту (тэма, асноўная думка, загаловак);

часткі тэксту: пачатак, асноўная частка, заключная частка.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

адрозніваць тэкст ад набору сказаў, якія не звязаны паміж сабой;

вызначаць тэму тэксту;

падбіраць загаловак да тэксту, абгрунтоўваць адпаведнасць загалоўка тэксту;

падзяляць тэкст на часткі: пачатак, асноўная частка, заключная частка;

без памылак спісваць недэфармаваныя тэксты з рукапіснага ці друкаванага ўзору;

пісьмова пераказваць тэкст па пытаннях і апорных словах.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

ствараць нескладаныя маналагічныя выказванні ў форме апавядання на даступныя вучням тэмы (пра сваякоў, школу, сяброў, розныя здарэнні, справы, навакольны свет, Радзіму).

Паўтарэнне (3 г)

Слоўнікавыя словы

Калідор, лесвіца, відэлец, кватэра, дождж, дзверы, талерка, рукзак, сусед, сцюжа, ёсць, Рэспубліка Беларусь, акварыум, герой, калектыў, тэатр, месяц, метро, мяккі, памяць, стадыён, тэатр, цвёрды, чацвер, мядзведзь, медаль.

Кантрольныя пісьмовыя работы:

кантрольнае спісванне – 1 (I паўгоддзе, 20–25 слоў);

кантрольны дыктант (II паўгоддзе, 25–30 слоў);

кантрольная работа па тэме – 2 (1 – I паўгоддзе, 1 – II паўгоддзе);

кантрольны слоўнікавы дыктант – 2 (I паўгоддзе, 5 слоў; II паўгоддзе, 6 слоў).

Рэзервовыя гадзіны – 1.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

**Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)»
для II класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з рускай мовай навучання і выхавання**

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА (ЛІТАРАТУРНАЕ ЧЫТАННЕ)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Літаратурнае чытанне» ўваходзіць у адукацыйную галіну «Беларуская літаратура», з'яўляецца падрыхтоўчым этапам адзінай непарыўнай літаратурнай адукацыі. Мэта навучання літаратурнаму чытанню на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі – закласці ў вучняў асновы культурнага чытача, які ўсведамляе каштоўнасць літаратуры як мастацтва слова, можа ажыццяўляць самастойную чытацкую дзейнасць па асобасным успрыманні і асэнсаванні адпаведных узросту твораў мастацкай літаратуры.

Для рэалізацыі кампетэнтнаснага падыходу ў навучанні літаратурнаму чытанню на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вызначаны і вырашаюцца задачы па фарміраванні і развіцці ключавых кампетэнцый вучняў.

1. Сацыякультурнай кампетэнцыі:

забяспечыць усведамленне гуманістычных агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей на матэрыяле прачытаных ці праслуханых твораў;

прывучаць навучэнцаў да паслядоўнага выканання культурных норм;

актывізаваць пазнавальныя памкненні навучэнцаў у спасціжэнні беларускай нацыянальнай культуры, захаванні нацыянальна-культурных традыцый.

2. Асобаснай кампетэнцыі:

гарманічна фарміраваць навык чытання, комплекс чытацкіх уменняў, якія забяспечаць асэнсаванае ўспрыманне, поўнае, глыбокае разуменне і асобасную ацэнку маральнай праблематыкі і эстэтычнага плана твора;

стымуляваць імкненне да чытання кніг на беларускай мове;

выхоўваць павагу да кнігі як крыніцы самапазнання і развіцця.

3. Маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі:

развіваць вобразнае ўяўленне, маўленчую актыўнасць, здольнасць да літаратурнай творчасці на падставе ўспрынятых твораў мастацкай літаратуры;

фарміраваць агульнавучэбныя ўменні працы з тэкставай інфармацыяй розных відаў.

Зыходзячы з вызначаных задач, змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» павінен быць скіраваны на фарміраванне прыкладных аспектаў чытацкай кампетэнцыі вучняў на беларускай мове:

навыкаў чытання на беларускай мове (здольнасць правільна «агучваць» графічна зафіксаваны тэкст з разуменнем яго зместу);

уменняў асобасна асэнсаванага чытання мастацкіх і навукова-папулярных твораў, адпаведных узросту і ўзроўню валодання вучнямі маўленнем на беларускай мове;

прадуктыўнай чытацкай дзейнасці з тэкстам, кнігай на аснове комплексу бібліятэчна-бібліяграфічных уменняў.

Метадалагічнай асновай навучання літаратурнаму чытанню з'яўляюцца *культуралагічны, асобасна арыентаваны, камунікатыўна-дзейнасны і кампетэнтнасны* падыходы.

Культуралагічны падыход вызначаецца нацыянальна-культурным кантэкстам зместу вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне», яго асноўнай асветніцкай фукцыяй знаёмства вучняў з самабытнай беларускай народнай і аўтарскай літаратурнай традыцыяй, з'явамі матэрыяльнай і нематэрыяльнай культуры, сучаснай беларускай дзіцячай літаратурай як элементам культуры. У працэсе навучання адбываецца эмацыянальнае і разумовае спасціжэнне вучнямі нацыянальных культурных адметнасцей беларускай літаратуры. У кантэксце культуралагічнага падыходу стумулюецца пазнавальная актыўнасць вучняў у спасціжэнні гістарычных, навукова-папулярных, вобразна-мастацкіх звестак пра Беларусь, яе прыроду, гісторыю, традыцыі, побыт, міфалогію і г.д.

У сувязі з тым, што навучанне літаратурнаму чытанню мае выразныя сацыяльныя і псіхалагічныя перадумовы, а працэс авалодання дзейнасцю чытання індывідуалізаваны, то вядучым метадалагічным падыходам навучання чытанню на беларускай мове з'яўляецца *асобасна арыентаваны* падыход. Асобасна арыентаваны падыход дае магчымасць авалодання чытацкай дзейнасцю па індывідуальнай адукацыйнай траекторыі, што гарантуе максімальнае развіццё вучня ў межах яго магчымасцей.

Камунікатыўна-дзейнасным падыходам абумоўлена рэалізацыя патэнцыялу вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» ў навучанні маўленню на беларускай мове. Чытацкая дзейнасць, фарміраванне якой адбываецца на ўроках літаратурнага чытання, з'яўляецца кампанентам (элементам) камунікатыўнай кампетэнцыі і забяспечвае апасродкаваную камунікацыю праз пісьмовы тэкст. Камунікатыўна-дзейнасны падыход праяўляецца ў працэсе навучання, калі прачытаны ці праслуханы твор становіцца дзейсным сродкам развіцця маўленчых уменняў для задавальнення камунікатыўнага намеру, авалодання вучнямі нормамі маўленчых зносін, ажыццяўлення камунікацыі на беларускай мове. Змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» скіраваны на засваенне правілаў этычных паводзін пры маўленчых зносінах у розных сітуацыях. Вучні знаёмяцца з этыкетнымі маўленчымі выразамі, на практычнай аснове вучацца прымяняць іх адпаведна ўмовам камунікацыі.

Адукацыйны патэнцыял вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» праз прымяненне *кампетэнтнаснага* падыходу здольны забяспечыць фарміраванне ў навучэнцаў элементаў ключавых кампетэнцый, неабходных для выкарыстання вынікаў навучання ў сацыяльным жыцці асобы, яго развіцця і сацыяльнай адаптацыі. Чытацкая дзейнасць вучняў, авалоданне якой неабходна для набыцця камунікатыўнай кампетэнцыі, разглядаецца ў кантэксце кампетэнтнаснага падыходу ў трох аспектах: як агульнавучэбнае ўменне, як від маўленчай дзейнасці і чытанне як літаратурна-эстэтычная дзейнасць.

У адпаведнасці з названымі метадалагічнымі падыходамі вызначаны **прынцыпы** адбору прадметнага зместу навучання: мастацка-эстэтычны і літаратуразнаўчы прынцыпы; прынцып уліку ўздзеяння на працэс навучання білінгвальнага асяроддзя; развіцця маўленчай дзейнасці; уліку ўзроставых і псіхалагічных асаблівасцей успрымання мастацкай літаратуры.

У адпаведнасці з *мастацка-эстэтычным і літаратуразнаўчым* прынцыпамі ў якасці вучэбнага матэрыялу прапануюцца высокамастацкія літаратурныя творы, адпаведныя ўзроставым псіхалагічным магчымасцям вучняў. Мастацка-эстэтычны прынцып з'яўляецца ўмовай падбору такога складу кола чытання вучняў, каб яны мелі магчымасць пазнаёміцца з найлепшымі творамі беларускай дзіцячай літаратуры, якія з'яўляюцца нацыянальна-культурнай спадчынай беларускага народа. Згодна з літаратуразнаўчым прынцыпам, прапедэўтычны змест літаратурнай адукацыі адабраны такім чынам, каб забяспечыць бесканфліктны пераход да вывучэння беларускай літаратуры на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Навучанне літаратурнаму чытанню ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму падпарадкоўваецца прынцыпу *ўздзеяння на працэс навучання білінгвальнага асяроддзя*. Гэты прынцып вызначае адбор зместу навучання, з дапамогай якога будзе пераадольвацца інтэрферанцыйнае ўздзеянне рускай мовы пры фарміраванні навыку чытання, захаванні акцэнталагічнай нормы, разуменні лексічнага значэння слоў.

Прынцып *развіцця маўленчай дзейнасці* арыентуе на ўзаемазвязанае фарміраванне і развіццё ў вучняў маўленчых уменняў і навыкаў у працэсе чытання, слухання, гаварэння. На матэрыяле чытання пашыраецца і ўзбагачаецца слоўнікавы запас вучняў, фарміруюцца ўменні звязнага выкладу думак, засвойваецца літаратурная і маўленчая норма, развіваецца культура маўлення, культура суразмоўніцтва паміж настаўнікам і вучнямі.

Прынцып уліку *ўзроставых і псіхалагічных асаблівасцей успрымання мастацкай літаратуры* вызначае адбор у кола чытання вучняў разнастайных па тэматыцы і жанрах твораў з дынамічным сюжэтам, эмацыянальных, яркіх па форме і змесце. Гэтым прынцыпам вызначаецца ўзровень патрабаванняў да аб'ёму ведаў, уменняў і навыкаў вучняў па літаратурным чытанні; чытацкія ўменні, а таксама літаратуразнаўчыя ўяўленні, падыходы да аналізу мастацкага твора, структуры ўрока чытання.

Для рэалізацыі пастаўленых задач у адпаведнасці з кампетэнтнасным падыходам, які скіроўвае на прымяненне вынікаў навучання ў жыццядзейнасці, змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» размеркаваны па раздзелах: «Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай і маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў», «Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў», «Фарміраванне чытацкіх уменняў», «Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне)», «Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова», «Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення».

Раздзел «*Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай и маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў*» вылучаны для мэтанакіраванага фарміравання ў вучняў сістэмы каштоўнасных арыенціраў, выхавання маральна-этычных якасцей. Фарміраванне гуманістычнага светапогляду, выхаванне сістэмы нацыянальных і агульначалавечых каштоўнасцей адбываецца ў працэсе аналізу і маральнай ацэнкі ўчынкаў і падзей, паказаных у творы. На матэрыяле ўспрынятых твораў вучні атрымліваюць звесткі пра нацыянальныя адметнасці беларускай культуры і побыту, далучаюцца да нацыянальных культурных традыцый. Пры чытанні і асэнсаванні мастацкіх твораў ажыццяўляецца апасродкаваная сацыялізацыя вучняў. На прыкладзе паводзін герояў твораў яны атрымліваюць дзейсны вопыт рэфлексіі ўласных паводзін і самавыхавання.

Пры фарміраванні навыку чытання, пра што гаворыцца ў раздзеле «*Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў*», асноўная ўвага скіроўваецца на асэнсаванне вучнямі асаблівасцей чытання па-беларуску. З гэтай мэтай праводзіцца работа па авалоданні арфаэпічнымі (правільнае вымаўленне беларускіх гукаў [ў], [дз'], [дж], [г], [ж], [ч], [р], [ц'], спалучэння [шч], падоўжаных зычных), выразнае вымаўленне галосных, перадача націску) і графічнымі асаблівасцямі беларускай мовы (літары і, ў, апостраф), усведамленню гэтых адрозненняў і іх паслядоўнай перадачай пры чытанні. У працэсе ўдасканалення тэхнікі чытання выпрацоўваецца правільнасць і асэнсаванасць чытання, авалоданне спосабамі чытання ўголас і сам сабе. Вырашаюцца задачы па фарміраванні ўменняў выразнага чытання праз усведамленне эмацыянальнага настрою твора і выкарыстанне сродкаў выразнасці (тон, тэмп, паўзы, лагічны націск). У адпаведнасці з кампетэнтнасным падыходам вучні павінны навучыцца карыстацца рознымі відамі чытання ў залежнасці ад задачы, якая ставіцца перад чытаннем тэксту.

У працэсе чытання і аналізу твораў гарманічна фарміруюцца навыкі чытання і комплекс чытацкіх уменняў, пералік якіх даецца ў раздзеле «*Фарміраванне чытацкіх уменняў*». На іх аснове вучні ўспрымаюць твор, асэнсоўваюць яго маральную праблематыку і эстэтычны план, выказваюць пра твор уласныя меркаванні. Асваенне вучнямі чытацкіх уменняў з'яўляецца неабходнай умовай фарміравання чытацкай кампетэнцыі.

У раздзеле «*Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне)*» акрэслены змест і спосабы дзейнасці, якімі павінны авалодаць вучні на занятках пазакласнага чытання. Самастойная праца вучня з кнігай з'яўляецца неад'емнай часткай фарміравання чытацкай дзейнасці, дае магчымасць удасканалення навыку чытання. Заняткі пазакласнага чытання маюць на мэце пашырэнне чытацкага кругагляду

вучняў, фарміраванне ўменняў працаваць з кнігамі і свабодна арыентавацца ў свеце дзіцячых кніг беларускіх пісьменнікаў, дзіцячых перыядычных выданняў на беларускай мове, выхоўваць патрэбу ў самастойным чытанні. Веды пра кнігі і аўтараў набываюцца ў працэсе непасрэднай практычнай дзейнасці з дзіцячымі кнігамі – калектыўнай, індывідуальнай і групавой.

Навучальным матэрыялам для пазакласнага чытання з'яўляюцца кнігі. Для калектыўнай працы пад кіраўніцтвам настаўніка прапануюцца не хрэстаматыі, а ілюстраваныя кнігі ў тыповым афармленні (прозвішча аўтара, назва, ілюстрацыі).

У працэсе навучання літаратурнаму чытанню вучні на практычным узроўні атрымліваюць першапачатковыя звесткі пра літаратуру як мастацтва слова. У змесце раздзела «*Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова*» вызначаны асноўныя літаратуразнаўчыя звесткі, з якімі вучні знаёмяцца на практычнай аснове ў працэсе працы з мастацкім творам. Веды аб літаратуры як мастацтве слова фарміруюцца на ўзроўні першапачатковых уяўленняў праз асваенне вобразнай функцыі мастацкага слова, усведамленне аўтарскай прыналежнасці твора, практычнае знаёмства з жанрамі.

Раздзел «*Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення*» вызначае змест камунікатыўна-арыентаванай творчай працы на падставе прачытанага ці праслуханага твора. Ажыццяўленне літаратурна-творчай дзейнасці на занятках літаратурнага чытання дае магчымасць актыўнага пашырэння і актывізацыі слоўніка вучняў, забяспечвае маўленчую практыку, спрыяе засваенню моўнай і маўленчай нормы, культуры маўленчых паводзін. На ўроках літаратурнага чытання фарміруюцца ўменні і навыкі гаварэння на беларускай мове. Творы мастацкай літаратуры з'яўляюцца прыкладамі правільнага маўлення і стымулююць выказванні вучняў на пэўную тэму, абуджаюць іх эстэтычныя пачуцці і творчы пачатак. У творах вучні назіраюць таксама трапнасць, выразнасць, дасціпнасць беларускай мовы, вучацца арыентавацца ў суразмоўніцтве, планаваць маўленчую дзейнасць, выбіраць моўныя сродкі, адпаведныя мэтам камунікацыі, ажыццяўляць камунікацыю ў адпаведнасці з этычнымі патрабаваннямі. Пры гэтым адбываецца пашырэнне і ўзбагачэнне слоўніка вучняў і яго актывізацыя, абуджаецца дзіцячая творчасць.

У II класе асноўная ўвага скіроўваецца на фарміраванне навыку чытання і чытацкіх уменняў вучняў. З гэтай мэтай праводзіцца работа па авалоданні арфаэпічнымі (правільнае вымаўленне беларускіх гукаў [ў], [г], [ж], [ч], [р], [ц'], [дз'], [дж], спалучэння [шч], падоўжаных зычных, выразнае вымаўленне галосных, перадача націску) і графічнымі асаблівасцямі беларускай мовы (літары ***і, ў***, апостраф), усведамленні гэтых адрозненняў і іх паслядоўнай перадачы пры чытанні. У працэсе ўдасканалення тэхнікі чытання выпрацоўваецца яго правільнасць і асэнсаванасць, авалоданне спосабамі чытання ўголас і сам сабе. Вырашаюцца задачы па фарміраванні ўменняў выразнага чытання праз усведамленне эмацыянальнага настрою твора і выкарыстанне сродкаў выразнасці (гучнасць, інтанацыя сказа, паўзы).

Для гарманічнага фарміравання навыкаў чытання і чытацкіх уменняў праводзіцца сістэматычная праца па ўдасканаленні вымаўленчых навыкаў вучняў; уменняў вызначаць незразумелыя словы і выразы, якія могуць перашкаджаць асэнсаванню таго, што чытаецца; уменняў ажыццяўляць прагнозную дзейнасць да чытання ці слухання і ў працэсе ўспрымання; планамернае прывучэнне да сама- і ўзаемакантролю правільнасці чытання. У адпаведнасці з магчымасцямі класа настаўнік адбірае для класнага чытання такі аб'ём вучэбнага матэрыялу, прапанаванага ў тэматычных раздзелах, які забяспечыць фарміраванне ўменняў і навыкаў вучняў.

Пазакласнае чытанне ў II класе ўключае два этапы фарміравання чытацкай самастойнасці: падрыхтоўчы і пачатковы. На *падрыхтоўчым этапе*, згодна з методыкай выкладання пазакласнага чытання, адбываецца непасрэднае чытанне-разглядванне невялікіх маляўніча афармленых кніг з мэтай фарміравання ўменняў вызначаць змест кнігі па знешніх паказчыках, выбіраць патрэбную кнігу з рэкамендацыйнага спісу ці выставы кніг. Арганізуецца актыўнае асэнсаванае ўспрыманне вучнямі твора з кнігі на слых.

Па меры авалодання чытаннем на беларускай мове пачынаецца выкладанне пазакласнага чытання па методыцы *пачатковага этапу* фарміравання чытацкай самастойнасці. На ўроках пазакласнага чытання пасля чытання-разглядвання кніг вучні самастойна чытаюць твор з кнігі, якую прынеслі на ўрок.

Заняткі пазакласнага чытання праводзяцца пасля вывучэння тэматычных раздзелаў кола чытання і займаюць увесь час урока. У перыяды паміж гэтымі ўрокамі арганізуецца чытанне вучнямі кніг з уласнай, класнай ці бібліятэкі ўстановы адукацыі, праводзяцца мерапрыемствы па прывучэнні вучняў да сістэматычнага самастойнага чытання кніг.

На занятках літаратурнага чытання неабходна рэалізоўваць міжпрадметныя сувязі з іншымі вучэбнымі прадметамі: з заняткамі беларускай мовы (складанне невялікіх апавяданняў пра герояў мастацкіх твораў, складанне працягу твора, знаходжанне слоў на вывучаныя арфаграфічныя правілы і інш.); з заняткамі выяўленчага мастацтва (разглядванне і слоўнае апісанне рэпрадукцый карцін па тэмах, сугучных тэмам вывучаемых твораў, ілюстраванне асобных эпізодаў мастацкага твора, удзел у выставах малюнкаў і іншых творчых работ паводле вывучаных твораў і інш.); з заняткамі музыкі (слуханне музычных твораў у адпаведнасці з мэтавымі ўстаноўкамі ўрока, назіранне за стварэннем вобразаў у літаратуры і музыцы, знаёмства з творамі музычнага мастацтва, у аснову якіх пакладзены паэтычныя творы, у тым ліку фальклорныя і інш.); з заняткамі працоўнага навучання (рамонт кніг, выраб кніг-самаробак, практычнае знаёмства з элементамі кнігі, выкарыстанне элементаў калектыўнай творчасці (аплікацыя, лепка паводле вывучаных мастацкіх твораў і інш).

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(59 г[1], з іх 49 г – чытанне раздзелаў вучэбнага дапаможніка і абагульненне ведаў па раздзелах чытання, 9 г – пазакласнае чытанне, 1 г – абавязковы кантроль навыку чытання)

[1] Вывучэнне «Літаратурнага чытання» пачынаецца пасля ўступнага курса беларускай мовы. 9 г выкарыстана на інтэграваны ўступны курс.

Кола чытання

Жанравая разнастайнасць кола чытання: вершы, апавяданні, казкі, жарты, загадкі, скорагаворкі, гумарыстычныя творы, пазнавальныя артыкулы з выхаваўчым патэнцыялам.

Аўтарская разнастайнасць кола чытання: дзіцячыя творы класікаў беларускай літаратуры, творы класікаў беларускай дзіцячай літаратуры, высокамастацкія дзіцячыя творы сучасных аўтараў.

Творы вуснай народнай творчасці: малыя жанры (загадкі, жарты, скорагаворкі, прыказкі, прымаўкі, лічылкі, прыкметы), народныя казкі.

Асноўныя раздзелы чытання. Рэкамендаваны пералік твораў

Рэкамендаваны пералік твораў складаецца са спісу твораў «Для чытання і вывучэння ў класе» і спісу твораў «Для пазакласнага чытання». Спіс твораў для пазакласнага чытання з'яўляецца пашыраным і прыкладным. Ён мае рэкамендацыйны характар. Настаўнік прапануе для пазакласнага чытання тыя творы, якія прадстаўлены ў кніжных фондах бібліятэкі ўстановы адукацыі і раённай бібліятэкі.

Колеры года. Восень

(6 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)

Творы пра прыгажосць восеньскай прыроды, змены, якія адбываюцца ў прыродзе восенню.

Для чытання і вывучэння ў класе

Вера Вярба. «Восень».

М.Даніленка. «Па лясах і палях».

Р.Ігнаценка. «Лістапад у лесе».
Якуб Колас. «Адлёт жураўлёў».
П.Прануза. «Бывай, лета!».
М.Чарняўскі. «Павучковыя арэлі».
У.Ягоўдзік. «Восень на парозе».
Для пазакласнага чытання
Г.Аўласенка. «Клён».
Р.Бензярук. «Хто каго перакрычыць?».
Н.Галіноўская. «На прагулцы».
М.Даніленка. «Восень шыла сарафан».
А.Дзеружсынскі. «Хто вас у школу сабіраў?».
Я.Жабко. «Залатая казка», «Восень вераснёвая».
В.Жуковіч. «Маладая восень».
Клаўдзія Каліна. «Верасень».
Г.Каржанеўская. «Песенька».
Т.Мушынская. «Як Дзяніска восені дапамагаў».
М.Пазнякоў. «Першага верасня».
С.Панізнік. «Верасень».
У.Ягоўдзік. «Лісічкі».

Маёй Радзімы дзіўны свет
(7 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)

Творы пра адносіны да Радзімы, хлеба, пра прыродныя сімвалы Беларусі.
Для чытання і вывучэння ў класе
А.Бадак. «Шкадаванне».
Р.Бензярук. «Хмарчын ручнік».
А.Грачанікаў. «Беларускія краявіды».
А.Дзеружсынскі. «Хлебная скарынка».
*В.Жуковіч. «*Васілёк»
А.Зэкаў. «Беларускі край».
А.Кобец-Філімонава. «Кропелька».
Ф.Рамашка. «Татава поле».
Л.Улашчанка. «Хлеб».
М.Чарняўскі. «Лён-ляночак».
Для пазакласнага чытання
Р.Бензярук. «Шпак і Верабей».
А.Вольскі. «Няма прыгажэй», «Беларусь».
Н.Галіноўская. «Журка-журавель».
А.Дзеружсынскі. «Васілёк», «Прыляцеў я ў свой край».
В.Жуковіч. «Жураўліны вырай», «Незаменнае».
М.Калачынскі. «Размова з жураўлём».
У.Ліпскі. «Салдацкае пісьмо».
Т.Мушынская. «Якія бываюць словы?».
М.Пазнякоў. «Міколкавы пытанні», «Скарб», «Родная мова».
Жывая кніга беларускай прыроды
(6 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)
Творы пра жывёл і расліны беларускага краю.
Для чытання і вывучэння ў класе
Г.Аўласенка. «Сказ пра тое, як Алесік заблукаў аднойчы ў лесе».
А.Бялевіч. «У лесе».
В.Вольскі. «Гаспадар пушчы».
Н.Галіноўская. «Хто жыве ў траве?».
В.Жуковіч. «Птушыная мова».

Янка Журба. «Мядзведзь».
Р.Ігнаценка. «У арэхах».
Ф.Рамашка. «Званочкі на рабіне».
Для пазакласнага чытання
Д.Бічэль. «Зубры».
В.Вольскі. «Вавёрка».
Н.Галіноўская. «Лясныя жыхары», «Арабінка».
І.Галубовіч. «Шышкі пад снегам», «Галкі грэюцца».
М.Даніленка. «Абляпіха».
Р.Ігнаценка. «Рамантык», «Плячо да пляча», «Трывога».
У.Караткевіч. «Белавежа».
У.Мазго. «Птушыная сталоўка».
А.Марціновіч. «Верабейка Чыка».
І.Муравейка. «Для чаго снягір каляровы?», «Зімовы сад».

Колеры года. Зіма
(6 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)

Творы пра зімовыя забавы, святы, прыродныя з’явы.
Для чытання і вывучэння ў класе
Н.Галіноўская. «Размова сняжынак».
В.Жуковіч. «З гары».
Р.Ігнаценка. «Чырвоныя гронкі рабіны».
У.Мазго. «Новы год».
Т.Мушынская. «Мех, снег і смех».
Ф.Рамашка. «Пагрэйся, ветрык».
В.Хомчанка. «Галка», «Снег».
Беларуская народная казка «Два Маразы» (у апрацоўцы Якуба Коласа).
Для пазакласнага чытання
М.Бусько. «Зіма».
Т.Бушко. «Сняжынка».
А.Вольскі. «Снежны бой».
Я.Галубовіч. «Андрэйка-памочнік».
М.Даніленка. «Як Петрык мароз напалохаў».
К.Жук. «Беларуская зіма».
В.Жуковіч. «Снежная баба».
К.Камейша. «Першы снег».
В.Караткевіч. «Апошняя сняжынка».
В.Лукша. «За што люблю я Новы год?».
Т.Мушынская. «Ветлівая сінічка», «Зімовыя забавы».
М.Пазнякоў. «На горку!», «Зімовыя птушкі».
П.Прыходзька. «Сінічка».
Ю.Свірка. «З першым снегам!».
П.Ткачоў. «Мікіткаў падарунак», «Пад Новы год».

Сустрэча з казкай
(5 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)

Знаёмства з беларускімі народнымі казкамі.
Для чытання і вывучэння ў класе
«Каза-манюка», «Лісіца і гусак», «Муха-пяюха», «Хітры вол».
Для пазакласнага чытання
«Баран – бок абадран».
«Дзедава рукавічка».

«Казка пра быка і яго сяброў».
«Камары і мядзведзь».
«Коцік, пеўнік і лісіца».
«Не сілай, а розумам».
«Піліпка-сынок».
«Пшанічны каласок».
«Сабака і воўк»
«Сынок-з-кулачок».
«Як курачка пеўніка ратавала».

Урокі жыцця
(6 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)

Творы пра добрыя і дрэнныя ўчынкі, стаўленне людзей адзін да аднаго, павагу і клопат, адносіны да працы.

Для чытання і вывучэння ў класе
Эдзі Агняцвет. «Хто пачынае дзень?».
В.Вітка. «Чатыры пажаданні».
У.Карызна. «Самая лепшая».
Янка Купала. «Хлопчык і лётчык».
В.Ластоўскі. «Варона і рак».
І.Муравейка. «Куплёная груша».
Максім Танк. «Жук і слімак».
В.Хомчанка. «Самы лепшы малюнак».
А.М.Якімовіч. «Хто самы добры?».

Для пазакласнага чытання
Л.Арабей. «Зернетка і вецер».
Г.Аўласенка. «Сказ пра Мураша-лайдака».
Р.Бензярук. «Клекатунчык», «Заяц, Вожык і Ручай», «Чыя моркаўка?».
Я.Бяганская. «Каму сказаць «дзякуй»», «Сябры».
Н.Галіноўская. «Ветлівы свавольнік», «Няўважлівыя лісяняты», «Выратаваў».
В.Гурыновіч. «Добрыя суседзі».
М.Даніленка. «Заяц Доўгае Вуха», «Салодкая цыбуля».
А.Дзеружсынскі. «Памочніца».
А.Жук. «Хто вінаваты?».
В.Жуковіч. «Не ўмею, паспею…», «Хто вінаваты?».
Р.Ігнаценка. «Наш мосцік».
У.Карызна. «Чыстая градка».
Л.Качанка. «Яблычак».
Клаўдзія Каліна. «Хлопчык Пакідайчык».
М.Лук. «Выпадак з марожаным».
І.Муравейка. «Ціма», «Тры лыжкі».
Т.Мушынская. «Самы смачны яблык».
У.Немізанскі. «Два Васі».
С.Панізнік. «Чарадзейныя словы».
М.Пазнякоў. «Хлеб».
Н.Парукаў. «Не хапіла работы».
Я.Пархута. «Кропелька».
П.Прануза. «Добры дзень», «На градцы».
Б.Сачанка. «Насцечка».
В.Ткачоў. «Гузак».

Клопат пра тых, хто навокал
(6 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)

Творы экалагічнай тэматыкі, пра ахову жывёл і раслін, стаўленне да хатніх жывёл.
Для чытання і вывучэння ў класе
А.Вольскі. «Грыбы», «Безбілетная падарожніца».
В.Гарбук. «Вясновыя кветкі».
Алесь Гарун. «Добрыя дзеці».
М.Пазнякоў. «Шпачынае гняздо», «Ландыш».
Ф.Рамашка. «Пацеркі на снезе».
В.Хомчанка. «Венікі».
Для пазакласнага чытання
Я.Брыль. «Жыў-быў вожык».
А.Бутэвіч. «Цікаўная котка».
П.Кавалёў. «Жыві сабе, зайчык!».
Я.Пархута. «Снегавічок».
Ю.Свірка. «Ласіны стажок», «Сняжок».
А.Ставер. «Матылёк».
П.Ткачоў. «Шэрая курачка», «Ласяня».
М.Янчанка. «Бярозка».

Колеры года. Вясна
(6 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)

Творы пра абуджэнне прыроды пасля зімы, вясновыя змены.
Для чытання і вывучэння ў класе
Вера Вярба. «Пралеска».
Якуб Колас. «Прылёт птушак», «Песня аб вясне».
Я.Пархута. «Птушыны інтэрнат».
Ф.Рамашка. «Першы колер вясны».
Цётка. «Сварба».
Міхась Чарот. «Вясенняя раніца».
Для пазакласнага чытання
Г.Аўласенка. «Аб чым спяваюць птушкі?», «Ганарлівая кветачка».
Я.Бяганская. «Дзе начавалі рукавічкі?».
С.Валодзька. «Пчолы і кветкі».
Н.Галіноўская. «Вясновая бярозка».
Я.Галубовіч. «Вожык і Ручаёк», «Бярозавыя ледзянцы».
А.Дзеружынскі. «Птушыныя напевы».
Янка Журба. «Пчолка».
Р.Ігнаценка. «Птушыныя клопаты».
А.Кажэра. «Сінютка-анютка».
Клаўдзія Каліна. «Надыход вясны», «Фіялка».
Т.Кляшторная. «Шпак».
У.Мазго. «Сябры вясны».
М.Маляўка. «Каб вясна хутчэй настала».
І.Муравейка. «Няўжо вясна?».
П.Прануза. «Я вясну малюю».
П.Саковіч. «Коцікі».

Сям'я – прытулак дабрыні
(6 г, з іх 1 г – пазакласнае чытанне)

Творы пра ўзаемаадносіны ў сям'і, павагу да бацькоў і старэйшых.

Для чытання і вывучэння ў класе
В.Гарбук. «Незнарок і знарок».
М.Даніленка. «Чароўнае слова».
Г.Каржанеўская. «Памочніца».
Т.Кляшторная. «Дзіцячыя мары».
У.Мацвеенка. «Трускалкі».
І.Муравейка. «Праўнук Перамогі».
Л.Рублеўская. «Мышка Пік-Пік прыбірае норку».
П.Ткачоў. «Як сон знайшлі».
А.М.Якімовіч. «Што любіць бабуля?».
Для пазакласнага чытання
Эдзі Агняцвет. «Маме».
Р.Бензярук. «Малінавы чай».
Вера Вярба. «Матуліны рукі».
Н.Галіноўская. «Бабуліна песня», «Камп'ютаршчык», «Песня для мамы».
Я.Жабко. «Самы любы мой дзянёк».
В.Жуковіч. «Свая дапамога».
Клаўдзія Каліна. «Кампот».
У.Ліпскі. «Цацкі».
І.Муравейка. «Адно яечка на дваіх».
Т.Мушынская. «Цяжка быць дарослым».
М.Пазнякоў. «Садзім алею».
М.Пісьмянкоў. «Бабчыны дранікі».
П.Прануза. «Маміны рукі», «Сам».
Я.Радкевіч. «Хто самы моцны?».
М.Рудзішкін. «Свята Перамогі».
Д.Слаўковіч. «Разумны аловак».
П.Сушко. «Зязюля».
П.Ткачоў. «Незвычайны дыктант».
В.Хомчанка. «Апельсін», «Мама», «Гузік».

Колеры года. Лета
(4 г)

Творы пра летні адпачынак, прыгоды.
Для чытання і вывучэння ў класе
М.Дукса. «Развітаемся, званок!».
Клаўдзія Каліна. «Чэрвень і сонейка».
І.Муравейка. «Колеры года».
Ф.Рамашка. «Слёзы лілеі».
Цётка. «Гутарка асоту з крапівою».

Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай і маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў

Вызначэнне ўчынку персанажа прачытанага ці праслуханага твора і наступстваў гэтага ўчынку. Назіранне праяў чалавечых якасцей праз учынкі персанажаў твораў і маральная ацэнка ўчынкаў з пункту погляду гуманістычных каштоўнасцей.

Вылучэнне ў творах жыццёвых сітуацый, у якіх дэманструюцца правілы і этычныя формы паводзін, замацаваных у грамадстве, каштоўнасныя адносіны да навакольнага асяроддзя.

Узбагачэнне эмацыянальнага вопыту на падставе прачытанага твора (знаходжанне ў творы знешніх праяў чалавечых эмоцый і пачуццяў, адпаведных ім апісанняў малюнкаў

прыроды). Стымуляванне эмпатыўных пачуццяў у вучняў (спачуванне, суперажыванне і інш.), перажыванне і выказванне іх з дапамогай настаўніка.

Назіранне за ўласнымі эстэтычнымі пачуццямі, перажыванне і выказванне іх з дапамогай настаўніка.

Каштоўнаснае асэнсаванне вызначанай настаўнікам культуралагічнай інфармацыі ў творы (беларускія народныя традыцыі, элементы бытавой і духоўнай культуры, нацыянальныя рысы характару).

Знаёмства праз змест прачытаных ці праслуханых твораў з традыцыйнымі заняткамі беларусаў, народнымі рамёствамі (ганчарства, саломапляценне, вышыўка і інш.), нацыянальнымі прадметамі побыту, беларускім нацыянальным касцюмам, традыцыйнымі народнымі песнямі, танцамі, гульнямі.

Знаёмства на матэрыяле літаратурных твораў з традыцыйнымі сімваламі беларусаў (васілёк, бульба, бусел, зубр, лён, ручнік), арганізацыя пошуку дадатковай тэкставай і ілюстрацыйнай інфармацыі пра іх.

Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў

Фарміраванне правільнага і асэнсаванага чытання ўголас з хуткасцю, якая не перашкаджае разуменню.

Выпрацоўка навыкаў правільнага вымаўлення гукаў [ў], [г], [ж], [ч], [р], [ц’], [дз’], [дж], спалучэння [шч], падоўжаных зычных; фарміраванне ўмення захоўваць акцэнталагічныя нормы пры чытанні слоў з вызначаным націскам.

Знаходжанне твора ў дапаможніку па пазначанай старонцы. Арыентацыя ў рубрыках дапаможніка. Ззнаходжанне назвы твора, імя і прозвішча яго аўтара.

Раўнамерна ўважлівае ці вывучальнае (паглыбленае) чытанне вучэбнага тэксту, мастацкага ці навукова-папулярнага твора.

Праглядавае чытанне тэксту з мэтай пошуку інфармацыі. Адказ і пастаноўка пытанняў па змесце з выкарыстаннем слоў пачутага ці прачытанага твора, выбарачнае чытанне. Асваенне сродкаў выразнага чытання: перадача інтанацыі на падставе знакаў прыпынку ў канцы сказа, захаванне паўз у адпаведнасці са знакамі прыпынку.

Асваенне спосабаў завучвання на памяць па апорных словах, вобразных малюнках.

Фарміраванне ўмення ацэньваць правільнасць і выразнасць (гучнасць, захаванне інтанацыі сказа і паўз) пачутага чытання.

Кантрольная работа. Праверка навыку чытання – 1 гадзіна (II паўгодзе).

Фарміраванне чытацкіх уменняў

Прагназаванне зместу да чытання твора па ілюстрацыях і загалоўку.

Работа над загалоўкам твора: суаднясенне загалоўка са зместам твора.

Работа над мовай твора: вылучэнне незразумелых слоў і выразаў, высвятленне іх значэння праз кантэкст, пераклад з дапамогай настаўніка; вылучэнне слоў, падобных па гучанні да слоў рускай мовы, і высвятленне іх значэння з дапамогай настаўніка.

Знаходжанне і асэнсаванне з дапамогай настаўніка вобразных слоў і выразаў, прыказак і прымавак, вызначэнне іх ролі ў паэтычным і празаічным творы.

Работа над вобразам персанажа: вызначэнне дзеючых асоб твора, іх учынкаў, рыс характараў; знаходжанне апісання дзеючай асобы, карцін прыроды, вызначэнне адносін аўтара да персанажа.

Работа над зместам і ідэяй твора: устанаўленне прычынна-выніковых сувязей паміж падзеямі ў творы; вызначэнне тэмы і галоўнай думкі твора з дапамогай настаўніка; вылучэнне сэнсавых частак твора з дапамогай настаўніка (па пытаннях, па вызначаных загалоўках); знаходжанне ў тэксце ўрыўкаў, якія праілюстраваны; вызначэнне агульнага эмацыянальнага настрою паэтычнага твора; вылучэнне асобных вобразных малюнкаў.

Работа па асэнсаванні асобаснага стаўлення да твора: выказванне ўласных адносін да дзеючых асоб, іх учынкаў, зместу твора.

Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне)

Падрыхтоўчы этап (4 г)

Чытанне-разглядванне адпаведных узросту ілюстраваных кніг аб'ёмам да 20 старонак: асэнсаванае ўспрыманне твора кнігі на слых; фіксацыя сюжэту; ацэнка падзей і ўчынкаў герояў; устанаўленне адпаведнасці ілюстрацый зместу кнігі; знаходжанне на вокладцы назвы кнігі, прозвішча аўтара; самастойнае чытанне праслуханага твора.

Вызначэнне структурных элементаў кнігі: вокладка, назва кнігі, прозвішча аўтара, старонка, пераплёт. Выкананне правіл беражлівага абыходжання з кнігай.

Фарміраванне элементарных бібліяграфічных уменняў: самастойны выбар кніг для чытання-разглядвання з кніжнай выставы ў класным кутку чытання.

Пачатковы этап (6 г)

Чытанне-разглядванне адпаведных узросту ілюстраваных кніг аб'ёмам да 30 старонак: прагназаванне зместу кнігі па вокладцы і ілюстрацыях; вызначэнне назвы і аўтара кнігі, правільнае называнне кнігі; самастойнае асэнсаванае чытанне кнігі пад кіраўніцтвам настаўніка; выказванне ўласных уражанняў ад кнігі; устанаўленне суадносін твор – аўтар – кніга з дапамогай настаўніка.

Пашырэнне чытацкага кругагляду праз знаёмства з новымі кнігамі, прапанаванымі настаўнікам.

Фарміраванне элементарных бібліяграфічных уменняў: выбар кнігі для чытання з класнай бібліятэкі ці сумесна з бібліятэкарам у бібліятэцы ўстановы адукацыі.

Арганізацыя сістэматычнага чытання кніг, часопісаў, газет на беларускай мове з класнай бібліятэкі і бібліятэкі ўстановы адукацыі, абмеркаванне прачытанага.

Выкананне правіл паводзін у бібліятэцы, паважлівае стаўленне да прафесіі бібліятэкара.

Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова

Усведамленне аўтарскай прыналежнасці твора (уменне правільна называць твор і яго аўтара).

Слуханне і чытанне аўтарскіх вершаў, апавяданняў, казак, твораў вуснай народнай творчасці, актуальнай узросту тэматыкі з выхаваўчым патэнцыялам для ўзбагачэння эстэтычнай сферы вучняў, фарміравання эстэтычнага густу, асобасных адносін вучняў да літаратурнага твора як з'явы мастацтва.

Вызначэнне жанравых асаблівасцей казкі, знаходжанне гэтых асаблівасцей у прачытаных ці праслуханых казках.

Практычнае знаёмства з малымі жанрамі вуснай народнай творчасці (загадка, лічылка, заклічка, жарт, скорагаворка).

Практычнае засваенне ў працэсе працы над творамі значэння слоў *тэма, падзея, дзеючая асоба, учынак, эпізод, казка.*

Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення

Чытанне па ролях, інсцэніраванне эпізоду твора.

Падрабязны пераказ невялікага апавядальнага твора ці яго часткі з дапамогай настаўніка (па малюнках, пытаннях, загалоўках сэнсавых частак, апорных словах).

Калектыўная пабудова элементарнага выказвання на вызначаную тэму па малюнках, апорных словах, загалоўках сэнсавых частак, з дапамогай настаўніка.

Калектыўнае складанне казкі па сюжэце (малюнках) і апорных словах з вызначаным настаўнікам колам персанажаў.

Пашырэнне ведаў маўленчага этыкету (словы прывітання, развітання, прабачэння, падзякі), разыгрыванне сітуацый і вядзенне дыялогаў з іх выкарыстаннем.

Этыка маўленчых паводзін у размове з бацькамі, старэйшымі, аднагодкамі. Далікатнасць маўлення.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Ведаць і разумець:

прозвішчы аўтараў, назвы і змест 5 твораў, якія вывучаліся;

на памяць вершы *Якуб Колас* «Адлёт журавлёў», *А. Грачанікаў* «Беларускія краявіды», *А. Дзеружынскі* «Хлебная скарынка», *У. Карызна* «Самая лепшая», *Якуб Колас* «Песня аб вясне»;

правілы беражлівага абыходжання з кнігамі.

Мець першаснае ўяўленне пра:

малыя жанры вуснай народнай творчасці (загадка, лічылка, заклічка, жарт, скорагаворка);

аўтарскія творы (верш, апавяданне, казка);

сродкі выразнага чытання (гучнасць, захаванне інтанацыі сказа і паўз).

Валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці:

арфаэпічна правільна і асэнсавана чытаць уголас па складах і цэлымі словамі з захаваннем інтанацыі сказа і паўз;

прагназаваць змест твора па ілюстрацыях і загалоўку;

вылучаць незразумелыя словы і выразы, устанаўліваць іх значэнне з дапамогай настаўніка;

адказваць на пытанні па фактычным змесце твора;

вызначаць дзеючых асоб;

знаходзіць эпізод з апісаннем учынку дзеючай асобы;

знаходзіць урыўкі тэксту, якія адпавядаюць ілюстрацыі;

даваць уласную ацэнку ўчынкам герояў твора;

падрабязна пераказваць частку тэксту ці невялікі апавядальны тэкст (па малюнках, пытаннях, загалоўках сэнсавых частак, апорных словах);

правільна называць прачытаны твор (аўтар, загаловак);

прыводзіць прыклады казак з ліку вывучаных твораў;

ацэньваць правільнасць і выразнасць уласнага і праслуханага чытання;

дарэчна ўжываць тэрміны *тэма*, *падзея*, *дзеючая асоба*, *учынак*, *эпізод*, *казка*;

арыентавацца ў кнізе: знаходзіць у змесце прозвішча аўтара, назву твора і старонку;

выбіраць па рэкамендацыі настаўніка кнігу для чытання ў класнай бібліятэчцы ці сумесна з бібліятэкарам у бібліятэцы ўстановы адукацыі.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

ацэньваць уласныя паводзіны і жыццёвыя сітуацыі з пазіцый маральных норм і культурных каштоўнасцей;

асэнсавана выбіраць і чытаць творы, адпаведныя ўзросту, абменьвацца думкамі па прачытаным ці праслуханым творы;

асэнсавана ўспрымаць вусную і пісьмовую інфармацыю для задавальнення пазнавальных інтарэсаў;

узбагачаць эмацыянальна-каштоўнасны вопыт праз успрыманне твораў розных відаў мастацтва.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Русский язык»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

РУССКИЙ ЯЗЫК

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения: формирование у учащихся языковых, коммуникативно-речевых умений, обеспечивающих эффективное общение на русском языке в устной и письменной речи.

Задачи обучения:

в рамках языковой компетенции:

формирование представлений о языке как знаковой системе и общественном явлении;

усвоение знаний из области фонетики, лексики, морфемики, морфологии, синтаксиса и формирование на их основе произносительных, орфографических, грамматических, пунктуационных умений и навыков;

формирование элементарных способов анализа изучаемых явлений языка (звуко-буквенный разбор слов, разбор слов по составу, по частям речи, по членам предложения);

в рамках коммуникативно-речевой компетенции:

обогащение словарного запаса учащихся;

развитие связной устной и письменной речи учащихся, умения пользоваться языком во всех видах речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо);

формирование умения работать с орфографическим и толковым словарями;

усвоение речеведческих понятий (текст; тема, основная мысль, заголовок текста; трёхчастное строение текста; план текста; типы текстов);

формирование умения адекватно понимать информацию устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль);

формирование умения отбирать языковые средства для создания собственных высказываний в соответствии с темой и основной мыслью;

овладение формулами речевого этикета;

формирование культуры речевого общения и поведения;

в рамках лингвокультурологической компетенции:

знакомство с элементами культуры и быта русского народа;

обогащение речи учащихся лексикой, пословицами, поговорками, отражающими национальный колорит и мудрость народа;

формирование ценностного отношения к русскому языку как хранителю культуры народа и духовного наследия всего человечества и одновременно воспитание уважения к культуре и языкам других национальностей;

развитие интеллектуальных и творческих способностей учащихся, нравственных качеств личности средствами языка;

развитие устойчивого интереса к изучению русского языка;

в рамках метапредметной компетенции:

формирование *универсальных (общеучебных) умений и навыков*, главными из которых являются умения целеполагания, планирования, контроля, оценки (регулятивные).

Задачи обучения русскому языку решаются в единстве с решением *воспитательных задач*, неразрывности и взаимодействия языка, культуры и личности ученика.

Направления обучения

Коммуникативная направленность обучения предусматривает взаимосвязанное обучение языку и речи. Теоретические сведения служат средством, обеспечивающим речевое общение в различных видах речевой деятельности. Знакомство с новым языковым явлением, его введение осуществляется не изолированно, а в тексте, предложении, с указанием на его связи с другими явлениями языка, на особенности его употребления в речи. Такой подход способствует развитию у учащихся способности (умений и навыков) решать языковыми средствами коммуникативные задачи в разных ситуациях общения.

Образовательные подходы

Компетентностный подход обусловлен социальными потребностями общества в компетентной, творческой личности с продуктивным типом мышления, способной к культурному саморазвитию, самостоятельному овладению знаниями и способами деятельности, решению конкретных проблем и задач в различных жизненных сферах. Он означает перенос акцента с процесса усвоения знаний на результат обученности учащихся, когда качество обучения русскому языку определяется способностью учащихся эффективно общаться на русском языке в устной и письменной форме. Особенностью компетентностного подхода является также метапредметность – установка на формирование у учащихся *универсальных* (*общеучебных*) умений, главными из которых являются умения целеполагания, планирования, контроля, оценки (регулятивные).

Культурологический подход означает реализацию единства и взаимодействия языка, культуры и личности в процессе обучения; направленность содержания обучения на комплексное формирование у учащихся средствами русского языка познавательных способностей, воспитание духовных, нравственных качеств личности; приобщение учащихся к культурным ценностям, выработанным народом; осознания себя как личности, принадлежащей к определенному культурному и языковому сообществу.

Личностно-деятельностный подход является интегрирующим средством в решении заявленных задач обучения русскому языку на I ступени общего среднего образования. Данный подход реализует основные требования к современному учебному процессу. В центре внимания находится ученик с его интересами, потребностями, способностями. Роль учителя не сводится к простой «передаче» знаний. На первый план выдвигается его организаторская и коммуникативная деятельность по созданию условий для учебного общения; организация обучения как сотрудничество и диалог с учащимися, при котором учащийся в процессе обучения выступает не объектом воздействия слова учителя. Процесс обучения при этом выстраивается как обучение *учебной деятельности* по овладению *речевой деятельностью* (слушание, говорение, чтение, письмо) на русском языке. Личностно-деятельностный подход в обучении содействует развитию у учащихся языковых и творческих способностей, воспитанию социально значимых качеств личности, пробуждает интерес к созидательной творческой деятельности.

Компетенции и содержание, обеспечивающее их формирование

Реализация компетентностного подхода в обучении русскому языку учащихся I ступени общего среднего образования проявляется в направленности процесса обучения на формирование у учащихся элементов языковой, коммуникативно-речевой, лингвокультурологической, метапредметной компетенций, в совокупности обеспечивающих развитие умений и навыков эффективного владения русским языком.

Языковая компетенция формируется в процессе усвоения знаний о единицах языка: (звук, слог, слово, морфема (окончание, корень слова, приставка, суффикс), предложение, текст; формирование представлений об особенностях функционирования единиц языка в речи; усвоение языковых норм (орфоэпических, орфографических, пунктуационных).

Коммуникативно-речевая компетенция связана с усвоением речеведческих понятий и формированием на их основе умения понимать готовые тексты; отбирать языковые средства и создавать собственные устные и письменные высказывания с учетом целей, задач, ситуации общения, а также правил речевого этикета и социальных норм поведения.

Лингвокультурологическая компетенция формируется через дидактический материал, в процессе работы с текстами различных жанров, в которых закреплены основные нравственные ценности народа и которые отражают историю и культуру русского и белорусского народов. Учащийся осознает себя носителем языка, личностью, которая через язык усваивает систему общечеловеческих и национальных ценностей, культуру речевого общения и поведения.

Метапредметная компетенция связана с формированием у учащихся универсальных (общеучебных) умений и навыков, уровень освоения которых в значительной степени влияет на успешность обучения в последующих классах.

Принципы отбора содержания обучения

Системно-описательный принцип, в соответствии с которым языковой материал в курс русского языка отбирается и изучается в последовательности, отражающей многоуровневый характер русского языка.

Принцип функциональности. Опора на принцип функциональности в отборе содержания обучения означает, что языковые сведения должны отбираться с учетом их значимости и важности для решения коммуникативных задач обучения на I ступени общего среднего образования.

Принцип минимизации языкового материала при определении содержания обучения русскому языку базируется на учете возрастных и психологических особенностей познавательной деятельности учащихся начальных классов. На основе принципа минимизации отбор языкового материала в учебную программу осуществлен в объеме, который обеспечивает достижение заявленных целей и задач обучения русскому языку учащихся на I ступени общего среднего образования.

Принцип преемственности и перспективности в отборе содержания обучения русскому языку проявляется в соблюдении преемственности между дошкольной ступенью образования и начальной школой и перспективности между начальной и базовой школой на содержательном, деятельностном, коммуникативном и эмоциональном аспектах.

Принцип *концентрической* организации и представления содержания языкового материала в программе обеспечивает многократное обращение к изученному материалу с постепенным его расширением и углублением на каждом новом этапе обучения.

Изучаемые разделы языка

Языковой материал в программе представлен системой понятий, определений, теоретических сведений, объединенных таким образом, чтобы создать теоретическую основу для формирования грамматических, орфографических, речевых умений и навыков. В программе выделены разделы «Устная и письменная речь», «Звуки и буквы», «Слово», «Состав слова. Правописание слов», «Части речи» (имя существительное, имя прилагательное, глагол, предлог, местоимение), «Предложение», «Текст». В каждом из разделов решаются свои конкретные задачи, которые подчинены основным целям обучения русскому языку.

Устная и письменная речь. На материале данного раздела учащиеся знакомятся с устной и письменной, монологической и диалогической формами речи. Учатся строить диалоги по образцу, по данной речевой ситуации, по сюжетным рисункам. Усваивают формы приветствия и прощания в различных ситуациях общения. Учатся отвечать, просить, благодарить, извиняться с соблюдением правил речевого этикета.

Звуки и буквы. Главной задачей раздела «Звуки и буквы» является формирование у учащихся умения соотносить звук и обозначающую его букву, осознавать неоднозначность связей, существующих между звуком и буквой; формирование навыков русского литературного произношения и правописных навыков. Учащиеся узнают о смыслоразличительной роли звуков (букв); о гласных и согласных звуках; о слоге и слогообразующей роли гласных звуков; об ударных и безударных гласных звуках и способах проверки написания безударных гласных; о твердых и мягких согласных звуках и способах обозначения мягкости и твердости согласных на письме; о звонких и глухих согласных звуках; знакомятся с явлениями оглушения парных звонких и глухих согласных в определенных позициях и способах проверки написания парных звонких и

глухих согласных в этих позициях; учатся производить звуко-буквенный разбор слов. В процессе изучения раздела «Звуки и буквы» закладываются основы орфографической грамотности учащихся. На практическом уровне они подводятся к осознанию ведущего принципа русской орфографии – морфолого-фонематического.

Слово. Материал раздела «Слово» направлен на воспитание у учащихся внимания и интереса к слову, его значению; на развитие умения творчески и осознанно подходить к выбору слов для построения собственных высказываний. У учащихся формируются первичные представления о слове как двусторонней единице, обладающей формой и значением. Учащиеся узнают об однозначных и многозначных словах, о словах с прямым и переносным значением (на практическом уровне); знакомятся с синонимами и антонимами; с фразеологизмами (на практическом уровне); с межъязыковой омонимией в русском и белорусском языках (на практическом уровне); с орфографическим и толковым словарями русского языка и приемами работы с ними. Большое внимание уделяется обогащению и активизации словарного запаса учащихся, работе с пословицами, поговорками, фразеологизмами.

Состав слова. Правописание слов. При изучении состава слова у учащихся формируются представления о значимых частях слова (морфемах) как носителях лексического и грамматического значения слова (корне, приставке, суффиксе, окончании); о роли приставок, суффиксов в образовании новых слов и выражении их смысла; формируется умение ориентироваться в структуре слова; умение проводить разбор слов по составу и опираться на него при решении орфографических задач. Работа над составом слова включает элементы словообразовательного анализа. Внимание учащихся обращается на семантику некоторых морфем, составляющих слово, что способствует осознанию учащимися роли морфем в формировании лексического значения слова, развивает внимание и интерес к происхождению слов, способствует обогащению словаря учащихся, развитию их языкового чутья, мышления. Языковой материал на правописание слов включает широкий круг правил, алгоритмов на правописание безударных гласных, парных звонких и глухих согласных, непроизносимых согласных в корне слова; написание слов с разделительным ***ъ;*** слов с двойными согласными в корне слова, на стыке приставки и корня, корня и суффикса. Вводится понятие об орфограмме, которое используется как рабочий термин при изучении правописания слов.

Части речи. Учащиеся знакомятся с морфологическим строем языка, с такими частями речи, как: имя существительное, имя прилагательное, местоимение, глагол, предлог. Части речи рассматриваются в составе предложений, где слова связаны друг с другом по смыслу и грамматически. Особое внимание уделяется признакам каждой изучаемой части речи: *имя существительное* – число, род, падеж, склонение; *имя прилагательное* – число, род (в единственном числе), падеж; *глагол* – время, число, род (в прошедшем времени единственного числа), лицо (в настоящем и будущем времени), спряжение; *местоимение* – число, лицо, падеж личных местоимений. Формируются навыки правописания падежных окончаний имен существительных, имен прилагательных, местоимений; навыки правописания личных окончаний глаголов настоящего и будущего времени, глаголов на ***-тся, -ться***, гласных перед суффиксом ***-л*** в глаголах прошедшего времени; ***не*** с глаголами. Учащиеся знакомятся с *предлогами*, учатся различать приставку и предлог, употреблять в речи и грамотно писать предлоги.

Предложение. На материале раздела «Предложение» ведется последовательная работа по формированию синтаксического строя речи учащихся. Они получают представление о предложении как минимальной единице речи, которая обладает смысловой и интонационной законченностью и является средством общения людей. Знакомятся с различными видами предложений по цели высказывания (повествовательными, вопросительными и побудительными) и по интонации (восклицательными и невосклицательными), их использованием в разных речевых ситуациях; учатся устанавливать смысловую и грамматическую связь между словами по вопросам; оформлять конец предложений соответствующими знаками препинания. Знакомятся с главными (подлежащее и сказуемое) и второстепенными (без деления на

виды) членами предложения; с однородными (главными и второстепенными) членами предложения; с интонацией перечисления и противопоставления однородных членов предложения, с правилами постановки запятых при однородных членах предложения перед союзами ***и, а, но*** (в письменной речи); с обращением (на практическом уровне); со словосочетаниями в структуре предложения. В результате учащиеся практически осваивают понятие о связи слов в предложении по смыслу и грамматически. Работа над предложением носит сквозной характер, так как весь программный материал изучается на синтаксической основе.

Текст. Основной задачей раздела «Текст» является формирование у учащихся устойчивого внимания и интереса к собственной речи и речи других людей, развитие коммуникативных умений, творческих способностей, расширение возможностей самовыражения. Учащиеся узнают о признаках текста (тема, основная мысль, заголовок, связь заголовка с темой и основной мыслью, смысловая связь и определенная последовательность предложений в тексте, структура текста); о типах текстов (описание, повествование, рассуждение); о смысловом единстве структурных частей текста; о роли абзацев в тексте; о плане текста. Знакомятся с правилами речевого этикета; учатся письменно пересказывать тексты по вопросам, по коллективно составленному или готовому плану (изложения); составлять тексты по опорным словам и серии сюжетных рисунков (сочинения). Систематическая работа над текстом дает учащимся возможность наблюдать, всесторонне анализировать изучаемые лексические и грамматические явления в их органической взаимосвязи.

Каллиграфия. Основная задача каллиграфии – формирование навыков правильного начертания букв, их соединений в словах; красивого, быстрого, ритмичного письма слов и предложений. Во II классе осуществляется постепенный перевод учащихся на письмо в тетрадях с разлиновкой в одну линию. На развитие и совершенствование каллиграфических навыков учащихся III–IV классов на уроках русского языка должно отводиться специальное время. Содержание этой работы, по возможности, должно быть связано с изучаемым на уроке языковым материалом. Работа по каллиграфии способствует воспитанию у учащихся аккуратности, трудолюбия, добросовестного отношения к выполнению любой работы.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (85 ч)

Устная и письменная речь (3 ч)

Устная и письменная речь. Монологическая и диалогическая речь. Построение диалога по образцу, по данной речевой ситуации. Этика речи. Культура общения, умение обратиться к собеседнику. Усвоение различных форм обращения. Ознакомление со словами вежливости, которые употребляются при встрече и прощании. Усвоение форм приветствия и прощания в различных ситуациях. Умение спрашивать, отвечать, просить, благодарить, извиняться.

Виды деятельности

Различение устной и письменной, диалогической и монологической речи. Составление диалогов и небольших текстов монологического характера (по образцу, по данной речевой ситуации, по сюжетным рисункам) с использованием формул речевого этикета (приветствие, прощание, благодарность, извинение, просьба).

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Устная и письменная речь»

Знать:

об устной и письменной форме речи;

о диалогической и монологической речи;

слова вежливости, которые употребляются в различных ситуациях общения (просьба, извинение, выражение благодарности, встреча, прощание).

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

различать устную и письменную формы речи;

различать диалогическую и монологическую речь;

употреблять соответствующие слова вежливости в различных ситуациях общения (приветствие, прощание, просьба, извинение, вопрос, ответ).

Звуки и буквы

(36 ч, из них 1 ч – контрольное списывание)

Звуки речи и буквы.

Смыслоразличительная роль звуков (букв). Алфавит. Назначение алфавита (3 ч).

Гласные и согласные звуки (4 ч)

Буквы для обозначения на письме гласных и согласных звуков. Слог. Роль гласных в образовании слога. Перенос слов по слогам. Особенности переноса слов с буквами ***й, ь.***

Твердые и мягкие согласные звуки (14 ч)

Парные твердые и мягкие согласные [б – б’], [в – в’], [г – г’], [д – д’], [з – з’], [к – к’], [л – л’], [м – м’], [н – н’], [п – п’], [р – р’], [с – с’], [т – т’], [ф – ф’], [х – х’]. Обозначение мягкости парных согласных звуков буквами **я, ё, ю, и, е, ь,** твердости парных согласных звуков буквами **а, о, у, ы, э**.

Непарные твердые и мягкие согласные. Непарные твердые шипящие [ж], [ш]: произношение и обозначение на письме. Правописание буквосочетаний **жи, ши, же, ше.** Непарный твердый [ц]: произношение и обозначение на письме. Непарные мягкие шипящие [ч’], [щ’]: произношение и обозначение на письме. Правописание буквосочетаний **ча, ща, чу, щу, чк, чн.** Непарный мягкий звук [й’]. Обозначение на письме звука [й’] буквой **й** и буквами **е, ё, ю, я.**

Звонкие и глухие согласные звуки (5 ч)

Парные звонкие и глухие согласные [б – п], [б’ – п’], [в – ф], [в’ – ф’], [г – к], [г’ – к’], [д – т], [д’ – т’], [з – с], [з’ – с’], [ж – ш]. Их смыслоразличительная роль. Знакомство со способами проверки написания слов с парными звонкими и глухими согласными в конце и середине слова перед глухими согласными (поставить проверяемый звук перед гласным).

Обучающая письменная работа (изложение текста-повествования по данному или коллективно составленному плану).

Непарные звонкие [л], [л’], [м], [м’], [н], [н’], [р], [р’], [й’] и непарные глухие [х], [х’], [ц], [ч’], [щ’] согласные звуки: произношение и обозначение на письме.

Звуко-буквенный разбор слов со звонкими и глухими согласными, в том числе с парными звонкими и глухими согласными в конце и середине слова перед глухими согласными в словах типа *гри**б**, но**ж**ка*.

Ударные и безударные гласные (5 ч)

Ударение. Роль ударения в различении значений слов. Ударные и безударные гласные (слоги). Произношение и обозначение на письме гласных в ударных и безударных слогах. Знакомство со способами проверки слов с безударными гласными (поставить проверяемый звук под ударение).

Звуко-буквенный разбор слов, в том числе слов с безударными гласными в первом предударном слоге (слова типа *з**е**мля, н**о**га*).

Разделительный ь (4 ч)

Правописание слов с **ь**.

Виды деятельности

Определение алфавитного порядка расположения слов, в том числе слов, начинающихся с одной той же буквы. Практическое различение звуков: гласных и согласных, согласных твердых и мягких, звонких и глухих, шипящих. Лексические игры: на смыслоразличительную роль звуков (букв) в слове: образование новых слов путем добавления (изъятия) букв в конец или начало конкретного слова, путем перестановки в слове букв, составление новых слов из букв конкретного слова, определение «убежавших» из слова букв. Заучивание скороговорок на отработку произношения конкретного звука.

Деление слов на слоги, подбор слов с определенной слоговой структурой. Расстановка ударения в словах. Нахождение в словах ударных и безударных гласных. Подбор проверочных слов к словам с безударными гласными, парными звонкими и глухими согласными. Звуковой и звуко-буквенный разбор слов.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Звуки и буквы»

Знать:

о звуках и буквах;

о гласных и согласных звуках;

о слогообразующей роли гласных звуков;

правила переноса слов по слогам;

буквы для обозначения гласных и согласных звуков;

алфавит;

о твердых и мягких согласных звуках (парных и непарных);

об обозначении на письме твердости и мягкости согласных звуков;

о правописании буквосочетаний **жи – ши, ча – ща, чу – щу, чк – чн**;

изученные слова с разделительным ***ь***;

о звонких и глухих согласных звуках (парных и непарных);

о способе проверки написания парных звонких и глухих согласных (поставить проверяемый звук перед гласным);

об ударении в слове;

об ударных и безударных гласных звуках (слогах) в слове;

о способе проверки написания слов с безударными гласными (поставить проверяемый звук под ударение).

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

правильно произносить звуки речи;

выделять в последовательном порядке все звуки, составляющие слово;

соотносить звук и обозначающую его букву;

располагать слова в алфавитном порядке;

различать гласные и согласные звуки;

обозначать гласные и согласные звуки буквами;

делить слова на слоги;

переносить слова с одной строки на другую по слогам;

различать мягкие и твердые согласные (парные и непарные);

обозначать на письме твердость и мягкость согласных звуков;

грамотно писать сочетания **жи – ши, ча – ща, чу – щу, чк – чн;**

грамотно писать изученные слова с разделительным ***ь***;

различать и обозначать на письме звонкие и глухие согласные звуки (парные и непарные);

проверять написание слов с парными звонкими и глухими согласными;

определять в слове ударный и безударные гласные (слоги);

проверять написание слов с безударными гласными;

производить устный (частичный и полный) звуко-буквенный разбор слов, в том числе слов с безударными гласными в первом предударном слоге (*гора, река*), а также с парными звонкими и глухими согласными в конце и середине слова (*гриб, сказка).*

Слово (35 ч)

Слово как единица языка. Значение слова (4 ч)

Значение слова. Однозначные и многозначные словами, с прямым и переносным значением (ознакомление на практическом уровне, без введения терминов), с близким и противоположным значением.

Знакомство с толковым и орфографическим словарями**.**

Слова, обозначающие названия, признаки, действия предметов (13 ч)

Слова, которые обозначают названия предметов и отвечают на вопросы кто? что? Роль слов – названий предметов в речи. Прописная буква в именах, отчествах и фамилиях людей, кличках животных, названиях стран, городов, деревень, рек. Слова, которые обозначают признаки предметов и отвечают на вопросы какой? какая? какое? какие? Роль слов – названий признаков предметов в речи. Слова, которые обозначают действия предметов и отвечают на вопросы что делать? что сделать? Роль слов – названий действий предметов в речи.

Обучающая письменная работа (изложение текста-повествования по данному или коллективно составленному плану, 40–50 слов).

Предлог (2 ч) Раздельное написание предлогов со словами.

Корень слова (6 ч).

Однокоренные (родственные) слова. Единообразное написание корня в однокоренных словах.

Правописание безударных гласных и парных звонких и глухих согласных в корне слова (10 ч).

Виды деятельности

Определение лексического значения слов с помощью толкового словаря русского языка. Определение слов по их лексическому значению. Нахождение в текстах и употребление в речи однозначных и многозначных слов, слов с прямым и переносным значением, слов с близким и противоположным значением. Подбор к словам слов с близким и противоположным значением.

Распознавание с помощью вопросов слов, обозначающих названия, признаки, действия предметов. Нахождение в предложениях и употребление в речи слов, обозначающих названия предметов, их признаков и действий. Подбор к словам, обозначающим признаки предметов, действия предметов, слов с противоположным значением и слов с близким значением. Нахождение в предложениях предлогов. Отличие предлогов от других слов. Раздельное написание предлогов с другими словами.

Нахождение в словах корня, подбор однокоренных слов. Подбор однокоренных проверочных слов к словам с безударными гласными, парными звонкими и глухими согласными в корне слова. Звуко-буквенный разбор слов.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Слово»

Знать:

о толковом и орфографическом словарях;

о значении слова;

о словах с близким и противоположным значением;

о словах-названиях предметов, действий предметов, признаков предметов;

вопросы, на которые отвечают слова – названия предметов, действий предметов, признаков предметов;

о написании с прописной буквы фамилий, имен, отчеств людей; кличек животных; названий улиц, городов, деревень, рек;

о предлогах;

о родственных словах;

о корне слова;

об однокоренных словах;

правила проверки безударных гласных, звонких и глухих согласных в корне слова.

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

пользоваться толковым и орфографическим словарями;

находить в предложении, тексте слова с одним и несколькими значениями; с близким и противоположным значением;

находить в предложении, тексте слова, которые обозначают названия предметов, действия предметов, признаки предметов, предлоги;

ставить вопросы к словам, обозначающим названия предметов, действия предметов, признаки предметов;

писать с прописной буквы фамилии, имена, отчества людей; клички животных; названия стран, улиц, городов, деревень, рек, океанов;

отличать предлоги от слов, называющих предметы, их признаки и действия;

правильно употреблять в речи изученные предлоги, не совпадающие в русском и белорусском языках;

находить корень слова;

находить в тексте однокоренные слова;

проверять написание безударных гласных, звонких и глухих согласных в корне слова.

Предложение (4 ч)

Понятие о предложении. Признаки предложения. Выделение предложений из текста. Определение границ предложения. Интонация предложений. Точка, вопросительный и восклицательный знаки в конце предложения. Прописная буква в начале предложения.

Виды деятельности

Разбивка сплошного текста на предложения, определение границ предложений Нахождение в текстах предложений, состоящих из разного количества слов (одного, двух и больше). Распознавание, интонирование предложений, в которых о чем-то спокойно сообщается, спрашивается, которые произносятся с сильным чувством. Постановка в конце предложений соответствующих знаков препинания в зависимости от интонации и смысла предложения. Нахождение в предложениях слов, которые обозначают, о чем говорится в предложении и что говорится.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Предложение»

Знать:

признаки предложения;

как орфографически и пунктуационно оформляется начало и конец предложения.

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

определять границы предложения на основе смысла и интонации;

ставить соответствующие знаки препинания в конце предложений;

строить различные по цели высказывания предложения, правильно их интонировать и оформлять на письме.

Текст

(5 ч, из них 1 ч – контрольный диктант)

Понятие о тексте. Тема, основная мысль текста. Заголовок текста, его соответствие теме и основной мысли текста. Композиция текста: начало, основная часть, концовка. Пересказ текстов (устный и письменный) по вопросам, по картинному плану.

Обучающая письменная работа (изложение)

Виды деятельности

Отличие текста от набора предложений. Определение темы и основной мысли текста; озаглавливание текста. Определение структуры текста: начало, основная часть, концовка. Деление сплошного текста на части. Пересказ текста по вопросам.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Раздел «Текст»

Знать:

о признаках текста (тема, основная мысль, заголовок);

о строении текста (начало, основная часть, концовка);

формулы речевого этикета (приветствия, прощания, просьбы, благодарности).

Уметь (владеть способами познавательной деятельности):

отличать текст от набора предложений;

определять тему и основную мысль текста;

озаглавливать тексты;

выделять начало, основную часть, концовку текста;

строить небольшие (3–5 предложений) устные высказывания по картине, по опорным словам и серии сюжетных картинок;

использовать в устной речи формулы речевого этикета (приветствия, прощания, просьбы, благодарности).

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

с опорой на знание алфавита находить нужную информацию в толковом и орфографическом словарях, справочниках;

адекватно понимать содержание устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль);

создавать собственные высказывания в различных видах речевой деятельности в соответствии с целями, задачами, ситуациями общения, а также правилами речевого этикета и социальными нормами поведения.

Повторение (2 ч)

Каллиграфическое письмо. Закрепление гигиенических навыков письма. Письмо по одной линейке (освоение новой высоты, ширины букв). Написание трудных для учащихся прописных и строчных букв и их соединений. Упражнения в безотрывном соединении букв.

Контрольные письменные работы:

контрольное списывание – 1 (I полугодие, 25–30 слов);

контрольный диктант – 1 (II полугодие, 35–40 слов);

контрольные работы по теме – 3 (1 – I полугодие, 2 – II полугодие);

контрольный словарный диктант – 2 (1 – I полугодие, 6 слов; 1 – II полугодие, 8 слов).

Обучающие письменные работы

изложение –2 (1 – I полугодие, 1 – II полугодие).

Словарные слова:

Беларусь, белорусский, береза, вагон, воробей, ворона, воскресенье, вчера, город, дежурный, декабрь, дорога, зарядка, заяц, каникулы, карандаш, класс, комната, конечно, корова, магазин, маленький, месяц, молоко, морковь, мороз, ноябрь, огород, октябрь, погода, помидор, портфель, ребята, Родина, сахар, сентябрь, соловей, сорока, учитель, хорошо, яблоко, ягода, язык.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

**Учебная программа по учебному предмету
«Русская литература (литературное чтение)»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА
(ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ)

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная программа по литературному чтению для II–IV классов направлена на достижение следующих основных **целей:**

ввести учащихся в богатый мир русской и мировой детской литературы и таким образом расширить их кругозор;

на основе чтения и изучения образцовых художественных произведений раскрыть своеобразие литературы как словесного искусства, формировать нравственно-ценностные ориентиры, развивать интеллектуальные и творческие способности учащихся, культуру речи и общения;

формировать грамотного читателя, знания, умения и навыки которого станут фундаментом для совершенствования его на протяжении всей жизни в разных ситуациях деятельности и общения.

Достижение этих целей предполагает решение следующих **задач:**

формирование навыка правильного, осознанного, выразительного чтения стихов, прозы, научно-познавательных текстов;

формирование общеучебных умений и способов познавательной деятельности, обеспечивающих успешное изучение любого учебного предмета;

формирование коммуникативно-речевых умений учащихся;

формирование читательских умений, литературных представлений и знаний, необходимых для восприятия литературы как искусства слова, понимания художественных произведений и научно-познавательных текстов;

осуществление литературно-творческой деятельности на основе изучаемых произведений;

формирование интереса к чтению и творчеству детских писателей, расширение круга чтения учащихся;

формирование образных представлений об окружающем мире, отношений к жизненным явлениям, ценностных ориентаций учащихся;

развитие эмоциональной отзывчивости, воображения, критического мышления;

воспитание эстетических и духовно-нравственных качеств личности средствами литературы.

Программа по литературному чтению основана на идеях культурологического, личностно-деятельностного и компетентностного подходов.

Культурологический подход обусловливает направленность содержания литературного образования на социокультурное развитие учащихся на основе овладения культурными, духовно-нравственными ценностями, закреплёнными в языке художественного произведения как форме существования духовной культуры народа.

Личностно-деятельностный подход ориентирует на создание условий для полноценного проявления и развития личностных качеств учащихся, учёта их интересов, индивидуальных особенностей и возможностей. Он определяет способы организации

различных видов деятельности учащихся. Только через собственную активную деятельность ребёнок осваивает способы чтения, речевой коммуникации, читательские действия с текстом произведения, формирует и совершенствует личностные качества.

Компетентностный подход предусматривает усиление деятельностно-практического компонента содержания учебного предмета. В соответствии с идеями подхода освоение содержания учебного предмета направлено на формирование читательской компетенции как совокупности знаний, умений и навыков для успешного выполнения коммуникативно-речевой и читательской деятельности, необходимой человеку во многих сферах его жизни. В связи с усилением деятельностно-практического компонента содержания в программе определены основные виды учебной деятельности учащихся и требования к её результатам.

В основе отбора содержания и систематизации учебного материала, методов и приёмов организации читательской деятельности учащихся на уроках литературного чтения положены *принципы* культуросообразности, художественно-эстетический, с привлечением тематического, жанрового и монографического, коммуникативно-речевой, учёта психологических особенностей восприятия художественной литературы учащимися младшего школьного возраста, творческого характера обучения, принцип преемственности и перспективности в содержании литературного образования, обеспечивающий порядок и последовательность в освоении предметных знаний, умений и навыков по годам обучения.

Содержание учебного предмета «Литературное чтение» во II–IV классах составляют *четыре основных компонента*:

предметные знания;

читательские и коммуникативно-речевые умения, способы деятельности;

опыт литературно-творческой деятельности;

опыт эмоционально-ценностных отношений.

Все компоненты содержания представлены комплексно и формируются на основе знаний текстов художественных и научно-познавательных произведений и путём практической работы с ними.

Основу содержания учебного предмета составляют художественные произведения, эстетически значимые, имеющие воспитательную ценность, актуальные для нашего времени, доступные для восприятия учащихся, вызывающие интерес к чтению.

Первый компонент содержания (предметные знания) формируется путем освоения литературного и теоретического материала, состоящего из произведений устного народного творчества русского народа и народов мира; произведений ведущих русских и зарубежных детских писателей; кратких биографических сведений об их творчестве; основных литературоведческих понятий, представления о которых необходимы учащимся не как самоцель, а для освоения литературы как искусства слова.

Программой предусмотрено первоначальное знакомство с литературоведческими понятиями и овладение ими *на уровне представлений,* то есть на практическом уровне. Учащиеся получат представления о жанрах устного народного творчества и авторской литературы; об изобразительно-выразительных средствах языка художественного произведения; о средствах выразительного чтения. Предметные знания составят также краткие биографические сведения о жизни и творчестве детских писателей, рекомендованных для чтения во II–IV классах; фамилии писателей, с творчеством которых знакомятся неоднократно на уроках литературного чтения, названия и содержание изученных произведений; тексты, рекомендованные для заучивания наизусть.

Второй компонент содержания составляет система читательских умений. Читательские умения складываются из умений читать, работать с текстом произведения и детской книгой. Умения работы с текстом формируются в процессе анализа литературного произведения и представляют собой действия учащегося по ориентировке в тексте, связанные с восприятием, выявлением, осознанием и оценкой содержания и смысла художественного произведения.

Коммуникативно-речевые умения сопровождают читательскую деятельность и выполняют функцию читательских умений, поскольку умственные операции, входящие в состав читательской деятельности, обязательно реализуются в речевой форме. Программа ориентирует на формирование таких метапредметных коммуникативно-речевых умений, как ориентироваться в ситуации общения, строить связные устные высказывания для передачи содержания текста и общения между читающими, адекватно понимать информацию устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль высказывания); отбирать средства языкового оформления высказывания в соответствии с коммуникативными целями и задачами общения; активно слушать собеседника, выражать понимание, проявлять терпимость к его точке зрения, отстаивать и аргументировать свою точку зрения, соблюдая правила речевого этикета, договариваться и приходить к общему решению в совместной деятельности.

Третий компонент – опыт литературно-творческой деятельности – приобретается учащимися в процессе включения их в разнообразные виды деятельности в связи с прочитанным произведением. В ходе выполнения творческих заданий у учащихся формируются литературно-творческие умения и способы деятельности.

Четвертый компонент содержания – опыт эмоционально-ценностных отношений – приобретается учащимися в процессе анализа художественного произведения, в ходе которого выявляется авторское отношение к героям, авторская оценка событий, персонажей и сопоставляется с личностным восприятием; аргументируется своя оценка героев и событий, сравнивается с другими трактовками отношений и оценок.

Круг чтения учащихся II–IV классов весьма широк: произведения устного народного творчества русского народа и народов мира; стихотворные и прозаические произведения русских писателей-классиков XIX – начала XX в., вошедшие в круг детского чтения; стихотворные и прозаические произведения русских детских писателей XX в. и современных детских писателей; произведения зарубежных писателей-классиков для детей; научно-художественная и научно-познавательная литература (о природных явлениях, о повадках животных и птиц, о предметах и вещах, об открытиях, путешествиях); приключенческая детская книга, справочная детская литература (книги-справочники, детские энциклопедии, словари).

Учащиеся знакомятся с литературными произведениями по всем основным темам детского чтения, зафиксированным современной библиографией для детей (о Родине, о ее героях, о разных людях, о ребятах-сверстниках и их делах, о природе, животных и растениях, о приключениях, фантастике и волшебстве и т.п.). Это позволит им узнать имена русских писателей-классиков, известных русских детских писателей, в творчестве которых раскрываются эти темы, зарубежных детских писателей-классиков: И.Крылов, А.Пушкин, А.Плещеев, И.Суриков, И.Никитин, С.Есенин, Л.Толстой, Д.Мамин-Сибиряк, С.Маршак, С.Михалков, А.Барто, Б.Заходер, Е.Трутнева, В.Осеева, Е.Пермяк, Н.Носов, В.Драгунский, В.Бианки, И.Соколов-Микитов, Н.Сладков, Э.Шим, Г.Скребицкий, Г.Снегирев, С.Сахарнов, В.Орлов, А.Стариков; Х.К.Андерсен, бр. Гримм, Р.Киплинг и др.

В системе литературного образования особое место занимает II класс как подготовительный этап на пути к литературному чтению, поскольку у учащихся еще не закреплён способ чтения текста целыми словами, не сформирован беглый темп чтения. Интонационное объединение слов в словосочетания и предложения, увеличение скорости чтения происходят на втором году обучения. Навык чтения как автоматизированное умение только начинает складываться. В связи с этим работа над овладением собственно чтением, то есть техническими навыками чтения текстов разных жанров, является первостепенной и организуется на протяжении всего периода обучения во втором классе. Сформированное чтение – залог успешного учения на всех ступенях образования, ибо собственно чтение используется как универсальное учебное умение, как инструмент труда. Формирование и развитие навыка чтения осуществляется как путем специальных упражнений, так и в ходе аналитико-синтетической работы с текстом художественного произведения, которая требует многократного и внимательного перечитывания текста.

Если во II классе приоритетным является формирование и развитие навыка чтения, то в III–IV классах центром внимания становится художественное произведение как эстетическая ценность и воспринимающий это произведение учащийся. Чтение организуется по законам восприятия литературного произведения учащимися, а именно: подготовка к восприятию, первичное эмоциональное восприятие, осмысление прочитанного и его эстетическая оценка, выражение отношения к прочитанному.

Предметом специального обучения на уроках литературного чтения во II–IV классах является *выразительное чтение*. На протяжении всего периода обучения учащиеся практически овладевают умением передавать слушателям настроение, состояние, чувства героев с помощью средств речевой выразительности (сила голоса, тон, темп, ритм, пауза, логические ударения). Основной приём обучения – не только выразительное чтение учителя, но и поиск учащимися вариантов правильного, выразительного прочтения монолога, диалога, точной передачи чувств, настроений, состояний героев, своего отношения к изображённому автором. Выразительное чтение выступает одновременно и предметом, и методом обучения, способствующим глубокому проникновению в смысл художественного произведения, постижению его эмоционально-образного и идейного содержания.

Основными *видами деятельности* на уроках литературного чтения во II–IV классах являются чтение вслух и про себя (молча), выразительное чтение, чтение по ролям, изучающее чтение, поисковое чтение, просмотровое чтение, выборочное чтение; заучивание наизусть стихотворных произведений; слушание и рассказывание; пересказ (подробный, выборочный, краткий) по готовому плану, по опорным словам, иллюстрациям; творческий пересказ (с изменением лица рассказчика, дополнением сюжета); представление в воображении героев, событий, поэтических картин природы; творческая интерпретация текста (словесное рисование отдельных эпизодов, поэтических картин, создание словесных и графических иллюстраций произведения); инсценировка эпизодов художественного произведения; аналитическая и оценочная работа с текстом произведения; составление высказываний сравнительного характера, умозаключений, личностных суждений; наблюдение за основными изобразительно-выразительными средствами художественной речи (олицетворение, сравнение, эпитет, преувеличение, эмоционально-оценочные слова); структурирование текста в форме плана, графической схемы; чтение-рассматривание детских книг, прогнозирование, обсуждение, дискуссия.

В силу возрастных особенностей учащихся в программе применяется *концентрический* способ распределения содержания (предметных знаний, умений и навыков), который предполагает возвращение в последующие годы к изученному ранее материалу (например, признаки сказки, рассказа, стихотворения), но на более высоком уровне. Произведения одного и того же жанра (например, рассказ, сказка, стихотворение) разных авторов изучаются на протяжении всего периода обучения на I ступени общего среднего образования. При этом круг сведений о признаках жанра расширяется постепенно из года в год. Формирование читательских умений работы с текстом произведения и детской книгой ведётся также в течение всего периода обучения, но на более сложном литературном материале в последующем классе, что обеспечивает системную работу по овладению читательскими умениями.

Учебный материал для организации читательской деятельности учащихся располагается во II классе по тематическому принципу с привлечением жанрового, в III классе – по жанровому, в IV – по литературно-эстетическому с привлечением жанрового и монографического принципов компоновки произведений внутри разделов.

Составной частью учебного предмета является внеклассное чтение. Внеклассное чтение на I ступени общего среднего образования является обязательной частью подготовки к самостоятельной читательской деятельности.

Цель внеклассного чтения – познакомить учащихся с книгами из доступного им круга чтения; сформировать интерес к книгам, желание и умение их выбирать и читать; научить работать с книгой как особым объектом.

Программа предусматривает знакомство с детскими книгами русских и зарубежных писателей, детскими периодическими изданиями (газетами, журналами), научно-художественной и научно-познавательной литературой, детской справочной литературой (книги-справочники, детские энциклопедии, словари). Учащиеся овладевают знаниями об элементах книги, которые позволяют читателю ориентироваться в любой книге и группе книг (заглавие, фамилия автора, иллюстрации, содержание, или оглавление, предисловие, или введение, послесловие об авторе), о средствах ориентации в мире книг (книжная выставка, плакат, рекомендательный список, рекомендательный указатель, картотека, электронный каталог), о газетах и журналах как периодических изданиях; о культуре и гигиене чтения. Учащиеся приобретают умения самостоятельно выбирать книги по предложенной теме, пользоваться ориентировочным аппаратом книги, видами библиотечно-библиографической помощи (с привлечением библиотекаря).

Работа с детской книгой строится поэтапно и начинается с I класса (он рассматривается как подготовительный этап). II класс – это начальный этап работы с детской книгой, III класс – основной, IV класс – заключительный.

Основной формой работы с детской книгой являются уроки внеклассного чтения и самостоятельное домашнее чтение. Во II–IV классах должны практиковаться разные формы работы во внеурочное время в системе внеклассного чтения, например: литературные утренники, викторины, конкурсы чтецов, конкурс в форме устного журнала, работа в «мастерской по ремонту книг».

Для успешной самостоятельной работы с книгой необходимо, начиная со II класса, научить учащихся пользоваться сначала классной, а затем библиотекой учреждения образования или районной детской библиотекой, где книги расставлены по авторской принадлежности, где имеются тематические и авторские книжные выставки, которыми учащиеся могут пользоваться при подготовке к урокам внеклассного чтения.

Уроки внеклассного чтения во II–IV классах проводятся в процессе и после изучения основных разделов чтения и входят в общее количество часов, которые отводятся на учебный предмет. В течение очередного отрезка времени учитель руководит самостоятельным внеурочным чтением книг, газет, журналов. *Рекомендательные списки книг для учащихся, которые составляет учитель, тщательно выверяются с точки зрения наличия указанных там книг в фондах библиотеки учреждения образования и ближайших детских библиотек (районной, городской).*

Структурно программа по литературному чтению для II–IV классов представлена следующими блоками: «Пояснительная записка», «Содержание учебного предмета», «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся». Блок «Содержание учебного предмета» состоит из разделов «Круг чтения», «Формирование навыка чтения и общеучебных умений», «Формирование читательских умений», «Литературоведческая пропедевтика», «Литературно-творческая деятельность учащихся», «Внеклассное чтение».

Раздел «***Круг чтения***» содержит описание учебного материала и рекомендуемый перечень произведений для чтения и изучения во II–IV классах с указанием количества часов на изучение разделов чтения. Рекомендуемый перечень произведений состоит из двух списков: для чтения и изучения в классе и для внеклассного чтения.

В разделе ***«Формирование навыка чтения и общеучебных умений»*** изложены требования к чтению. Формируются как разные виды и способы чтения, так и его качественные компоненты – правильность, выразительность, сознательность. Темп чтения индивидуальный и соответствует скорости разговорной речи учащегося.

Одна из важнейших задач I ступени общего среднего образования – сформировать умение читать как универсальное (метапредметное) учебное умение, которое будет полноценно функционировать и при обучении математике, русскому языку, предмету «Человек и мир» и другим учебным предметам. Формирование и развитие навыка чтения как универсального учебного умения осуществляется как путём специальных упражнений, так и в ходе аналитико-синтетической работы над текстом художественного произведения.

Программой предусмотрено формирование общеучебных умений (общих учебных действий), таких как постановка и осознание конкретной учебной задачи чтения, планирование своей деятельности: определение последовательности действий для решения учебной задачи (при подготовке к словесному рисованию, чтению по ролям, выразительному чтению, составлению плана, краткому пересказу, инсценировке); владение способами контроля и оценки своей и чужой деятельности; участие в учебном диалоге при обсуждении материала; умение работать в паре и группе (договариваться, распределять работу, получать общий результат, соблюдать культуру взаимодействия). Освоение во взаимосвязи общих учебных действий и основных предметных действий необходимо для успешного развития читательской деятельности учащихся.

Раздел ***«Формирование читательских умений»*** включает в себя перечень умений, которыми овладевают учащиеся в процессе практической работы с текстами художественных произведений, а именно: прогнозировать содержание произведения по иллюстрациям и заголовку; определять время и место событий, устанавливать смысловые связи между событиями: последовательные и причинные; определять тему и главную мысль произведения, соотносить заглавие произведения с его темой и главной мыслью; выделять действующих лиц, называть главного героя, определять его поступок и причину поступка; наблюдать за эмоциональным состоянием героя и соотносить это состояние с поступком; выделять в тексте предложения, которые описывают состояние, чувства действующих лиц; характеризовать героя на основании его поведения, переживаний и поступков; определять авторское отношение к событиям, героям; выражать свое отношение к содержанию произведения, давать личную оценку поступку, герою и др.

Читательские умения, в том числе и коммуникативно-речевые, формируются не последовательно, а *параллельно друг другу*.

В разделе ***«Литературоведческая пропедевтика»*** определён круг литературоведческих представлений, которые формируются у учащихся практическим путём в процессе чтения и анализа конкретных произведений. Во II классе учащиеся практически наблюдают жанровое разнообразие литературы, открывают для себя «законы построения» (основные черты) колыбельной, шуточной песни, небылицы, скороговорки, загадки, узнают основные признаки сказки, стихотворения, рассказа, накапливают представления об авторах произведений и детской книги. В III–IV классах круг сведений о признаках жанра расширяется на новом и более сложном, чем во II классе, литературном материале. В процессе анализа художественных особенностей произведений у учащихся будут накапливаться фактические знания о жанровой специфике народной песни, сказки, легенды, сказания, былины, рассказа, повести-сказки, стихотворения, басни, об авторской точке зрения и способах её выражения, об изобразительно-выразительных средствах языка, о способах построения художественного произведения (от лица автора или героя). Накопленный фактический материал станет основой для формирования литературоведческих понятий на II ступени общего среднего образования.

Ведущим понятием программы является понятие *жанры литературы.* Чтение и изучение произведений разных жанров осуществляется на протяжении всего периода обучения на I ступени общего среднего образования.

Знания по теории литературы формируются у учащихся II–IV классов на уровне представлений, т.е. на практическом уровне. Теоретические знания не сообщаются учащимся в готовом виде, а открываются самими учащимися в результате практических действий с текстом (нахождение в тексте изобразительно-выразительных средств языка, определение структурных компонентов произведения, жанровых особенностей и др.), а также в их самостоятельном литературном творчестве. Теоретические знания необходимы учащимся для освоения литературы как искусства слова и как средство решения практических художественно-творческих задач.

Программой предусмотрено овладение следующими теоретико-литературными знаниями *на уровне представлений:*

жанр как разновидность литературных произведений; жанры устного народного творчества: загадка, скороговорка, пословица, народная сказка, волшебная сказка, сказка о

животных, бытовая сказка, былина, сказание, легенда; литературные жанры: рассказ, литературная легенда, повесть, повесть-сказка, литературная сказка, стихотворение, басня;

сравнение, олицетворение, эпитет, звукопись, преувеличение (гипербола) как изобразительные средства, помогающие автору создавать интересный образ в произведении;

тема и главная мысль произведения; название произведения – особый авторский приём для раскрытия замысла;

герой, персонаж, поступок, портрет героя, характеристика героя;

построение произведения: вступление, развитие действий, концовка рассказа; эпизод как законченный отрывок художественного произведения;

способы построения художественного произведения: от лица автора или героя;

стихотворная речь, рифма, ритм, стихотворная строка, эмоциональное настроение стихотворного произведения;

средства выразительной речи и чтения: сила голоса, тон, темп, ритм, пауза, логические ударения;

иносказание, ирония, юмор как средства выражения авторского замысла;

события реальные, вымышленные, фантастические;

автор произведения (писатель, поэт); авторское отношение (отношение автора к поступку, герою, событию).

Предусмотрено овладение и оперирование соответствующими литературными терминами.

Раздел ***«Литературно-творческая деятельность учащихся»*** включает перечень видов самостоятельной литературно-творческой деятельности, в которые учащийся мог бы внести элемент творчества, выразить своё отношение, понимание и свою субъективную интерпретацию текста. Во II–IV классах могут предлагаться разнообразные задания творческого характера в связи с прочитанным произведением (составление рассказа по аналогии с прочитанным, по заданному началу или концовке; составление творческого пересказа от имени одного из героев, с изменением лица рассказчика, с творческим дополнением сюжета; инсценировка эпизодов, отдельных фрагментов художественного произведения; «интервью» с понравившемся персонажем произведения; создание словесных и графических иллюстраций и др.).

В разделе ***«Внеклассное чтение»*** дана характеристика учебного материала, составляющего круг чтения учащихся, тематика чтения, изложены требования к оформлению обложки детской книги, видам издания. Определены виды самостоятельной читательской деятельности, формы индивидуальной и групповой работы с книгой во внеурочное время, перечень требований к основным знаниям и умениям работы с детской книгой.

Блок ***«Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся»*** устанавливает требования к уровню подготовки учащихся по литературному чтению во II–IV классах.

Программа ориентирует на взаимосвязь уроков литературного чтения с уроками русского языка. Речеведческие понятия «тема и основная мысль текста», «заголовок текста», «структура текста», «связь заголовка с темой и основной мыслью текста», «план текста» должны быть опорным знанием при анализе художественных произведений.

Природа искусства слова предполагает диалог с такими видами искусств как живопись и музыка. Учитывая принадлежность к искусству учебных предметов «Литературное чтение», «Літаратурнае чытанне», «Изобразительное искусство» и «Музыка», программа ориентирует на осуществление *межпредметных связей* при формировании у учащихся таких представлений, как «жанр», «художественный образ», «замысел автора», «тема», «форма», «содержание», «ритм», «настроение», «автор».

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

(68 ч, из них 61 ч – чтение разделов учебника и обобщение знаний по разделам чтения, 5 ч – внеклассное чтение, 2 ч – обязательный контроль навыка чтения)

Круг чтения

Учебный материал для чтения и изучения:

произведения устного народного творчества русского народа и других народов: пестушки, потешки, небылицы, колыбельные, лирические, шуточные песни, скороговорки, загадки, пословицы и поговорки, сказки разных народов;

стихотворные и прозаические произведения русских писателей-классиков XIX – начала XX в., вошедшие в круг детского чтения; русских детских писателей XX в., произведения современных детских писателей;

научно-художественные произведения (сказки, рассказы) и научно-познавательные тексты о повадках животных и птиц, о природных явлениях, о предметах и вещах.

Жанровое разнообразие: пестушки, потешки, небылицы, песни, скороговорки, загадки, пословицы и поговорки, сказки (народные и литературные), рассказы (художественные, научно-художественные, научно-познавательные), стихотворения.

Основные разделы чтения. Рекомендуемый перечень произведений

Рекомендуемый перечень произведений состоит из двух списков: для чтения и изучения в классе и для внеклассного чтения. Список произведений для внеклассного чтения является расширенным и примерным. Он носит рекомендательный характер. Учитель может выбрать для внеклассного чтения те произведения, которые имеют место в книжном фонде библиотеки учреждения образования и районной библиотеки.

Страна народного творчества

(10 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Произведения устного народного творчества: пестушки, потешки, небылицы, скороговорки, загадки, пословицы и поговорки.

Колыбельные песни: «Ходит сон по хате…», «Ай, люли, люли, люли…», «Ой, бычок, мой бычок…».

Лирические песни: «Берёзонька» (русская народная песня); «Приди, приди, солнышко» (украинская народная песня); «Горкой, горкой, горушкой» (белорусская народная песня).

Шуточные песни: «Как на тоненький ледок…» (русская народная песня); «Паучок» (белорусская народная песня); «Маленькие феи» (английская народная песня).

Сказки разных народов: «Лиса и журавль» (русская народная сказка); «Котик – золотой лобик» (белорусская народная сказка»); «Два жадных медвежонка» (венгерская народная сказка).

Для внеклассного чтения

Русские народные сказки: «Гуси-лебеди», «Коза-дереза», «Лисичка со скалочкой», «Хаврошечка».

Белорусские народные сказки: «Сынок-с-кулачок», «Как курочка петушка спасла», «Котик, петушок и лиса», «Почему барсук и лиса в норах живут».

Литовская народная сказка «Почему кот моется после еды».

Осенняя страничка (3 ч)

Для чтения и изучения в классе

Произведения, рисующие картины осенней природы:

И.Соколов-Микитов. «Пришел сентябрь…».

Н.Сладков. «Осень на пороге».
Е.Благинина. «Улетают, улетели…».
Ю.Коваль. «Сирень и рябина», «Дубы».
И.Токмакова. «Осинка», «Дуб».
Произведения устного народного творчества: осенние загадки, скороговорки.

Страна детства (23 ч)

Я и моя семья (14 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)
Для чтения и изучения в классе
Произведения о детях, о семье, родных людях, о дружбе, трудолюбии, хороших и плохих поступках, о внимательном отношении к людям, о качествах характера человека:
Я.Аким. «Моя родня».
А.Барто. «Я расту!».
Ю.Яковлев. «Мама».
Я.Брыль. «Просто и ясно».
В.Осеева. «Хорошее», «Плохо», «Печенье».
Э.Успенский. «Разгром».
Б.Заходер. «Никто».
Н.Носов. «Леденец».
А.Стариков. «Смельчак».
А.Седугин. «Про умную собаку».
В.Драгунский. «Третье место в стиле баттерфляй».
Л.Толстой. «Отец и сыновья», «Косточка».
С.Михалков. «Лапуся», «Про мимозу».
Е.Пермяк. «Торопливый ножик», «Первая рыбка».
В.Данько. «Спасибо».
Произведения устного народного творчества: пословицы и поговорки, тематически связанные с содержанием художественных произведений.
Для внеклассного чтения
В.Азбукин. «Утешение», «Младший брат».
А.Барто. «Помощница», «Разговор с дочкой», «Катя».
В.Голявкин. «Как я помогал маме мыть пол» (из повести «Наши с Вовкой разговоры»).
В.Драгунский. «Тайное становится явным».
Ю.Ермолаев. «Два пирожных».
И.Косяков. «Мать и дети».
Л.Квитко. «Бабушкины руки».
С.Маршак. «Хороший день».
В.Осеева. «Кто наказал его?», «Сыновья».
Е.Пермяк. «Про нос и язык», «Для чего руки нужны», «Смородинка».
Я и мои друзья (9 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)
Для чтения и изучения в классе
Произведения о детях, о дружбе, хороших и плохих поступках, о качествах характера человека:
Э.Киселева. «Мальчик-Огонек».
В.Осеева. «Кто всех глупее».
С.Михалков. «Ответ».
А.Барто. «Уехали».
С.Маршак. «Кот и лодыри», «Ежели вы вежливы».
Я.Пинясов. «Кем быть и кем не быть».
Т.Бокова. «Жизнь под солнцем».
Н.Носов. «Заплатка».
Произведения устного народного творчества: пословицы и поговорки, тематически связанные с содержанием художественных произведений.

Для внеклассного чтения

А.Барто. «По дороге в класс», «Мы с Тамарой».
В.Берестов. «Знакомый», «Прощание с другом».
А.Введенский. «Ученый Петя».
Ю.Ермолаев. «Навестили», «Лучший друг».
С.Маршак. «Друзья-товарищи», «Угомон».
С.Михалков. «Мой щенок», «Песенка друзей».
Э.Мошковская. «Какие бывают подарки?».
В.Осеева. «Синие листья», «Три товарища», «До первого дождя».
В.Драгунский. «Где это видано, где это слыхано…», «Заколдованная буква».
Н.Носов. «Огурцы», «На горке».

Зимняя страничка (3 ч)

Для чтения и изучения в классе

Произведения о зимней природе:
И.Никитин. «Встреча зимы» (отрывок).
В.Хмельницкий. «Снег и скрипка».
С.Есенин. «Береза».
А.Гарф. «Наш тополь».
К.Ушинский. «Проказы старухи-зимы».
З.Александрова. «Дед Мороз».
Произведения устного народного творчества: зимние загадки.

Страна живой природы
(9 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Произведения о жизни и заботах животных, их повадках и характере, об отношении человека к животным:
В.Орлов. «Письмо ровеснику».
Е.Чарушин. «Про зайчат», «Страшный рассказ».
И.Тургенев. «Воробей».
Г.Снегирев. «Бобренок».
С.Воронин. «Голая лягушка» (сказка).
Г.Глушнев. «Соседский щенок».
Р.Сеф. «Кто любит собак…».
С.Михалков. «Будь человеком».

Для внеклассного чтения

В.Бианки. «Синичкин календарь», «Приспособился», «Сова», «Чей нос лучше?», «Хитрый Лис и умная Уточка».
В.Орлов. «Живой букварь».
М.Пришвин. «Ребята и утята».
Г.Скребицкий. «В лесу и в поле».
Н.Сладков. «Загадочный зверь», «Лесные сказки».
Г.Снегирев. «Хитрый бурундук».
И.Соколов-Микитов. «Лесные сторожа», «Медвежья семья».
Е.Чарушин. «Медвежата», «Волчишко», «Про больших и маленьких».

Весенняя страничка (3 ч)

Для чтения и изучения в классе

Произведения, рисующие картины наступления весны, пробуждения природы:
А.Плещеев. «Весна» («Уж тает снег, бегут ручьи…»).

Н.Сладков. «Медведь и Солнце».
В.Орлов. «Ночной гость», «Первый гром».
С.Есенин. «Черемуха».
Произведения устного народного творчества: весенние загадки, поговорки.

Страна улыбки и смеха
(7 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе
Юмористические произведения, насыщенные комическими ситуациями, с помощью которых раскрываются характеры героев:
М.Пляцковский. «Какие бывают слова».
Б.Заходер. «Песенки Винни-Пуха».
С.Михалков. «Где очки?».
С.Маршак. «Вот какой рассеянный».
Н.Носов. «Живая шляпа».
Э.Успенский. «Память».
А.Усачев. «Любопытная Варвара».
Э.Успенский. «Дядя Федор, пес и кот» (отрывок из главы «Письмо родителям»).
Для внеклассного чтения
В.Голявкин. «Карусель в голове».
Л.Каминский. «Начинаю новую жизнь».
С.Михалков. «Фома».
Э.Мошковская. «Кислые стихи».
Н.Носов. «Бобик в гостях у Барбоса».
В.Сутеев. «Кто сказал «Мяу»?»
А.Усачев. «Вездекот».
Э.Успенский. «Рыболов», «Дядя Федор, пес и кот».
Д.Хармс. «Я хотел устроить бал…».
К.Чуковский. «Путаница».

Страна вопросов и ответов
(6 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу)

Для чтения и изучения в классе
Научно-художественная и научно-познавательная литература (о природных явлениях, о повадках животных и птиц, о предметах и вещах):
М.Львовский. «Песенка Витьки Почемучкина».
М.Гумилевская. «Почему бывает радуга?».
П.Непорожний. «Чудо, которое рядом. Чудо, которое везде. Чудо, которое все умеет».
М.Шпагин. «Вила и вилка».
А.Владимиров. «Сторожа в коробочках».
В.Танасийчук. «Кто в темноте видит».
В.Липский, И.Сергеева. «Весть издалека».

Летняя страничка (2 ч)

Для чтения и изучения в классе
Произведения о красоте и поэзии летней природы:
С.Маршак. «Зеленая страница».
М.Ивенсен. «Вот и лето».
А.Шибаев. «Хороший день».
В.Хомченко. «Поклон лесу».

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКА ЧТЕНИЯ И ОБЩЕУЧЕБНЫХ УМЕНИЙ

Становление способа чтения целыми словами. Интонационное объединение слов в словосочетания и предложения. Наращивание темпа чтения и приближение его к скорости разговорной речи учащегося.

Формирование правильного чтения с соблюдением орфоэпических норм русского языка.

Овладение следующими видами чтения: чтение вслух, чтение про себя, выборочное чтение, выразительное чтение, чтение по ролям.

Овладение средствами выразительного чтения:

отчетливое и громкое произнесение гласных и согласных звуков в словах;

соблюдение повествовательной, вопросительной и восклицательной интонации предложений;

соблюдение пауз внутри и в конце предложения с опорой на знаки препинания (запятую, двоеточие, точку с запятой и тире), между абзацами;

выделение с помощью логического ударения слов, обозначающих перечисление предметов, действий, качеств, слов-сравнений, слов-обращений;

соблюдение тона и темпа чтения в зависимости от эмоционального настроения произведения, состояния героев;

определение с помощью учителя задачи выразительного чтения: что необходимо передать слушателям при чтении.

Формирование общеучебных умений:

выявлять в тексте незнакомые и непонятные слова, выражения; пользоваться словарем для выяснения значений слов;

выделять ключевые (опорные) слова в тексте;

определять учебную задачу чтения: *что, с какой целью* должны прочитать;

планировать деятельность: называть в последовательности действия для решения учебной задачи (при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению, словесному рисованию);

оценивать своё и чужое чтение с позиций правильности и выразительности;

участвовать в учебном диалоге при обсуждении материала;

соблюдать правила взаимодействия в группе, паре.

Виды деятельности

Слушание, чтение вслух, чтение про себя, выборочное чтение, выразительное чтение, чтение по ролям; чтение цепочкой по предложению, абзацу; комбинированное чтение (учитель – учащиеся); чтение чистоговорок, скороговорок, пирамидок; поиск и чтение ключевых слов абзаца, смысловой части, текста; выполнение артикуляционных и орфоэпических упражнений; определение учебной задачи чтения; установление последовательности действий при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению, словесному рисованию; поиск ошибок и сильных сторон в своём и чужом чтении; оценка чтения с позиций правильности и выразительности.

Контрольная работа

Проверка навыка чтения – 2 (1 – I полугодие, 1 – II полугодие).

ФОРМИРОВАНИЕ ЧИТАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ

Читательские умения формируются практическим путём посредством включения учащихся в разные *виды деятельности*.

Учащиеся учатся:

прогнозировать содержание произведения по иллюстрациям и заголовку;

выявлять слова и выражения, которые препятствуют пониманию прочитанного, определять их значение через контекст и с помощью словаря;

находить в тексте конкретный отрывок для подтверждения ответа на вопрос учителя;

находить в тексте начало и конец отрывка, который проиллюстрирован; устанавливать смысловые связи между событиями;

выделять действующих лиц, называть главное действующее лицо;

находить с помощью выборочного чтения описание поступка героя;

находить с помощью учителя в тексте слова, которые указывают на эмоциональное настроение героя, его чувства, отношение автора к изображённым явлениям;

с помощью учителя определять отношение автора к поступку героя;

выражать своё отношение к поступку, герою;

с помощью учителя определять главную мысль произведения;

наблюдать за построением произведения, с помощью учителя последовательно делить текст на смысловые части, картины, эпизоды, озаглавливать каждую часть;

с помощью учителя составлять план рассказа, сказки, озаглавливая его пункты либо предложениями из текста, либо назывными или вопросительными предложениями;

подробно пересказывать прочитанное (рассказ повествовательного характера, сказку) по вопросам учителя, опорным словам, иллюстрациям или готовому плану;

определять общее эмоциональное настроение поэтического произведения;

находить с помощью выборочного чтения описание картин природы;

представлять в воображении поэтическую картину и рассказывать о ней;

находить в стихотворении рифму;

наблюдать за способом построения художественного произведения: от чьего имени ведётся рассказ, кем рассказано стихотворение;

различать и называть произведения фольклора (скороговорка, загадка, пословица, песня, небылица, сказка);

различать и называть виды народных песен (колыбельная, лирическая, шуточная);

различать и называть произведения авторской литературы (литературная сказка, рассказ, стихотворение);

определять с помощью учителя тему чтения научно-познавательного текста, выделять в нем факты и находить их внешнее описание.

ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКАЯ ПРОПЕДЕВТИКА

Формирование на практическом уровне следующих литературоведческих представлений и ориентировка в терминах:

художественное произведение, устное народное творчество, колыбельные, лирические, шуточные песни, пестушки, потешки, небылицы, пословицы, скороговорки, загадки, народная сказка, литературная (авторская) сказка, рассказ, стихотворение;

автор, отношение автора к поступку, герою; отношение читателя к поступку, герою;

тема, главная мысль произведения, заглавие, герой (персонаж) произведения;

построение произведения: смысловые части, картины, эпизоды (эпизод как законченный отрывок художественного произведения), их взаимосвязь;

изобразительно-выразительные средства языка художественного произведения: сравнение, одушевление неживой природы (олицетворение), эмоционально-оценочные слова, юмор;

средства выразительной речи и чтения: сила голоса, тон, темп, пауза, логическое ударение, ритм.

Виды деятельности

Наблюдение за формой поэтического и прозаического повествования, построением текста, художественными средствами выразительности (сравнение, одушевление неживой природы, эмоционально-оценочные слова), особенностями фольклорных жанров; мысленное представление образов художественного произведения (поэтических картин природы, героев, событий); сравнение художественных произведений разных жанров, выделение жанровых признаков; составление высказываний сравнительного характера, умозаключений.

ЛИТЕРАТУРНО-ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УЧАЩИХСЯ

Литературно-творческая деятельность осуществляется посредством включения учащихся в следующие *виды деятельности:*

иллюстрирование содержания произведения рисунками (словесное и графическое рисование);

придумывание названия произведения, подписей к иллюстрациям;

составление с помощью учителя устных рассказов по серии сюжетных картинок, по плану на заданную тему;

творческая интерпретация произведения: словесное рисование на основе представления в своём воображении поэтических картин, эпизодов текста, словесное описание героя произведения;

коллективное сочинение небольших сказок, рассказов по плану и по опорным словам;

коллективное составление загадок по плану и по опорным словам;

сочинение (по аналогии с произведениями фольклора) скороговорок, небылиц;

составление творческого пересказа от имени одного из героев (с помощью учителя);

чтение по ролям диалога героев произведения, отдельных эпизодов сюжетных произведений (сказка, рассказ);

инсценировка несложных сюжетных произведений (сказка, рассказ) либо отдельных его эпизодов (с репликами и движениями, постановка «живых картин») под руководством учителя.

ВНЕКЛАССНОЕ ЧТЕНИЕ (начальный этап)

Круг чтения

Детская художественная и научно-художественная книга объемом 8–30 страниц с типовым оформлением обложки: с указанием фамилии автора и названия книги на обложке, с иллюстрациями в тексте и на обложке.

Детская книга с усложнённым оформлением обложки: без указания фамилии автора на обложке (когда книга издана как тематический сборник разных писателей); с дополнительными надписями (например, фамилия художника, название серии и др.).

Небольшие художественные произведения для самостоятельного чтения учащимися (1–5 страниц) из детской книги.

Типы детских книг для внеклассного чтения:

книга, содержащая одно произведение одного автора (книга-произведение);

книга, содержащая несколько произведений одного автора (книга-сборник авторский);

книга, содержащая объединенные темой произведения разных авторов (книга-сборник тематический, с дифференциацией тематики чтения по жанрам, например, стихи о родной природе, сказки о животных, рассказы о детях).

Детские журналы и газеты по выбору учителя.

Толковый словарь.

На уроках внеклассного чтения дети знакомятся не с одной, а с несколькими книгами (от 2 до 4), объединенными общей темой или жанром.

Тематика чтения определяется в соответствии с тематикой уроков литературного чтения, а также может расширяться: о Родине, о подвигах, о детях, о животных и растениях, приключениях и волшебстве.

Формирование самостоятельной читательской деятельности учащихся

Формирование самостоятельной читательской деятельности осуществляется посредством включения учащихся в различные виды деятельности.

Учащиеся учатся:

ориентироваться в группе книг (2–4) *до* чтения;

определять тему чтения по выставке книг;

выбирать необходимую книгу по заданным признакам: по теме урока внеклассного чтения, по жанру и авторской принадлежности (из экспозиции книжной выставки);

рассматривать новую книгу, определять ее содержание по внешним приметам (названию и иллюстрациям);

воспроизводить содержание самостоятельно прочитанной книги или небольшого произведения из детской книги по вопросам учителя; отвечать на вопрос, о ком или о чем читали; узнавать знакомые эпизоды и ситуации на иллюстрациях книги, раскрывать содержание иллюстраций; высказывать оценочные суждения о поведении и поступках героев; высказываться на тему «Чем и почему интересно данное произведение»;

осваивать связи: книга – тема, книга – автор, книга – жанр;

рассматривать и читать детские журналы и газеты;

осваивать приемы чтения детского журнала и газеты;

осваивать способы действия с толковым словарем.

Основные знания и умения

Учащиеся получают представления о назначение библиотеки, абонемента, читального зала, библиотекаря.

Знакомятся с правилами пользования библиотекой, правилами обращения с книгой.

Учащиеся учатся:

выбирать книгу в соответствии с поставленной целью (по теме и жанру, авторской принадлежности) с помощью книжной выставки, книжного плаката, библиотекаря;

различать книги по жанрам (сказка, рассказ, стихотворение);

различать основные элементы книги: обложка, титульный лист, корешок, страницы, оглавление (содержание);

определять примерное содержание незнакомой книги по ее названию (автор, заглавие) и иллюстрациям (на обложке и в тексте);

правильно называть книгу (фамилия автора, заглавие);

соотносить знакомые произведения и детские книги с фамилиями писателей.

Получают представления о газете и журнале как периодических изданиях.

Индивидуальная и групповая работа с книгой во внеурочное время

Посещение библиотеки и ориентация в мире книг по тематической и авторской книжной выставке в пространстве библиотеки, по рекомендательным спискам.

Составление книжных выставок по теме, указанной учителем.

Расстановка книг по темам в классной библиотеке.

Работа в «мастерской по ремонту книг».

Участие в литературных утренниках и конкурсах.

Список произведений для заучивания наизусть

Потешка, небылица (по выбору учащихся).

И.Токмакова. «Осинка».

В.Данько. «Спасибо».

С.Есенин. «Береза».

В.Орлов. «Письмо ровеснику».

А.Плещеев. «Весна».

М.Ивенсен. «Вот и лето».

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Знать:

фамилии авторов, с творчеством которых неоднократно встречались на страницах учебника, и их произведения (название, имена героев, основное содержание);

произведения, рекомендованные для заучивания наизусть;

правила обращения с книгами.

Иметь первоначальные представления о (об):

произведениях устного народного творчества (пестушки, потешки, небылицы, песни, пословицы, скороговорки, загадки, сказки);

видах народных песен (колыбельные, лирические, шуточные);

произведениях авторской литературы (рассказ, стихотворение, сказка);

изобразительно-выразительных средствах языка художественного произведения (сравнение, одушевление неживой природы, эмоционально-оценочные слова);

средствах выразительного чтения (сила голоса, пауза, интонация предложения).

Уметь:

слушать сказки, рассказы, стихотворения;

читать целыми словами вслух с соблюдением орфоэпических норм в темпе, который не препятствует пониманию прочитанного;

выразительно читать художественное произведение с соблюдением интонации предложения и пауз на знаках препинания;

оценивать свое и чужое чтение с позиций правильности и выразительности;

ориентироваться в содержании произведения *до* чтения (по заглавию и иллюстрациям);

выявлять в тексте непонятные слова и выражения, определять их значение через контекст и с помощью словаря;

с помощью учителя определять учебную задачу чтения: *что, с какой целью* должны прочитать;

планировать деятельность: с помощью учителя называть в последовательности действия при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению;

отвечать на вопросы о фактическом содержании произведения;

находить в тексте конкретный отрывок для подтверждения ответа на вопрос учителя;

находить в тексте начало и конец отрывка, который проиллюстрирован;

выделять действующих лиц произведения;

находить в тексте эпизод с описанием поступка героя;

оценивать с помощью учителя действия и поступки героев, определять к ним свое отношение;

определять с помощью учителя главную мысль произведения;

подробно пересказывать небольшое произведение (рассказ повествовательного характера, сказку) по готовому плану, вопросам учителя, опорным словам, иллюстрациям;

оперировать литературными терминами: автор, заглавие, стихотворение, рассказ, сказка, скороговорка, загадка, пословица, песня (колыбельная, лирическая, шуточная);

приводить примеры народных песен (колыбельной, лирической, шуточной), загадок, скороговорок, пословиц, сказок, стихов и рассказов из круга изученных произведений;

ориентироваться в книге: находить в оглавлении фамилию автора, название нужного произведения и соответствующую страницу;

выбирать книгу в соответствии с поставленной целью (по теме и жанру, авторской принадлежности) с помощью библиотекаря;

правильно называть прочитанное произведение, книгу (фамилия автора, заглавие).

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

выбирать в библиотеке и читать книги, детскую периодику;

пользоваться видами библиотечно-библиографической помощи с привлечением библиотекаря;

самостоятельно знакомиться с произведением и книгой до чтения;

ориентироваться в книгах по оглавлению;

высказывать оценочные суждения о прочитанном произведении (герое, событии), книге, просмотренном фильме, спектакле;

находить в толковом словаре значение неизвестного слова;

принимать участие в литературных конкурсах.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Математика»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

МАТЕМАТИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Обучение математике на I ступени общего среднего образования направлено на формирование первоначальных представлений о математике как о науке, изучающей количественные отношения и пространственные формы действительного мира. Учебный предмет «Математика» способствует развитию наглядно-образного и словесно-логического мышления, закладывает основы для формирования у обучающихся алгоритмической культуры, познавательной самостоятельности, показывает возможности применения математических знаний в повседневной жизни.

Цель обучения математике на I ступени общего среднего образования – формирование знаний, умений и навыков, необходимых для продолжения обучения математике и другим учебным предметам на II ступени общего среднего образования, приобретение первоначального опыта решения учебно-познавательных и учебно-практических задач; формирование познавательных процессов и мыслительных операций обучающихся.

Задачи обучения математике на I ступени общего среднего образования:

сформировать представления о натуральном числе и числе нуль на основе изучения образования, последовательности, чтения, записи чисел, их разрядного состава, сравнения чисел и выполнения над ними арифметических действий, измерения величин и решения текстовых задач;

научить распознавать, строить и исследовать геометрические фигуры, сравнивать однородные величины, определять числовые значения величин с помощью измерений и вычислений;

познакомить со способами представления информации с помощью рисунков, схем, чертежей, диаграмм, текстов, таблиц, математической символики; сформировать начальные умения по построению моделей реальных ситуаций с количественными данными;

создать условия для овладения основами логического и алгоритмического мышления, развития пространственного воображения, математической речи;

обеспечить приобретение начального опыта применения математических знаний для решения учебно-познавательных и учебно-практических задач;

содействовать развитию интереса к математике, к исследованию математической сущности объектов окружающего мира.

Методические принципы отбора содержания обучения математике на I ступени общего среднего образования:

Принцип ведущей роли арифметического материала. В соответствии с данным принципом основное место в содержании учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования отводится формированию понятия целого неотрицательного числа.

Принцип концентризма в изучении арифметического материала. Согласно данному принципу арифметический материал на I ступени общего среднего образования

структурируется по концентрам: сначала изучаются однозначные числа, потом двузначные числа, далее – трехзначные числа и многозначные числа до миллиона. Выделение концентров связано с особенностями десятичной системы счисления. В каждом концентре учащиеся знакомятся со способами образования, чтения и записи чисел, последовательностью чисел, учатся сравнивать числа и выполнять над ними арифметические действия.

Принцип взаимосвязи содержательных линий учебного предмета «Математика»: арифметического материала, величин, геометрического материала, элементов алгебры. В соответствии с данным принципом содержательные линии учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования взаимосвязаны и дополняют друг друга. Учебный материал, изучаемый в рамках одной линии, способствует лучшему усвоению материала другой линии (перевод из одних единиц измерения величин в другие способствует закреплению нумерации чисел; решение уравнений основано на знании связи между компонентами и результатами действий; вычисление периметра прямоугольника связано со знанием свойств арифметических действий и др.). На каждом уроке комплексно решаются задачи по формированию представлений о числе, величине, геометрических фигурах и элементах алгебры.

Принцип интеграции учебной математической теории и практики решения текстовых задач с прикладным содержанием. В соответствии с данным принципом особая роль в учебном предмете «Математика» на I ступени общего среднего образования отводится текстовым задачам, на примере которых учащиеся знакомятся с возможностями применения математической теории для решения прикладных проблем.

Принцип сочетания игровой и учебно-познавательной деятельности при обучении математике. На I ступени общего среднего образования большое значение придается использованию в обучении дидактических игр. В этот период происходит смена ведущего вида деятельности (переход от игровой – к учебно-познавательной). Дидактическая игра интегрируется в учебно-познавательную деятельность, с одной стороны, создавая возможности для изучения учебного материала на доступном для учащихся уровне, с другой – стимулируя развитие интереса к математике.

Принцип обучения математике на основе деятельности моделирования. В соответствии с данным принципом обучение математике на I ступени общего среднего образования направлено не только на усвоение доступной для учащихся математической теории, но и на формирование у них начальных представлений о методах построения математических моделей. Умение представлять существенные характеристики изучаемых объектов с помощью моделей разных видов способствует осознанному формированию математических понятий и способов деятельности, оказывает положительное влияние на развитие познавательной самостоятельности учащихся.

Характеристика содержания обучения математике на I ступени общего среднего образования

В содержании учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования выделяются следующие *основные* линии:

арифметический материал;

величины и их измерение;

геометрический материал;

алгебраический материал.

С помощью простых и составных *текстовых задач* обучающиеся уточняют и обобщают знания и умения, полученные при изучении арифметического и геометрического материала, основных величин и элементов алгебры. Текстовые задачи дают возможность применять математическую теорию для решения практических проблем. В процессе решения задач развивается речь, внимание, воображение и мышление обучающихся. Содержание текстовых задач обеспечивает расширение кругозора обучающихся, позволяет реализовать воспитательную функцию обучения.

Ведущая роль в обучении математике отводится арифметическому материалу. Арифметический материал изучается концентрически: однозначные числа, двузначные числа до 20, числа от 21 до 100, трехзначные числа, многозначные числа от 1000 до 1 000 000. Переход к новому концентру сопровождается не только расширением множества изученных чисел, но и систематизацией знаний, введением новых понятий и способов действий в деятельность обучающихся. Линия величин, геометрический и алгебраический материал являются сопутствующими для линии чисел и арифметических действий. Знакомство с величинами, изучение элементов геометрии и алгебры распределено по соответствующим концентрам.

Арифметический материал

Натуральные числа и нуль, арифметические действия над ними.

У обучающихся формируются представления о натуральном числе как результате счёта и измерения величин, об образовании, последовательности, чтении, записи чисел, их разрядном составе, о сравнении чисел, об арифметических действиях над ними (сложение, вычитание, умножение, деление), о свойствах арифметических действий (переместительное свойство сложения и умножения, сочетательное свойство сложения и умножения, распределительное свойство умножения), а также основанные на этих представлениях вычислительные умения и навыки.

Доли. На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с понятием доли как одной из равных частей целого (предмета, геометрической фигуры, величины), учатся сравнивать доли на практической основе, решать текстовые задачи на нахождение доли числа и числа по его доле.

Величины и их измерение

В тесной связи с арифметическим материалом раскрывается понятие величины. Важным с практической точки зрения является обучение измерению величин. Обучающиеся получают представление о том, что число является результатом измерения величин.

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с такими величинами, как длина, площадь, масса, время и с единицами их измерения. Определение значений этих величин основано на использовании измерительных инструментов и вычислений. При решении текстовых задач обучающиеся также знакомятся с пропорциональными величинами, числовые значения которых определяются с помощью вычислений (скорость, время, расстояние; цена, количество, стоимость; урожайность, площадь, урожай и др.).

Геометрический материал

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с геометрическими фигурами (точка, прямая, отрезок, ломаная, луч, угол, многоугольник, прямоугольник, квадрат, окружность, круг и др.); учатся находить длины отрезка и ломаной, периметр многоугольника, площадь геометрической фигуры с помощью палетки, вычислять площадь прямоугольника по длинам его сторон, строить геометрические фигуры. Обучающиеся выполняют задания с геометрическим содержанием, направленные на формирование пространственных представлений. Знакомство с геометрическими телами (куб, призма, пирамида, цилиндр, конус, шар) в процессе обучения математике на I ступени общего среднего образования осуществляется на пропедевтическом уровне.

Алгебраический материал

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с алгебраическими понятиями (числовое выражение, равенство, неравенство, переменная, выражение с переменной, уравнение); учатся читать и записывать выражения, находить их значения на основе правил порядка выполнения действий, различать верные и неверные равенства и неравенства, обозначать переменную буквами латинского алфавита, находить значение выражения при заданном значении переменной, решать уравнения на основе взаимосвязи между компонентами и результатами арифметических действий.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (136 ч)

Повторение изученного в I классе (8 ч)

Однозначные числа: образование, последовательность, чтение, запись. Состав чисел в пределах 10. Двузначные числа до 20: образование, последовательность, чтение, запись. Десятичный состав двузначных чисел до 20. Сравнение чисел в пределах 20.

Табличное сложение и вычитание в пределах 10. Внетабличное сложение и вычитание в пределах 20. Названия компонентов и результатов действий сложения и вычитания. Переместительное свойство сложения. Взаимосвязь между компонентами и результатом действия сложения.

Простые задачи, раскрывающие смысл действий сложения и вычитания. Простые задачи на увеличение и уменьшение числа на несколько единиц. Решение простых задач на определение вместимости сосуда и объема жидкости (в литрах).

Геометрические фигуры: точка, прямая, кривая, отрезок. Распознавание квадрата, круга, треугольника, прямоугольника.

Единицы измерения длины (дециметр, сантиметр) и массы (килограмм).

Табличное сложение и соответствующие случаи вычитания (25 ч)

Приемы сложения однозначных чисел с переходом через десяток. Приёмы вычитания чисел с переходом через десяток. Таблица сложения однозначных чисел в пределах 20 и соответствующие случаи вычитания.

Простые задачи на увеличение и уменьшение числа на несколько единиц в косвенной форме, на разностное сравнение, на нахождение неизвестного слагаемого.

Ломаная. Звенья ломаной. Длина ломаной.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Табличное сложение и соответствующие случаи вычитания»

Знать:

приемы сложения и вычитания однозначных чисел с переходом через десяток;

таблицу сложения однозначных чисел в пределах 20 и соответствующие случаи вычитания;

название геометрической фигуры – ломаная.

Уметь:

складывать и вычитать числа в пределах 20, используя приемы сложения и вычитания однозначных чисел с переходом через десяток;

решать задачи на увеличение и уменьшение числа на несколько единиц в косвенной форме, на разностное сравнение, на нахождение неизвестного слагаемого;

распознавать и называть геометрическую фигуру: ломаная;

строить ломаную с заданными длинами звеньев;

находить длину ломаной;

выражать значение длины ломаной в различных единицах измерения (дециметр, сантиметр);

пользоваться изученной математической терминологией.

Числа от 21 до 100 (13 ч)

Однозначные и двузначные числа. Десяток как счетная единица. Разряды десятков и единиц. Образование, последовательность, чтение, запись двузначных чисел. Разрядный состав двузначных чисел. Представление двузначных чисел в виде суммы разрядных слагаемых. Сравнение двузначных чисел. Сложение и вычитание, основанное на знании разрядного состава двузначных чисел. Сложение и вычитание двузначных чисел, основанное на знании табличного сложения и вычитания.

Простые задачи на нахождение неизвестного уменьшаемого и вычитаемого. Обратная задача.

Составная задача. Решение составных задач в два действия.

Единица длины: *метр.* Соотношение между единицами длины (метр, дециметр, сантиметр).

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Числа от 21 до 100»

Знать:

Способы образования и последовательность чисел от 21 до 100;

разрядный состав двузначных чисел;

приёмы устного сложения и вычитания чисел в пределах 100;

единицу длины: *метр,* соотношение между изученными единицами длины (метр, дециметр, сантиметр).

Уметь:

читать, записывать и сравнивать числа в пределах 100;

представлять двузначные числа в виде суммы разрядных слагаемых;

складывать и вычитать числа в пределах 100, используя устные приёмы вычислений;

решать задачи на нахождение неизвестного уменьшаемого и вычитаемого;

составлять простую задачу, обратную данной;

решать составные задачи в два действия на сложение и вычитание;

выражать значение длины в различных единицах измерения (метр, дециметр, сантиметр).

Внетабличное сложение и вычитание чисел в пределах 100 (64 ч)

Сочетательное свойство сложения. Устное сложение и вычитание чисел в пределах 100. Письменное сложение и вычитание чисел в пределах 100. Проверка сложения способом нахождения слагаемого. Проверка вычитания способом нахождения уменьшаемого и способом нахождения вычитаемого на основе взаимосвязи между компонентами и результатом действия вычитания.

Числовые выражения. Числовые выражения в два действия со скобками и без скобок. Порядок действий в выражениях со скобками и без скобок. Чтение, запись и нахождение значения числовых выражений. Равенства. Верные и неверные числовые равенства. Неравенства. Верные и неверные числовые неравенства.

Решение составных задач в два действия.

Луч. Угол. Виды углов (прямой, тупой, острый) Многоугольник. Прямоугольник. Квадрат. Свойства сторон прямоугольника (квадрата). Периметр многоугольника.

Единица времени: *минута.* Соотношение между единицами времени (час, минута). Определение времени по циферблатным часам с точностью до минуты. Определение времени дня и ночи.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Внетабличное сложение и вычитание чисел в пределах 100»

Знать:

сочетательное свойство сложения;

приёмы устного и письменного сложения и вычитания чисел в пределах 100;

взаимосвязь между компонентами и результатом действия вычитания;

способы проверки результатов выполнения арифметических действий сложения и вычитания;

правила порядка выполнения действий в числовых выражениях со скобками и без скобок;

названия геометрических фигур (луч, угол, многоугольник);

виды углов (прямой, тупой, острый);

определения прямоугольника, квадрата;

способ нахождения периметра многоугольника;

единицу времени *минута*, соотношение между изученными единицами времени (час, минута).

Уметь:

складывать и вычитать числа в пределах 100, используя устные и письменные приёмы вычислений;

проверять результаты выполнения арифметических действий сложения и вычитания;

читать и записывать числовые выражения в 2–3 действия со скобками и без скобок;

применять правила порядка выполнения действий в числовых выражениях в 2–3 действия со скобками и без скобок и находить их значения;

определять верные и неверные числовые равенства, верные и неверные числовые неравенства;

различать числовое выражение, равенство и неравенство;

решать составные задачи в два действия на сложение и вычитание;

распознавать и называть изученные геометрические фигуры: луч, угол (прямой, тупой, острый), многоугольник, прямоугольник, квадрат;

изображать изученные геометрические фигуры с помощью линейки на бумаге с разлиновкой в клетку;

находить периметр многоугольника;

выражать значение длины в различных единицах измерения (метр, дециметр, сантиметр);

определять время по циферблатным часам с точностью до минуты;

определять время дня и ночи;

выполнять сравнение, сложение и вычитание числовых значений величин;

пользоваться изученной математической терминологией.

Умножение и деление (18 ч)

Конкретный смысл арифметических действий умножения и деления. Простые задачи, раскрывающие смысл арифметического действия умножения. Простые задачи, раскрывающие смысл арифметического действия деления (по содержанию, на равные части).

Названия компонентов и результатов арифметических действий умножения и деления.

Переместительное свойство умножения. Взаимосвязь между компонентами и результатом действия умножения. Таблица умножения с числом 2, соответствующие случаи деления. Таблица умножения с числом 3, соответствующие случаи деления.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Умножение и деление»

Знать:

конкретный смысл действий умножения и деления;

названия компонентов и результатов действий умножения и деления;

переместительное свойство умножения;

взаимосвязь между компонентами и результатом действия умножения;

таблицы умножения с числами 2 и 3, соответствующие случаи деления.

Уметь:

заменять сложение одинаковых слагаемых умножением; заменять умножение сложением одинаковых слагаемых;

называть компоненты и результаты арифметических действий умножения и деления;

решать простые задачи, раскрывающие смысл арифметических действий умножения и деления на практической основе (с использованием множеств предметов).

Повторение изученного во II классе (8 ч)

Двузначные числа до 100: образование, последовательность, чтение, запись. Разрядный состав двузначных чисел. Представление двузначных чисел в виде суммы разрядных слагаемых. Сравнение чисел в пределах 100.

Устное сложение и вычитание чисел в пределах 100. Письменное сложение и вычитание чисел в пределах 100. Конкретный смысл действия умножения. Табличное умножение и деление с числами 2 и 3.

Решение простых задач на сложение и вычитание. Решение составных задач в 2 действия на сложение и вычитание. Решение простых задач, раскрывающих смысл арифметических действий умножения и деления.

Луч. Угол. Виды углов (прямой, тупой, острый). Прямоугольник. Квадрат. Периметр многоугольника.

Единицы длины, соотношения между ними (метр, дециметр, сантиметр).

Единицы времени, соотношения между ними (час, минута).

При изучении математики во II классе овладевают следующими **видами учебно-познавательной деятельности:**

анализировать учебное задание (выделять условие и требование);

понимать и сопоставлять информацию, представленную в виде текста, рисунка, схемы, числового выражения или равенства;

понимать информацию, представленную в табличной форме;

выявлять и использовать закономерности;

находить аналогии и применять их при выполнении заданий;

проводить сравнение и классификацию объектов;

выполнять действия по алгоритму;

строить рассуждение в процессе выполнения учебных заданий.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся II класса

Знать:

Способы образования и последовательность чисел от 21 до 100;

разрядный состав двузначных чисел;

таблицу сложения однозначных чисел и соответствующие случаи вычитания;

взаимосвязь между компонентами и результатом действия вычитания;

сочетательное свойство сложения;

приемы устного и письменного сложения и вычитания чисел в пределах 100;

способы проверки результатов выполнения арифметических действий сложения и вычитания;

правила порядка выполнения действий в числовых выражениях со скобками и без скобок;

конкретный смысл действий умножения и деления;

названия компонентов и результатов действий умножения и деления;

переместительное свойство умножения;

взаимосвязь между компонентами и результатом действия умножения;

таблицы умножения с числами 2 и 3, соответствующие случаи деления;

названия геометрических фигур (ломаная, луч, угол, многоугольник);

виды углов (прямой, тупой, острый);

определения прямоугольника, квадрата;

способ нахождения периметра многоугольника;

единицу длины *метр,* соотношения между изученными единицами длины (метр, дециметр, сантиметр);

единицу времени *минута*, соотношение между изученными единицами времени (час, минута).

Уметь:

читать, записывать и сравнивать числа в пределах 100;

представлять двузначные числа в виде суммы разрядных слагаемых;

складывать и вычитать числа в пределах 100, используя устные и письменные приёмы вычислений;

проверять результаты выполнения арифметических действий сложения и вычитания;

читать и записывать числовые выражения в 2–3 действия со скобками и без скобок;

применять правила порядка выполнения действий в числовых выражениях в 2–3 действия со скобками и без скобок, содержащих действия сложения и вычитания, находить значения выражений;

заменять сложение одинаковых слагаемых умножением; заменять умножение сложением одинаковых слагаемых;

называть компоненты и результаты арифметических действий умножения и деления;

различать числовое выражение, равенство и неравенство;

определять верные и неверные числовые равенства, верные и неверные числовые неравенства;

решать задачи на увеличение и уменьшение числа на несколько единиц в косвенной форме, на разностное сравнение, на нахождение неизвестного слагаемого, на нахождение неизвестного уменьшаемого и вычитаемого;

составлять простые задачи, обратные данной задаче;

решать составные задачи в два действия на сложение и вычитание;

решать простые задачи, раскрывающие смысл арифметических действий умножения и деления на практической основе (с использованием множеств предметов);

распознавать и называть изученные геометрические фигуры: ломаная, луч, угол (прямой, тупой, острый), многоугольник, прямоугольник, квадрат;

изображать изученные геометрические фигуры с помощью линейки на бумаге с разлиновкой в клетку;

строить ломаную с заданными длинами звеньев;

находить длину ломаной и периметр многоугольника;

выражать значение длины в различных единицах измерения (метр, дециметр, сантиметр);

определять время по циферблатным часам с точностью до минуты;

определять время дня и ночи;

выполнять сравнение, сложение и вычитание числовых значений величин;

пользоваться изученной математической терминологией.

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни для:

анализа текста, рисунка, схемы с целью получения новой информации;

моделирования жизненной ситуации с помощью различных знаково-символических средств;

решения практических задач, связанных с вычислениями;

оценки длин предметов на основе чувственного восприятия и способом измерения;

определения времени по циферблатным часам;

построения и измерения геометрических объектов.

Контрольные работы:

Контрольная письменная работа – 2 (I полугодие), 2 (II полугодие).

Проверка навыков устного счета – 1 (I полугодие), 1 (II полугодие).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Человек и мир»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ЧЕЛОВЕК И МИР

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Программа определяет цель, задачи, структуру и содержание учебного предмета «Человек и мир» на I ступени общего среднего образования. Интегрированный характер учебного предмета обусловлен возрастными психологическими особенностями учащихся, нацеленностью на формирование основ мировоззрения. Интеграция сведений из естественно-научных и социально-гуманитарных дисциплин (биологии, географии, физики, истории, обществоведения, этики, медицины) содействует формированию у учащихся целостной картины мира во взаимосвязи природы, общества, человека.

Основным объектом познания учащихся на уроках «Человек и мир» выступает естественная природа, что позволяет успешно решать задачи формирования экологической культуры, закладывает фундамент для продолжения изучения ряда учебных предметов на II ступени общего среднего образования.

Цель учебного предмета «Человек и мир» – формирование основ научного мировоззрения, экологической и духовно-нравственной культуры, представлений и знаний о природе, обществе и человеке, необходимых для разностороннего взаимодействия с окружающим миром.

Достижение указанной цели предполагает решение следующих **задач**:

формирование представлений и понятий об объектах природы и явлениях, их многообразии, единстве природного и социального, месте человека в природе и обществе;

овладение элементарными методами познания природы (распознавание, наблюдение, эксперимент);

развитие эмоционально-ценностного отношения к природе, познавательного интереса к изучению объектов живой и неживой природы;

развитие эмоционально-ценностного отношения к природе, познавательного интереса к изучению объектов живой и неживой природы;

формирование опыта природоохранной деятельности, выполнения экологически обусловленных норм поведения;

освоение знаний об организме человека, компонентах здорового образа жизни и способах его реализации;

расширение знаний о нормах и правилах культуросообразного поведения в окружающей социальной среде, опыта нравственного отношения к людям;

воспитание патриотизма, национального самосознания, основ гражданской культуры;

формирование опыта познавательной и творческой деятельности, развитие предметных и общеучебных умений, образовательных компетенций.

Содержание учебного предмета комплексно представлено тремя взаимосвязанными образовательными компонентами: «Природа и человек» (ведущий компонент), «Человек и его здоровье», «Человек и общество». Содержательный блок «Мая Радзіма – Беларусь» является составной частью компонента «Человек и общество» и изучается в IV классе на белорусском языке.

В основу образовательного компонента «Природа и человек» положена концепция экологического образования личности, что предполагает формирование у учащихся основ экологической культуры, усвоение системы первоначальных экологических знаний и умений, применение их в конкретных жизненных ситуациях, воспитание бережного отношения к природе, формирование опыта практической природоохранной деятельности.

Изучение компонента «Природа и человек» в I классе построено по принципу сезонности, так как доступные детям непосредственные наблюдения за изменениями в неживой и живой природе дают наглядный материал для усвоения взаимозависимости явлений в природе в разное время года. Обобщение наблюдений о сезонных изменениях в природе, накопленных эмпирическим путем, позволяет подвести учащихся к пониманию причин смены сезонов в зависимости от неравномерности освещения нашей планеты Солнцем. Учащиеся усваивают конкретные знания об изменениях в неживой и живой природе, учатся объяснять связи, существующие между отдельными элементами неживой и живой природы, убеждаются в том, что в природе все взаимосвязано.

В процессе изучения компонента «Человек и его здоровье» расширяются и углубляются знания о способах сохранения и укрепления здоровья, формируются соответствующие умения и навыки.

Изучение образовательного компонента «Человек и общество» дает возможность формирования у учащихся представлений о стране, в которой они живут, своем городе (деревне); осознания необходимости проявлять внимание и заботу к членам семьи; выполнять правила безопасного поведения в повседневной жизни.

Во II классе образовательный компонент «Природа и человек» включает разделы: «Неживая природа и человек» и «Живая природа и человек».

Основная целевая установка изучения раздела «Неживая природа и человек» – углубление представлений учащихся о воде, воздухе, почве. Предметом изучения являются свойства важнейших объектов неживой природы, их значение для человека и меры по их охране. При изучении свойств воды, воздуха, почвы создаются условия для формирования у учащихся навыков исследовательской деятельности, развития умений опытным путем определять свойства объектов, сравнивать и анализировать объекты окружающего мира, фиксировать результаты наблюдений, делать выводы.

Цель изучения раздела «Живая природа и человек» – способствовать формированию у учащихся гуманного, экологически обоснованного и осознанного отношения ко всему живому.

В основу отбора содержания раздела положен краеведческий принцип, обеспечивающий раскрытие сущности изучаемых понятий посредством фактов окружающей действительности. Краеведческий материал выступает как источник теоретических знаний, средство познания и как объект решения познавательных задач.

При изучении данного раздела учащиеся знакомятся с группами растений и животных, устанавливают связи, существующие между растениями и животными, разными группами животных, между человеком и живой природой.

При изучении раздела предусматривается формирование у учащихся умений узнавать и описывать (устно) представителей растительного и животного мира, устанавливать и объяснять связи в живой и неживой природе, прогнозировать последствия их нарушения человеком. Усвоение содержания раздела важно в аспекте приобретения учащимися экологически обусловленного практического опыта взаимодействия с природой (уход за растениями и животными ближайшего окружения); воспитания эстетических чувств удивления, восхищения красотой природы.

Полученные сведения о свойствах воды, воздуха, об объектах живой природы являются основой для изучения компонента «Человек и здоровье» и используются для дальнейшего расширения знаний о здоровом образе жизни.

Основной целью изучения компонента «Человек и общество» является формирование позитивного эмоционально-ценностного отношения учащихся к другим людям, усвоение знаний о правах и обязанностях, правилах поведения в общественных

местах. При изучении тем «Семья» и «Экономика семьи» у учащихся формируются элементарные экономические представления (хозяйство семьи, бюджет, деньги и т. п.), которые впоследствии становятся основой экономической грамотности, воспитания качеств бережливости, хозяйственности, рачительности.

В III классе изучение образовательного компонента «Природа и человек» начинается с раздела «Планета, на которой мы живем», в ходе изучения которого учащиеся получают общее представление о планете Земля. У них формируются представления о глобусе как модели Земли, происходит знакомство с физической картой полушарий. При изучении раздела «Ориентирование на местности» учащиеся получают знания о горизонте, сторонах горизонта, знакомятся с практическими способами ориентирования.

Содержание раздела «Мой родной край» позволяет на краеведческом материале более глубоко раскрыть взаимосвязи в природе, сформировать представления о формах земной поверхности на территории Республики Беларусь, о полезных ископаемых, их свойствах.

Усвоение знаний о неживой природе создает основу для изучения растительного и животного мира в теме «Природные сообщества родного края». Содержательными элементами изучения данной темы являются наиболее распространенные природные сообщества нашей страны – лес, водоём, болото, луг. Учащиеся узнают об их своеобразии, значении в природе, роли в жизнедеятельности человека.

На основе знаний о разнообразии растений и животных Беларуси формируются умения распознавать их по отличительным признакам, объяснять особенности приспособления живых организмов к окружающей среде. В системе знаний о природе особо важным является освоение учащимися правил природоохранного поведения, обогащение опыта экологически обоснованного поведения в природе, развитие эмоционально-ценностного отношения к природе.

Изучение раздела «Разнообразие растений и животных на Земле» направлено на углубление представлений о взаимосвязях неживой и живой природы, систематизацию и расширение знаний об основных группах представителей растительного и животного мира.

В образовательном компоненте «Человек и его здоровье» дается общее представление о внутренних органах человека, выполняемых функциях, строении. Особое внимание уделено вопросам личной гигиены, мероприятиям, которые должны выполнять учащиеся для сохранения и укрепления своего здоровья. Формируется представление учащихся о том, что правильное питание является одним из главных факторов сохранения здоровья человека.

Изучение тем «Опора тела и движение», «Органы чувств человека. Глаз – орган зрения», «Органы слуха, обоняния, осязания, вкуса» направлено на формирование у учащихся чуткого и доброжелательного отношения к другим людям, воспитание толерантности, терпимости и милосердия к инвалидам, людям с особенностями психофизического развития.

Усвоение содержания учебной программы «Человек и мир» организуется через уроки-игры, уроки-путешествия, уроки-исследования и др. с использованием форм, методов и приемов, обеспечивающих самостоятельное приобретение учащимися знаний и активное освоение способов познания окружающего мира, сохранение и поддержание работоспособности учащихся, снятие физического и психического напряжения.

Система ключевых компетенций на I ступени общего среднего образования формируется путем усвоения соответствующих компонентов содержания образования с помощью универсальных учебных действий. При этом особенности предмета «Человек и мир» позволяют сделать вывод о превалирующей роли познавательных учебных действий, к которым относятся: навыки осуществления мыслительных операций (сравнения, классификации, анализа, синтеза, обобщения и др.), навыки работы с информацией (поиска, преобразования, представления, переработки, «сворачивания» и «разворачивания»; навыки смыслового чтения и др.), навыки моделирования, в том числе с помощью знаково-символических средств.

При организации учебной деятельности необходим перенос акцента с приоритета содержания образования («Знаю, что…») на приоритет освоения способов действий («Знаю, как…»). Результатом обучения должны стать практико-ориентированные предметные знания, способность учащихся решать проблемы, успешно действовать в жизненных ситуациях на основе сформированных компетенций. Данный подход конкретизирован в содержании учебного предмета под названием «Опыт практической деятельности».

Виды учебной деятельности учащихся определяются в зависимости от источника получения информации – на словесной основе (рассказа учителя, текста учебного пособия, книги для чтения, учебно-познавательной литературы); на основе восприятия в процессе наблюдения за объектами и явлениями природы и демонстрационными опытами.

Особое внимание уделяется формированию умений учащихся работать с информацией, причем не только с текстовой, но и с такими источниками информации, как условные обозначения, иллюстрация, таблица, схема, карта, природный материал, раздаточный материал и др. Также в процессе обучения могут быть использованы электронные образовательные ресурсы и аудио- и видеоматериалы.

Познавательные учебные действия осуществляются посредством логических операций выделения признаков объектов и явлений, упорядочения, сравнения и классификации на основе существенных признаков, установления аналогии, причинно-следственных связей; анализа, синтеза, умозаключения, обобщения, систематизации и др.

Особое значение в усвоении содержания учебного предмета имеют экскурсии, которые позволяют познавать окружающий мир через наблюдения, изучать окружающие объекты с помощью различных органов чувств, представлять результаты познания в виде различных творческих работ (поделок, рисунков, рассказов-описаний и т. п.), приобретать опыт природоохранного поведения и деятельности.

В разделе программы «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся» определены предметные знания и умения, а также требования по их использованию в практической деятельности и повседневной жизни, которыми овладеют учащиеся II класса.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (34 ч)

Природа и человек (27 ч)

Введение (1 ч)

Природа вокруг нас. Природа живая и неживая. Отличительные признаки объектов неживой природы и живых организмов. Человек – часть живой природы. Связь живой и неживой природы, взаимосвязи растений и животных. Роль природы в жизни людей.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций

Неживая природа и человек (6 ч)

Воздух и его свойства. Воздух вокруг нас. Свойства воздуха: прозрачен, бесцветен, не имеет запаха, плохо проводит тепло, хорошо пропускает солнечные лучи.

Значение и охрана воздуха. Значение воздуха для растений, животных и в жизни человека. Роль растений в поддержании чистоты воздуха. Источники загрязнения воздуха и меры по его охране. Чистый воздух – залог здоровья человека.

Вода и её свойства. Вода в природе: в водоёмах, в воздухе, в почве, в составе живых организмов. Свойства воды: бесцветная, прозрачная жидкость, текуча, не имеет вкуса и запаха, вода – растворитель некоторых веществ.

Значение и охрана воды. Значение воды для растений, животных и в жизни человека. Вода и здоровье человека. Питьевая вода. Необходимость экономии воды при её использовании. Источники загрязнения и меры по охране воды.

Почва. Состав почвы: песок, глина, воздух, вода, перегной. Основной признак почвы – плодородие.

Значение почвы и забота о ней. Значение почвы для растений, животных и в жизни человека. Знакомство с обитателями почвы (на примерах дождевого червя и крота), их особенности и роль в повышении плодородия почвы. Забота человека о сохранении и повышении плодородия почвы. Роль растений в защите почвы от разрушения.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, наблюдение демонстрационных опытов.

Опыт практической деятельности. *Выявление опытным путем свойств воздуха, воды, состава почвы.*

Живая природа и человек (20 ч)

Растения как часть живой природы. Жизненные формы растений: деревья, кустарники, травянистые растения, их отличительные признаки. Части растения (на примере цветкового): корень, стебель, лист, цветок, плод с семенами, их значение для растения.

Условия, необходимые для роста и развития растений (вода, воздух, тепло, свет).

Дикорастущие деревья. Лиственные и хвойные деревья Беларуси, их значение в природе (поддержание чистоты воздуха, защита почвы от разрушения) и жизни человека.

Дикорастущие кустарники. Наиболее распространенные дикорастущие кустарники Беларуси, их значение в природе и жизни человека.

Лекарственные растения Беларуси (деревья, кустарники, травянистые растения). Их значение в жизни человека.

Ядовитые растения Беларуси. Особенности внешнего вида. Меры предосторожности при встрече с ядовитыми растениями.

Охрана растений. Правила природоохранного поведения по отношению к растениям. Растения Красной книги Республики Беларусь.

Культурные растения Беларуси. Овощные, зерновые, плодовые растения; их значение для человека.

Декоративные растения. Разнообразие и красота декоративных растений, их значение в жизни человека. Комнатные растения, правила ухода за ними. Растения в нашем доме и их влияние на здоровье человека (обогащение воздуха кислородом, увлажнение воздуха, очистка его от пыли).

Грибы, их разнообразие. Грибы – особая группа живых организмов. Съедобные и ядовитые грибы. Правила сбора грибов.

Разнообразие животных. Насекомые. Отличительные признаки. Растительноядные, хищные, всеядные насекомые. Значение насекомых в природе.

Рыбы. Многообразие рыб. Особенности их внешнего вида в связи с водным образом жизни. Растительноядные, хищные, всеядные рыбы, их значение в природе.

Земноводные (амфибии). Их особенности, связанные с жизнью на суше и в воде. Жабы, лягушки, тритоны и их питание. Значение земноводных в природе.

Пресмыкающиеся (рептилии). Многообразие пресмыкающихся. Отличительные признаки внешнего вида. Питание рептилий, способы добывания пищи. Значение пресмыкающихся в природе.

Птицы. Многообразие птиц. Отличительные особенности птиц. Растительноядные, насекомоядные, хищные, всеядные птицы и их значение в природе.

Млекопитающие (звери). Многообразие зверей, приспособление к условиям жизни. Отличительные признаки млекопитающих. Растительноядные, хищные, всеядные млекопитающие. Значение зверей в природе.

Значение домашних и диких животных в жизни человека. Домашние животные – представители различных групп (млекопитающие, птицы, рыбы, насекомые). Их значение в жизни человека. Значение диких животных в жизни человека. Использование знаний о жизни животных при создании новой техники.

Меры предосторожности при обращении с животными. Небезопасные встречи с животными в природе (пчёлы, осы, шмели, клещи). Отличительные признаки гадюки и

ужа, правила безопасного поведения при встрече со змеями. Правила безопасности при обращении с собаками и кошками на улицах.

Охрана животных. Правила природоохранного поведения по отношению к животным. Забота человека о животных в период появления потомства. Редкие и исчезающие животные родного края. Животные Красной книги Республики Беларусь.

Экскурсия «Дикорастущие растения Беларуси» (1 ч)

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, схем; наблюдение, сбор природного материала.

Опыт практической деятельности. *Нахождение частей растений. Определение во время экскурсии дикорастущих растений (деревьев, кустарников, травянистых растений). Умение называть и показывать, узнавать и описывать (устно) культурные и дикорастущие растения, комнатные растения на примере натуральных объектов, гербарных образцов. Посадка и уход за комнатными растениями. Соблюдение правил природоохранного поведения в отношении растений.*

Сравнение и описание внешнего вида съедобных и ядовитых грибов (работа с муляжами).

Распознавание животных по отличительным признакам, описание внешнего вида 1–2 представителей разных групп животных. Наблюдения за птицами, оказание помощи зимующим птицам (зимой и ранней весной): развешивание, заполнение, чистка кормушек.

Сбор семян сорных растений для подкормки птиц (во время экскурсии на природу). Соблюдение правил природоохранного поведения по отношению к животным.

Человек и его здоровье (3 ч)

Забота о своем здоровье. Режим дня. Важность соблюдения режима дня. Чередование труда и отдыха в режиме дня. Гигиена учебного труда при выполнении домашнего задания. Режим дня школьника в будние и выходные дни.

Правила личной гигиены. Уход за полостью рта, ногтями и волосами. Предметы личной гигиены. Бережное отношение к вещам, умение сохранять в чистоте одежду и обувь.

Питание и здоровье. Значение пищи для человека. Пища, полезная для здоровья. Значение употребления овощей и фруктов для сохранения и укрепления здоровья. Режим питания. Правила культурного и безопасного поведения за столом.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, моделирование ситуаций.

Опыт практической деятельности. *Выполнение режима дня. Соблюдение правил гигиены учебного труда при выполнении домашнего задания, личной гигиены, культуры поведения за столом.*

Человек и общество (4 ч)

Семья. Семья – самое близкое окружение человека. Семья учащегося (фамилии, имена, отчества членов семьи). Семейные традиции и совместный отдых как способы укрепления семьи. Взаимоотношения в семье и взаимопомощь членов семьи. Уважение к старшим в семье. Почитание предков.

Экономика семьи. Бюджет семьи, его составляющие (доходы и расходы семьи). Азбука экономии и бережливости в семье.

Права ребенка. Права и обязанности ребенка. Основные права ребенка (право на жизнь, охрану здоровья, жилища, образование, на защиту от жестокости и насилия).

Правила поведения в общественных местах. Уважительное отношение к окружающим людям как показатель культуры человека. Правила поведения в музее, театре, библиотеке, транспорте, в магазине и т.п.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, моделирование ситуаций.

Опыт практической деятельности. *Соблюдение правил поведения на улице, в общественных местах.*

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Знать:

отличительные признаки объектов неживой природы и живых организмов;

примеры объектов живой и неживой природы;

свойства воздуха и воды, их значение;

источники загрязнения воздуха и воды и меры по их охране;

состав почвы;

значение почвы, ее главное свойство – плодородие;

мероприятия по повышению плодородия почвы и ее охране;

разнообразие жизненных форм растений (деревья, кустарники, травянистые растения), их отличительные признаки;

названия частей растения (корень, стебель, лист, цветок, плод);

условия, необходимые для роста и развития растений;

названия наиболее распространенных дикорастущих и культурных деревьев (не менее 5), кустарников (не менее 4); травянистых растений (не менее 3); лекарственных растений (не менее 2), ядовитых (не менее 3); декоративных (не менее 3);

названия растений Красной книги Республики Беларусь (не менее 3);

съедобные и ядовитые грибы (не менее 4);

отличительные признаки насекомых, рыб, земноводных (амфибий), пресмыкающихся (рептилий), птиц, млекопитающих (зверей);

группы животных по способу питания (растительноядные, хищные, всеядные) (не менее 3 представителей каждой группы);

названия животных (насекомые, рыбы, земноводные, пресмыкающиеся, птицы, звери) (не менее 3 представителей каждой группы);

названия животных Красной книги Республики Беларусь (не менее 4);

правила экологически правильного и безопасного поведения на природе;

способы сохранения и укрепления здоровья человека (личная гигиена, режим труда и отдыха, физкультура);

правила личной гигиены;

правила гигиены учебного труда; важность необходимости чередования труда и отдыха в режиме дня учащихся;

правила здорового питания, культурного и безопасного поведения за столом;

фамилии, имена и отчества членов семьи;

о бюджете семьи и его составляющих (доходах и расходах);

права и обязанности детей в семье;

основные права ребенка (право на жизнь, охрану здоровья, жилище, образование, защиту от насилия);

правила культурного поведения в общественных местах.

Уметь:

различать объекты живой и неживой природы;

приводить примеры связи растений и животных, объектов живой и неживой природы;

проводить наблюдения за объектами живой и неживой природы и рассказывать о своих наблюдениях;

проводить простейшие опыты при изучении свойств воздуха, воды, почвы, частей растений; следовать инструкциям и правилам техники безопасности при проведении опытов;

на основе опытов и наблюдений выявлять условия, необходимые для роста и развития растений;

сравнивать внешний вид и характерные особенности насекомых, рыб, земноводных, пресмыкающихся, птиц, зверей (млекопитающих);

объяснять значение некоторых животных в природе и жизни людей;

объяснять необходимость соблюдения правил природоохранного и безопасного поведения;

объяснять необходимость здорового образа жизни (соблюдения режима питания, личной гигиены, правильного питания);

на основе жизненных наблюдений приводить примеры проявления отзывчивости, доброты, справедливости и др.;

проявлять уважение к правам и обязанностям гражданина страны, записанные в Конституции Республики Беларусь;

объяснять необходимость выполнения правил поведения на улице, в транспорте, других общественных местах;

объяснять необходимость соблюдения правил бережного отношения к вещам и предметам, проявления уважительного отношения к труду взрослых;

находить нужную информацию в учебном тексте, рисунках, схемах, отвечать на вопросы по содержанию прочитанного, пересказывать отдельные части текста, составлять рассказ на основе иллюстраций; использовать учебные тексты, схемы, рисунки, дополнительную научно-популярную литературу для поиска необходимой информации;

высказывать предположения, обсуждать проблемные вопросы, сравнивать свои высказывания с учебным текстом;

сотрудничать с одноклассниками при выполнении заданий в парах и группах (умение договариваться, распределять работу, получать общий результат, оценивать личный вклад).

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни для:

выполнения правил природоохранного поведения (охрана воздуха, воды, почвы);

ухода за комнатными растениями;

ухода за домашними животными;

осознания ценности природы, необходимости нести ответственность за её сохранение; выполнения правил поведения на природе и участия в её охране;

осознанного выполнения режима дня, упражнений утренней гимнастики, правил здорового питания, правил поведения во время еды;

ухода за полостью рта, ногтями, волосами; соблюдения правил личной гигиены;

ориентирования в окружающей социальной среде (квартире, школе, на улице, в городе (деревне));

экономного и бережного отношения к семейному бюджету;

планирования и контроля своих действий, соблюдения правил поведения в общественных местах.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Изобразительное искусство»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебный предмет «Изобразительное искусство» играет значимую роль в системе общего среднего образования. Он призван решать задачи, связанные с передачей художественных ценностей культуры, выработанных человечеством, с целью эмоционально-чувственного и духовно-нравственного развития личности, формирования ее эстетического опыта и творческого потенциала.

Изобразительное искусство является важнейшим фактором познания окружающего мира и феномена человека. При этом поднимаемые проблемы подаются в яркой, эмоционально окрашенной форме, инициируя ответное эмоциональное переживание учащихся. В результате образы изобразительного искусства усваиваются на эмоциональном, рациональном, интуитивном и подсознательном уровнях.

Мастерство исполнения и выраженные индивидуально-авторские черты произведений изобразительного искусства являются уникальными, не подлежащими вариативному воспроизводству. В связи с этим изобразительное творчество в совокупности с другими формами художественной деятельности является существенным фактором выявления и утверждения индивидуальности учащегося, его способностей, ведущих к самоидентификации и выработке собственного взгляда на мир. На этой основе учащиеся учатся творчески преобразовывать окружающую действительность и свой внутренний мир.

В образовательном процессе предмет «Изобразительное искусство» отличается доминированием художественно-творческой деятельности. В процессе занятий изобразительным искусством активно развиваются такие сферы индивидуальности учащегося, как образное мышление, фантазия, воображение, эмоциональная сфера, мыслительная деятельность, интуиция и др. Формируются пространственные и цветовые представления, чувство меры, ритма, симметрии и асимметрии, пропорций, композиционного равновесия, комбинаторные и сенсорные способности.

Исходя из специфики учебного предмета, основной **целью** обучения является формирование основ художественно-эстетической, духовно-нравственной культуры учащихся, ознакомление с национальным и мировым искусством, развитие потребности в художественно-творческой деятельности.

Для реализации данной цели ставятся следующие ***задачи***:

формирование представлений о нравственно-эстетических ценностях национального культурного наследия, воспитание чувства уважения к культурному наследию других народов;

воспитание эстетического отношения к действительности, искусству, явлениям художественной культуры, развитие эстетических чувств и основ эстетического вкуса;

развитие способностей эстетического восприятия и оценки произведений искусства разных видов и жанров;

обучение основам изобразительной грамоты; совершенствование практических умений и навыков изобразительной, декоративно-прикладной и конструкторско-дизайнерской деятельности, лепки;

развитие зрительного восприятия, композиционной и колористической культуры, пространственного мышления, воображения;

развитие художественно-творческих способностей и творческой активности учащихся.

У учащихся при ведущей роли познавательной деятельности формируются элементы представлений, знаний об эстетических и художественных явлениях. Опыт накопленных эмоционально-чувственных впечатлений и эстетических переживаний находит отражение в *художественно-творческой деятельности*, способствует развитию творческого потенциала, художественно-творческих способностей. Формой художественного творчества учащихся является система изобразительно-выразительных средств пластических (пространственных) искусств.

В результате художественного творчества учащиеся приобретают навыки создания *художественных образов.* Художественно-эстетические качества работ учащихся будут совершенствоваться в процессе овладения ими знаниями в области того или иного вида искусства (графики, живописи, скульптуры, архитектуры, декоративно-прикладного искусства, дизайна).

Усиление практико-ориентированной направленности образовательного процесса обусловило переход к компетентностному подходу в определении целей и результатов художественно-эстетического образования.

Реализация компетентностного подхода в преподавании изобразительного искусства предусматривает интеграцию знаний и творческую самореализацию личности, формирование у учащихся начальных ***ключевых компетенций*** – личностных, метапредметных и предметных.

К *личностным компетенциям* относятся:

ценностное отношение к национальному искусству своего народа и народов мира;

художественно-образное мышление, наблюдательность и воображение;

наличие эстетических интересов и потребностей, эмоционально-ценностных критериев жизнедеятельности.

Метапредметными компетенциями, формируемыми при изучении изобразительного искусства, являются:

владение умением «творческого видения»;

умение рационально организовать процесс художественно-творческой деятельности;

стремление общаться по поводу искусства, владение культурой сотворчества.

Предметными (художественно-эстетическими) компетенциями (по Б.М.Неменскому) выступают:

знание видов и жанров пластических искусств, особенностей видов художественной деятельности (изображение, конструирование, декорирование (украшение));

понимание художественно-образной природы искусства;

способность эстетически воспринимать, эмоционально оценивать и анализировать (с посильным применением искусствоведческой терминологии) произведения искусства, объекты и явления природы;

применение специальных знаний, умений и навыков в процессе изображения объектов, конструирования изделий из бумаги, лепки из пластилина, глины, соленого теста, создания образов в разных художественных техниках (аппликация, мозаика, коллаж, вытинанка и др.).

Основные разделы учебной программы:

«Эстетическое восприятие действительности и искусства» (включает 2 подраздела: *«Эстетическое восприятие действительности»*, *«Восприятие произведений искусства»*);

«Практическая художественно-творческая деятельность» (включает 4 подраздела: *«Освоение технологических особенностей художественных техник», «Изображение на плоскости», «Лепка», «Декоративно-прикладная деятельность и дизайн»)*.

«Эстетическое восприятие действительности» как составная часть художественной деятельности имеет в программе относительно самостоятельную систему

учебных задач по формированию эстетического сознания и эстетических чувств учащихся.

Особое внимание уделяется сфере эстетических и этических ценностей национальной культуры, духовно-эстетического совершенствования человека, эстетического освоения природного мира и мира «второй природы» – архитектурной и предметной среды обитания человека.

Задачей данного содержательного компонента программы является целенаправленное развитие у учащихся наблюдательности, визуального восприятия формы и цвета предметов, умения определять оттенки цвета объектов природы.

С целью систематического развития у учащихся сознательного подхода к восприятию эстетического в окружающей действительности содержание данного раздела в структуре программы от класса к классу постепенно расширяется. Значительное место должно быть отведено видеоэкскурсиям в природу, рассматриванию и анализу фотоснимков пейзажей, архитектурных сооружений, машин, одежды, мебели, – всего, что может содействовать развитию эстетической чуткости, накоплению зрительных впечатлений, развитию способности замечать прекрасное и особенное в привычном окружении.

Содержательный компонент ***«Восприятие произведений искусства»*** способствует освоению предмета на искусствоведческом уровне. Его задачей является формирование ключевых ориентиров восприятия произведений изобразительного искусства, расширение художественного кругозора учащихся, изучение теоретических основ изобразительного искусства, освоение его языка, системы выразительных средств.

В результате освоения содержания данного подраздела программы учащиеся получают представление о роли искусства в жизни человека и общества, об основах национального и мирового искусства, особенностях различных видов и жанров изобразительного искусства, их взаимосвязи.

При освоении учащимися произведений отечественного художественного наследия воспитывается любовь к родной культуре, ощущение ее национального своеобразия, стремление продолжать художественные традиции. Особое внимание уделяется знакомству с творчеством профессиональных и народных мастеров, местными художественными достопримечательностями. Изучение памятников архитектуры и изобразительного искусства, художественных промыслов и ремесел своего региона не только способствует вовлечению учащихся в творчество на основе местных традиций, но и прививает любовь к родному краю, уважение к людям, живущим рядом, формирует желание беречь и приумножать художественное достояние своего села или города и т.п.

При ознакомлении учащихся с подразделом программы «Восприятие произведений искусства» очень важным является развитие навыков восприятия и анализа произведений отечественного и мирового искусства, формирование знаний и представлений о творчестве художников. Развиваются способности учащихся сопереживать и эмоционально откликаться на произведение изобразительного искусства, его содержание, умение выразить к нему свое отношение. Учащиеся получают навыки восприятия произведений изобразительного и декоративно-прикладного искусства, раскрывают его содержание на основе усвоенных понятий и терминов, отмечают доступные их пониманию художественные средства и раскрывают их роль в создании художественного образа.

Перечень художественных произведений, предложенных в программе, является примерным. В некоторых случаях учителю рекомендуется самостоятельно выбрать произведения для ознакомления учащихся (подбор наглядно-дидактического материала по восприятию должен осуществляться в соответствии с тематикой раздела, возрастными особенностями учащихся). Приоритетное значение имеет ознакомление обучающихся с произведениями белорусского художественного наследия.

Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства (через демонстрацию мультимедийных презентаций) должно осуществляться на каждом занятии, кроме тех уроков, которые отводятся на изучение основ изобразительной грамоты.

Восприятие объектов, явлений действительности и произведений искусства, их многоаспектный анализ предшествуют выполнению практической работы: в начале занятия предполагается беседа (мультимедийная презентация), следующая его часть – практическая реализация темы (создание творческой композиции, лепка, декорирование изделий (эскиз росписи, украшения одежды и т.п.).

Количество часов, отведенных на изучение содержания раздела «**Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства**», распределяется в течение всего учебного года, суммарно составляет 4 часа.

По разделу программы «**Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства**» можно предусмотреть следующие виды деятельности:

сравнение формы и окраски объектов природы;

словесная зарисовка особенностей дневного и вечернего освещения, сравнение окраски предметов при холодном и теплом дневном освещении;

подготовка и презентация устного сообщения «Красота объектов и явлений природы»;

восприятие и обсуждение художественных произведений по темам, рекомендованным в разделе программы;

подготовка и презентация устного сообщения «Виды и жанры изобразительного искусства», «Выразительные средства живописи», «Выразительные средства графики», «Выразительные средства скульптуры» и др.

Кроме этого на уроке могут быть организованы:

подготовка и презентация устного сочинения «Красивое в природе и жизни», «Какой цвет у снега», «Какой цвет у осени» и др.;

конкурс на лучшее чтение стихотворения о красоте пор года, природных явлений и др.;

видеоэкскурсии по залам краеведческих и художественных музеев.

В основу содержательного компонента ***«Практическая художественно-творческая деятельность»*** положен принцип систематического развития у учащихся умений художественного моделирования мира. В процессе освоения содержания данного раздела, осуществляемого на художественно-творческом уровне, приобретается опыт творческой деятельности, развиваются художественные способности учащихся в области цвето- и формообразования, осваиваются пространственные явления, формируются навыки лепки, декоративно-прикладной деятельности, художественного конструирования (дизайна).

На занятиях изобразительным искусством учащиеся рисуют и лепят с натуры, по памяти, по представлению, конструируют, выполняют работы в различных художественных техниках.

Процесс практической художественно-творческой деятельности требует создания условий для проявления у учащихся чувства радости от результатов художественного труда, уверенности в своих силах, активности в выборе художественных средств, техники и материала при выполнении учебных и творческих заданий (композиций), формирования умений самостоятельно выбирать сюжет и воплощать творческий замысел на практике.

Содержание раздела «Практическая художественно-творческая деятельность» включает:

освоение технологических особенностей художественных техник;

изображение на плоскости;

лепку;

декоративно-прикладную деятельность и дизайн.

Освоение технологических особенностей художественных техник предусматривает ознакомление с особенностями, техническими приемами и способами работы с различными изобразительными материалами в разных художественных техниках. Большое значение имеет наглядный показ (демонстрация) учителем приемов работы с материалами и инструментами.

Изображение на плоскости включает рисование с натуры, по памяти, по представлению после непосредственных наблюдений или по воображению, выполнение сюжетно-тематических композиций, а также выполнение набросков.

Содержание практической деятельности подраздела предполагает решение четырех основных групп учебных задач:

1) композиция;

2) форма, пропорции, конструкция;

3) цвет и освещение;

4) пространство и объем.

Освоение данных групп учебных задач, лежащих в основе изобразительной грамотности, должно быть подчинено сознательному решению художественного образа в соответствии с возрастными возможностями учащихся.

Главное в работе **по композиции** – освоение всей поверхности листа бумаги и заполнение его изображением, а в лепке и декоративной работе – создание цельной формы. Учащиеся учатся отбирать для композиции объекты изображения, отвечающие замыслу, и рисовать их крупно.

В работе над **формой** важно учить чувствовать образный характер формы, стремиться к последовательному образному усложнению при ее отображении. Моделировка формы и объема осуществляется тоном и цветом. Для выработки навыков анализа формы и ее воплощения в художественном образе большое значение имеют занятия лепкой, декоративно-прикладной деятельностью, конструированием, где учащиеся активно работают с объемной формой.

Особое внимание уделяется реалистичной передаче **пропорций** и **конструкции** изображаемых предметов.

В работе с **цветом** ставится задача видеть цвет многообразно, различать и составлять нужные оттенки посредством смешения красок. Однако обучение основам цветоведения имеет своей целью колористическое решение того или иного художественного образа в практической творческой деятельности.

Обучение передаче **пространства** на бумаге начинается в основном в работе по наблюдению и на заданные темы. Главное внимание уделяется формированию понятий учащихся об изломе плоскостей и границе излома (границе пола и стены, видимой границе земли и неба) и умению правильно размещать предметы на поверхности пола или земли.

Лепка предусматривает ознакомление учащихся с приемами и способами лепки, лепку рельефа и объемных форм.

Декоративно-прикладная деятельность и дизайн предусматривает ознакомление с приемами декоративного обобщения форм и цвета предметов (объектов), видами орнамента, основными композиционными схемами произведений декоративно-прикладного характера, выполнение композиций из природного материала (листья, цветы, травы и т.п.), в технике «аппликация», «монотипия», «трафарет», выполнение рельефных композиций из бумаги, конструирование объемных игрушек на основе разверток геометрических тел и др.

Сочетание изобразительной деятельности с объемно-пространственными видами работ (лепкой, конструированием, моделированием), комбинирование теоретического изучения основ изобразительной грамоты с анализом формы, пропорций и конструкции предмета, применение и чередование материалов и художественных техник (гуашь, акварель, цветные мелки, тушь, пластилин, глина, аппликация, вытинанка, монотипия и др.) позволит учащимся получить представление о многообразии средств для создания художественного образа и будет способствовать осознанному выбору материала в зависимости от содержания и замысла работы.

Учителю предоставляется возможность выбора изобразительных материалов для выполнения учащимися творческого задания с учетом их пожеланий, предпочтений и возрастных особенностей.

С целью индивидуализации художественно-творческого процесса, максимального учета интересов и запросов учащихся, в программе предлагается несколько тем для освоения определенной учебной изобразительной задачи. Темы являются примерными, учитель может корректировать их по собственному усмотрению. В отдельных случаях допускается свободный выбор учащимися техники выполнения композиции, если это не противоречит поставленной учебной задаче. Для расширения представлений обучающихся о специфике создания художественного образа и осуществления анализа учебных достижений учащихся в разных видах творческой деятельности некоторые темы повторяются в разных классах.

Практическая художественно-творческая деятельность взаимосвязана с восприятием и анализом произведений искусства, наблюдениями учащихся за объектами и явлениями природы (через экскурсии и демонстрацию мультимедийных презентаций, репродукций художественных произведений и фотоснимков). Наброски и зарисовки, выполненные во время экскурсий на природу и просмотра мультимедийных презентаций, могут служить основой для решения художественного образа при создании учащимися творческих композиций.

Количество часов, отведенных на изучение содержания раздела «**Практическая художественно-творческая деятельность**», распределяется в течение всего учебного года, суммарно составляет 30 учебных часов.

По разделу программы ***«Практическая художественно-творческая деятельность»*** можно предусмотреть следующие виды деятельности:

сравнение формы, пропорций и конструкции изображаемых объектов;

сравнение композиционного решения художественных произведений, вычленение особенностей пространственного расположения изображенных объектов;

сравнение колористического решения художественных произведений, вычленение особенностей моделировки объема изображенных объектов, передачи состояния и настроения природы и т.п.;

сравнение пластического решения образов художественных произведениях разных видов изобразительного и декоративно-прикладного искусства;

практическое выполнение художественно-творческих работ по темам, рекомендованным в разделе программы.

Кроме этого на уроке могут быть организованы:

подготовка и презентация устного сочинения «Особенности передачи объема предметов быта», «Особенности стилизации растительных и животных форм», «Особенности конструирования объемной игрушки на основе развертки конуса (цилиндра, куба)» и др.;

конкурс на лучшую творческую композицию, изделие, поделку и др. (проводится в рамках мини-выставки при организации анализа выполненных на уроке работ и подведения итогов урока).

На одном уроке для реализации цели и задач учебного предмета «Изобразительное искусство» целесообразно объединять учебное содержание двух разделов программы.

Программой рекомендуется следующее распределение времени по разделам и видам деятельности (педагог имеет право на перераспределение часов между подразделами).

Распределение учебных часов по разделам программы и видам деятельности

Разделы программы	Виды деятельности	Количество часов
Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства	Эстетическое восприятие действительности	2
	Восприятие произведений искусства	2
Практическая художественно-творческая деятельность	Освоение технологических особенностей художественных техник	3
	Изображение на плоскости	15
	Учебные задачи: *– композиция;* *– пространство;*	 (3) (3)

	– *форма, пропорции, конструкция;* – *цвет*	(3) (6)
	Лепка	5
	Декоративно-прикладная деятельность и дизайн	7
Итого		34

Методы и формы работы с учащимися разнообразны: рассказ, беседа, дискуссия, применение иллюстраций и демонстраций, просмотр мультимедийных презентаций и анализ представленного материала, самостоятельная работа с учебником, выполнение тренировочных упражнений, выполнение художественно-творческих практических работ и др.; проведение занятий, построенных по законам художественной драматургии, мастер-классов; использование нестандартных форм проведения уроков: урок-исследование, урок-практикум, урок-путешествие, урок-экскурсия, урок-игра, урок-сказка, интегрированный урок и др.; организация учебных экскурсий в музеи, на выставки, по городу, встречи и беседы с художниками и др.

Содержанием учебной программы не предусматривается выполнение практической работы в качестве домашнего задания. К следующему уроку (в течение недели) учащиеся должны заготовить подсобный материал, понаблюдать за определенными объектами или явлениями природы, посетить вместе с родителями (одноклассниками) художественный музей или художественную выставку и т. д. По собственному желанию учащиеся могут подобрать репродукции или литературный материал, подготовить сообщение об истории создания произведения искусства или творчестве художника, выполнить зарисовки и наброски с архитектурного или скульптурного памятника (их основной целью является ориентация учащихся на эстетическое освоение окружающего мира: природного, памятников культуры, архитектурных достопримечательностей своего города или села и т. п.). Любого рода внеурочную изобразительную деятельность учащихся учителю необходимо поощрять.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (34 ч)

Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства (4 ч)

Эстетическое восприятие действительности (2 ч)

Эстетическое восприятие окружающего мира. Красота природы в разное время года (экскурсии, мультимедийные презентации).

Форма и цветовые сочетания в окраске объектов природы: листья, цветы, деревья, насекомые и пр.

Восприятие произведений искусства (2 ч)

Виды и жанры изобразительного искусства: живопись, графика, скульптура; пейзаж, натюрморт, портрет; анималистический, бытовой, былинно-сказочный жанры (иллюстративный материал по выбору учителя).

Архитектурные памятники Беларуси (иллюстративный материал по выбору учителя).

Сказочные образы в творчестве художников (В.Васнецов, И.Билибин, М.Врубель, Н.Селещук, Н.Поплавская, Е.Лось, В.Славук и др.).

Декоративно-прикладное искусство. Связь декора с формой и назначением предмета (иллюстративный материал по выбору учителя).

Практическая художественно-творческая деятельность (30 ч)

Освоение технологических особенностей художественных техник (3 ч)

Приемы и способы работы графическими материалами (графитный карандаш, тушь, фломастеры).

Приемы и способы работы акварелью.

Особенности выполнения композиций в технике «гуашь». Приемы и способы выполнения изделий в технике «бумажная пластика». Способы окраски бумаги. Приемы трансформации бумаги: сминание, сгибание, складывание, гофрирование, изгибание, скручивание.

Особенности выполнения композиций в технике «аппликация».

Особенности выполнения композиций в технике «флористика».

Изображение на плоскости (15 ч)

Композиция (3 ч)

Выбор положения листа бумаги в зависимости от содержания композиции, размеров изображаемых объектов, пластического решения образов. Гармоничное заполнение поверхности листа бумаги изображениями; выделение композиционного центра: поезд, подъемный кран, жираф, крокодил, белочка, еж (художественный материал по выбору учителя).

Ритмическая организация композиции: «Летят журавли», «Уточка с утятами» (гуашь).

Пространство (3 ч)

Линейная и световоздушная перспектива. Передача глубины пространства. Изображение предметов с учетом их взаимного положения в пространстве (рядом, над, под): «Я с мамой под зонтиком», «Собираем грибы (ягоды)», «Строится новый дом», «Наша улица» и др. (гуашь).

Форма, пропорции, конструкция (3 ч)

Передача характерных особенностей формы плоских и объемных предметов: широкий – узкий, высокий – низкий. Сравнение предметов по величине и форме: «Лист осины и ивы», «Яблоки и груши», «Морковь и свекла», «Тыква и кабачок» (гуашь, акварель).

Передача формы, пропорций и конструкции изображаемых предметов (объектов): «Натюрморт» (графитный карандаш, тушь, гелевая ручка).

Цвет (6 ч)

Ахроматические (бесцветные) и хроматические (цветные) цвета. Основные и составные цвета. Теплые и холодные цвета. Цветовая гамма. Использование теплой и холодной цветовой гаммы при изображении объектов природы: листья, цветы, кустарники, деревья, бабочки (по памяти и представлению).

Использование теплой и холодной цветовой гаммы при выполнении иллюстраций к белорусским сказкам: «Каток – залаты лабок», «Залатая яблынька», «Залаты птах», «З рога ўсяго многа», «Мядзведзь» и др.

Использование цвета в соответствии с эмоциональным содержанием образов (радостный и печальный, спокойный и напряженный): «Самый веселый клоун», «Печальный Пьеро», «Пасмурно», «Гроза надвигается», «Солнечный денек».

Лепка (5 ч)

Выполнение рельефа: «Сказочный домик», «Курочка Ряба», «Царевна Лебедь», «Крошечка-хаврошечка». Использование гравировки при декорировании поверхности рельефа.

Способы лепки: пластический, конструктивный, комбинированный. Выполнение объемного скульптурного изображения: лепка способом «вытягивание деталей из целого куска глины /пластилина» (пластический способ) – «Уточка», «Курочка», «Петушок». Лепка способом «составление целого из отдельных частей» (конструктивный способ) – «Конек-Горбунок», «Лошадка» (по типу народной игрушки). Лепка комбинированным способом – «Мальчик (девочка) с собачкой», «Дрессировщик и медведь» и др.

Соотношение двух предметов по массе и размеру, композиционная взаимосвязь изображаемых объектов: «Слон и слоненок», «Собака и щенок», «Белка с бельчатами», «Кот в сапогах и Людоед», «Белоснежка и гномы» и др.

Декоративно-прикладная деятельность и дизайн (7 ч)

Декоративное обобщение растительных и животных форм. Вырезание симметричных элементов без предварительной прорисовки контура: «Цветы и бабочки»,

«Разноцветная полянка» и др. (аппликация). Вырезание элементов с предварительной прорисовкой контура. Фриз для украшения класса: «Зимушка», «Весенние цветы» (аппликация (коллективная работа)).

Связь украшения (декора) с формой и назначением предмета. Выполнение эскиза росписи панно, разделочной доски, шкатулки для рукоделия.

Особенности создания декоративной композиции из природного материала: «Веселые лесовички», «Болотная Кикимора», «Лесные зверюшки» (флористика).

Особенности выполнения рельефной композиции: «Аленький цветочек», «Папараць-кветка», «Новый год в лесу», «В заповеднике» и др. (бумажная пластика).

Конструирование объемных игрушек на основе разверток геометрических тел: «Дед Мороз», «Снегурочка», «Мышка», «Белочка» и т.д. (цветная бумага).

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Знать/понимать:

отличительные особенности основных видов искусства (графика, живопись, скульптура, архитектура, декоративно-прикладное искусство);

средства художественной выразительности произведений графики, живописи, скульптуры, декоративно-прикладного искусства;

названия основных и составных цветов; эмоционально-образные возможности цвета;

правила работы с художественными материалами, инструментами и принадлежностями;

отличительные особенности гуашевых и акварельных красок, приемы работы с данными материалами;

приемы лепки, трансформации бумаги, выполнения аппликации, вытинанки, монотипии и др.;

отличительные особенности способов лепки;

особенности композиционного размещения изображаемых объектов;

законы линейной и световоздушной перспективы;

последовательность выполнения живописной, графической и скульптурной (рельефной, объемной) композиций, аппликации, монотипии, вытинанки и др.;

основные композиционные схемы, используемые при создании произведений декоративно-прикладного характера.

Уметь:

выбирать формат листа бумаги и его положение в зависимости от содержания композиции;

полностью использовать поверхность листа бумаги, изображать предметы соразмерно формату;

передавать характерные особенности формы изображаемых предметов;

составлять цвета, необходимые для реализации творческого замысла;

заполнять рисунок цветом, не оставляя пробелов между фигурами и фоном;

работать с художественными материалами и принадлежностями (гуашь, пластилин, восковые мелки, тушь, цветная бумага, клей, кисти, палочки);

выбирать декор в соответствии с формой и назначением предмета;

выбирать оптимальные приемы трансформации бумаги при конструировании объемных игрушек;

выбирать оптимальные способы лепки;

украшать плоские и объемные предметы орнаментом;

соблюдать элементарные правила культуры труда (организация и уборка рабочего места, аккуратное и бережное отношение к художественным материалам и принадлежностям);

использовать различные художественные техники для решения творческого замысла;

активно участвовать в обсуждении и оценке работ одноклассников.

Использовать (применять) в практической деятельности и повседневной жизни:

специальную (искусствоведческую) терминологию (лексику);

рациональные приемы резания бумаги;

оптимальные приемы трансформации бумаги при конструировании объемных игрушек;

оптимальные способы лепки;

различные художественные техники для решения творческого замысла.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Музыка»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

МУЗЫКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения учебному предмету «Музыка» – формирование музыкальной культуры учащихся как части их духовной культуры.

Компоненты цели:

образовательный – освоение музыкального искусства через овладение музыкальными знаниями; слушательскими, исполнительскими и композиторскими умениями; освоение художественного способа познания мира;

воспитательный – воспитание любви к музыке, искусству; присвоение растущим человеком ценностей, заложенных в содержании произведений искусства;

развивающий – развитие музыкальных, коммуникативных, творческих способностей; развитие самостоятельности и инициативности в решении творческих задач.

Сверхзадачей учебного предмета «Музыка» является выявление тесной связи музыки и жизни (Д.Б.Кабалевский). Решение сверхзадачи осуществляется через выявление жизненных истоков и жизненного содержания музыки, а также через применение в реальной жизни приобретенных в процессе обучения знаний, умений, опыта музыкальной и художественной деятельности.

Задачи учебного предмета «Музыка»:

1. Формирование предметной (музыкальной) компетенции: воспитание любви к музыке, освоение музыкального искусства (овладение музыкальными знаниями, слушательскими, исполнительскими и композиторскими умениями), развитие музыкальных способностей.

Задача решается посредством:

– формирования представлений о музыке как самоценном виде искусства, ее содержании и выразительном языке;

– формирования умений слушать, исполнять, сочинять музыку;

– развития музыкальных способностей;

– накопления опыта осуществления музыкальной деятельности.

2. Формирование надпредметной (художественной) компетенции: развитие художественного вкуса, накопление опыта самостоятельной художественно-творческой деятельности.

Задача решается посредством:

– формирования представлений о музыке как неотъемлемой части художественной культуры, общности содержания различных видов искусства, различиях в их выразительных языках;

– освоения художественного способа познания мира;

– развития художественных способностей;

– накопления опыта художественно-творческой деятельности.

3. Формирование метапредметной компетенции: развитие коммуникативных, творческих, аналитических способностей; умений решать проблемы, нести ответственность за результаты индивидуальной и коллективной работы.

Задача решается посредством:

– формирования представлений о тесной связи музыки (искусства) с жизнью;

– накопления опыта решения жизненных задач в процессе художественной деятельности (в индивидуальной, групповой и коллективной формах);

– развития коммуникативных и творческих умений;

– накопления опыта содержательного оценивания учебной (музыкальной) деятельности.

Специфика учебного предмета «Музыка» проявляется в одновременном решении всего комплекса задач в процессе обучения.

Принципы обучения и отбора содержания

Обучение учебному предмету «Музыка» осуществляется на основе следующих принципов:

– *Принципа целостности*, в соответствии с которым музыка в процессе обучения рассматривается в единстве ее составляющих: содержания, формы, жанровой основы и выразительного языка. Принцип целостности реализуется через тематическое строение содержания учебного предмета. Все темы объединены интонационной природой музыки; в каждой из них интонация проявляет одно или несколько своих значений.

– *Принципа полихудожественности*, который позволяет выйти за пределы предметного содержания и рассмотреть музыку в качестве одного из проявлений художественной культуры и во всем богатстве ее взаимосвязей с другими видами искусства. В процессе обучения акцентируется внимание на функциях музыки, являющихся общими для искусства и художественной деятельности в целом. Принцип предполагает расширение и углубление содержания обучения и воспитания за счет взаимодействия и взаимообогащения различных видов искусства. Взаимодействие искусств выстраивается вокруг общего смыслового стержня, в качестве которого выступает тематизм, структурирующий содержание учебного предмета.

– *Принципа связи с жизнью*, в соответствии с которым восприятие музыки (искусства) рассматривается в качестве художественно-образного аналога жизни, а музыкальная творческая деятельность – в качестве процесса моделирования решения жизненных проблем. Социокультурный контекст возникновения и бытования музыкального искусства становится неотъемлемой частью содержания учебного предмета; знания и умения предстают средством проникновения учащихся в мир музыки, а через него – в разнообразные проблемы жизни. Принцип связи с жизнью выступает в качестве сверхзадачи и генеральной линии обучения учебному предмету.

Отбор содержания обучения учебному предмету «Музыка» осуществляется в опоре на принципы художественной дидактики – *принципы художественности, образности, ассоциативности, интонационности и импровизационности*.

Изучаемые разделы

1 класс: «Мир звуков», «Как рассказывает музыка», «Из чего выросла музыка», «О чем рассказывает музыка».

2 класс: «Средства музыкальной выразительности», «Путешествие в музыкальные страны – Оперу, Балет, Симфонию, Концерт».

3 класс: «Песенный, танцевальный и маршевый характер музыкальной речи», «Интонация», «Развитие музыки», «Строение (формы) музыки».

Особенности организации обучения

Обучение учебному предмету «Музыка» осуществляется посредством использования методов проблематизации и моделирования художественно-творческого процесса (Л.В.Школяр).

Проблематизация содержания учебного предмета обеспечивает рассмотрение музыкальных произведений в качестве ответов на жизненные вопросы, представленные в эмоционально-образной форме. Использование метода предполагает исследование процесса происхождения музыки, прослеживание процесса возникновения явлений и обозначения понятий. Метод позволяет превратить урок музыки в живой исследовательский процесс, подвести учащихся к пониманию закономерностей музыкальной речи как системы художественных символов, музыкальной формы как особой организации этих символов.

Метод моделирования художественно-творческого процесса направлен на воссоздание процессуальности музыкальных явлений, обеспечивает деятельностное постижение музыкального искусства. На основе проникновения в сущность искусства и его закономерности воспроизводится сам процесс происхождения искусства. Метод моделирования художественно-творческого процесса смещает акценты с изучения учебного материала на творческие проявления учащихся, позволяет им самостоятельно исследовать процессы музыкального творчества на основе рефлексии деятельности композитора, исполнителя, слушателя.

В русле компетентностного подхода методы проблематизации и моделирования художественно-творческого процесса сочетаются с проектными формами и методами работы.

Основной формой организации образовательного процесса является учебное занятие. Следование принципу «обучение искусству в формах самого искусства» определяет приоритет организационных форм, отвечающих природе искусства (урок-концерт, урок-игра, урок-мастерская, урок-театрализация, урок-клип и др.). В русле компетентностного подхода широкое распространение получают такие формы, как фасилитационные дискуссии и художественно-творческие проекты.

Фасилитационные дискуссии направлены на развитие самостоятельности учащихся в ходе освоения учебного материала, содействуют развитию критического мышления, исследовательских и коммуникативных умений. Художественно-творческие проекты предусматривают самостоятельное решение учащимися учебной задачи, обеспечивают развитие самостоятельности, способности к самоорганизации, готовности к сотрудничеству, созидательной деятельности, содействуют использованию приобретенного опыта для решения жизненных проблем.

Содержание учебного предмета (по классам)

Учебный предмет «Музыка» изучается в количестве 1 час в неделю. Процесс обучения музыке разделен на этапы, соответствующие годам обучения.

Содержание учебного предмета включает:

– предметные знания и умения (в области музыкального искусства);

– надпредметные знания и ведущие умения (в области художественной культуры);

– метапредметные (жизненные) знания и умения (находить решения проблем, брать на себя ответственность и др.).

Предметные знания и умения обеспечивают целостное постижение музыкального искусства; надпредметные знания и ведущие умения – возможность ориентироваться в многообразии проявлений художественной культуры, активное самовыражение в художественном творчестве; метапредметные (жизненные) знания и умения – эффективное решение жизненных проблем.

Содержание учебного предмета построено по линейно-концентрическому принципу. На каждом этапе обучения расширяются и углубляются представления учащихся о содержании, жанровой основе, формах и выразительном языке музыкального искусства, совершенствуются умения восприятия и практической музыкальной (художественной) деятельности.

Стержневой основой содержания учебного предмета является тематизм, в основе которого лежит разработанная Д.Б.Кабалевским система обобщенных представлений о музыке как о важной части жизни общества и самоценном виде искусства.

Первый год обучения обеспечивает формирование общего представления о музыке как об «искусстве интонируемого смысла» (Б.В.Асафьев). В ходе обучения формируются первичные представления о выразительности звукового облика мира, о жизненных истоках музыки, ее всеобъемлющем содержании, богатой палитре выразительных средств, первичных музыкальных жанрах. Восприятие и практическая музыкальная деятельность обеспечивают освоение позиций композитора, исполнителя, слушателя в целостности музыкальной коммуникации.

Формируются следующие элементы компетенций:

знания (на уровне представлений) о:

– звуковой палитре окружающего мира;

– всеобъемлющем содержании музыки, ее жизненных истоках;

– пульсации как жизненном явлении и ее проявлении в музыке;

– первичных музыкальных жанрах;

– выразительном языке музыкального искусства;

умения:

– эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

– выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

– активно проявлять себя в художественном творчестве.

На ***втором году обучения*** осуществляется конкретизация представлений о выразительном языке музыкального искусства. На основе накопленного опыта практической музыкальной деятельности вводятся термины, обозначающие основные средства музыкальной выразительности (ритм, темп, тембр, лад, регистр, динамика). Осуществляется ознакомление с жанрами профессиональной музыки – оперой, балетом, симфонией, концертом. Формируются представления об инструментах симфонического оркестра.

Формируются следующие элементы компетенций:

знания (на уровне представлений) о (об):

– средствах музыкальной выразительности, их роли в «строительстве» исторически сложившихся музыкальных форм;

– жанрах профессиональной музыки (опере, балете, симфонии, концерте);

– инструментах симфонического оркестра;

умения:

– эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

– выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

– активно проявлять себя в художественном творчестве.

Содержание ***третьего года обучения*** направлено на формирование представлений о музыке как части художественной культуры. Осваиваются категории и понятия, свойственные различным видам искусства (форма, интонация, композиция, ритм и др.).

Формируются следующие элементы компетенций:

знания (на уровне представлений) о (об):

– песенности, танцевальности, маршевости;

– интонации и ее различных значениях;

– источниках и способах развития музыки;

– музыкальном формообразовании, разнообразии музыкальных форм;

умения:

– определять песенную, танцевальную, маршевую основу музыкальных произведений;

– создавать, исполнять, воспринимать интонации различного характера с использованием возможностей различных видов искусства;

– наблюдать за развитием музыки, самостоятельно осуществлять ее развитие;

– облекать творческий замысел в музыкальную (художественную) форму;

– эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

– выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

– активно проявлять себя в художественном творчестве.

С целью сохранения и живого бытования нематериального культурного наследия в каждом классе осваивается рамочное содержание, обеспечивающее накопление опыта календарно-обрядовых действий в соответствии с традициями региона.

Линейно-концентрический принцип построения содержания учебного предмета «Музыка» обусловливает использование следующих **видов деятельности** в течение всего периода обучения: слушание, пение, игра на музыкальных инструментах, пластическое интонирование, свободное дирижирование, сочинение, импровизация, ритмодекламация, театрализация, словесное, графическое, пластическое моделирование, иные виды художественной деятельности.

Оценочная деятельность предстает в качестве связующего звена между познавательной и преобразовательной деятельностью и вследствие этого является неотъемлемой частью художественного творчества. Обучение учебному предмету в русле компетентностного подхода предполагает расширение пространства оценочной деятельности за счет широкого использования самооценки и взаимооценки.

I полугодие

СРЕДСТВА МУЗЫКАЛЬНОЙ ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТИ

(16 ч)

Примерное планирование темы

Как композиторы, исполнители и слушатели понимают друг друга (1 ч). Выразительный язык музыкального искусства. Использование выразительного языка музыки в деятельности композитора, исполнителя, слушателя.

Мелодия – королева музыки (2 ч). Роль мелодии в музыкальном произведении. Возможность исполнения мелодии голосом и на музыкальных инструментах. Различные способы отображения высоты и длительности звуков. Ноты. Нотный стан. Различные способы фиксации (записи) мелодии.

Ритм – золотой ключик музыки (2 ч). Пульсация в музыке. Сильные и слабые доли. Ритм как первооснова музыкальной речи. Разные способы записи ритмических рисунков. Система длительностей. Ритмослоги. Способы записи и чтения ритмических рисунков. Ритмический аккомпанемент.

Лад – согласие, порядок между звуками (2 ч). Лад как средство музыкальной выразительности. Мажор. Минор. Роль лада в создании музыкального образа. Обусловленность выбора лада содержанием музыки.

Темп в жизни и в музыке (2 ч). Темп как средство музыкальной выразительности. Роль темпа в создании музыкального образа. Обусловленность выбора темпа содержанием музыки.

Сила звука (динамические оттенки) (2 ч). Динамика как средство музыкальной выразительности. Роль динамики в создании музыкального образа. Динамические оттенки. Обусловленность выбора силы звука содержанием музыки.

Регистр – страна звуков: высоких, средних и низких (2 ч). Регистр как средство музыкальной выразительности. Роль регистра в создании музыкального образа. Обусловленность выбора регистра содержанием музыки.

Тембр – окраска музыкальных голосов (2 ч). Тембр как средство музыкальной выразительности. Вокальные и инструментальные тембры. Роль тембра в создании музыкального образа. Обусловленность выбора тембра содержанием музыки.

Обобщающий урок по теме «Средства музыкальной выразительности» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

«Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь». Муз. Н.Соколовского, сл. М.Климковича и В.Коризны.

Белорусские народные песни «Ляцелі гусёлкі», «Перапёлачка», «Запражыце сівых коней», «Грушка», «Каляда, каляда, дай, баба, пірага», «Ішла Каляда», «Го-го-го, каза», «Люлі, люлі, цэлы дом спіць».

«Песня о Родине». Муз. и сл. С.Галкиной.

«Родны бусел». Муз. С.Галкиной, сл. Н.Галиновской.

«Кружева осенние». Муз. и сл. Я.Жабко.

«Звуки музыки». Муз. Р.Роджерса, русский текст М.Цейтлиной.

«Куркі». Муз. Л.Шлег, сл. А.Вольского.

«Белочки». Муз. З.Левиной, сл. Л.Некрасовой.

«Пешки – крепкие орешки». Муз. Г.Струве, сл. В.Крючкова.

«Ежики смеются». Муз. В.Дорохина, сл. К.Чуковского.

«Крокодил и Чебурашка». Муз. И.Арсеева.

«Мама». Муз. Ж.Буржоа и Т.Попа, сл. Ю.Энтина.

«Карусель». Муз. Д.Кабалевского, сл. И.Рахилло.

«Попутная песня». Муз. М.Глинки, сл. Н.Кукольника.

«Веселые путешественники». Муз. М.Старокадомского, сл. С.Михалкова.

«Игра в гостей». Муз. Д.Кабалевского, сл. И.Рахилло.

«Форель». Муз. Ф.Шуберта, пер. В.Костомарова.

«Сурок». Муз. Л. ван Бетховена, сл. Н.Райского.

«Воздушная песня». Муз. М.Старокадомского, сл. Е.Долматовского.

«Малиновка». Муз. Л. ван Бетховена, сл. Г.Бюргера.

«Цымбалісты». Муз. Ю.Семеняко, сл. Э.Огнецвет.

«Музыканты». Муз. Е.Ремизовской, сл. Э.Огнецвет.

«Зіма». Муз. И.Лученка, сл. Я.Коласа.

«Зимушка-зима». Муз. А.Маркелова, сл. Т.Сучковой.

«Песенька Дзеда-барадзеда». Муз. Л.Захлевного, сл. А.Вольского.

«Батлеемска зорка». Муз. и сл. Е.Петрашевича.

И.Жинович. «Мелодия».

В.Каретников. «Маленький ковбой».

Д.Кабалевский. «Зайчик дразнит медвежонка».

С.Майкапар. «Эхо в горах».

Б.Дварионас. «Деревянная лошадка».

В.Салманов. «Утро в лесу», «Вечер».

Э.Григ. «Танец эльфов».

С.Прокофьев. Симфоническая сказка «Петя и волк».

Л. ван Бетховен. «Веселая. Грустная».

Способы деятельности: слушание музыкальных произведений с последующим анализом средств музыкальной выразительности; сравнение звучания мелодии, исполняемой с аккомпанементом и без аккомпанемента; пластическое интонирование мелодий (с восходящим, нисходящим, скачкообразным движением); исполнение ритмических рисунков при помощи звучащих жестов и ритмослогов; графическое отображение ритма на письме; запись нот на нотоносце; изображение ритмоформул четвертными и восьмыми длительностями; ритмодекламация стихотворных текстов; исполнение ритмических партитур с использованием «звучащих» жестов; озвучивание графических записей мелодии голосом и на звуковысотных музыкальных инструментах; исполнение ритмических рисунков *на форте* и *на пиано* (звучащими жестами, голосом и на инструментах); исполнение ритмического аккомпанемента к песне; передача особенностей выразительного языка музыкального произведения посредством цвета, слова, пластики; цветовое и пластическое моделирование громких и тихих звуков; слушание музыкальных произведений в исполнении разных вокальных голосов, разных инструментов; словесное описание звучания инструментов; соотнесение тембров музыкальных инструментов с конкретными образами; определение вокальных и инструментальных тембров в процессе слушания музыки; разучивание и выразительное исполнение произведений; исполнение песен с элементами театрализации;

инструментальная импровизация на заданную тему с использованием выразительных возможностей динамики, темпа, регистра; создание модели мелодии к стихотворному тексту, аргументированный отбор средств музыкальной выразительности; сочинение мелодии на слова двустиший, четверостиший.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

иметь представления о:

средствах музыкальной выразительности (мелодии, ритме, ладе, темпе, динамике, регистре, тембре);

системе длительностей;

динамических оттенках;

уметь:

(группа частных умений)

определять средства музыкальной выразительности (лад, темп, динамику, регистр, тембр) в процессе слушания музыки;

осмысленно использовать средства музыкальной выразительности (лад, темп, динамику, регистр, тембр) в исполнительской деятельности;

воспроизводить и записывать простые ритмические рисунки;

исполнять песню с ритмическим аккомпанементом;

самостоятельно моделировать художественный образ, используя выразительные и изобразительные возможности мелодии, ритма, лада, темпа, динамики, регистра, тембра;

эмоционально откликаться на звучание музыки, давать характеристику музыкальному образу;

(группа ключевых умений)

использовать средства музыкального искусства для творческого самовыражения;

участвовать в организации и выполнении коллективных творческих работ;

давать содержательную оценку результатам индивидуальной и коллективной художественной деятельности;

использовать приобретенный опыт:

в процессе анализа выразительного языка художественных текстов;

в домашнем музицировании;

при реализации исследовательских, художественно-творческих проектов.

II полугодие

ПУТЕШЕСТВИЕ В МУЗЫКАЛЬНЫЕ СТРАНЫ – ОПЕРУ, БАЛЕТ, СИМФОНИЮ, КОНЦЕРТ

(18 ч)

Примерное планирование темы

Песня, танец, марш зовут в путешествие (1 ч). Песня, танец, марш как первичные жанры музыки. Выразительные особенности песни, танца, марша.

Инструменты симфонического оркестра (2 ч). Симфонический оркестр. Группы инструментов симфонического оркестра. Выразительные возможности симфонического оркестра. Роль дирижера.

Музыкальное путешествие в страну Оперу (3 ч). Опера. Характерные особенности оперы. Оперные номера. Песня, танец, марш в оперном спектакле. Особенности бытования песни, танца, марша в опере.

Музыкальное путешествие в страну Балет (3 ч). Балет. Характерные особенности балета. Роль пластических средств в создании художественного образа. Танец, марш в балетном спектакле. Особенности бытования танца, марша в балете.

Музыкальное путешествие в страну Симфонию (2 ч). Симфония. Характерные особенности симфонии. Особенности бытования песни, танца, марша в симфонии. Возможность превращения мелодии песни в тему симфонии.

Музыкальное путешествие в страну Концерт (2 ч). Концерт. Характерные особенности концерта. Принцип состязания в концерте. Роль оркестра и солирующего инструмента.

Как дружат с музыкой другие виды искусства (3 ч). Взаимосвязь музыки с другими видами искусства. Взаимопроникновение искусств. Мюзикл. Музыка кино и телевидения.

Куда привели нас песня, танец, марш (1 ч). Опера, балет, симфония, концерт – жанры профессиональной музыки.

Обобщающий урок по теме «Путешествие в музыкальные страны – Оперу, Балет, Симфонию, Концерт» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

Белорусские народные песни: «Саўка ды Грышка», «Кума мая, кумачка», «Стара бабуленька козліка мела», «Пайшоў Ясь наш на лужок», «Вясна-красна, а зіма хараша», «Чаму табе, Масленка, ды не сем нядзель?», «Вяснянка», «Чырвонае кока», «Ды была ў бабкі курка рабенька», «Памажы, Божа, нам вясну гукаць».

Украинская народная песня «Журавель».

Русская народная песня «Уж как по мосту-мосточку».

«Студзень». Муз. М.Носко, сл. А.Деружинского.

«Шпак». Муз. Н.Анцева, сл. Я.Журбы.

«Липка». Муз. М.Красева, сл. П.Воронько, пер. с украинского С.Маршака.

«Мульцікі-пульцікі». Муз. и сл. Я.Жабко.

«Бу-ра-ти-но!». Муз. А.Рыбникова, сл. Ю.Энтина (из телефильма «Приключения Буратино»).

«Хрыстос Васкрос». Муз. и сл. Л.Кебич.

«Наша Перамога». Муз. О.Чиркуна, сл. В.Коризны.

«Наш край». Муз. Д.Кабалевского, сл. А.Пришельца.

«Прекрасен мир поющий». Муз. Л.Абелян, сл. В.Степанова.

Австрийская народная песня «Козлік».

«Прынц і Ружа». Муз. Н.Сацуро, сл. Л.Дранько-Майсюка.

Немецкая народная песня «Наш оркестр».

Г.Пукст. «Детский танец и хор», «Пионерская полька» (из оперы «Маринка»).

Е.Глебов. «Бульба» (из балета «Мара»).

Е.Глебов. Адажио из балета «Маленький принц».

О.Ходоско. «Буратино», «Карабас» (из балета «Золотой ключик»).

Н.Чуркин. Симфоньетта «Белорусские картинки» (финал).

М.Коваль. Фрагменты из оперы «Волк и семеро козлят» (темы Малыша, Болтушки, Всезнайки, Топтушки, Бодайки. Колыбельная Мамы-козы, Два хора козлят, сцена «Игры козлят и нападение Волка», «Воинственный марш», финал).

Д.Кабалевский. Концерт № 3 для фортепиано с оркестром (ч. II).

М.Красев. Заключительный хор из оперы «Муха-цокотуха».

М.Глинка. Марш Черномора из оперы «Руслан и Людмила».

Н.Римский-Корсаков. «Три чуда» (из оперы «Сказка о царе Салтане»).

П.Чайковский. Симфония № 2 (ч. IV).

П.Чайковский. Хор крестьян из оперы «Евгений Онегин».

П.Чайковский. Неаполитанский танец из балета «Лебединое озеро».

П.Чайковский. Марш из балета «Щелкунчик».

П.Чайковский. «Вальс» (из балета «Спящая красавица»).

А.Глазунов. Симфония № 1 (ч. II).

С.Прокофьев. «Вальс», «Полночь» (из балета «Золушка»).

Ж.Бизе. Марш Тореадора из оперы «Кармен».

В.А.Моцарт. Каватина Фигаро из оперы «Свадьба Фигаро».

Способы деятельности: определение жанровой основы оперных, балетных номеров; слушание и анализ оперных номеров в исполнении мужских и женских голосов; слушание и выявление жанровой основы фрагментов симфоний, концертов; наблюдение за «жизнью» народных песен в опере, симфонии, концерте; подбор выразительных движений, соответствующих характеру музыки; сопровождение звучания оперных, балетных номеров игрой на детских музыкальных инструментах; анализ оперных, балетных номеров на предмет взаимодействия в них разных видов искусства; слушание и анализ музыкального языка симфоний, концертов; выявление особенностей бытования песни, танца, марша в симфонии, концерте; определение тембров инструментов симфонического оркестра; характеристика тембров музыкальных инструментов, «участвующих» в создании образов героев симфонической сказки; определение тембров инструментов оркестра народных инструментов; наблюдение за «состязанием» солирующего инструмента и оркестра в концерте; разучивание и исполнение на музыкальных инструментах ритмической двухголосной (трехголосной) композиции с танцевальной либо маршевой жанровой основой (на выбор учителя); исполнение песен с элементами театрализации и инструментальным сопровождением; моделирование художественно-творческого процесса по созданию оперного, балетного спектакля, симфонической сказки на известный сказочный сюжет; создание макета декораций для оперного, балетного спектакля (на выбор учащихся).

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

иметь представления о:

жанрах профессиональной музыки (опере, балете, симфонии, концерте);

группах инструментов симфонического оркестра;

составе оркестра народных инструментов;

уметь:

(группа частных умений)

распознавать жанры песни, танца, марша в процессе восприятия фрагментов из оперы, балета, симфонии, концерта;

определять по звучанию отдельные инструменты симфонического оркестра;

следить за состязанием солирующего инструмента и оркестра в концерте;

исполнять песни с элементами театрализации и инструментальным сопровождением;

создавать модель музыкального спектакля на сказочный сюжет;

эмоционально откликаться на звучание музыки, давать характеристику музыкальному образу;

осуществлять музыкальную деятельность в позициях слушателя, исполнителя, композитора;

(группа ключевых умений)

использовать средства музыкального искусства для творческого самовыражения;

участвовать в организации и выполнении коллективных творческих работ;

давать содержательную оценку результатам индивидуальной и коллективной художественной деятельности;

использовать приобретенный опыт:

в ходе посещения музыкальных спектаклей и концертов;

в домашней художественной практике;

при реализации исследовательских, художественно-творческих проектов.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Трудовое обучение»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ТРУДОВОЕ ОБУЧЕНИЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения – формирование основ технологической грамотности учащихся, включающая компоненты:

образовательный – формирование основ проектно-конструкторской, проектно-технологической, исполнительской и профориентационной компетенций;

развивающий – содействовать развитию творческих способностей, манипулятивных навыков, памяти, внимательности;

воспитательный – способствовать воспитанию любви к труду и природе, уважения к людям труда и результатам их деятельности; ответственности и добросовестности; аккуратности и бережливости; дисциплинированности и исполнительности, терпение и настойчивость в достижении планируемого результата; само- и взаимооценки; самостоятельность и взаимопомощь.

Задачи:

в рамках *проектно-конструкторской* компетенции:

ознакомление учащихся с различными видами конструкторской документации: схема, эскиз, чертеж;

формирование опыта чтения и разработки простейшей конструкторской документации;

в рамках *проектно-технологической* компетенции:

ознакомление учащихся с технологическими и инструкционными картами на изготавливаемое изделие, в которых отражается последовательность преобразования предмета труда и используемые инструменты (технологическая карта) с добавлением пояснений либо инструкций по выполнению (инструкционная карта);

формирования опыта чтения технологической документации;

в рамках *исполнительской* компетенции:

формирование приемов и способов выполнения технологических операций обработки бумаги, картона, текстильных, природных, подручных материалов;

формирование опыта индивидуальной и коллективной трудовой деятельности по изготовлению простых изделий из различных материалов;

в рамках *профориентационной* компетенции:

ознакомление учащихся с содержанием труда работников различных профессий и профессионально важными качествами, необходимыми для успешной работы.

Направления обучения

Предметы труда – основные материалы: бумага, картон, текстильные материалы, подручные (пластмасса, древесина, металл), природные материалы.

Средства труда – инструменты и приспособления.

Продукты (результаты труда) – сувениры (игрушки), декоративные элементы интерьера, приспособления для работы.

Технология – последовательное преобразование предметов труда с помощью средств труда в продукты труда, имеющие потребительскую стоимость и личную для учащихся значимость.

Образовательные подходы (предметные)

Предметно-технологический подход предполагает обучение технологии в процессе изготовления конкретных изделий, осуществления определенных видов работ.

Согласно деятельностному подходу усвоение учащимися содержания учебного материала осуществляется в процессе собственной активной деятельности. Деятельность при этом рассматривается как источник формирования личности и главный фактор ее развития. В процессе обучения важно активное использование разнообразных видов деятельности (познавательной, проектной, коммуникативной, игровой).

Согласно компетентностному подходу главное в процессе обучения не формирование отдельных знаний и умений, а создание условий для развития способности осуществлять предусмотренные программой виды и способы деятельности. В содержании учебного предмета «Трудовое обучение» выделены компетенции, которые представляют собой совокупность информационных единиц, включающих теоретические сведения, способы деятельности, технологические операции и процессы, отражающие содержание и характер определенного вида деятельности.

Учебная, учебно-трудовая, трудовая деятельность, имея практико-преобразовательный характер, сама становится предметом усвоения. Компетенции как свойства индивида проявляются в виде умелости, способа личностной самореализации, формы проявления способностей. Знания, умения и навыки становятся не целью, а средством развития личности учащегося, формирования его компетенций.

Согласно культурологическому подходу процесс обучения должен быть направлен на формирование культуры личности. Поэтому основной целью учебного предмета является формирование основ технологической грамотности личности. Этому способствует изучение технологии ремесел, реализация принципа продуктивности, то есть создание личностно и общественно значимого продукта деятельности, формирование культуры труда и межличностного взаимодействия в процессе учебно-трудовой деятельности.

Компетенции и содержание, обеспечивающее их формирование

Формирование предметно-конструкторской компетенции обеспечивается посредством последовательного усложнения конструкторской документации (от простых схем до чертежей разверток и сборочных единиц); предметно технологической – от простых схем до инструкционно-технологических карт; исполнительской – благодаря усложнению изделий и осуществляемых технологических операций; профориентационной – за счет общего представления о профессиях (что делают, чем работают, что в результате получают, от чего зависит успешность работы).

Частнометодические принципы отбора содержания обучения

Принцип продуктивности предполагает создание личностно и общественно значимого продукта деятельности, формирование культуры труда и межличностного взаимодействия в процессе учебно-трудовой деятельности.

Принцип преемственности предполагает опору на опыт учащихся, приобретённый на предшествующих этапах обучения. Разделы программы дошкольного образования: ручной труд, труд в природе, самообслуживание и декоративно-прикладное искусство получают дальнейшее развитие при изучении следующих разделов учебного предмета «Трудовое обучение»: технология обработки материалов; технология растениеводства; технология хозяйствования; технология народных ремесел.

Принцип целостности предполагает включение учащихся в учебно-трудовую деятельность по реализации целостной технологии от идеи будущего изделия до его изготовления и появления новой идеи, новой конструкции изделия и/или технологии его изготовления. При этом предусматривается последовательное усложнение конструктивных и технологических особенностей изделий.

Принцип вариативности означает различные варианты образовательного процесса, позволяющие достичь целей и задач трудового обучения в соответствии с требованиями образовательного стандарта. Исходя из потребностей, возможностей, способностей учащихся, запросов родителей, возможностей материально-технической базы,

особенностей социально-экономического и социокультурного окружения, учителю предоставляется возможность вносить коррективы в содержание обучения.

Принцип необходимости и достаточности теоретических сведений для выполнения практических работ. Для понимания и осуществления технологии изготовления изделий на каждом уроке акцентируется внимание на конструкционных материалах, инструментах и приспособлениях, стадиях и этапах технологии, правилах организации рабочего места и безопасности труда, критериях и показателях оценки качества изделия, а также самооценке достижения личностных, метапредметных и предметных результатов учебно-трудовой деятельности.

Принцип интеграции и реализации межпредметных связей предполагает использование сведений из других учебных предметов в процессе познавательной и учебно-трудовой деятельности. Различают предшествующие, сопутствующие и последующие межпредметные связи. Это означает, что не только на занятиях по трудовому обучению можно опираться на знания и умения, усвоенные учащимися на других учебных предметах, но и впервые знакомить с понятиями, формировать способы деятельности, которые будут в будущем применяться на занятиях по иным учебным предметам.

Изучаемые разделы

«Технология и общество»;

«Технология обработки материалов»;

«Технология народных ремесел»;

«Технология хозяйствования»;

«Технология растениеводства»;

«Я и мир технологий».

Дополнительная информация (особенности организации обучения предмету)

Раздел ***«Технология и общество»*** позволяет учащимся осознать взаимовлияние технологии и общества (производства); актуализировать опыт, приобретенный в учреждениях дошкольного образования, создать ориентировочную основу для успешного обучения, познакомиться с правилами организации трудовой деятельности и правилами безопасной работы; анализировать стадии (идея – образ – конструкция – последовательность изготовления – изготовление – оценка – новая идея) и этапы технологии (подготовительный, основной и заключительный). Акцентируется внимание на разнообразии материалов: конструкционные (основные материалы изделий (конструкций), природные и подручные материалы, используемые не по прямому назначению.

В рамках раздела ***«Технология обработки материалов»*** предусмотрено последовательное ознакомление с различными материалами: бумага (I класс), картон тонкий однослойный (II класс), калька, копировальная и гофрированная бумага, полиграфический и упаковочный картон (III класс); хлопчатобумажные ткани (I класс), льняные (II класс), шерстяные (III класс) ткани, ткани и текстильные материалы из синтетических и смешанных волокон (IV класс); нитки для шитья, вышивания, плетения; природные материалы: шишки, желуди, каштаны, веточки, плоды рябины, боярышника, семена ясеня, клена, ольхи (I класс), скорлупа лесных и грецких орехов, корни деревьев, семена липы, репейник, перья (II класс), ракушки, камешки, яичная скорлупа (III класс), кора деревьев (IV класс); подручные материалы: шпагат, тонкий шнур, тесьма, веревка, соломинки для коктейля (I класс), картонные коробки, упаковки; пластмассовые стаканчики, баночки (II класс), пластиковые флаконы, деревянные изделия (палочки для мороженого, прищепки, детали деревянного конструктора) (III класс), проволока (IV класс), что обеспечивает возможность не только ознакомления с широким перечнем материалов, но и способствует развитию фантазии, творческой самореализации учащихся. В каждом последующем классе предусмотрено использование в практической деятельности всех изученных ранее материалов.

В практической деятельности преобладает изготовление изделий по образцу (I класс), графическому изображению (II класс), эскизу и схеме (III класс), собственному

замыслу (IV класс). Одновременно происходит усложнение изделий: от однодетальных до многодетальных, от плоскостных до объемных, от неразъемных до разъемных; от статичных до динамических.

Раздел ***«Технология народных ремесел»*** знакомит учащихся с наиболее доступными для учащихся каждого класса ремеслами: вытинанка (симметричная, раппортная и четырехлучевая розетковая вытинанка, изготовленная по образцу с имеющейся разметкой (I класс), симметричная, раппортная и восьмилучевая розетковая вытинанка по собственной разметке (II класс), симметричная, раппортная и шестилучевая розетковая вытинанка на основе аналогов (III класс), комбинированная вытинанка по собственному замыслу (IV класс)); флористика (плоскостная аппликация в полосе и квадрате (I класс), стилизация изображений животных, птиц, насекомых, пейзаж (II класс), создание объемных композиций (III класс), икебана (IV класс)); соломоплетение (плоскостные (II класс) и объемные изделия из трубчатой соломки (III класс), соломенная скульптура (IV класс)); вязание крючком (вязание цепочки из воздушных петель, полустолбика, наклеивание цепочек (III класс), вязание столбика без накида, изготовление изделий по схеме и словесному описанию (IV класс)); вышивка «крестом» по образцу и схеме (IV класс). Организуя занятия в рамках данного раздела, необходимо учитывать национальные и региональные особенности социокультурного наследия (наличие художественных промыслов: соломоплетение, инкрустация соломкой, ткачество, вышивка, роспись, флористика, керамика и др.).

Раздел ***«Технология хозяйствования»*** способствует формированию опыта по самообслуживанию: сервировка стола к чаю (I класс), уход за одеждой и обувью (II класс), мелкий ремонт одежды (III класс), мелкий ремонт книг (IV класс), культуре поведения в быту, воспитанию самостоятельности.

Раздел ***«Технология растениеводства»*** познакомит учащихся с приемами и правилами ухода за комнатными (I и II класс) и цветочно-декоративными (III и IV класс) растениями.

Раздел «***Я и мир технологий***» предназначен для подведения итогов обучения за год, анализа учебно-трудовых достижений каждого учащегося, определения уровня освоения изученных технологий. В данном разделе предусмотрено выполнение коллективных итоговых заданий «Танец бабочек» (I класс), «Цветущий луг» (II класс), «Подводное царство» (III класс), в рамках которых каждый учащийся создает изделие на заданную тему. Материалы и технологию изготовления учащиеся выбирают по собственному желанию. В IV классе на итоговом занятии проводится выставка-ярмарка изделий, изготовленных учащимися на уроках и дома.

Последовательность учебных занятий приведена в методических рекомендациях и календарно-тематическом планировании. Она отражает подготовку подарочных сувениров к праздникам, игрушек к Новому году, возможности учащихся по сбору природного материала, а также рекомендуемую психологами смену видов трудовой деятельности.

Во всех разделах введена рубрика «Профессиональная ориентация», назначение которой – познакомить учащихся с различными профессиями, содержанием труда по ним (предмет (объект) труда, средства труда, продукт (результат) труда, основные виды работ), а также требованиями профессии к человеку, его личностным (свойства и качества личности) компетенциям.

Основными методами трудового обучения являются демонстрация, упражнения, опыты и наблюдения, практические работы и метод проектов, которые реализуются в процессе изготовления учащимися конкретных изделий, соответствующих требованиям функциональности и эстетической выразительности (пользы и красоты). Большая часть учебного времени (не менее 80 %) отводится практической деятельности учащихся. На изготовление изделия может отводиться 1 или 2 учебных занятия в зависимости от сложности конструкции и объема выполняемой работы. Учитель может выбрать любые из изделий, предложенных в учебной программе (рубрика «Примерные учебные задания») или подобрать другие, конструкция и технология изготовления которых соответствует

содержанию изучаемого раздела. Изделия могут изготавливаться по технологической карте, рисунку, представлению (на основе аналогов), по собственному замыслу. Учителю предоставляется возможность использовать около 30 % учебного времени по собственному усмотрению при условии достижения требований к уровню подготовки учащихся, указанных в образовательном стандарте по трудовому обучению и в учебной программе.

Профориентационная направленность трудового обучения реализуется через беседы на учебных занятиях, встречи с людьми различных профессий, экскурсии.

В программе выделены межпредметные связи, помогающие реализовать интегративный характер предмета «Трудовое обучение».

Курсивом со звездочкой отмечены темы, которые являются необязательными для изучения и могут изучаться по усмотрению учителя.

Письменные контрольные работы программой не предусмотрены.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (34 ч)

Технология и общество (1 ч)

Теоретические сведения. Общее представление об основных этапах технологии: подготовительный, основной, заключительный. Ознакомление с содержанием обучения в текущем году.

Внешний вид учащегося и рабочее место. Правила безопасной работы. Предметы (материалы) и средства (инструменты и приспособления) труда, которые будут использованы во II классе. Продукты (результаты) труда. Освоенные в I классе приемы и правила работы с материалами. Культура труда.

Профессиональная ориентация. Беседа «Что нужно для успеха в работе?». Качества личности, которые следует развивать в процессе обучения.

Межпредметные связи

Человек и мир. Предметы природы и труда человека.

Практическая деятельность. Распознавание материалов, инструментов и приспособлений, используемых во II классе. Организация рабочего места. Изготовление простого изделия.

Примерные объекты труда: бумажный стаканчик.

Технология обработки материалов (19 ч)

Изготовление изделий из бумаги и картона (9 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о тонком однослойном картоне, его свойствах (прочность, толщина) и применении.

Элементы графической грамоты: построение прямого угла.

Основные технологические операции: разметка с помощью шаблона, *трафарета**, линейки, угольника, сгибание, резание, скручивание, склеивание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: различные виды бумаги, тонкий однослойный картон.

Инструменты и приспособления: ножницы, карандаш, линейка, угольник, кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: клей.

Профессиональная ориентация. Беседа «Как книга к нам пришла?». Профессии работников, участвующих в подготовке и издании книги (учебника): автор, редактор, верстальщик, корректор, дизайнер, полиграфист.

Межпредметные связи

Математика. Длина. Единица длины – метр. Прямой угол. Прямоугольник. Квадрат. Ломаная. Звенья ломаной. Длина ломаной. Периметр многоугольника.

ИЗО. Выбор положения листа бумаги в зависимости от формы изображаемых предметов и их расположения. Ритмическая организация изображения способом повтора, чередования. Декоративное обобщение растительных и животных форм. Светлые и темные оттенки цвета. Подбор цвета композиции в соответствии с эмоциональным содержанием образов. Составление небольших скульптурных групп из работ учащихся.

Практическая деятельность. Сравнение свойств тонкого картона и бумаги. Анализ конструкции изделий. Изготовление изделий по образцу, графическому изображению, *собственному замыслу** с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Декоративные элементы интерьера: «Космос» – конструирование из полосок бумаги; «Морские глубины», «В лесу» – аппликация, мозаика; елочные украшения – плоские фигурки из картона, конструирование из полосок бумаги; вазочка – модульное оригами.

Игрушки: фигурки животных; домик – объемное конструирование.

Дидактический материал: настольный театр, конструктор «Волшебные полоски».

Приспособления для работы: коробочки-оригами.

Приглашения и поздравительные открытки: «С Днем учителя», «С Днем матери» (аппликация).

Изготовление изделий из текстильных материалов (6 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о хлопчатобумажных и льняных тканях, их свойствах (толщина, плотность, прочность, фактура). Лен и хлопок – сырье для производства тканей. Нитки для шитья, вышивания, плетения. Цветовые сочетания ткани и ниток*, ниток между собой**. Декоративное оформление изделий. Расположение узора по всей поверхности, по периметру, вдоль одной, двух сторон, в уголке.

Основные технологические операции: разметка по лекалу, раскрой, вышивка швами «вперед иголку», «вперед иголку с перевивом», плетение, завязывание узлов. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: однотонная хлопчатобумажная и/или льняная ткань, нитки для шитья, вышивания, плетения.

Инструменты и приспособления: ножницы, иголка, нитковдеватель, наперсток, мел портновский, карандаш, лекала, линейка.

Профессиональная ориентация. Швея.

Межпредметные связи

Математика. Прямой угол. Прямоугольник. Квадрат. Периметр многоугольника. Длина. Развитие вычислительных и измерительных навыков.

ИЗО. Связь формы и украшения предмета с его назначением. Светлые и темные оттенки цвета. Цветовые сочетания. Выбор цвета в зависимости от эмоционального содержания.

Человек и мир. Значение растений в жизни людей. Охрана растений человеком.

Русский язык и литературное чтение. Развитие речи и обогащение словарного запаса.

Практическая деятельность. Сравнение свойств бумаги и ткани. Анализ формы и конструкции изделия. Изготовление изделий по образцу, графическому изображению, *собственному замыслу**: с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Приспособления для работы: закладки, петли и рамки для оформления готового изделия.

Декоративные элементы интерьера: салфетка для завтрака.

Декоративные элементы одежды: носовой платок, шнуры, подвески, ремешок, фенечки.

Игрушки: поделки, кукольные принадлежности, украшенные изученными швами, ниточная кукла.

Изготовление изделий из природных материалов (2 ч)

Теоретические сведения. Расширение представлений о природных материалах. Взаимосвязь, пропорциональность фигур в композиции. *Стилизация**.

Основные технологические операции: соединение деталей с помощью пластилина, клея. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: шишки, желуди, каштаны, веточки, скорлупа орехов, корни деревьев, перья и др.

Инструменты и приспособления: стеки, ножницы, кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: пластилин, клей, бумага.

Профессиональная ориентация. Лесник, егерь. Бережное отношение к природе.

Межпредметные связи

ИЗО. Декоративное обобщение растительных и животных форм. Соотношение двух предметов по массе и размеру. Составление небольших скульптурных групп из работ учащихся.

Человек и мир. Разнообразие растений. Части растений. Значение растений в природе и жизни людей. Охрана растений человеком. Красная книга Республики Беларусь. Правила природоохранного поведения.

Русский язык и литературное чтение. Развитие речи и обогащение словарного запаса.

Практическая деятельность. Изготовление изделий по рисунку, представлению, *собственному замыслу**: с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Декоративные элементы интерьера: композиции на темы сказок «Лиса и дятел», «Три поросенка», «Колобок».

Игрушки: кораблики, фигурки животных, птиц, людей.

Изготовление изделий из подручных материалов (2 ч)

Теоретические сведения. Картонажные и пластмассовые изделия, Варианты вторичного использования.

Основные технологические операции: наклеивание, оклеивание, разрезание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: картонные коробки; пластмассовые стаканчики, баночки.

Инструменты и приспособления: ножницы, кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: бумага, нитки, бумажный шпагат, шнур, клей, лейкопластырь, двусторонний скотч.

Межпредметные связи

ИЗО. Связь формы и украшения предмета с его назначением.

Соотношение двух предметов по массе и размеру.

Русский язык и литературное чтение. Развитие речи и обогащение словарного запаса.

Практическая деятельность. Изготовление изделий по образцу, рисунку, *собственному замыслу** с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Приспособления для работы: подставка для карандашей, канцелярских принадлежностей.

Декоративные элементы интерьера: вазочки, шкатулки, рамки для панно и фотографий.

Игрушки: сказочные персонажи, стилизованные фигурки животных.

Технология народных ремесел (9 ч)

Вытинанка (3 ч)

Теоретические сведения. Исторические сведения о вытинанке. Способы получения узора. Розетковые (восьмилучевые), симметричные, раппортные вытинанки.

Расширение представлений о форме, узоре, орнаменте. Последовательность анализа: внешняя форма, элементы орнамента (геометрические фигуры), композиция (симметрия, ритм). Требования к узорам для вытинанки.

Основные технологические операции: складывание, вырезание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: белая и цветная бумага.

Инструменты: карандаш, ножницы.

Профессиональная ориентация. Знакомство с творчеством белорусских народных мастеров.

Межпредметные связи

ИЗО. Народное декоративно-прикладное искусство, его связь с природой. Декоративное обобщение растительных и животных форм. Растительные мотивы в орнаменте.

Русский язык и литературное чтение. Развитие речи и обогащение словарного запаса.

Практическая деятельность. Изготовление изделий по готовой разметке, *представлению**: *разработка** с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Декоративные элементы интерьера: «чудо-снежинки», панно, салфетка, гирлянда.

Декоративные элементы для оформления изделий из бумаги, картона, подручных материалов.

Приглашения, поздравительные открытки: «С Новым годом», «Приглашаем в гости».

Флористика: аппликация из засушенных растений (3 ч)

Теоретические сведения. Стилизованное изображение животных, насекомых, птиц, рыб, пейзажа из материалов флоры.

Основные технологические операции: разметка, разрезание, наклеивание, *сушка готового изделия**. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: растения, засушенные в плоскости.

Инструменты и приспособления: карандаш, ножницы, кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: бумага, клей.

Профессиональная ориентация. Флорист. Беседа «Красная книга Республики Беларусь».

Межпредметные связи

ИЗО. Выбор положения листа бумаги в зависимости от формы изображаемых предметов и их расположения; заполнение плоскости листа крупными изображениями. Светлые и темные оттенки цвета. Выбор цвета в зависимости от эмоционального содержания изображаемого сюжета. Декоративное обобщение форм предметов.

Человек и мир. Разнообразие растений. Части растений. Значение растений в природе и жизни людей. Охрана растений человеком. Красная книга Республики Беларусь. Правила природоохранного поведения.

Практическая деятельность. Изготовление изделий по образцу, *представлению**: с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Декоративные элементы интерьера: тематические композиции «Бабочка-красавица», «Стрекоза», «Жар-птица», «Золотая рыбка», «Осенний пейзаж», «Чудо-цветок».

Приглашения, открытки: «Любимой мамочке», «До свиданья, осень».

Соломоплетение (декоративные элементы) (3 ч)

Теоретические сведения. Белорусское соломоплетение. Подготовка соломы к работе. Трубчатая соломка.

Основные технологические операции: очистка, разрезание на части, наклеивание на бумажную основу, перевязывание пучка. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: соломка, трава.

Инструменты: ножницы, кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: прочные нитки, бумага, клей.

Профессиональная ориентация. Знакомство с творчеством белорусских народных мастеров.

Межпредметные связи

ИЗО. Народное декоративно-прикладное искусство, его связь с природой.

Человек и мир. Наиболее распространенные культурные растения.

Практическая деятельность. Изготовление изделий из соломенных трубочек или травы по образцу с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и процесса изготовления.

Примерные учебные задания

Декоративные элементы интерьера: гирлянды, цепочки, фонарики, солнышки, панно (аппликация) и др.

Игрушки: елочные украшения.

Технология хозяйствования (3 ч)

Обеспечение быта семьи

Теоретические сведения. Требования к внешнему виду. Уход за собой, одеждой, обувью. Бережное отношение к одежде и обуви.

Декоративные элементы интерьера. *Оформление интерьера к празднику*.*

Правила этикета. Выбор и упаковка подарков. Вручение цветов и подарков. Как принимать подарки.

Профессиональная ориентация. Беседа «Путешествие на швейную фабрику».

Межпредметные связи

Русский язык. Этика речи, построение диалога.

Литературное чтение. Проговаривание и заучивание скороговорок, считалок.

Человек и мир. Внешний вид учащегося. Семейные традиции и обычаи. Будни и праздники.

Практическая деятельность. Самоанализ внешнего вида, одежды, обуви. Выполнение простейших операций по уходу за одеждой, обувью.

Изготовление украшений для новогодней елки. *Оформление классного кабинета к празднику**. Упаковка подарков. Ролевая игра «Идем в гости».

Технология растениеводства (1 ч)

Уход за комнатными растениями

Теоретические сведения. Представление о расположении растений в интерьере. Основные требования к уходу за различными видами растений.

Профессиональная ориентация. Цветовод.

Межпредметные связи

Человек и мир. Значение растений в жизни людей. Разнообразие растений. Условия, необходимые для роста и развития растений. Труд людей по выращиванию культурных растений.

Практическая деятельность. Простейший уход за комнатными растениями.

Я и мир технологий (1 ч)

Подведение итогов года. Презентация изделий, изготовленных в текущем году. Игра «Мастерская подарков». Рекомендации по заготовке летом природных материалов,

необходимых для работы в III классе: ракушки, камешки, яичная скорлупа; растения, засушенные с сохранением объемной формы; соломка.

Практическая деятельность. Выполнение коллективной работы с использованием изученных материалов и освоенных технологических операций.

Примерное итоговое задание. Коллективная работа «Цветущий луг».

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

следовать правилам:

безопасной работы;

организации рабочего места;

бережного отношения к инструментам, экономного расходования материалов;

трудовой дисциплины;

иметь представление:

об основных этапах технологии: подготовительный, основной, заключительный;

об основных требованиях к качеству изделии;

об основных свойствах изученных материалов;

о вытинанке, флористике, соломоплетении;

о требованиях к внешнему виду, правилах ухода за собой, одеждой, обувью, о правилах этикета;

об основных требованиях к уходу за различными видами комнатных растений;

о профессиях, с которыми познакомились;

распознавать:

изученные материалы, инструменты и приспособления;

характеризовать:

изученные способы соединения деталей;

читать и понимать:

графические изображения последовательности изготовления изделий, схемы складывания оригами;

осуществлять (выполнять):

организацию рабочего места; изученные технологические операции изготовления изделий (под руководством учителя по образцу, рисунку); оценку качества готового изделия и процесса его изготовления; элементарный уход за одеждой и обувью; уход за комнатными растениями.

Использовать приобретенные навыки в практической деятельности и повседневной жизни:

планировать свою деятельность и контролировать ее ход;

осуществлять организацию своего рабочего места;

осуществлять технологический процесс изготовления изделий самостоятельно или под руководством учителя или взрослого по образцу, эскизу, рисунку;

осуществлять отделку и украшение готовых изделий;

осуществлять простейшие работы по уходу за декоративными растениями;

соблюдать правила личной гигиены и безопасной работы с материалами, инструментами, электроприборами;

Проявлять:

любовь к труду и природе, уважение к людям труда и результатам их деятельности;

внимательность, ответственность и добросовестность;

аккуратность и бережливость;

точность, дисциплинированность и исполнительность, наблюдательность.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

**Учебная программа по учебному предмету
«Физическая культура и здоровье»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЗДОРОВЬЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебный предмет «Физическая культура и здоровье» решает задачи общего физкультурного образования, разностороннего физического, интеллектуального, духовно-нравственного развития и оздоровления учащихся. Его содержание направлено на укрепление здоровья, профилактику заболеваний, формирование здорового физически активного образа жизни учащихся; оказывает развивающее влияние на мировоззрение учащихся, формирует психические, психофизические, морально-волевые и другие качества личности. Регулярные физкультурно-оздоровительные учебные занятия содействуют восстановлению и повышению умственной и физической работоспособности учащихся.

Специфической особенностью учебной программы учебного предмета «Физическая культура и здоровье» является использование на каждом учебном занятии разнообразных средств физического воспитания для решения триединой задачи образования, воспитания и оздоровления учащихся.

Целью изучения учебного предмета «Физическая культура и здоровье» на I ступени общего среднего образования является формирование физической культуры личности и оздоровление учащихся с учетом их возрастных особенностей.

Образовательные задачи:

– формирование доступных в младшем школьном возрасте физкультурных знаний;

– формирование двигательных умений и навыков;

– обучение способам физкультурной деятельности;

– развитие способности применять изученные физкультурные знания, использовать двигательные умения и навыки во внеурочное время;

– формирование знаний, умений и навыков безопасного поведения во время организованных и самостоятельных игр и физкультурных занятий в экологически неблагоприятных условиях.

Воспитательные задачи:

– воспитание отношения к собственному здоровью и здоровью окружающих как к ценности;

– развитие потребности в регулярной физкультурно-оздоровительной и спортивной активности;

– содействие гармоничному физическому, духовно-нравственному, интеллектуальному и эмоциональному развитию;

– воспитание дисциплинированности, честности, исполнительности, коллективизма, отзывчивости, смелости;

– формирование межличностных отношений со сверстниками в процессе физкультурной и спортивной деятельности.

Оздоровительные задачи:

– профилактика заболеваний, стрессовых состояний;

– формирование навыков здорового физически активного образа жизни;

– укрепление физического здоровья учащихся;

– развитие координационных и кондиционных способностей;

– содействие разностороннему физическому развитию;

– формирование правильной осанки.

Для повышения оздоровительного эффекта учебного предмета «Физическая культура и здоровье» учебные занятия проводятся на открытых пришкольных площадках.

Содержание учебной программы распределено по следующим разделам (табл. 1, 5):

«Основы физкультурных знаний»;

«Умения, навыки, способы деятельности»;

«Развитие двигательных способностей».

Темы раздела **«Основы физкультурных знаний»** изучаются на уроках физической культуры в течение учебного года в форме непродолжительных рассказов, бесед (5–10 мин) и предусматривают формирование у учащихся знаний и представлений о физической культуре как части общей культуры человека.

Раздел **«Умения, навыки, способы деятельности»** включает физические упражнения, составляющие содержание «школы движений»: разновидности ходьбы, бега, прыжки, метание, лазанье, передвижение на лыжах, плавание; элементы спортивных и подвижных игр, упражнения в равновесии и в висе, акробатические упражнения.

Содержание раздела **«Развитие двигательных способностей»** представлено подвижными играми и игровыми заданиями, тестовыми упражнениями для определения уровня развития двигательных способностей учащихся.

Учебная программа предусматривает преимущественное использование игровой формы проведения занятий с учащимися, что повышает эффективность решения следующих задач:

– закрепление и совершенствование двигательных умений, навыков и изученных способов деятельности;

– развитие координационных (точное воспроизведение пространственных, временных и силовых характеристик движений, их темпа и ритма; сохранение равновесия; быстрое и своевременное реагирование на изменяющиеся ситуации; согласованность одновременных и последовательных движений различными частями тела) и кондиционных (скоростных, силовых, скоростно-силовых, общей выносливости, гибкости) способностей.

Специфика учебной программы «Физическая культура и здоровье» предусматривает:

– строгий дифференцированный подбор учебного материала с учетом его освоения учащимися, отнесенными по состоянию здоровья к основной и подготовительной медицинским группам[1];

– ежегодное выполнение унифицированных тестовых упражнений для определения индивидуального уровня развития двигательных способностей учащихся. Учащиеся I класса выполняют тестовые упражнения один раз в конце учебного года, а учащиеся II–IV классов – два раза в учебном году: в сентябре и мае. Условия выполнения тестовых упражнений для индивидуального определения уровня развития двигательных качеств учащихся изложены в приложениях 2, 3;

– тесную взаимосвязь содержания уроков физической культуры и здоровья с двигательной активностью учащихся в режиме учебного и продленного дня, регулярным участием в физкультурно-оздоровительных мероприятиях.

[1] Учащиеся, отнесенные по состоянию здоровья к специальной медицинской группе, занимаются на учебных занятиях физической культуры и здоровья по специальным учебным программам, утвержденным Министерством образования Республики Беларусь по согласованию с Министерством здравоохранения Республики Беларусь.

Приоритетными для учебного предмета «Физическая культура и здоровье» являются:

– *общеучебные умения и навыки:* наблюдение, анализ, измерение, оценка, сравнение, участие в диалоге;

– *универсальные способы деятельности:* исследование несложных практических ситуаций, связанных с решением двигательных задач преимущественно в условиях игровой деятельности;

– *физкультурные компетенции: моторная* (двигательная), *самоконтроля* во время занятий; *общекультурная* компетенция (в вопросах возникновения и возрождения Олимпийских игр, достижений на них отечественных спортсменов).

Результаты освоения учебного предмета «Физическая культура и здоровье» сформулированы в учебных требованиях к учащимся, заканчивающим I, II, III и IV классы. Приоритетом учебного предмета является освоение содержания, значимого для:

– становления гуманистической направленности личности;

– повышения эмоциональной насыщенности учебной деятельности учащихся;

– формирования индивидуальных норм деятельности и поведения на учебных занятиях;

– становления ценностного отношения к своему здоровью;

– самостоятельных занятий физическими упражнениями;

– ведения здорового физически активного образа жизни.

Учебно-методическое и материально-техническое обеспечение образовательного процесса по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» регламентируется документом, утвержденным постановлением Министерства образования Республики Беларусь[1].

[1] Перечень и нормы обеспечения спортивным инвентарем и оборудованием, необходимыми для организации физического воспитания обучающихся при получении ими общего среднего, специального, профессионально-технического и среднего специального образования, проведения с ними физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий (утверждены постановлением Министерства образования Республики Беларусь от 14.07.2014 № 105).

Содержание учебного предмета

Таблица 5

Примерное распределение учебного материала

Разделы, темы учебного материала	Количество часов
Основы физкультурных знаний	2
Основы безопасности знаний	0,5
Гигиенические знания	0,25
Здоровый образ жизни	0,5
Самостоятельные занятия физическими упражнениями	0,25
Олимпизм и олимпийское движение	0,5
Умения, навыки, способы деятельности	66
Строевые упражнения	3
Общеразвивающие упражнения	4
Ходьба	2
Бег	6
Прыжки	6
Метание	6
Лазанье	5
Акробатические упражнения	10
Упражнения в равновесии	4
Элементы спортивных и подвижных игр	12
Передвижение на лыжах[1]	8
Плавание[2]	до 16 ч
Развитие двигательных способностей[3]	
Подвижные игры и игровые задания	+
Определение уровня развития двигательных способностей[4]	+
Примерные рекомендации по недельному двигательному режиму	+
ВСЕГО	68

[1] При бесснежной зиме заменяется учебным материалом других тем.

[2] При наличии условий для обучения плаванию в объеме до 16 часов за счет раздела «Умения, навыки, способы деятельности».

[3] Время, отводимое на каждом уроке на развитие двигательных способностей учащихся, входит в расчет часов соответствующей темы раздела «Умения, навыки, способы деятельности».

[4] Планируется на последние две недели учебного года.

ОСНОВЫ ФИЗКУЛЬТУРНЫХ ЗНАНИЙ

Основы безопасности занятий. Правила безопасного поведения учащихся в местах занятий физической культурой. Правила поведения при травмах и несчастных случаях. Правила поведения на воде.

Гигиенические знания. Правила дыхания при выполнении общеразвивающих упражнений. Правила проведения водных процедур, приема воздушных и солнечных ванн.

Здоровый образ жизни. Понятие и влияние здорового образа жизни учащихся на состояние здоровья, настроение, успехи в учебе.

Самостоятельные занятия физическими упражнениями. Требования к выполнению комплекса упражнений утренней гимнастики и физкультурных минуток. Правила выполнения тестовых упражнений: челночный бег, подтягивание в висе, наклон вперед из положения «сидя», поднимание и опускание туловища из положения «лежа на спине», бег 30 м, 6-минутный бег.

Олимпизм и олимпийское движение. Представление о современных Олимпийских играх. Олимпийская символика и атрибутика (эмблема, огонь, флаг, гимн, девиз, талисманы, олимпийские награды). Церемонии открытия и закрытия Олимпийских игр.

УМЕНИЯ, НАВЫКИ, СПОСОБЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Строевые упражнения. Расчет на «первый-второй»; размыкание и смыкание приставным шагом; перестроения из одной шеренги в две и обратно; передвижение в колонне по одному с выполнением команд: «В обход – шагом марш!», «Противоходом налево (направо) – марш!», «По диагонали – марш!».

Общеразвивающие упражнения. Рывковые и круговые движения руками, маховые движения ногами из исходного положения «стоя»; выпады вперед, в сторону, назад с одновременным подниманием рук в стороны, вверх, отведением назад; круговые движения руками в выпадах; наклоны вперед из исходного положения «сидя», «стоя, ноги вместе, ноги врозь»; комплексы упражнений утренней гимнастики и физкультурных минуток.

Ходьба. На носках руки на поясе, за голову, вверх, в стороны; в полуприседе, на внешней стороне стопы, с высоким подниманием бедра, приставным шагом в правую и левую стороны.

Бег. На месте, по разметкам, «змейкой», «восьмеркой», на заданное расстояние и время; 30 м с высокого старта; челночный бег 4 х 9 м.

Прыжки. На двух ногах по разметкам; на одной ноге «по классам» (квадратам); в глубину с мягким приземлением; через короткую и длинную скакалку; в длину с места толчком двумя ногами и с разбега.

Метание. Набивного мяча 0,5 кг двумя руками от груди и снизу вперед-вверх из исходного положения «стоя, ноги на ширине плеч, лицом в сторону метания»; малого мяча с места на дальность из исходного положения «стоя лицом в направлении метания», на заданное расстояние, в горизонтальную и вертикальную цель (гимнастический обруч) с расстояния 3–4 м.

Лазанье. По наклонной гимнастической скамейке в упоре стоя на коленях, в упоре присев; по гимнастической стенке в горизонтальном направлении приставным шагом с попеременным перехватом рук, в вертикальном направлении разноименным и одноименным способами; подтягивание на руках лежа на животе и бедрах на горизонтальной гимнастической скамейке; подтягивание на перекладине в висе (мальчики), в висе стоя (девочки).

Акробатические упражнения. Быстрая группировка из основной стойки, руки вверху ладонями вперед, из упора присев, из исходного положения «лежа на спине, руки вверху ладонями вперед»; кувырок вперед в группировке; стойка на лопатках согнув ноги; из стойки на лопатках согнув ноги перекат вперед в упор присев; перекат в сторону, прогнувшись из исходного положения «лежа на груди, руки вверх», в сторону в группировке из стойки на коленях.

Акробатические упражнения. Быстрая группировка из основной стойки, руки вверху ладонями вперед, из упора присев, из исходного положения «лежа на спине, руки вверху ладонями вперед»; кувырок вперед в группировке; стойка на лопатках согнув ноги; из стойки на лопатках согнув ноги перекат вперед в упор присев; перекат в сторону, прогнувшись из исходного положения «лежа на груди, руки вверх», в сторону в группировке из стойки на коленях.

Элементы спортивных и подвижных игр. Перебрасывание из руки в руку теннисного мяча; подбрасывание вверх теннисного мяча с последующей ловлей его двумя руками.

Броски волейбольного мяча[1] одной и двумя руками друг другу с ловлей двумя руками; подбрасывание волейбольного мяча и ловля двумя руками с двумя-тремя хлопками, с отскоком от пола, с одним-двумя шагами в правую и левую стороны, с поворотом на 180 градусов; перебрасывание мяча через сетку двумя руками от груди, от головы, одной рукой от плеча; удары мячом о пол одной рукой с высоким, средним и низким отскоком; броски мяча одной и двумя руками в вертикальную цель (гимнастический обруч, нижний край которого на высоте 1,5–2 м от пола).

[1] Допускается использовать резиновый мяч диаметром 25–30 см.

Ведение футбольного мяча[2] одной ногой, попеременно правой и левой ногами по прямой, «змейкой»; челночный бег с ведением мяча. Ведение одновременно двух мячей. Остановка катящегося мяча правой и левой ногами. Передачи мяча в парах друг другу правой и левой ногами. Удары по неподвижному мячу внутренней стороной стопы с попаданием в ворота.

[2] То же.

Передвижение на лыжах. Построение с лыжами в руках в шеренгу, в колонну по одному; одевание лыж на снегу; повороты переступанием на месте вокруг пяток лыж, вокруг носков лыж; передвижение на лыжах ступающим и скользящим шагом; спуски на лыжах с горок с небольшим уклоном; подъем в гору ступающим шагом.

Плавание. Приседания с погружением в воду с головой; выдох в воду с поворотом головы; доставание предметов со дна, открывая глаза в воде; скольжение лежа на груди, на спине; движения ног способом «кроль» с опорой руками о дно, о бортик бассейна или с поддержкой партнера; скольжение после отталкивания с движениями ног способом «кроль» на спине, на груди; согласованные движения рук с дыханием стоя на дне и в сочетании с ходьбой; плавание с опорой одной и двумя руками о доску; плавание с помощью ног и гребков одной рукой с различными положениями другой руки; соскок с бортика в воду вниз ногами с различными положениями рук; спад в воду из исходного положения «сидя на бортике, руки вверху».

РАЗВИТИЕ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ

Подвижные игры и игровые задания

Игры и игровые задания для совершенствования координационных способностей: «Попробуй поймай», «Придумай сам», «Мяч сбоку», «Запрещенное движение», «Мы – веселые ребята», «Карусель», «Затейники», «Фигуры», «По тропинке», «Кто как ходит?», «Карлики и великаны», «Кто лишний?».

Игры и игровые задания с бегом: «Быстро возьми – быстро положи», «Занимай свои места», «Перемени предмет», «Бег за флажками», «Коршун и наседка», «Посадка картофеля», «Мы – веселые ребята», «Конники-спортсмены».

Игры и игровые задания с прыжками: «Скакуны», «Челнок», «Перепрыгни через ручеек», «Кузнечики», «Парашютисты», «Воробышки-попрыгунчики», «Прыжки по полоскам», «Волк во рву», «Удочка прыжковая», «Зайцы в огороде».

Игры и игровые задания с метаниями: «Лови мяч», «Цельсь без промаха», «Передал – садись», «Погрузка арбузов», «Гонка мячей», «Меткий снайпер», «По мишеням».

Игры и игровые задания с лазаньем: «С мячом под дугой», «Переползи – не урони», «Кто быстрее к флажку?», «Котята и щенята», «Перелет птиц», «Пожарные», «Медведи и пчелы».

Игры и игровые задания с передвижением на лыжах: «Лыжные рельсы», «Лыжный поезд», «Оленьи упряжки», «Кто самый быстрый?», «Смелее с горки».

Игры и игровые задания в бассейне на воде: «Салки на воде», «Аист», «Лягушата», «Жучок-паучок», «Насос», «Невод», «Карасики и щука», «Поезд в туннеле», «Карусель», «Волны и море», «На буксире», «Медуза», «Поплавок», «Тюлени».

Игра с выполнением тестовых упражнений «Выполняй без ошибок».

Определение уровня развития двигательных способностей учащихся

Уровни развития двигательных способностей учащихся определяются с помощью тестовых упражнений, которые выполняются в начале и конце учебного года. В течение одного урока рекомендуется планировать и использовать не более двух тестовых упражнений. Критерии определения уровня развития двигательных способностей учащихся представлены в таблицах 6, 7.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся.

Иметь представление:

о правилах здорового образа жизни;

о влиянии здорового образа жизни на здоровье и настроение человека;

об олимпийской символике;

о церемониях открытия и закрытия Олимпийских игр.

Знать и выполнять:

правила безопасного поведения на уроках физической культуры и здоровья и во время самостоятельных занятий;

гигиенические требования к спортивной одежде и обуви для занятий физической культурой;

правила дыхания во время занятий физическими упражнениями;

правила здорового образа жизни.

Владеть навыками и способами выполнения:

строевых команд и упражнений;

игровых заданий с ходьбой, бегом, прыжками, метаниями, лазаньем;

тестовых упражнений;

упражнений для формирования правильной осанки.

Использовать приобретенные знания, умения, навыки на уроках и в повседневной жизни:

для соблюдения требований здорового образа жизни;

для соблюдения правил безопасного поведения в процессе участия в физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятиях, подвижных играх;

для регулярного выполнения утренней гимнастики и физкультурных минуток;

для поддержания правильной осанки;

для правильного выполнения тестовых упражнений;

для занятий плаванием.

Приложение 3

УСЛОВИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕСТОВЫХ УПРАЖНЕНИЙ

Бег 30 м выполняется на прямой беговой дорожке стадиона. Допускается использование высокого или низкого старта. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Учащемуся, нарушившему правила соревнований в беге (фальстарт, забегание на соседнюю дорожку), может быть предоставлена одна дополнительная попытка. Результат бега измеряется с точностью до 0,1 с.

Челночный бег 4* x *9 м выполняется в спортивном зале на половине волейбольной площадки. Количество участников в одном забеге – не более двух человек. Каждому учащемуся предоставляются две попытки подряд. По команде «На старт!» учащиеся подходят к линии старта (как правило, это середина волейбольной площадки), по команде «Внимание!» принимают положение высокого старта по направлению к лицевой линии, где напротив каждого учащегося лежат 2 бруска 50 x 50 x 100 мм на расстоянии 100 мм друг от друга.

По команде «Марш!» учащиеся бегут к лицевой линии, берут каждый по одному бруску (не затронув второй), поворачиваются и бегут обратно. Подбежав к линии «старт – финиш», кладут на нее (или за нее) брусок (бросать нельзя!), разворачиваются и бегут за оставшимся бруском. Подбежав к линии, берут второй брусок, разворачиваются, бегут к линии «старт – финиш» и, не снижая скорости, пересекают ее с бруском в руках.

Время выполнения упражнения каждым учащимся фиксируется с точностью до 0,1 с. Засчитывается лучший результат из двух попыток.

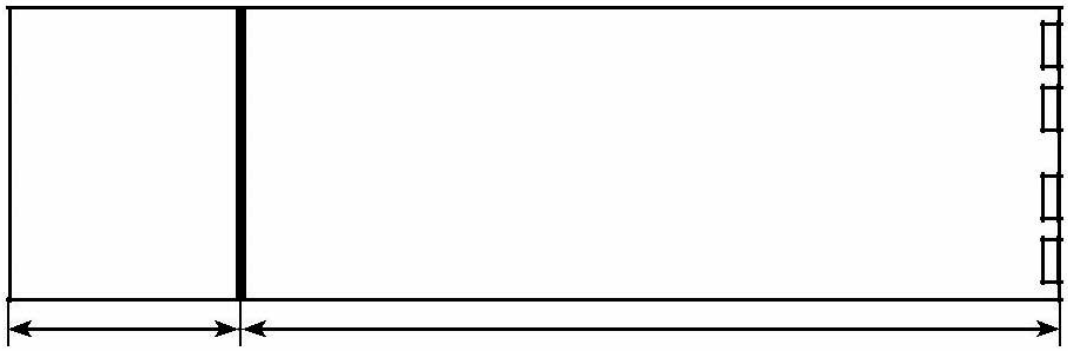

Прыжок в длину с места выполняется толчком двумя ногами на полу спортивного зала. Каждому учащемуся предоставляются три попытки подряд. Не допускается выполнять прыжки в яму с песком. Результат измеряется с точностью до 1 см. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Вис на согнутых руках выполняется на гимнастической перекладине из исходного положения «вис хватом сверху». Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. По команде учителя (одновременно включается секундомер) учащийся принимает исходное положение «вис на согнутых руках». При этом подбородок должен быть на уровне или выше уровня перекладины. Секундомер выключается тогда, когда подбородок учащегося опустится ниже уровня перекладины. Результат измеряется с точностью до 1 с.

Поднимание туловища из положения «лежа на спине» за 30 с выполняется на гимнастическом мате из исходного положения «лежа на спине, руки скрестно перед грудью, ладони на локтевых суставах, стопы ног зафиксированы». Угол в коленном суставе составляет 90 градусов.

Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Во время выполнения упражнения не допускаются рывки руками. Засчитывается количество наклонов туловища при касании локтевых и коленных суставов с последующим опусканием на спину и касанием лопатками гимнастического мата.

Наклон вперед из исходного положения «сидя на полу». Учащийся садится на пол, со стороны знака «–» (минус), пятки на ширине таза на линии ОВ упираются в упоры для ног, стопы вертикально. Два партнера с двух сторон прижимают его колени к полу, не позволяя сгибать ноги.

Учащийся кладет одну ладонь на тыльную сторону другой ладони, опускает руки на пол, выполняет два предварительных наклона, скользя ладонями вдоль измерительной линейки по линии СД. На третьем наклоне учащийся максимально наклоняется вперед и в этом положении задерживается на 3 с. Результат фиксируется по отметке, достигнутой кончиками сомкнутых (!) средних пальцев рук, и определяется с точностью до 1 см.

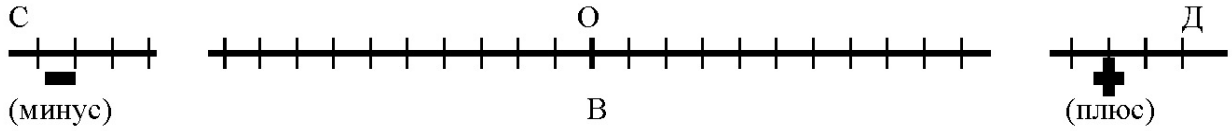

Бег 800, 1000 м выполняется на беговой дорожке стадиона с высокого старта. Рекомендуется класс делить на группу девочек и группу мальчиков. Старт – групповой. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Не допускается переходить на шаг, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, определяется низкий уровень развития двигательных способностей. Результат бега измеряется с точностью до 1 с.

6-минутный бег выполняется на беговой дорожке стадиона, которая предварительно размечается на каждые 10 или 20 м. Рекомендуется проводить забеги раздельно среди мальчиков и девочек. Группа мальчиков (девочек) стартует одновременно. Во время бега учитель считает количество кругов, которые преодолели учащиеся. По истечении 6 мин учитель подает звуковой сигнал (например, свисток), после которого учащиеся переходят на шаг, запомнив место, где их застал сигнал. Затем учитель для каждого учащегося индивидуально высчитывает длину преодоленной дистанции с учетом количества полных кругов и той части беговой дорожки, где учащийся перешел на шаг.

При выполнении тестового упражнения не допускается переходить на шаг, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, определяется низкий уровень развития двигательных способностей. Результат измеряется с точностью до 10 м.

Таблица 6

Шкала оценки уровня развития двигательных способностей девочек II класса

№ п/п	Тестовое упражнение	Уровни развития двигательных способностей, баллы									
		Низкий		Ниже среднего		Средний		Выше среднего		Высокий	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бег 30 м (с)	7,6 и более	7,4	7,1	6,9	6,7	6,6	6,4	6,3	6,1	6,0 и менее
2	Челночный бег 4 х 9 м (с)	13,9 и более	13,6	13,1	12,9	12,6	12,4	12,2	12,0	11,8	11,4 и менее
3	Прыжок в длину с места (см)	104 и менее	105	114	119	123	125	130	132	137	142 и более
4	Поднимание туловища из положения лежа на спине в течение 30 с (раз)	10 и менее	13	14	16	17	18	19	20	21	24 и более
5	Наклон вперед (см)	–5 и менее	–3	0	2	4	5	7	9	11	12 и более
6	6-минутный бег (м)	700 и менее	710	800	870	920	960	1000	1030	1080	1150 и более
	или										
	бег 800 м (мин, с)	6,41 и более	6,40	6,09	5,55	5,40	5,28	5,15	5,01	4,48	4,34 и менее

Таблица 7

Шкала оценки уровня развития двигательных способностей мальчиков II класса

№ п/п	Тестовое упражнение	Уровни развития двигательных способностей, баллы									
		Низкий		Ниже среднего		Средний		Выше среднего		Высокий	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бег 30 м (с)	7,2 и более	7,0	6,9	6,7	6,6	6,4	6,3	6,1	6,0	5,8 и менее
2	Челночный бег 4 х 9 м (с)	13,4 и более	13,1	12,8	12,6	12,3	12,0	11,8	11,6	11,4	11,0 и менее
3	Прыжок в длину с места (см)	104 и менее	109	114	118	123	128	132	137	142	146 и более
4	Вис на согнутых руках (с)	1 и менее	3	6	8	11	13	16	18	21	23 и более
5	Наклон вперед (см)	–10 и менее	–8	–5	–3	–1	1	3	6	8	10 и более
6	6-минутный бег (м) *или*	760 и менее	770	890	950	1000	1030	1090	1130	1190	1220 и более
	бег 1000 м (мин, с)	7,41 и более	7,40	6,59	6,42	6,26	6,10	5,54	5,38	5,21	5,05 и менее

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

**Учебная программа по учебному предмету
«Основы безопасности жизнедеятельности»
для II класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ОСНОВЫ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Важнейшей составной частью системы общественной безопасности в Республике Беларусь является обучение подрастающего поколения основам безопасности жизнедеятельности, что закреплено в Директиве Президента Республики Беларусь № 1 «О мерах по укреплению общественной безопасности и дисциплины» от 11 марта 2004 года.

Ключевая роль в деле подготовки подрастающего поколения к безопасной жизнедеятельности отводится учреждениям общего среднего образования, в которых изучение всех учебных предметов вносит свой вклад в формирование у учащихся современного уровня культуры безопасности. Особое место среди предметов занимает учебный предмет «Основы безопасности жизнедеятельности» (далее – ОБЖ), через содержание которого реализуется подготовка учащихся к безопасной жизнедеятельности в реальной окружающей их среде – природной, техногенной и социальной. Только через образование можно обеспечить повышение общего уровня культуры населения страны в области безопасности жизнедеятельности и снижение отрицательного влияния «человеческого фактора» на безопасность жизнедеятельности личности, общества и государства.

Цель обучения основам безопасности жизнедеятельности – формирование у учащихся опыта безопасного поведения, развитие личностных, нравственных и физических качеств, обеспечивающих безопасное поведение, и воспитание ответственного отношения к личной и общественной безопасности.

Задачи обучения:

сформировать представления об основах безопасности жизнедеятельности;

обеспечить усвоение знаний о здоровом образе жизни;

способствовать приобретению практического опыта по распознаванию и оценке различных опасных и чрезвычайных ситуаций окружающей среды по характерным признакам их появления, а также на основе анализа специальной информации, получаемой из различных источников;

развить способности оценивать опасные ситуации, принимать решения и действовать безопасно с учетом своих возможностей;

сформировать модели безопасного поведения в условиях повседневной жизни и в различных опасных и чрезвычайных ситуациях.

Учебная программа основана на идеях личностно ориентированного, деятельностного и компетентностного подходов к отбору содержания образования и организации образовательного процесса.

Личностно ориентированный подход предполагает создание условий для проявления и развития личностных качеств учащихся, учёта их интересов, индивидуальных особенностей и возможностей. Его реализация обеспечит достижение планируемых результатов и создаст основу для самостоятельного успешного усвоения обучающимися знаний об опасностях различного происхождения, мерах по их предотвращению, ликвидации их последствий; умений принимать решения и действовать безопасно с учетом своих возможностей.

Реализация идей *деятельностного подхода* позволит включить учащихся в самостоятельную учебно-познавательную деятельность, в обучение ее приемам. Только через собственную активную деятельность учащийся сможет постигать основы безопасной жизнедеятельности, развивать и совершенствовать личностные качества, необходимые для обеспечения безопасного поведения в различных жизненных ситуациях.

Реализация *компетентностного подхода* к отбору содержания образования и организации образовательного процесса по основам безопасной жизнедеятельности обеспечит подготовку учащихся к жизни, формирование у них *ключевых компетенций в области безопасности жизнедеятельности:*

ценностно-смысловые – способность видеть и понимать окружающий мир, ориентироваться в нём, распознавать и оценивать различные опасные и чрезвычайные ситуации окружающей среды, осознавать, что наивысшая ценность общества – человек, его жизнь и здоровье; владение умением принимать решения, оценивать свое поведение, черты своего характера;

учебно-познавательные – владение умениями определять цели познавательной деятельности по основам безопасности жизнедеятельности; владение умениями вести себя безопасно в наиболее типичных ситуациях дорожного движения, применять знания пожарной безопасности при возгораниях в отдельных помещениях квартиры, при возгорании электроприборов; способность устанавливать причинно-следственные связи происходящего в окружающей среде; владение умением самостоятельно выполнять различные творческие работы, проекты;

коммуникативные – владение умениями самостоятельно вступать в контакт с любым собеседником, соблюдать нормы и правила общения, слушать собеседника, проявляя уважение и терпимость к чужому мнению, по возможности избегать или грамотно разрешать конфликты в общении со сверстниками, изменять при необходимости своё речевое поведение, корректно завершать ситуацию общения; владение навыками работы в группе; способность различать опасные ситуации при общении с другими людьми;

информационные – способность осознанно воспринимать информацию, распространяемую по каналам СМИ; владение умением анализировать полученную с помощью реальных объектов (телевизора, магнитофона, телефона, факса, компьютера, принтера, модема) и информационных технологий (аудио- и видеозаписи, электронной почты, СМИ, Интернета) информацию с позиции решаемой задачи, делать выводы с целью избежать мошенничества, обмана, опасных контактов с незнакомцами в Интернете;

личностного самосовершенствования – наличие личностных качеств, обеспечивающих безопасное поведение в разных жизненных ситуациях;

здоровьесберегающие – владение навыками личной гигиены; наличие потребности соблюдать нормы здорового образа жизни; наличие опыта ориентирования в продуктах питания; способность различать полезные и вредные привычки; владение элементарными способами оказания первой помощи.

Проблематика безопасности охватывает многие сферы человеческой деятельности и является результатом взаимодействия людей с окружающей средой, миром и человечеством в целом. Учебной программой определены для рассмотрения следующие содержательные линии из области безопасности жизнедеятельности: личная и коллективная безопасность; распознавание и оценка различных опасных и чрезвычайных ситуаций, защита от них; окружающая среда и безопасность в ней; отношение к здоровью и здоровый образ жизни.

При отборе содержания учебной программы и её построении учтены педагогические принципы образовательного процесса в области основ безопасности жизнедеятельности: *минимизация теоретических сведений* с учетом их значимости для практики; *непрерывность обучения со II по VIII классы* и *постепенное увеличение информационной и воспитательной нагрузки* учащихся в области основ безопасности жизнедеятельности с учетом их возрастных особенностей и уровня подготовки по остальным учебным предметам.

Общим принципом построения учебной программы, объединяющим её разделы, является *принцип расширения социального опыта безопасной жизнедеятельности* учащихся.

Учебный материал в учебной программе представлен системой понятий, определений, правил, которые составляют теоретическую базу для формирования у учащихся опыта безопасного поведения в повседневной жизни.

Специфика учебного предмета «Основы безопасности жизнедеятельности» раскрывается в названии и содержании его разделов:

I. «Личная и коллективная безопасность»;

II. «Защита от чрезвычайных ситуаций»;

III. «Окружающая среда и безопасность»;

IV. «Здоровый образ жизни».

Содержание каждого раздела составлено в опоре на опыт практической деятельности учащихся второго класса, уровень их общего развития. У каждого раздела свои задачи. Однако комплексное их решение позволяет достичь цели учебного предмета.

Главными задачами раздела «Личная и коллективная безопасность» являются: ознакомление учащихся с основными видами безопасности жизнедеятельности (транспортной, антикриминальной, психологической, социальной); развитие у них индивидуальных качеств, обеспечивающих личную безопасность; накопление практического опыта по распознаванию и оценке различных опасных и чрезвычайных ситуаций окружающей среды (в учреждении образования, в домашних условиях, в транспортных средствах, на дорогах, во дворе, в природе) по характерным признакам их появления. Содержание раздела «Личная и коллективная безопасность» позволяет не только ознакомить учащихся с правилами поведения дома в случае отсутствия взрослых, с правилами поведения в случае обнаружения бесхозных или подозрительных предметов, расширить представления о взаимоотношениях со сверстниками, о посторонних (чужих, незнакомых) людях и о поведении при встрече с такими людьми, но и сформировать модели безопасного поведения в условиях повседневной жизни.

В системе личной и коллективной безопасности особое место занимает транспортная безопасность, которая обусловлена всё возрастающим числом жертв автомобильных аварий, лётных происшествий, катастроф на море и железных дорогах. В учебной программе в разделе «Личная и коллективная безопасность» отведено значительное количество часов на рассмотрение вопросов личной и коллективной безопасности на дорогах, в транспортных средствах в разное время года.

Личная и коллективная (общественная) безопасность составляют базовый смысл понятия «безопасность жизнедеятельности», которое можно определить как безопасное взаимодействие человека со средой обитания. В связи с этим вопросы личной и коллективной безопасности рассматриваются во всех разделах учебной программы с точки зрения тематики и задач разделов.

Содержание раздела «Защита от чрезвычайных ситуаций» включает систему знаний о чрезвычайных ситуациях, о существующей тесной взаимосвязи между состоянием окружающей среды, созданной человеком техносферой, социальной сферой и катастрофами.

В раздел «Защита от чрезвычайных ситуаций» составной частью вошел материал о пожарной безопасности. Содержание раздела направлено на развитие у учащихся способности оценивать опасные ситуации, принимать решения и действовать безопасно с учетом своих возможностей, вести себя так, чтобы не становиться причиной опасных ситуаций.

В процессе изучения раздела «Окружающая среда и безопасность» учащиеся приобретут навыки безопасного поведения в ближайшем окружении (в доме, во дворе, в учреждениях образования, на водоемах и около них в разное время года, в природных условиях, при встрече с животными), которые смогут использовать в практической деятельности и повседневной жизни. Учащиеся научатся быть бдительными и осторожными, а в случае необходимости оперативно и правильно обращаться (вызывать) в соответствующие службы экстренной помощи.

Раздел «Здоровый образ жизни» решает задачи нравственного воспитания обучаемых, получения ими систематизированных представлений о личном здоровье, здоровом образе жизни, формирования индивидуальной системы здорового образа жизни, сохранения и укрепления здоровья. В учебной программе уделено внимание формированию полезных привычек. Особо представлен в учебной программе материал о вредных привычках (табакокурении, употреблении наркотических веществ и алкоголя): они рассматриваются с точки зрения влияния на здоровье и с точки зрения последствий, к которым могут привести.

Учитель имеет право изменить последовательность изучения разделов и тем для каждого класса с учетом местных условий и наличия материально-технической базы, при условии сохранения целостности системы подготовки учащихся, не нарушая при этом логики изучения.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА (34 ч)

Раздел «Личная и коллективная безопасность»
(16 ч)

Правила дорожного движения (12 ч)

Ознакомление с основными понятиями правил дорожного движения

Дорожное движение, участник дорожного движения (водитель, пассажир, пешеход). Элементы дороги: проезжая часть, островок безопасности, тротуар, пешеходный переход (наземный, подземный, надземный), пешеходная дорожка, остановочный пункт маршрутных транспортных средств. Транспортные средства: автомобиль (легковой автомобиль, грузовой автомобиль, автобус); велосипед; колесный трактор; прицеп; мопед; мотоцикл; трамвай; троллейбус; гужевое транспортное средство; транспортное средство оперативного назначения. Степень опасности каждого из них (п.п. 2.17, 2.77, 2.8, 2.44, 2.46, 2.55, 2.42, 2.72, 2.49, 2.47, 2.78, 2.1, 2.2, 2.5, 2.22, 2.27, 2.28, 2.54, 2.67, 2.71, 2.13 п. 2 Правил).

Безопасный маршрут в школу и из школы домой

Передвижение в школу и из школы домой, использование светоотражающих элементов. Схемы индивидуальных маршрутов («дом–школа–дом»), потенциальные опасности на них.

Светофор

Виды светофоров. Сигналы светофора, их предназначение. Обязанность участников дорожного движения руководствоваться сигналами светофора (п. 39, 42 и приложение 1 к Правилам).

Погода, время года и дорога

Влияние времени года, погодных условий и времени суток на безопасность дорожного движения. Правила безопасного поведения при движении на детских велосипедах, роликах, лыжах, санках и коньках.

Знакомство с дорожными знаками и дорожной разметкой (на уровне ознакомления)

Дорожные знаки: «Пешеходная дорожка», «Конец пешеходной дорожки»; «Пешеходный переход», «Подземный пешеходный переход», «Надземный пешеходный переход»; «Велосипедная дорожка», «Конец велосипедной дорожки»; «Жилая зона», «Конец жилой зоны»; «Остановочный пункт» (дорожные знаки 4.6.1, 4.6.2, 5.16.1, 5.16.2, 5.17.1, 5.17.2, 5.17.3, 5.17.4, 4.5.1, 4.5.2, 5.38, 5.39, 5.12.1, 5.12.2, 5.13.1, 5.13.2, 5.14.1 приложение 2 к Правилам, горизонтальная дорожная разметка 1.29–1.31 приложение 3 к Правилам).

Поведение на остановочном пункте маршрутных транспортных средств

Автобус, троллейбус, трамвай – маршрутные транспортные средства. Зона остановочного пункта. Правила поведения на посадочных площадках при ожидании, по прибытии и при отправлении маршрутных транспортных средств. Посадка в маршрутное транспортное средство, поведение в нем и выход из него. Правила перехода дороги при высадке из маршрутного транспортного средства. Посторонние предметы и безопасность дорожного движения (п.п. 2.25, 18.4, 23, 24 Правил).

Общие правила перехода проезжей части дороги

Переход проезжей части дороги в специально обозначенных для перехода местах (п. 17 Правил, приложение 1 к Правилам, дорожные знаки 5.16.1, 5.16.2 приложение 2 и линии дорожной разметки 1.14.1–1.14.3 приложение 3 к Правилам). Переход проезжей части во дворе.

Дорожная разметка на пешеходном переходе

Назначение горизонтальной дорожной разметки. Связь между значением горизонтальной дорожной разметки, дорожных знаков и сигналами светофоров на пешеходном переходе. Повторение основных правил перехода проезжей части дороги (п. 17, 39, 42, 114 Правил, приложение 1 к Правилам, дорожные знаки 5.16.1, 5.16.2 приложение 2 и линии горизонтальной дорожной разметки 1.14.1–1.14.3, 1.15, 1.17.1, 1.17.2, приложение 3 к Правилам).

Личная безопасность (4 ч)

Безопасная среда дома

Ознакомление с понятиями «опасность», «безопасность». Поведение дома в случае отсутствия взрослых. Действия при звонке в двери, попытке проникновения в квартиру чужого человека.

Способы хранения ключа от дома. Адрес и телефон – конфиденциальная информация.

Правила межличностных отношений

Ссора с друзьями – источник опасности. Речевые конфликты и их разрешение.

Правила поведения в случае обнаружения бесхозных или подозрительных предметов

Бесхозные или подозрительные предметы. Действия при обнаружении бесхозных, подозрительных, взрывоопасных предметов.

Раздел «Защита от чрезвычайных ситуаций»
(5 ч)

Пожарная безопасность

Ознакомление с чрезвычайными ситуациями (на уровне представлений)

Огонь полезный и опасный

Общие сведения о процессе горения (на уровне представлений), пожаре и его развитии. Польза, которую приносит огонь человеку. Умение человека использовать огонь на благо. Вред, наносимый огнем, вышедшим из-под контроля.

Пожары от игр детей с огнем

Пожароопасные игры детей. Пожары, возникающие от шалости детей со спичками, зажигалками, иными предметами, которые могут стать причиной возгорания в доме. Последствия пожаров. Меры по их предупреждению.

Предупреждение пожаров и травм в быту

Возникновение пожаров от электроприборов (на уровне представлений). Навыки правильного пользования электроприборами (включение, выключение). Правила поведения, позволяющие избежать ожогов и травм в квартире (доме), в помещениях малой площади.

Способы сообщения о необходимости оказания помощи при пожаре

Вызов пожарной службы по телефону. Сведения, которые при этом необходимо сообщить. Иные способы сообщения: обращение к взрослым (соседям, прохожим), подача сигнала о своем месте нахождения после прибытия пожарной службы. Вред наносимый ложным вызовом.

Раздел «Окружающая среда и безопасность»
(5 ч)

Правила безопасного поведения на воде

Озера, реки, иные природные водоемы, бассейны, аквапарки, ванны. Правила безопасного поведения при купании. Опасность нахождения возле водоемов в разное время года.

Безопасное поведение дома

Возможные опасности в жилых и административных помещениях, опасность высоты. Безопасные и опасные предметы в доме (газовая и электрическая плиты, утюг, столовые предметы, инструменты для рукоделия и мелкого ремонта). Безопасное обращение с предметами домашнего обихода.

Поведение на лестничной площадке, при случайно закрывшемся помещении (квартире, лифте, даче). Поведение с соседями и чужими людьми. Безопасность при входе в подъезд, лифт. Поведение в лифте.

Безопасное поведение во дворе

Безопасные игры во дворе. Игровая площадка. Качели и безопасность. Опасности в подвалах, лифтах, на чердаках. Поведение с чужими людьми. Места особой опасности (приставные лестницы, очистные сооружения, колодцы, траншеи).

Безопасная среда в учреждении образования

Коридоры, классы и др. помещения, их назначение. Безопасное обращение с предметами в классе. Безопасное поведение в классе (в коридорах, на лестницах, в гардеробе, на пришкольной территории). Правила обеспечения сохранности личных вещей.

Домашние животные

Домашние животные в городе и сельской местности. Случаи агрессивности и бешенства животных. Возможность травм от животных и их последствия. Меры безопасности при обращении и уход за домашними животными.

Раздел «Здоровый образ жизни» (8 ч)

Активные формы здорового образа жизни

Значение режима дня, утренней гимнастики и закаливание для здоровья. Одежда по сезону. Роль занятий физкультурой и спортом.

Правила гигиены

Личная гигиена, мытье рук. Пути передачи инфекционных заболеваний. Профилактика заболеваний вызванных паразитами.

Питание и здоровье

Здоровое питание. Профилактика переедания. Гигиена питания.

Полезные и вредные привычки

Полезные привычки и их влияние на здоровье. Пагубные последствия вредных привычек (влияние алкоголя и наркотиков на здоровье и поведение человека; вред, наносимый курением здоровью человека).

Порядок вызова «скорой помощи»

Обучение порядку вызова «скорой помощи»: сообщение фамилии, имени, описания места события, номера учреждения образования, домашнего адреса. Ответственность за ложный вызов.

Личностные результаты учебной деятельности:

понимание значимости знаний о безопасном поведении и соблюдении правил дорожного движения для безопасной жизнедеятельности;

понимание значимости соблюдения правил безопасности во время движения в школу и из школы домой;

способность распознавать потенциально опасные места, осознание опасности их самостоятельного посещения;

способность распознавать потенциально опасные предметы в быту;

способность различать опасные ситуации и адекватно действовать для обеспечения собственной безопасности;

наличие таких качеств личности, как внимательность и осторожность;

осознание необходимости взаимодействия со взрослыми при возникновении опасных ситуаций;

способность выполнять требования взрослых в опасных ситуациях.

Предметные результаты учебной деятельности:

понимание взаимосвязи между опасной ситуацией и необходимостью использовать знания о мерах по ее предупреждению;

способность применять знания, полученные при изучении других предметов, для понимания и анализа потенциальных опасностей окружающих явлений;

наличие опыта безопасного поведения в случае возникновения опасной ситуации в непосредственной зоне постоянного проживания (квартира, двор) и временного пребывания;

умение вести себя безопасно в наиболее типичных ситуациях дорожного движения;

умение грамотно применять знания пожарной безопасности в случаях возгорания в отдельных помещениях квартиры, при возгорании электроприборов;

способность различать опасные ситуации при общении с другими людьми;

умение вести себя безопасно при нахождении дома без взрослых, вне дома в сопровождении взрослых;

умение самостоятельно эвакуироваться из помещения при возникновении опасности;

умение вызвать пожарную службу и «скорую помощь».

Содержание учебного предмета «Основы безопасности жизнедеятельности» для II класса обусловило использование следующих **видов и способов деятельности:**

Регулятивные: составление плана и последовательности действий при решении ситуационных задач; оценка результатов своей деятельности; постановка целей; моделирование ситуаций с проявлением безопасного поведения в условиях повседневной жизни; составление под руководством учителя схем, инструкций, алгоритмов безопасного поведения; анализа специальной информации, получаемой из различных источников; тренинг по правильному вызову по телефону пожарной службы и «скорой помощи».

Коммуникативные: ответы на вопросы по содержанию прослушанной информации; вступление в диалог, участие в обсуждении вопросов; высказывание своей точки зрения и учет точки зрения других людей; доказательство собственной точки зрения; планирование учебного сотрудничества с учителем и сверстниками; выполнение различных социальных ролей в коллективе.

Познавательные: восприятие на слух информации; восприятие визуальной информации; распознавание различных опасных и чрезвычайных ситуаций окружающей

среды (в учреждении образования, в домашних условиях, в транспортных средствах, на дорогах, во дворе, в природе) по характерным признакам их появления; знакомство с новыми понятиями; рассматривание, анализ и решение ситуационных задач (с использованием слайдов мультимедийной презентации), связанных с дорожным движением, с пожарной безопасностью; анализ объектов, выбор оснований и критериев для сравнения; проведение наблюдений; изучение правил дорожного движения, правил безопасного поведения участников дорожного движения на дорогах, в транспортных средствах, изучение правил пожарной безопасности, безопасного поведения дома в случае отсутствия взрослых, поведения в случае обнаружения бесхозных или подозрительных предметов, правил поведения при встрече с незнакомыми людьми, правил здорового образа жизни; практикумы по приобретению привычки соблюдать правила дорожного движения и в качестве пешехода, и пассажира; рисование и раскрашивание в соответствии с темой урока; выполнение тематических игровых упражнений; самостоятельное выполнение заданий в соответствии с тематикой учебной программы, творческих заданий.

Для диагностики сформированности умений и навыков рекомендуются следующие ***формы контроля***: фронтальный опрос; индивидуальный опрос; практикум; тестирование.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская мова»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання

БЕЛАРУСКАЯ МОВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Ва ўмовах інфармацыйнага грамадства асаблівай увагі ў працэсе навучання беларускай мове на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі патрабуе развіццё моўнай асобы, яе здольнасцей і творчага патэнцыялу, неабходных для актыўнай дзейнасці, сацыяльнага самавызначэння і самарэалізацыі.

Мэта навучання – авалоданне навучэнцамі камунікатыўнымі ўменнямі і навыкамі, неабходнымі для эфектыўнага выкарыстання мовы ў розных сітуацыях зносін, развіццё іх творчага патэнцыялу, далучэнне праз мову да культурных традыцый беларускага народа.

Задачы навучання беларускай мове ў I–IV класах:

1) у межах *моўнай* кампетэнцыі:

асэнсаванне тэксту, сказа, слова і гука з пункта погляду іх функцыянавання;

авалоданне графікай беларускай мовы;

засваенне фанетычных, лексічных і граматычных ведаў для прымянення іх у маўленчай дзейнасці;

узбагачэнне слоўнікавага запасу навучэнцаў, засваенне вымаўленчых норм, правіл правапісу;

2) у межах маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі:

фарміраванне камунікатыўных уменняў і навыкаў навучэнцаў;

развіццё практычных уменняў і навыкаў выкарыстання беларускай мовы ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці;

развіццё творчых здольнасцей навучэнцаў пры стварэнні ўласных вусных і пісьмовых выказванняў;

3) у межах лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцый:

фарміраванне пачуццёва-вобразнага ўспрымання беларускай мовы і ўмення адрозніваць яе ад рускай мовы;

асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай культурнай каштоўнасці;

фарміраванне асэнсаванага ўспрымання беларускай літаратурнай мовы як сродку замацавання культурных традыцый, маральных каштоўнасцей грамадства;

засваенне правіл маўленчага этыкету, сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін;

фарміраванне ў навучэнцаў пачуцця прыгажосці, мілагучнасці, выразнасці, эстэтычнай вартасці беларускай мовы.

Напрамкі навучання. Працэс развіцця асобы вучня пры навучанні беларускай мове павінен быць узаемазвязаным і садзейнічаць рэалізацыі наступных напрамкаў: ***моўнага*** (засваенне сістэмы мовы, заканамернасцей і правіл функцыянавання моўных сродкаў у маўленні, норм беларускай літаратурнай мовы), ***маўленчага*** (авалоданне спосабамі перадачы думкі сродкамі мовы ў вуснай і пісьмовай формах, у розных відах маўленчай дзейнасці: чытанні, слуханні, гаварэнні, пісьме), ***камунікатыўнага*** (авалоданне культурай маўлення, правіламі маўленчых зносін, уменнямі ствараць самастойныя вусныя і пісьмовыя выказванні розных відаў), ***лінгвакультуралагічнага*** (асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы), ***сацыякультурнага*** (засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін, культурных каштоўнасцей беларускага народа і агульначалавечых каштоўнасцей, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету).

У аснову курса беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі кладуцца зыходныя палажэнні *кампетэнтнаснага, лінгвакультуралагічнага, камунікатыўна-дзейнаснага* і *асобасна арыентаванага падыходаў.*

Кампетэнтнасны падыход у навучанні мове прадугледжвае разам з атрыманнем ведаў пра мову развіццё ўменняў аналізаваць і сістэматызаваць моўную інфармацыю, прымяняць яе ў маўленчай дзейнасці ў адпаведнасці з асобаснымі запатрабаваннямі для рашэння вучэбных, пазнавальных, практычных і камунікатыўных задач. Рэалізацыя гэтага падыходу мае на ўвазе фарміраванне ў навучэнцаў шэрага кампетэнцый. Кампетэнцыі ў моўнай адукацыі адлюстроўваюць здольнасць рэалізацыі моўных ведаў і ўменняў праз маўленчую дзейнасць у розных сітуацыях зносін, у тым ліку ў працэсе навучання. Асаблівасцю кампетэнтнаснага падыходу з'яўляецца метапрадметнасць – устаноўка на фарміраванне ў навучэнцаў універсальных (агульнавучэбных) уменняў, галоўнымі з якіх з'яўляюцца ўменні мэтамеркавання, планавання, кантролю, ацэнкі (рэгулятыўныя).

Змест кампетэнцый, якія фарміруюцца пры вывучэнні беларускай мовы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі:

моўная кампетэнцыя уключае веды пра сістэму мовы, яе адзінкі (тэкст, сказ, слова, гукі мовы) і правілах іх функцыянавання ў маўленні; уменні вылучаць адзінкі мовы, праводзіць розныя віды разбору (гука-літарны, разбор слова па саставе, па часцінах мовы, разбор па членах сказа); валоданне нормамі беларускай літаратурнай мовы;

маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя уключае валоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці; фарміраванне маўленчых паводзін, адэкватных мэтам і сітуацыям зносін; уменні выкарыстоўваць лексічныя адзінкі ў адпаведнасці з іх значэннем, выбіраць патрэбную моўную форму і спосабы выказвання думкі ў залежнасці ад умоў камунікацыі;

лінгвакультуралагічная кампетэнцыя уключае асэнсаванне беларускай мовы як нацыянальнай каштоўнасці, сродку замацавання культурных традыцый, засваенне нацыянальна маркіраваных адзінак беларускай мовы, авалоданне правіламі беларускага маўленчага этыкету;

сацыякультурная кампетэнцыя уключае ўсведамленне ролі беларускай мовы ў жыцці чалавека, паважлівае стаўленне да культуры і мовы беларускага народа і іншых народаў, засваенне сістэмы агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей, засваенне сацыяльных норм маўленчых паводзін у розных сітуацыях зносін.

Працэс навучання беларускай мове скіраваны на дасягненне наступных метапрадметных вынікаў навучання:

уменне ўспрымаць і асэнсоўваць вучэбны матэрыял, які прад'яўляецца ў вербальнай форме, выдзяляць галоўнае ў ім, рацыянальна запамінаць, выконваць разумовыя аперацыі;

уменне выкарыстоўваць маўленчыя сродкі і сродкі інфармацыйна-камунікацыйных тэхналогій для рашэння камунікатыўных і пазнавальных задач;

уменне працаваць з вучэбнай кнігай, іншымі друкаванымі і аўдыёвізуальнымі крыніцамі інфармацыі;

уменне працаваць з інфармацыяй (пошук, прымяненне, захаванне), рыхтаваць сваё выступленне і выступаць з аўдыё-, відэа- і графічным суправаджэннем;

уменне слухаць суразмоўцу і весці дыялог, прызнаваць наяўнасць розных пунктаў погляду, выказваць сваё меркаванне і аргументаваць яго.

Сістэмна-функцыянальны падыход забяспечвае засваенне вучнямі моўных сродкаў, адбор і арганізацыю моўнага матэрыялу для авалодання *моўнай кампетэнцыяй.*

Лінгвакультуралагічны падыход да навучання прадугледжвае рэалізацыю задач фарміравання культурнага чалавека сродкамі беларускай мовы, паколькі яна з'яўляецца нацыянальнай каштоўнасцю, праяўленнем культуры народа. У логіцы лінгвакультуралагічнага падыходу мова разумеецца не толькі як сродак назапашвання ведаў і фарміравання ўменняў і навыкаў, але і як сродак станаўлення асобы навучэнца, усведамлення ім прыналежнасці да свайго народа, сваёй краіны. Праз мову адбываецца далучэнне асобы да светапогляду народа, яго гісторыі, культуры, сістэмы маральных і духоўных каштоўнасцей.

Лінгвакультуралагічны падыход рэалізуецца пры вывучэнні фактаў мовы розных узроўняў (фанетычных, лексічных, граматычных, узроўню тэксту) і знаходзіць у іх пацверджанне асаблівасцей узаемасувязі мовы і культуры. Важнейшым спосабам выражэння культуралагічнай інфармацыі на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляецца культурнае (намінатыўнае, эмацыянальнае, экспрэсіўнае, ацэначнае, вобразнае, матывацыйнае) значэнне вывучаемых адзінак мовы (слоў, прыказак, прымавак, формул маўленчага этыкету, тэкстаў культуразнаўчага характару). *Лінгвакультуралагічны падыход* садзейнічае фарміраванню ў вучняў *лінгвакультуралагічнай і сацыякультурнай кампетэнцый*.

Камунікатыўна-дзейнасны падыход да навучання беларускай мове прадугледжвае такую арганізацыю працэсу навучання, якая максімальна набліжаецца да рэальнага працэсу маўленчых зносін. Аб'ектам навучання становіцца маўленчая дзейнасць ва ўсіх яе відах. У аснове навучання знаходзяцца рэальныя маўленчыя дзеянні навучэнцаў, якія накіраваны не толькі на ўспрыманне і разуменне вусных і пісьмовых выказванняў на беларускай мове, але і на стварэнне беларускамоўных тэкстаў. Гэта садзейнічае развіццю *маўленча-камунікатыўнай кампетэнцыі*.

Паколькі навучанне мове разглядаецца як культурны працэс, сутнасць якога заключаецца ў гуманістычным і творчым узаемадзеянні ўсіх яго ўдзельнікаў, яно грунтуецца на асноўных палажэннях *асобасна арыентаванага падыходу*. Гэты падыход характарызуецца тым, што ў цэнтры навучальнай дзейнасці знаходзіцца асоба навучэнца (яго развіццё, задавальненне адукацыйных запатрабаванняў, інтарэсаў, творчых магчымасцей).

Прынцыпы адбору зместу навучання:

сістэмна-функцыянальны прынцып прадугледжвае цэласнае адлюстраванне ў змесце навучання шматузроўневасці моўнай сістэмы і характарыстыку функцыянальных магчымасцей моўных адзінак кожнага ўзроўню (роля, якую яны выконваюць у маўленні);

прынцып мінімізацыі моўнага матэрыялу патрабуе адбіраць матэрыял з улікам яго значнасці для дасягнення пастаўленых мэт і задач навучання на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі;

камунікатыўны прынцып азначае, што працэс навучання патрэбна забяспечыць адпаведным зместам для авалодання вучнямі ўсімі відамі маўленчай дзейнасці (аўдзіраванне, гаварэнне, чытанне, пісьмо);

прынцып тэкстацэнтрызму мае на ўвазе адбор зместу навучання, які павінен забяспечыць арганізацыю адукацыйнага працэсу на аснове тэксту.

Змест вучэбнага прадмета «Беларуская мова» складаюць:

1. Моўныя веды, уменні і навыкі (веды пра сістэму моўных адзінак і заканамернасці іх функцыянавання, фанетыка-артыкуляцыйныя навыкі, лексічныя, лексіка-граматычныя, арфаграфічныя і пунктуацыйныя ўменні і навыкі).

2. Маўленчыя ўменні і навыкі (уменні і навыкі ў розных відах маўленчай дзейнасці: аўдзіраванні, чытанні, гаварэнні, пісьмовым маўленні).

3. Камунікатыўныя ўменні і навыкі (уменні і навыкі выкарыстання розных відаў маўленчай дзейнасці ў пэўных маўленчых сітуацыях).

4. Агульныя звесткі пра беларускую мову, формы яе існавання і сферы ўжывання, культурную і эстэтычную самакаштоўнасць беларускай мовы.

5. Традыцыйны маўленчы этыкет, моўная норма, міжмоўная аманімія.

Сістэма развіцця маўлення скіравана на авалоданне рознымі відамі маўленчай дзейнасці, фарміраванне ў навучэнцаў здольнасці разумець праслуханае ці прачытанае маўленчае паведамленне на беларускай мове, ствараць вуснае выказванне на беларускай мове для задавальнення камунікатыўнага намеру, паступовае авалоданне пісьмовым маўленнем. Для дасягнення пастаўленай мэты змест сістэмы развіцця маўлення прадстаўлены ў трох кірунках:

фарміраванне правільнага ўспрымання і разумення беларускай мовы пры слуханні і чытанні;

фарміраванне ўменняў гаварэння;

фарміраванне ўменняў пісьмовага маўлення.

Змест навучання па кожным кірунку размяркоўваецца з паступовым ускладненнем у кожным наступным класе і вызначае асноўныя віды вучэбнай дзейнасці, якімі павінны авалодаць навучэнцы на працягу ўсяго вучэбнага года. Гэтыя віды дзейнасці пададзены ў вучэбнай праграме ў канцы кожнага раздзела. Развіццё маўлення адбываецца праз павелічэнне самастойнасці навучэнцаў пры выкананні заданняў і практыкаванняў.

Вывучэнне беларускай мовы ў III класе пачынаецца раздзелам «Паўтарэнне», які мае на мэце актуалізаваць веды вучняў пра гукі мовы, іх абазначэнне на пісьме літарамі, пра напісанні, заснаваныя на фанетычным прынцыпе правапісу.

Вывучэнне раздзела «Тэкст» мае практычную накіраванасць і забяспечвае навучэнцаў неабходнымі ведамі і ўменнямі для актыўных маўленчых дзеянняў па стварэнні тэкстаў. Асаблівасцю вывучэння тэксту з'яўляецца тое, што ён разглядаецца як вынік маўленчай дзейнасці. Асноўнымі задачамі вывучэння раздзела «Тэкст» у III класе з'яўляюцца фарміраванне ўяўленняў пра спосабы выказвання асноўнай думкі ў тэксце, выпрацоўка ўменняў складаць план тэксту з пытальных і апавядальных сказаў, складаць тэкст па плане.

Раздзел «Сказ» змяшчае звесткі пра сказ як камунікатыўную адзінку мовы. Уменні вызначаць граматычную аснову сказа, устанаўліваць сувязь паміж словамі ў сказе, ужываць сказы, розныя па мэце выказвання, інтанацыі і будове, выкарыстоўваюцца навучэнцамі для самастойнай пабудовы звязных вусных выказванняў.

У тэме «Лексічнае значэнне слова» прадугледжваецца азнаямленне з мнагазначнымі словамі, з сінонімамі і антонімамі, з міжмоўнымі амонімамі, з ужываннем слоў у прамым і пераносным значэнні. Гэта дазволіць разнастаіць маўленне навучэнцаў, узбагаціць яго, зрабіць дакладным і правільным.

Тэма «Склад слова» прадугледжвае вывучэнне марфемнай будовы слоў. Знаёмства са складам слова вельмі важнае для развіцця маўлення навучэнцаў, таму што спрыяе павелічэнню іх лексічнага запасу, пашырае магчымасці самастойнага прадуктыўнага ўтварэння новых слоў. Веданне марфемнай будовы слова – адна з умоў паспяховай выпрацоўкі арфаграфічных уменняў і навыкаў навучэнцаў.

Тэма «Часціны мовы» ўключае звесткі пра назоўнік, прыметнік, дзеяслоў. Выпрацоўка ўмення аднясення слова да пэўнай часціны мовы неабходна для развіцця арфаграфічнай пісьменнасці навучэнцаў, паколькі дазваляе свядома засвоіць правапіс,

заснаваны на марфалагічным прынцыпе. Навучэнцы практыкуюцца ў правядзенні элементарнага марфалагічнага разбору вывучаемых часцін мовы.

Асноўная задача навучання каліграфіі – удасканаленне ў навучэнцаў уменняў і навыкаў плаўнага, правільнага, прыгожага і хуткага пісьма. У III класе практыкаванні па каліграфіі выконваюцца па меры неабходнасці з мэтай прывучэння да рытмічнага пісьма. Заданні дыферэнцыруюцца з улікам каліграфічных недахопаў кожнага з навучэнцаў. Змест працы па каліграфіі па магчымасці звязваецца з вывучаемым на ўроку фанетычным, лексічным, граматычным матэрыялам.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(87 гадзін)

Паўтарэнне (5 гадзін)

Гукі мовы, іх абазначэнне на пісьме літарамі. Вымаўленне і правапіс слоў з ***ў***. Вымаўленне галосных [о], [э] – [а]. Правапіс літар ***о, э–а***; ***е, ё–я***. Вымаўленне і правапіс слоў з гукамі [д] – [дз’], [т] – [ц’], зацвярдзелымі, падоўжанымі зычнымі. Правапіс слоў з раздзяляльным мяккім знакам і апострафам.

ТЭКСТ (6 гадзін)

Асноўная думка тэксту. Спосабы выказвання асноўнай думкі ў тэксце: выражэнне асноўнай думкі тэксту адным з яго сказаў; выражэнне асноўнай думкі тэксту загалоўкам.

План тэксту. Складанне плана тэксту з пытальных і апавядальных сказаў.

Віды дзейнасці. *Складанне тэксту са сказаў. Слуханне тэксту, адказы на пытанні па змесце. Вызначэнне і фармулёўка тэмы і асноўнай думкі тэксту. Выбар і выкарыстанне моўных сродкаў для выказвання думкі ў тэксце. Прагназаванне зместу тэксту па назве і малюнках да яго. Суаднясенне назвы з тэмай тэксту, асноўнай думкай тэксту. Аднаўленне дэфармаванага тэксту. Падбор загалоўка да тэксту. Падзел тэксту на часткі і складанне плана. Вусны і пісьмовы падрабязны пераказ невялікага апавядальнага тэксту па калектыўна складзеным плане. Вуснае паведамленне на зададзеную тэму па апорных словах, падабраных самастойна з дапамогай слоўніка. Сачыненне па серыі малюнкаў і калектыўна складзеным плане.*

Навучальная пісьмовая работа (*1 гадзіна*, пераказ).

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

спосабы выражэння асноўнай думкі ў тэксце;

ролю плана пры стварэнні тэксту.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

вызначаць тэму і фармуляваць асноўную думку тэксту;

пад кіраўніцтвам настаўніка складаць план гатовага тэксту або самастойнага выказвання;

падрабязна пераказваць змест праслуханага тэксту (аб’ёмам не больш за 70 слоў) у вуснай і пісьмовай форме па калектыўна складзеным плане;

выбарачна пераказваць змест праслуханага тэксту ў вуснай форме.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

ствараць нескладаныя маналагічныя выказванні па плане на даступныя навучэнцам тэмы (пра свае захапленнні; добрыя ўчынкі; пра краіну; горад (вёску), у якіх яны жывуць; пра прыроду роднага краю).

СКАЗ (14 гадзін)

Сказы апавядальныя, пытальныя, пабуджальныя. Інтанацыя сказа. Знакі прыпынку ў канцы сказаў. Асаблівасці клічных сказаў.

Галоўныя і даданыя члены сказа. Дзейнік і выказнік – галоўныя члены сказа (агульнае паняцце). Вызначэнне дзейніка і выказніка ў сказах.

Вызначэнне сувязі слоў у сказе (словазлучэнняў). Даданыя члены сказа (без падзелу на віды). Вызначэнне даданых членаў сказа, якія звязаны з дзейнікам. Вызначэнне даданых членаў сказа, якія звязаны з выказнікам.

Віды дзейнасці. *Вызначэнне меж сказаў у тэксце. Знаходжанне сказаў сярод прапанаваных спалучэнняў і груп слоў. Распазнаванне апавядальных, пытальных, пабуджальных, клічных сказаў у тэксце на слых. Пабудова сказаў, розных па мэце выказвання і інтанацыі. Складанне сказаў з прапанаваных слоў па малюнку. Сінтаксічны разбор сказаў. Суаднясенне сказаў з іх схемамі. Графічнае выдзяленне ў сказе граматычнай асновы. Знаходжанне слоў, якія пашыраюць граматычную аснову сказа. Развіццё сказаў даданымі членамі па пытаннях, малюнках. Вуснае апавяданне па малюнку або серыі малюнкаў і апорных словах, прапанаваных настаўнікам. Выбар з тэксту і пераказ той яго часткі, якая адпавядае пастаўленаму пытанню (выбарачны пераказ). Слуханне тэксту, падзел на сэнсавыя часткі, вусны пераказ адной сэнсавай часткі.*

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

адрозненні паміж апавядальнымі, пытальнымі і пабуджальнымі сказамі;

асаблівасці клічных сказаў;

правілы пастаноўкі знакаў прыпынку ў канцы сказа;

прыметы галоўных і даданых членаў сказа.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

аналізаваць і коратка характарызаваць сказы ў адпаведнасці з вывучанымі прыметамі;

правільна інтанаваць апавядальныя, пытальныя, пабуджальныя, клічныя сказы;

ставіць знакі прыпынку ў канцы апавядальных, пытальных і клічных сказаў;

вызначаць галоўныя і даданыя члены сказа;

вызначаць сувязь слоў у сказе (словазлучэнні) па пытаннях.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

удзельнічаць у дыялогах на даступныя навучэнцам тэмы: выкарыстоўваць сказы розных тыпаў, адэкватна перадаваць эмоцыі, захоўваць неабходную інтанацыю ў межах сказа.

СЛОВА (56 гадзін)

Значэнне слова (7 гадзін)

Значэнне слова. Адназначныя і мнагазначныя словы. Прамое і пераноснае значэнне слова. Словы з блізкім значэннем (сінонімы). Словы, якія маюць супрацьлеглае значэнне (антонімы).

Знаёмства на практычным узроўні з выпадкамі міжмоўнай аманіміі ў беларускай і рускай мовах (без увядзення тэрміна).

Віды дзейнасці. *Суаднясенне прадмета на малюнку са словам і значэннем слова. Тлумачэнне значэнняў слоў з улікам іх будовы. Называнне слова па яго лексічным значэнні. Вылучэнне адназначных і мнагазначных слоў. Вызначэнне прамога і пераноснага значэння мнагазначных слоў. Падбор сінонімаў. Падбор антонімаў. Вуснае паведамленне на прапанаваную тэму з ужываннем слоў з блізкім і супрацьлеглым значэннем. Складанне*

сказаў з мнагазначнымі словамі ў прамым і пераносным значэнні, з міжмоўнымі амонімамі (дыван, люстра і інш.). Высвятленне значэння слова пры дапамозе тлумачальнага слоўніка.

Навучальная пісьмовая работа (*1 гадзіна*, сачыненне).

Склад слова

(22 гадзіны, з іх 1 гадзіна – кантрольны дыктант)

Роднасныя (аднакаранёвыя) словы. Корань як агульная частка аднакаранёвых слоў. Падбор аднакаранёвых слоў і абазначэнне кораня.

Канчатак як частка слова. Роля канчатка ў змяненні слова (на прыкладах слоў розных часцін мовы). Канчатак як сродак сувязі слоў у сказе. Агульнае паняцце пра нулявы канчатак. Вызначэнне і абазначэнне канчатка слова (у тым ліку і нулявога).

Прыстаўка як частка слова. Утварэнне слоў з новым значэннем пры дапамозе прыставак. Вызначэнне і абазначэнне прыставак у словах. Правапіс прыставак *аб-, ад-, над-, пад-, з-(с-)*. Правапіс прыставак, якія заканчваюцца на *з, с (раз-(рас-), без-(бес-), уз-(ус-))*. Адрозненне прыставак ад прыназоўнікаў. Апостраф у словах з прыстаўкамі. Падваенне зычных на стыку прыстаўкі і кораня.

Суфікс як частка слова. Роля суфіксаў ва ўтварэнні слоў. Вызначэнне і абазначэнне суфіксаў у слове. Падваенне зычных на стыку кораня і суфікса.

Віды дзейнасці. *Знаходжанне сярод прапанаваных слоў роднасных. Тлумачэнне правапісу галосных у каранях слоў. Падбор праверачных аднакаранёвых слоў да прапанаваных. Выдзяленне прыстаўкі і кораня ў словах, вызначэнне апошняга зычнага прыстаўкі, першага зычнага кораня. Складанне тэксту з ужываннем роднасных слоў, прапанаваных настаўнікам. Знаходжанне ў тэкстах слоў з суфіксамі суб'ектыўнай ацэнкі (памяншальна-ласкальнымі, павелічальнымі). Развіццё сказаў у тэксце патрэбнымі па сэнсе словамі з сінанімічнымі, антанімічнымі прыстаўкамі. Сачыненне па малюнку і калектыўна складзеным плане.*

Навучальная пісьмовая работа (*1 гадзіна*, сачыненне).

Часціны мовы (27 гадзін, з іх 1 гадзіна – кантрольны дыктант з граматычным заданнем)

Агульнае паняцце пра самастойныя і службовыя часціны мовы (на практычным узроўні). Распазнаванне назоўнікаў, прыметнікаў, дзеясловаў у сказах і тэкстах, вызначэнне іх ролі. Роля прыназоўнікаў у сказе.

Назоўнік як часціна мовы. Адрозненне адушаўлёных і неадушаўлёных назоўнікаў па пытаннях (на практычным узроўні). Адзіночны і множны лік назоўнікаў. Мужчынскі, жаночы і ніякі род назоўнікаў. Вызначэнне роду назоўнікаў пры дапамозе слоў ***ён, мой; яна, мая; яно, маё***. Назоўнікі, род і лік якіх не супадаюць у беларускай і рускай мовах. Змяненне назоўнікаў у сказе па пытаннях.

Прыметнік як часціна мовы. Сувязь прыметніка з назоўнікам у сказе. Змяненне прыметнікаў па родах і ліках у залежнасці ад назоўнікаў, з якімі яны звязаны. Вызначэнне ліку і роду (у адзіночным ліку) прыметнікаў.

Дзеяслоў як часціна мовы. Адзіночны і множны лік дзеясловаў. Цяперашні, прошлы і будучы час дзеясловаў. Змяненне дзеясловаў прошлага часу па родах і ліках. Адрозненне націску ў граматычных формах дзеясловаў у рускай і беларускай мовах. Правапіс ***не*** з дзеясловамі.

Віды дзейнасці. *Вызначэнне ролі назоўнікаў у сказах. Утварэнне форм адзіночнага і множнага ліку назоўнікаў. Вызначэнне ролі прыметнікаў у сказах. Утварэнне розных форм ліку і роду прыметнікаў. Вызначэнне ролі дзеясловаў у сказах. Утварэнне розных форм ліку і часу дзеясловаў. Развіццё сказаў у тэксце патрэбнымі па сэнсе назоўнікамі, прыметнікамі, дзеясловамі. Знаходжанне ў тэксце назоўнікаў, прыметнікаў пэўнага роду і ліку. Пашырэнне сказаў назоўнікамі і прыметнікамі ў патрэбнай форме. Знаходжанне ў тэксце дзеясловаў пэўнага часу і ліку. Змяненне часу дзеясловаў у сказе. Падзел*

праслуханага тэксту на сэнсавыя часткі, вусны пераказ па сэнсавых частках. Пісьмовы пераказ тэксту па калектыўна складзеным плане.

Навучальная пісьмовая работа (*1 гадзіна*, пераказ).

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці навучэнцаў

Ведаць:

пра ўжыванне слоў у прамым і пераносным значэнні;

ролю канчатка ў слове;

пра назоўнікі, род і лік якіх не супадае ў рускай і беларускай мовах;

прыметы сінонімаў, антонімаў;

часткі слова (канчатак, корань, суфікс, прыстаўка), іх ролю ў слове;

прыметы аднакаранёвых слоў;

правапіс падвоеных зычных на стыку прыстаўкі і кораня, кораня і суфікса;

правапіс прыставак *аб-, ад-, над-, пад-, з-(с-), раз-(рас-)*, *без-(бес-)*, *уз-(ус-)*;

правапіс апострафа ў словах з прыстаўкамі;

асноўныя лексіка-граматычныя прыметы назоўніка, прыметніка, дзеяслова;

правапіс ***не*** з дзеясловамі.

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

вызначаць прамое і пераноснае значэнне слова ў сказе;

адрозніваць і параўноўваць словы блізкія і супрацьлеглыя па значэнні, мнагазначныя словы;

выкарыстоўваць сінонімы, антонімы, мнагазначныя словы ў патрэбным значэнні ў маўленні;

аналізаваць і коратка характарызаваць склад слоў выразнай будовы;

падбіраць аднакаранёвыя словы;

правільна пісаць словы з падвоенымі зычнымі на стыку прыстаўкі і кораня, кораня і суфікса;

правільна пісаць словы з прыстаўкамі *аб-, ад-, над-, пад-, з-(с-), раз-(рас-)*, *без-(бес-)*, *уз-(ус-)*;

правільна пісаць словы з апострафам пасля прыставак;

змяняць назоўнікі па ліках, вызначаць род і лік назоўнікаў;

змяняць прыметнікі па родах і ліках, вызначаць род і лік прыметнікаў;

дапасоўваць прыметнікі да назоўнікаў у патрэбнай форме пры складанні ўласных сказаў і тэкстаў;

змяняць дзеясловы па ліках і часах, змяняць дзеясловы прошлага часу па родах;

вызначаць час, лік дзеясловаў, род дзеясловаў прошлага часу;

спалучаць назоўнікі з дзеясловамі пры складанні ўласных сказаў і тэкстаў;

пісаць ***не*** з дзеясловамі.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

ужываць ветлівыя словы і звароты ў зносінах з гасцямі школы, з незнаёмымі людзьмі ў магазіне, транспарце, бібліятэцы, на пошце і інш.;

захоўваць вывучаныя нормы арфаграфіі пры выкананні пісьмовых заданняў і ўласных запісаў (запіска, віншаванне, перапіска з сябрамі, сваякамі, запрашэнне).

Паўтарэнне (5 гадзін)

Слоўнікавыя словы

Адцвітаць, адчыніць, асцярожны, блішчаць, булён, бутэрброд, воблака, восеньскі, вулей, выйсці, гасцінец, гарадскі, дзённік, звінець, павук, пенал, пошта, пясчаны, свяціць, смяяцца, сшытак, шчасце.

Кантрольныя пісьмовыя работы:

кантрольны дыктант – 1 (I паўгоддзе, 40–45 слоў);

кантрольны дыктант з граматычным заданнем – 1 (II паўгоддзе, 45–50 слоў);

кантрольная работа па тэме – 3 (1 – I паўгоддзе, 2 – II паўгоддзе);

кантрольны слоўнікавы дыктант – 4 (2 – I паўгоддзе, 8 слоў, 2 – II паўгоддзе, 10 слоў).

Рэзервовыя гадзіны – 1.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Беларуская літаратура (літаратурнае чытанне)»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай і рускай мовамі навучання і выхавання

БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА (ЛІТАРАТУРНАЕ ЧЫТАННЕ)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Літаратурнае чытанне» ўваходзіць у адукацыйную галіну «Беларуская літаратура», з'яўляецца падрыхтоўчым этапам адзінай непарыўнай літаратурнай адукацыі.

Мэта навучання літаратурнаму чытанню на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі – закласці ў вучняў асновы культурнага чытача, які ўсведамляе каштоўнасць літаратуры як мастацтва слова, можа ажыццяўляць самастойную чытацкую дзейнасць па асобасным успрыманні і асэнсаванні адпаведных узросту твораў мастацкай літаратуры.

Для рэалізацыі кампетэнтнаснага падыходу ў навучанні літаратурнаму чытанню на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вызначаны і вырашаюцца **задачы** па фарміраванні і развіцці ключавых кампетэнцый вучняў.

1. Сацыякультурная кампетэнцыя:

забяспечыць усведамленне гуманістычных агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей на матэрыяле прачытаных ці праслуханых твораў;

прывучаць навучэнцаў да паслядоўнага выканання культурных норм;

актывізаваць пазнавальныя памкненні навучэнцаў у спасціжэнні беларускай нацыянальнай культуры, захаванні нацыянальна-культурных традыцый.

2. Асобасная кампетэнцыя:

гарманічна фарміраваць навык чытання, комплекс чытацкіх уменняў, якія забяспечаць асэнсаванае ўспрыманне, поўнае, глыбокае разуменне і асобасную ацэнку маральнай праблематыкі і эстэтычнага плана твора;

стымуляваць імкненне да чытання кніг на беларускай мове;

выхоўваць павагу да кнігі як крыніцы самапазнання і развіцця.

3. Маўленча-камунікатыўная кампетэнцыя:

развіваць вобразнае ўяўленне, маўленчую актыўнасць, здольнасць да літаратурнай творчасці на падставе ўспрынятых твораў мастацкай літаратуры;

фарміраваць агульнавучэбныя ўменні працы з тэкставай інфармацыяй розных відаў.

Зыходзячы з вызначаных задач змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» павінен быць скіраваны на фарміраванне прыкладных аспектаў чытацкай кампетэнцыі вучняў на беларускай мове:

навыкаў чытання на беларускай мове (здольнасць правільна агучваць графічна зафіксаваны тэкст з разуменнем яго зместу);

уменняў асобасна асэнсаванага чытання мастацкіх і навукова-папулярных твораў, адпаведных узросту і ўзроўню валодання вучнямі маўленнем на беларускай мове;

прадуктыўнай чытацкай дзейнасці з тэкстам, кнігай на аснове комплексу бібліятэчна-бібліяграфічных уменняў.

Метадалагічнай асновай навучання літаратурнаму чытанню з'яўляюцца *культуралагічны, асобасна арыентаваны, камунікатыўна-дзейнасны* і *кампетэнтнасны* падыходы.

Культуралагічны падыход вызначаецца нацыянальна-культурным кантэкстам зместу вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне», яго асноўнай асветніцкай фукцыяй знаёмства вучняў з самабытнай беларускай народнай і аўтарскай літаратурнай традыцыяй, з'явамі матэрыяльнай і нематэрыяльнай культуры, сучаснай беларускай дзіцячай літаратурай як элементам культуры. У працэсе навучання адбываецца эмацыянальнае і разумовае спасціжэнне вучнямі нацыянальных культурных адметнасцей беларускай літаратуры. У кантэксце культуралагічнага падыходу стымулюецца пазнавальная актыўнасць вучняў у спасціжэнні гістарычных, навукова-папулярных, вобразна-мастацкіх звестак пра Беларусь, яе прыроду, гісторыю, традыцыі, побыт, міфалогію і г.д.

У сувязі з тым што навучанне літаратурнаму чытанню мае выразныя сацыяльныя і псіхалагічныя перадумовы, а працэс авалодання дзейнасцю чытання індывідуалізаваны, вядучым метадалагічным падыходам навучання чытанню на беларускай мове з'яўляецца *асобасна арыентаваны падыход*. Асобасна арыентаваны падыход дае магчымасць авалодання чытацкай дзейнасцю па індывідуальнай адукацыйнай траекторыі, што гарантуе максімальнае развіццё вучня ў межах яго магчымасцей.

Камунікатыўна-дзейнасным падыходам абумоўлена рэалізацыя патэнцыялу вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» ў навучанні маўленню на беларускай мове. Чытацкая дзейнасць, фарміраванне якой адбываецца на ўроках літаратурнага чытання, з'яўляецца кампанентам (элементам) камунікатыўнай кампетэнцыі і забяспечвае апасродкаваную камунікацыю праз пісьмовы тэкст. Камунікатыўна-дзейнасны падыход праяўляецца ў працэсе навучання, калі прачытаны ці праслуханы твор становіцца дзейсным сродкам развіцця маўленчых уменняў для задавальнення камунікатыўнага намеру, авалодання вучнямі нормамі маўленчых зносін, ажыццяўлення камунікацыі на беларускай мове. Змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» скіраваны на засваенне правіл этычных паводзін пры маўленчых зносінах у розных сітуацыях. Вучні знаёмяцца з этыкетнымі маўленчымі выразамі, на практычнай аснове вучацца прымяняць іх адпаведна камунікатыўнай сітуацыі.

Адукацыйны патэнцыял вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» праз прымяненне *кампетэнтнаснага падыходу* здольны забяспечыць фарміраванне ў навучэнцаў элементаў ключавых кампетэнцый, неабходных для выкарыстання вынікаў навучання ў сацыяльным жыцці асобы, яе развіцця і сацыяльнай адаптацыі. Чытацкая дзейнасць вучняў, авалоданне якой неабходна для набыцця камунікатыўнай кампетэнцыі, разглядаецца ў кантэксце кампетэнтнаснага падыходу ў трох аспектах: 1) як агульнавучэбнае ўменне; 2) як від маўленчай дзейнасці; 3) чытанне як літаратурна-эстэтычная дзейнасць.

У адпаведнасці з названымі метадалагічнымі падыходамі вызначаны **прынцыпы** адбору прадметнага зместу навучання: мастацка-эстэтычны і літаратуразнаўчы прынцыпы; прынцып уліку ўздзеяння на працэс навучання білінгвальнага асяроддзя; развіцця маўленчай дзейнасці; уліку ўзроставых і псіхалагічных асаблівасцей успрымання мастацкай літаратуры.

У адпаведнасці з *мастацка-эстэтычным* і *літаратуразнаўчым прынцыпамі* ў якасці вучэбнага матэрыялу прапануюцца высокамастацкія літаратурныя творы, адпаведныя ўзроставым псіхалагічным магчымасцям вучняў. Мастацка-эстэтычны прынцып з'яўляецца ўмовай падбору такога літаратурнага матэрыялу, каб вучні мелі магчымасць пазнаёміцца з найлепшымі творамі беларускай дзіцячай літаратуры, якія з'яўляюцца нацыянальна-культурнай спадчынай беларускага народа. Згодна з літаратуразнаўчым прынцыпам прапедэўтычны змест літаратурнай адукацыі адабраны такім чынам, каб

забяспечыць бесканфліктны пераход да вывучэння беларускай літаратуры на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Навучанне літаратурнаму чытанню ва ўмовах блізкароднаснага білінгвізму падпарадкоўваецца *прынцыпу ўздзеяння на працэс навучання білінгвальнага асяроддзя*. Гэты прынцып вызначае адбор зместу навучання, з дапамогай якога будзе пераадольвацца інтэрферэнцыйнае ўздзеянне рускай мовы пры фарміраванні навыку чытання, захаванні акцэнталагічнай нормы, разуменні лексічнага значэння слоў.

Прынцып развіцця маўленчай дзейнасці арыентуе на ўзаемазвязанае фарміраванне і развіццё ў вучняў маўленчых уменняў і навыкаў у працэсе чытання, слухання, гаварэння. На матэрыяле чытання пашыраецца і ўзбагачаецца слоўнікавы запас вучняў, фарміруюцца ўменні звязнага выкладу думак, засвойваюцца літаратурная і маўленчая нормы, развіваецца культура маўлення, культура суразмоўніцтва паміж настаўнікам і вучнямі.

Прынцып уліку ўзроставых і *псіхалагічных асаблівасцей успрымання мастацкай літаратуры* вызначае адбор у кола чытання вучняў разнастайных па тэматыцы і жанрах твораў з дынамічным сюжэтам, эмацыянальных, яркіх па форме і змесце. Гэтым прынцыпам вызначаецца ўзровень патрабаванняў да аб'ёму ведаў, уменняў і навыкаў вучняў па літаратурным чытанні, чытацкія ўменні, а таксама літаратуразнаўчыя ўяўленні, падыходы да аналізу мастацкага твора, структуры ўрока чытання.

Для рэалізацыі пастаўленых задач у адпаведнасці з кампетэнтнасным падыходам, які скіроўвае на прымяненне вынікаў навучання ў жыццядзейнасці, змест вучэбнага прадмета «Літаратурнае чытанне» размеркаваны па раздзелах: «Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай і маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў», «Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў», «Фарміраванне чытацкіх уменняў», «Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне)», «Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення», «Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова».

Раздзел *«Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай і маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў»* вылучаны для мэтанакіраванага фарміравання ў вучняў сістэмы каштоўнасных арыенціраў, выхавання маральна-этычных якасцей. Фарміраванне гуманістычнага светапогляду, выхаванне сістэмы нацыянальных і агульначалавечых каштоўнасцей адбываецца ў працэсе аналізу і маральнай ацэнкі ўчынкаў і падзей, паказаных у творы. На матэрыяле ўспрынятых твораў вучні атрымліваюць звесткі пра нацыянальныя адметнасці беларускай культуры і побыту, далучаюцца да нацыянальных культурных традыцый. Пры чытанні і асэнсаванні мастацкіх твораў ажыццяўляецца апасродкаваная сацыялізацыя вучняў. На прыкладзе паводзін герояў твораў яны атрымліваюць дзейсны вопыт рэфлексіі ўласных паводзін і самавыхавання.

Пры фарміраванні навыку чытання, пра што гаворыцца ў раздзеле *«Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў»*, асноўная ўвага скіроўваецца на асэнсаванне вучнямі асаблівасцей чытання па-беларуску. З гэтай мэтай праводзіцца работа па авалоданні арфаэпічнымі (правільнае вымаўленне беларускіх гукаў [ў], [дз'], [дж], [г], [ж], [ч], [р], [ц'], спалучэння [шч], падоўжаных зычных, выразнае вымаўленне галосных, перадача націску) і графічнымі асаблівасцямі беларускай мовы (літары ***і, ў***, апостраф), па ўсведамленні гэтых адрозненняў і іх паслядоўнай перадачы пры чытанні. У працэсе ўдасканалення тэхнікі чытання выпрацоўваецца правільнасць і асэнсаванасць чытання, авалоданне спосабамі чытання ўголас і сам сабе. Вырашаюцца задачы па фарміраванні ўменняў выразнага чытання праз усведамленне эмацыянальнага настрою твора і выкарыстанне сродкаў выразнасці (тон, тэмп, паўзы, лагічны націск). У адпаведнасці з кампетэнтнасным падыходам вучні павінны навучыцца карыстацца рознымі відамі чытання ў залежнасці ад задачы, якая ставіцца перад чытаннем тэксту.

У працэсе чытання і аналізу твораў гарманічна фарміруюцца навыкі чытання і комплекс чытацкіх уменняў, пералік якіх даецца ў раздзеле *«Фарміраванне чытацкіх уменняў»*. На іх аснове вучні ўспрымаюць твор, асэнсоўваюць яго маральную праблематыку і эстэтычны план, выказваюць пра твор уласныя меркаванні. Асваенне

вучнямі чытацкіх уменняў з'яўляецца неабходнай умовай фарміравання чытацкай кампетэнцыі.

У раздзеле *«Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне)»* акрэслены змест і спосабы дзейнасці, якімі павінны авалодаць вучні на занятках пазакласнага чытання. Самастойная праца вучня з кнігай з'яўляецца неад'емнай часткай фарміравання чытацкай дзейнасці, дае магчымасць удасканалення навыку чытання. Заняткі пазакласнага чытання маюць на мэце пашырэнне чытацкага кругагляду вучняў, фарміраванне ўменняў працаваць з кнігамі і свабодна арыентавацца ў свеце дзіцячых кніг беларускіх пісьменнікаў, дзіцячых перыядычных выданняў на беларускай мове, выхоўваць патрэбу ў самастойным чытанні. Веды пра кнігі і аўтараў набываюцца ў працэсе непасрэднай практычнай дзейнасці з дзіцячымі кнігамі – калектыўнай, індывідуальнай і групавой.

Навучальным матэрыялам для пазакласнага чытання з'яўляюцца кнігі. Для калектыўнай працы пад кіраўніцтвам настаўніка прапануюцца не хрэстаматыі, а ілюстраваныя кнігі з прозвішчам аўтара, назвай кнігі, ілюстрацыямі.

У працэсе навучання літаратурнаму чытанню вучні на практычным узроўні атрымліваюць першапачатковыя звесткі пра літаратуру як мастацтва слова. У змесце раздзела *«Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова»* вызначаны асноўныя літаратуразнаўчыя звесткі, з якімі вучні знаёмяцца ў працэсе працы з мастацкім творам. Веды пра літаратуру як мастацтва слова фарміруюцца на ўзроўні першапачатковых ведаў праз асваенне вобразнай функцыі мастацкага слова, усведамленне аўтарскай прыналежнасці твора, практычнае знаёмства з жанрамі.

Раздзел *«Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення»* вызначае змест камунікатыўна арыентаванай творчай працы на падставе прачытанага ці праслуханага твора. Ажыццяўленне літаратурна-творчай дзейнасці на ўроках літаратурнага чытання дае магчымасць актыўнага пашырэння і актывізацыі слоўніка вучняў, забяспечвае маўленчую практыку, спрыяе засваенню моўнай і маўленчай нормы, культуры маўленчых паводзін. На ўроках літаратурнага чытання фарміруюцца ўменні і навыкі гаварэння на беларускай мове. Творы мастацкай літаратуры з'яўляюцца прыкладамі правільнага маўлення і стымулююць выказванні вучняў на пэўную тэму, абуджаюць іх эстэтычныя пачуцці і творчы пачатак. У творах вучні назіраюць таксама трапнасць, выразнасць, дасціпнасць беларускай мовы, вучацца арыентавацца ў суразмоўніцтве, планаваць маўленчую дзейнасць, выбіраць моўныя сродкі, адпаведныя мэтам камунікацыі, ажыццяўляць камунікацыю ў адпаведнасці з этычнымі патрабаваннямі. Пры гэтым адбываецца пашырэнне і ўзбагачэнне слоўніка вучняў і яго актывізацыя, абуджаецца дзіцячая творчасць.

У III–IV класах асноўная ўвага скіроўваецца на фарміраванне чытацкіх уменняў для паглыбленага асэнсавання літаратурнага твора, яго эстэтычнага ўспрымання. Праводзіцца праца па ўспрыманні навукова-папулярнага твора з мэтай падрыхтоўкі да навучання на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі, захавання пераемнасці. Значная ўвага на занятках павінна адводзіцца фарміраванню інфармацыйных уменняў пошуку, асэнсаванага ўспрымання, абмеркавання і ацэнкі інфармацыі розных відаў, атрыманай з розных крыніц для матываванага вучэбнымі задачамі выкарыстання. Такая праца арганізуецца з выкарыстаннем адпаведных узросту перыядычных выданняў.

Працягваецца ўдасканаленне тэхнікі чытання, праводзіцца праца па развіцці артыкуляцыйнага апарату, пашырэнні поля зроку. Значная ўвага павінна быць нададзена фарміраванню ўменняў сама- і ўзаемакантролю чытання.

Заняткі па фарміраванні самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай (пазакласнае чытанне) у III класе праводзяцца згодна з методыкай асноўнага перыяду, а ў IV – заключнага перыяду навучання пазакласнаму чытанню. Заняткі пазакласнага чытання праводзяцца пасля вывучэння тэматычных раздзелаў кола чытання і займаюць увесь час урока.

У III–IV класах фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці абавязкова ўключае наведванне бібліятэк з мэтай выбару кніг для чытання. Для абуджэння цікавасці і

пазнавальнай актыўнасці вучняў мэтазгодна (па магчымасці) наведваць сацыякультурныя ўстановы.

На ўроках літаратурнага чытання неабходна рэалізоўваць міжпрадметныя сувязі з іншымі вучэбнымі прадметамі: з беларускай мовай (складанне невялікіх апавяданняў пра герояў мастацкіх твораў, складанне працягу твора, знаходжанне слоў на вывучаныя арфаграфічныя правілы і інш.); з выяўленчым мастацтвам (разглядванне і слоўнае апісанне рэпрадукцый карцін па тэмах, сугучных тэмам вывучаемых твораў, ілюстраванне асобных эпізодаў мастацкага твора, удзел у выстаўках малюнкаў і іншых творчых работ паводле вывучаных твораў і г. д.); з музыкай (слуханне музычных твораў у адпаведнасці з мэтавымі ўстаноўкамі ўрока, назіранне за стварэннем вобразаў у літаратуры і музыцы, знаёмства з творамі музычнага мастацтва, у аснову якіх пакладзены паэтычныя творы, у тым ліку фальклорныя і інш.); з працоўным навучаннем (рамонт кніг, выраб кніг-самаробак, практычнае знаёмства з элементамі кнігі, выкарыстанне элементаў калектыўнай творчасці (аплікацыя, лепка паводле вывучаных мастацкіх твораў і інш).

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(70 гадзін, з іх 58 гадзін – чытанне раздзелаў вучэбнага дапаможніка і абагульненне ведаў па раздзелах чытання, 9 гадзін – пазакласнае чытанне, 2 гадзіны – абавязковы кантроль навыку чытання, 1 гадзіна – праверка сфарміраванасці чытацкіх уменняў)

Кола чытання

Жанравая разнастайнасць кола чытання: вершы, апавяданні, казкі, жарты, загадкі, скорагаворкі, гумарыстычныя творы, пазнавальныя артыкулы з выхаваўчым патэнцыялам.

Аўтарская разнастайнасць кола чытання: дзіцячыя творы класікаў беларускай літаратуры, творы класікаў беларускай дзіцячай літаратуры; высокамастацкія дзіцячыя творы сучасных аўтараў.

Творы вуснай народнай творчасці: малыя жанры (загадкі, жарты, скорагаворкі, прыказкі, лічылкі, прыкметы), казкі.

Асноўныя раздзелы чытання. Рэкамендаваны пералік твораў

Рэкамендаваны пералік твораў складаецца са спісу твораў для чытання і вывучэння ў класе і спісу твораў для пазакласнага чытання. Спіс твораў для пазакласнага чытання з'яўляецца пашыраным і прыкладным. Ён мае рэкамендацыйны характар. Настаўнік выбірае для пазакласнага чытання тыя творы, якія прадстаўлены ў кніжных фондах бібліятэкі ўстановы адукацыі і раённай бібліятэкі.

1. ПРЫГОЖАЯ ПТУШКА ПЕР'ЕМ, А ЧАЛАВЕК ВУЧЭННЕМ

(5 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

Л.Арабей. «Новы сшытак».
Н.Галіноўская. «Дзень добры, школа!».
Н.Гілевіч. «Калі ранец лёгкі і калі цяжкі?».
М.Дукса. «Ці так чытала?».
Прыказкі пра адносіны да вучэння.
В.Хомчанка. «Крыўда».

Для пазакласнага чытання

Э.Агняцвет. «Грамацеі», «Параска і падказка», «Свята кнігі».
Я.Бяганская. «Цяжкая задача».
А.Вольскі. «Непералётны вырай».
М.Гіль. «Першы настаўнік».
А.Дзеружынскі. «Алё, Але», «Балбатуха Міла».

М.Дукса. «Скарга кнігі», «Хітры дзённік».
А.Жук. «Урок».
Я.Колас. «Юрачка».
У.Корбан. «Тры вучні».
В.Лукша. «Тэлефон».
А.Масла. «Як з’явіўся апостраф».
М.Пазнякоў. «Мая бібліятэка».
П.Прануза. «Цяжкая дарожка».
А.Русак. «Мой сябра».
В.Хомчанка. «Коска».
У.Юрэвіч. «Караблік».
А.Якімовіч. «Аб чым спрачаліся кнігі?».

2. УВОСЕНЬ І ВЕРАБЕЙ БАГАТЫ

(6 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе
П.Броўка. «Надыход восені».
С.Грахоўскі. «Восень».
Р.Ігнаценка. «Лістападнік».
Я.Колас. «Ясныя дні восені».
Я.Купала. «Лістапад».
С.Шушкевіч. «Гусанькі».
Восеньскія песні.
Народныя загадкі пра восеньскія з’явы прыроды.
Для пазакласнага чытання
І.Багдановіч. «Восень».
А.Бутэвіч. «Прыгоды лісціка-карунчыка».
А.Вольскі. «У верасні».
В.Вітка. «Лістапад».
В.Вярба. «Гусі клічуць у вырай».
Н.Галіноўская. «Восень у лесе».
У.Дубоўка. «Залатая, асенняя раніца!», «Мядзведзь».
В.Жуковіч. «Адляцелі жураўлі».
Р.Ігнаценка. «Баравікі ў хусцінках», «Грыбнік».
Я.Колас. «Восень».
П.Макаль. «Асенняе».
І.Навуменка. «Падранены журавель», «Пачыналася восень».
Я.Пушча. «Залатая пара».
Купальскія песні.
Цётка. «Чаму птушкі адлятаюць».
С.Шушкевіч. «Лістапад».

3. ЧАЛАВЕК БЕЗ РАДЗІМЫ, ШТО САЛАВЕЙ БЕЗ ПЕСНІ

(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе
П.Броўка. «Песня хлебу».
У.Мяжэвіч. «Цяцерка».
М.Мятліцкі. «На мове роднай».
П.Панчанка. «Песня пра Мінск».
А.Русак. «Мой край».
У.Ягоўдзік. «Бусел».
Прыказкі пра адносіны да Радзімы.

Для пазакласнага чытання

Э.Агняцвет. «Зямля з блакітнымі вачамі».

А.Бадак. «Маленькі чалавек у вялікім свеце».

Беларуская народная казка «Жаронцы».

Д.Бічэль. «Белая Русь».

А.Вольскі. «Роднае слова», «Беларусь – мая Радзіма».

В.Вольскі. «Беларускае мора».

П.Глебка. ***О Беларусь, мая калыска...

А.Дзеружынскі. «Я спяваю, ты спявай!», «Прамяніся ярчэй і ярчэй».

В.Жуковіч. «Няма даражэйшай зямлі», «Радзімаю нашай край гэты завецца…».

У.Караткевіч. «Родная зямля».

А.Карлюкевіч. «Рыбнае царства».

У.Карызна. «Наша Беларусь», «Роднае слова».

А.Клышка. «Францыск Скарына, альбо Як да нас прыйшла кніга» («Зала сарака», «У слаўным горадзе Полацку»).

Я.Колас. «Родныя вобразы».

Я.Купала. «Сын і маці».

Легенда «Адкуль пайшлі беларусы».

У.Мазго. «Беларуска».

Паданне «Добры Жыцень».

Паданне пра Жыцень.

М.Пазнякоў. «У родным краі», «Родныя назвы».

А.Пісьмянкоў. «Цымбалы».

Я.Сіпакоў. «Першы астраном».

М.Танк. «Лемантар», «Хлеб».

У.Ягоўдзік. «Слуцкія паясы», «Славутыя людзі Зямлі нашай роднай. Крыж-святыня».

4. ДОБРЫ ЧАЛАВЕК І ЖЫВЁЛУ ШКАДУЕ

(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

Э.Агняцвет. «Чаму ў трывозе Дзед Мароз?».

Н.Галіноўская. «Сябры прыроды».

А.Дзеружынскі. «Добрае сэрца».

Я.Колас. «Ластаўкі».

А.Якімовіч. «Ножык».

Народныя загадкі пра жывёл.

Для пазакласнага чытання

Э.Агняцвет. «Рэчка, рэчанька».

Л.Арабей. «Мікіткаў сон».

А.Асіпенка. «Прыгожая лісіца».

З.Бядуля. «Скарб».

А.Васілевіч. «Пажар», «Калінавая рукавічка».

Г.Васілеўская. «Як кот грыбы збіраў».

А.Вольскі. «Свой заяц у лесе».

В.Вольскі. «Лёс Дункана» («Хто такі Дункан?», «Сіротка», «Гульні на двары», «Сутычка з грозным веліканам»), «Чомга. У лясніцтве. На лясным возеры. Дзіўная птушка».

М.Даніленка. «Журка».

А.Дзеружынскі. «Азбука птушак».

У.Дубоўка. «Шануйце ўсё жывое».

М.Дукса. «Сябры».

К.Жук. «Зямныя лекары».

В.Жуковіч. «Слухай родную прыроду».

Я.Колас. «Савось-распуснік».

Легенды «Адкуль зязюля ўзялася», «Адкуль узяўся мядзведзь».

У.Ліпскі. «Дабрадзей для ўсіх дзяцей», «Юні-Юні клапоціцца пра здароўе», «Чырвоная кніга».

У.Мазго. «Лайдак і Шпак».

Г.Марчук. «Добрае сэрца», «Як Агапка мальвы ўратавала».

Т.Мушынская. «Мая рабіна».

Р.Няхай. «Белая бярозка».

М.Пазнякоў. «Бярозка».

А.Пальчэўскі. «Верабейчык», «Крыўда», «Экзамен».

Я.Пархута. «І заяц стаў зайцам...», «Лесавічок» (Казка пятая. «Шалястунчыкі». Казка сёмая. «Пацерка». Казка адзінаццатая. «Сараканожка». Казка трынаццатая. «Ластаўчыны дзеткі»).

Г.Пашкоў. «Добрым будзь!».

З.Прыгодзіч. «Выратаванне ластаўкі».

Г.Пшонік. «Каштанчык».

А.Пысін. «Пісьмо птушак».

П.Рунец. «Ліпка».

І.Хадановіч. «Хто жыве на дне ракі?».

В.Хомчанка. «Дзядоўнік».

В.Шырко. «Дзіўны кот».

М.Янчанка. «Яблычак».

5. ЗІМОВЫ ДЗЯНЁК, ШТО КАМАРОЎ НАСОК

(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

Н.Гілевіч. «Снежны дзед».

В.Жуковіч. «Цудоўныя святы».

Я.Колас. «Надышлі марозы…».

М.Маляўка. «Белыя ключы».

В.Хомчанка. «Елка з белымі кветкамі».

Калядныя песні.

Народныя прыкметы пра зіму.

Для пазакласнага чытання

Г.Аўласенка. «Хто як зімуе».

А.Вольскі. «Калядкі».

В.Дайліда. «Добрая фея».

М.Даніленка. «Ключы бабулі Зімы», «Зімовая азбука».

В.Жуковіч. «Старажытны звычай», «Зіма», «Першы снег», «Калі прыходзіць Дзед Мароз?».

Я.Журба. «Дзед Мароз».

Р.Ігнаценка. «Ягады пад снегам».

К.Каліна. «Люты», «Зімовы дуб».

У.Карызна. «Гуканне Дзеда Мароза», «Навагодняя песенька».

Я.Колас. «Дзед-госць», «Зіма», «Першы снег».

К.Крапіва. «З Новым годам».

П.Макаль. «Бялее снег пушысты».

У.Мацвеенка. «Ёлка-вясёлка».

Масленічныя песні.

А.Русак. «Сінічка».

А.Ставер. «Зіма».

М.Хведаровіч. «Ля хат высокія сумёты».

М.Чарняўскі. «Ёлка», «Ліса-калядоўшчыца».

6. ЯК ТЫ ДА ЛЮДЗЕЙ, ТАК І ЛЮДЗІ ДА ЦЯБЕ

(8 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

Э.Агняцвет. «Вельмі «ветлівы» Мікіта».
Л.Арабей. «Добрая фея».
У.Караткевіч. «Жабкі і Чарапаха».
Н.Мацяш. «Залатое сэрца».
П.Прануза. «Сёння ў Толі выхадны».
М.Янчанка. «А таму!».
Прыказкі пра адносіны да людзей.

Для пазакласнага чытання

Э.Агняцвет. «Ледзянцы».
Г.Аўласенка. «Як мухаморы вайну пачыналі».
А.Бачыла. «Колькі кот набіў пасуды».
Беларуская народная казка «Людзей слухай, а свой розум май».
Я.Бяганская. «Аленчыны канькі».
Г.Васілеўская. «Усмешка».
А.Дудараў. «Пухнацік».
Е.Лось. «Казка пра Ласку».
У.Мазго. «Света з інтэрнэта».
П.Макаль. «Пакліч у госці сонца».
А.Масла. «Зорачка».
І.Муравейка. «Шкадлівы камень», «Яблыкі для сястрычкі».
А.Пальчэўскі. «Добрае слова».
Т.Сівец. «Вандроўка на Паўночны полюс».
Д.Слаўковіч. «Віншаванне», «Селядцы на градзе».
М.Янчанка. «Адведалі».

7. ДОБРАЕ ДЗІЦЯ БАЦЬКОЎ ДУМКІ ЗГАДВАЕ

(5 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

Г.Аўласенка. «Чыя мама лепшая?».
Беларуская народная казка «Зайздросны дзядзька».
Беларуская народная казка «Недалікатны сын».
А.Вольскі. «Хачу служыць».
І.Муравейка. «Лыжкай па лбе».
І.Шамякін. «Пастух».
Калыханкі, забаўлянкі, пацешкі, прыказкі пра ўзаемаадносіны ў сям'і.

Для пазакласнага чытання

Э.Агняцвет. «Будзь верным, добрым сынам!».
Л.Арабей. «Мама».
Беларускія народныя казкі «Стралец і рыбак», «Каток – залаты лабок»
Т.Бунта. «Далонькі з пушынкамі».
А.Васілевіч. «Мая гаспадарка», «Вернісаж».
П.Васючэнка. «Жаласлівая прынцэса».
А.Гарун. «Матчыны словы».
М.Даніленка. «Самыя дарагія падарункі».
У.Дубоўка. «Пра дзеда і ўнука».
М.Дукса. «Татава машына».
В.Жуковіч. «Дзіўны горад».
В.Зуёнак. «Смачны сон».

У.Ліпскі. «Прыгоды Нуліка» («Хто такі Нулік», «Міколка-ратавальнік», «Першыя крокі»).

Я.Маўр. «Шчасце».

Народныя забаўлянкі і лічылкі.

Л. Рублеўская. «Прыгоды мышкі Пік-Пік» («Як тата стаў супермэнам», «Мышка Пік-Пік робіць сабе макіяж»).

В.Ткачоў. «Дарога».

І.Шамякін. «Хітруння».

8. ВЯСЕННІ ДЗЕНЬ ГОД КОРМІЦЬ

(7 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

М.Багдановіч. «Перад паводкай».

У.Карызна. «Лісце прыляцела».

Я.Колас. «Вясна» (1 частка).

М.Мятліцкі. «Пытанні».

А.Русак. «Мама».

Фальклорныя творы: вясновыя песні.

Для пазакласнага чытання

А.Бачыла. «Мама».

А.Бялевіч. «Вясёлка над полем».

З.Верас. «Сонейка грэе».

В.Вітка. «Вялікдзень».

А.Вольскі. «Упарты снег».

Я.Галубовіч. «Не пакінулі ў бядзе», «Салодкі кляновік», «Вясна».

М.Даніленка. «Голас вясны».

В.Жуковіч. «Гуканне вясны».

К.Каліна. «Песня вясны».

А.Клышка. «Сыход зімы».

Я.Колас. «Першы гром», «Краска».

Я.Купала. «Вясна».

М.Маляўка. «Вішнёвае воблачка».

І.Муравейка. «Страшны звер».

П.Прануза. «Ручаёк».

Ю.Свірка. «Свята».

М.Танк. «Галінка і вярбінка», «Ірынка», «Садзіце лясы!».

М.Хведаровіч. «Ластаўкі», «Пралескі», «Красавік».

К.Цвірка. «Коцікі».

Цётка. «Гутаркі аб птушках».

У.Ягоўдзік. «Вялікая сініца і яе сястрыца», «Два браты – вераб'і».

9. ХТО ХОЧА ШЧАСЛІВА ЖЫЦЬ, ТОЙ ПРАЦУ ПАВІНЕН ЛЮБІЦЬ

(6 гадзін, з іх 1 гадзіна – на пазакласнае чытанне)

Для чытання і вывучэння ў класе

Э.Агняцвет. «Буду настаўнікам».

Беларуская народная казка «Лёгкі хлеб».

М.Даніленка. «Маленькі фермер».

У.Ліпскі. «Медсястра».

З.Марозаў. «Тата ў Ромы – аграном».

І.Муравейка. «Паўлік-будаўнік».

Прыказкі пра адносіны да працы.

Для пазакласнага чытання
Э.Агняцвет. «Саўка за сталом».
А.Астрэйка. «Размова аб прафесіях».
Я.Бяганская. «Сланечнікі».
В.Вітка. «Хто што робіць».
А.Вольскі. «Ад А да Я прафесія мая», «Сталяры».
В.Гардзей. «Мой тата – трактарыст».
С.Грахоўскі. «Касманаўты».
Х.Гурыновіч. «Маленькая даярка».
С.Дзяргай. «Зерне».
В.Жуковіч. «Выбіраю прафесію».
Х.Жычка. «Рэгуліроўшчык».
К.Камейша. «Ганчары».
К.Кірэенка. «Вучуся ў таты».
Я.Купала. «Сыны».
У.Ліпскі. «Умею – не ўмею», «Пра хлопчыка «Ай»».
М.Маляўка. «Як дом будавалі».
М.Пазнякоў. «Побач з татам».
П.Прудникаў. «Будаўнік».
Д.Слаўковіч. «Калі растуць агуркі».
Я.Хвалей. «Урок працы».
М.Чарняўскі. «Змайстравалі сані».
С.Шушкевіч. «Казка-быль пра рэпку».

10. МІРНА ЖЫЦЬ – ШЧАСЛІВЫМ БЫЦЬ
(5 гадзін)

Для чытання і вывучэння ў класе
М.Даніленка. «Ордэн».
А.Махнач. «Юныя абаронцы».
І.Муравейка. «На вайне і не такое бывае» («Подзвіг ката Марціна»).
М.Пазнякоў. «Помнік герою».
Б.Сачанка. «Хлеб».
Для пазакласнага чытання
Э.Агняцвет. «Мой горад Мінск у час ваенны».
М.Гіль. «Партызанскі фотаздымак».
Л.Дайнека. «Прынясіце кветкі салдатам».
А.Дзеружынскі. «Крынічка партызанская».
А.Дудараў. «Буслы».
В.Жуковіч. «Бусел над Хатынню».
М.Маляўка. «Дзякуй за мір, перамога!».
І.Муравейка. «На вайне і не такое бывае» («Адважны»).
І.Стадольнік. «Боты».

11. ХТО СПОРТАМ ЗАЙМАЕЦЦА, ТОЙ СІЛЫ НАБІРАЕЦЦА
(4 гадзіны)

Для чытання і вывучэння ў класе
М.Маляўка. «Будзем біць рэкорды», «Велагонка».
Н.Гілевіч. «Сябры ў паходзе».
В.Шымук. «Канікулы».

Фарміраванне базавых норм грамадзянскай, духоўнай і маральнай культуры вучняў праз асэнсаванне твораў

Вызначэнне з дапамогай настаўніка і калектыўнае асэнсаванне маральна-этычнай праблематыкі твора (адносіны да Радзімы і людзей, навакольнага асяроддзя, уласнай працы і працы іншых людзей і г.д.).

Вызначэнне з дапамогай настаўніка праяў чалавечых якасцей і пачуццяў праз учынкі персанажаў твораў (павага, кемлівасць, спагадлівасць, дасціпнасць, спрыт, розум, працавітасць, смеласць, любоў, сяброўства, міласэрнасць, дабро, зло, гонар, сумленне, абавязак, праўдзівасць, добразычлівасць, хцівасць і інш.).

Калектыўнае знаходжанне ў творы і перажыванне эстэтычных пачуццяў – адчування прыгожага, замілавання малюнкам прыгожага, захаплення выразнасцю мовы.

Вызначэнне з дапамогай настаўніка і каштоўнаснае асэнсаванне культуралагічнай інфармацыі ў творы (беларускія народныя традыцыі, элементы бытавой і духоўнай культуры, нацыянальныя рысы характару).

Знаёмства з традыцыйнымі народнымі абрадавымі святамі (Саракі, Дзяды, Купалле, Масленіца, Каляды) на матэрыяле фальклорных твораў.

Знаёмства на матэрыяле літаратурных твораў са светапоглядам беларусаў, нацыянальнымі сімваламі (слуцкія паясы, Белая вежа, Белавежская пушча, Брэсцкая крэпасць і інш.), арганізацыя пошуку дадатковай тэкставай і ілюстрацыйнай інфармацыі пра іх з розных крыніц.

Арганізацыя пошуку тэкставай і ілюстрацыйнай інфармацыі пра кнігі і пісьменнасць (вытворчасць старажытных і сучасных кніг).

Фарміраванне навыку чытання і агульнавучэбных уменняў

Развіццё правільнага і асэнсаванага чытання ўголас цэлымі словамі (дазваляецца чытанне па складах цяжкіх для разумення і шматскладовых слоў).

Удасканаленне навыкаў правільнага вымаўлення гукаў [ў], [дз’], [дж], [г], [ж], [ч], [р], [ц’], спалучэння [шч], падоўжаных зычных, фарміраванне ўмення захоўваць акцэнталагічныя нормы пры чытанні.

Паступовы пераход да чытання сам сабе, змяненне тэмпу чытання ў залежнасці ад узроўню разумення ў працэсе чытання.

Практыкаванні ў розных відах чытання: раўнамерна-ўважлівае, вывучальнае (паглыбленае), праглядавае, азнаямляльнае, выбарачнае.

Знаходжанне твора ў вучэбным дапаможніку, арыентуючыся на змест. Выкананне заданняў, пазначаных у рубрыках. Знаходжанне назвы твора, імя і прозвішча яго аўтара.

Развіццё ўмення вызначаць мэту выразнага чытання з дапамогай настаўніка (што трэба перадаць слухачам пры чытанні). Прымяненне сродкаў выразнасці пры чытанні: выбіраць тон у адпаведнасці з эмацыянальным станам дзейнай асобы, выдзяляць з дапамогай лагічнага націску важныя ў сэнсавых адносінах словы.

Ажыццяўленне сама- і ўзаемакантролю правільнасці і выразнасці чытання ўголас.

Фарміраванне чытацкіх уменняў

Прагназаванне зместу да чытання твора па загалоўку і пачатку, ключавых словах, адабраных настаўнікам, ілюстрацыях, а таксама ў працэсе чытання па пытаннях настаўніка.

Работа над загалоўкам твора: аналіз загалоўка адносна зместу твора, падбор загалоўка ў адпаведнасці з тэмай ці галоўнай думкай твора.

Работа над мовай твора: вылучэнне незразумелых слоў і выразаў, высвятленне іх значэння праз кантэкст, пераклад з дапамогай слоўніка, вызначэнне вобразных слоў і выразаў з дапамогай настаўніка, дыферэнцыяцыя значэнняў слоў, падобных па гучанні ў беларускай і рускай мовах.

Работа над вобразам персанажа: вызначэнне дзейных асоб твора, іх аўтарская і ўласная характарыстыка. Знаходжанне ў тэксце матэрыялу для характарыстыкі героя: чытанне і аналіз партрэта героя, апісання яго жылля, мовы. Роздум над учынкамі герояў, над аўтарскімі адносінамі да іх. Падбор урыўкаў з твора для аргументацыі.

Работа над зместам і ідэяй твора: узнаўленне ва ўяўленні малюнкаў жыцця, зробленых пісьменнікам. Устанаўленне прычынна-выніковых сувязей паміж падзеямі ў творы. Суаднясенне дзейнай асобы і ўчынка. Падзел твора на сэнсавыя часткі, прыдумванне загалоўкаў да частак у рознай форме (апавядальныя, пытальныя, назыўныя сказы). Асэнсаванне таго, што хацеў сказаць аўтар, для чаго ён напісаў гэты твор. Самастойнае вызначэнне тэмы твора. Фармулёўка галоўнай думкі з дапамогай настаўніка як вынік разумення характараў і ўчынкаў герояў. Выказванне сваіх адносін да прачытанага. Назіранне за формай апавядання (хто распавядае: аўтар ці герой?). Назіранне за будовай верша (вершаваны радок, рытм і рыфма, вобразная мова), вызначэнне агульнага эмацыянальнага настрою паэтычнага твора.

Работа па асэнсаванні асобаснага стаўлення да твора: выказванне ўласных адносін да персанажа і яго ўчынку.

Фарміраванне самастойнай чытацкай дзейнасці з кнігай

(пазакласнае чытанне, асноўны этап, 9 гадзін)

Арганізацыя сістэматычнага чытання кніг, перыядычных выданняў з абмеркаваннем прачытанага на ўроках.

Арыентацыя ў коле кніг па рэкамендацыйным спісе (мэтавае наведванне бібліятэкі, выкананне правіл карыстання бібліятэкай, першасныя ўменні карыстання электронным каталогам бібліятэк пад кіраўніцтвам настаўніка (бібліятэкара), самастойны выбар і чытанне кніг, рэкамендаваных настаўнікам).

Прагназаванне зместу кнігі да яе чытання па інфармацыі на вокладцы, тытульным лісце, знаходжанне твора па змесце.

Складанне расповеду аб прачытанай кнізе (героі кнігі, самы запамінальны эпізод у кнізе, з чаго пачалося дзеянне, што адбылося, чым закончылася; суаднясенне ілюстрацый у кнізе са зместам твора, вызначэнне, чым цікавая для мяне як чытача прачытаная кніга).

Практычнае знаёмства са структурнымі элементамі кнігі: тытульны ліст, змест, раздзел.

Практычнае знаёмства з відамі кніг: зборнікі аднаго аўтара, розных аўтараў, даведнікі, энцыклапедыі і інш.

Фарміраванне ўяўленняў пра літаратуру як мастацтва слова

Вызначэнне асаблівасцей верша і апавядання, знаходжанне гэтых асаблівасцей у прачытаных творах.

Практычнае засваенне ў працэсе працы над творам значэння слоў *аўтар, пісьменнік, тэма, галоўная думка, падзея, сувязь падзей, герой (дзейная асоба, персанаж), учынак, характарыстыка героя, пейзаж (карціна прыроды), рыфма, рытм, казка, апавяданне, верш, змест рэальны і чарадзейны, эпізод.*

Агульнае прадстаўленне на прыкладзе мовы твораў пра мнагазначнасць слова, пераноснае значэнне слова, народныя параўнанні, устойлівыя выразы, прыказкі, прымаўкі.

Персаналіі класікаў беларускай літаратуры: Янка Купала, Якуб Колас.

Устанаўленне суадносін аўтар – твор – кніга (кнігі).

Літаратурна-творчая дзейнасць і культура маўлення

Выразнае чытанне па ролях фрагментаў твораў.

Інсцэніраванне эпізодаў з прачытанага твора.

Слоўнае маляванне дзейнай асобы, карціны прыроды.

Падрабязны пераказ апавядальнага тэксту ці яго часткі па калектыўна складзеным плане.

Прыдумванне папярэдніх ці заканчэнне апісаных у творы падзей.

Складанне вуснага выказвання па ілюстрацыі, серыі малюнкаў і апорных словах з дапамогай настаўніка.

Выбар патрэбнай інтанацыі ў вусным маўленні.

Ацэнка пачутага маўлення (правільнасць, лагічнасць).

Пашырэнне ведаў маўленчага этыкету (этыкетныя формы вітання, развітвання, удзячнасці, прабачэння) разыгрыванне сітуацый і вядзенне дыялогаў з іх выкарыстаннем.

Развучванне вершаў па частках і выразная дэкламацыя.

Этыка маўленчых паводзін у размове па тэлефоне, пры віншаванні, знаёмстве, запрашэнні.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці

Ведаць:

прозвішчы аўтараў, назвы і змест 5 твораў, якія вывучаліся;

на памяць вершы: Я.Купала. «Лістапад», А.Русак. «Мой край», Н.Галіноўская. «Сябры прыроды», Я.Колас. «Надышлі маразы...», У.Карызна. «Лісце прыляцела», Э.Агняцвет. «Буду настаўнікам», М.Багдановіч. «Перад паводкай», В.Шымук. «Канікулы»;

правілы наведвання бібліятэкі.

Мець першасныя ***ўяўленні***:

пра асаблівасці і жанравую разнастайнасць фальклорных твораў і іх сувязь з народнымі абрадавымі святамі;

жанравыя асаблівасці верша і апавядання;

сродкі мастацкай выразнасці (мнагазначнасць слова, пераноснае значэнне слова, народныя параўнанні, устойлівыя выразы).

Умець (валодаць спосабамі пазнавальнай дзейнасці):

правільна і асэнсавана чытаць сам сабе з хуткасцю, якая не перашкаджае разуменню;

выразна (пасля папярэдняй падрыхтоўкі), правільна і асэнсавана чытаць уголас цэлымі словамі (незразумелыя і шматскладовыя словы па складах) з захаваннем інтанацыі сказа, паўз, патрэбнага тону і тэмпу, перадаваць рытм пры чытанні верша;

чытаць па ролях дыялогі герояў, асобныя эпізоды твора;

ацэньваць правільнасць і выразнасць уласнага і праслуханага чытання;

вызначаць вучэбную задачу чытання: што, з якой мэтай трэба прачытаць;

планаваць (называць паслядоўнасць) і ажыццяўляць дзейнасць па падрыхтоўцы да пераказу, выразнага чытання, чытання па ролях;

прагназаваць змест да чытання твора па загалоўку і пачатку, ключавых словах, адабраных настаўнікам, ілюстрацыях, а таксама ў працэсе чытання па пытаннях настаўніка;

вылучаць незразумелыя словы і выразы, высвятляць іх значэнне праз кантэкст, пераклад з дапамогай слоўніка;

вызначаць вобразныя словы і выразы з дапамогай настаўніка;

вызначаць дзейных асоб, называць галоўнага героя, вызначаць яго ўчынак, прычыну ўчынку;

знаходзіць у творы словы, якія паказваюць эмацыянальны стан дзейнай асобы, адносіны аўтара да героя, і даваць характарыстыку герою твора;

вылучаць у творы і маляваць словамі карціну прыроды;

вылучаць сэнсавыя часткі апавядальнага твора, вызначаць галоўнае ў кожнай частцы;

самастойна падрабязна пераказваць невялікі апавядальны тэкст ці яго частку па калектыўна складзеным плане;

прыводзіць прыклады верша, казкі з вывучаных твораў;

самастойна арыентавацца ў кнізе па змесце;

вызначаць прыкладны змест кнігі па яе знешніх паказчыках (прозвішча аўтара, загаловак, ілюстрацыі на вокладках і ў кнізе);

самастойна выбіраць кнігі для чытання па прапанаванай настаўнікам тэме з дапамогай кніжнай выстаўкі або адкрытага падыходу да кніжных паліц;

дарэчна ўжываць словы *аўтар, пісьменнік, тэма, галоўная думка, падзея, сувязь падзей, герой (дзейная асоба, персанаж), учынак, характарыстыка героя, пейзаж (карціна прыроды), рыфма, рытм, казка, апавяданне, верш, змест рэальны і чарадзейны, эпізод*;

прыводзіць прыклады верша і апавядання, называць іх жанравыя асаблівасці ў прачытаных творах;

адбіраць кнігі ў бібліятэцы па рэкамендацыйным спісе;

расказваць пра прачытаную кнігу па гатовым плане.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

асэнсавана выбіраць і чытаць кнігі, перыядычныя выданні, адпаведныя ўзросту, абменьвацца думкамі аб прачытаным;

асэнсавана ўспрымаць вусную і пісьмовую інфармацыю для задавальнення пазнавальных інтарэсаў;

ацэньваць уласныя паводзіны і жыццёвыя сітуцыі з пазіцый маральных норм і культурных каштоўнасцей;

узбагачаць эмацыянальна-каштоўнасны вопыт праз успрыманне твораў розных відаў мастацтва, даваць ім свою ацэнку.

Кантрольныя работы:

праверка навыку чытання – 2 (1 – I паўгоддзе, 1 – II паўгоддзе);

праверка сфарміраванасці чытацкіх уменняў – 1 (II паўгоддзе).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Русский язык»
для III класса учреждений общего среднего образования
с белорусским и русским языками обучения и воспитания

РУССКИЙ ЯЗЫК

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения: формирование у учащихся языковых, коммуникативно-речевых умений, обеспечивающих эффективное общение на русском языке в устной и письменной речи.

Задачи обучения:

в рамках языковой компетенции:

формирование представлений о языке как знаковой системе и общественном явлении;

усвоение знаний из области фонетики, лексики, морфемики, морфологии, синтаксиса и формирование на их основе произносительных, орфографических, грамматических, пунктуационных умений и навыков;

формирование элементарных способов анализа изучаемых явлений языка (звуко-буквенный разбор слов, разбор слов по составу, разбор по частям речи, по членам предложения);

в рамках коммуникативно-речевой компетенции:

обогащение словарного запаса учащихся;

развитие связной устной и письменной речи учащихся, умения пользоваться языком во всех видах речевой деятельности (слушание, говорение, чтение, письмо);

формирование умения работать с орфографическим и толковым словарями;

усвоение речеведческих понятий (текст; тема, основная мысль, заголовок текста; трехчастное строение текста; план текста; типы текстов);

формирование умения адекватно понимать информацию устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль);

формирование умения отбирать языковые средства для создания собственных высказываний в соответствии с темой и основной мыслью;

овладение формулами речевого этикета;

формирование культуры речевого общения и поведения;

в рамках лингвокультурологической компетенции:

знакомство с элементами культуры и быта русского народа;

обогащение речи учащихся лексикой, пословицами, поговорками, отражающими национальный колорит и мудрость народа;

формирование ценностного отношения к русскому языку как хранителю культуры народа и духовного наследия всего человечества и одновременно воспитание уважения к культуре и языкам других национальностей;

развитие интеллектуальных и творческих способностей учащихся, нравственных качеств личности средствами языка;

развитие устойчивого интереса к изучению русского языка;

в рамках метапредметной компетенции:

формирование *универсальных (общеучебных) умений и навыков*, главными из которых являются умения целеполагания, планирования, контроля, оценки (регулятивные).

Задачи обучения русскому языку решаются в единстве с решением *воспитательных задач*, неразрывности и взаимодействия языка, культуры и личности учащегося.

Направления обучения

Коммуникативная направленность обучения предусматривает взаимосвязанное обучение языку и речи. Теоретические сведения служат средством, обеспечивающим речевое общение в различных видах речевой деятельности. Знакомство с новым языковым явлением, его введение осуществляется не изолированно, а в тексте, предложении с указанием на его связи с другими явлениями языка, на особенности его употребления в речи. Такой подход способствует развитию у учащихся способности (умений и навыков) решать языковыми средствами коммуникативные задачи в разных ситуациях общения.

Образовательные подходы

Компетентностный подход обусловлен социальными потребностями общества в компетентной, творческой личности с продуктивным типом мышления, способной к культурному саморазвитию, самостоятельному овладению знаниями и способами деятельности, решению конкретных проблем и задач в различных жизненных сферах. Он означает перенос акцента с процесса усвоения знаний на результат обученности учащихся, когда качество обучения русскому языку определяется способностью учащихся эффективно общаться на русском языке в устной и письменной форме. Особенностью компетентностного подхода является также метапредметность – установка на формирование у учащихся *универсальных (общеучебных)* умений, главными из которых являются умения целеполагания, планирования, контроля, оценки (регулятивные).

Культурологический подход означает реализацию единства и взаимодействия языка, культуры и личности в процессе обучения; направленность содержания обучения на

комплексное формирование у учащихся средствами русского языка познавательных способностей, воспитание духовных, нравственных качеств личности; приобщение учащихся к культурным ценностям, выработанным народом; осознание себя как личности, принадлежащей к определенному культурному и языковому сообществу.

Личностно-деятельностный подход является интегрирующим средством в решении заявленных задач обучения русскому языку на I ступени общего среднего образования. Данный подход реализует основные требования к современному учебному процессу. В центре внимания находится учащийся с его интересами, потребностями, способностями. Роль учителя не сводится к простой «передаче» знаний. На первый план выдвигается его организаторская и коммуникативная деятельность по созданию условий для учебного общения; организация обучения как сотрудничество и диалог с учащимися, при котором учащийся в процессе обучения выступает не объектом воздействия слова учителя. Процесс обучения при этом выстраивается как обучение *учебной деятельности* по овладению *речевой деятельностью* (слушание, говорение, чтение, письмо) на русском языке. Личностно-деятельностный подход в обучении содействует развитию у учащихся языковых и творческих способностей, воспитанию социально значимых качеств личности, пробуждает интерес к созидательной творческой деятельности.

Компетенции и содержание, обеспечивающее их формирование

Реализация компетентностного подхода в обучении русскому языку учащихся I ступени общего среднего образования проявляется в направленности процесса обучения на формирование у учащихся элементов языковой, коммуникативно-речевой, лингвокультурологической, метапредметной компетенций, в совокупности обеспечивающих развитие умений и навыков эффективного владения русским языком.

Языковая компетенция формируется в процессе усвоения знаний о единицах языка: звуке, слоге, слове, морфеме (окончание, корень слова, приставка, суффикс), предложении, тексте; формирования представлений об особенностях функционирования единиц языка в речи; усвоения языковых норм (орфоэпических, орфографических, пунктуационных).

Коммуникативно-речевая компетенция связана с усвоением речеведческих понятий и формированием на их основе умения понимать готовые тексты; отбирать языковые средства и создавать собственные устные и письменные высказывания с учетом целей, задач, ситуации общения, а также правил речевого этикета и социальных норм поведения.

Лингвокультурологическая компетенция формируется через дидактический материал, в процессе работы с текстами различных жанров, в которых закреплены основные нравственные ценности народа и которые отражают историю и культуру русского и белорусского народов. Учащийся осознает себя носителем языка, личностью, которая через язык усваивает систему общечеловеческих и национальных ценностей, культуру речевого общения и поведения.

Метапредметная компетенция связана с формированием у учащихся универсальных (общеучебных) умений и навыков, уровень освоения которых в значительной степени влияет на успешность обучения в последующих классах.

Принципы отбора содержания обучения

Системно-описательный принцип, в соответствии с которым языковой материал в курс русского языка отбирается и изучается в последовательности, отражающей многоуровневый характер русского языка.

Принцип функциональности. Опора на принцип функциональности в отборе содержания обучения означает, что языковые сведения должны отбираться с учетом их значимости и важности для решения коммуникативных задач обучения на I ступени общего среднего образования.

Принцип минимизации языкового материала при определении содержания обучения русскому языку базируется на учете возрастных и психологических особенностей познавательной деятельности учащихся начальных классов. На основе принципа минимизации отбор языкового материала в учебную программу осуществлен в объеме, который обеспечивает достижение заявленных целей и задач обучения русскому языку учащихся на I ступени общего среднего образования.

Принцип преемственности и перспективности в отборе содержания обучения русскому языку проявляется в соблюдении преемственности между дошкольной ступенью образования и начальной школой и перспективности между начальной и базовой школой на содержательном, деятельностном, коммуникативном и эмоциональном аспектах.

Принцип концентрической организации и представления содержания языкового материала в программе обеспечивает многократное обращение к изученному материалу с постепенным его расширением и углублением на каждом новом этапе обучения.

Изучаемые разделы языка

Языковой материал в программе представлен системой понятий, определений, теоретических сведений, объединенных таким образом, чтобы создать теоретическую основу для формирования грамматических, орфографических, речевых умений и навыков. В программе выделены разделы «Устная и письменная речь», «Звуки и буквы», «Слово», «Состав слова. Правописание слов», «Части речи» (имя существительное, имя прилагательное, глагол, предлог, местоимение), «Предложение», «Текст». В каждом из разделов решаются свои конкретные задачи, которые подчинены основным целям обучения русскому языку.

Устная и письменная речь. На материале данного раздела учащиеся знакомятся с устной и письменной, монологической и диалогической формами речи. Учатся строить диалоги по образцу, по данной речевой ситуации, по сюжетным рисункам. Усваивают формы приветствия и прощания в различных ситуациях общения. Учатся отвечать, просить, благодарить, извиняться с соблюдением правил речевого этикета.

Звуки и буквы. Главной задачей раздела «Звуки и буквы» является формирование у учащихся умения соотносить звук и обозначающую его букву, осознавать неоднозначность связей, существующих между звуком и буквой; формирование навыков русского литературного произношения и правописных навыков. Учащиеся узнают о смыслоразличительной роли звуков (букв); гласных и согласных звуках; слоге и слогообразующей роли гласных звуков; ударных и безударных гласных звуках и способах проверки написания безударных гласных; твердых и мягких согласных звуках и способах обозначения мягкости и твердости согласных на письме; звонких и глухих согласных звуках; знакомятся с явлениями оглушения парных звонких и глухих согласных в определенных позициях и способах проверки написания парных звонких и глухих согласных в этих позициях; учатся производить звуко-буквенный разбор слов. В процессе изучения раздела «Звуки и буквы» закладываются основы орфографической грамотности учащихся. На практическом уровне они подводятся к осознанию ведущего принципа русской орфографии – морфолого-фонематического.

Слово. Учебный материал раздела «Слово» направлен на воспитание у учащихся внимания и интереса к слову, его значению; на развитие умения творчески и осознанно подходить к выбору слов для построения собственных высказываний. У учащихся формируются первичные представления о слове как двусторонней единице, обладающей формой и значением. Учащиеся узнают об однозначных и многозначных словах, словах с прямым и переносным значением; знакомятся с синонимами и антонимами; фразеологизмами (на практическом уровне); межъязыковой омонимией в русском и белорусском языках (на практическом уровне); орфографическим и толковым словарями русского языка и приемами работы с ними. Большое внимание уделяется обогащению и активизации словарного запаса учащихся, работе с пословицами, поговорками, фразеологизмами.

Состав слова. Правописание слов. При изучении состава слова у учащихся формируются представления о значимых частях слова (морфемах) как носителях лексического и грамматического значения слова (корне, приставке, суффиксе, окончании); роли приставок, суффиксов в образовании новых слов и выражении их смысла; формируется умение ориентироваться в структуре слова; умение проводить разбор слов по составу и опираться на него при решении орфографических задач. Работа над составом слова включает элементы словообразовательного анализа. Внимание учащихся обращается на семантику некоторых морфем, составляющих слово, что способствует осознанию учащимися роли морфем в формировании лексического значения слова, развивает внимание и интерес к происхождению слов, способствует обогащению словаря учащихся, развитию их языкового чутья, мышления. Языковой материал на правописание слов включает широкий круг правил, алгоритмов на правописание безударных гласных, парных звонких и глухих согласных, непроизносимых согласных в корне слова; написание слов с разделительным ***ъ***; слов с двойными согласными в корне слова, на стыке приставки и корня, корня и суффикса. Вводится понятие об орфограмме, которое используется как рабочий термин при изучении правописания слов.

Части речи. Учащиеся знакомятся с морфологическим строем языка, с такими частями речи, как: имя существительное, имя прилагательное, местоимение, глагол, предлог. Части речи рассматриваются в составе предложений, где слова связаны друг с другом по смыслу и грамматически. Особое внимание уделяется признакам каждой изучаемой части речи: *имя существительное* – число, род, падеж, склонение; *имя прилагательное* – число, род (в единственном числе), падеж; *глагол* – время, число, род (в прошедшем времени единственного числа), лицо (в настоящем и будущем времени), спряжение; *местоимение* – число, лицо, падеж личных местоимений. Формируются навыки правописания падежных окончаний имен существительных, имен прилагательных, местоимений; навыки правописания личных окончаний глаголов настоящего и будущего времени, глаголов на ***-тся, -ться***, гласных перед суффиксом ***-л*** в глаголах прошедшего времени; ***не*** с глаголами. Учащиеся знакомятся с *предлогами*, учатся различать приставку и предлог, употреблять в речи и грамотно писать предлоги.

Предложение. На материале раздела «Предложение» ведется последовательная работа по формированию синтаксического строя речи учащихся. Они получают представление о предложении как минимальной единице речи, которая обладает смысловой и интонационной законченностью и является средством общения людей. Знакомятся с различными видами предложений по цели высказывания (повествовательными, вопросительными и побудительными) и по интонации (восклицательными и невосклицательными), их использованием в разных речевых ситуациях; учатся устанавливать смысловую и грамматическую связь между словами по вопросам; оформлять конец предложений соответствующими знаками препинания. Знакомятся с главными (подлежащее и сказуемое) и второстепенными (без деления на виды) членами предложения; однородными (главными и второстепенными) членами предложения; интонацией перечисления и противопоставления однородных членов предложения, правилами постановки запятых при однородных членах предложения перед союзами ***и, а, но*** (в письменной речи); обращением (на практическом уровне); со словосочетаниями в структуре предложения. В результате учащиеся практически осваивают понятие о связи слов в предложении по смыслу и грамматически. Работа над предложением носит сквозной характер, так как весь программный материал изучается на синтаксической основе.

Текст. Основной задачей раздела «Текст» является формирование у учащихся устойчивого внимания и интереса к собственной речи и речи других людей, развитие коммуникативных умений, творческих способностей, расширение возможностей самовыражения. Учащиеся узнают о признаках текста (тема, основная мысль, заголовок, связь заголовка с темой и основной мыслью, смысловая связь и определенная последовательность предложений в тексте, структура текста); типах текстов (описание, повествование, рассуждение); смысловом единстве структурных частей текста; роли

абзацев в тексте; плане текста. Знакомятся с правилами речевого этикета; учатся письменно пересказывать тексты по вопросам, коллективно составленному или готовому плану (изложения); составлять тексты по опорным словам и серии сюжетных рисунков (сочинения). Систематическая работа над текстом дает учащимся возможность наблюдать, всесторонне анализировать изучаемые лексические и грамматические явления в их органической взаимосвязи.

Каллиграфия. Основная задача каллиграфии – формирование навыков правильного начертания букв, их соединений в словах; красивого, быстрого, ритмичного письма слов и предложений. Во II классе осуществляется постепенный перевод учащихся на письмо в тетрадях с разлиновкой в одну линию. На развитие и совершенствование каллиграфических навыков учащихся III классов на уроках русского языка должно отводиться специальное время. Содержание этой работы, по возможности, должно быть связано с изучаемым на уроке языковым материалом. Работа по каллиграфии способствует воспитанию у учащихся аккуратности, трудолюбия, добросовестного отношения к выполнению любой работы.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
(87 ч)

Повторение изученного во II классе (1 ч)

ТЕКСТ (4 ч)

Расширение представлений о тексте, заголовке текста. Связь заголовка с темой и основной мыслью. Знакомство с типами текстов (повествование, описание). Части текста-повествования: начало, основная часть, концовка. Красная строка, абзац. План текста, его назначение. Составление плана из 3–5 пунктов. Составление текстов-повествований и текстов-описаний по заданной ситуации, плану, рисунку (устно).

Культура речевого общения. Соблюдение норм речевого этикета. Употребление слов, выражающих просьбу, пожелание, поздравление, вежливый отказ. Обращение к незнакомому человеку с вопросом, просьбой. Умение начать и закончить разговор по телефону.

Обучающая письменная работа (изложение текста-повествования по данному или коллективно составленному плану, 40–45 слов).

Виды деятельности. *Выявление признаков текста. Сравнение текста с набором предложений, не связанных по смыслу. Определение темы и основной мысли текста, озаглавливание текста. Восстановление деформированного текста, определение правильной структуры текста (начало, основная часть, концовка). Деление сплошного текста на абзацы. Составление плана и пересказ текста по составленному плану. Наблюдение над особенностями текста-повествования и текста-описания, сравнение данных типов текста (на практическом уровне). Определение типа текста. Разграничение текста-повествования и текста-описания.*

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО РАЗДЕЛУ «ТЕКСТ»

Учащиеся должны ***знать***:

о/об теме текста;

заголовке текста;

основной мысли текста и способах ее выражения;

плане текста;

текстах повествовательных и описательных.

Учащиеся должны ***уметь***:

определять тему, основную мысль текста, озаглавливать текст; составлять (коллективно) план текста;

составлять текст по заданной ситуации, серии рисунков, картине;

пересказывать текст-повествование и текст-описание по заданному или коллективно составленному плану;

строить диалоги с учетом речевой ситуации.

ПРЕДЛОЖЕНИЕ (8 ч)

Понятие о предложении как единице языка и речи. Роль предложения в общении. Виды предложений по цели высказывания: повествовательные, вопросительные, побудительные. Восклицательные предложения, их интонационное и пунктуационное оформление. Связь слов в предложении (смысловая, грамматическая). Предложение и словосочетание. Связь слов в словосочетании. Обращение. Структура предложения: главные (подлежащее и сказуемое) и второстепенные члены предложения (без деления на виды). Разбор предложения по членам предложения. Сочинение по сюжетным рисункам и опорным словам.

Виды деятельности. *Сравнительный анализ предложения и группы слов, не связанных между собой по смыслу. Разбивка сплошного текста на предложения, определение границ предложений. Распознавание, интонирование предложений, различных по цели высказывания. Составление предложений, различающихся по цели высказывания и по интонации. Постановка знаков препинания на конце предложений разных видов. Выделение в предложении словосочетаний. Отличие словосочетания от предложения. Интонирование предложений с обращением, оформление их на письме. Нахождение в предложении главных и второстепенных членов предложения. Дополнение предложений второстепенными членами.*

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО РАЗДЕЛУ «ПРЕДЛОЖЕНИЕ»

Учащиеся должны ***знать***:

о главных и второстепенных (без деления на виды) членах предложения;

о видах предложений по цели высказывания (повествовательных, вопросительных и побудительных) и по интонации (восклицательных и невосклицательных);

о словосочетании;

о связи слов в словосочетании;

о главном и зависимом слове в словосочетании;

правила постановки знаков препинания в конце предложений;

об обращении.

Учащиеся должны ***уметь***:

различать и конструировать предложения разных типов по цели высказывания и по интонации;

оформлять предложения разных типов по цели высказывания и по интонации на письме;

находить в предложении подлежащее и сказуемое;

отличать подлежащее от обращения;

находить в предложении второстепенные члены предложения (без деления их на виды);

устанавливать связь слов в предложении по смыслу и грамматически;

выделять словосочетания в составе предложения;

ставить вопросы от главного слова к зависимому;

отличать словосочетание от предложения;

ставить знаки препинания в конце предложений.

СЛОВО (5 ч)

Понятие об однозначных и многозначных словах; словах с прямым и переносным значением. Синонимы. Антонимы. Знакомство (на практическом уровне) с

фразеологизмами. Знакомство (на практическом уровне) с межъязыковой омонимией в русском и белорусском языках (рус. *качка* – бел. *качка*). Ознакомление с толковым словарем. Использование толкового словаря для толкования незнакомых слов.

Виды деятельности. *Нахождение в тексте и употребление в речи однозначных и многозначных слов; слов с прямым и переносным значением; синонимов и антонимов. Определение лексического значения слова с помощью толкового словаря. Подбор синонимов и антонимов к словам, использование в собственной речи. Нахождение в тексте фразеологизмов, объяснение их значения, использование в собственной речи.*

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО РАЗДЕЛУ «СЛОВО»

Учащиеся должны ***знать***:
об однозначных и многозначных словах;
о прямом и переносном значении слов;
о фразеологизмах;
о русско-белорусских межъязыковых омонимах (без сообщения термина);
определение синонимов и антонимов.
Учащиеся должны ***уметь***:
определять прямое и переносное значения слов в тексте и предложении;
находить фразеологизмы;
толковать значение фразеологизмов;
правильно употреблять русско-белорусские межъязыковые омонимы (рус. *трус* – бел. *трус* и др.);
находить в тексте синонимы, антонимы;
подбирать к словам синонимы и антонимы;
пользоваться толковым словарем.

СОСТАВ СЛОВА. ПРАВОПИСАНИЕ СЛОВ

(43 ч, из них 1 ч – контрольный диктант)

Окончание (4 ч)

Роль окончания для связи слов в предложении.

Выделение окончаний путем изменения слов по вопросам. Нулевое окончание. Понятие о форме слова (на практическом уровне).

Корень слова (4 ч)

Однокоренные слова. Чередование согласных в корнях слов.

Суффикс (5 ч)

Словообразующая роль суффиксов. Образование слов с наиболее употребительными суффиксами.

Приставка (5 ч)

Словообразующая роль приставок. Перенос слов с приставками. Разбор слов по составу. Практическое знакомство с элементами словообразовательного анализа. Обозначение гласных и согласных звуков в приставках ***по-, про-, под-, от-, до-, о-, об-, за-, на-, над-, с-, со-, в-.*** Понятие об орфограмме.

Произношение и обозначение на письме безударных гласных в корне слова (10 ч)

Способы проверки орфограммы безударных гласных: изменение слова или подбор однокоренных слов. Написание слов с безударными гласными, которые не проверяются ударением.

Двойные согласные (2 ч)

Написание слов с двойными согласными в корне слова *(класс)*, на стыке приставки и корня (*рассказ*), на стыке корня и суффикса (*белорусский*).

Непроизносимые согласные (4 ч)

Написание слов с непроизносимыми согласными.

Произношение и обозначение на письме парных звонких и глухих согласных в корне (на конце слова, перед другими согласными в середине слова) (5 ч)

Способы проверки написания слов с парными звонкими и глухими согласными в корне: подбор однокоренного слова или изменение слова так, чтобы после согласного стоял гласный.

Правописание слов с разделительным ъ (3 ч)

Обучающая письменная работа (изложение по данному или коллективно составленному плану).

Виды деятельности. *Разбор слова по составу. Нахождение в тексте и самостоятельный подбор однокоренных слов. Разграничение однокоренных слов и разных форм одного и того же слова. Образование новых слов с помощью приставок и суффиксов. Толкование значения слова с помощью однокоренных слов. Нахождение орфограмм в словах. Подбор проверочных слов, проверка орфограмм с использованием различных способов.*

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО РАЗДЕЛУ «СОСТАВ СЛОВА. ПРАВОПИСАНИЕ СЛОВ»

Учащиеся должны ***знать***:

значимые части слова: корень, окончание (в том числе нулевое), приставку, суффикс;

правила правописания безударных гласных, парных звонких и глухих согласных, непроизносимых согласных в корнях слов; способы проверки данных орфограмм;

написание изученных слов с двойными согласными;

правила переноса слов с приставками, двойными согласными;

о правописании гласных и согласных в приставках ***по-, про-, под-, от-, до-, о-, об-, за-, на-, над-, с-, со-, в-***;

правило написания слов с ***ъ***.

Учащиеся должны ***уметь***:

выделять в слове значимые части: корень, окончание (в том числе нулевое), суффикс, приставку;

подбирать однокоренные слова и слова с заданными приставками и суффиксами;

находить чередующиеся согласные в корнях однокоренных слов;

применять на практике правила правописания безударных гласных, парных звонких и глухих согласных, непроизносимых согласных в корнях слов;

правильно писать приставки ***по-, про-, под-, от-, до-, о-, об-, за-, на-, над-, с-, со-, в-***;

отличать приставки от предлогов;

правильно писать изученные слова с двойными согласными в корне, на стыке приставки и корня, корня и суффикса;

правильно писать изученные слова с ***ъ***;

разбирать слова по составу (находить окончание, выделять корень, приставку, суффикс).

ЧАСТИ РЕЧИ (25 ч)

Общее понятие о частях речи (1 ч)

Общее понятие о частях речи (имя существительное, имя прилагательное, глагол, предлог). Различение имен существительных, имен прилагательных, глаголов по их значению, вопросам, роли в предложении. Узнавание в устной и письменной речи предлогов.

Имя существительное (8 ч)

Имя существительное как часть речи: общее значение, вопросы, роль в предложении. Имена существительные одушевленные и неодушевленные. Единственное и множественное число имен существительных. Знакомство с именами существительными, которые употребляются только в единственном или только во множественном числе. Мужской, женский и средний род имен существительных. Употребление имен существительных, род которых не совпадает в русском и белорусском языках *(собака, яблоко)*, а также имен существительных с не совпадающими в русском и белорусском языках формами множественного числа *(братья, чернила)*. Написание ***ь*** после шипящих на конце имен существительных женского рода. Изменение имен существительных по вопросам (без введения термина *падеж*). Построение словосочетаний и предложений со словами в разных грамматических формах (с предлогами и без них).

Имя прилагательное (6 ч)

Имя прилагательное как часть речи: общее значение, вопросы, роль в предложении. Грамматическая связь имени прилагательного с именем существительным. Изменение имен прилагательных по числам и родам в зависимости от имен существительных, к которым они относятся. Правописание окончаний ***-ый, -ий, -ая, -яя, -ое, -ее, -ые, -ие*** в именах прилагательных. Сочинение по картинкам и опорным словам.

Глагол (8 ч, из них 1 ч – контрольный диктант с грамматическим заданием)

Глагол как часть речи: общее значение, вопросы, роль в предложении. Изменение глаголов по временам. Настоящее, будущее и прошедшее время глагола. Различение временных форм глаголов по вопросам. Изменение глаголов прошедшего времени по родам и числам. Правописание ***не*** с глаголами.

Предлог (2 ч)

Раздельное написание со словами предлогов: ***в, на, о, об, с, из, без, над, под, от, до, у***. Приставка и предлог, их различение.

Виды деятельности. *Распознавание частей речи (имя существительное, имя прилагательное, глагол) по вопросам, значению и синтаксической роли в предложении. Различение одушевленных и неодушевленных имен существительных, определение рода и числа имен существительных.*

Нахождение имен прилагательных в предложениях, текстах; определение, с какими именами существительными они связаны в предложениях. Изменение имен прилагательных по числам, а в единственном числе – по родам. Определение числа, рода (в единственном числе) имен прилагательных.

Различение глагола по значению, вопросам, роли в предложении, определение числа и времени глаголов, а в прошедшем времени – рода; нахождение глаголов в тексте, предложении.

Нахождение предлогов в предложениях, текстах, раздельное написание предлогов с другими словами.

Формирование навыка правописания слов с изученными орфограммами.

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ ПО РАЗДЕЛУ «ЧАСТИ РЕЧИ»

Учащиеся должны ***знать***:

определение и основные грамматические признаки имени существительного (что обозначает, род, число, роль в предложении); имени прилагательного (что обозначает, число, род в единственном числе, роль в предложении), глагола (что обозначает, формы времени, числа, рода в единственном числе прошедшего времени, роль в предложении), о предлогах;

об именах существительных одушевленных и неодушевленных;

об именах существительных, которые употребляются только в единственном или только во множественном числе;

об именах существительных, род которых не совпадает в русском и белорусском языках, а также именах существительных с не совпадающими в русском и белорусском языках формами множественного числа *(братья)*;

правило написания ***ь*** после шипящих на конце имен существительных;

об изменении глаголов прошедшего времени единственного числа по родам;

правило раздельного написания ***не*** с глаголами.

Учащиеся должны ***уметь***:

различать имена существительные, имена прилагательные, глаголы, предлоги по их значению, вопросам;

определять род, число имен существительных и имен прилагательных; время и число глаголов, род глаголов прошедшего времени единственного числа;

правильно употреблять в речи имена существительные, род или число которых не совпадает в русском и белорусском языках;

грамотно писать имена существительные, оканчивающиеся на шипящие;

раздельно писать ***не*** с глаголами;

раздельно писать предлоги со словами;

правильно употреблять в речи словосочетания с предлогами ***в, из, к, от***, ***по*** (рус. *идти **в** школу, прийти **из** школы, подойти **к** школе, отойти **от** школы* – бел. *ісці **ў** школу*, *прыйсці **са** школы, падысці **да** школы*, *адысці **ад** школы*).

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

адекватно понимать содержание устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль высказывания);

создавать собственные высказывания в различных видах речевой деятельности в соответствии с целью, задачами, ситуацией общения, а также правилами речевого этикета и социальными нормами поведения;

находить нужную информацию в Интернете, толковом и орфографическом словарях, справочниках; нужные книги – в библиотечном каталоге.

Повторение (1 ч)

Каллиграфическое письмо. Закрепление гигиенических навыков письма. Письмо по одной линейке. Написание трудных для учащихся прописных и строчных букв и их соединений.

Контрольные письменные работы:

контрольный диктант – 1 (I полугодие, 40–45 слов);

контрольный диктант с грамматическим заданием – 1 (II полугодие, 45–50 слов);

контрольные работы по теме – 3 (1 – I полугодие, 2 – II полугодие);

контрольный словарный диктант – 4 (2 – I полугодие, 8 слов, 2 – II полугодие, 10 слов).

Словарные слова

Автобус, аппетит, берег, болото, ветер, девочка, дятел, жаворонок, календарь, картина, картофель, квартира, конфета, корзина, коридор, костер, крапива, ладонь, метро, морковь, неделя, огурец, орех, пальто, помидор, посуда, пшеница, рюкзак, рябина, салат, сапоги, синица, смородина, собака, суббота, телевизор, товарищ, трамвай, улица, урожай, футбол, человек, черника, яблоня.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету «Русская литература (литературное чтение)» для III класса учреждений общего среднего образования с белорусским и русским языками обучения и воспитания

РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА (ЛИТЕРАТУРНОЕ ЧТЕНИЕ)

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебная программа по литературному чтению для II–IV классов направлена на достижение следующих основных **целей**:

ввести учащихся в богатый мир русской и мировой детской литературы и таким образом расширить их кругозор;

на основе чтения и изучения образцовых художественных произведений раскрыть своеобразие литературы как словесного искусства, формировать нравственно-ценностные ориентиры, развивать интеллектуальные и творческие способности учащихся, культуру речи и общения;

формировать грамотного читателя, знания, умения и навыки которого станут фундаментом для совершенствования его на протяжении всей жизни в разных ситуациях деятельности и общения.

Достижение этих целей предполагает решение следующих **задач:**

формирование навыка правильного, осознанного, выразительного чтения стихов, прозы, научно-познавательных текстов;

формирование общеучебных умений и способов познавательной деятельности, обеспечивающих успешное изучение любого учебного предмета;

формирование коммуникативно-речевых умений учащихся;

формирование читательских умений, литературных представлений и знаний, необходимых для восприятия литературы как искусства слова, понимания художественных произведений и научно-познавательных текстов;

осуществление литературно-творческой деятельности на основе изучаемых произведений;

формирование интереса к чтению и творчеству детских писателей, расширение круга чтения учащихся;

формирование образных представлений об окружающем мире, отношений к жизненным явлениям, ценностных ориентаций учащихся;

развитие эмоциональной отзывчивости, воображения, критического мышления;

воспитание эстетических и духовно-нравственных качеств личности средствами литературы.

Программа по литературному чтению основана на идеях культурологического, личностно-деятельностного и компетентностного подходов.

Культурологический подход обусловливает направленность содержания литературного образования на социокультурное развитие учащихся на основе овладения культурными, духовно-нравственными ценностями, закрепленными в языке художественного произведения как форме существования духовной культуры народа.

Личностно-деятельностный подход ориентирует на создание условий для полноценного проявления и развития личностных качеств учащихся, учета их интересов, индивидуальных особенностей и возможностей. Он определяет способы организации различных видов деятельности учащихся. Только через собственную активную деятельность ребенок осваивает способы чтения, речевой коммуникации, читательские действия с текстом произведения, формирует и совершенствует личностные качества.

Компетентностный подход предусматривает усиление деятельностно-практического компонента содержания учебного предмета. В соответствии с идеями подхода освоение содержания учебного предмета направлено на формирование читательской компетенции как совокупности знаний, умений и навыков для успешного выполнения коммуникативно-речевой и читательской деятельности, необходимой человеку во многих сферах его жизни. В связи с усилением деятельностно-практического компонента содержания в программе определены основные виды учебной деятельности учащихся и требования к ее результатам.

В основу отбора содержания и систематизации учебного материала, методов и приемов организации читательской деятельности учащихся на уроках литературного чтения положены *принципы* культуросообразности, художественно-эстетический, с привлечением тематического, жанрового и монографического, коммуникативно-речевой, учета психологических особенностей восприятия художественной литературы учащимися младшего школьного возраста, творческого характера обучения, принцип преемственности и перспективности в содержании литературного образования, обеспечивающий порядок и последовательность в освоении предметных знаний, умений и навыков по годам обучения.

Содержание учебного предмета «Литературное чтение» во II–IV классах составляют *четыре основных компонента*:

предметные знания;

читательские и коммуникативно-речевые умения, способы деятельности;

опыт литературно-творческой деятельности;

опыт эмоционально-ценностных отношений.

Все компоненты содержания представлены комплексно и формируются на основе знаний текстов художественных и научно-познавательных произведений и путем практической работы с ними.

Основу содержания учебного предмета составляют художественные произведения, эстетически значимые, имеющие воспитательную ценность, актуальные для нашего времени, доступные для восприятия учащихся, вызывающие интерес к чтению.

Первый компонент содержания *(предметные знания)* формируется путем освоения литературного и теоретического материала, состоящего из произведений устного народного творчества русского народа и народов мира; произведений ведущих русских и зарубежных детских писателей; кратких биографических сведений об их творчестве;

основных литературоведческих понятий, представления о которых необходимы учащимся не как самоцель, а для освоения литературы как искусства слова.

Программой предусмотрено первоначальное знакомство с литературоведческими понятиями и овладение ими *на уровне представлений,* т. е. на практическом уровне. Учащиеся получат представления о жанрах устного народного творчества и авторской литературы; об изобразительно-выразительных средствах языка художественного произведения; о средствах выразительного чтения. Предметные знания составят также краткие биографические сведения о жизни и творчестве детских писателей, рекомендованных для чтения во II–IV классах; фамилии писателей, с творчеством которых знакомятся неоднократно на уроках литературного чтения, названия и содержание изученных произведений; тексты, рекомендованные для заучивания наизусть.

Второй компонент содержания составляет *система читательских умений.* Читательские умения складываются из умений читать, работать с текстом произведения и детской книгой. Умения работы с текстом формируются в процессе анализа литературного произведения и представляют собой действия учащегося по ориентировке в тексте, связанные с восприятием, выявлением, осознанием и оценкой содержания и смысла художественного произведения.

Коммуникативно-речевые умения сопровождают читательскую деятельность и выполняют функцию читательских умений, поскольку умственные операции, входящие в состав читательской деятельности, обязательно реализуются в речевой форме. Программа ориентирует на формирование таких метапредметных коммуникативно-речевых умений, как умение ориентироваться в ситуации общения, строить связные устные высказывания для передачи содержания текста и общения между читающими, адекватно понимать информацию устного и письменного сообщения (определять тему, основную мысль высказывания); отбирать средства языкового оформления высказывания в соответствии с коммуникативными целями и задачами общения; умение активно слушать собеседника, выражать понимание, проявлять терпимость к его точке зрения, отстаивать и аргументировать свою точку зрения, соблюдая правила речевого этикета, договариваться и приходить к общему решению в совместной деятельности.

Третий компонент – *опыт литературно-творческой деятельности* – приобретается учащимися в процессе включения их в разнообразные виды деятельности в связи с прочитанным произведением. В ходе выполнения творческих заданий у учащихся формируются литературно-творческие умения и способы деятельности.

Четвертый компонент содержания – *опыт эмоционально-ценностных отношений* – приобретается учащимися в процессе анализа художественного произведения, в ходе которого выявляется авторское отношение к героям, авторская оценка событий, персонажей и сопоставляется с личностным восприятием; аргументируется своя оценка героев и событий, сравнивается с другими трактовками отношений и оценок.

Круг чтения учащихся II–IV классов весьма широк: произведения устного народного творчества русского народа и народов мира; стихотворные и прозаические произведения русских писателей-классиков XIX – начала XX в., вошедшие в круг детского чтения; стихотворные и прозаические произведения русских детских писателей XX в. и современных детских писателей; произведения зарубежных писателей-классиков для детей; научно-художественная и научно-познавательная литература (о природных явлениях, повадках зверей и птиц, предметах и вещах, об открытиях и путешествиях); приключенческая детская книга, справочная детская литература (книги-справочники, детские энциклопедии, словари).

Учащиеся знакомятся с литературными произведениями по всем основным темам детского чтения, зафиксированным современной библиографией для детей (о Родине, ее героях, разных людях, ребятах-сверстниках и их делах, природе, животных и растениях, приключениях, фантастике, волшебстве и т.п.). Это позволит им узнать имена русских писателей-классиков, известных русских детских писателей, в творчестве которых раскрываются эти темы, зарубежных детских писателей-классиков: И.Крылов, А.Пушкин, А.Плещеев, И.Суриков, И.Никитин, С.Есенин, Л.Толстой, Д.Мамин-Сибиряк, С.Маршак,

С.Михалков, А.Барто, Б.Заходер, Е.Трутнева, В.Осеева, Е.Пермяк, Н.Носов, В.Драгунский, В.Бианки, И.Соколов-Микитов, Н.Сладков, Э.Шим, Г.Скребицкий, Г.Снегирев, С.Сахарнов, В.Орлов, А.Стариков; Х.-К.Андерсен, бр. Гримм, Р.Киплинг и др.

В системе литературного образования особое место занимает II класс как подготовительный этап на пути к литературному чтению, поскольку у учащихся еще не закреплен способ чтения текста целыми словами, не сформирован беглый темп чтения. Интонационное объединение слов в словосочетания и предложения, увеличение скорости чтения происходят на втором году обучения. Навык чтения как автоматизированное умение только начинает складываться. В связи с этим работа над овладением собственно чтением, т. е. техническими навыками чтения текстов разных жанров, является первостепенной и организуется на протяжении всего периода обучения во II классе. Сформированное чтение – залог успешного учения на всех ступенях образования, ибо собственно чтение используется как универсальное учебное умение, как инструмент труда. Формирование и развитие навыка чтения осуществляется как путем специальных упражнений, так и в ходе аналитико-синтетической работы с текстом художественного произведения, которая требует многократного и внимательного перечитывания текста.

Важнейшей особенностью литературного чтения во II классе учреждений общего среднего образования с белорусским языком обучения, а также в последующих классах, является деятельность по формированию у учащихся *произносительных навыков*. Учащиеся овладевают умением правильно произносить специфические русские звуки [г], [г’], [р’] [ч’], [щ’], [д’], [т’] при чтении и в устной речи; правильно читать слова с буквами *о, е, я* в первом предударном слоге *(столы, пенал, глядеть)*; произносить звук [л] на конце глаголов прошедшего времени мужского рода единственного числа *(учил)* и в словах типа *волк*; произносить звук [в] перед согласными *(взять)*; звук [ф] на конце слова и перед глухими согласными *(клюв, травка*); мягкие губные согласные на конце слова *(семь, голубь)*; звук [й’] после согласных перед гласными *(крылья)*; правильно читать парные звонкие согласные на конце и в середине слов перед глухими согласными *(снег, тетрадь, книжка)*; демонстрировать орфоэпическое чтение буквосочетаний ***-ого, -его, -ться*** и ***-тся*****,** а также ***жи, ши, же, ше, ча, ща, чу, щу***; соблюдать нормы словесного ударения в изученных словах.

Формированию произносительных навыков способствуют специальные фонетико-орфоэпические упражнения, построенные на материале изучаемого литературного произведения.

Если во II классе приоритетным является формирование и развитие навыка чтения, то в III–IV классах центром внимания становится художественное произведение как эстетическая ценность и воспринимающий это произведение учащийся. Чтение организуется по законам восприятия литературного произведения учащимися, а именно: подготовка к восприятию, первичное эмоциональное восприятие, осмысление прочитанного и его эстетическая оценка, выражение отношения к прочитанному.

Предметом специального обучения на уроках литературного чтения во II–IV классах является *выразительное чтение*. На протяжении всего периода обучения учащиеся практически овладевают умением передавать слушателям настроение, состояние, чувства героев с помощью средств речевой выразительности (сила голоса, тон, темп, ритм, пауза, логические ударения). Основной прием обучения – не только выразительное чтение учителя, но и поиск учащимися вариантов правильного, выразительного прочтения монолога, диалога, точной передачи чувств, настроений, состояний героев, своего отношения к изображенному автором. Выразительное чтение выступает одновременно и предметом, и методом обучения, способствующим глубокому проникновению в смысл художественного произведения, постижению его эмоционально-образного и идейного содержания.

Основными *видами деятельности* на уроках литературного чтения во II–IV классах являются чтение вслух и про себя (молча), выразительное чтение, чтение по ролям, изучающее чтение, поисковое чтение, просмотровое чтение, выборочное чтение;

заучивание наизусть стихотворных произведений; слушание и рассказывание; пересказ (подробный, выборочный, краткий) по готовому плану, по опорным словам, иллюстрациям; творческий пересказ (с изменением лица рассказчика, дополнением сюжета); представление в воображении героев, событий, поэтических картин природы; творческая интерпретация текста (словесное рисование отдельных эпизодов, поэтических картин, создание словесных и графических иллюстраций произведения); инсценировка эпизодов художественного произведения; аналитическая и оценочная работа с текстом произведения; составление высказываний сравнительного характера, умозаключений, личностных суждений; наблюдение за основными изобразительно-выразительными средствами художественной речи (олицетворение, сравнение, эпитет, преувеличение, эмоционально-оценочные слова); структурирование текста в форме плана, графической схемы; чтение-рассматривание детских книг, прогнозирование, обсуждение, дискуссия.

В силу возрастных особенностей учащихся в программе применяется *концентрический способ* распределения содержания (предметных знаний, умений и навыков), который предполагает возвращение в последующие годы к изученному ранее материалу (например, признаки сказки, рассказа, стихотворения), но на более высоком уровне. Произведения одного и того же жанра (например, рассказ, сказка, стихотворение) разных авторов изучаются на протяжении всего периода обучения на I ступени общего среднего образования. При этом круг сведений о признаках жанра расширяется постепенно из года в год. Формирование читательских умений работы с текстом произведения и детской книгой ведется также в течение всего периода обучения, но на более сложном литературном материале в последующем классе, что обеспечивает системную работу по овладению читательскими умениями.

Учебный материал для организации читательской деятельности учащихся располагается во II классе по тематическому принципу с привлечением жанрового, в III классе – по жанровому, в IV – по литературно-эстетическому с привлечением жанрового и монографического принципов компоновки произведений внутри разделов.

Составной частью учебного предмета является **внеклассное чтение**. Внеклассное чтение на I ступени общего среднего образования является обязательной частью подготовки к самостоятельной читательской деятельности.

Цель внеклассного чтения – познакомить учащихся с книгами из доступного им круга чтения; сформировать интерес к книгам, желание и умение их выбирать и читать; научить работать с книгой как особым объектом.

Программа предусматривает знакомство с детскими книгами русских и зарубежных писателей, детскими периодическими изданиями (газетами, журналами), научно-художественной и научно-познавательной литературой, детской справочной литературой (книги-справочники, детские энциклопедии, словари). Учащиеся овладевают знаниями об элементах книги, которые позволяют читателю ориентироваться в любой книге и группе книг (заглавие, фамилия автора, иллюстрации, содержание или оглавление, предисловие или введение, послесловие об авторе), о средствах ориентации в мире книг (книжная выставка, плакат, рекомендательный список, рекомендательный указатель, картотека, электронный каталог), газетах и журналах как периодических изданиях; культуре и гигиене чтения. Учащиеся приобретают умения самостоятельно выбирать книги по предложенной теме, пользоваться ориентировочным аппаратом книги, видами библиотечно-библиографической помощи (с привлечением библиотекаря).

Работа с детской книгой строится поэтапно и начинается с I класса (он рассматривается как подготовительный этап). II класс – это начальный этап работы с детской книгой, III класс – основной, IV класс – заключительный.

Основной формой работы с детской книгой являются уроки внеклассного чтения и самостоятельное домашнее чтение. Во II–IV классах должны практиковаться разные формы работы во внеурочное время в системе внеклассного чтения, например: литературные утренники, викторины, конкурсы чтецов, конкурс в форме устного журнала, работа в «мастерской по ремонту книг».

Для успешной самостоятельной работы с книгой необходимо, начиная со II класса, научить учащихся пользоваться сначала классной, а затем библиотекой учреждения образования или районной детской библиотекой, где книги расставлены по авторской принадлежности, где имеются тематические и авторские книжные выставки, которыми учащиеся могут пользоваться при подготовке к урокам внеклассного чтения.

Уроки внеклассного чтения во II–IV классах проводятся в процессе и после изучения основных разделов чтения и входят в общее количество часов, которые отводятся на учебный предмет. В течение очередного отрезка времени учитель руководит самостоятельным внеурочным чтением книг, газет, журналов. *Рекомендательные списки книг для учащихся, которые составляет учитель, тщательно выверяются с точки зрения наличия указанных там книг в фондах библиотеки учреждения образования и ближайших детских библиотек (районной, городской).*

Структурно программа по литературному чтению для II–IV классов представлена следующими блоками: «Пояснительная записка», «Содержание учебного предмета», «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся». Блок «Содержание учебного предмета» состоит из разделов «Круг чтения», «Формирование навыка чтения и общеучебных умений», «Формирование читательских умений», «Литературоведческая пропедевтика», «Литературно-творческая деятельность учащихся», «Внеклассное чтение».

Раздел «***Круг чтения***» содержит описание учебного материала и рекомендуемый перечень произведений для чтения и изучения во II–IV классах с указанием количества часов на изучение разделов чтения. Рекомендуемый перечень произведений состоит из двух списков: для чтения и изучения в классе и для внеклассного чтения.

В разделе ***«Формирование навыка чтения и общеучебных умений»*** изложены требования к чтению. Формируются как разные виды и способы чтения, так и его качественные компоненты – правильность, выразительность, сознательность. Темп чтения индивидуальный и соответствует скорости разговорной речи учащегося.

Одна из важнейших задач I ступени общего среднего образования – сформировать умение читать как универсальное (метапредметное) учебное умение, которое будет полноценно функционировать и при обучении математике, русскому языку, предмету «Человек и мир» и другим учебным предметам. Формирование и развитие навыка чтения как универсального учебного умения осуществляется как путем специальных упражнений, так и в ходе аналитико-синтетической работы над текстом художественного произведения.

Программой предусмотрено формирование общеучебных умений (общих учебных действий), таких как постановка и осознание конкретной учебной задачи чтения, планирование своей деятельности: определение последовательности действий для решения учебной задачи (при подготовке к словесному рисованию, чтению по ролям, выразительному чтению, составлению плана, краткому пересказу, инсценировке); владение способами контроля и оценки своей и чужой деятельности; участие в учебном диалоге при обсуждении материала; умение работать в паре и группе (договариваться, распределять работу, получать общий результат, соблюдать культуру взаимодействия). Освоение во взаимосвязи общих учебных действий и основных предметных действий необходимо для успешного развития читательской деятельности учащихся.

Раздел ***«Формирование читательских умений»*** включает перечень умений, которыми овладевают учащиеся в процессе практической работы с текстами художественных произведений, а именно: прогнозировать содержание произведения по иллюстрациям и заголовку; определять время и место событий, устанавливать смысловые связи между событиями: последовательные и причинные; определять тему и главную мысль произведения, соотносить заглавие произведения с его темой и главной мыслью; выделять действующих лиц, называть главного героя, определять его поступок и причину поступка; наблюдать за эмоциональным состоянием героя и соотносить это состояние с поступком; выделять в тексте предложения, которые описывают состояние, чувства действующих лиц; характеризовать героя на основании его поведения, переживаний и

поступков; определять авторское отношение к событиям, героям; выражать свое отношение к содержанию произведения, давать личную оценку поступку, герою и др.

Читательские умения, в том числе и коммуникативно-речевые, формируются не последовательно, а *параллельно друг другу*.

В разделе ***«Литературоведческая пропедевтика»*** определен II круг литературоведческих представлений, которые формируются у учащихся практическим путем в процессе чтения и анализа конкретных произведений. Во II классе учащиеся практически наблюдают жанровое разнообразие литературы, открывают для себя «законы построения» (основные черты) колыбельной, шуточной песни, небылицы, скороговорки, загадки, пословицы, узнают основные признаки сказки, стихотворения, рассказа, накапливают представления об авторах детской книги или отдельных произведений. В III–IV классах круг сведений о признаках жанра расширяется на новом и более сложном, чем во II классе, литературном материале. В процессе анализа художественных особенностей произведений у учащихся будут накапливаться фактические знания о жанровой специфике народной песни, сказки, легенды, сказания, былины, рассказа, повести-сказки, стихотворения, басни; об авторской точке зрения и способах ее выражения, изобразительно-выразительных средствах языка, о способах построения художественного произведения (от лица автора или героя). Накопленный фактический материал станет основой для формирования литературоведческих понятий на II ступени общего среднего образования.

Ведущим понятием программы является понятие *жанры литературы*. Чтение и изучение произведений разных жанров осуществляется на протяжении всего периода обучения на I ступени общего среднего образования.

Знания по теории литературы формируются у учащихся II–IV классов на уровне представлений, т.е. на практическом уровне. Теоретические знания не сообщаются учащимся в готовом виде, а открываются самими учащимися в результате практических действий с текстом (нахождение в тексте изобразительно-выразительных средств языка, определение структурных компонентов произведения, жанровых особенностей и др.), а также в их самостоятельном литературном творчестве. Теоретические знания необходимы учащимся для освоения литературы как искусства слова и как средство решения практических художественно-творческих задач.

Программой предусмотрено овладение следующими теоретико-литературными знаниями *на уровне представлений*:

жанр как разновидность литературных произведений; жанры устного народного творчества: загадка, скороговорка, пословица, народная сказка, волшебная сказка, сказка о животных, бытовая сказка, былина, сказание, легенда; литературные жанры: рассказ, литературная легенда, повесть, повесть-сказка, литературная сказка, стихотворение, басня;

сравнение, олицетворение, эпитет, звукопись, преувеличение (гипербола) как изобразительные средства, помогающие автору создавать интересный образ в произведении;

тема и главная мысль произведения;

герой, персонаж, поступок, портрет героя, характеристика героя;

построение произведения: вступление, развитие действия, концовка рассказа; эпизод как законченный отрывок художественного произведения;

способы построения художественного произведения: от лица автора или героя;

стихотворная речь, рифма, ритм, стихотворная строка, эмоциональное настроение стихотворного произведения;

средства выразительной речи и чтения: сила голоса, тон, темп, ритм, пауза, логические ударения;

иносказание, ирония, юмор как средства выражения авторского замысла;

события реальные, вымышленные, фантастические;

автор произведения (писатель, поэт); авторское отношение (отношение автора к поступку, герою, событию).

Предусмотрено овладение и оперирование соответствующими литературными терминами.

Раздел ***«Литературно-творческая деятельность учащихся»*** включает перечень видов самостоятельной литературно-творческой деятельности, в которые учащийся мог бы внести элемент творчества, выразить свое отношение, понимание и свою субъективную интерпретацию текста. Во II–IV классах могут предлагаться разнообразные задания творческого характера в связи с прочитанным произведением (составление рассказа по аналогии с прочитанным, по заданному началу или концовке; составление творческого пересказа от имени одного из героев, с изменением лица рассказчика, с творческим дополнением сюжета; инсценировка эпизодов, отдельных фрагментов художественного произведения; «интервью» с понравившимся персонажем произведения; создание словесных и графических иллюстраций и др.).

В разделе ***«Внеклассное чтение»*** дана характеристика учебного материала, составляющего круг чтения учащихся, тематика чтения, изложены требования к оформлению обложки детской книги, видам издания. Определены виды самостоятельной читательской деятельности, формы индивидуальной и групповой работы с книгой во внеурочное время, перечень требований к основным знаниям и умениям работы с детской книгой.

Блок ***«Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся»*** устанавливает требования к уровню подготовки учащихся по литературному чтению во II–IV классах.

Программа ориентирует на взаимосвязь уроков литературного чтения с уроками русского языка. Речеведческие понятия «тема и основная мысль текста», «заголовок текста», «структура текста», «связь заголовка с темой и основной мыслью текста», «план текста» должны быть опорным знанием при анализе художественных произведений.

Природа искусства слова предполагает диалог с такими видами искусств, как живопись и музыка. Учитывая принадлежность к искусству учебных предметов «Литературное чтение», «Літаратурнае чытанне», «Изобразительное искусство» и «Музыка», программа ориентирует на осуществление *межпредметных связей* при формировании у учащихся таких представлений, как «жанр», «художественный образ», «замысел автора», «тема», «форма», «содержание», «ритм», «настроение», «автор».

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

(70 ч, из них 58 ч – чтение разделов учебника и обобщение знаний по разделам чтения, 9 ч – внеклассное чтение, 3 ч – обязательный контроль навыка чтения и сформированности читательских умений)

Круг чтения

Учебный материал для чтения и изучения:

произведения устного народного творчества русского народа и других народов: народные песни (веснянки, жнивные, колядные, масленичные, купальские), пословицы и поговорки, народные сказки (о животных, волшебные, бытовые);

стихотворные и прозаические произведения русских писателей-классиков XIX – начала XX в., вошедшие в круг детского чтения;

стихотворные и прозаические произведения русских детских писателей XX в., произведения современных детских писателей;

произведения зарубежных писателей-классиков для детей;

научно-художественная и научно-познавательная литература о природных явлениях, повадках животных, предметах и вещах;

приключенческая детская книга, справочная детская литература (книги-справочники, детские энциклопедии, словари).

Жанровое разнообразие: народные песни, пословицы и поговорки, народные сказки (о животных, волшебные, бытовые), литературные сказки, рассказы (художественные, научно-художественные, научно-познавательные), басни, стихотворения.

Основные разделы чтения. Рекомендуемый перечень произведений

Рекомендуемый перечень произведений состоит из двух списков: *для чтения и изучения в классе* и *для внеклассного чтения*. Список произведений для внеклассного чтения является расширенным и примерным. Он носит рекомендательный характер. Учитель может выбрать для внеклассного чтения те произведения и книги, которые имеются в книжном фонде библиотеки учреждения образования и районной библиотеки.

1. ЖИВОЕ НАРОДНОЕ СЛОВО

(12 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 2 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Произведения устного народного творчества: народные песни *(веснянки, жнивные, колядные, масленичные, купальские)*, пословицы и поговорки (3 ч).

Сказки разных народов:

Волшебные сказки (2 ч):

«Сестрица Алёнушка и братец Иванушка» (русская народная сказка).

«Благодарная змея» (польская народная сказка).

Бытовые сказки (2 ч):

«Не силой, а умом» (белорусская народная сказка).

«Два брата» (латышская народная сказка).

Сказки о животных (2 ч):

«Лиса и козёл», «Лиса и рак» (русские народные сказки).

«Неведомый рай» (шведская народная сказка).

Для внеклассного чтения

Сборники сказок:

«Русские народные сказки».

«Белорусские народные сказки».

«Сказки народов мира».

«Волшебные сказки народов мира».

«Волшебный сундучок. Сказки народов Европы».

2. СКАЗКА ЛОЖЬ, ДА В НЕЙ НАМЕК, ДОБРЫМ МОЛОДЦАМ УРОК

(12 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Литературные волшебные сказки (3 ч):

А.Пушкин. «Сказка о рыбаке и рыбке».

Братья Гримм. «Семь воронов».

Литературные бытовые сказки (2 ч):

Х.-К.Андерсен. «Пятеро из одного стручка».

Е.Пермяк. «Семьсот семьдесят семь мастеров».

Литературные сказки о животных (5 ч):

В.Сутеев. «Палочка-выручалочка».

Х.-К.Андерсен. «Гадкий утенок».

Р.Киплинг. «Рикки-Тикки-Тави».

Для внеклассного чтения

Литературные сказки (книга-произведение или авторский сборник):

*А.С.Пушкин. «*Сказки».

*Братья Гримм. «*Сказки».

*Х.-К.Андерсен. «*Сказки».

*Ш.Перро. «*Сказки».

Р.Киплинг. «Сказки джунглей».

С.Аксаков. «Аленький цветочек».

Д.Мамин-Сибиряк. Аленушкины сказки.

3. КРАСИВА ПТИЦА ПЕРОМ, А ЧЕЛОВЕК – ДЕЛАМИ И УМОМ

(19 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 3 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Легенды, рассказы, басни (стихотворные и прозаические) о качествах характера человека, о взаимоотношениях взрослых и детей, нравственных ценностях (доброжелательность, уважение, дружба, преданность, терпение, забота).

Что посеешь, то пожнешь (6 ч)

И.Панькин. «Легенда о матерях».

Л.Толстой. «Акула», «Мудрый старик».

Е.Пермяк. «Чужая калитка».

Д.Мамин-Сибиряк. «Дурной товарищ».

В.Осеева. «Волшебное слово».

Делу время – потехе час (6 ч)

Н.Носов. «Федина задача».

В.Драгунский. «Англичанин Павля».

А.Раскин. «Как папа выбирал профессию».

С.Вольф. «Век его не забуду».

В.Осеева. «Потерянный день».

И.Шкляревский. «День, прожитый не зря».

Когда в товарищах согласья нет... (3 ч)

И.Крылов. «Стрекоза и Муравей», «Чиж и Голубь», «Лебедь, Щука и Рак» (2 басни по выбору учителя).

Л.Толстой. «Стрекоза и муравьи», «Муравей и голубка», «Белка и волк» (2 басни по выбору учителя).

Для внеклассного чтения

Авторские сборники произведений:

Л.Толстой. Для детей. Рассказы. Басни. Сказки.

И.Крылов. Басни *(издания для детей младшего школьного возраста).*

В.Драгунский. «Денискины рассказы», «Двадцать лет под кроватью», «Зеленчатые леопарды».

В.Осеева. «Рассказы и сказки», «Сыновья», «Синие листья», «Волшебная иголочка».

Е.Пермяк. «Самое страшное», «Хитрый коврик», «Пичугин мост».

4. ПОЭЗИЯ – ГОСТЬЯ НЕБЕСНАЯ – ЛЕТИТ НАВСТРЕЧУ ТЕБЕ

(15 ч., из них 1 ч – обобщение по разделу, 2 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе

Стихотворения-размышления (3 ч)

С.Михалков. «Как бы жили мы без книг?».

А.Барто. «Игра в слова».

Ю.Яковлев. «Какого цвета земля?».

В.Орлов. «Колосок».

Б.Заходер. «Что красивей всего?».

Л.Куклин. «Подумайте, что было бы».

Стихотворения-портреты (3 ч)

С.Михалков. «Мечтатель».

В.Лясковский. «Если б я был агроном».

Э.Мошковская. «Обида».

В.Берестов. «Обида».

С.Михалков. «Сила воли».

А.Сметанин. «Я – хороший».

Юмористические стихотворения (2 ч)

Я.Грантс. «Раздача слонов».

Э.Успенский. «Память».

В.Орлов. «Жадный туман».
Б.Заходер. «Где поставить запятую?».
Стихотворения-описания (3 ч)
Н.Некрасов «Славная осень!..».
М.Геллер «Осень» («Дарит осень чудеса…»).
С.Есенин. «Поет зима – аукает…».
А.Пушкин. «Зимняя дорога».
А.К.Толстой. «Вот уж снег последний в поле тает…».
Ю.Мориц. «Идет весна по городу».
Поэтические миниатюры (1 ч)
Т.Белозеров. «Листопад», «Из холодной рощи…».
Г.Новицкая. «Осень», «Утро», «Радость».
Для внеклассного чтения
Авторские сборники стихотворений:
С.Михалков. «Мы с приятелем», «Фома», «Дядя Степа – ветеран» и др.
А.Барто. «Мы с Тамарой», «По дороге в класс», «У нас под крылом» и др.
В.Орлов. «Узелки», «Ученый кот», «Здравствуй, Родина моя».
С.Маршак. «Багаж», «Про все на свете», «Рассказ о неизвестном герое».
Сборники стихотворений о природе:
«Времена года». Стихотворения русских поэтов о природе (для младшего школьного возраста).
«Времена года». Стихи и рассказы о природе, загадки.
«Четыре времени года». Приметы, загадки, пословицы, стихотворения.

5. УДИВИТЕЛЬНОЕ РЯДОМ

(9 ч, из них 1 ч – обобщение по разделу, 1 ч – внеклассное чтение)

Для чтения и изучения в классе
Научно-художественная и научно-познавательная литература о повадках животных и птиц, о мире природы, справочный материал из энциклопедии о животных.
В.Суслов. «Кто сильнее?».
Э.Быстрицкая. «Как люди изобрели деньги».
Г.Снегирев. «Отважный пингвиненок».
Пингвины (из энциклопедии).
С.Сахарнов. «Как краб кита из беды выручил».
Кит (из энциклопедии).
Ю.Дмитриев. «Белый медведь».
Б.Житков. «Как слон спас хозяина от тигра».
Слон (из энциклопедии).
Ю.Дмитриев. «Птица и змея».
Вертишейка (из энциклопедии).
И.Соколов-Микитов. «Ночной разбойник».
Филин (из энциклопедии).
Для внеклассного чтения
Сборники произведений о природе, животных:
В.Бианки. «Лесная газета», «Сказки и рассказы о животных».
Ю.Дмитриев. «Лесные загадки».
Б.Житков. «Что бывало» *(рассказы о животных).*
Н.Сладков. «Лесной календарь», «Лесные сказки».
Г.Снегирев. «Про пингвинов», «Птицы наших лесов».
Г.Скребицкий. «Четыре художника», «В лесу и на речке».
С.Сахарнов. «Морские сказки».
И.Соколов-Микитов. «Год в лесу».
Е.Чарушин. «Большие и маленькие».

Э.Шим. «Рассказы и сказки о природе».

Детские энциклопедии.

Формирование навыка чтения и общеучебных умений

Становление способа чтения целыми словами и сочетаниями слов. Наращивание темпа чтения и приближение его к скорости разговорной речи учащегося.

Овладение следующими видами чтения на новом и более сложном, чем во II классе, учебном материале: чтение вслух, про себя (молча), изучающее чтение, выборочное чтение, чтение по ролям, выразительное чтение, просмотровое чтение.

Овладение средствами выразительного чтения:

интонирование предложений в соответствии со знаками препинания;

соблюдение пауз внутри и в конце предложения с опорой на знаки препинания (запятую, двоеточие, точку с запятой и тире), между абзацами;

выделение с помощью логического ударения слов, обозначающих перечисление предметов, действий, качеств, слов-сравнений, слов-обращений, важных по смыслу слов;

соблюдение тона и темпа чтения в зависимости от эмоционального настроения произведения, состояния героев;

определение с помощью учителя задачи выразительного чтения: что необходимо передать слушателям при чтении.

Развитие *общеучебных умений*:

выявлять в тексте незнакомые и непонятные слова, выражения; пользоваться контекстом, сносками и словарем для выяснения значений слов;

выделять ключевые (опорные) слова в тексте;

определять учебную задачу чтения: *что*, *с какой целью* должны прочитать;

планировать деятельность: называть в последовательности действия для решения учебной задачи (при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению, словесному рисованию, составлению плана);

оценивать свое и чужое чтение с позиций правильности и выразительности.

Виды деятельности: *слушание, чтение вслух, чтение про себя, изучающее чтение, просмотровое чтение детской периодики, выборочное чтение, выразительное чтение, чтение по ролям; чтение цепочкой по предложению, абзацу; комбинированное чтение (учитель – учащиеся); чтение скороговорок; поиск и чтение ключевых слов абзаца, смысловой части, текста; просмотровое чтение; выполнение артикуляционных и орфоэпических упражнений; определение учебной задачи чтения; установление последовательности действий при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению, словесному рисованию, составлению плана; поиск ошибок и сильных сторон в своем и чужом чтении; оценка чтения с позиций правильности и выразительности.*

Контрольная работа. (Проверка навыка чтения – 2 (1 – I полугодие, 1 – II полугодие).)

Формирование читательских умений

Читательские умения формируются на новом и более сложном, чем во II классе, литературном материале. Обучение организуется посредством включения учащихся в разные *виды деятельности*.

Учащиеся учатся:

прогнозировать эмоциональный характер, жанр и содержание произведений по иллюстрациям и заголовку;

выявлять слова и выражения, которые препятствуют пониманию прочитанного, определять их значение через контекст, сноски и с помощью словаря;

определять время и место событий, устанавливать смысловые связи между событиями: последовательные и причинные;

определять тему и главную мысль произведения, соотносить заглавие произведения с его темой и главной мыслью;

выделять действующих лиц, называть главного героя, определять его поступок и причину поступка;

наблюдать за эмоциональным состоянием героя и соотносить это состояние с поступком;

выделять в тексте предложения, которые описывают состояние, чувства действующих лиц, отношение к ним писателя (по метким словам, прямому высказыванию);

выявлять авторскую точку зрения и выражать свои суждения о поступках героев; давать свою оценку поступку, герою;

находить с помощью выборочного чтения описание внешности героя, картин природы;

представлять в своем воображении героя, картину природы и рассказывать об этом;

определять общее эмоциональное настроение поэтического произведения;

определять способ построения текста: от лица автора или героя;

наблюдать за построением эпического произведения, с помощью учителя определять его структурные части: начало, развитие действия, концовка;

самостоятельно и с помощью учителя составлять план текста, подробно и выборочно (с помощью учителя) пересказывать произведение по плану;

коллективно составлять творческий пересказ;

иллюстрировать содержание произведения рисунками (словесное и графическое рисование), придумывать подписи к ним;

инсценировать несложное сюжетное произведение (сказка, рассказ) либо отдельные его эпизоды;

находить в стихотворении рифму, примеры звукоподражания;

находить в произведении выразительные средства художественной речи (сравнение, олицетворение, эпитет, звукопись) и воссоздавать на этой основе словесные картины;

находить в произведении эмоционально-оценочные слова, определять их смысловую роль;

различать жанры произведений фольклора (песня, сказка, пословица);

различать жанры авторской литературы (литературная сказка, рассказ, стихотворение, басня);

различать виды сказок (волшебная, о животных, бытовая);

различать виды стихотворений (стихотворения-описания, стихотворения-портреты);

выявлять жанровые особенности сказки, рассказа, стихотворения, басни;

сопоставлять два вида текста: научно-познавательный и художественный, строить высказывания сравнительного характера;

формулировать с помощью учителя вопросы к научно-познавательному тексту.

Контрольная работа. (Проверка сформированности читательских умений – 1 (II полугодие).)

Литературоведческая пропедевтика

Литература как искусство слова.

Общее представление о жанре как о разновидности литературных произведений.

Общее представление о жанровых особенностях произведений устного народного творчества: народные песни (веснянки, жнивные, колядные, масленичные, купальские), пословицы, сказки.

Общее представление о жанровых особенностях произведений авторской литературы: литературная сказка, рассказ, стихотворение, басня.

Общее представление о видах сказки (волшебная, о животных, бытовая); о видах стихотворений (стихотворения-описания, стихотворения-портреты, стихотворения-размышления).

Общее представление о способах построения текста: от лица автора или героя.

Точка зрения автора и читателя (отношение автора и читателя к поступку, герою).

Портрет героя, характеристика героя (общее представление).

Настроения разных модальностей и оттенков: радостное, скорбное, героическое, таинственное, торжественное, сердитое, возмущенное, обиженное и др. (расширение представлений).

Общее представление об изобразительно-выразительных средствах художественной речи: сравнение, олицетворение, эпитет, звукопись, эмоционально-оценочные слова.

Общее представление о научно-познавательных произведениях.

Овладение и оперирование литературными терминами: *фольклор, устное народное творчество, литература, жанр, произведение, сказка, стихотворение, басня, рассказ, автор (писатель, поэт), заглавие (заголовок), эпизод, герой (персонаж), портрет, характеристика, выразительные средства художественной речи, звукопись, олицетворение, эпитет, сравнение, рифма, научно-познавательный текст.*

Виды деятельности: *наблюдение над текстом произведения (художественной формой, структурой текста, языком произведения, средствами художественной выразительности); мысленное представление образов художественного произведения (поэтических картин природы, героев, событий); аналитическая работа с текстом произведения (текстуальный анализ), составление высказываний сравнительного, оценочного характера, умозаключений; сравнение художественных произведений разных жанров, выделение жанровых признаков, поиск изобразительно-выразительных средств художественной речи.*

Литературно-творческая деятельность учащихся

Литературно-творческая деятельность осуществляется посредством включения учащихся в такие виды деятельности, как:

сочинение (по аналогии с произведениями фольклора) сказок, забавных историй с героями изученных произведений, стихов по опорным словам;

составление рассказа по аналогии с прочитанным, по заданному началу или концовке;

создание иллюстрации к литературному произведению с указанием цитаты из него;

придумывание названия произведения, подписей к иллюстрациям;

творческая интерпретация произведения: словесное рисование на основе представления в своем воображении поэтических картин, эпизодов текста, словесное описание героя произведения;

составление творческого пересказа от имени одного из героев, с изменением лица рассказчика, с творческим дополнением сюжета (с помощью учителя);

составление «партитуры» выразительного чтения стихотворения (разметка текста);

выразительное чтение по ролям диалогов литературных героев, рассказа повествовательного характера, сказки;

инсценировка эпизодов, отдельных фрагментов художественного произведения (с репликами и движениями, постановка «живых картин»);

«интервью» с понравившимся персонажем произведения;

конкурсное чтение заученных и собственных произведений.

ВНЕКЛАССНОЕ ЧТЕНИЕ
(основной этап)

Круг чтения

Художественные, научно-художественные и научно-познавательные произведения русских, белорусских и зарубежных авторов, детская справочная литература, детские журналы и газеты (по выбору учителя).

Типы детских книг для внеклассного чтения: книга-произведение; книга-сборник (авторский или тематический); книга-справочник; детская энциклопедия; школьный толковый словарь.

Тематика чтения определяется в соответствии с тематикой уроков литературного чтения, а также может расширяться: о ребятах-сверстниках и их делах, разных людях, дружбе и товариществе, из истории нашей Родины, науке и технике, писателях, природе, животных и растениях, приключениях и волшебстве; об источниках информации (научно-познавательные книги, энциклопедии, Интернет).

Жанры: сказки, рассказы, повести-сказки, стихотворения, научно-познавательные статьи.

Формирование самостоятельной читательской деятельности учащихся.

Формирование самостоятельной читательской деятельности осуществляется посредством включения учащихся в различные виды деятельности.

Учащиеся учатся:

выбирать книги на определенную тему, пользуясь видами библиотечно-библиографической помощи: книжной выставкой, рекомендательным списком, открытым доступом к книжным полкам (самостоятельно и с помощью библиотекаря);

ориентироваться в книгах одного автора или книгах разных авторов с учетом следующих показателей: фамилия автора, заглавие, иллюстрация на обложке и в книге, титульный лист, содержание, предисловие или введение, послесловие, аннотация (если они имеются);

воспроизводить содержание самостоятельно прочитанной книги, выражать оценочные суждения о поведении и поступках героев, определять личностное отношение к событиям, поступкам, героям;

работать с детской справочной литературой (книгой-справочником, детской энциклопедией, толковым словарем) в читальном зале библиотеки, дома;

рассматривать и читать детские журналы и газеты с помощью просмотрового чтения в читальном зале библиотеки.

Основные знания и умения

Учащиеся знакомятся с правилами работы в читальном зале библиотеки (школьной, районной).

Овладевают терминами *титульный лист, предисловие или введение, послесловие об авторе, оглавление, номер журнала, год издания журнала, экземпляр.*

Учащиеся учатся:

находить в библиотеке книги по заданной теме, пользуясь рекомендательными указателями, тематическими книжными выставками или открытым доступом к книжным полкам;

выбирать книгу в соответствии с поставленной целью;

самостоятельно знакомиться с книгой по ее внешним показателям (фамилия автора, заглавие, иллюстрации);

определять тему чтения и жанр;

пользоваться оглавлением;

определять тему творчества писателя по его книгам;

находить информацию о личности и творчестве писателя с помощью предисловий и послесловий к его книгам, справочной литературы, ЭСО;

составлять книжную выставку по теме, указанной учителем;

самостоятельно знакомиться с детским журналом и газетой с помощью просмотрового чтения;

пользоваться словарями, книгами-справочниками.

Индивидуальная и групповая работа с книгой во внеурочное время

Посещение библиотеки и ориентация в мире книг по тематической и авторской книжной выставке в пространстве библиотеки.

Работа в читальном зале со справочной литературой, детскими журналами и газетами.

Составление книжных выставок по теме, указанной учителем.

Работа в «мастерской по ремонту книг».

Подготовка и участие в литературных викторинах, утренниках и конкурсах.

СПИСОК ПРОИЗВЕДЕНИЙ ДЛЯ ЗАУЧИВАНИЯ НАИЗУСТЬ

Колядная песня (по выбору учащихся).

Купальская песня (по выбору учащихся).

И.Крылов. «Чиж и Голубь».

А.Барто. «Игра в слова» (отрывок по выбору учащихся).

Н.Некрасов. «Славная осень!..».

С.Есенин. «Поет зима – аукает...».

Т.Белозеров. Поэтическая миниатюра (по выбору учащихся).

Г.Новицкая. Поэтическая миниатюра (по выбору учащихся).

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Знать:

фамилии авторов, с творчеством которых знакомились неоднократно на уроках литературного чтения, и их произведения (название, имена героев, основное содержание);

произведения, рекомендованные для заучивания наизусть;

правила работы в читальном зале библиотеки (школьной, районной).

Иметь первоначальные представления:

о/об жанре как разновидности литературных произведений;

жанровых особенностях произведений фольклора: народной песни, сказки, пословицы;

жанровых особенностях произведений авторской литературы: литературной сказки, рассказа, басни, стихотворения;

видах народных песен (веснянки, жнивные, колядные, масленичные, купальские);

видах сказок (волшебная, о животных, бытовая);

видах стихотворений (стихотворения-описания, стихотворения-портреты);

способах построения произведения (от лица автора или героя);

изобразительно-выразительных средствах языка художественного произведения (сравнение, олицетворение, эпитет, звукопись, эмоционально-оценочные слова);

научно-познавательном тексте.

Уметь:

читать правильно, осознанно и выразительно вслух целыми словами тексты разных типов (художественный, научно-познавательный, учебный) в соответствии с орфоэпическими нормами и в темпе, который не препятствует пониманию прочитанного;

выразительно читать подготовленное художественное произведение или отрывок из него с соблюдением пауз на знаках препинания, интонации предложения в соответствии с эмоциональным настроением произведения, состоянием героя;

читать по ролям диалог героев произведения, отдельные эпизоды сюжетных произведений (сказка, рассказ);

оценивать свое и чужое чтение с позиций правильности и выразительности.

определять учебную задачу чтения: *что, с какой целью* должны прочитать;

планировать свою деятельность: называть в последовательности действия при подготовке к чтению по ролям, выразительному чтению, словесному рисованию;

прогнозировать до чтения содержание произведения по иллюстрациям и заголовку;

выявлять в тексте непонятные слова и выражения, определять их значение через контекст, сноски и с помощью словаря;

определять тему и главную мысль произведения (самостоятельно и с помощью учителя);

находить в тексте слова, которые указывают на эмоциональное настроение героя, его чувства, отношение автора к изображенным явлениям;

характеризовать героя на основании его поведения, переживаний и поступка, выражать свое отношение к нему;

выявлять авторскую точку зрения и выражать свои суждения о поступках героев; давать свою оценку поступку, герою;

создавать словесные иллюстрации по содержанию произведения (словесное описание по воображению героя произведения, словесное рисование по воображению поэтических картин, эпизодов текста);

работать с текстом: делить на смысловые части, составлять план, подробно и выборочно пересказывать художественное произведение по готовому плану;

работать в группе, создавая инсценировки несложных сюжетных произведений;

критически оценивать детские творческие работы в процессе обсуждения;

ориентироваться в литературных терминах и употреблять их к месту при ответе на вопрос: фольклор, устное народное творчество, жанр, произведение, басня, писатель, поэт, эпизод, герой (персонаж), портрет, характеристика, олицетворение, эпитет, сравнение, рифма, научно-познавательный текст, титульный лист, предисловие, оглавление, номер журнала, год издания журнала, экземпляр;

приводить примеры народных песен, пословиц, сказок (народных и литературных), стихов, рассказов, басен из круга изученных произведений;

различать художественный и научно-познавательный текст;

находить в библиотеке книги по заданной теме, пользуясь рекомендательными указателями, тематическими книжными выставками или открытым доступом к книжным полкам;

самостоятельно знакомиться с произведением и книгой до чтения;

пользоваться справочным аппаратом учебника.

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

самостоятельно выбирать и читать книги, детскую периодику;

пользоваться всеми видами библиотечно-библиографической помощи;

самостоятельно знакомиться с произведением и книгой до чтения;

ориентироваться в книгах по оглавлению;

высказывать оценочные суждения о прочитанном произведении (герое, событии), книге, просмотренном фильме, спектакле;

пользоваться толковым словарем;

принимать участие в литературных конкурсах.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Замежная мова (англійская, нямецкая, французская, іспанская, кітайская)»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ЗАМЕЖНАЯ МОВА
(АНГЛІЙСКАЯ, НЯМЕЦКАЯ, ФРАНЦУЗСКАЯ, ІСПАНСКАЯ, КІТАЙСКАЯ)

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

У сучасным свеце замежная мова разглядаецца як сродак фарміравання і выхавання маральна адказнай асобы, як сродак зносін, пазнання, асэнсавання і інтэрпрэтацыі фактаў іншай культуры. Галоўнае прызначэнне замежных моў – забяспечваць узаемадзеянне і

супрацоўніцтва народаў, выключаць магчымасці негатыўнага ўплыву на працэс нацыянальнай самаідэнтыфікацыі і культурнага самавызначэння асобы; павышаць гатоўнасць чалавека да асобаснай і прафесійнай самарэалізацыі праз выкарыстанне замежнай мовы нараўне з роднай мовай у якасці матэрыяльнай формы функцыянавання свайго мыслення. Валоданне замежнымі мовамі – важная перадумова адаптацыі чалавека ў жыцці ў глабалізаваным свеце.

Вучэбны прадмет «Замежная мова» прызначаны служыць фарміраванню полікультурнай асобы. Адпаведна, працэс навучання замежнай мове накіраваны на падрыхтоўку вучняў да розных форм адносін і зносін паміж індывідамі і групамі, якія належаць да розных культур.

Магчымасці вучэбнага прадмета «Замежная мова» ў падрыхтоўцы вучня да міжкультурнай камунікацыі надзвычай вялікія. Вучань далучаецца да духоўнага багацця іншых народаў; у яго фарміруецца вобраз свету, які адпавядае сацыяльным, палітычным і культурным рэаліям сучаснай рэчаіснасці; фарміруецца другасная кагнітыўная свядомасць, якая забяспечвае ўвесь комплекс іншамоўнай камунікатыўнай дзейнасці; адбываецца развіццё маўленчых працэсаў і маўленчых механізмаў, здольнасці перадаваць у ходзе іншамоўных зносін уласныя думкі і пачуцці; узнікаюць перадумовы для развіцця асобы вучня праз узбагачэнне эмацыянальна-пачуццёвай сферы асобы. Моўныя здольнасці фарміруюцца ў адзінстве параджэння маўлення і ўспрымання маўлення.

Мэты навучання замежнай мове

Генеральная мэта навучання замежнай мове заключаецца ў фарміраванні вучняў як суб’ектаў міжкультурнай камунікацыі праз авалоданне імі іншамоўнай камунікатыўнай кампетэнцыяй і развіццём у іх якасцей полікультурнай асобы, запатрабаваных сучасным інфармацыйным грамадствам ва ўмовах глабалізацыі. Генеральная мэта прадугледжвае пастаноўку і рэалізацыю адукацыйных, развіццёвых і выхаваўчых мэт у іх адзінстве.

Адукацыйныя мэты: моўнае і маўленчае развіццё асобы вучня шляхам забеспячэння практычнага валодання замежнай мовай як эфектыўным сродкам зносін у адзінстве яго кагнітыўнай, камунікатыўнай і экспрэсіўнай функцый; засваенне і актуалізацыя ведаў пра вывучаемую замежную мову; авалоданне навыкамі і ўменнямі іншамоўнай маўленчай дзейнасці (успрыманне і разуменне іншамоўнага маўлення на слых, гаварэнне, чытанне, пісьмо і пісьмовае маўленне).

Развіццёвыя мэты: забяспечваюць кагнітыўнае, камунікатыўнае, эмацыянальнае развіццё вучняў; авалоданне спосабамі фарміравання і фармулявання думкі на замежнай мове; развіццё лінгвістычнага кампанента гуманітарнага мыслення; узбагачэнне эмацыянальна-пачуццёвай сферы асобы.

Выхаваўчыя мэты: забеспячэнне ўзбагачэння духоўнага свету вучняў, выхавання ў іх культуры мыслення, пачуццяў, паводзін; развіцця гуманістычных каштоўнасных арыентацый, уменняў ажыццяўляць зносіны ў кантэксце дыялогу культур; фарміраванне псіхалагічнай гатоўнасці да міжмоўнай міжкультурнай камунікацыі; адаптацыі асобы да іншага сацыяльнага асяроддзя.

Задачы замежнай мовы як вучэбнага прадмета:

развіццё камунікатыўнай культуры вучняў, засваенне імі вуснага і пісьмовага маўлення на ўзроўні, які з’яўляецца дастатковым для адэкватнай трактоўкі інфармацыі, якая перадаецца і прымаецца;

кагнітыўнае развіццё вучняў, якое праяўляецца ў пераструктураванні асобных фрагментаў індывідуальнага вобраза карціны свету і ўспрыманні свету вывучаемай мовы праз штучна фарміруемы ў свядомасці лінгвадыдактычны канструкт, што дазваляе ўспрымаць даступны пазнанню свет у адпаведнасці з яго (гэтага свету) уласнымі сацыяльнымі, палітычнымі, культурнымі, моўнымі рэаліямі, а не праз проста пераклад на гэтую мову схем роднай, нацыянальнай карціны свету;

сацыякультурнае развіццё асобы, арыентаванае на ўспрыманне «іншага» ў яго непадобнасці праз пазнанне каштоўнасцей новай культуры ў дыялогу з роднай;

супастаўленне вывучаемай мовы з роднай і культуры гэтай мовы з нацыянальнай; фарміраванне ўменняў прадстаўляць сваю краіну і культуру ва ўмовах іншамоўных міжкультурных зносін;

развіццё каштоўнасных арыентацый вучняў, якое ажыццяўляецца праз фарміраванне гуманістычнай пазіцыі асобы шляхам стварэння ўмоў для ўзбагачэння адпаведнага канструктыўнага вопыту эмацыянальна-пачуццёвых адносін як важнейшага фактару ўзнікнення ў чалавека станоўчага ўспрымання «іншага», паважлівых адносін да яго, прызнанне разнастайнасці культур; з'яўленне ў вучняў імкнення да супрацоўніцтва і ўзаемадзеяння з іншымі народамі;

развіццё матывацыі да вывучэння замежнай мовы праз фарміраванне патрэбнасцей лепш і дакладней разумець навакольны свет і быць зразуметым ім; усведамленне важнасці валодання замежнай мовай для сацыялізацыі ў сучасным свеце;

развіццё самаадукацыйнага патэнцыялу вучняў, забеспячэнне іх гатоўнасці да самастойнай працы над мовай, у тым ліку неабходнымі тэхнікамі вучэбна-пазнавальнай працы, стратэгіямі самааналізу і саманазірання.

У якасці комплексных характарыстык, што выражаюць змест задач, разглядаюцца кампетэнцыі, таму што яны задаюць нормы і патрабаванні да валодання замежнай мовай, якія дазваляюць прасачыць ступень сумеснай рэалізацыі мэт і задач.

Міжкультурная кампетэнцыя – стратэгічная кампетэнцыя, валоданне якой заклікана забяспечыць асэнсаванне вучнямі іншай сацыякультуры, пазнанне імі сэнсавых арыенціраў іншага лінгвасоцыуму, уменне бачыць падабенства і адрозненне паміж культурамі і ўлічваць іх у працэсе іншамоўных зносін.

Камунікатыўная кампетэнцыя – валоданне сукупнасцю маўленчых, моўных, сацыякультурных норм вывучаемай мовы, а таксама кампенсаторнымі і вучэбна-пазнавальнымі ўменнямі, якія дазваляюць выпускніку ўстановы агульнай сярэдняй адукацыі рашаць маўленчыя, адукацыйныя, пазнавальныя і іншыя задачы, што стаяць перад ім. У састаў гэтай інтэграцыйнай кампетэнцыі ўваходзяць моўная, маўленчая, сацыякультурная, вучэбна-пазнавальная, кампенсанторная кампетэнцыі, якія разглядаюцца як субкампетэнцыі.

Маўленчая кампетэнцыя – сукупнасць навыкаў і ўменняў маўленчай дзейнасці (гаварэнне, успрыманне на слых, чытанне, пісьмо), веданне норм маўленчых паводзін; набыццё на гэтай аснове вопыту іх выкарыстання для пабудовы лагічнага і звязнага па форме і змесце выказвання, а таксама для тлумачэння сэнсу выказванняў іншых людзей.

Моўная кампетэнцыя – сукупнасць моўных ведаў аб правілах функцыянавання моўных сродкаў (фанетычных, арфаграфічных, лексічных і граматычных) у маўленні і навыкаў іх выкарыстання з камунікатыўнымі мэтамі.

Сацыякультурная кампетэнцыя – сукупнасць ведаў пра нацыянальна-культурную спецыфіку краін вывучаемай мовы, уменняў будаваць свае маўленчыя і немаўленчыя паводзіны ў адпаведнасці з гэтай спецыфікай, уменне прадстаўляць на гэтай аснове сваю краіну і яе культуру ва ўмовах іншамоўных міжкультурных зносін.

Кампенсаторная кампетэнцыя – сукупнасць уменняў выкарыстоўваць дадатковыя вербальныя сродкі і невербальныя спосабы для рашэння камунікатыўных задач ва ўмовах дэфіцыту існуючых моўных сродкаў.

Вучэбна-пазнавальная кампетэнцыя – сукупнасць агульных і сацыяльных вучэбных уменняў, неабходных для ажыццяўлення самастойнай дзейнасці па авалоданні замежнай мовай, вопыт іх выкарыстання.

Паслядоўнае і ўзаемазвязанае авалоданне пазначанымі ключавымі кампетэнцыямі забяспечвае фарміраванне ў вучняў адпаведных кампетэнтнасцей.

У сваёй сукупнасці мэты і задачы прадугледжваюць праектаванне і арганізацыю адукацыйнага працэсу на аснове патрабаванняў асобасна-арыентаванага, кампетэнтнаснага, камунікатыўнага, кагнітыўнага і сацыякультурнага падыходаў у іх адзінстве. Адсюль вынікае, што ў якасці важнейшых прынцыпаў ажыццяўлення адукацыйнага працэсу вызначаюцца наступныя:

забеспячэнне разумення культуры і ладу жыцця іншага народа і гатоўнасць «успрымаць іншага ў яго непадобнасці», усведамленне вучнямі прыналежнасці да роднай культуры;

адзінства рэалізацыі камунікатыўнай, культурна-прагматычнай і аксіялагічнай функцый вывучаемай мовы;

арыентацыя працэсу навучання на забеспячэнне дыялогу культур на аснове ўсебаковага ўліку ўзаемасувязей: мова – мысленне – культура;

забеспячэнне сацыялізацыі вучняў сродкамі замежнай мовы;

арганізацыя навучання замежнай мове як сродку іншамоўных зносін на аснове мадэліравання сітуацый міжкультурнай камунікацыі.

Выкладзеныя палажэнні вызначаюць патрабаванні да зместу адукацыі.

Агульныя патрабаванні да зместу адукацыі

Змест вучэбнага прадмета «Замежная мова» вызначаецца ў адзінстве прадметнага і эмацыянальна-каштоўнаснага кампанентаў.

Эмацыянальна-каштоўнасны кампанент зместу адукацыі ўключае сукупнасць адносін асобы да сусветнай моўнай і культурнай спадчыны, да працэсу авалодання ёй з мэтай асобаснага росту; забяспечвае набыццё вопыту іншамоўных зносін шляхам рэфлексіі, самапазнання, самавызначэння. Працэс авалодання замежнай мовай набывае для вучня асобасны сэнс.

Прадметны змест адукацыі ўключае наступныя кампаненты:

сферы зносін і прадметна-тэматычны змест маўлення;

віды маўленчай дзейнасці і моўны матэрыял;

сацыякультурныя веды: культуразнаўчыя, краіназнаўчыя і лінгвакраіназнаўчыя;

кампенсаторныя і вучэбна-пазнавальныя ўменні і навыкі самастойнай работы з іншамоўным матэрыялам.

Прадметны кампанент зместу забяспечвае валоданне замежнай мовай як сродкам міжкультурных зносін.

Адбор зместу вучэбнага матэрыялу, які патрэбна засвоіць, ажыццяўляецца на аснове наступных метадалагічных арыенціраў:

накіраванасць педагагічнага працэсу на падрыхтоўку да міжкультурных зносін;

усебаковы ўлік узаемасувязей: мова – мысленне – культура;

прад'яўленне каштоўнасцей пазнавальнай культуры ў дыялогу з роднай;

інтэграцыя моўнага, сацыякультурнага, аксіялагічнага кампанентаў зместу навучання;

аўтэнтычнасць і каштоўнасная значнасць іншамоўных матэрыялаў;

адпаведнасць вучэбнага матэрыялу сучасным гутарковым нормам вывучаемай мовы.

Структураванне вучэбнага матэрыялу ажыццяўляецца на аснове наступных патрабаванняў:

бесперапыннае канцэнтрычнае прад'яўленне і назапашванне ведаў;

паэтапнае фарміраванне навыкаў і ўменняў;

пераемнасць этапаў працэсу авалодання замежнай мовай;

пастаянная апора на моўны, маўленчы і асобасны суб'ектны вопыт вучняў;

спалучанасць у авалоданні маўленнем і сістэмай мовы;

стварэнне магчымасцей для фарміравання ўменняў самастойнай работы з іншамоўнымі інфармацыйнымі крыніцамі з самаадукацыйнай мэтай.

Спецыфіка зместу моўнай адукацыі прадугледжвае паслядоўны ўлік у адукацыйным працэсе наступных асноўных палажэнняў камунікатыўна арыентаванага навучання:

ажыццяўленне адукацыйнага працэсу ва ўмовах, набліжаных да рэальных зносін;

мадэляванне сітуацый зносін, якія стымулююць вучняў да вырашэння камунікатыўных задач у працэсе вывучэння замежнай мовы;

выкарыстанне камунікатыўна арыентаваных заданняў на аснове імітацыйных, гульнявых і свабодных зносін;

сітуатыўна абумоўленае авалоданне лексікай і граматыкай вывучаемай мовы;

актыўнае ўцягванне вучняў у працэс зносін у якасці маўленчых партнёраў;

стварэнне матывацыйнай гатоўнасці і патрэбнасці вучняў успрымаць і засвойваць вучэбны матэрыял ва ўмовах, набліжаных да рэальных зносін.

Сферы зносін і прадметна-тэматычны змест маўлення

Сацыяльна-бытавая сфера. Мая сям'я. Знешнасць. Прадукты харчавання. Мой пакой. Класны пакой. Жывёлы.

Вучэбна-працоўная сфера. Школьныя прылады.

Сацыяльна-пазнавальная сфера. Поры года.

Маўленчыя ўменні

Успрыманне і разуменне маўлення на слых – уменне разумець іншамоўнае маўленне ў працэсе непасрэдных зносін з субяседнікам, уменне разумець рознажанравыя тэксты з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест.

Гаварэнне – уменне ажыццяўляць дыялагічныя і маналагічныя зносіны ў адпаведнасці з мэтамі, задачамі і ўмовамі камунікацыі, з захаваннем норм маўленчага этыкету.

Чытанне – уменне чытаць і разумець рознажанравыя тэксты з рознай паўнатой і дакладнасцю пранікнення ў іх змест у залежнасці ад віду чытання і далейшага выкарыстання інфармацыі.

Пісьмо і пісьмовае маўленне – навыкі напісання літар алфавіта, слоў і сказаў з апорай на ўзор; уменне правільна пісаць сваё імя, прозвішча, дату.

Моўныя веды і навыкі

Веды пра сістэму вывучаемай мовы, правілы функцыянавання моўных сродкаў (фанетычных, лексічных, граматычных) у маўленні і навыкі іх выкарыстання з камунікатыўнымі мэтамі.

Сацыякультурныя веды і ўменні

Веданне сацыякультурнага кантэксту сваёй краіны і краін вывучаемай мовы, уменні наладжваць свае маўленчыя паводзіны ў адпаведнасці з іх спецыфікай, прадстаўляць сваю краіну і яе культуру ва ўмовах іншамоўных міжкультурных зносін.

Кампенсаторныя ўменні

Уменні выкарыстоўваць розныя вербальныя і невербальныя сродкі для кампенсацыі недахопаў у камунікацыі ва ўмовах дэфіцыту моўных сродкаў, недахопу маўленчага і сацыяльнага вопыту.

Вучэбна-пазнавальныя ўменні

Агульныя і спецыяльныя вучэбныя ўменні, неабходныя для ажыццяўлення самастойнай пазнавальнай дзейнасці па авалоданні іншамоўнымі зносінамі і культурай краін вывучаемай мовы.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

105 гадзін

Сфера зносін	Прадметна-тэматычны змест	Камунікатыўныя задачы
		На канец навучальнага года вучань павінен у м е ц ь
Сацыяльна-бытавая	Мая сям'я	Паздаровацца, развітацца, пазнаёміцца; паведаміць асабістую інфармацыю (імя, прозвішча, узрост, месцажыхарства); расказаць пра блізкіх сваякоў (імя, месцажыхарства); распытаць субяседніка пра членаў яго сям'і

	Знешнасць	Апісаць сваю знешнасць (асноўныя часткі цела, колер валасоў, колер вачэй, рост, узрост); апісаць знешнасць членаў сям'і; расказаць пра знешнасць сябра; пазнаць чалавека па апісанні знешнасці
	Прадукты харчавання	Назваць прадукты харчавання; расказаць пра свае смакавыя перавагі; распытаць пра смакавыя перавагі субяседніка; прапанаваць пачастунак; прыняць/адхіліць прапанову; падзякаваць
	Мой пакой. Класны пакой	Расказаць пра асноўныя прадметы мэблі ў пакоі, класе; распытаць пра асноўныя прадметы мэблі ў пакоі, класе; расказаць пра размяшчэнне прадметаў у пакоі, класе; апісаць сваё рабочае месца ў класе; папрасіць прабачэння за спазненне на ўрок; папрасіць дазволу ўвайсці і выйсці
	Жывёлы	Назваць і апісаць жывёл (афарбоўка, велічыня, харчаванне); расказаць, што жывёла ўмее рабіць; выказаць свае адносіны да жывёл
Вучэбна-працоўная	Школьныя прылады	Паведаміць пра наяўнасць/адсутнасць школьных прылад, іх месцазнаходжанне; назваць асноўныя віды дзейнасці на ўроку; ветліва папрасіць/прапанаваць школьныя прылады (ручку, аловак, кнігу і г. д.)
Сацыяльна-пазнавальная	Поры года	Назваць і апісаць поры года; расказаць пра любімую пару года; расказаць пра надвор'е сёння

ПАТРАБАВАННІ ДА ПРАКТЫЧНАГА ВАЛОДАННЯ ВІДАМІ МАЎЛЕНЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

Успрыманне і разуменне маўлення на слых

Вучні павінны разумець на слых указанні настаўніка, якія звязаны з вядзеннем урока; іншамоўныя тэксты маналагічнага і дыялагічнага характару, якія пабудаваны на вывучаным моўным матэрыяле, у прад'яўленні настаўніка і ў гуказапісе, у тэмпе, набліжаным да натуральнага, з візуальнай апорай.

Віды тэкстаў: казка, апавяданне, рыфмоўка, верш, песня.

Працягласць гучання тэксту – 0,5 мінуты.

Гаварэнне

Дыялагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець запытваць і паведамляць інфармацыю асабістага характару з захаваннем элементарных норм маўленчага этыкету.

Віды дыялогу: этыкетны дыялог, дыялог-распытванне.

Колькасць рэплік на кожнага субяседніка – 3.

Маналагічнае маўленне

Вучні павінны ўмець:

паведамляць інфармацыю ў межах вывучанага моўнага матэрыялу;

апісваць прадметы.

Віды маналагічнага выказвання: паведамленне, апісанне.

Аб'ём выказвання – не менш за 4 фразы.

Чытанне

Вучні павінны:

ведаць літары алфавіта і асноўныя гука-літарныя адпаведнасці;

умець чытаць услых і самі сабе кароткія тэксты маналагічнага і дыялагічнага характару, якія пабудаваны на вывучаным моўным матэрыяле.

Віды тэкстаў: казка, апавяданне, рыфмоўка, верш.

Аб'ём тэксту – прыкладна 750 друкаваных знакаў з прабеламі.

Пісьмо і пісьмовае маўленне

Вучні павінны ўмець:
пісаць усе літары алфавіта;
пісаць словы і сказы з апорай на ўзор;
правільна пісаць сваё імя, прозвішча, дату;
апісваць свой пакой, класны пакой, любімую жывёліну, пару года і інш.

МОЎНЫ МАТЭРЫЯЛ

АНГЛІЙСКАЯ МОВА

Фанетыка

Гукі англійскай мовы, працягласць і кароткасць галосных гукаў. Адсутнасць аглушэння звонкіх зычных. Рэдукцыя гукаў у ненаціскных складах. Інтанацыя формул маўленчага этыкету.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 200 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 50 лексічных адзінак.

Словаўтварэнне: суфікс лічэбнікаў *-teen*.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Назоўнік: утварэнне множнага ліку назоўнікаў з дапамогай *-s, -es*.

Артыкль: формы неазначальнага артыкля *a/an*, азначальны артыкль *the.*

Прыметнік: месца прыметніка ў сказе.

Лічэбнік: колькасныя лічэбнікі 1–20.

Займеннік: асабовыя і прыналежныя займеннікі.

Дзеяслоў: сцвярджальная і адмоўная формы дзеясловаў *to be, to have* ў *Present Simple*. Загадны лад.

Мадальны дзеяслоў *can* для выказвання дазволу, магчымасці, здольнасці выконваць дзеянні.

Прыназоўнік: прыназоўнікі месца *in, on, under*.

Злучнік: and.

Сінтаксіс

Простыя апавядальныя і пытальныя сказы з дзеясловамі *to be, to have* ў *Present Simple*. Сказы з аднароднымі членамі. Безасабовыя сказы з фармальным дзейнікам *it (It's warm. It's spring)*.

НЯМЕЦКАЯ МОВА

Фанетыка

Гукі нямецкай мовы, іх літарная адпаведнасць; працягласць і кароткасць галосных, палаталізацыя і прыдыханне. Аглушэнне зычных у канцы склада, слова. Цвёрды прыступ. Націск у словах. Інтанацыя простага апавядальнага сказа. Інтанацыя пытальных сказаў.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 200 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 50 лексічных адзінак.

Словаўтварэнне: словаскладанне: назоўнік + назоўнік, лічэбнік + лічэбнік.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

М а р ф а л о г і я

Назоўнік: род назоўнікаў (біялагічны род). Назоўнік у назоўным і вінавальным склонах.

Артыкль азначальны артыкль *(der, die, das)*; ужыванне азначальнага артыкля перад назвамі пор года і месяцамі.

Неазначальны артыкль *(ein, eine)*; ужыванне неазначальнага артыкля ў структуры «дзеяслоў *sein* + назоўнік».

Лічэбнік: колькасныя лічэбнікі 1–20; 10–100 (лічэнне дзясяткамі).

Займеннік: асабовыя займеннікі ў назоўным склоне. Прыналежныя займеннікі *mein, dein, sein, ihr, unser* у назоўным склоне.

Дзеяслоў: паўназначныя дзеясловы; дзеяслоў *sein* у цяперашнім часе *(Präsens Aktiv)*.

Мадальны дзеяслоў *können* для выказвання здольнасці, мадальны дзеяслоў *wollen* для выказвання пажадання.

С і н т а к с і с

Просты апавядальны сказ: прамы і адваротны парадак слоў. Парадак слоў у сказе з мадальным дзеясловам і інфінітывам. Безасабовыя сказы *(Es ist kalt. Es regnet. Es ist Winter)*.

Пытальныя сказы з пытальным словам і без пытальнага слова.

Ужыванне адмоўя *nicht* у простых сказах.

ФРАНЦУЗСКАЯ МОВА

Фанетыка

Адрозненне на слых і дакладнае вымаўленне ўсіх гукаў французскай мовы. Націск у асобным слове і рытмічнай групе. Асноўныя выпадкі счаплення і звязвання. Інтанацыя апавядальнага (сцвярджальнага і адмоўнага), пытальнага (з пытальным словам і пытальным зваротам *est-ce que*) і пабуджальнага сказаў.

Інтанацыя формул маўленчага этыкету.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 200 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 50 лексічных адзінак.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

М а р ф а л о г і я

Назоўнік: род і лік назоўнікаў.

Артыкль: азначальны і неазначальны, частковы (з назвамі прадуктаў харчавання).

Прыметнік: род і лік прыметнікаў, прыналежныя прыметнікі *(mon/ma, mes, ton/ta, tes, son/sa, ses)*. Пытальныя прыметнікі *quel(s), quelle(s)*.

Займеннік: асабовыя займеннікі ў ролі дзейніка (акрамя *on*). Пытальныя займеннікі *qui, qu'est-ce que*; націскныя займеннікі *moi, toi.*

Лічэбнік: колькасныя лічэбнікі ад 1 да 20.

Дзеяслоў: цяперашні час *le présent* дзеясловаў *avoir, êktre.* Дзеясловы ў загадным ладзе.

Прыслоўе: пытальныя прыслоўі *comment, quand, combien, où.*

Прыназоўнік: прыназоўнікі *à, de, avec, sur, sous, dans.*

Злучнік: et.

С і н т а к с і с

Парадак слоў у апавядальным і пабуджальным сказах. Канструкцыя *c'est ... / ce sont ...* . Безасабовыя звароты *il y a, il fait*. Парадак слоў у пытальным сказе, пабудаваным з дапамогай інтанацыі, пытальнага звароту *est-ce que*.

Адмоўная форма апавядальнага сказа.

ІСПАНСКАЯ МОВА

Фанетыка

Гукі іспанскай мовы. Пастаноўка націску ў слове. Адсутнасць змякчэння цвёрдых зычных перад *e, i*. Інтанацыя сцвярджальных, адмоўных, апавядальных сказаў. Інтанацыя пытальных сказаў з пытальным словам і без пытальнага слова.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 200 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 50 лексічных адзінак.

Словаўтварэнне: суфікс *-ito(a).*

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

М а р ф а л о г і я

Назоўнік: род і лік назоўнікаў.

Артыкль: неазначальны артыкль мужчынскага і жаночага роду, нулявы артыкль, зліянне артыкля з прыназоўнікам *del, al.*

Прыметнік: звычайная ступень параўнання; род і лік прыметнікаў; дапасаванне прыметнікаў да назоўнікаў.

Займеннік: асабовыя займеннікі ў ролі дзейніка; прыналежныя займеннікі (кароткая форма); пытальныя займеннікі *¿qué?, ¿quién?, ¿quiénes?, ¿cuánto(s)?, ¿cuánta(s)?.*

Лічэбнік: колькасныя лічэбнікі 1–50.

Прыслоўе: mucho, poco, muy, bien, mal; пытальныя прыслоўі *¿dónde?, ¿cómo?.*

Дзеяслоў: спражэнне правільных дзеясловаў і няправільных *(estar, ser, ir, tener, saber, poder, querer)* у *Presente de Indicativo*. Дзеяслоўныя канструкцыі *saber + Infinitivo, poden + Infinitivo, querer + Infininivo.* Дзеяслоў *gustar (me gusta, te gusta…).*

Безасабовая канструкцыя *hay* + назоўнік.

Прыназоўнік: de, con, sin, para, en; прыназоўнікі і прыназоўнікавыя звароты месца *en, entre, sobre, bajo / debajo de, delante de, detrás de, cerca de, lejos de.*

Злучнік: y.

С і н т а к с і с

Безасабовыя сказы тыпу: *Nieva. Llueve. Hacefrío (calor). Hacemal (buen) tiempo.*

КІТАЙСКАЯ МОВА

ПАТРАБАВАННІ ДА ПРАКТЫЧНАГА ВАЛОДАННЯ ВІДАМІ МАЎЛЕНЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ

Успрыманне і разуменне маўлення на слых

Вучні павінны р а з у м е ц ь на слых указанні настаўніка, якія звязаны з вядзеннем урока, іншамоўныя тэксты маналагічнага і дыялагічнага характару, якія пабудаваны на вывучаным моўным матэрыяле, у прад'яўленні настаўніка і ў гуказапісе, у тэмпе, набліжаным да натуральнага, з візуальнай апорай.

Віды тэкстаў: апавяданне, рыфмоўка, скорагаворка, верш, песня.

Працягласць гучання тэксту – 0,5 мінуты.

Гаварэнне

Дыялагічнае маўленне

Вучні павінны ў м е ц ь запытваць і паведамляць інфармацыю асабістага характару з захаваннем норм маўленчага этыкету.

Віды дыялогу: этыкетны дыялог, дыялог-распытванне.

Колькасць рэплік на кожнага субяседніка – 3.

Маналагічнае маўленне

Вучні павінны ў м е ц ь:

паведамляць інфармацыю ў межах вывучанага моўнага матэрыялу;

апісваць прадметы.

Віды маналагічнага выказвання: паведамленне, апісанне.

Аб'ём выказвання – не менш за 4 фразы.

Чытанне

Вучні павінны:

ведаць знакі транскрыпцыі;

умець суадносіць іерогліф з транскрыпцыйным знакам і малюнкам, які абазначае канкрэтныя прадметы і дзеянні;

чытаць услых і самі сабе кароткія тэксты маналагічнага і дыялагічнага характару (4–5 сказаў), пабудаваныя на вывучаным моўным матэрыяле, напісаныя з дапамогай транскрыпцыйных знакаў.

Віды тэкстаў: апавяданне, рыфмоўка, загадка, скорагаворка, верш, песня.

Пісьмо і пісьмовае маўленне

Вучні павінны ўмець:

пісаць усе транскрыпцыйныя знакі, выкарыстоўваючы паўдрукаваны шрыфт;

пісаць словы і сказы ў транскрыпцыі з апорай на ўзор;

пісаць прасцейшыя элементы іерогліфа (рыскі) і іерогліфы па ўзоры (20 адзінак);

пісаць рыскі ў правільным парадку.

МОЎНЫ МАТЭРЫЯЛ

Фанетыка

Гукі і тоны кітайскай мовы.

Лексіка

Прадуктыўны мінімум: 200 лексічных адзінак.

Рэцэптыўны мінімум: 50 лексічных адзінак.

Граматыка

Граматычны матэрыял для прадуктыўнага засваення

Марфалогія

Назоўнік: адзіночны і множны лік.

Лічыльнае слова: 个, 只, 本, 岁, 块, 支, 把.

Займеннік: асабовыя займеннікі 我, 你, 他, 她, 我们, 你们, 他们; указальны займеннік 这.

Лічэбнік: колькасныя лічэбнікі 1–20.

Дзеяслоў: маўленчыя структуры з найбольш частотнымі дзеясловамі; загадны лад.

Паслялог: паслялогі месца 里面, 上面, 下面, 前面, 后面.

Сінтаксіс

Злучальны злучнік 和.

Пытальная часціца 吗.

Простыя апавядальныя сказы з дзеясловамі 是，有.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Вучні павінны валодаць **сацыякультурнымі ведамі і ўменнямі**:

ведаць на памяць асобныя рыфмаваныя творы дзіцячага фальклору краіны вывучаемай мовы, даступныя па змесце і форме;

умець удзельнічаць у элементарным этыкетным дыялогу (знаёмства, прывітанне, развітанне, падзяка, прабачэнне);

умець сцісла расказаць пра сябе, сваіх блізкіх сваякоў і распытаць пра гэта замежнага равесніка;

умець напісаць сваё імя і прозвішча на вывучаемай мове.

Вучні павінны валодаць **кампенсаторнымі ўменнямі** ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці:

успрыманне і разуменне маўлення на слых

прагназаваць змест аўдыятэксту па загалоўку;

абапірацца на сродкі зрокавай нагляднасці (малюнкі, фотаздымкі);

чытанне

прагназаваць змест тэксту па загалоўку;

абапірацца на сродкі зрокавай нагляднасці (малюнкі, фотаздымкі);

гаварэнне

удакладняць змест выказвання з дапамогай мімікі і жэстаў;

пісьмо і пісьмовае маўленне

выкарыстоўваць узор (літары, словы, сказы) у якасці апоры.

Вучні павінны валодаць **вучэбна-пазнавальнымі ўменнямі**:

дзейнічаць па аналогіі (па ўзоры) пры рашэнні камунікатыўных задач.

Вучні павінны выкарыстоўваць набыты **моўны, маўленчы і сацыякультурны вопыт**:

для псіхалагічнай адаптацыі да новай мовы і культуры;

выкарыстання вывучаемай мовы як сродку зносін.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Матэматыка»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

МАТЭМАТЫКА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Навучанне матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі накіравана на фарміраванне першапачатковых уяўленняў пра матэматыку як навуку, якая вывучае колькасныя адносіны і прасторавыя формы навакольнага свету. Вучэбны прадмет «Матэматыка» садзейнічае развіццю наглядна-вобразнага і слоўналагічнага мыслення, закладвае асновы для фарміравання ў вучняў алгарытмічнай культуры, пазнавальнай самастойнасці, паказвае магчымасці прымянення матэматычных ведаў у паўсядзённым жыцці.

Мэта навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі – фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў, неабходных для працягу навучання матэматыцы і іншым вучэбным прадметам на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі; набыццё першапачатковага вопыту рашэння вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач; фарміраванне пазнавальных працэсаў і мысліцельных аперацый вучняў.

Задачы навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі:

сфарміраваць уяўленне пра натуральны лік і лік «нуль» на аснове вывучэння ўтварэння, паслядоўнасці, чытання, запісу лікаў, іх разраднага саставу, параўнання лікаў і выканання над імі арыфметычных дзеянняў, вымярэння велічынь і рашэння тэкставых задач;

навучыць распазнаваць, будаваць і даследаваць геаметрычныя фігуры, параўноўваць аднародныя велічыні, вызначаць лікавыя значэнні велічынь з дапамогай вымярэнняў і вылічэнняў;

пазнаёміць са спосабамі прадстаўлення інфармацыі з дапамогай рысункаў, схем, чарцяжоў, дыяграм, тэкстаў, табліц, матэматычнай сімволікі; сфарміраваць пачатковыя ўменні па пабудове мадэлей рэальных сітуацый з колькаснымі данымі;

стварыць умовы для авалодання асновамі лагічнага і алгарытмічнага мыслення, развіцця прасторавага ўяўлення, матэматычнага маўлення;

забяспечыць набыццё пачатковага вопыту прымянення матэматычных ведаў для рашэння вучэбна-пазнавальных і вучэбна-практычных задач;

садзейнічаць развіццю цікавасці да матэматыкі, да даследавання матэматычнай сутнасці аб'ектаў навакольнага свету.

Метадычныя прынцыпы адбору зместу навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі

Прынцып вядучай ролі арыфметычнага матэрыялу. У адпаведнасці з дадзеным прынцыпам асноўнае месца ў змесце вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі адводзіцца фарміраванню паняцця цэлага неадмоўнага ліку.

Прынцып канцэнтрызму ў вывучэнні арыфметычнага матэрыялу. Згодна з гэтым прынцыпам арыфметычны матэрыял на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі структуруецца па канцэнтрах: спачатку вывучаюцца адназначныя лікі, потым – двухзначныя, далей – трохзначныя і мнагазначныя лікі да мільёна. Вылучэнне канцэнтраў звязана з асаблівасцямі дзесятковай сістэмы злічэння. У кожным канцэнтры вучні знаёмяцца са спосабамі ўтварэння, чытання і запісу лікаў, паслядоўнасцю лікаў, вучацца параўноўваць лікі і выконваць над імі арыфметычныя дзеянні.

Прынцып узаемасувязі змястоўных ліній вучэбнага прадмета «Матэматыка»: арыфметычнага матэрыялу, велічынь, геаметрычнага матэрыялу, элементаў алгебры. У адпаведнасці з гэтым прынцыпам змястоўныя лініі вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі ўзаемазвязаны і дапаўняюць адна адну. Вучэбны матэрыял, які вывучаецца ў межах адной лініі, садзейнічае лепшаму засваенню матэрыялу другой лініі (перавод з адных адзінак вымярэння велічынь у іншыя садзейнічае замацаванню ведаў пра разрадны састаў лікаў; рашэнне ўраўненняў заснавана на разуменні сувязі паміж кампанентамі і вынікамі арыфметычных дзеянняў; вылічэнне перыметра прамавугольніка звязана з веданнем уласцівасцей арыфметычных дзеянняў і інш.). На кожным уроку комплексна рашаюцца задачы па фарміраванні ўяўленняў пра лік, велічыню, геаметрычныя фігуры і элементы алгебры.

Прынцып інтэграцыі вучэбнай матэматычнай тэорыі і практыкі рашэння тэкставых задач з прыкладным зместам. Адпаведна гэтаму прынцыпу асаблівая роля ў вучэбным прадмеце «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі адводзіцца тэкставым задачам, на прыкладзе якіх вучні знаёмяцца з магчымасцямі прымянення матэматычнай тэорыі для рашэння практычных праблем.

Прынцып спалучэння гульнёвай і вучэбна-пазнавальнай дзейнасці пры навучанні матэматыцы. На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вялікае значэнне надаецца выкарыстанню ў навучанні дыдактычных гульняў. У гэты перыяд адбываецца змена вядучага віду дзейнасці (пераход ад гульнёвай да вучэбна-пазнавальнай). Дыдактычная гульня інтэгруецца ў вучэбна-пазнавальную дзейнасць, з аднаго боку, ствараючы магчымасць для вывучэння вучэбнага матэрыялу на даступным для вучняў узроўні, з другога боку, стымулюючы развіццё інтарэсу да матэматыкі.

Прынцып навучання матэматыцы на аснове дзейнасці мадэліравання. У адпаведнасці з гэтым прынцыпам навучанне матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі накіравана не толькі на засваенне даступнай для вучняў матэматычнай тэорыі, але і на фарміраванне ў іх пачатковых уяўленняў пра метады пабудовы матэматычных мадэлей. Уменне ўяўляць істотныя характарыстыкі вывучаемых аб'ектаў з дапамогай мадэлей розных відаў садзейнічае ўсвядомленаму фарміраванню матэматычных паняццяў і спосабаў дзейнасці, аказвае станоўчы ўплыў на развіццё пазнавальнай самастойнасці вучняў.

Характарыстыка зместу навучання матэматыцы на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі

У змесце вучэбнага прадмета «Матэматыка» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вылучаюцца наступныя *асноўныя* лініі:

арыфметычны матэрыял;

велічыні і іх вымярэнне;

геаметрычны матэрыял;

алгебраічны матэрыял.

З дапамогай простых і састаўных *тэкставых задач* вучні ўдакладняюць і абагульняюць веды і ўменні, атрыманыя пры вывучэнні арыфметычнага і геаметрычнага матэрыялу, асноўных велічынь і элементаў алгебры. Тэкставыя задачы даюць магчымасць прымяняць матэматычную тэорыю для рашэння практычных праблем. У працэсе рашэння задач развіваюцца маўленне, увага, уяўленне і мысленне. Змест тэкставых задач забяспечвае пашырэнне кругагляду вучняў, дазваляе рэалізаваць выхаваўчую функцыю навучання.

Вядучая роля ў навучанні матэматыцы адводзіцца арыфметычнаму матэрыялу, які вывучаецца канцэнтрычна: адназначныя лікі, двухзначныя лікі да 20, лікі ад 21 да 100, трохзначныя лікі, мнагазначныя лікі ад 1000 да 1 000 000. Пераход да новага канцэнтра суправаджаецца не толькі пашырэннем мноства вывучаных лікаў, але і сістэматызацыяй ведаў, увядзеннем новых паняццяў і спосабаў дзеянняў у дзейнасць вучняў. Лінія велічынь, геаметрычны і алгебраічны матэрыял з'яўляюцца спадарожнымі для лініі лікаў і арыфметычных дзеянняў. Знаёмства з велічынямі, вывучэнне элементаў геаметрыі і алгебры размеркавана па адпаведных канцэнтрах.

Арыфметычны матэрыял

Натуральныя лікі і нуль, арыфметычныя дзеянні над імі.

У вучняў фарміруюцца ўяўленні пра натуральны лік як вынік лічэння і вымярэння велічынь; утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс лікаў, іх разрадны састаў; параўнанне лікаў, арыфметычныя дзеянні над імі (складанне, адніманне, множанне, дзяленне); уласцівасці арыфметычных дзеянняў (перамяшчальная ўласцівасць складання і множання, спалучальная ўласцівасць складання і множання, размеркавальная ўласцівасць множання), а таксама заснаваныя на гэтых уяўленнях вылічальныя ўменні і навыкі.

Долі. На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вучні знаёмяцца з паняццем долі як адной з роўных частак цэлага (прадмета, геаметрычнай фігуры, велічыні), вучацца параўноўваць долі на практычнай аснове, рашаць тэкставыя задачы на знаходжанне долі ліку і ліку па яго долі.

Велічыні і іх вымярэнне

У цеснай сувязі з арыфметычным матэрыялам раскрываецца паняцце велічыні. Важным з практычнага пункта гледжання з'яўляецца навучанне вымярэнню велічынь. Вучні атрымліваюць уяўленне пра тое, што лік з'яўляецца вынікам вымярэння велічыні.

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вучні знаёмяцца з такімі велічынямі, як даўжыня, плошча, маса, час, і з адзінкамі іх вымярэння. Вызначэнне значэнняў гэтых велічынь заснавана на выкарыстанні вымяральных інструментаў і вылічэнняў. Пры рашэнні тэкставых задач вучні таксама знаёмяцца з прапарцыянальнымі велічынямі, лікавыя значэнні якіх вызначаюцца з дапамогай вылічэнняў (скорасць, час, адлегласць; цана, колькасць, кошт; ураджайнасць, плошча, ураджай і інш.).

Геаметрычны матэрыял

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вучні знаёмяцца з геаметрычнымі фігурамі (пункт, прамая, адрэзак, ломаная, прамень, вугал, многавугольнік, прамавугольнік,

квадрат, акружнасць, круг і інш.); вучацца знаходзіць даўжыні адрэзка і ломанай, перыметр многавугольніка, плошчу геаметрычнай фігуры з дапамогай палеткі; вылічваць плошчу прамавугольніка па даўжынях яго старон; будаваць геаметрычныя фігуры. Вучні выконваюць заданні з геаметрычным зместам, накіраваныя на фарміраванне прасторавых уяўленняў. Знаёмства з геаметрычнымі целамі (куб, прызма, піраміда, цыліндр, конус, шар) на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі ажыццяўляецца на прапедэўтычным узроўні.

Алгебраічны матэрыял

На I ступені агульнай сярэдняй адукацыі вучні знаёмяцца з алгебраічнымі паняццямі (лікавы выраз, роўнасць, няроўнасць, зменная, выраз са зменнай, ураўненне); вучацца чытаць і запісваць выразы, знаходзіць іх значэнні на аснове правіл парадку выканання дзеянняў; адрозніваць правільныя і няправільныя роўнасці і няроўнасці; абазначаць зменную літарамі лацінскага алфавіта, знаходзіць значэнне выразу пры зададзеным значэнні зменнай; рашаць ураўненні на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікамі арыфметычных дзеянняў.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА
(140 гадзін)

Паўтарэнне вывучанага ў II класе (12 гадзін)

Двухзначныя лікі да 100: утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс. Разрадны састаў двухзначных лікаў. Прадстаўленне двухзначных лікаў у выглядзе сумы разрадных складаемых. Параўнанне лікаў у межах 100.

Вуснае складанне і адніманне лікаў у межах 100. Пісьмовае складанне і адніманне лікаў у межах 100.

Знаходжанне невядомых кампанентаў пры складанні. Праверка складання. Знаходжанне невядомых кампанентаў пры адніманні. Праверка аднімання. Парадак выканання дзеянняў у выразах з дужкамі і без дужак.

Сэнс дзеянняў множання і дзялення. Назвы кампанентаў і вынікаў дзеянняў множання і дзялення. Перамяшчальная ўласцівасць множання. Узаемасувязь кампанентаў і выніку дзеяння множання. Таблічнае множанне і дзяленне з лікам 2. Таблічнае множанне і дзяленне з лікам 3.

Рашэнне простых і састаўных тэкставых задач вывучаных відаў.

Прамень. Вугал. Віды вуглоў (прамы, тупы, востры). Прамавугольнік. Квадрат. Перыметр многавугольніка.

Адзінкі даўжыні, суадносіны паміж імі (метр, дэцыметр, сантыметр). Адзінкі часу, суадносіны паміж імі (гадзіна, мінута).

Множанне і дзяленне (65 гадзін)

Таблічнае множанне і дзяленне. Узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння дзялення. Множанне 1 на лік, множанне ліку на 1. Множанне 0 на лік, множанне ліку на 0. Дзяленне ліку на 1, дзяленне ліку на лік, роўны дзялімаму. Дзяленне 0 на лік. Немагчымасць дзялення на 0. Множанне 10 на лік, множанне ліку на 10. Дзяленне ліку на 10, дзяленне з дзеллю 10.

Размеркавальная ўласцівасць множання. Множанне двухзначнага ліку на адназначны лік. Дзяленне сумы на лік. Дзяленне двухзначнага ліку на адназначны лік. Дзяленне двухзначнага ліку на двухзначны лік. Праверка множання спосабам знаходжання аднаго з множнікаў. Праверка дзялення спосабам знаходжання дзялімага. Праверка дзялення спосабам знаходжання дзельніка. Дзяленне з астачай. Праверка дзялення з астачай.

Парадак выканання дзеянняў у выразах без дужак і з дужкамі, якія ўтрымліваюць дзеянні адной ступені і розных ступеней.

Простыя задачы на павелічэнне (памяншэнне) ліку ў некалькі разоў у прамой і ўскоснай форме. Простыя задачы на кратнае параўнанне.

Атрыманне долі, параўнанне долей на практычнай аснове. Задачы на знаходжанне долі ліку і ліку па яго долі.

Задачы на знаходжанне чацвёртага прапарцыянальнага.

Рашэнне задач у 2–3 дзеянні на складанне, адніманне, множанне і дзяленне.

Зменная. Выразы са зменнай. Знаходжанне значэння выразу пры зададзеным значэнні зменнай.

Ураўненне. Рашэнне ўраўненняў спосабам падбору і на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікам арыфметычнага дзеяння.

Віды трохвугольнікаў: прамавугольны, тупавугольны, востравугольны.

Абазначэнне геаметрычных фігур літарамі лацінскага алфавіта.

Пабудова прамавугольніка (квадрата) з зададзенымі даўжынямі старон.

Вылічэнне перыметра прамавугольніка (квадрата).

Плошча. Параўнанне плошчаў геаметрычных фігур. Адзінка плошчы – *квадратны сантыметр.* Палетка. Вымярэнне плошчы геаметрычных фігур з дапамогай палеткі.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па раздзеле «Множанне і дзяленне»

Ведаць:

табліцу множання адназначных лікаў і адпаведныя выпадкі дзялення;

узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння дзялення;

размеркавальную ўласцівасць множання;

правіла дзялення сумы на лік;

прыёмы вуснага множання і дзялення лікаў на адназначны лік, вуснага дзялення двухзначнага ліку на двухзначны лік;

спосаб выканання дзялення з астачай;

спосабы праверкі вынікаў выканання арыфметычных дзеянняў множання і дзялення;

правілы парадку выканання дзеянняў у лікавых выразах з дужкамі і без дужак, якія ўтрымліваюць дзеянні адной ступені і розных ступеней;

спосабы атрымання долі і параўнання долей на практычнай аснове;

спосабы рашэння ўраўненняў: падбор значэння зменнай, вызначэнне значэння зменнай на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікамі арыфметычных дзеянняў;

віды трохвугольнікаў: прамавугольны, тупавугольны, востравугольны;

спосаб вылічэння перыметра прамавугольніка і квадрата;

спосаб знаходжання плошчы геаметрычнай фігуры з дапамогай палеткі.

Умець:

выконваць вуснае множанне і дзяленне лікаў на адназначны лік у межах 100;

выконваць і правяраць дзяленне з астачай;

выконваць множанне лікаў на лікі 0, 1 і на 10;

выконваць вуснае дзяленне лікаў на двухзначны лік у межах 100;

правяраць вынікі выканання арыфметычных дзеянняў множання і дзялення;

чытаць і запісваць лікавыя выразы ў 2–3 дзеянні з дужкамі і без дужак;

прымяняць правілы парадку выканання дзеянняў у лікавых выразах у 2–3 дзеянні з дужкамі і без дужак і знаходзіць іх значэнні;

адрозніваць лікавы выраз, роўнасць, няроўнасць, ураўненне;

знаходзіць значэнне выразу са зменнай пры зададзеным значэнні зменнай;

рашаць ураўненні спосабам падбору і на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікамі дзеянняў;

рашаць простыя задачы на павелічэнне і памяншэнне ліку ў некалькі разоў у прамой і ўскоснай форме;

рашаць задачы на кратнае параўнанне;

рашаць задачы на знаходжанне чацвёртага прапарцыянальнага;

рашаць задачы ў 2–3 дзеянні;

рашаць задачы на знаходжанне долі ліку і ліку па яго долі;

абазначаць і называць геаметрычныя фігуры з дапамогай літар лацінскага алфавіта;

будаваць прамавугольнік (квадрат) з указанымі даўжынямі старон;

вылічваць перыметр прамавугольніка (квадрата);

параўноўваць плошчы геаметрычных фігур;

знаходзіць плошчу геаметрычнай фігуры з дапамогай палеткі;

выражаць лікавыя значэнні велічынь у розных адзінках вымярэння;

выконваць параўнанне, складанне і адніманне, множанне і дзяленне лікавых значэнняў велічынь;

карыстацца вывучанай матэматычнай тэрміналогіяй.

Трохзначныя лікі (56 гадзін)

Сотня як лічэбная адзінка. Разрады соцень, дзясяткаў і адзінак. Утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс трохзначных лікаў. Разрадны састаў трохзначных лікаў. Прадстаўленне трохзначных лікаў у выглядзе сумы разрадных складаемых. Параўнанне лікаў у межах 1000.

Складанне і адніманне, якое грунтуецца на веданні паслядоўнасці трохзначных лікаў і іх разраднага саставу. Складанне і адніманне, множанне і дзяленне, якое грунтуецца на таблічных і пазатаблічных вылічэннях у межах 100.

Пісьмовае складанне і адніманне трохзначных лікаў.

Пісьмовае множанне і дзяленне трохзначных лікаў на адназначны лік.

Рашэнне задач у 2–3 дзеянні на складанне, адніманне, множанне і дзяленне.

Простыя і састаўныя задачы на вызначэнне цаны, колькасці, кошту.

Простыя і састаўныя задачы на вызначэнне скорасці, часу, адлегласці. Задачы на рух у супрацьлеглых напрамках (знаходжанне адлегласці). Задачы на сустрэчны рух (знаходжанне адлегласці).

Адзінка даўжыні – *кіламетр*. Суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі даўжыні (кіламетр, метр, дэцыметр, сантыметр).

Адзінкі масы: *тона, цэнтнер, грам*. Суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі масы (тона, цэнтнер, кілаграм, грам).

Адзінкі часу: *суткі, секунда*. Суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі часу (суткі, гадзіна, мінута, секунда). Рашэнне простых задач на вылічэнне часу заканчэння, пачатку і працягласці падзеі (з дакладнасцю да гадзіны). Поўнач. Поўдзень.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў па раздзеле «Трохзначныя лікі»

Ведаць:

утварэнне, паслядоўнасць лікаў ад 0 да 1000;

разрадны састаў трохзначных лікаў;

прыёмы вуснага і пісьмовага складання і аднімання лікаў у межах 1000;

прыёмы вуснага і пісьмовага множання і дзялення лікаў у межах 1000;

адзінку даўжыні – *кіламетр*, суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі даўжыні (кіламетр, метр, дэцыметр, сантыметр);

адзінкі масы: *тона, цэнтнер, грам*; суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі масы (тона, цэнтнер, кілаграм, грам);

адзінкі часу: *суткі, секунда*; суадносіны паміж вывучанымі адзінкакмі часу (суткі, гадзіна, мінута, секунда).

Умець:

чытаць, запісваць і параўноўваць лікі ў межах 1000;

складаць і аднімаць лікі ў межах 1000;

выконваць вуснае множанне і дзяленне лікаў у межах 1000 у выпадках, заснаваных на вылічэннях у межах 100;

выконваць пісьмовае множанне і дзяленне трохзначных лікаў на адназначны лік;

рашаць састаўныя задачы ў 2–3 дзеянні;

рашаць простыя і састаўныя задачы на вызначэнне цаны, колькасці, кошту;

рашаць простыя і састаўныя задачы на вызначэнне скорасці, часу, адлегласці;

рашаць простыя задачы на вызначэнне часу заканчэння, пачатку і працягласці падзеі (з дакладнасцю да гадзіны);

выражаць лікавыя значэнні велічынь у розных адзінках вымярэння;

выконваць параўнанне, складанне і адніманне, множанне і дзяленне лікавых значэнняў велічынь;

карыстацца вывучанай матэматычнай тэрміналогіяй.

Паўтарэнне вывучанага ў III класе (7 гадзін)

Трохзначныя лікі: утварэнне, паслядоўнасць, чытанне, запіс. Разрадны састаў трохзначных лікаў. Прадстаўленне трохзначных лікаў у выглядзе сумы разрадных складаемых. Параўнанне лікаў у межах 1000.

Таблічнае множанне і дзяленне. Множанне і дзяленне двухзначнага ліку на адназначны, дзяленне двухзначнага ліку на двухзначны. Множанне 1 на лік, множанне ліку на 1. Множанне 0 на лік, множанне ліку на 0. Дзяленне ліку на 1, дзяленне ліку на лік, роўны дзялімаму. Дзяленне 0 на лік. Немагчымасць дзялення на 0. Множанне 10 на лік, множанне ліку на 10. Дзяленне ліку на 10, дзяленне з дзеллю 10. Дзяленне з астачай.

Вуснае і пісьмовае складанне і адніманне лікаў у межах 1000.

Вуснае і пісьмовае складанне і адніманне лікаў у межах 1000.

Вуснае множанне і дзяленне лікаў у межах 1000.

Пісьмовае множанне і дзяленне трохзначных лікаў на адназначны лік.

Знаходжанне значэння выразу са зменнай пры зададзеных значэннях зменнай.

Рашэнне ўраўненняў на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікам арыфметычнага дзеяння.

Рашэнне задач на знаходжанне долі ліку і ліку па яго долі.

Рашэнне простых задач на павелічэнне і памяншэнне ліку ў некалькі разоў у прамой і ўскоснай форме; на кратнае параўнанне.

Рашэнне задач на знаходжанне чацвёртага прапарцыянальнага.

Рашэнне простых і састаўных задач на вызначэнне цаны, колькасці, кошту.

Рашэнне простых і састаўных задач на вызначэнне скорасці, часу, адлегласці; на рух у супрацьлеглых напрамках і на сустрэчны рух (знаходжанне адлегласці).

Рашэнне простых задач на вылічэнне часу заканчэння, пачатку і працягласці падзей (з дакладнасцю да гадзіны).

Пабудова прамавугольніка (квадрата) з указанымі старанамі.

Вымярэнне плошчы геаметрычнай фігуры з дапамогай палеткі.

Суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі даўжыні, масы, часу.

Пры вывучэнні матэматыкі ў III класе вучні авалодваюць наступнымі **відамі вучэбна-пазнавальнай дзейнасці**:

аналізаваць вучэбнае заданне (выдзяляць умову і патрабаванне);

вылучаць істотнае і неістотнае ў тэксце вучэбнага задання;

знаходзіць патрэбную інфармацыю ў вучэбных дапаможніках;

разумець і супастаўляць інфармацыю, прадстаўленую ў выглядзе тэксту, рысунка, схемы, лікавага і літарнага выразу або роўнасці;

выкарыстоўваць для рашэння задач кароткія запісы, схематычныя рысункі і чарцяжы;

супастаўляць розныя спосабы рашэння задачы;

рашаць задачы рознымі спосабамі (у тым выпадку, калі яны дапускаюць розныя спосабы рашэння);

разумець інфармацыю, прадстаўленую ў таблічнай форме;

запаўняць/дапаўняць табліцы данымі, якіх не хапае;

выяўляць і выкарыстоўваць заканамернасці;

знаходзіць аналогіі і прымяняць іх пры выкананні заданняў;

праводзіць параўнанне і класіфікацыю аб'ектаў;

выконваць дзеянні па алгарытме;

будаваць разважанне ў працэсе рашэння задач, выканання заданняў;

выкарыстоўваць чарцёжныя інструменты (лінейку, вугольнік) для пабудовы і вымярэння.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ III КЛАСА

Ведаць:

паслядоўнасць лікаў ад 0 да 1000;

разрадны састаў трохзначных лікаў;

размеркавальную ўласцівасць множання;

правіла дзялення сумы на лік;

прыёмы вуснага і пісьмовага складання і аднімання лікаў у межах 1000;

узаемасувязь паміж кампанентамі і вынікам дзеяння дзялення;

табліцу множання адназначных лікаў і адпаведныя выпадкі дзялення;

спосаб выканання дзялення з астачай;

спосабы праверкі вынікаў выканання арыфметычных дзеянняў множання і дзялення;

прыёмы вуснага і пісьмовага множання і дзялення лікаў у межах 1000;

правілы парадку выканання дзеянняў у лікавых выразах з дужкамі і без дужак, якія ўтрымліваюць дзеянні адной ступені і розных ступеней;

спосабы атрымання долі і параўнання долей на практычнай аснове;

спосабы рашэння ўраўненняў: падбор значэння зменнай, вызначэнне значэння зменнай на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікамі арыфметычных дзеянняў;

віды трохвугольнікаў: прамавугольны, тупавугольны, востравугольны;

спосаб вылічэння перыметра прамавугольніка і квадрата;

спосаб знаходжання плошчы геаметрычнай фігуры з дапамогай палеткі;

адзінку даўжыні – *кіламетр*; суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі даўжыні (кіламетр, метр, дэцыметр, сантыметр);

адзінкі масы: *тона, цэнтнер, грам*; суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі масы (тона, цэнтнер, кілаграм, грам);

адзінку плошчы – *квадратны сантыметр*;

адзінкі часу: *суткі, секунда*; суадносіны паміж вывучанымі адзінкамі часу (суткі, гадзіна, мінута, секунда).

Умець:

чытаць, запісваць і параўноўваць лікі ў межах 1000;

складаць і аднімаць лікі ў межах 1000;

выконваць вуснае множанне і дзяленне лікаў у межах 100, вуснае множанне і дзяленне лікаў у межах 1000 у выпадках, заснаваных на вылічэннях у межах 100;

выконваць множанне лікаў на лік 0, 1 і 10;

выконваць і правяраць дзяленне з астачай;

выконваць пісьмовае множанне і дзяленне трохзначных лікаў на адназначны лік;

правяраць вынікі выканання арыфметычных дзеянняў множання і дзялення;

чытаць і запісваць лікавыя выразы ў 2–3 дзеянні з дужкамі і без дужак;

прымяняць правілы парадку выканання дзеянняў у лікавых выразах у 2–3 дзеянні з дужкамі і без дужак і знаходзіць іх значэнні;

адрозніваць лікавы выраз, роўнасць, няроўнасць, ураўненне;

знаходзіць значэнне выразу са зменнай пры зададзеным значэнні зменнай;

рашаць ураўненні спосабам падбору на аснове ўзаемасувязі паміж кампанентамі і вынікамі дзеянняў;

рашаць простыя задачы на павелічэнне і памяншэнне ліку ў некалькі разоў у прамой і ўскоснай форме;

рашаць задачы на кратнае параўнанне;

рашаць задачы на знаходжанне долі ліку і ліку па яго долі;

рашаць састаўныя задачы ў 2–3 дзеянні;

рашаць задачы на знаходжанне чацвёртага прапарцыянальнага;

рашаць простыя і састаўныя задачы на вызначэнне цаны, колькасці, кошту;

рашаць простыя і састаўныя задачы на вызначэнне скорасці, часу, адлегласці;

распазнаваць і называць вывучаныя геаметрычныя фігуры;

абазначаць і называць геаметрычныя фігуры з дапамогай літар лацінскага алфавіта;

будаваць прамавугольнік (квадрат) з указанымі даўжынямі старон;

вылічваць перыметр прамавугольніка (квадрата);

параўноўваць плошчы геаметрычных фігур;

знаходзіць плошчу геаметрычнай фігуры з дапамогай палеткі;

вызначаць час па цыферблатным гадзінніку;

рашаць простыя задачы на вылічэнне часу заканчэння, пачатку і працягласці падзеі (з дакладнасцю да гадзіны);

выражаць лікавыя значэнні велічынь у розных адзінках вымярэння;

выконваць параўнанне, складанне і адніманне, множанне і дзяленне лікавых значэнняў велічынь;

карыстацца вывучанай матэматычнай тэрміналогіяй.

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

для аналізу тэксту, рысунка, схемы, табліцы з мэтай атрымання новай інфармацыі;

мадэлявання жыццёвай сітуацыі з дапамогай розных знакава-сімвалічных сродкаў;

рашэння практычных задач, звязаных з вылічэннямі;

ацэнкі даўжыні, масы, плошчы прадметаў на аснове пачуццёвага ўспрымання і спосабаў вымярэння;

вызначэння часу па цыферблатным гадзінніку;

ацэнкі часавых прамежкаў (пачатак, канец, працягласць);

атрымання долей і знаходжання долей аб’ектаў;

пабудовы і вымярэння геаметрычных аб’ектаў.

Кантрольныя работы:

кантрольная пісьмовая работа – 4 (2 – I паўгоддзе, 2 – II паўгоддзе);

праверка навыку вуснага лічэння – 2 (1 – I паўгоддзе, 1–II паўгоддзе).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце «Чалавек і свет» для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі з беларускай мовай навучання і выхавання

ЧАЛАВЕК І СВЕТ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Праграма вызначае мэту, задачы, структуру і змест вучэбнага прадмета «Чалавек і свет» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі. Інтэграваны характар вучэбнага прадмета

абумоўлены ўзроставымі псіхалагічнымі асаблівасцямі вучняў, накіраванасцю на фарміраванне асноў светапогляду. Інтэграцыя звестак з прыродазнаўчанавуковых і сацыяльна-гуманітарных дысцыплін (біялогіі, геаграфіі, фізікі, гісторыі, грамадазнаўства, этыкі, медыцыны) садзейнічае фарміраванню ў вучняў цэласнай карціны свету ва ўзаемасувязі прыроды, грамадства, чалавека.

Асноўным аб'ектам пазнання вучняў на ўроках «Чалавек і свет» выступае прырода, што дазваляе паспяхова вырашаць задачы фарміравання экалагічнай культуры, закладвае падмурак для працягу вывучэння шэрагу вучэбных прадметаў на II ступені агульнай сярэдняй адукацыі.

Мэта вучэбнага прадмета «Чалавек і свет» – фарміраванне асноў навуковага светапогляду, экалагічнай і духоўна-маральнай культуры, ведаў аб прыродзе, грамадстве і чалавеку, неабходных для рознабаковага ўзаемадзеяння з навакольным светам.

Дасягненне пазначанай мэты прадугледжвае вырашэнне наступных **задач**:

фарміраванне паняццяў пра аб'екты прыроды і з'явы, іх разнастайнасць, адзінства прыроднага і сацыяльнага, месца чалавека ў прыродзе і грамадстве;

авалоданне элементарнымі метадамі пазнання прыроды (распазнаванне, назіранне, эксперымент);

развіццё эмацыянальна-каштоўнасных адносін да прыроды, пазнавальнага інтарэсу да вывучэння аб'ектаў жывой і нежывой прыроды;

фарміраванне вопыту прыродаахоўнай дзейнасці, выкананне экалагічна абумоўленых норм паводзін;

асваенне ведаў пра арганізм чалавека, кампаненты здаровага ладу жыцця і спосабы яго рэалізацыі;

пашырэнне ведаў пра нормы і правілы культураадпаведных паводзін у навакольным сацыяльным асяроддзі, вопыту маральных адносін да людзей;

выхаванне патрыятызму, нацыянальнай самасвядомасці, асноў грамадзянскай культуры;

фарміраванне вопыту пазнавальнай і творчай дзейнасці, развіццё прадметных і агульнавучэбных уменняў, адукацыйных кампетэнцый.

Змест вучэбнага прадмета комплексна прадстаўлены трыма ўзаемазвязанымі адукацыйнымі кампанентамі: **«Прырода і чалавек»** (галоўны кампанент), **«Чалавек і яго здароўе»**, **«Чалавек і грамадства»**. Змястоўны блок **«Мая Радзіма – Беларусь»** з'яўляецца састаўной часткай кампанента «Чалавек і грамадства» і вывучаецца ў IV класе на беларускай мове.

У аснову адукацыйнага кампанента «Прырода і чалавек» пакладзена *канцэпцыя экалагічнай адукацыі асобы*, што прадугледжвае фарміраванне ў вучняў асноў экалагічнай культуры, засваенне сістэмы першапачатковых экалагічных ведаў і ўменняў, прымяненне іх у канкрэтных жыццёвых сітуацыях, выхаванне беражлівых адносін да прыроды, фарміраванне вопыту практычнай прыродаахоўнай дзейнасці.

Вывучэнне кампанента «Прырода і чалавек» у *I класе* пабудавана па прынцыпе сезоннасці, таму што даступныя вучням непасрэдныя назіранні за зменамі ў нежывой і жывой прыродзе даюць наглядны матэрыял для засваення ўзаемазалежнасці з'яў у прыродзе ў розныя поры года. Абагульненне назіранняў за сезоннымі зменамі ў прыродзе, назапашаных эмпірычным шляхам, дазваляе падвесці вучняў да разумення прычын змены сезонаў у залежнасці ад нераўнамернасці асвятлення нашай планеты Сонцам. Вучні засвойваюць канкрэтныя веды пра змяненні ў нежывой і жывой прыродзе, вучацца тлумачыць сувязі, якія існуюць паміж асобнымі элементамі нежывой і жывой прыроды, упэўніваюцца ў тым, што ў прыродзе ўсё ўзаемазвязана.

У працэсе вывучэння кампанента «Чалавек і яго здароўе» пашыраюцца і паглыбляюцца веды пра спосабы захавання і ўмацавання здароўя, фарміруюцца адпаведныя ўменні і навыкі.

Вывучэнне адукацыйнага кампанента «Чалавек і грамадства» дае магчымасць фарміравання ў вучняў уяўленняў пра краіну, у якой яны жывуць, свой горад (вёску); усведамлення неабходнасці праявіць увагу і клопат да членаў сям'і; выконваць правілы бяспечных паводзін у паўсядзённым жыцці.

У *II класе* адукацыйны кампанент «Прырода і чалавек» уключае раздзелы: «Нежывая прырода і чалавек» і «Жывая прырода і чалавек».

Асноўная мэтавая ўстаноўка вывучэння раздзела «Нежывая прырода і чалавек» – паглыбленне ўяўленняў вучняў пра ваду, паветра, глебу. Прадметам вывучэння з'яўляюцца ўласцівасці важнейшых аб'ектаў нежывой прыроды, іх значэнне для чалавека і меры па іх ахове. Пры вывучэнні ўласцівасцей вады, паветра, глебы ствараюцца ўмовы для фарміравання ў вучняў навыкаў даследчай дзейнасці, развіцця ўменняў доследным шляхам вызначаць уласцівасці аб'ектаў, параўноўваць і аналізаваць аб'екты навакольнага свету, фіксаваць вынікі назіранняў, рабіць вывады.

Мэта вывучэння раздзела «Жывая прырода і чалавек» – садзейнічаць фарміраванню ў вучняў гуманных, экалагічна абгрунтаваных і ўсвядомленых адносін да ўсяго жывога.

У аснову адбору раздзела пакладзены краязнаўчы прынцып, які забяспечвае раскрыццё сутнасці вывучаемых паняццяў праз факты навакольнай рэчаіснасці. Краязнаўчы матэрыял выступае як крыніца тэарэтычных ведаў, сродак пазнання і аб'ект рашэння пазнавальных задач.

Пры вывучэнні дадзенага раздзела вучні знаёмяцца з групамі раслін і жывёл, устанаўліваюць сувязі, якія існуюць паміж раслінамі і жывёламі, рознымі групамі жывёл, паміж чалавекам і жывой прыродай.

Пры вывучэнні раздзела прадугледжваецца фарміраванне ў вучняў уменняў даведвацца і апісваць (вусна) прадстаўнікоў раслiннага і жывёльнага свету, устанаўліваць і тлумачыць сувязі ў жывой і нежывой прыродзе, прагназаваць вынікі іх парушэння чалавекам. Засваенне зместу раздзела важнае ў аспекце набыцця вучнямі экалагічна абумоўленага практычнага вопыту ўзаемадзеяння з прыродай (догляд раслін і жывёл бліжэйшага наваколля); выхаванне эстэтычных пачуццяў – здзіўлення, захаплення прыгажосцю прыроды.

Атрыманыя звесткі пра ўласцівасці вады, паветра, аб'екты жывой прыроды з'яўляюцца асновай для вывучэння кампанента «Чалавек і яго здароўе» і выкарыстоўваюцца для далейшага пашырэння ведаў пра здаровы лад жыцця.

Асноўнай мэтай вывучэння кампанента «Чалавек і грамадства» з'яўляецца фарміраванне пазітыўных эмацыянальна-каштоўнасных адносін вучняў да іншых людзей, засваенне ведаў аб правах і абавязках, правілах паводзін у грамадскіх месцах. Пры вывучэнні тэм «Сям'я» і «Эканоміка сям'і» ў вучняў фарміруюцца элементарныя эканамічныя ўяўленні (гаспадарка сям'і, бюджэт, грошы і г. д.), якія ў далейшым становяцца асновай эканамічнай граматнасці, выхавання якасцей беражлівасці, гаспадарлівасці, руплівасці.

У *III класе* вывучэнне адукацыйнага кампанента «Прырода і чалавек» пачынаецца з раздзела «Планета, на якой мы жывём», пры вывучэнні якога вучні атрымліваюць агульнае ўяўленне пра планету Зямля. У вучняў фарміруюцца ўяўленні пра глобус як мадэль Зямлі, адбываецца знаёмства з фізічнай картай паўшар'яў. Пры вывучэнні раздзела «Арыентаванне на мясцовасці» вучні атрымліваюць веды пра гарызонт, стораны гарызонту, знаёмяцца з практычнымі спосабамі арыентавання.

Змест раздзела «Мой родны край» дазваляе на краязнаўчым матэрыяле больш глыбока раскрыць узаемасувязі ў прыродзе, сфарміраваць уяўленні пра форму зямной паверхні на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь, пра карысныя выкапні, іх уласцівасці.

Засваенне ведаў пра нежывую прыроду стварае аснову для вывучэння раслiннага і жывёльнага свету ў тэме «Прыродныя згуртаванні роднага краю».

Змястоўнымі элементамі вывучэння гэтай тэмы з'яўляюцца найбольш распаўсюджаныя прыродныя згуртаванні нашай краіны: лес, вадаём, балота, луг. Вучні даведаюцца пра іх своеасаблівасць, значэнне ў прыродзе, ролю ў жыццядзейнасці чалавека.

На аснове ведаў пра разнастайнасць раслін і жывёл Беларусі фарміруюцца ўменні распазнаваць іх па характэрных прыкметах, тлумачыць асаблівасці прыстасавання жывых арганізмаў да навакольнага асяроддзя. У сістэме ведаў аб прыродзе асабліва важным з'яўляецца асваенне вучнямі правіл прыродаахоўных паводзін, узбагачэнне вопыту

экалагічна абгрунтаваных паводзін у прыродзе, развіццё эмацыянальна-каштоўнасных адносін да прыроды.

Вывучэнне раздзела «Разнастайнасць раслін і жывёл на Зямлі» накіравана на паглыбленне ўяўленняў пра ўзаемасувязі нежывой і жывой прыроды, сістэматызацыю і пашырэнне ведаў пра асноўныя групы прадстаўнікоў раслiннага і жывёльнага свету.

У адукацыйным кампаненце «Чалавек і яго здароўе» даецца агульнае ўяўленне пра ўнутраныя органы чалавека, іх функцыі, будову. Асаблівая ўвага надаецца пытанням асабістай гігіены, мерапрыемствам, якія павінны выконваць вучні для захавання і ўмацавання свайго здароўя. Фарміруецца ўяўленне вучняў пра тое, што правільнае харчаванне з'яўляецца адным з галоўных фактараў захавання здароўя чалавека.

Вывучэнне тэм «Апора цела і рух», «Органы пачуццяў чалавека. Вока – орган зроку», «Органы слыху, нюху, дотыку, смаку» накіравана на фарміраванне ў вучняў спагадлівых і добразычлівых адносін да іншых людзей, выхаванне цярпімасці і міласэрнасці да інвалідаў, людзей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

Засваенне зместу вучэбнай праграмы «Чалавек і свет» арганізуецца праз урокі-гульні, урокі-падарожжы, урокі-даследаванні і іншыя з выкарыстаннем форм, метадаў і прыёмаў, якія забяспечваюць самастойнае набыццё вучнямі ведаў і актыўнае асваенне спосабаў пазнання навакольнага свету, захаванне і падтрымку працаздольнасці вучняў, зняцце фізічнага і псіхічнага напружання.

Сістэма ключавых кампетэнцый на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі фарміруецца шляхам засваення адпаведных кампанентаў зместу адукацыі з дапамогай універсальных вучэбных дзеянняў. Пры гэтым асаблівасці прадмета «Чалавек і свет» дазваляюць зрабіць вывад пра пераважную ролю пазнавальных вучэбных дзеянняў, да якіх адносяцца: навыкі ажыццяўлення мысліцельных аперацый (параўнання, класіфікацыі, аналізу, сінтэзу, абагульнення і інш.), навыкі работы з інфармацыяй (пошуку, пераўтварэння, падачы, перапрацоўкі, скарачэння і разгортвання; навыкі сэнсавага чытання і інш.), навыкі мадэлявання, у тым ліку з дапамогай знакава-сімвалічных сродкаў.

Пры арганізацыі вучэбнай дзейнасці неабходны перанос акцэнту з прыярытэту зместу адукацыі («Ведаю, што...») на прыярытэт асваення спосабаў дзеянняў («Ведаю, як...»). Вынікам навучання павінны стаць практыка-арыентаваныя прадметныя веды, здольнасць вучняў рашаць праблемы, паспяхова дзейнічаць у жыццёвых сітуацыях на аснове сфарміраваных кампетэнцый. Такі падыход канкрэтызаваны ў змесце вучэбнага прадмета пад назвай «Вопыт практычнай дзейнасці».

Віды вучэбнай дзейнасці вучняў вызначаюцца ў залежнасці ад крыніцы атрымання інфармацыі – на вуснай аснове (аповеду настаўніка, тэксту вучэбнага дапаможніка, кнігі для чытання, вучэбна-пазнавальнай літаратуры), на аснове ўспрымання ў працэсе назірання за аб'ектамі і з'явамі прыроды і дэманстрацыйнымі доследамі.

Асаблівая ўвага надаецца фарміраванню ўменняў вучняў працаваць з інфармацыяй, пры гэтым не толькі з тэкставай, але і з такімі крыніцамі інфармацыі, як умоўныя абазначэнні, ілюстрацыя, табліца, схема, карта, прыродны матэрыял, раздатачны матэрыял і інш. Таксама ў працэсе навучання могуць быць выкарыстаны электронныя адукацыйныя рэсурсы, аўдыя- і відэаматэрыялы.

Пазнавальныя вучэбныя дзеянні ажыццяўляюцца праз лагічныя аперацыі вылучэння прыкмет аб'ектаў і з'яў, упарадкавання, параўнання і класіфікацыі на аснове істотных прыкмет, устанаўлення аналогіі, прычынна-выніковых сувязей; аналізу, сінтэзу, вываду, абагульнення, сістэматызацыі і інш.

Асаблівае значэнне ў засваенні зместу вучэбнага прадмета маюць экскурсіі, якія дазваляюць пазнаваць навакольны свет праз назіранні, вывучаць навакольная аб'екты з дапамогай розных органаў пачуццяў, прадстаўляць вынікі пазнання ў выглядзе розных творчых работ (вырабаў, малюнкаў, апісанняў і г.д.), набываць вопыт прыродаахоўных паводзін і дзейнасці.

У раздзеле праграмы «Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў» вызначаны прадметныя веды і ўменні, а таксама патрабаванні па іх выкарыстанні ў практычнай дзейнасці і штодзённым жыцці, якімі авалодаюць вучні I–IV класаў.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА
(35 гадзін)

ПРЫРОДА І ЧАЛАВЕК (25 гадзін)

Планета, на якой мы жывём (2 гадзіны)

Зямля – наш агульны дом. Зямля як планета Сонечнай сістэмы. Выгляд Зямлі з космасу. Глобус – мадэль Зямлі. Паўночны полюс, Паўднёвы полюс. Экватар. Паўночнае і Паўднёвае паўшар'і. Мацерыкі і акіяны на глобусе (назва і размяшчэнне на глобусе).

Фізічная карта паўшар'яў. Карта – крыніца атрымання інфармацыі пра навакольны свет. Адрозненне глобуса і фізічнай карты паўшар'яў. Мацерыкі, акіяны, экватар, Паўднёвы і Паўночны полюсы на фізічнай карце паўшар'яў. Беларусь на глобусе і фізічнай карце паўшар'яў.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, работа з глобусам і фізічнай картай паўшар'яў.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Знаходжанне на глобусе і фізічнай карце паўшар'яў мацерыкоў, акіянаў.*

Арыентаванне на мясцовасці (3 гадзіны)

Гарызонт. Стораны гарызонту. Гарызонт, лінія гарызонту. Асноўныя і прамежкавыя стораны гарызонту.

Арыентаванне на мясцовасці па компасе. Компас, яго прызначэнне, будова. Вызначэнне старон гарызонту па компасе.

Арыентаванне па Сонцы і мясцовых прыродных прыкметах. Вызначэнне старон гарызонту па Сонцы. Мясцовыя прыродныя прыкметы для арыентавання.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, схем; назіранне.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Асваенне спосабаў арыентавання на мясцовасці па компасе, Сонцы і мясцовых прыродных прыкметах.*

Мой родны край (15 гадзін)

Формы зямной паверхні. Раўніны і горы як асноўныя формы паверхні Зямлі. Узгорак. Гара.

Раўнінная паверхня тэрыторыі Рэспублікі Беларусь і яе значэнне. Раўніны, нізіны, узвышшы на фізічнай карце Беларусі.

Карысныя выкапні – падземныя багацці краіны. Пясок і гліна – найбольш распаўсюджаныя карысныя выкапні. Іх уласцівасці.

Выкарыстанне і ахова карысных выкапняў. Торф, нафта, каменная соль, калійная соль і іх выкарыстанне. Радовішчы карысных выкапняў на фізічнай карце Беларусі. Ахова карысных выкапняў.

Прыродныя згуртаванні Беларусі. Лес і яго насельнікі. Асноўныя прыродныя згуртаванні: лес, вадаём, балота, луг. Лес – прыродны дом для раслін і жывёл. Расліны і жывёлы лесу. Узаемасувязі жывых арганізмаў у прыродным згуртаванні «лес».

Лясныя багацці Беларусі. Значэнне лесу ў прыродзе і для чалавека. Значэнне лесу для аховы глебы, рэк, азёр. Лес – месца адпачынку дзяцей і дарослых. Прыродаахоўная дзейнасць па захаванні лесу.

Вадаём і яго насельнікі. Расліны і жывёлы прэсных вадаёмаў (рэк і азёр). Прыстасаванне жывых арганізмаў да ўмоў пражывання. Узаемасувязі паміж раслінамі і жывёламі вадаёмаў.

Водныя багацці Рэспублікі Беларусь. Прыродныя і штучныя вадаёмы. Рэкі і азёры, адметныя прыкметы ракі і возера. Часткі ракі. Буйнейшыя рэкі і азёры на фізічнай карце Беларусі. Прыгажосць рэк і азёр Беларусі. Выкарыстанне вадаёмаў у гаспадарчай дзейнасці людзей. Ахова вадаёмаў ад забруджвання.

Балота і яго насельнікі. Расліны і жывёлы балот. Прыстасаванне жывых арганізмаў да ўмоў пражывання. Узаемасувязь паміж раслінамі і жывёламі балот.

Значэнне балот у прыродзе і жыцці чалавека. Значэнне балот для захавання чысціні паветра, рэдкіх раслін і жывёл, рэк і азёр Беларусі. Балота – прыродная фабрыка торфу. Уплыў дзейнасці чалавека на прыроднае згуртаванне «балота». Клопаты чалавека пра ахову балот.

Луг і яго насельнікі. Расліны і жывёлы лугу, іх прыстасаванне да ўмоў пражывання. Узаемасувязь раслін і жывёл у прыродных згуртаваннях.

Значэнне лугоў у прыродзе і жыцці чалавека. Значэнне лугоў для жыцця раслін і жывёл. Расліны-меданосы і лекавыя расліны лугу. Кармавыя травы – галоўнае багацце лугоў. Выкарыстанне лугоў у гаспадарчай дзейнасці чалавека. Клопат пра захаванне лугоў.

Ахова прыроды – важная задача дзяржавы. Прыродныя тэрыторыі нашай рэспублікі, якія асабліва ахоўваюцца, іх значэнне ў ахове раслін і жывёл. Запаведнікі і нацыянальныя паркі Рэспублікі Беларусь. Унікальная прырода Нацыянальнага парку «Белавежская пушча».

Экскурсіі ў прыроду (2 гадзіны). *Тэмы экскурсій настаўнік выбірае самастойна з улікам магчымасцей рэгіёна.*

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, схем; назіранне, правядзенне доследаў, работа з фізічнай картай Беларусі.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Знаходжанне на фізічнай карце Беларусі асноўных форм зямной паверхні, буйнейшых рэк і азёр.*

Апісанне карысных выкапняў і іх уласцівасцей. Знаходжанне на фізічнай карце Беларусі радовішчаў карысных выкапняў.

Распазнаванне прыродных згуртаванняў і іх насельнікаў. Выкананне правіл прыродаахоўных паводзін у прыродных згуртаваннях.

Разнастайнасць раслін і жывёл на Зямлі (5 гадзін)

Багацце прыроды Зямлі. Залежнасць разнастайнасці раслiннага і жывёльнага свету ад наяўнасці цяпла і вільгаці.

Расліны – насельнікі сушы. Расліны цяплалюбівыя і холадаўстойлівыя. Расліны засухаўстойлівыя і вільгацелюбівыя. Расліны святлолюбівыя і ценевыносліывыя.

Расліны – насельнікі мораў і акіянаў. Іх прыстасаванні да ўмоў жыцця ў розных месцах зямнога шара.

Жывёлы – насельнікі сушы. Іх прыстасаванні да ўмоў жыцця ў розных месцах зямнога шара.

Жывёлы мораў і акіянаў, іх прыстасаванні да ўмоў жыцця.

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, работа з фізічнай картай Беларусі.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Распазнаванне некалькіх відаў раслін і жывёл розных месцаў зямнога шара.*

Чалавек і яго здароўе (10 гадзін)

Чалавек – частка жывой прыроды. Падабенства чалавека і іншых жывых арганізмаў. Адрозненне чалавека ад іншых жывых арганізмаў (чалавек – істота разумная). Арганізм чалавека як адзінае цэлае. Органы і сістэмы органаў чалавека.

Скура. Значэнне скуры для арганізма чалавека. Гігіена скуры.

Апора цела і рух. Шкілет і мышцы. Іх значэнне для забеспячэння апоры і руху арганізма. Значэнне фізічных практыкаванняў для развіцця мышцаў і шкілета. Правільная пастава, яе значэнне для здароўя чалавека. Захаванне правільнай паставы. Дзеці-інваліды. Уважлівыя адносіны да людзей з асаблівасцямі псіхафізічнага развіцця.

Кровазварот. Органы кровазвароту – сэрца і крывяносныя сасуды. Пульс. Значэнне органаў кровазвароту. Значэнне руху ва ўмацаванні сэрца (карысць ранішняй гімнастыкі, рухомых гульняў на свежым паветры, пасільнай фізічнай працы).

Дыханне. Органы дыхання, іх значэнне. Гігіена дыхання, папярэджанне прастудных захворванняў. Значэнне чыстага паветра для здароўя чалавека. Шкода курэння для здароўя чалавека.

Органы стрававання і выдзялення. Органы стрававання, іх значэнне. Органы выдзялення. Выдаленне з арганізма непатрэбных рэчываў. Роля нырак у ачыстцы арганізма ад непатрэбных рэчываў. Правілы здаровага харчавання, іх значэнне ў захаванні здароўя чалавека. Шкоднае ўздзеянне алкаголю на здароўе.

Нервовая сістэма. Галаўны мозг, спінны мозг, нервы. Значэнне нервовай сістэмы для арганізма чалавека. Гігіена нервовай сістэмы.

Органы пачуццяў чалавека. Вока – орган зроку. Значэнне зроку для чалавека. Гігіена зроку. Правілы прагляду тэлеперадач і работы на камп'ютары. Уважлівыя адносіны да людзей з аслабленым зрокам.

Органы слыху, нюху, дотыку, смаку. Вуха – орган слыху. Догляд вушэй. Слых і глухата. Уважлівыя адносіны да людзей з аслабленым слыхам. Органы нюху, дотыку, смаку, іх значэнне і гігіена.

Правілы здаровага ладу жыцця (абагульняльны ўрок).

Віды дзейнасці

Работа з вучэбным дапаможнікам, аналіз ілюстрацый, схем, макетаў; назіранне, мадэляванне сітуацый.

Вопыт практычнай дзейнасці. *Захаванне правільнай паставы, выкананне правіл здаровага харчавання, правіл гігіены нервовай сістэмы.*

Клопат пра чысціню скуры; захаванне зроку і слыху.

Знаходжанне пульсуючага крывяноснага сасуда на запясці і падлік колькасці ўдараў пульсу за мінуту.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Ведаць:

назвы мацерыкоў і акіянаў;

асноўныя стораны гарызонту;

розныя спосабы арыентавання на мясцовасці;

асноўныя формы зямной паверхні Рэспублікі Беларусь;

адметныя прыкметы ракі і возера;

найбольш распаўсюджаныя карысныя выкапні Рэспублікі Беларусь (пясок, гліна, торф, нафта, калійная і каменная солі);

асноўныя прыродныя згуртаванні роднага краю (лес, вадаём, балота, луг);

пра асноўныя органы і сістэмы органаў арганізма чалавека;

асноўныя правілы здаровага ладу жыцця (ахова зроку і слыху, зберажэнне здаровай нервовай сістэмы, выпрацоўка і захаванне правільнай паставы, умацаванне сэрца, гігіена дыхання, здаровага харчавання, догляд скуры);

пра шкоду курэння і алкаголю для арганізма чалавека.

Умець:

паказваць на глобусе, фізічнай карце паўшар'яў мацерыкі і акіяны;

паказваць на фізічнай карце Рэспублікі Беларусь важнейшыя рэкі і азёры, буйнейшыя нізіны, раўніны, узвышшы, радовішчы карысных выкапняў;

ацэньваць свае паводзіны і ўчынкі іншых людзей у адносінах да прыроды на аснове маральных і экалагічных норм;

ацэньваць свае паводзіны і ўчынкі іншых людзей у адносінах да людзей, якія акружаюць іх, на аснове гуманістычных каштоўнасцей і маральных норм;

адрозніваць некалькі відаў найбольш распаўсюджаных раслін і жывёл Беларусі: расліны і жывёлы лесу (не менш за 6), расліны і жывёлы вадаёма (не менш за 4), расліны і жывёлы балота (не менш за 4), расліны і жывёлы лугу (не менш за 4);

тлумачыць узаемасувязь раслін і жывёл у прыродным згуртаванні (лес, вадаём, балота, луг);

тлумачыць рознабаковае значэнне прыроды для чалавека, уплыў дзейнасці людзей на прыроду;

тлумачыць асаблівасці прыстасавання раслін і жывёл лесу, вадаёма, балота, лугу да ўмоў пражывання;

тлумачыць неабходнасць выканання правіл прыродаахоўных паводзін у прыродных згуртаваннях і ўдзелу ў ажыццяўленні пасільнай прыродаахоўнай дзейнасці;

тлумачыць неабходнасць выканання правіл і норм здаровага ладу жыцця;

знаходзіць патрэбную інфармацыю ў вучэбным тэксце, на малюнках, схемах; адказваць на пытанні па змесце прачытанага, пераказваць асобныя часткі тэксту, састаўляць аповед на аснове ілюстрацый; выкарыстоўваць вучэбныя тэксты, схемы, малюнкі, дадатковую пазнавальную літаратуру для пошуку неабходнай інфармацыі;

выказваць меркаванні, абмяркоўваць праблемныя пытанні, параўноўваць свае выказванні з вучэбным тэкстам;

супрацоўнічаць з аднакласнікамі пры выкананні заданняў у парах і групах (уменне дамаўляцца, размяркоўваць работу, атрымліваць агульны вынік, ацэньваць асабісты ўклад).

Выкарыстоўваць набытыя веды і ўменні ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

для арыентавання на мясцовасці;

распазнавання і апісання раслін і жывёл бліжэйшага прыроднага навакольля;

выканння правіл прыродаахоўных паводзін і прыродаахоўнай дзейнасці;

выканання правіл зберажэння і ўмацавання здароўя, заняткаў фізічнай культурай і спортам;

выканання маральных норм.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Выяўленчае мастацтва»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ВЫЯЎЛЕНЧАЕ МАСТАЦТВА

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Выяўленчае мастацтва» адыгрывае вялікую ролю ў сістэме агульнай сярэдняй адукацыі. Ён закліканы вырашаць задачы, звязаныя з перадачай мастацкіх каштоўнасцей культуры, выпрацаваных чалавецтвам, з мэтай эмацыянальна-пачуццёвага і духоўна-маральнага развіцця асобы, фарміраваннем яе эстэтычнага вопыту і творчага патэнцыялу.

Выяўленчае мастацтва з’яўляецца важнейшым фактарам пазнання навакольнага свету і феномена чалавека. Пры гэтым праблемы, якія ўзнімаюцца, падаюцца ў яркай,

эмацыянальна афарбаванай форме, ініцыіруючы ў адказ эмацыянальнае перажыванне вучняў. У выніку вобразы выяўленчага мастацтва засвойваюцца на эмацыянальным, рацыянальным, інтуітыўным і падсвядомым узроўнях.

Майстэрства выканання і адлюстраванне індывідуальна-аўтарскіх рыс твораў выяўленчага мастацтва з'яўляюцца ўнікальнымі, якія не падлягаюць варыятыўнаму ўзнаўленню. У сувязі з гэтым выяўленчая творчасць у сукупнасці з іншымі формамі мастацкай дзейнасці з'яўляецца істотным фактарам выяўлення і ўмацавання індывідуальнасці вучня, яго здольнасцей, якія вядуць да самаідэнтыфікацыі і выпрацоўкі асабістага погляду на свет. На гэтай аснове вучні вучацца творча пераўтвараць навакольную рэчаіснасць і свой унутраны свет.

У адукацыйным працэсе прадмет «Выяўленчае мастацтва» адрозніваецца дамінаваннем мастацка-творчай дзейнасці. У працэсе заняткаў выяўленчым мастацтвам актыўна развіваюцца такія сферы індывідуальнасці вучня, як вобразнае мысленне, фантазія, уяўленне, эмацыянальная сфера, мысліцельная дзейнасць, інтуіцыя і інш. Фарміруюцца прасторавыя і колеравыя ўяўленні, пачуццё меры, рытму, сіметрыі і асіметрыі, прапорцый, кампазіцыйнай раўнавагі, камбінаторныя і сенсорныя навыкі.

Зыходзячы са спецыфікі вучэбнага прадмета асноўнай **мэтай** навучання з'яўляецца фарміраванне асноў мастацка-эстэтычнай, духоўна-маральнай культуры вучняў, азнаямленне з нацыянальным і сусветным мастацтвам, развіццё патрэбнасці ў мастацка-творчай дзейнасці.

Для рэалізацыі гэтай мэты ставяцца наступныя **задачы:**

фарміраванне ўяўленняў пра маральна-эстэтычныя каштоўнасці нацыянальнай культурнай спадчыны, выхаванне пачуцця павагі да культурнай спадчыны іншых народаў;

выхаванне эстэтычных адносін да рэчаіснасці, мастацтва, з'яў мастацкай культуры, развіццё эстэтычных пачуццяў і задаткаў мастацкага густу;

развіццё здольнасцей эстэтычнага ўспрымання і ацэнкі твораў мастацтва розных відаў і жанраў;

навучанне асновам выяўленчай граматы; удасканаленне практычных уменняў і навыкаў выяўленчай, дэкаратыўна-прыкладной і канструктарска-дызайнерскай дзейнасці, лепкі;

развіццё зрокавага ўспрымання, кампазіцыйнай і каларыстычнай культуры, прасторавага мыслення, уяўлення;

развіццё мастацка-творчых здольнасцей і творчай актыўнасці вучняў.

У вучняў пры вядучай ролі пазнавальнай дзейнасці фарміруюцца элементы ўяўленняў, ведаў пра эстэтычныя і мастацкія з'явы. Вопыт назапашаных эмацыянальна-пачуццёвых уражанняў і эстэтычных перажыванняў знаходзіць адлюстраванне ў *мастацка-творчай дзейнасці*, садзейнічае развіццю творчага патэнцыялу, мастацка-творчых здольнасцей.

Формай мастацкай творчасці вучняў з'яўляецца сістэма выяўленча-выразных сродкаў пластычных (прасторавых) мастацтваў.

У выніку мастацкай творчасці вучні набываюць навыкі стварэння *мастацкіх вобразаў*. Мастацка-эстэтычныя якасці работ вучняў будуць удасканальвацца ў працэсе авалодання імі ведаў у галіне таго ці іншага віду мастацтва (графікі, жывапісу, скульптуры, архітэктуры, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, дызайну).

Узмацненне практыка-арыентаванай накіраванасці адукацыйнага працэсу абумовіла пераход да кампетэнтнаснага падыходу ў вызначэнні мэт і вынікаў мастацка-эстэтычнай адукацыі.

Рэалізацыя кампетэнтнаснага падыходу ў выкладанні выяўленчага мастацтва прадугледжвае інтэграцыю ведаў і творчую самарэалізацыю асобы, фарміраванне ў вучняў пачатковых класаў ***ключавых кампетэнцый*** – асобасных, метапрадметных і прадметных.

Да *асобасных кампетэнцый* адносяцца:

каштоўнасныя адносіны да нацыянальнага мастацтва свайго народа і народаў свету;

мастацка-вобразнае мысленне, назіральнасць і ўяўленне;

наяўнасць эстэтычных інтарэсаў і патрэбнасцей, эмацыянальна-каштоўнасных крытэрыяў жыццядзейнасці.

Метапрадметнымі кампетэнцыямі, якія фарміруюцца пры вывучэнні выяўленчага мастацтва, з'яўляюцца:

валоданне ўменнем «творчага бачання»;

уменне рацыянальна арганізаваць працэс мастацка-творчай дзейнасці;

імкненне гутарыць на тэмы мастацтва, валоданне культурай сутворчасці.

Прадметнымі (мастацка-эстэтычнымі) кампетэнцыямі (паводле Б. М. Няменскага) выступаюць:

веданне відаў і жанраў пластычных мастацтваў, асаблівасцей відаў мастацкай дзейнасці: адлюстравання, канструявання, дэкарыравання (упрыгожвання);

разуменне мастацка-вобразнай прыроды мастацтва;

здольнасць эстэтычна ўспрымаць, эмацыянальна ацэньваць і аналізаваць (з пасільным прымяненнем мастацтвазнаўчай тэрміналогіі) творы мастацтва, аб'екты і з'явы прыроды;

прымяненне спецыяльных ведаў, уменняў і навыкаў у працэсе адлюстравання аб'ектаў, канструявання вырабаў з паперы, лепкі з пластыліну, гліны, салёнага цеста, стварэння вобразаў у розных мастацкіх тэхніках («аплікацыя», «мазаіка», «калаж», «выцінанка» і інш.).

Асноўныя раздзелы вучэбнай праграмы

«Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва» (складаецца з 2 падраздзелаў: «Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці» і «Успрыманне твораў мастацтва»).

«Практычная мастацка-творчая дзейнасць» (складаецца з 4 падраздзелаў: «Асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік», «Адлюстраванне на плоскасці», «Лепка», «Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн»).

«Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці» як састаўная частка мастацкай дзейнасці мае ў праграме адносна самастойную сістэму вучэбных задач па фарміраванні эстэтычнай свядомасці і эстэтычных пачуццяў вучняў.

Асаблівая ўвага надаецца сферы эстэтычных і этычных каштоўнасцей нацыянальнай культуры, духоўна-эстэтычнага ўдасканалення чалавека, эстэтычнага асваення прыроднага свету і свету «другой прыроды» – архітэктурнага і прадметнага асяроддзя знаходжання чалавека.

Задачай дадзенага змястоўнага кампанента праграмы з'яўляецца мэтанакіраванае развіццё ў вучняў назіральнасці, візуальнага ўспрымання формы і колеру прадметаў, уменне вызначаць адценнне колеру аб'ектаў прыроды.

З мэтай сістэматычнага развіцця ў вучняў свядомага падыходу да ўспрымання эстэтычнага ў навакольнай рэчаіснасці змест гэтага раздзела ў структуры праграмы ад класа да класа паступова пашыраецца. Значнае месца павінна быць адведзена відэаэкскурсіям у прыроду, разгляданню і аналізу фотаздымкаў пейзажаў, архітэктурных збудаванняў, машын, адзення, мэблі, – усяго, што можа садзейнічаць развіццю эстэтычнай чуйнасці, назапашванню зрокавых уражанняў, развіццю здольнасці заўважаць прыгожае і асаблівае ў звыклым асяроддзі.

Змястоўны кампанент ***«Успрыманне твораў мастацтва»*** садзейнічае асваенню прадмета на мастацтвазнаўчым узроўні. Яго задачай з'яўляецца фарміраванне ключавых арыенціраў успрымання твораў выяўленчага мастацтва, пашырэнне мастацкага кругагляду вучняў, вывучэнне тэарэтычных асноў выяўленчага мастацтва, асваенне яго мовы, сістэмы выразных сродкаў.

У выніку асваення зместу гэтага раздзела праграмы вучні атрымліваюць уяўленне пра ролю мастацтва ў жыцці чалавека і грамадства, асновы нацыянальнага і сусветнага мастацтва, асаблівасці розных відаў і жанраў выяўленчага мастацтва, іх узаемасувязь.

Пры асваенні вучнямі твораў айчыннай мастацкай спадчыны выхоўваецца любоў да роднай культуры, адчуванне яе нацыянальнай своеасаблівасці, імкненне працягваць

мастацкія традыцыі. Асаблівая ўвага надаецца знаёмству з творчасцю прафесійных і народных майстроў, мясцовымі мастацкімі славутасцямі. Вывучэнне помнікаў архітэктуры і выяўленчага мастацтва, мастацкіх промыслаў і рамёстваў свайго рэгіёна не толькі садзейнічае далучэнню вучняў да творчасці на аснове мясцовых традыцый, але і прывівае любоў да роднага краю, павагу да людзей, якія жывуць побач, фарміруе жаданне берагчы і памнажаць мастацкі здабытак сваёй вёскі, горада і да т.п.

Пры азнаямленні вучняў з падраздзелам праграмы «Успрыманне твораў мастацтва» вельмі важным з'яўляецца развіццё навыкаў успрымання і аналізу твораў айчыннага і сусветнага мастацтва, фарміраванне ведаў і ўяўленняў пра творчасць мастакоў. Развіваюцца здольнасці вучняў суперажываць і эмацыянальна адгуквацца на твор выяўленчага мастацтва, яго змест, уменне выказаць да яго свае адносіны. Вучні атрымліваюць навыкі ўспрымання твораў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, раскрываюць яго змест на аснове засвоеных паняццяў і тэрмінаў, адзначаюць даступныя іх разуменню мастацкія сродкі і раскрываюць іх ролю ў стварэнні мастацкага вобраза.

Пералік мастацкіх твораў, прапанаваных у праграме, з'яўляецца прыкладным. У некаторых выпадках настаўніку рэкамендуецца самастойна падабраць твор для азнаямлення вучняў (падбор наглядна-дыдактычнага матэрыялу на ўспрыманне павінен ажыццяўляцца ў адпаведнасці з тэматыкай раздзела, узроставымі асаблівасцямі вучняў). Прыярытэтнае значэнне мае азнаямленне вучняў з творамі беларускай мастацкай спадчыны.

Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва (праз дэманстрацыю мультымедыйных прэзентацый) павінна мець месца на кожным уроку, акрамя тых урокаў, якія адводзяцца на вывучэнне асноў выяўленчай граматы. Успрыманне аб'ектаў, з'яў рэчаіснасці і твораў мастацтва, іх шматаспектны аналіз папярэднічае выкананню практычнай работы: у пачатку заняткаў прапануецца гутарка (мультымедыйная прэзентацыя), наступная іх частка – практычная рэалізацыя тэмы: стварэнне творчай кампазіцыі, лепка, дэкарыраванне вырабаў (эскіз роспісу, упрыгожванне адзення і г.д.).

Час, адведзены на вывучэнне вучэбнага зместу раздзела «Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва», размяркоўваецца на працягу навучальнага года, сумарна складае ў III класе 5 вучэбных гадзін.

Па раздзеле праграмы «Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва» прадугледжваюцца наступныя *віды дзейнасці*:

параўнанне формы і афарбоўкі аб'ектаў прыроды;

слоўная замалёўка асаблівасцей дзённага і вячэрняга асвятлення, параўнанне афарбоўкі прадметаў пры халодным і цёплым дзённым асвятленні;

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага паведамлення «Прыгажосць аб'ектаў і з'яў прыроды»;

успрыманне і абмеркаванне мастацкіх твораў па тэмах, якія рэкамендаваны ў раздзелах праграмы;

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага паведамлення «Віды і жанры выяўленчага мастацтва», «Выразныя сродкі жывапісу», «Выразныя сродкі графікі», «Выразныя сродкі скульптуры» і інш.

Акрамя гэтага на ўроку могуць быць арганізаваны:

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага сачынення «Прыгожае ў прыродзе і жыцці», «Які колер мае снег», «Які колер у восені» і інш.;

конкурс на лепшае чытанне верша аб прыгажосці пор года, прыродных з'яў і інш.;

відэаэкскурсіі па залах краязнаўчых і мастацкіх музеяў.

У аснову змястоўнага кампанента ***«Практычная мастацка-творчая дзейнасць»*** пакладзены прынцып сістэматычнага развіцця ў вучняў уменняў мастацкага мадэлявання свету. У працэсе асваення зместу дадзенага раздзела, які ажыццяўляецца на мастацка-творчым узроўні, набываецца вопыт творчай дзейнасці, развіваюцца мастацкія здольнасці вучняў у галіне колера- і формаўтварэння, асвойваюцца прасторавыя з'явы, фарміруюцца навыкі лепкі, дэкаратыўна-прыкладной дзейнасці, мастацкага канструявання (дызайну).

На занятках выяўленчым мастацтвам вучні малююць і лепяць з натуры, па памяці, па ўяўленні, канструююць, выконваюць работы ў розных мастацкіх тэхніках.

Працэс практычнай мастацка-творчай дзейнасці патрабуе стварэння ўмоў для праяўлення ў вучняў пачуцця радасці ад вынікаў мастацкай працы, упэўненасці ў сваіх сілах, актыўнасці ў выбары мастацкіх сродкаў, тэхнікі і матэрыялу пры выкананні вучэбных і творчых заданняў (кампазіцый), фарміравання ўменняў самастойна выбіраць сюжэт і ажыццяўляць творчую задуму на практыцы.

Змест раздзела «Практычная мастацка-творчая дзейнасць» уключае:

асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік;

адлюстраванне на плоскасці;

лепку;

дэкаратыўна-прыкладную дзейнасць і дызайн.

Асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік прадугледжвае азнаямленне з асаблівасцямі, тэхнічнымі прыёмамі і спосабамі работы з рознымі выяўленчымі матэрыяламі ў розных мастацкіх тэхніках. Вялікае значэнне мае наглядны паказ (дэманстрацыя) настаўнікам прыёмаў работы з матэрыяламі і інструментамі.

Адлюстраванне на плоскасці ўключае маляванне з натуры, па памяці, па ўяўленні пасля непасрэдных назіранняў, выкананне сюжэтна-тэматычных кампазіцый, а таксама выкананне эскіза.

Змест практычнай дзейнасці падраздзела прадугледжвае рашэнне чатырох асноўных груп вучэбных задач:

1) кампазіцыя;

2) форма, прапорцыі, канструкцыя;

3) колер і асвятленне;

4) прастора і аб’ём.

Асваенне гэтых груп вучэбных задач, якія ляжаць у аснове выяўленчай граматнасці, павінна быць падпарадкавана свядомаму рашэнню мастацкага вобраза ў адпаведнасці з узроставымі магчымасцямі вучняў.

Галоўнае ў рабоце **па кампазіцыі** – асваенне ўсёй паверхні аркуша і запаўненне яго выявай, а ў лепцы і дэкаратыўнай рабоце – стварэнне цэльнай формы. Вучні вучацца адбіраць для кампазіцыі аб’екты адлюстравання, якія адпавядаюць задуме, і маляваць іх буйна.

У рабоце **над формай** важна вучыць адчуваць вобразны характар формы, імкнуцца да паслядоўнага вобразнага ўскладнення пры яе адлюстраванні. Мадэліроўка формы і аб’ёму ажыццяўляецца тонам і колерам. Для выпрацоўкі навыкаў аналізу формы і яе ўвасаблення ў мастацкім вобразе вялікае значэнне маюць заняткі лепкай, дэкаратыўна-прыкладной дзейнасцю, канструяваннем, на якіх вучні актыўна працуюць з аб’ёмнай формай.

Асаблівая ўвага надаецца рэалістычнай перадачы **прапорцый** і **канструкцыі** прадметаў, якія адлюстроўваюцца.

У рабоце з **колерам** ставіцца задача бачыць колер разнастайна, адрозніваць і састаўляць патрэбныя адценні, змешваючы фарбы. Аднак мэта навучання асновам колеразнаўства – гэта каларыстычнае рашэнне таго або іншага мастацкага вобраза ў практычнай творчай дзейнасці.

Навучанне **перадачы прасторы** на паперы пачынаецца ў асноўным у працы па назіранні і на прапанаваныя тэмы. Галоўная ўвага надаецца фарміраванню ў вучняў паняццяў пра злом плоскасцей і межы злому (мяжа падлогі і сцяны, бачная мяжа зямлі і неба) і ўменні правільна размяшчаць прадметы на паверхні падлогі і зямлі.

Лепка прадугледжвае азнаямленне вучняў з прыёмамі і спосабамі лепкі, лепку рэльефа і аб’ёмных форм.

Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн прадугледжваюць азнаямленне з прыёмамі дэкаратыўнага абагульнення форм і колеру прадметаў (аб’ектаў), відамі арнаменту, асноўнымі кампазіцыйнымі схемамі твораў дэкаратыўна-прыкладнога характару, выкананне кампазіцый з прыроднага матэрыялу (лісця, кветак, травы і да т. п.),

у тэхніках «аплікацыя», «манатыпія», «трафарэт», выкананне рэльефных кампазіцый з паперы, канструяванне аб'ёмных цацак на аснове разгорткі геаметрычных цел і інш.

Спалучэнне выяўленчай дзейнасці з аб'ёмна-прасторавымі відамі работ (лепкай, канструяваннем, мадэляваннем), камбінаванне тэарэтычнага вывучэння асноў выяўленчай граматы з аналізам формы, прапорцый і канструкцыі прадмета, прымяненне і чаргаванне матэрыялаў і мастацкіх тэхнік (гуаш, акварэль, каляровыя крэйдачкі, туш, пластылін, гліна, «аплікацыя», «выцінанка», «манатыпія» і інш.) дазволіць вучням атрымаць уяўленне пра разнастайнасць сродкаў для стварэння мастацкага вобраза і будзе садзейнічаць свядомаму выбару матэрыялу ў залежнасці ад зместу і задумкі работы.

Настаўніку прадстаўляецца магчымасць выбару выяўленчых матэрыялаў для выканання вучнямі творчага задання з улікам іх пажаданняў, пераваг і ўзроставых асаблівасцей.

З мэтай індывідуалізацыі мастацка-творчага працэсу, максімальнага ўліку інтарэсаў і запатрабаванняў вучняў у праграме прадугледжваецца некалькі тэм для асваення пэўнай вучэбнай выяўленчай задачы. Тэмы з'яўляюцца прыкладнымі, настаўнік можа карэкціраваць іх па сваім меркаванні. У асобных выпадках дапускаецца свабодны выбар вучнямі тэхнікі выканання кампазіцыі, калі гэта не супярэчыць пастаўленай вучэбнай задачы.

Практычная мастацка-творчая дзейнасць узаемазвязана з успрыманнем і аналізам твораў мастацтва, назіраннямі вучняў за аб'ектамі і з'явамі прыроды (праз экскурсіі і дэманстрацыю мультымедыйных прэзентацый, рэпрадукцый мастацкіх твораў і фотаздымкаў). Эскізы і замалёўкі, выкананыя ў час экскурсій у прыроду і прагляду мультымедыйных прэзентацый, могуць служыць асновай для рашэння мастацкага вобраза пры стварэнні вучнямі творчых кампазіцый.

Час, адведзены на вывучэнне вучэбнага зместу раздзела «Практычная мастацка-творчая дзейнасць», размяркоўваецца на працягу навучальнага года, сумарна складае 30 вучэбных гадзін.

Па раздзеле праграмы *«Практычная мастацка-творчая дзейнасць»* прадугледжваюцца наступныя *віды дзейнасці*:

параўнанне формы, прапорцый і канструкцыі аб'ектаў, якія адлюстроўваюцца;

параўнанне кампазіцыйнага рашэння мастацкіх твораў, вычляненне асаблівасцей прасторавага размяшчэння адлюстраваных аб'ектаў;

параўнанне каларыстычнага рашэння мастацкіх твораў, вычляненне асаблівасцей мадэліроўкі аб'ёму адлюстраваных аб'ектаў, перадачы стану і настрою прыроды і г. д.;

параўнанне пластычнага рашэння вобразаў мастацкіх твораў розных відаў выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва;

практычнае выкананне мастацка-творчых работ па тэмах, рэкамендаваных у раздзелах праграмы.

Акрамя гэтага на ўроку могуць быць арганізаваны:

падрыхтоўка і прэзентацыя вуснага сачынення «Асаблівасці перадачы аб'ёму прадметаў быту», «Асаблівасці стылізацыі раслінных і жывёльных форм», «Асаблівасці канструявання аб'ёмнай цацкі на аснове разгорткі конуса (цыліндра, куба)» і інш.;

конкурс на лепшую творчую кампазіцыю, выраб і інш. (праводзіцца ў межах міні-выстаўкі пры арганізацыі аналізу выкананых на ўроку работ і падвядзенні вынікаў урока).

На адным уроку для рэалізацыі мэты і задач вучэбнага прадмета «Выяўленчае мастацтва» мэтазгодна аб'ядноўваць змест двух раздзелаў вучэбнай праграмы.

Вучэбнай праграмай рэкамендуецца наступнае размеркаванне часу па раздзелах праграмы і відах дзейнасці (педагог мае права на перараз меркаванне гадзін паміж падраздзеламі).

Размеркаванне вучэбных гадзін па раздзелах праграмы і відах дзейнасці

Раздзелы праграмы	Віды дзейнасці	Колькасць гадзін
Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці і твораў мастацтва	Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці	1
	Успрыманне твораў мастацтва	4
Практычная мастацка-творчая дзейнасць	Асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік	3
	Адлюстраванне на плоскасці	14
	Вучэбныя задачы:	
	Кампазіцыя	3
	Прастора	2
	Форма, прапорцыі, канструкцыя	3
	Колер	6
	Лепка	6
	Дэкаратыўна-прыкладная дзейнасць і дызайн	7
Усяго		35

Метады і формы работы з вучнямі на занятках разнастайныя: расказ, гутарка, дыскусія, прымяненне ілюстрацый і дэманстрацый, прагляд мультымедыйнай прэзентацыі і аналіз паказанага матэрыялу, самастойная работа з падручнікам, выкананне трэніровачных практыкаванняў, выкананне мастацка-творчых практычных работ і інш.; правядзенне заняткаў, пабудаваных па законах мастацкай драматургіі, майстар-класаў; выкарыстанне нестандартных форм правядзення ўрокаў: урок-даследаванне, урок-падарожжа, урок-гульня, урок-казка, інтэграваны ўрок і інш.; арганізацыя вучэбных экскурсій у музеі, на выстаўкі, па горадзе, сустрэчы і гутаркі з мастакамі і інш.

Змест вучэбнай праграмы не прадугледжвае выканання практычнай работы ў якасці дамашніх заданняў. Да наступнага ўрока (на працягу тыдня) вучні павінны нарыхтаваць дапаможны матэрыял, паназіраць за пэўнымі аб'ектамі або з'явамі прыроды, наведаць разам з бацькамі (аднакласнікамі) мастацкі музей, мастацкую выстаўку і г.д. Па ўласным жаданні вучні могуць падабраць рэпрадукцыі або літаратурны матэрыял, падрыхтаваць паведамленне пра гісторыю стварэння твора мастацтва або творчасць мастака, выканаць замалёўкі і эскізы з архітэктурнага ці скульптурнага помніка (іх асноўнай мэтай з'яўляецца арыентацыя вучняў на эстэтычнае асваенне навакольнага свету: прыроднага, помнікаў культуры, архітэктурных славутасцей свайго горада або вёскі і г.д.). Любога роду пазаўрочную выяўленчую дзейнасць вучняў настаўніку неабходна заахвочваць.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(35 гадзін)

ЭСТЭТЫЧНАЕ ЎСПРЫМАННЕ РЭЧАІСНАСЦІ І ТВОРАЎ МАСТАЦТВА (5 гадзін)

Эстэтычнае ўспрыманне рэчаіснасці (1 гадзіна)

Разнастайнасць форм і колераў у прыродзе. Прыгажосць аб'ектаў і з'яў прыроды ў розныя поры года (мультымедыйная прэзентацыя, экскурсія).

Успрыманне твораў мастацтва (4 гадзіны)

Віды і жанры выяўленчага мастацтва.

Жывапіс. Выразныя сродкі жывапісу. *М.Казакевіч.* «Нарачанская зямля»; *Ф.Талстой.* «Букет кветак, матылёк і птушка»; *В.Вярсоцкі.* «Дарогі Міншчыны»; *В.Бялыніцкі-Біруля.* «Зімні сон»; *К.Пятроў-Водкін.* «Ранішні нацюрморт»; *В.Цвірка.* «Блакітны дзень»; *І.Айвазоўскі.* «Чорнае мора», ««Марыя» ў шторм», «Бой брыга «Меркурыя» з турэцкімі судамі»; *С.Каткоў.* «Хутар Альбуць»; *Б.Залкінд*. «Вуліца ў Вільні»; *І.Левітан.* «Залатая восень»; *Я.Зайцаў.* «Партрэт юнага партызана»; *З.Серабракова.* «Каця з нацюрмортам»; *М.Апіёк.* «Ружы»; *Рэмбрандт.* «Аўтапартрэт»; *Ф.Хальс.* «Цыганка»; *Караваджа.* «Юнак з лютняй»; *Ф.Снайдэрс.* «Фруктовая крама»; *Хеда.* «Нацюрморт. Снеданне» і інш. (на выбар настаўніка).

Графіка. Выразныя сродкі графікі. Сувязь ілюстрацыі са зместам твора. Ілюстрацыі мастакоў-графікаў да дзіцячых кніг (ілюстрацыйны матэрыял на выбар настаўніка).

Скульптура. Выразныя сродкі скульптуры. *Мікеланджэла.* «Давід»; *А.Глебаў.* «Янка Купала»; *А.Бембель.* «Гастэла»; *М.Врубель.* «Садко»; *В.Ватагін.* «Мядзведзь, які балансіруе»; *А.Шатэрнік.* «Каляды» і інш. (ілюстрацыйны матэрыял на выбар настаўніка).

Архітэктура. Архітэктурныя помнікі рэгіёнаў Беларусі. Сучасныя жылыя і грамадскія архітэктурныя збудаванні (ілюстрацыйны матэрыял на выбар настаўніка).

Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Сувязь дэкора з формай і прызначэннем прадмета. Дэкаратыўнае абагульненне формы і колеру ў творах народнага мастацтва (ілюстрацыйны матэрыял на выбар настаўніка).

ПРАКТЫЧНАЯ МАСТАЦКА-ТВОРЧАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ (30 гадзін)

Асваенне тэхналагічных асаблівасцей мастацкіх тэхнік (3 гадзіны)

Прыёмы і спосабы работы графічнымі матэрыяламі (графітны аловак, туш, фламастары).

Прыёмы і спосабы работы акварэллю.

Асаблівасці выканання кампазіцыі ў тэхніцы «гуаш».

Прыёмы і спосабы выканання вырабаў у тэхніцы «папяровая пластыка». Спосабы афарбоўкі паперы ў патрэбныя колеры. Прыёмы трансфармацыі паперы: змінанне, згінанне, складванне, гафрыраванне, выгінанне, скручванне.

Асаблівасці выканання кампазіцыі ў тэхніцы «аплікацыя».

Асаблівасці выканання кампазіцыі ў тэхніцы «фларыстыка».

Асаблівасці выканання кампазіцыі ў тэхніцы «трафарэт».

Асаблівасці выканання кампазіцыі ў тэхніцы «манатыпія».

АДЛЮСТРАВАННЕ НА ПЛОСКАСЦІ (14 гадзін)

Кампазіцыя (3 гадзіны)

Выкарыстанне фармату нетрадыцыйных прапорцый для стварэння кампазіцыі («Навагодняя ёлка», «Дамы на нашай вуліцы», «Вясенні луг»). Поўнае выкарыстанне паверхні аркуша для перадачы мастацкай задумы, спосабы выдзялення кампазіцыйнага цэнтра («Восеньскі матыў», «Катанне з гор», «У лесе»).

Мастацкі матэрыял: гуаш, акварэль, крэйдачкі, фламастары.

Прастора (2 гадзіны)

Адкрытая і закрытая прастора. Перадача глыбіні прасторы («Асенні нацюрморт» (маляванне з натуры), «На катку», «Футбол», «Трактары ў полі», «Спартсмены рыхтуюцца да Алімпіяды», «Навасёлле», «У залах музея»).

Мастацкі матэрыял: гуаш, акварэль, фламастары.

Форма, прапорцыі, канструкцыя (3 гадзіны)

Перадача характару галоўнай формы, яе частак, іх узаемнага размяшчэння («На выстаўцы машын», «Новенькі трактар»).

Мастацкі матэрыял: гуаш, акварэль, фламастары.

Асаблівасці будовы і асноўныя прапорцыі цела чалавека і жывёл, размяшчэнне частак цела пры руху (тулава, канечнасці, шыя, галава). Выкананне кампазіцыі («Карнавал», «У свеце жывёл», «Скачкі», ілюстрацый да твораў А.Вольскага «Еду ў госці да слана», верша С.Маршака «Мельник, мальчик и осёл»).

Мастацкі матэрыял: гуаш, акварэль, фламастары.

Перадача канструкцыі аб'ектаў з улікам іх прасторавага становішча («Будуецца новы дом»).

Мастацкі матэрыял на выбар настаўніка.

Колер (6 гадзін)

Перадача стану і настрою прыроды («Восень у парку», «Восень», «Зіма (вясна) у горадзе (вёсцы)»).

Мастацкі матэрыял: гуаш, акварэль.

Выкарыстанне светлых і цёмных адценняў колеру пры стварэнні рэалістычных, дэкаратыўных, фантазійных і абстрактных кампазіцый («Вясёлка», «Салют», «Агні», «Святочны горад», «Казачны замак»).

Мастацкі матэрыял на выбар вучняў.

Эмацыянальны, вобразны змест колеру (радасны, напружаны, спакойны). Перадача колеравага вобразу аб'ектаў (прадметаў) і з'яў прыроды («Родныя прасторы», «Навальніца насоўваецца», «Ветраны дзень», «Захад», «Золак», «Туманны ранак», «Зімовы вечар»).

Мастацкі матэрыял: гуаш, акварэль.

Лепка (6 гадзін)

Лепка канструкцыйным спосабам (састаўленне цэлага з асобных частак) фігурак абагульненай формы па тыпу народных гліняных цацак («Зубраня», «Баранчык», «Конік»).

Перадача дынамікі пры лепцы чалавека, жывёлы (лепка канструктыўным або камбінаваным спосабам – «Чалавек, які бяжыць», «Конь, які скача»).

Узаемадзеянне фігур у скульптурнай кампазіцыі (лепка камбінаваным спосабам – «Барцы», «Коннік», «Жывёлы на арэне цырка»).

Перадача характэрных поз і рухаў жывёл, людзей (лепка пластычным спосабам – выцягванне дэталей з цэлага кавалка гліны, лепка канструкцыйным спосабам – «Сабака на задніх лапах», «Мядзведзь, які танцуе», «Коннік»).

Лепка рэльефу: птушкі, рыбы, узор з раслінных форм (пластычная сувязь элементаў, перадача руху, суадносіны мас).

ДЭКАРАТЫЎНА-ПРЫКЛАДНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ І ДЫЗАЙН (7 гадзін)

Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва. Сувязь дэкору з формай і прызначэннем прадмета.

Рытмічнае чаргаванне форм у дэкаратыўнай кампазіцыі. Выкананне фрыза: «Кветкі і матылькі» (аплікацыя), «Танцуючыя сняжынкі» (выцінанка).

Дэкаратыўнае абагульненне формы: састаўленне фігурак і кампазіцый з засушаных траў, лістоў, кветак: «Лясныя жыхары», «У свеце жывёл», «Падводнае царства», «Асенні букет» (фларыстыка).

Выкарыстанне фактуры і формы прыродных матэрыялаў. «Букет», «Нацюрморт» (манатыпія, трафарэт).

Адзінства формы прадмета і ўпрыгажэння: «Узор для дыванка», «Арнамент для хусткі» і інш.

Прыёмы выканання рэльефных кампазіцый: «Букет», «Зімовы пейзаж», «Рознакаляровая палянка» або рэльефных партрэтаў персанажаў казак: «Васіліса Прыгожая», «Мальвіна», «Марфачка» і інш. – папяровая пластыка.

Прыёмы выканання аб'ёмных цацак: «Важанятка», «Дзед Мароз», «Снягурка», «Гарманіст», «Квяточніца», «Лісічка», «Паўлін», «Кацяня» і інш. – папяровая пластыка.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

На канец навучальнага года вучні будуць

ведаць/разумець:

адметныя асаблівасці асноўных відаў мастацтва (графіка, жывапіс, скульптура, архітэктура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва);

адметныя асаблівасці жанраў выяўленчага мастацтва;

сродкі мастацкай выразнасці твораў графікі, жывапісу, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва;

паслядоўнасць размяшчэння ў каляровым крузе шасці колераў (чырвоны, аранжавы, жоўты, зялёны, сіні, фіялетавы);

назвы адценняў колераў (светла-зялёны, цёмна-чырвоны і інш.);

асаблівасці будовы цела чалавека і жывёлы, становішча частак фігуры (тулава, канечнасці, шыя і галава) пры перадачы руху;

асаблівасці размеркавання святлоценевых градацый на прадметах (аб'ектах), якія адлюстроўваюцца;

адметныя асаблівасці спосабаў лепкі;

спосабы трансфармацыі паперы;

асаблівасці кампазіцыйнага размяшчэння аб'ектаў, якія адлюстроўваюцца;

законы лінейнай і святлопаветранай перспектывы;

паслядоўнасць выканання жывапіснай, графічнай і скульптурнай (рэльефнай, аб'ёмнай) кампазіцый, аплікацыі, манатыпіі, выцінанкі і інш.;

асноўныя кампазіцыйныя схемы, якія выкарыстоўваюцца пры стварэнні твораў дэкаратыўна-прыкладнога характару;

умець:

выбіраць фармат аркуша і яго становішча ў залежнасці ад зместу кампазіцыі;

поўнасцю выкарыстоўваць плоскасць аркуша, адлюстроўваць прадметы суразмерна фармату;

перадаваць характэрныя асаблівасці формы прадметаў, якія адлюстроўваюцца;

састаўляць колеры, неабходныя для рэалізацыі творчай задумы;

запаўняць малюнак колерам, не пакідаючы прабелаў паміж фігурамі і фонам;

падбіраць адценне колеру з улікам вобразнага зместу працы;

мадэляваць аб'ём аб'ектаў, якія адлюстроўваюцца, з улікам асвятлення;

перадаваць вертыкальнае і нахільнае становішча прадметаў у прасторы;

перадаваць планавасць і глыбіню прасторы ў кампазіцыі;

выбіраць аптымальныя спосабы лепкі;

выбіраць аптымальныя прыёмы трансфармацыі паперы пры канструяванні аб'ёмных цацак, выкананні рэльефных кампазіцый;

выкарыстоўваць мастацкія матэрыялы і тэхнікі для рашэння творчай задумы;

удзельнічаць у абмеркаванні работ аднакласнікаў;

выконваць элементарныя правілы культуры працы (арганізацыя і прыбіранне рабочага месца, акуратныя і беражлівыя адносіны да мастацкіх матэрыялаў і прылад).

Выкарыстоўваць у практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

спецыяльную (мастацтвазнаўчую) тэрміналогію (лексіку);

рацыянальныя прыёмы рэзання паперы;

аптымальныя прыёмы трансфармацыі паперы пры канструяванні аб'ёмных цацак;

аптымальныя спосабы лепкі;

розныя мастацкія тэхнікі для рашэння творчай задумы.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Музыка»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

МУЗЫКА

Мэта навучання вучэбнаму прадмету «Музыка» – фарміраванне музычнай культуры вучняў як часткі іх духоўнай культуры.

Адукацыйны кампанент мэты: асваенне музычнага мастацтва праз авалоданне музычнымі ведамі, слухацкімі, выканальніцкімі і кампазітарскімі ўменнямі; асваенне мастацкага спосабу пазнання свету.

Выхаваўчы кампанент мэты: выхаванне любові да музыкі, мастацтва, прысваенне падрастаючым чалавекам каштоўнасцей, закладзеных у змесце твораў мастацтва.

Развіваючы кампанент мэты: развіццё музыкальных, камунікатыўных, творчых здольнасцей; развіццё самастойнасці і ініцыятыўнасці ў вырашэнні творчых задач.

Звышзадачай вучэбнага прадмета «Музыка» з'яўляецца выяўленне цеснай сувязі музыкі і жыцця (Д.Б.Кабалеўскі). Рашэнне звышзадачы ажыццяўляецца праз выяўленне жыццёвых вытокаў і жыццёвага зместу музыкі, а таксама праз прымяненне ў рэальным жыцці набытых у працэсе навучання ведаў, уменняў, вопыту музычнай і мастацкай дзейнасці.

Задачы вучэбнага прадмета «Музыка»:

1. Фарміраванне прадметнай (музычнай) кампетэнцыі: выхаванне любові да музыкі, асваенне музычнага мастацтва (авалоданне музычнымі ведамі, слухацкімі, выканальніцкімі і кампазітарскімі ўменнямі), развіццё музыкальных здольнасцей.

Задача рашаецца:

праз фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як самакаштоўным відзе мастацтва, яе змесце і выразнай мове;

фарміраванне ўменняў слухаць, выконваць, ствараць музыку;

назапашванне вопыту ажыццяўлення музычнай дзейнасці.

2. Фарміраванне надпрадметнай (мастацкай) кампетэнцыі: развіццё мастацкага густу, назапашванне вопыту самастойнай мастацка-творчай дзейнасці.

Задача рашаецца:

праз фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як неад'емнай частцы мастацкай культуры, агульнасці зместу розных відаў мастацтва, адрозненнях у іх выразных мовах;

асваенне мастацкага спосабу пазнання свету;

развіццё мастацкіх здольнасцей;

назапашванне вопыту мастацка-творчай дзейнасці.

3. Фарміраванне метапрадметнай кампетэнцыі: развіццё камунікатыўных, творчых, аналітычных здольнасцей, уменняў рашаць праблемы, несці адказнасць за вынікі індывідуальнай і калектыўнай работы.

Задача рашаецца:

праз фарміраванне ўяўленняў аб цеснай сувязі музыкі (мастацтва) з жыццём;

назапашванне вопыту рашэння жыццёвых задач у працэсе мастацкай дзейнасці (у індывідуальнай, групавой і калектыўнай формах);

развіццё камунікатыўных і творчых уменняў;

назапашванне вопыту змястоўнага ацэньвання вучэбнай (музычнай) дзейнасці.

Спецыфіка вучэбнага прадмета «Музыка» праяўляецца ў адначасовым рашэнні ўсяго комплексу задач у працэсе навучання.

Прынцыпы навучання і адбору зместу

Навучанне вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца на аснове наступных прынцыпаў:

прынцыпу цэласнасці, у адпаведнасці з якім музыка ў працэсе навучання разглядаецца ў адзінстве яе састаўляючых: зместу, формы, жанравай асновы і выразнай мовы. Прынцып цэласнасці рэалізуецца праз тэматычную будову зместу вучэбнага прадмета. Усе тэмы аб'яднаны інтанацыйнай прыродай музыкі, у кожнай з іх інтанацыя праяўляе адно або некалькі сваіх значэнняў;

прынцып полімастацкасці, які дазваляе выйсці за межы прадметнага зместу і разгледзець музыку ў якасці аднаго з праяўленняў мастацкай культуры і ва ўсім багацці яе ўзаемасувязей з іншымі відамі мастацтва. У працэсе навучання акцэнтуюцца функцыі музыкі, якія з'яўляюцца агульнымі для мастацтва і мастацкай дзейнасці ў цэлым. Прынцып прадугледжвае пашырэнне і паглыбленне зместу адукацыі і выхавання за кошт узаемадзеяння і ўзаемаўзбагачэння розных відаў мастацтва. Узаемадзеянне мастацтва выстройваецца вакол агульнага сэнсавага стрыжня, у якасці якога выступае тэматызм. Ён структурыруе змест вучэбнага прадмета;

прынцып сувязі з жыццём, у адпаведнсці з якім успрыманне музыкі (мастацтва) разглядаецца ў якасці мастацка-вобразнага аналага жыцця, а музычная творчая дзейнасць – у якасці працэсу мадэлявання рашэння жыццёвых праблем. Сацыякультурны кантэкст узнікнення і бытавання музычнага мастацтва з'яўляецца неад'емнай часткай зместу вучэбнага прадмета; веды і ўменні становяцца сродкам пранікнення вучняў у свет музыкі, а праз яго – у розныя праблемы жыцця. Прынцып сувязі з жыццём выступае ў якасці звышзадачы і генеральнай лініі навучання вучэбнаму прадмету.

Адбор зместу навучання вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца з апорай на прынцыпы мастацкай дыдактыкі – *прынцыпы мастацкасці, вобразнасці, асацыятыўнасці, інтанацыйнасці і імправізацыйнасці.*

Раздзелы, якія вывучаюцца

I клас: «Свет гукаў», «Як расказвае музыка», «З чаго вырасла музыка», «Аб чым расказвае музыка».

II клас: «Сродкі музычнай выразнасці», «Падарожжа ў музычныя краіны – Оперу, Балет, Сімфонію, Канцэрт».

III клас: «Песенны, танцавальны і маршавы характар музычнай мовы», «Інтанацыя», «Развіццё музыкі», «Будова (формы) музыкі».

Асаблівасці арганізацыі навучання

Навучанне вучэбнаму прадмету «Музыка» ажыццяўляецца шляхам выкарыстання метадаў праблематызацыі і мадэлявання мастацка-творчага працэсу (Л.В.Шкаляр).

Праблематызацыя зместу вучэбнага прадмета забяспечвае разгляд музычных твораў у якасці адказаў на жыццёвыя пытанні, пададзеныя ў эмацыянальна-вобразнай форме. Выкарыстанне метаду прадугледжвае прасочванне працэсу паходжання музыкі, працэсу ўзнікнення з'яў і пазначаных паняццяў. Метад дазваляе ператварыць урок музыкі ў жывы даследчы працэс, падвесці вучняў да разумення заканамернасцей музычнай мовы як сістэмы мастацкіх сімвалаў, музычнай формы як асобнай арганізацыі гэтых сімвалаў.

Метад мадэлявання мастацка-творчага працэсу накіраваны на ўзнаўленне працэсуальнасці музычных з'яў, забяспечвае дзейнаснае зразуменне музычнага мастацтва. На аснове пранікнення ў сутнасць мастацтва і яго заканамернасці ўзнаўляецца сам працэс паходжання мастацтва. Метад мадэлявання мастацка-творчага працэсу перамяшчае акцэнты з вывучэння вучэбнага матэрыялу на творчыя праяўленні вучняў, дазваляе ім самастойна прасочваць працэсы музычнай творчасці на аснове рэфлексіі дзейнасці кампазітара, выканаўцы, слухача.

У рэчышчы кампетэтнаснага падыходу метады праблематызацыі і мадэлявання мастацка-творчага працэсу спалучаюцца з праектнымі формамі і метадамі работы.

Асноўнай формай арганізацыі адукацыйнага працэсу з'яўляецца ўрок. Прытрымліванне прынцыпу «навучанне мастацтву ў формах самога мастацтва» вызначае прыярытэт арганізацыйных форм, адпаведных прыродзе мастацтва (урок-канцэрт, урок-гульня, урок-майстэрня, урок-тэатралізацыя, урок-кліп і інш.). Шырокае распаўсюджанне атрымліваюць такія формы, як фасілітацыйныя дыскусіі і мастацка-творчыя праекты.

Фасілітацыйныя дыскусіі накіраваны на развіццё самастойнасці вучняў у ходзе засваення вучэбнага матэрыялу, садзейнічаюць развіццю крытычнага мыслення, даследчых і камунікатыўных уменняў.

Мастацка-творчыя праекты прадугледжваюць самастойнае рашэнне вучнямі вучэбнай задачы, забяспечваюць развіццё самастойнасці, здольнасці да самаарганізацыі, гатоўнасці да супрацоўніцтва, стваральнай дзейнасці, садзейнічаюць выкарыстанню набытага вопыту для рашэння жыццёвых праблем.

Змест вучэбнага прадмета (па класах)

Вучэбны прадмет «Музыка» вывучаецца з I па IV клас у колькасці 1 гадзіна на тыдзень. Працэс навучання музыцы падзелены на 4 этапы, якія адпавядаюць гадам навучання.

Змест вучэбнага прадмета ўключае:

прадметныя веды і ўменні (у галіне музычнага мастацтва);

надпрадметныя веды і вядучыя ўменні (у галіне мастацкай культуры);

метапрадметныя (жыццёвыя) веды і ўменні (знаходзіць рашэнні праблем, браць на сябе адказнасць і інш.).

Прадметныя веды і ўменні забяспечваюць цэласнае зразуменне музычнага мастацтва; надпрадметныя веды і вядучыя ўменні – магчымасць арыентавацца ў разнастайнасці праяўленняў мастацкай культуры, актыўнае самавыражэнне ў мастацкай творчасці; метапрадметныя веды і ўменні – эфектыўнае рашэнне жыццёвых праблем.

Змест вучэбнага прадмета пабудаваны па лінейна-канцэнтрычным прынцыпе. На кожным этапе навучання пашыраюцца і паглыбляюцца ўяўленні вучняў пра змест, жанравую аснову, формы і выразнасць мовы музычнага мастацтва, удасканальваюцца ўменні ўспрымання і практычнай музычнай (мастацкай) дзейнасці.

Стрыжнёвай асновай зместу вучэбнага прадмета з'яўляецца тэматызм, у аснове якога ляжыць распрацаваная Д.Б.Кабалеўскім сістэма абагульненых уяўленняў аб музыцы як аб важнай частцы жыцця грамадства і самакаштоўным відзе мастацтва.

Першы год навучання забяспечвае фарміраванне агульнага ўяўлення аб музыцы як аб «мастацтве, сэнс якога інтануецца» (Б.У.Асаф'еў). У ходзе навучання фарміруюцца першасныя ўяўленні аб выразнасці гукавога аблічча свету, аб жыццёвых вытоках музыкі, яе ўсеабдымным зместе, багатай палітры выразных сродкаў, першасных музычных жанрах. Успрыманне і практычная музычная дзейнасць забяспечваюць асваенне пазіцый кампазітара, выканаўцы, слухача ў цэласнасці музычнай камунікацыі.

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў):

аб гукавой палітры навакольнага свету;

усеабдымным змесце музыкі, яго жыццёвых вытоках;

пульсацыі як жыццёвай з'яве і яе праяўленні ў музыцы;

першасных музычных жанрах;

выразнай мове музычнага мастацтва;

уменні:

эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

На ***другім годзе навучання*** ажыццяўляецца канкрэтызацыя ўяўленняў аб выразнай мове музычнага мастацтва. На аснове назапашанага вопыту практычнай музычнай дзейнасці ўводзяцца тэрміны, якія абазначаюць асноўныя сродкі музычнай выразнасці (рытм, тэмп, тэмбр, лад, рэгістр, дынаміка). Ажыццяўляецца азнаямленне з жанрамі прафесійнай музыкі – операй, балетам, сімфоніяй, канцэртам. Фарміруюцца ўяўленні аб інструментах сімфанічнага аркестра.

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў):

аб сродках музычнай выразнасці, іх ролі ў «будаўніцтве» музычных форм, якія склаліся гістарычна;

жанрамі прафесійнай музыкі (опера, балет, сімфонія, канцэрт);

інструментах сімфанічнага аркестра;

уменні:

эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

Змест ***трэцяга года навучання*** накіраваны на фарміраванне ўяўленняў аб музыцы як частцы мастацкай культуры. Асвойваюцца катэгорыі і паняцці, уласцівыя розным відам мастацтва (форма, інтанацыя, кампазіцыя, рытм і інш.).

Фарміруюцца наступныя элементы кампетэнцый:

веды (на ўзроўні ўяўленняў):

аб песеннасці, танцавальнасці, маршавасці;

інтанацыі і яе розных значэннях;

крыніцах і спосабах развіцця музыкі;

музычным формаўтварэнні, разнастайнасці музычных форм;

уменні:

вызначаць песенную, танцавальную, маршавую аснову музычных твораў;

ствараць, выконваць, успрымаць інтанацыі рознага характару з выкарыстаннем магчымасцей розных відаў мастацтва;

назіраць за развіццём музыкі, самастойна ажыццяўляць яе развіццё;

увасабляць творчы замысел у музычную (мастацкую) форму;

эмацыянальна ўспрымаць і разумець музычныя творы;

выразна выконваць песні і інструментальныя кампазіцыі;

актыўна праяўляць сябе ў мастацкай творчасці.

З мэтай захавання і жывога бытавання нематэрыяльнай культурнай спадчыны ў кожным класе асвойваецца рамкавы змест, які забяспечвае назапашванне вопыту каляндарна-абрадавых дзеянняў у адпаведнасці з традыцыямі рэгіёна.

Лінейна-канцэнтрычны прынцып пабудовы зместу вучэбнага прадмета «Музыка» абумоўлівае выкарыстанне наступных **відаў дзейнасці** на працягу ўсяго перыяду навучання: слуханне, спевы, ігра на музычных інструментах, пластычнае інтанаванне, свабоднае дырыжыраванне, сачыненне, імправізацыя, рытмадэкламацыя, тэатралізацыя, слоўнае, графічнае, пластычнае мадэляванне, іншыя віды мастацкай дзейнасці.

Ацэначная дзейнасць выступае ў якасці сувязнага звяна паміж пазнавальнай і пераўтваральнай дзейнасцю і, як вынік гэтага, з'яўляецца неад'емнай часткай мастацкай творчасці. Навучанне вучэбнаму прадмету ў рэчышчы кампетэнтнаснага падыходу прадугледжвае пашырэнне прасторы ацэначнай дзейнасці за кошт шырокага выкарыстання самаацэнкі і ўзаемаацэнкі.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

I чвэрць

ПЕСЕННЫ, ТАНЦАВАЛЬНЫ І МАРШАВЫ ХАРАКТАР МУЗЫЧНАЙ МОВЫ

(8 гадзін)

Прыкладнае планаванне тэмы

Песенны, танцавальны і маршавы характар музычнай мовы (1 гадзіна). Песеннасць, танцавальнасць, маршавасць. Адрозненне песеннасці, танцавальнасці, маршавасці ад песні, танца, марша.

Песенны характар музычнай мовы (2 гадзіны). Характэрныя асаблівасці песеннай музычнай мовы. Кантыленныя спевы. Інструментальная музыка песеннага характару. Перадача песеннага характару музыкі праз пластычнае інтанаванне, графічнае мадэляванне. Стварэнне музычных фрагментаў песеннага характару.

Танцавальны характар музычнай мовы (2 гадзіны). Характэрныя асаблівасці танцавальнай музычнай мовы. Паняцці «танцавальнасць», «акцэнт». Вакальная і інструментальная музыка танцавальнага характару. Падкрэсліванне танцавальнага характару музыкі пры дапамозе рытмічнага акампанементу. Перадача танцавальнага характару музыкі праз графічнае мадэляванне, выразныя рухі. Стварэнне рытмічнага акампанементу да музычных твораў танцавальнага характару.

Маршавы характар музычнай мовы (2 гадзіны). Характэрныя асаблівасці маршавай музычнай мовы. Паняцце «маршавасць», «пункцір».

Вакальная і інструментальная музыка маршавага характару. Падкрэсліванне маршавага характару музыкі пры дапамозе рытмічнага акампанементу. Перадача маршавага характару музыкі праз выразныя рухі. Стварэнне рытмічнага акампанементу да твораў маршавага характару.

Абагульняльны ўрок па тэме «Песенны, танцавальны і маршавы характар музычнай мовы» (1 гадзіна).

Прыкладны музычны матэрыял

«Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь». Муз. *Н.Сакалоўскага,* сл. *М.Клімковіча і У.Карызны.*

Беларуская народная песня-танец «Мікіта».

«Дуб». Муз. *А.Чыркуна,* сл. *Янкі Купалы.*

«Мы дружим с музыкой». Муз. *Ё.Гайдна,* рускі тэкст *П.Сіняўскага.*

«Жывіца». Муз. *А.Безенсон,* сл. *Т.Мушынскай.*

«Лесной праздник». Муз. *Ж.Металідзі,* сл. *А.Фаткіна.*

«Заўжды ляці». Муз. *Я.Глебава*, сл. *А.Вольскага.*

«Песенка слонёнка о самом себе». Муз. *А.Даньшовай,* сл. *А.Зарубіна.*

«Выйшаў бусел пагуляць». Муз. *А.Даньшовай,* сл. *А.Зарубіна.*

Г.Пукст. Арыёза Марынкі (з аперы «Марынка»).

В.Войцік. «Пад старым дубам».

П.Чайкоўскі. Дуэт Машы і Прынца (з балета «Шчаўкунок»).

Г.Гарэлава. «Папяровая балерына», «Кароль з каралевай».

М.Глінка. Сімфанічная ўверцюра «Арагонская хота»; «Паланэз» (з оперы «Іван Сусанін»).

Г.Вагнер. «Крокі».

А.Залётнеў. «Уступ», «Песенька Каваля» (з оперы «Адчыніце, казляняткі»), сл. П. Макаля.

Я.Паплаўская. «Восеньскі малюнак».

Я.Глебаў. Інтэрмедыя (з араторыі «Запрашэнне ў краіну маленства»).

Ф.Шапен. Паланэз A-dur.

А.Дворжак. Славянскі танец № 8.

Ж.Б.Люлі. «Марш для турэцкай цырымоніі».

Віды дзейнасці: выяўленне характэрных асаблівасцей песеннай, танцавальнай і маршавай музычнай мовы; фарміраванне пераліку прыкмет песеннасці, танцавальнасці, маршавасці; прымяненне пераліку прыкмет і інструментарыя для выяўлення характару музычнай мовы ў працэсе слухання; назіранне за развіццём музыкі; перадача малюнкаў мелодыі сродкамі графікі; разметка музычнай партытуры; выразнае выкананне твораў з улікам выяўленых рыс песеннасці, танцавальнасці, маршавасці; стварэнне мадэлі музычнага твора песеннага, танцавальнага, маршавага характару (калектыўна); сачыненне мелодыі песеннага, танцавальнага, маршавага характару (калектыўна).

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вучні павінны:

мець уяўленне:

аб характэрных асаблівасцях песеннай музычнай мовы;

характэрных асаблівасцях танцавальнай музычнай мовы;

характэрных асаблівасцях маршавай музычнай мовы;

інструментальнай і вакальнай музыцы;

умець:

(група прыватных уменняў)

выразна выконваць творы з улікам рыс песеннасці, танцавальнасці, маршавасці;

перадаваць песенны характар музычнай мовы праз пластычнае інтанаванне і выразнасць ліній;

перадаваць танцавальны характар музычнай мовы праз выразнасць рухаў і графічнае мадэляванне;

перадаваць маршавы характар музычнай мовы праз выразнасць рухаў;

самастойна ствараць музычныя фрагменты песеннага, танцавальнага і маршавага характару;

эмацыянальна адгукацца на гучанне музыкі, даваць характарыстыку музычнага вобраза;

ажыццяўляць музычную дзейнасць у пазіцыях слухача, выканаўцы, кампазітара;

(група ключавых уменняў)

выкарыстоўваць сродкі музычнага мастацтва для творчага самавыражэння;

удзельнічаць у арганізацыі і выкананні калектыўных творчых работ;

даваць эмацыянальна афарбаваную змястоўную ацэнку вынікам вучэбнай дзейнасці.

Выкарыстоўваць набыты вопыт:

пры наведванні канцэртных, культурна-масавых мерапрыемстваў;

у дамашнім музыцыраванні;

пры рэалізацыі даследчых, мастацка-творчых (у тым ліку мультымедыйных) праектаў.

II чвэрць

ІНТАНАЦЫЯ (8 гадзін)

Прыкладнае планаванне тэмы

Выразнасць слова, музыкі, руху (1 гадзіна). Інтанацыя як выразнасць слова, музыкі, руху. Інтанацыйная аснова музыкі. Мадэляванне інтанацый праз слова, гук, рух.

Блізкасць маўленчай і музычнай інтанацыі (1 гадзіна). Удасканаленне ўменняў выразна выконваць літаратурныя і музычныя творы. Перадача жыццёвых з’яў праз слова і гук: выяўленне падабенства і адрознення.

«Зерне-інтанацыя» (1 гадзіна). Характэрныя асаблівасці «зерня-інтанацыі». Вызначэнне «зерня-інтанацыі» музычнага фрагмента. Вызначэнне характару «зерня-

інтанацыі». Выкананне «зерня-інтанацыі» на гукавысотных інструментах. Стварэнне «зерняў-інтанацый» рознага характару.

Выразная інтанацыя (1 гадзіна). Вызначэнне інтанацый, якія перадаюць настрой, стан. Мадэляванне выразных інтанацый гукам, рухам, словам.

Выяўленчая інтанацыя (1 гадзіна). Вызначэнне інтанацый, якія перадаюць з'явы навакольнай рэчаіснасці. Мадэляванне выяўленчых інтанацый.

Выразныя і выяўленчыя інтанацыі сустракаюцца ў адным музычным творы (2 гадзіны). Поліінтанацыйны характар музычнай мовы. Адрозненне выразных і выяўленчых інтанацый.

Абагульняльны ўрок па тэме «Інтанацыя» (1 гадзіна).

Прыкладны музычны матэрыял

Беларускія народныя песні «Як пагнала бабуленька куранятак пасці», «Сеў жучок на сучок».

Швейцарская народная песня «Зязюля».

«В путь». Муз. *Ф.Шуберта*, сл. *В.Мюллера*.

«Весёлая песенка», «Грустная песенка», «Тихая песенка», «Громкая песенка», «Медленная песенка», «Быстрая песенка». Муз. *Г.Струвэ*, сл. *В.Віктарава*.

«Зима». Муз. *Ц.Кюі*, сл. *Я.Баратынскага*.

«Зіма». Муз. *І.Лучанка*, сл. *Якуба Коласа*.

«Навагодні карагод». Муз. *І.Лучанка*, сл. *В.Лучанок*.

«Котёнок и щенок». Муз. *Т.Патапенка*, сл. *В.Віктарава*.

Ё.Гайдн. Сімфонія № 101 «Гадзіннік» (фрагмент).

У.Кур'ян. «Гадзіннік».

А.Друкт. «Гарэзлівыя прыпеўкі».

Э.Тырманд. «Дзве сяброўкі».

М.Рымскі-Корсакаў. «Палёт чмяля» (з оперы «Казка пра цара Салтана»); «Акіян – мора сіняе» (уступ да оперы «Садко»); тэма Астролага, арыя Шамаханскай царыцы (з оперы «Залаты пеўнік»).

Э.Грыг. «Песня Сольвейг» (з музыкі да драмы Г.Ібсена «Пер Гюнт»).

Л.К.Дакен. «Зязюля».

Б.Сметана. «Влтава» (з сімфанічнай паэмы «Мая Радзіма»).

В.Карэтнікаў. «У зімовым лесе», «Вальс вакол навагодняй ёлкі» (з сюіты «Поры года»).

Віды дзейнасці: складанне пераліку эмацыянальных станаў, настрояў; скарыстанне шкалы эмацыянальных станаў для вызначэння характару твора ў працэсе слухання; складанне выразнай партытуры твора на аснове шкалы эмацыянальных станаў, выразнае чытанне літаратурных тэкстаў; выяўленне падабенства і адрозненняў у перадачы эмацыянальных станаў сродкамі маўленчай і музычнай інтанацыі; узбагачэнне выразнасці гука (інтанацыі) выразнасцю слова, руху (жэста); інсцэніроўка песні; назіранне за развіццём музыкі, выяўленне выразных і выяўленчых магчымасцей музычных твораў; вылучэнне «зерняў-інтанацый» з музычнай тканіны; вызначэнне характару «зерняў-інтанацый» (на аснове выкарыстання шкалы эмацыянальных станаў); назіранне за развіццём мелодыі з «зерня-інтанацыі»; выяўленне выяўленчых і выразных інтанацый; параўнанне выяўленчых магчымасцей маўленчых і музычных інтанацый; выкананне «зерня-інтанацыі» на гукавысотных інструментах; выкананне выяўленчых інтанацый голасам і на гукавысотных інструментах; выразнае выкананне твораў з улікам выяўленых выразных і выяўленчых магчымасцей; складанне «партытуры» твора (колеравай, шумавой); стварэнне мадэлі музычнага твора на аснове верша; стварэнне розных варыянтаў развіцця «зерня-інтанацыі»; мадэляванне выяўленчых інтанацый; падрыхтоўка даследчага або мастацка-творчага праекта па тэме чвэрці.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вучні павінны:

мець уяўленне:

аб інтанацыі як выразнасці гука, слова, руху;

блізкасці маўленчай і музычнай інтанацыі;

«зерне-інтанацыі»;

выразнасці і выяўленчасці музыкі;

умець:

(група прыватных уменняў)

мадэліраваць інтанацыю праз гук, слова, рух;

вызначаць характар «зярня-інтанацыі»;

выконваць «зерні-інтанацыі» на гукавысотных інструментах;

самастойна ствараць «зерні-інтанацыі» рознага характару;

выкарыстоўваць у самастойнай мастацкай дзейнасці розныя спосабы перадачы ўнутранага свету чалавека і з'яў навакольнай рэчаіснасці;

эмацыянальна адгукацца на гучанне музыкі, даваць характарыстыку музычнаму вобразу;

ажыццяўляць музычную дзейнасць у пазіцыях слухача, выканаўцы, кампазітара;

(група ключавых уменняў)

выкарыстоўваць сродкі музычнага мастацтва для творчага самавыражэння;

удзельнічаць у арганізацыі і выкананні калектыўных творчых работ;

даваць эмацыянальна афарбаваную змястоўную ацэнку вынікам вучэбнай дзейнасці.

Выкарыстоўваць набыты вопыт:

у працэсе аналізу выразнай мовы мастацкіх тэкстаў;

у працэсе публічнага выканання мастацкіх тэкстаў;

у дамашнім музыцыраванні;

пры рэалізацыі даследчых, мастацка-творчых (у тым ліку мультымедыйных) праектаў.

III чвэрць

РАЗВІЦЦЁ МУЗЫКІ (10 гадзін)

Прыкладнае планаванне тэмы

Як расказваюць і слухаюць музычныя гісторыі (1 гадзіна). Развіццё музыкі (часавая прырода музычнага мастацтва). Спосабы развіцця музыкі. Роля сродкаў музычнай выразнасці ў развіцці музыкі.

Як развівае музыку кампазітар (1 гадзіна). Спосабы развіцця музыкі, якія выкарыстоўвае кампазітар. Магчымасці змянення мелодыі, тэмпу, дынамікі, лада, тэмбру, рэгістра гучання.

Развіццё мелодыі (1 гадзіна). Выразныя магчымасці мелодыі. Назіранне за развіццём музычных інтанацый. Запіс мелодый.

Дынамічнае развіццё музыкі (1 гадзіна). Павелічэнне і памяншэнне сілы гука. Выкарыстанне сродкаў дынамічнага развіцця ў дзейнасці выканаўцы і кампазітара. Перадача дынамічнага развіцця музыкі праз колеравае, слоўнае мадэляванне, пластычнае (амплітуда) інтанаванне.

Тэмпавае развіццё музыкі (1 гадзіна). Паскарэнне і запавольванне тэмпу. Выкарыстанне сродкаў тэмпавага развіцця ў дзейнасці кампазітара і выканаўцы. Перадача тэмпавага развіцця музыкі праз слоўнае мадэляванне, пластычнае інтанаванне.

Тэмбравае і рэгістравае развіццё музыкі (1 гадзіна). Выразныя магчымасці тэмбраў галасоў і інструментаў. Выразныя магчымасці змянення рэгістраў. Выкарыстанне сродкаў тэмбравага і рэгістравага развіцця ў дзейнасці кампазітара. Перадача тэмбравага развіцця музыкі праз слоўнае і колеравае мадэляванне. Перадача рэгістравага развіцця музыкі праз слоўнае, графічнае, прасторавае мадэляванне.

Ладавае развіццё музыкі (1 гадзіна). Выразныя магчымасці мажору і мінору. Выкарыстанне сродкаў ладавага развіцця ў творчасці кампазітара. Перадача ладавага развіцця музыкі праз слоўнае і колеравае мадэляванне.

Майстэрства выканаўцаў (1 гадзіна). Сродкі развіцця музыкі, якія выкарыстоўваюць выканаўцы. Музычная імправізацыя. Складанне выканальніцкага плана твора.

Музычныя дыялогі (1 гадзіна). Музычны дыялог. Выкананне музычнага пытання і адказу. Адбор сродкаў музычнай выразнасці для асабістай творчай дзейнасці. Стварэнне музычнага дыялогу.

Абагульняльны ўрок па тэме «Развіццё музыкі» (1 гадзіна).

Прыкладны музычны матэрыял

Беларуская народная песня «Сядзіць камар на дубочку».
«Снегопад». Муз. *Ж.Металідзі*, сл. *Э.Фарджэн*.
«Почему медведь зимой спит». Муз. *Л.Кніпера*, сл. *А.Каваленкава*.
«Песенка солнечных зайчиков». Муз. *У. Казеніна*, сл. *Ф.Лаўбе*.
«Как под мельницей». Муз. *М.Андрэевай*, словы народныя.
«Поезд». Муз. *М.Мятлова*, сл. *Т.Сікорскай*.
«Медведь и комар». Муз. *А.Праслянёва*, сл. *В.Шуміліна*.
«Улитка». Муз. *В.Кікты*, сл. *С.Сяровай*.
«Тень-тень, потетень». Муз. *В.Каліннікава*, словы народныя.
«Сороконожка». Муз. *А.Даньшовай*, сл. *У.Арлова*.
Іранская народная песня «Дождж».
В.Карэтнікаў. «Снежны гарадок» (з сюіты «Поры года»).
Г.Гарэлава. «Варона на слізкім даху».
Я.Глебаў. Фантазія на тэму беларускай народнай песні «Перапёлачка».
Э.Грыг. «Раніца», «У пячоры горнага караля» (з сюіты «Пер Гюнт»).
Э.Грыг. «Вясельны дзень у Трольхаўгене».
Ф.Шуберт. Вальс h-mo.
В.А.Моцарт. Дуэт Папагена і Папагены (з оперы «Чароўная флейта»).
А.Вівальдзі. «Бура на моры»; канцэрт для скрыпкі з аркестрам «Зіма» (ч. 1).

Віды дзейнасці: назіранне за развіццём музыкі; выяўленне сродкаў выразнасці, выкарыстаных кампазітарам для стварэння і развіцця музычнага вобраза; назіранне за развіццём мелодыі; адлюстраванне рытмічных і гукавысотных змяненняў мелодыі праз выразныя рухі рук; перадача гукавысотнага развіцця мелодыі сродкамі графікі або пластычнага інтанавання; выкананне рытмічнага малюнка на шумавых інструментах; назіранне за дынамічным развіццём музыкі, адлюстраванне дынамічных змяненняў праз колеравую палітру; выяўленне тэмпавага развіцця музыкі, перадача яго праз рухі; назіранне за ладавымі зменамі ў музыцы, перадача ладавых змяненняў праз карткі-смайлікі; выразнае выкананне твораў з улікам выяўленых змяненняў; выяўленне музычнага дыялогу (пытанняў і адказаў); выразнае выкананне песні ў рэжыме дыялогу; пластычная імправізацыя на аснове праслуханага твора; інсцэніроўка песні; складанне выканальніцкага плана песні з указаннем сродкаў выканальніцкага развіцця, якія будуць выкарыстаны; стварэнне мадэлі музычнага твора на аснове верша; развіццё мелодыі шляхам змянення вышыні гукаў і рытмічнага малюнка; эксперыментаванне з ладавымі, дынамічнымі, тэмбравымі, рэгістравымі змяненнямі мелодыі; сачыненне папеўкі з выкарыстаннем розных сродкаў музычнага развіцця; сачыненне музычнага дыялогу або яго частак (пытанне і адказ); падрыхтоўка даследчага або мастацка-творчага праекта па тэме чвэрці.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вучні павінны:
м е ц ь у я ў л е н н е:
аб спосабах развіцця музыкі;

сродках музычнай выразнасці, якія выкарыстоўваюць кампазітар і выканаўца для развіцця музыкі;

тэмпавым, дынамічным, ладавым, рэгістравым, тэмбравым развіцці музыкі;

музычным дыялогу, яго будове;

у м е ц ь:

(група прыватных уменняў)

сачыць за развіццём мелодыі і адлюстроўваць яго пры дапамозе лініі;

выконваць рытмічны малюнак, запісаны з дапамогай сімвалаў і працягласцей;

сачыць за дынамічным, тэмпавым, ладавым, рэгістравым, тэмбравым развіццём музыкі і адлюстроўваць яго з дапамогай слоўнага, колеравага, графічнага, пластычнага і прасторавага мадэлявання;

імправізаваць (развіваць мелодыю);

складаць выканальніцкі план твора;

выкарыстоўваць тэмпавае, дынамічнае, ладавае, рэгістравае, тэмбравае развіццё музыкі ва ўласнай творчай дзейнасці;

выконваць і ствараць музычныя дыялогі;

эмацыянальна адгуквацца на гучанне музыкі, даваць характарыстыку музычнаму вобразу;

ажыццяўляць музычную дзейнасць у пазіцыях слухача, выканаўцы, кампазітара;

(група ключавых уменняў)

выкарыстоўваць сродкі музычнага мастацтва для творчага самавыражэння;

удзельнічаць у арганізацыі і выкананні калектыўных творчых работ;

даваць эмацыянальна афарбаваную змястоўную ацэнку вынікам вучэбнай дзейнасці.

Выкарыстоўваць набыты вопыт:

у працэсе аналізу выразнай мовы мастацкіх тэкстаў;

пры распрацоўцы плана выканання мастацкіх тэкстаў;

пры рэалізацыі даследчых, мастацка-творчых (у тым ліку мультымедыйных) праектаў.

IV чвэрць

БУДОВА (ФОРМЫ) МУЗЫКІ (9 гадзін)

Прыкладнае планаванне тэмы

Разнастайнасць будовы музычных твораў (1 гадзіна). Разнастайнасць музычных форм. Будова (формы) музычных твораў.

Кантрасты і паўторы ў жыцці і музыцы (2 гадзіны). Кантрасты і паўторы як жыццёвая аснова будовы музычных твораў. Узаемасувязь зместу і будовы музычных твораў. Элементы музычнай мовы. Матыў. Фраза. Сказ. Вызначэнне музычных фраз на слых і па нотным запісе. Дыханне па фразах пры выкананні вакальных твораў.

Як музыка расказвае гісторыі, у якіх няма кантрастаў (1 гадзіна). Музычныя творы, у якіх няма кантрастаў. Кульмінацыя як вяршыня развіцця музыкі. Вызначэнне кульмінацыі на слых і па нотным запісе.

Двухчасткавая форма (1 гадзіна). Чаргаванне кантрастаў і паўтораў у музычнай форме. Двухчасткавая кантрастная форма. Адлюстраванне двухчасткавай кантрастнай формы пры дапамозе сімвалаў (іншых сродкаў). Запеў, прыпеў, куплет. Выкананне вакальнага твора ў двухчасткавай кантрастнай форме. Канструяванне музычных фрагментаў у двухчасткавай форме.

Трохчасткавая рэпрызная форма (1 гадзіна). Рэпрыза як паўтор часткі музычнага твора. Адлюстраванне трохчасткавай рэпрызнай формы пры дапамозе сімвалаў (іншых сродкаў). Выкананне музычных твораў у трохчасткавай рэпрызнай форме. Канструяванне музычных фрагментаў у трохчасткавай форме.

Ронда (1 гадзіна). Рэфрэн, эпізод. Адлюстраванне формы ронда пры дапамозе сімвалаў (іншых сродкаў). Выкананне музычных твораў у форме ронда.

Варыяцыі (1 гадзіна). Змяненне музыкі. Тэма, варыяцыі. Вызначэнне тэмы і варыяцый пры праслухоўванні музычнага твора.

Абагульняльны ўрок па тэме «Будова (формы) музыкі» (1 гадзіна).

Прыкладны музычны матэрыял

Беларускі народны танец «Карагодны».

Беларускія народныя песні «А мы грушу пасадзілі», «Пад калінаю, пад малінаю», «На лугу, на лугу зелянёшанькім».

Беларуская народная песня «Кума мая, кумачка» ў апрацоўцы В.Серых.

Беларуская народная песня «Кума мая, кумачка» ў апрацоўцы Ё.Хаазена для карыльёна.

Руская народная танцавальная песня «Камарынская».

«Прятки». Муз. *А.Думчанкі*, сл. *А.Кушнера*.

«Доброта». Муз. *І.Лучанка*, сл. *Н.Тулупавай*.

«Весёлые медвежата». Муз. *А.Паплянавай*, сл. *Н.Пікулёвай*.

«Болтунья». Муз. *С.Пракоф'ева*, сл. *А.Барто*.

«Зачем нам выстроили дом?». Муз. *Д.Кабалеўскага*, сл. *В.Віктарава*.

А.Літвіноўскі. «Вячэрнія аблокі».

В.Карэтнікаў. «Летнім вечарам» (з сюіты «Поры года»).

П.Чайкоўскі. «Італьянская песенька», «Баба Яга», «Няньчына казка», «Камарынская» (са зборніка фартэпіянных п'ес «Дзіцячы альбом»).

М.Глінка. Сімфанічная ўверцюра «Камарынская».

Ф.Шапэн. Прэлюдыя № 7.

Э.Грыг. «Танец Анітры» (з музыкі да драмы Г.Ібсена «Пер Гюнт»).

Віды дзейнасці: назіранне за развіццём музыкі, выяўленне кантрасных сродкаў музычнай выразнасці; вызначэнне элементаў музычнай мовы (фраза, сказ), вызначэнне кульмінацыі; адлюстраванне элементаў музычнай мовы праз выразныя рухі рук; разметка нотнага тэксту па фразах; вызначэнне будовы твора (адначасткавых, двухчасткавых, трохчасткавых, у форме ронда, у форме варыяцый) у працэсе слухання; адлюстраванне будовы твора праз геаметрычныя фігуры; выяўленне частак твора, якія паўтараюцца (рэфрэн), і новых частак твора (эпізоды), якія маюць форму ронда; назіранне за змяненнем асноўнай мелодыі; падбор выканальніцкіх сродкаў для падкрэслівання кантрастаў; выразнае выкананне твораў; выразнае выкананне песні (дыханне па фразах); інсцэніроўка твора; складанне выканальніцкага плана твора з выкарыстаннем кантрасных элементаў; складанне выканальніцкага плана з улікам вырыянтаў выканання асноўнай мелодыі; стварэнне мадэлі музычнага твора на аснове літаратурнага тэксту; канструяванне музычнага твора з раней падрыхтаваных музычных фрагментаў (фраз); складанне двух-, трохчасткавых кампазіцый; кампазіцый у форме ронда з раней падрыхтаваных музычных фрагментаў; вар'іраванне мелодыі; падрыхтоўка даследчага або мастацка-творчага праекта па тэме чвэрці.

Патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вучні павінны:

м е ц ь у я ў л е н н е:

аб узаемасувязі зместу і формы музычнага твора;

кантрастах і паўторах у жыцці і музыцы;

элементах музычнай мовы (матыве, фразе, сказе; кульмінацыі);

музычных формах (двухчасткавая, трохчасткавая, варыяцыі, ронда);

у м е ц ь:

(група прыватных уменняў)

вызначаць асобныя элементы музычнага маўлення (фразы) на слых і па нотным запісе;

вызначаць будову музычных твораў і адлюстроўваць яе пры дапамозе сімвалаў або іншых сродкаў;

выконваць творы ў двухчасткавай кантраснай, трохчасткавай рэпрызнай формах, форме ронда;

самастойна канструяваць творы ў двухчасткавай, трохчасткавай рэпрызнай формах, форме ронда;

эмацыянальна адгукацца на гучанне музыкі, даваць характарыстыку музычнаму вобразу;

ажыццяўляць музычную дзейнасць у пазіцыях слухача, выканаўцы, кампазітара;

(група ключавых уменняў)

выкарыстоўваць сродкі музычнага мастацтва для творчага самавыражэння;

удзельнічаць у арганізацыі і выкананні калектыўных творчых работ;

даваць эмацыянальна афарбаваную змястоўную ацэнку вынікам вучэбнай дзейнасці.

Выкарыстоўваць набыты вопыт:

пры аналізе мастацкіх тэкстаў (формы і зместу);

у самастойнай творчай дзейнасці (пры стварэнні мастацкіх тэкстаў);

пры рэалізацыі даследчых, мастацка-творчых (у тым ліку мультымедыйных) праектаў.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Працоўнае навучанне»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ПРАЦОЎНАЕ НАВУЧАННЕ

Тлумачальная запіска

Мэта навучання – фарміраванне асноў тэхналагічнай граматнасці вучняў, якая ўключае кампаненты:

адукацыйны – фарміраванне асноў праектна-канструктарскай, праектна-тэхналагічнай, выканальніцкай і прафарыентацыйнай кампетэнцый;

развіваючы – садзейнічанне развіццю творчых здольнасцей, маніпулятыўных навыкаў, памяці, уважлівасці;

выхаваўчы – садзейнічанне выхаванню любові да працы і прыроды, павагі да людзей працы і вынікаў іх дзейнасці; адказнасці і добрасумленнасці; акуратнасці і беражлівасці; дысцыплінаванасці і стараннасці; цярплівасці і настойлівасці ў дасягненні планаемага выніку, сама- і ўзаемаацэнкі; самастойнасці і ўзаемадапамогі.

Задачы:

у межах *праектна-канструктарскай кампетэнцыі*:

азнаямленне вучняў з рознымі відамі канструктарскай дакументацыі: схемай, эскізам, чарцяжом;

фарміраванне вопыту чытання і распрацоўкі прасцейшай канструктарскай дакументацыі;

у межах *праектна-тэхналагічнай кампетэнцыі*:

азнаямленне вучняў з тэхналагічнымі і інструкцыйнымі картамі на выраб, у якіх адлюстроўваюцца паслядоўнасць пераўтварэння прадмета працы і інструменты, якія выкарыстоўваюцца (тэхналагічная карта), з дабаўленнем тлумачэнняў або інструкцый па выкананні (інструкцыйная карта);

фарміраванне вопыту чытання тэхналагічнай дакументацыі;

у межах *выканальніцкай кампетэнцыі*:

фарміраванне прыёмаў і спосабаў выканання тэхналагічных аперацый апрацоўкі паперы, кардону, тэкстыльных, прыродных, падручных матэрыялаў;

фарміраванне вопыту індывідуальнай і калектыўнай працоўнай дзейнасці па вырабе простых прадметаў з розных матэрыялаў;

у межах *прафарыентацыйнай кампетэнцыі*:

азнаямленне вучняў са зместам працы работнікаў розных прафесій і прафесійна важнымі якасцямі, неабходнымі для паспяховай працы.

Напрамкі навучання

Прадметы працы – асноўныя матэрыялы: папера, кардон, тэкстыльныя, падручныя (пластмаса, драўніна, метал), прыродныя матэрыялы.

Сродкі працы – інструменты і прыстасаванні.

Прадукты (вынікі працы) – сувеніры (цацкі), дэкаратыўныя элементы інтэр'ера, прыстасаванні для работы.

Тэхналогія – паслядоўнае пераўтварэнне прадметаў працы з дапамогай сродкаў працы ў прадукты працы, якія маюць спажывецкую вартасць і асабістую значнасць для вучняў.

Адукацыйныя падыходы (прадметныя)

Прадметна-тэхналагічны падыход прадугледжвае навучанне тэхналогіі ў працэсе вырабу канкрэтных прадметаў, ажыццяўлення пэўнага віду работ.

Згодна з *дзейнасным падыходам* засваенне вучнямі зместу вучэбнага матэрыялу ажыццяўляецца ў працэсе асабістай актыўнай дзейнасці. Дзейнасць пры гэтым разглядаецца як крыніца фарміравання асобы і галоўны фактар яе развіцця. У працэсе навучання важна актыўнае выкарыстанне разнастайных відаў дзейнасці: пазнавальнай, праектнай, камунікатыўнай, гульнёвай.

Згодна з *кампетэнтнасным падыходам* галоўнае ў працэсе навучання не фарміраванне асобных ведаў і ўменняў, а стварэнне ўмоў для развіцця здольнасці ажыццяўляць прадугледжаныя вучэбнай праграмай віды і спосабы дзейнасці. У змесце вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне» вылучаны кампетэнцыі, якія ўяўляюць сабой сукупнасць інфармацыйных адзінак, што ўключаюць тэарэтычныя звесткі, спосабы дзейнасці, тэхналагічныя аперацыі і працэсы, якія адлюстроўваюць змест і характар пэўнага віду дзейнасці.

Вучэбная, вучэбна-працоўная, працоўная дзейнасць, маючы практыка-пераўтваральны характар, сама становіцца прадметам засваення. Кампетэнцыі як уласцівасці індывіда праяўляюцца ў выглядзе ўмеласці, спосабу асобаснай самарэалізацыі, формы праяўлення здольнасцей. Веды, уменні і навыкі становяцца не мэтай, а сродкам развіцця асобы вучня, фарміравання яго кампетэнцый.

Згодна з *культуралагічным падыходам* працэс навучання павінен быць накіраваны на фарміраванне культуры асобы, таму асноўнай мэтай вучэбнага прадмета з'яўляецца фарміраванне асноў тэхналагічнай граматнасці асобы. Гэтаму спрыяе вывучэнне тэхналогіі рамёстваў, рэалізацыя прынцыпу прадукцыйнасці, гэта значыць стварэнне асобасна і грамадска значнага прадукту дзейнасці, фарміраванне культуры працы і міжасобаснага ўзаемадзеяння ў працэсе вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Кампетэнцыя і змест, які забяспечвае іх фарміраванне

Фарміраванне прадметна-канструктарскай кампетэнцыі забяспечваецца шляхам паслядоўнага ўскладнення канструктарскай дакументацыі (ад простых схем да чарцяжоў-разгортак і зборачных адзінак); прадметна-тэхналагічнай (ад простых схем да інструкцыйна-тэхналагічных карт); выканальніцкай – дзякуючы ўскладненню вырабаў і

тэхналагічным аперацыям, якія ажыццяўляюцца; прафарыентацыйнай – за кошт агульнага ўяўлення аб прафесіях (што робяць, чым працуюць, што ў выніку атрымліваюць, ад чаго залежыць паспяховасць працы).

Прыватнаметадычныя прынцыпы адбору зместу навучання

Прынцып прадукцыйнасці прадугледжвае стварэнне асобасна і грамадска значнага прадукту дзейнасці, фарміраванне культуры працы і міжасобаснага ўзаемадзеяння ў працэсе вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Прынцып пераемнасці прадугледжвае апору на вопыт вучняў, набыты на папярэдніх этапах навучання. Раздзелы праграмы дашкольнай адукацыі: «Ручная праца», «Праца ў прыродзе», «Самаабслугоўванне» і «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва» – атрымліваюць далейшае развіццё пры вывучэнні наступных раздзелаў вучэбнага прадмета «Працоўнае навучанне»: «Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў», «Тэхналогія раслінаводства», «Тэхналогія гаспадарання», «Тэхналогія народных рамёстваў».

Прынцып цэласнасці прадугледжвае ўключэнне вучняў у вучэбна-працоўную дзейнасць па рэалізацыі цэласнай тэхналогіі ад ідэі будучага вырабу да яга выканання і з'яўлення новай ідэі, новай канструкцыі вырабу і/або тэхналогіі па яго выкананні. Пры гэтым прадбачваецца паслядоўнае ўскладненне канструктыўных і тэхналагічных асаблівасцей вырабаў.

Прынцып варыятыўнасці азначае розныя варыянты адукацыйнага працэсу, які дазваляе дасягнуць мэт і задач працоўнага навучання ў адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту. Зыходзячы з патрэбнасцей, магчымасцей, здольнасцей вучняў, запытаў бацькоў, магчымасцей матэрыяльна-тэхнічнай базы, асаблівасцей сацыяльна-эканамічнага і сацыякультурнага асяроддзя, настаўніку даецца магчымасць уносіць карэктывы ў змест навучання.

Прынцып неабходнасці і дастатковасці тэарэтычных звестак для выканання практычных работ. Для разумення і ажыццяўлення тэхналогіі вырабу таго ці іншага прадмета на кожным уроку акцэнтуецца ўвага на канструкцыйных матэрыялах, інструментах і прыстасаваннях, стадыях і этапах тэхналогіі, правілах арганізацыі рабочага месца і бяспекі працы, крытэрыях і паказчыках ацэнкі якасці вырабу, а таксама самаацэнцы дасягнення асобасных, метапрадметных і прадметных вынікаў вучэбна-працоўнай дзейнасці.

Прынцып інтэграцыі і рэалізацыі міжпрадметных сувязей прадугледжвае выкарыстанне звестак з іншых вучэбных прадметаў у працэсе пазнавальнай і вучэбна-працоўнай дзейнасці. Адрозніваюць папярэднія, адначасовыя і наступныя міжпрадметныя сувязі. Гэта значыць, што не толькі на занятках па працоўным навучанні можна абапірацца на веды і ўменні, засвоеныя вучнямі на ўроках па іншых вучэбных прадметах, але і ўпершыню знаёміць з паняццямі, фарміраваць спосабы дзейнасці, якія прыменяцца ў будычыні на ўроках па іншых вучэбных прадметах.

Вывучаемыя раздзелы:

«Тэхналогія і грамадства»;

«Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў»;

«Тэхналогія народных рамёстваў»;

«Тэхналогія гаспадарання»;

«Тэхналогія раслінаводства»;

«Я і свет тэхналогій».

Асаблівасці арганізацыі навучання прадмету

Раздзел ***«Тэхналогія і грамадства»*** дазваляе вучням усвядоміць узаемаўплыў тэхналогіі і грамадства (вытворчасці); актуалізаваць вопыт, набыты ва ўстановах дашкольнай адукацыі, стварыць арыенціровачную аснову для паспяховага навучання; пазнаёміцца з правіламі арганізацыі працоўнай дзейнасці і правіламі бяспечнай работы;

аналізаваць стадыі (ідэя – вобраз – канструкцыя – паслядоўнасць вырабу – выраб – ацэнка – новая ідэя) і этапы тэхналогіі (падрыхтоўчы, асноўны і заключны). Акцэнтуецца ўвага на разнастайнасці матэрыялаў: канструкцыйныя (асноўныя) матэрыялы вырабаў (канструкцый), прыродныя і падручныя матэрыялы, якія выкарыстоўваюцца не па прамым прызначэнні.

У межах раздзела ***«Тэхналогія апрацоўкі матэрыялаў»*** прадугледжана паслядоўнае азнаямленне з рознымі матэрыяламі: паперай (I клас), кардонам тонкім аднаслойным (II клас), калькай, капіравальнай і гафрыраванай паперай, паліграфічным і ўпаковачным кардонам (III клас), баваўнянымі тканінамі (I клас), льнянымі (II клас), шарсцянымі (III клас), тканінамі і тэкстыльнымі матэрыяламі з сінтэтычных і змешаных валокнаў (IV клас), ніткамі для шыцця, вышывання, пляцення; прыроднымі матэрыяламі: шышкамі, жалудамі, каштанамі, галінкамі, пладамі рабіны, глогу, насеннем ясеня, клёна, вольхі (I клас), шалупайкамі лясных і грэцкіх арэхаў, каранямі дрэў, насеннем ліпы, лопуху, пер'ем (II клас), ракавінкамі, каменьчыкамі, шалупайкамі яек (III клас), карой дрэў (IV клас), падручнымі матэрыяламі: шпагатам, тонкім шнурам, тасьмой, вяроўкай, саломінкамі для кактэйлю (I клас), кардоннымі каробкамі, упакоўкай; пластмасавымі шкляначкамі, слоікамі (II клас), пластыкавымі флаконамі, драўлянымі вырабамі: палачкамі для марожанага, прышчэпкамі, дэталямі драўлянага канструктара (III клас), дротам (IV клас), што забяспечвае магчымасць не толькі азнаямлення з шырокім пералікам матэрыялаў, але і садзейнічае развіццю фантазіі, творчай самарэалізацыі вучняў. У кожным наступным класе прадугледжана выкарыстанне ў практычнай дзейнасці ўсіх вывучаных раней матэрыялаў.

У практычнай дзейнасці пераважае выраб прадметаў па ўзоры (I клас), графічным адлюстраванні (II клас), эскізе і схеме (III клас), уласнай задуме (IV клас). Адначасова адбываецца ўскладненне вырабаў: ад аднадэталёвых да шматдэталёвых, ад плоскасных да аб'ёмных, ад нераз'ёмных да раз'ёмных, ад статычных да дынамічных.

Раздзел ***«Тэхналогія народных рамёстваў»*** знаёміць з найбольш даступнымі для вучняў кожнага класа рамёствамі: выцінанкай (сіметрычная, рапортная і чатырохпрамянёвая разеткавая выцінанка, выкрабленая па ўзоры з ужо нанесенай разметкай (I клас), сіметрычная, рапортная і васьміпрамянёвая разеткавая выцінанка па ўласнай разметцы (II клас), сіметрычная, рапортная і шасціпрамянёвая разеткавая выцінанка на аснове аналагаў (III клас), камбінаваная выцінанка па ўласнай задуме (IV клас)); фларыстыкай (плоскасная аплікацыя ў паласе і квадраце (I клас), стылізацыя адлюстравання звяроў, птушак, насякомых, пейзаж (I клас), стварэнне аб'ёмных кампазіцый (III клас), ікебана (IV клас)); саломапляценнем (плоскасныя (II клас) і аб'ёмныя вырабы з трубчастай саломы (III клас), саламяная скульптура (IV клас)); вязаннем кручком (вязанне ланцужка з паветраных вочак, паўслупка, наклейванне ланцужкоў (III клас), вязанне слупка без накіду, выраб прадмета па схеме і слоўным апісанні (IV клас)); вышыўкай крыжам па ўзоры і схеме (IV клас). Арганізуючы ўрокі ў межах гэтага раздзела, неабходна ўлічваць нацыянальныя і рэгіянальныя асаблівасці сацыякультурнай спадчыны (наяўнасць мастацкіх промыслаў: саломапляцення, інкрустацыі саломкай, ткацтва, вышыўкі, роспісу, фларыстыкі, керамікі і інш.).

Раздзел ***«Тэхналогія гаспадарання»*** спрыяе фарміраванню вопыту па самаабслугоўванні (сервіроўка стала к чаю (I клас); догляд адзення і абутку (II клас); дробны рамонт адзення (III клас); дробны рамонт кніг (IV клас)); культуры паводзін у побыце, выхаванню самастойнасці.

Раздзел ***«Тэхналогія раслінаводства»*** пазнаёміць вучняў з прыёмамі і правіламі догляду пакаёвых (I і II класы) і кветкава-дэкаратыўных (III і IV класы) раслін.

Раздзел ***«Я і свет тэхналогій»*** прызначаны для падвядзення вынікаў навучання за год, аналізу вучэбна-працоўных дасягненняў кожнага вучня, вызначэння ўзроўню асваення вывучаных тэхналогій. У гэтым раздзеле прадугледжана выкананне калектыўных выніковых заданняў – «Танец матылькоў» (I клас), «Квітнеючы луг» (II клас), «Падводнае царства» (III клас), у межах якіх кожны вучань стварае выраб на зададзеную тэму. Матэрыялы і тэхналогію выканання вучні выбіраюць па ўласным

жаданні. У IV класе на выніковым уроку праводзіцца выстаўка-кірмаш вырабаў, зробленых вучнямі на занятках і дома.

Паслядоўнасць урокаў адлюстравана ў метадычных рэкамендацыях і каляндарна-тэматычным планаванні, дзе ўлічаны падрыхтоўка падарункавых сувеніраў к святам, навагодніх цацак, магчымасці вучняў па зборы прыроднага матэрыялу, а таксама рэкамендаваная псіхолагамі змена відаў працоўнай дзейнасці.

Ва ўсіх раздзелах уведзена рубрыка «Прафесійная арыентацыя», прызначэнне якой – пазнаёміць вучняў з рознымі прафесіямі, зместам працы (прадмет (аб'ект) працы, сродкі працы, прадукт (вынік) працы, асноўныя віды работ), а таксама патрабаваннямі прафесіі да чалавека, яго асобасных (уласцівасці і якасці асобы) кампетэнцый.

Асноўнымі метадамі працоўнага навучання з'яўляюцца дэманстрацыя, практыкаванні, вопыты і назіранні, практычныя работы і метад праектаў, што рэалізуюцца ў працэсе вырабу вучнямі канкрэтных прадметаў, якія адпавядаюць патрабаванням функцыянальнасці і эстэтычнай выразнасці (карысці і прыгажосці). Большая частка вучэбнага часу (не менш за 80 %) адводзіцца практычнай дзейнасці вучняў. На выраб можа адводзіцца 1 або 2 урокі ў залежнасці ад складанасці канструкцыі і аб'ёму выконваемай работы. Настаўнік можа выбраць любыя з вырабаў, прапанаваных у вучэбнай праграме (рубрыка «Прыкладныя вучэбныя заданні»), або падабраць іншыя, канструкцыя і тэхналогія вырабу якіх адпавядае зместу вывучаемага раздзела. Вырабы можна рабіць па тэхналагічнай карце, малюнку, уяўленні (на аснове аналагаў), па ўласнай задуме. Настаўніку даецца магчымасць выкарыстоўваць каля 30 % вучэбнага часу па ўласным меркаванні пры ўмове дасягнення патрабаванняў да ўзроўню падрыхтоўкі вучняў, якія прыведзены ў адукацыйным стандарце па працоўным навучанні і ў вучэбнай праграме.

Прафарыентацыйная накіраванасць працоўнага навучання рэалізуецца праз гутаркі на ўроках, сустрэчы з людзьмі розных прафесій, экскурсіі.

У праграме вылучаны міжпрадметныя сувязі, якія дапамагаюць рэалізаваць інтэграцыйны характар прадмета «Працоўнае навучанне».

Курсівам з зорачкай (*) пазначаны тэмы, якія з'яўляюцца неабавязковымі і могуць вывучацца па меркаванні настаўніка.

Пісьмовыя кантрольныя работы праграмай не прадугледжаны.

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

(35 гадзін)

ТЭХНАЛОГІЯ І ГРАМАДСТВА (1 гадзіна)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне пра стадыі тэхналогіі (ідэя, вобраз, план, выкананне, ацэнка). Азнаямленне са зместам навучання ў бягучым годзе.

Арганізацыя рабочага месца. Правілы бяспечнай работы. Прадметы, сродкі, прадукты працы ў III класе. Культура працы.

Прафесійная арыентацыя. Гутаркі «Што рабілі летам сваімі рукамі?», «Ад чаго залежыць поспех у працы?».

Практычная дзейнасць. Арганізацыя рабочага месца. Выраб паштоўкі. Распазнанне стадый тэхналогій пры выбары і вырабе паштоўкі.

Прыкладнае вучэбнае заданне: віншавальная паштоўка, дэкарыраваная аплікацыяй.

ТЭХНАЛОГІЯ АПРАЦОЎКІ МАТЭРЫЯЛАЎ (19 гадзін)

Выкананне вырабаў з паперы і кардону (9 гадзін)

Тэарэтычныя звесткі. Пашырэнне ўяўленняў пра віды і ўласцівасці паперы (калька, капіравальная, гафрыраваная папера) і кардону (паліграфічны, упаковачны).

Агульнае ўяўленне аб раз'ёмных (шчыліннае або з дапамогай надрэзаў) і нераз'ёмных (клеявое, пляценнем) злучэннях дэталей.

Асновы графічнай граматы: лінія нябачнага контуру, размерныя лініі. Графічныя адлюстраванні (эскіз, чарцёж).

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разметка чарцёжнымі інструментамі, выразанне па знешнім і ўнутраным контурах, згінанне, злучэнне дэталей рознымі спосабамі. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: розныя віды паперы, паліграфічны і ўпаковачны (гафрыраваны) кардон.

Дапаможны матэрыял: клей.

Інструменты, прыстасаванні: нажніцы, аловак, лінейка, вугольнік, *стэплер*, *дзіркакол**, памазок для клею.

Прафесійная арыентацыя. Прафесіі работнікаў паліграфічнай прамысловасці (прадмет, сродкі, прадукт працы; віды работ; прафесійна важныя якасці).

Міжпрадметныя сувязі

Матэматыка. Плошча. Абазначэнне адрэзка, трохвугольніка. Уласцівасці прамавугольніка і квадрата.

Выяўленчае мастацтва. Форма, яе часткі, узаемнае размяшчэнне частак. Рытмічнае чаргаванне форм, сіметрыя. Адзінства формы прадмета і аздаблення. Сувязь формы з прызначэннем. Паняцце пра яркія, кантрастныя, цьмяныя і мяккія колеравыя рашэнні. Эмацыянальны, вобразны змест колеру. Выбар становішча аркуша ў залежнасці ад зместу малюнка.

Практычная дзейнасць. Параўнанне ўласцівасцей паліграфічнага і ўпаковачнага кардону. Вывучэнне ўласцівасцей калькі і капіравальнай паперы.

Аналіз формы і спосабаў злучэння дэталей у вырабе. Выкананне вырабу па тэхнічным малюнку, эскізу, схеме з выкарыстаннем вывучаных тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і тэхналогіі выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Прыстасаванні для працы: закладка для кнігі.

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: рамкі для фатаграфій, шары (арыгамі), сувенірныя кашолкі, пано «Святочныя зоркі», «Кошык з кветкамі», «Сланечнікі» – аплікацыя.

Цацкі: фігуркі жывёл.

Выкананне вырабаў з тэкстыльных матэрыялаў (6 гадзін)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне аб шарсцяных, шаўковых тканінах. Шэрсць і шоўк – сыравіна для вытворчасці шарсцяных і шаўковых тканін. Перапляценне нітак у тканіне. Разнастайнасць тканін па малюнку (аднаго колеру, у гарошак, палоску, з кветачкамі і інш.). Правы і левы бок тканіны. Варыятыўнасць выкарыстання нітак. Пампоны. Ізанітка.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разметка, раскрой па прамалінейных і крывалінейных контурах, злучэнне дэталей сцяблістым швом, *швом «назад іголку»**, аздабленне сцяблістым і тамбурным швамі, *швом «пятля ўпрыкрэп»**, абвіванне кольцаў, сцягванне нітак, разрэзванне нітак, надрэзванне асновы для ізаніткі, перапляценне асновы ніткамі. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: баваўняныя тканіны (аднаго колеру і з пячатаным малюнкам), *ільняныя і шарсцяныя тканіны**, ніткі для шыцця, вышывання, пляцення.

Інструменты і прыстасаванні: нажніцы, іголка, ніткаўдзявальнік, кравецкія шпількі, напарстак, крэйда кравецкая, аловак, лякала, лінейка, вугольнік.

Дапаможныя матэрыялы: папера, кардон, клей, пацерачкі.

Прафесійная арыентацыя. Мастак-мадэльер (прадмет, сродкі, прадукт працы; віды работ; прафесійна важныя якасці).

Міжпрадметныя сувязі

Матэматыка. Уласцівасць прамавугольніка і квадрата.

Выяўленчае мастацтва. Форма, яе часткі, узаемнае размяшчэнне частак. Адзінства формы прадмета і яго аздабленне. Сувязь формы з прызначэннем. Паняцце пра яркія, кантрастныя, цьмяныя і мяккія колеравыя рашэнні. Эмацыянальны, вобразны змест колеру.

Практычная дзейнасць. Параўнанне ўласцівасцей шаўковых і шарсцяных тканін: таўшчыня, трываласць, шчыльнасць, гладкасць. Выкананне вырабаў па ўзоры, схеме, графічнай выяве, *уласнай задуме** з выкарыстаннем вывучаных тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і тэхналогіі выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Прыстасаванні для працы: мяшэчак для рукадзелля.

Дэкаратыўныя элементы касцюма: насоўка з манаграмай.

Дэкаратыўныя элементы: афармленне вокладкі кнігі, альбома, рамка для віншавання, для гатовых работ – ізанітка.

Запрашэнні, віншавальныя паштоўкі: «Загадкавыя ўзоры» – ізанітка.

Цацкі: пальчыкавая лялька для дамашняга тэатра, пляскатыя мяккія цацкі, цацкі з пампонаў (пчолка, кацяня, зайчаня, парася, птушка).

Выкананне вырабаў з прыродных матэрыялаў (2 гадзіны)

Тэарэтычныя звесткі. Пашырэнне ўяўленняў аб прыродных матэрыялах, іх уласцівасцях (форма, колер, памеры). Варыятыўнасць выкарыстання.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: злучэнне дэталей з дапамогай пластыліну, клею. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: ракавінкі, каменчыкі, шалупайкі яек і інш.

Інструменты і прыстасаванні: стэкі, аловак, нажніцы, памазок для клею.

Дапаможныя матэрыялы: папера, пластылін, клей.

Прафесійная арыентацыя. Скульптар (прадмет, сродкі, прадукт працы; віды работ; прафесійна важныя якасці).

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Узаемасувязь фігур у скульптурнай кампазіцыі. Перадача характэрных рыс асноўнай формы і дэталей прадмета з выкарыстаннем фактуры і формы прыродных матэрыялаў. Асноўныя асаблівасці будовы цела чалавека і жывёліны, размяшчэнне частак цела ў руху. Перадача характэрных поз і рухаў жывёлы. Перадача настрою ў вобразе.

Практычная дзейнасць. Аналіз формы і канструкцыі вырабу, тэхналогіі выканання. Выкананне вырабаў па ўяўленні, па ўласнай задуме з выкарыстаннем вывучаных тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу, тэхналогіі выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: міні-скульптуры: «Сябры», «Паўлін», «Лебедзі», «Царэўна-жаба», «Казачны домік», «Залатая рыбка», «Шчаня»; пано з шалупаек яек.

Цацкі: «Сувенірная крама».

Выкананне вырабаў з падручных матэрыялаў (2 гадзіны)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне аб пластмасах і іх уласцівасцях (лёгкасць, гнуткасць, трываласць, колер, святлопранікальнасць). Прымяненне пластмас.

Агульнае ўяўленне аб драўніне і яе ўласцівасцях (трываласць, колер, тэкстура, вільгацеўстойлівасць). Прымяненне драўніны.

Варыятыўнасць выкарыстання падручных матэрыялаў.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разметка, *рэзанне**, наклейванне, склейванне, *злучэнне сшываннем**, *афарбоўка**. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: розныя пластыкавыя флаконы, драўляныя вырабы (палачкі для марожанага, прышчэпкі, дэталі драўлянага канструктара і інш.).

Інструменты: нажніцы, памазок для клею, пэндзаль, аловак, лінейка, *тоўстая іголка**.

Дапаможныя матэрыялы: папера, тканіна, ніткі, прыродныя матэрыялы, клей, *акварэльныя або акрылавыя фарбы**.

Прафесійная арыентацыя. Сталяр (прадмет, сродкі, прадукт працы; віды работ; прафесійна важныя якасці).

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Перадача характару галоўнай формы, яе частак, іх узаемнага размяшчэння. Асноўныя асаблівасці будовы цела чалавека і жывёліны, размяшчэнне частак цела ў руху. Перадача характэрных поз і рухаў жывёл. Перадача настрою ў вобразе.

Практычная дзейнасць. Аналіз формы і канструкцыі вырабу. Выкананне вырабаў па ўзоры, малюнку, *уласнай задуме** з выкарыстаннем вывучаемых тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і тэхналогіі выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: ваза для кветак, ваза для садавіны, упрыгожанні для стала.

Цацкі: фігуркі казачных персанажаў, мадэлі транспартных сродкаў.

ТЭХНАЛОГІЯ НАРОДНЫХ РАМЁСТВАЎ (11 гадзін)

Выцінанка (3 гадзіны)

Тэарэтычныя звесткі. Узоры для выцінанкі: геаметрычныя, раслінныя, зааморфныя. Асноўныя правілы састаўлення ўзору. Шасціпрамянёвая разеткавая выцінанка.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: складванне, выразанне, наклейванне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: белая і каляровая папера.

Інструменты: нажніцы, аловак.

Дапаможныя матэрыялы: клей-карандаш.

Прафесійная арыентацыя. Знаёмства з творчасцю беларускіх народных майстроў. Прафесійна важныя якасці майстра.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Рытмічнае чаргаванне форм, сіметрыя.

Літаратурнае чытанне. Узбагачэнне слоўнікавага запасу.

Практычная дзейнасць. Выкананне вырабаў па ўзоры, *па ўласнай задуме** з выкарыстаннем вывучаемых тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і тэхналогіі выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: «Узоры прыроды», праект ажурнай агароджы варот, балконаў або шалёўкі, бардзюра.

Дэкаратыўныя элементы для афармлення інтэр'ера: пано, навагоднія ўпрыгажэнні.

Вязанне кручком (4 гадзіны)

Тэарэтычныя звесткі. Агульнае ўяўленне аб матэрыялах для вязання кручком. Віды нітак, іх прымяненне і ўласцівасці. *Адпаведнасць нумара кручка таўшчыні нітак**.

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: вязанне паветранага вочка, паўслупка, наклейванне ланцужкоў. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: ніткі для вязання.

Інструменты: кручок, нажніцы.

Прафесійная арыентацыя. Знаёмства з творчасцю беларускіх народных майстроў.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Паняцце пра яркія, кантрастныя, цьмяныя і мяккія колеравыя рашэнні. Эмацыянальны, вобразны змест колеру. Адзінства формы і аздаблення. Сувязь формы прадмета з яго прызначэннем.

Літаратурнае чытанне. Узбагачэнне слоўнікавага запасу.

Практычная дзейнасць. Выкананне вырабаў па ўзоры, малюнку з выкарыстаннем вывучаных тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і тэхналогіі выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: «Мелодыя ветру», «Вясёлка» – контурныя аплікацыі.

Дэкаратыўныя элементы касцюма: упрыгажэнні з ланцужкоў.

Цацкі: птушанятка, свінка, вожык з ланцужкоў паветраных вочак.

Фларыстыка (2 гадзіны)

Тэарэтычныя звесткі. Расліны для стварэння аб'ёмных кампазіцый. Правілы збору і засушвання раслін. Правілы аранжыроўкі раслін: прапорцыі, *сіметрыя, асіметрыя, ураўнаважанасць*.*

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: наклейванне, абрэзка, звязванне пучкоў, размяшчэнне на аснове і мацаванне. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: расліны, засушаныя з захаваннем аб'ёмнай формы.

Інструменты і прыстасаванні: нажніцы, аснова для мацавання раслін (грыб губа, каробкі, пластыкавыя ўпакоўкі).

Дапаможныя матэрыялы: папера, пластылін, ніткі.

Прафесійная арыентацыя. Фларыст (прадмет, сродкі, прадукт працы; віды работ; прафесійна важныя якасці).

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Паняцце пра яркія, кантрастныя, цьмяныя і мяккія колеравыя рашэнні. Эмацыянальны, вобразны змест колеру. Перадача характэрных рыс асноўнай формы і дэталей прадмета з выкарыстаннем фактуры і формы прыродных матэрыялаў. Адзінства формы прадмета і аздаблення.

Практычная дзейнасць. Выкананне вырабаў па ўзоры, *уяўленні**, малюнку з выкарыстаннем вывучаемых тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і тэхналогіі выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: восеньскі букет, насценныя ўпрыгажэнні, «Фларыстычны калаж».

Саломапляценне (дэкаратыўныя «павукі») (2 гадзіны)

Тэарэтычныя звесткі. Падрыхтоўка трубчатай саломкі да работы. Змяненне ўласцівасцей саломкі пры ўвільгатненні. Спосабы злучэння дэталей. Віды ўпрыгожвання гатовых вырабаў (каляровымі ніткамі, тасьмой).

Асноўныя тэхналагічныя аперацыі: разразанне на часткі, нанізванне, перавязванне пучка, *перапляценне саломін ніткамі**. Патрабаванні да якасці выканання.

Асноўныя матэрыялы: саломка або пластмасавыя трубачкі для кактэйлю.

Інструменты: нажніцы, тоўстая іголка.

Дапаможныя матэрыялы: ніткі.

Прафесійная арыентацыя. Народны майстар саломапляцення. Знаёмства з творчасцю беларускіх народных майстроў.

Міжпрадметныя сувязі

Выяўленчае мастацтва. Форма, яе часткі, узаемнае размяшчэнне частак. Адзінства формы прадмета і ўпрыгожання.

Чалавек і свет. Расліны поля.

Практычная дзейнасць. Параўнанне ўласцівасцей сухой і вільготнай саломкі. Выкананне вырабаў па ўзоры, малюнку, уласнай задуме з выкарыстаннем вывучаемых тэхналагічных аперацый. Ацэнка гатовага вырабу і тэхналогіі выканання.

Прыкладныя аб'екты працы

Дэкаратыўныя элементы інтэр'ера: кутасік, сонейка, «павук» (калектыўная праца).

Цацкі: ёлачныя ўпрыгажэнні.

ТЭХНАЛОГІЯ ГАСПАДАРАННЯ (2 гадзіны)

Забеспячэнне побыту сям'і (2 гадзіны)

Тэарэтычныя звесткі. Догляд адзення. Дробны рамонт адзення.

Карнавальны касцюм і маска.

Прафесійная арыентацыя. Майстар па рамонту адзення.

Міжпрадметныя сувязі

Беларуская мова. Этыка маўлення, пабудова дыялогу.

Літаратурнае чытанне. Развіццё маўлення.

Практычная дзейнасць. Прышыванне гузікаў з дзвюма адтулінамі, *чатырма адтулінамі*.*

Выраб масак.

ТЭХНАЛОГІЯ РАСЛІНАВОДСТВА (1 гадзіна)

Догляд пакаёвых раслін (1 гадзіна)

Тэарэтычныя звесткі. Пашырэнне ўяўленняў аб кветкава-дэкаратыўных раслінах: настурцыі, календуле, касмеі і інш. Правілы падрыхтоўкі насення аднагадовых раслін да сяўбы. Догляд раслін.

Прафесійная арыентацыя. Садавод (прадмет, сродкі, прадукт працы; віды работ; прафесійна важныя якасці).

Міжпрадметныя сувязі

Чалавек і свет. Раслінны свет.

Практычная дзейнасць. Падрыхтоўка насення да сяўбы. Падрыхтоўка глебы. Сяўба насення. *Догляд пасеваў. Назіранне за ростам раслін*.*

Я І МІР ТЭХНАЛОГІЙ (1 гадзіна)

Падвядзенне вынікаў года. Аналіз лепшых вырабаў. Гульня «Загадка Самадзелкіна».

Рэкамендацыі па нарыхтоўцы летам прыроднага матэрыялу, неабходнага для працы ў IV класе (жалуды, каштаны, шышкі, галінкі дрэў і інш., расліны, засушаныя з захаваннем аб'ёмнай формы, саломка).

Практычная дзейнасць. Выкананне калектыўнай работы з выкарыстаннем вывучаных матэрыялаў і асвоеных тэхналагічных аперацый.

Прыкладнае выніковае заданне. Калектыўная работа «Падводнае царства».

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў

Вучні павінны:

кіравацца правіламі: бяспечнай працы; арганізацыі рабочага месца; беражлівых адносін да інструментаў; эканомнага расходавання матэрыялаў; працоўнай дысцыпліны;

мець уяўленне: пра асноўныя стадыі тэхналогіі (ідэя, вобраз, план, выкананне, ацэнка); асноўныя патрабаванні да якасці вырабу; асноўныя ўласцівасці вывучаных

матэрыялаў; выцінанку, фларыстыку, саломапляценне, вязанне кручком; аднагадовыя кветкавыя расліны; прафесіі, з якімі пазнаёміліся;

распазнаваць вывучаныя матэрыялы, інструменты і прыстасаванні;

характарызаваць вывучаныя спосабы злучэння дэталей;

чытаць і разумець графічнае адлюстраванне паслядоўнасці выканання вырабаў, схемы складвання арыгамі;

ажыццяўляць (выконваць): арганізацыю рабочага месца; вывучаныя тэхналагічныя аперацыі выканання вырабаў (пад кіраўніцтвам настаўніка па ўзоры, малюнку); ацэнку якасці гатовага вырабу і працэсу яго выканання; прышыванне гузікаў; падрыхтоўку і пасадку насення аднагадовых раслін.

Выкарыстоўваць набытыя навыкі ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці:

планаваць сваю дзейнасць і кантраляваць яе ход;

ажыццяўляць арганізацыю свайго рабочага месца;

ажыццяўляць тэхналагічны працэс выканання вырабаў пад кіраўніцтвам настаўніка або дарослага па ўзоры, эскізе, малюнку;

ажыццяўляць апрацоўку і ўпрыгожванне гатовых вырабаў;

выконваць прасцейшы догляд пакаёвых раслін;

выконваць правілы асабістай гігіены і бяспечнай працы з матэрыяламі, інструментамі, электрапрыборамі;

праяўляць любоў да працы і прыроды, павагу да людзей працы і вынікаў іх дзейнасці; уважлівасць, адказнасць і добрасумленнасць; акуратнасць і беражлівасць; дакладнасць, рацыянальнасць і эканомнасць працоўных дзеянняў; дысцыплінаванасць і стараннасць, цярплівасць і настойлівасць у дасягненні запланаванага выніку; назіральнасць, творчасць і мастацкі густ; аб’ектыўнасць і аргументаванасць сама- і ўзаемаацэнкі; самастойнасць і ўзаемадапамогу; імкненне да самаадукацыі, самавыхавання і самаразвіцця.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Фізічная культура і здароўе»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання

ФІЗІЧНАЯ КУЛЬТУРА І ЗДАРОЎЕ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны прадмет «Фізічная культура і здароўе» вырашае задачы агульнай фізкультурнай адукацыі, рознабаковага фізічнага, інтэлектуальнага, духоўна-маральнага развіцця і аздараўлення вучняў.

Змест вучэбнага прадмета накіраваны на ўмацаванне здароўя, прафілактыку захворванняў, фарміраванне здаровага, фізічна актыўнага ладу жыцця вучняў; аказвае развіваючы ўплыў на светапогляд вучняў, фарміруе псіхічныя, псіхафізічныя, маральна-валявыя і іншыя якасці асобы. Рэгулярныя фізкультурна-аздараўленчыя вучэбныя заняткі спрыяюць аднаўленню і павышэнню разумовай і фізічнай працаздольнасці вучняў.

Спецыфічнай асаблівасцю вучэбнай праграмы па прадмеце «Фізічная культура і здароўе» з’яўляецца выкарыстанне на кожным уроку разнастайных сродкаў фізічнага выхавання для вырашэння трэадзінай задачы адукацыі, выхавання і аздараўлення вучняў.

Мэтай вывучэння вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі з'яўляюцца фарміраванне фізічнай культуры асобы і аздараўленне вучняў з улікам іх узроставых асаблівасцей.

Адукацыйныя задачы:

фарміраванне даступных у малодшым школьным узросце фізкультурных ведаў;

фарміраванне рухальных уменняў і навыкаў;

навучанне спосабам фізкультурнай дзейнасці;

развіццё здольнасці прымяняць засвоеныя фізкультурныя веды, выкарыстоўваць рухальныя ўменні і навыкі ў пазаўрочны час;

фарміраванне ведаў, уменняў і навыкаў бяспечных паводзін пры правядзенні арганізаваных і самастойных гульняў і фізкультурных заняткаў у экалагічна неспрыяльных умовах.

Выхаваўчыя задачы:

выхаванне адносін да ўласнага здароўя і здароўя іншых як да каштоўнасці;

развіццё патрэбнасці ў рэгулярнай фізкультурна-аздараўленчай і спартыўнай актыўнасці;

садзейнічанне гарманічнаму фізічнаму, духоўна-маральнаму, інтэлектуальнаму і эмацыянальнаму развіццю;

выхаванне дысцыплінаванасці, сумленнасці, стараннасці, калектывізму, спагадлівасці, смеласці;

фарміраванне міжасобасных адносін з аднагодкамі ў працэсе фізкультурнай і спартыўнай дзейнасці.

Аздараўленчыя задачы:

прафілактыка захворванняў, стрэсавых станаў;

фарміраванне навыкаў здаровага, фізічна актыўнага ладу жыцця;

умацаванне фізічнага здароўя вучняў;

развіццё каардынацыйных і кандыцыйных здольнасцей;

садзейнічанне рознабаковаму фізічнаму развіццю;

фарміраванне правільнай паставы.

Для павышэння аздараўленчага эфекту вучняў урокі па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» праводзяцца на адкрытых прышкольных пляцоўках.

Змест вучэбнай праграмы размеркаваны па наступных раздзелах:

«Асновы фізкультурных ведаў»;

«Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці»;

«Развіццё рухальных здольнасцей» (табл. 1).

Тэмы раздзела ***«Асновы фізкультурных ведаў»*** вывучаюцца на ўроках фізічнай культуры і здароўя на працягу навучальнага года ў форме непрацяглых гутарак (5–10 хвілін) і прадугледжваюць фарміраванне ў вучняў ведаў і ўяўленняў пра фізічную культуру як частку агульнай культуры чалавека.

Раздзел ***«Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці»*** ўключае пералік фізічных практыкаванняў, якія складаюць змест «школы рухаў»: разнавіднасці хадзьбы, бегу; скачкі, кіданне, лажанне, перамяшчэнне на лыжах, плаванне; элементы спартыўных і рухавых гульняў, практыкаванні ў раўнавазе і ў вісе, акрабатычныя практыкаванні.

Змест раздзела **«Развіццё рухальных здольнасцей»** прадстаўлены рухавымі гульнямі і гульнёвымі заданнямі, тэставымі практыкаваннямі для вызначэння ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей вучняў.

Вучэбная праграма прадугледжвае пераважнае выкарыстанне гульнёвай формы правядзення ўрокаў, што павышае эфектыўнасць вырашэння наступных задач:

замацаванне і ўдасканаленне рухальных уменняў, навыкаў і вывучаных спосабаў дзейнасці;

развіццё каардынацыйных (дакладнае ўзнаўленне прасторавых, часавых і сілавых характарыстык рухаў, іх тэмпу і рытму; захоўванне раўнавагі; хуткае і своечасовае рэагаванне на зменлівыя сітуацыі; узгодненасць адначасовых і паслядоўных рухаў

рознымі часткамі цела) і кандыцыйных (хуткасных, сілавых, хуткасна-сілавых, агульнай вынослівасці, гнуткасці) здольнасцей.

Спецыфіка вучэбнай праграмы «Фізічная культура і здароўе» прадугледжвае:

строгі дыферэнцыраваны падбор вучэбнага матэрыялу з улікам яго засваення вучнямі, аднесенымі па стане здароўя да асноўнай і падрыхтоўчай медыцынскіх груп[1];

штогадовае выкананне ўніфікаваных тэставых практыкаванняў для вызначэння індывідуальнага ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей вучняў (у III класе – два разы на вучэбны год – у верасні і маі). Умовы выканання тэставых практыкаванняў для індывідуальнага вызначэння ўзроўню развіцця рухальных якасцей вучняў выкладзены ў Дадатку;

цесную ўзаемасувязь зместу ўрокаў фізічнай культуры і здароўя з рухальнай актыўнасцю вучняў у рэжыме вучэбнага і падоўжанага дня, рэгулярным удзелам у фізкультурна-аздараўленчых мерапрыемствах.

[1] Вучні, аднесеныя па стане здароўя да спецыяльнай медыцынскай групы, займаюцца па асобных вучэбных праграмах, зацверджаных Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь і ўзгодненых з Міністэрствам аховы здароўя Рэспублікі Беларусь.

Прыярытэтнымі для вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» з'яўляюцца:

агульнавучэбныя ўменні і навыкі: назіранне, аналіз, вымярэнне, ацэнка, параўнанне, удзел у дыялогу;

універсальныя спосабы дзейнасці: даследаванне нескладаных практычных сітуацый, звязаных з вырашэннем рухальных задач пераважна ва ўмовах гульнёвай дзейнасці;

фізкультурныя кампетэнцыі: *маторная* (рухальная), *самакантролю* ў час заняткаў, *агульнакультурная* кампетэнцыя (у пытаннях узнікнення і адраджэння Алімпійскіх гульняў, дасягненняў на іх айчынных спартсменаў).

Вынікі засваення вучэбнага прадмета «Фізічная культура і здароўе» сфармуляваны ў вучэбных патрабаваннях да вучняў, якія заканчваюць I, II, III і IV класы. *Прыярытэтам вучэбнага прадмета* з'яўляецца асваенне зместу, значнага:

для станаўлення гуманістычнай накіраванасці асобы;

павышэння эмацыянальнай насычанасці вучэбнай дзейнасці вучняў;

фармавання індывідуальных норм дзейнасці і паводзін на ўроках;

станаўлення каштоўнасных адносін да свайго здароўя;

самастойных заняткаў фізічнымі практыкаваннямі;

вядзення здаровага, фізічна актыўнага ладу жыцця.

Вучэбна-метадычнае і матэрыяльна-тэхнічнае забеспячэнне адукацыйнага працэсу па вучэбным прадмеце «Фізічная культура і здароўе» рэгламентуецца Міністэрствам адукацыі Рэспублікі Беларусь[2].

[2] Пералік і нормы забеспячэння спартыўным інвентаром і абсталяваннем, неабходнымі для арганізацыі фізічнага выхавання вучняў пры атрыманні імі агульнай сярэдняй, спецыяльнай, прафесійна-тэхнічнай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, правядзення з імі фізкультурна-аздараўленчых і спартыўна-масавых мерапрыемстваў (зацверджаны пастановай Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь ад 14.07.2014 № 105).

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

Табліца 1

Прыкладнае размеркаванне вучэбнага матэрыялу

Раздзелы, тэмы вучэбнага матэрыялу	Колькасць гадзін
Асновы фізкультурных ведаў	2
Асновы бяспекі заняткаў	0,5
Гігіенічныя веды	0,25
Здаровы лад жыцця	0,5
Самастойныя заняткі фізічнымі практыкаваннямі	0,25

Алімпізм і алімпійскі рух	0,5
Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці	68
Страявыя практыкаванні	3
Агульнаразвіццёвыя практыкаванні	4
Хадзьба	2
Бег	6
Скачкі	6
Кіданне	6
Лажанне	5
Акрабатычныя практыкаванні	10
Практыкаванні ў раўнавазе	4
Элементы спартыўных і рухавых гульняў	14
Перамяшчэнне на лыжах[1]	8
Плаванне[2]	да 16 гадзін
Развіццё рухальных здольнасцей[3]	
Рухавыя гульні і гульнявыя заданні	+
Вызначэнне ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей вучняў[4]	+
Прыкладныя рэкамендацыі па тыднёвым рухальным рэжыме	+
УСЯГО	70

[1] Пры бясснежнай зіме замяняецца вучэбным матэрыялам іншых тэм.

[2] Пры наяўнасці ўмоў для навучання плаванню ў аб'ёме да 16 гадзін за кошт часткі «Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці».

[3] Час, які адводзіцца на кожным уроку на развіццё рухальных здольнасцей навучэнцаў, уваходзіць у разлік гадзін адпаведнай тэмы раздзела «Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці».

[4] Плануецца на апошнія два тыдні навучальнага года.

Асновы фізкультурных ведаў

Асновы бяспекі заняткаў. Правілы бяспечных паводзін вучняў у месцах заняткаў фізічнай культурай. Правілы пазбягання ўздзеяння наступстваў аварыі на ЧАЭС і іншых неспрыяльных экалагічных фактараў мясцовага значэння.

Гігіенічныя веды. Патрабаванні да спартыўнага адзення і абутку ў розныя поры года. Пераахалоджванне і меры папярэджання. Значэнне і правілы закальвання. Уплыў заняткаў фізічнымі практыкаваннямі на разумовую працаздольнасць вучня.

Здаровы лад жыцця. Шкодныя звычкі і іх адмоўны ўплыў на здароўе вучня. Правілы і нормы здаровага, фізічна актыўнага ладу жыцця. Рухальны рэжым вучня ў розныя поры года.

Самастойныя заняткі фізічнымі практыкаваннямі. Правілы выканання практыкаванняў для павышэння разумовай працаздольнасці пры падрыхтоўцы дамашніх заданняў. Практыкаванні для фарміравання правільнай паставы.

Алімпізм і алімпійскі рух. П'ер дэ Кубертэн – заснавальнік сучаснага алімпійскага руху. Зімнія і летнія Алімпійскія гульні. Віды спорту, уключаныя ў праграму зімніх і летніх Алімпійскіх гульняў.

Уменні, навыкі, спосабы дзейнасці

Страявыя практыкаванні: выкананне каманд «Шырэй крок!», «Часцей крок!», «Радзей крок!», «Проціходам па адным налева і направа ў абход – марш!», «Змейкай – марш!»; пастраенне ў дзве шарэнгі, перастраенне з дзвюх шарэнг у два кругі.

Агульнаразвіццёвыя практыкаванні: рыўковыя і кругавыя рухі рукамі; махавыя рухі нагамі; выпады наперад, убок, назад; прысяданні з рознаіменнымі рухамі рук (адна ўбок, другая наперад; адна ўверх, другая ўбок і г. д.); прысяданні і выпады з адначасовымі кругавымі рухамі рукамі; нахілы, выпады і прысяданні з гімнастычнай палкай, з мячом, са скакалкай у руках; комплекс практыкаванняў ранішняй гімнастыкі.

Хадзьба: са зменай даўжыні і частаты крокаў, з пераступаннем цераз прадметы, прыстаўным крокам у правы і левы бакі, выпадам улева і ўправа, ступаючы ў кольцы або ў кругі, у прысядзе, скрыжаваным крокам улева і ўправа, спіной наперад.

Бег: са змяненнем скорасці, у зададзеным тэмпе, з пераадоленнем умоўных перашкод, з перадачай эстафет, 30 м на час, на адлегласць на працягу 6 мінут, чаўночны бег 4 х 9 м.

Скачкі: на месцы штуршком дзвюх ног з паваротам на 180°, у глыбіню, у вышыню з разбегу цераз рызінку, цераз кароткую і доўгую скакалку на дзвюх і на адной назе, па «па класах» папераменна на адной або на дзвюх нагах, у даўжыню з месца штуршком дзвюма нагамі.

Кіданне: кідкі набіўнога мяча дзвюма рукамі ад грудзей наперад-уверх; знізу ўперад-уверх на далёкасць і зададзеную адлегласць; кіданне малога мяча з месца з зыходнага становішча стоячы тварам у бок кідання на далёкасць, на зададзеную адлегласць, у гарызантальную і вертыкальную цэль (гімнастычны абруч) з адлегласці 4–5 м.

Лажанне: па гімнастычнай лесвіцы ў гарызантальным напрамку з паваротам 360° у вертыкальным напрамку аднайменным і рознаіменным спосабамі.

Вісы: віс на сагнутых руках (хлопчыкі); размахванне выгінамі ў вісе на перакладзіне; падцягванне ў вісе на высокай (хлопчыкі) і ў вісе стоячы на нізкай (дзяўчынкі) перакладзіне.

Акрабатычныя практыкаванні: паўшпагат і шпагат з апорай на рукі; кулёк наперад у групоўцы; перакат управа (улева) са стойкі на правым (левым) калені, левая (правая) нага ўбок на насок, рукі ў бакі; «мост» са становішча лежачы на спіне.

Практыкаванні ў раўнавазе: на рэйцы перавернутай гімнастычнай лаўкі (на гімнастычным бервяне); хадзьба на насках, прыстаўным крокам у правы і левы бок, павароты на 180° і 360° стоячы на дзвюх нагах, упор прысеўшы, упор стоячы на калені, саскок прагнуўшыся з упору прысеўшы.

Элементы спартыўных і рухавых гульняў: перакідванне тэніснага мяча адно аднаму з лоўляй дзвюма рукамі; падкідванне ўверх тэніснага мяча; падкідванне ўверх тэніснага мяча з наступнай лоўляй аднайменнай і рознаіменнай рукамі.

Кідкі валейбольнага мяча[1] адной і дзвюма рукамі адно аднаму з лоўляй дзвюма рукамі; падкідванне валейбольнага мяча і лоўля дзвюма рукамі з двума-трыма воплескамі, з адскокам ад падлогі, з адным-двума крокамі ўправа і ўлева, з паваротам на 180° і 360°; перакідванне мяча ў парах цераз сетку дзвюма рукамі ад грудзей, ад галавы, адной рукой ад пляча з лоўляй дзвюма рукамі; удары мячом аб падлогу адной рукой з высокім, сярэднім і нізкім адскокам; кідкі мяча адной і дзвюма рукамі ў вертыкальную цэль (гімнастычны абруч, ніжні край якога на вышыні 1,5–2 м ад падлогі).

Вядзенне футбольнага мяча[2] адной нагой, папераменна правай і левай нагой па прамой, «змейкай», васьмёркай; чаўночны бег з вядзеннем мяча папераменна правай і левай нагой; вядзенне нагамі адначасова двух мячоў; спыненне мяча, які коціцца, правай і левай нагой; перадачы мяча ў парах адно аднаму правай і левай нагой; удары па нерухомым мячы ўнутраным бокам ступні, сярэдзінай пад'ёма з пападаннем у вароты, жангліраванне мячом адной нагой; эстафеты з вядзеннем і перадачамі мяча нагамі.

Перамяшчэнне на лыжах: папераменным двухкрокавым ходам; з раўнамернай скорасцю да 1,5 км; пад'ём «паўелачкай» і «лесвічкай» па пакатым схіле, спускі ў высокай і нізкай стойцы; павароты пераступаннем у руху, тармажэнне «паўплугам».

Плаванне: спад у ваду са становішча седзячы на борціку рукі ўверсе; скачок у ваду ўніз нагамі; выдыхі ў ваду з паваротам галавы; слізганне лежачы на грудзях і на спіне; рухі нагамі спосабам «кроль» з апорай рукамі аб дно, борцік басейна, з падтрымкай партнёра; узгодненыя рухі рук з дыханнем (стоячы на дне, у спалучэнні з хадзьбой); плаванне з дапамогай ног з апорай рукамі аб дошку, з дапамогай ног і грабкоў адной рукой з розным становішчам другой рукі; з дапамогай рук; праплыванне адрэзкаў 6–12 м з поўнай каардынацыяй рухаў.

РАЗВІЦЦЁ РУХАЛЬНЫХ ЗДОЛЬНАСЦЕЙ

Рухавыя гульні і гульнявыя заданні

Развіццё каардынацыйных і кандыцыйных рухальных здольнасцей на ўроках фізічнай культуры і здароўя дасягаецца ў працэсе шматразовага паўтарэння фізічных практыкаванняў і спосабаў дзейнасці, а таксама ўдзелу ў рухавых гульнях і выкананні спаборніцкіх заданняў.

У III класе неабходна планаваць і ажыццяўляць мэтанакіраванае развіццё асноўных рухальных здольнасцей з акцэнтаваным развіццём скорасна-сілавых здольнасцей ног, статычнай раўнавагі і агульнай вынослівасці (хлопчыкі, дзяўчынкі), статычнай сілавой вынослівасці мышцаў – згібальнікаў рук (дзяўчынкі) сілы мышцаў – разгібальнікаў рук (хлопчыкі, дзяўчынкі), гнуткасці (дзяўчынкі, дынамічнай сілавой вынослівасці мышцаў – згібальнікаў тулава (хлопчыкі, дзяўчынкі), дынамічнай сілавой вынослівасці мышцаў – згібальнікаў рук і гнуткасці (хлопчыкі).

Гульні і гульнявыя заданні з выкананнем страявых каманд: «Хутка ў круг», «Слухай каманду», «Музычная задумка», «Дакладны паварот», «Запомні свой колер», «Пляцень», «Шышкі, жалуды, арэхі», «Перамена месцаў».

Гульні і гульнявыя заданні для ўдасканалення каардынацыйных здольнасцей: «Карусель», «Забаронены рух», «Два лагеры», «Арэшак», «Святлафор», «Фігуры», «Пастух і воўк», «Спрытны верабей», «Метка», «Шчупак», «Вяроўка-змейка», «Парашутысты», «Ліса і куры», «Бізунчык», «Займай сваё месца», «Праз купіны і пянёчкі», «Квач», «Уюны».

Гульні і гульнявыя заданні з бегам: «Паспрабуй дагнаць», «Бег тройкамі», «Поезд», «Пасадка гародніны», «Дзень-ноч», «Каманда хутканогіх», «Птушкі ў гнёздах», «Кругавая эстафета».

Гульні і гульнявыя заданні са скачкамі: «Скачкі па палосках», «Хто вышэй?», «З купіны на купіну», «Зайцы ў агародзе», «Ліса і куры», «Квач на адной назе», «Квач прысеўшы», «Эстафета са скачкамі».

Гульні і гульнявыя заданні з кіданнем: «Паспрабуй адбяры!», «Перадаў – сядай», «Перакідванне мячоў», «Мяч – капітану», «Гонка мячоў па крузе», «Эстафета з мячом», «Зямля, вада, паветра».

Гульні і гульнявыя заданні з перамяшчэннем на лыжах: «Квач просты», «Хто далей?», «Шырэй крок», «Хто самы хуткі?», «За мной!», лыжная эстафета без палак.

Гульні і гульнявыя заданні на вадзе ў басейне: «Дэльфіны», «Уюны», «Мачта», «Хто вышэй выскачыць?», «Карасі і карпы», «Вадалазы», «Барацьба за мяч», эстафеты з дошкай, з мячом.

Гульня з выкананнем тэставых практыкаванняў «Выконвай без памылак».

Вызначэнне ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей вучняў

Тэставыя практыкаванні выконваюцца вучнямі ў пачатку і канцы навучальнага года. На працягу аднаго ўрока рэкамендуецца планаваць і выконваць не больш за два тэставыя практыкаванні. Крытэрыі вызначэння ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей вучняў прадстаўлены у табліцах 2, 3.

АСНОЎНЫЯ ПАТРАБАВАННІ ДА ВЫНІКАЎ ВУЧЭБНАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ВУЧНЯЎ

Мець уяўленне:

аб правілах здаровага ладу жыцця;

шкодных прывычках і іх негатыўным уплыве на стан здароўя;

станоўчым уплыве здаровага, фізічнага ладу жыцця на стан здароўя;

алімпійскай сімволіцы; летніх і зімовых відах спорту, якія ўключаны ў праграму Алімпійскіх гульняў.

Ведаць і выконваць:

патрабаванні здаровага ладу жыцця;

аптымальны рухальны рэжым у вучэбныя і невучэбныя дні;

правілы папярэджання траўматызму на ўроках фізічнай культуры і здароўя і падчас самастойных заняткаў;

гігіенічныя патрабаванні да спартыўнага адзення і абутку для заняткаў фізічнай культурай;

комплексы практыкаванняў для прафілактыкі міяпіі і скаліёзу.

Валодаць навыкамі і спосабамі выканання:

страявых каманд стоячы на месцы і ў руху;

гульнёвых заданняў і заданняў з характарам спаборніцтва з выкарыстаннем фізкультурнага інвентару;

самастойна развучаных рухомых гульняў;

тэставых практыкаванняў з дасягненнем індывідуальна максімальных вынікаў.

Выкарыстоўваць набытыя веды, уменні, навыкі на ўроках і ў паўсядзённым жыцці:

для выканання патрабаванняў здаровага ладу жыцця;

выканання правіл бяспечных паводзін падчас фізкультурна-аздараўленчых і спартыўна-масавых мерапрыемствах;

выканання ранішняй гімнастыкі і фізкультурных мінутак;

падтрымання правільнай паставы;

удзелу ў развучаных рухавых гульнях;

выканання тэставых практыкаванняў у адпаведнасці з іх умовамі;

самастойнага ўтрымання на вадзе і плавання з апорай на плавацельную дошку[1].

[1] Пры арганізацыі навучання навыкам плавання.

Табліца 2

Шкала ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей дзяўчынак III класа

№ п/п	Тэставае практыкаванне	Узроўні развіцця рухальных здольнасцей, балы									
		Нізкі		Ніжэйшы за сярэдні		Сярэдні		Вышэйшы за сярэдні		Высокі	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бег 30 м (с)	7,3 і больш	7,2	6,9	6,6	6,5	6,3	6,2	6,1	5,9	5,8 і менш
2	Чаўночны бег 4 х 9 м (с)	13,3 і больш	13,2	12,7	12,4	12,2	12,0	11,9	11,6	11,4	11,1 і менш
3	Скачок у даўжыню з месца (см)	114 і больш	115	120	125	129	134	138	141	147	152 і больш
4	Падыманне тулава з зыходнага становішча лежачы на спіне за 30 с (разоў)	13 і менш	14	16	17	18	19	20	21	22	24 і больш
5	Нахіл уперад (см)	–4 і менш	–3	0	2	3	5	6	8	10	12 і больш
6	6-мінутны бег (м)	770 і менш	780	890	930	980	1000	1030	1080	1120	1190 і больш
	або										
	бег 800 м (мін, с)	6,11 і больш	6,10	5,46	5,33	5,20	5,08	4,55	4,34	4,30	4,17 і менш

Табліца 3

Шкала ацэнкі ўзроўню развіцця рухальных здольнасцей хлопчыкаў

№ п/п	Тэставае практыкаванне	Узроўні развіцця рухальных здольнасцей, балы									
		Нізкі		Ніжэйшы за сярэдні		Сярэдні		Вышэйшы за сярэдні		Высокі	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бег 30 м (с)	6,9 і больш	6,8	6,6	6,5	6,4	6,2	6,1	5,9	5,8	5,6 і менш
2	Чаўночны бег 4 х 9 м (с)	12,8 і больш	12,7	12,5	12,2	11,9	11,7	11,4	11,2	10,9	10,7 і менш
3	Скачок у даўжыню з месца (см)	119 і менш	120	124	129	134	139	144	149	154	159 і больш
4	Віс на сагнутых руках (с)	2 і менш	5	7	10	13	15	20	21	23	26 і больш
5	Нахіл уперад (см)	–9 і менш	–7	–4	–2	0	2	4	5	8	10 і больш
6	6-мінутны бег (м) *або* бег 1000 м (мін, с)	910 і менш 6,54 і больш	920 6,53	1000 6,38	1040 6,22	1080 6,07	1110 5,52	1150 5,37	1200 5,22	1230 5,06	1280 і больш 4,51 і менш

Дадатак

УМОВЫ ВЫКАНАННЯ ТЭСТАВЫХ ПРАКТЫКАВАННЯЎ

Бег 30 метраў праводзіцца на прамой бегавой дарожцы стадыёна. Дапускаецца выкарыстанне высокага ці нізкага старту. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Вучню, які парушыў правілы спаборніцтваў па бегу (фальстарт, забяганне на суседнюю дарожку), можа быць дадзена адна дадатковая спроба. Вынік бегу вымяраецца з дакладнасцю да 0,1 секунды.

Чаўночны бег 4 х **9 м** выконваецца ў спартыўнай зале на палавіне валейбольнай пляцоўкі. Колькасць удзельнікаў у адным забегу – не больш за 2 чалавекі. Кожнаму вучню даецца дзве спробы запар. Па камандзе «На старт!» вучні падыходзяць да лініі старту (як правіла, гэта сярэдзіна валейбольнай пляцоўкі), па камандзе «Увага!» прымаюць становішча высокага старту па напрамку пярэдняй лініі, дзе насупраць кожнага вучня ляжаць 2 брускі 50 х 50 х 100 мм на адлегласці 100 мм адзін ад аднаго (рыс. 1).

Па камандзе «Марш!» вучні бягуць да пярэдняй лініі, бяруць кожны па адным бруску (не закрануўшы другі), паварочваюцца і бягуць назад. Падбегшы да лініі «старт-фініш», кладуць на яе (або за яе) брусок (кідаць нельга!), разварочваюцца і бягуць за бруском, які застаўся. Падбегшы да лініі, бяруць свой другі брусок, разварочваюцца, бягуць да лініі «старт-фініш» і, не зніжаючы скорасці, перасякаюць яе з бруском у руках.

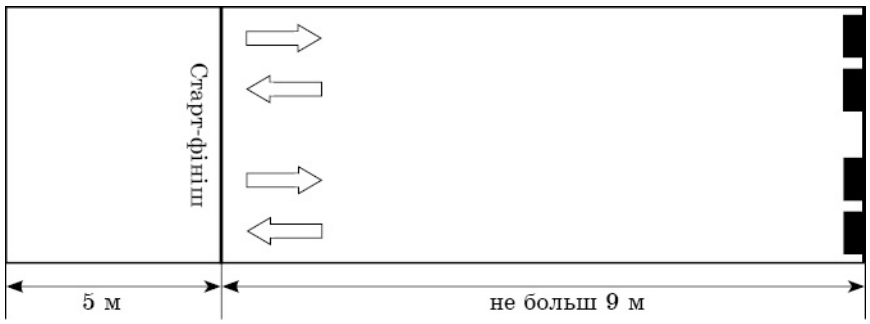

Рыс. 1

Час выканання практыкавання бегу кожным вучнем фіксуецца з дакладнасцю да 0,1 секунды. Залічваецца лепшы вынік з двух спробаў.

Скачок у даўжыню з месца выконваецца штуршком дзвюма нагамі на падлозе спартыўнай залы. Кожнаму вучню даецца тры спробы запар. Не дапускаецца выконваць скачкі ў яму з пяском. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 сантыметра. Залічваецца лепшы вынік з трох спроб.

Віс на сагнутых руках выконваецца на гімнастычнай перакладзіне з зыходнага становішча віс хватам зверху. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Па камандзе настаўніка (адначасова ўключаецца секундамер) вучань прымае зыходнае становішча віс на сагнутых руках. Пры гэтым падбародак павінен быць на ўзроўні або вышэй за ўзровень перакладзіны. Секундамер выключаецца тады, калі падбародак вучня апусціцца ніжэй за ўзровень перакладзіны. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 1 секунды.

Падыманне тулава са становішча лежачы на спіне за 30 секунд выконваецца на гімнастычным маце з зыходнага становішча лежачы на спіне, рукі скрыжаваныя перад грудзьмі, далоні на локцевых суставах, ступні ног зафіксаваныя. Вугал у каленным суставе складае 90°.

Кожнаму вучню даецца адна спроба. Падчас выканання практыкавання не дапускаюцца рыўкі рукамі. Залічваецца колькасць нахілаў тулава пры дотыку локцевых і каленных суставаў з наступным апусканнем на спіну і дотыкам лапаткамі гімнастычнага мата.

Нахіл уперад з зыходнага становішча седзячы на падлозе. Вучань садзіцца на падлогу, з боку знака «–» (мінус), пяткі на шырыні таза на лініі ОВ упіраюцца ва ўпоры для ног, стопы вертыкальна. Два партнёры з двух бакоў прыціскаюць яго калені да падлогі, не дазваляючы згінаць ногі.

Вучань кладзе адну далонь на тыльны бок другой, апускае рукі на падлогу, выконвае два папярэднія нахілы, слізгаючы далонямі рук уздоўж вымяральнай лінейкі па лініі СД. На трэцім нахіле вучань максімальна нахіляецца ўперад і ў гэтым становішчы затрымліваецца на 3 секунды. Вынік фіксуецца па метцы, дасягнутай кончыкамі самкнутых (!) сярэдніх пальцаў рук, і вызначаецца з дакладнасцю да 1 сантыметра (рыс. 2).

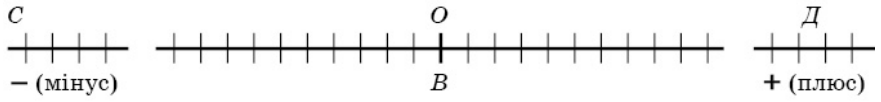

Рыс. 2

Бег 800, 1000 метраў выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна з высокага старту. Рэкамендуецца клас дзяліць на групу дзяўчынак і групу хлопчыкаў. Старт – групавы. Кожнаму вучню даецца адна спроба. Не дапускаецца пераходзіць на крок, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Вучням, якія парушылі названыя правілы, а таксама тым, хто не фінішаваў, вызначаецца нізкі ўзровень развіцця рухальных здольнасцей. Вынік бегу вымяраецца з дакладнасцю да 1 секунды.

6-мінутны бег выконваецца на бегавой дарожцы стадыёна, якая папярэдне пазначаецца на кожныя 10 ці 20 метраў. Рэкамендуецца праводзіць забегі асобна сярод хлопчыкаў і дзяўчынак. Група хлопчыкаў (дзяўчынак) стартуе адначасова. Падчас бегу настаўнік лічыць колькасць кругоў, якія пераадолелі вучні. Па заканчэнні 6 мінут настаўнік падае гукавы сігнал (напрыклад, свісток), пасля якога вучні пераходзяць на крок, запомніўшы месца, дзе яны пачулі сігнал. Затым настаўнік кожнаму індывідуальна вылічвае даўжыню пераадоленай дыстанцыі з улікам колькасці поўных кругоў і той часткі бегавой дарожкі, дзе вучань перайшоў на крок.

Пры выкананні тэставага практыкавання не дапускаецца пераходзіць на крок, спыняцца для адпачынку або «зразаць» дыстанцыю. Вучням, якія парушылі названыя правілы, а таксама тым, хто не фінішаваў, вызначаецца нізкі ўзровень развіцця рухальных здольнасцей. Вынік вымяраецца з дакладнасцю да 10 метраў.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

**Вучэбная праграма па вучэбным прадмеце
«Асновы бяспекі жыццядзейнасці»
для III класа ўстаноў агульнай сярэдняй адукацыі
з беларускай мовай навучання і выхавання**

АСНОВЫ БЯСПЕКІ ЖЫЦЦЯДЗЕЙНАСЦІ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Найважнейшай часткай сістэмы грамадскай бяспекі ў Рэспубліцы Беларусь з'яўляецца навучанне падрастаючага пакалення асновам бяспекі жыццядзейнасці, што замацавана ў Дырэктыве Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 11 сакавіка 2004 г. № 1 «Аб мерах па ўмацаванні грамадскай бяспекі і дысцыпліны».

Галоўная роля ў падрыхтоўцы падрастаючага пакалення да бяспечнай жыццядзейнасці адводзіцца ўстановам агульнай сярэдняй адукацыі, у якіх вывучэнне ўсіх вучэбных прадметаў спрыяе фарміраванню ў вучняў сучаснага ўзроўню культуры бяспекі. Асаблівае месца займае вучэбны прадмет «Асновы бяспекі жыццядзейнасці», праз змест якога рэалізуецца падрыхтоўка вучняў да бяспечнай жыццядзейнасці ў рэальным навакольным асяроддзі – прыродным, тэхнагенным і сацыяльным. Толькі праз адукацыю можна забяспечыць павышэнне агульнага ўзроўню культуры насельніцтва краіны ў галіне бяспекі жыццядзейнасці і зніжэнне адмоўнага ўплыву «чалавечага фактару» на бяспеку жыццядзейнасці асобы, грамадства і дзяржавы.

Мэты навучання прадмету «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» – фарміраванне ў вучняў вопыту бяспечных паводзін; развіццё асобасных, маральных і фізічных якасцей, якія забяспечваюць такія паводзіны; выхаванне адказных адносін да асабістай і грамадскай бяспекі.

Задачы навучання:

сфарміраваць у вучняў уяўленні пра асновы бяспекі жыццядзейнасці;

забяспечыць засваенне ведаў пра дзяржаўную сістэму папярэджання і ліквідацыі надзвычайных сітуацый;

спрыяць набыццю практычнага вопыту распазнавання і ацэнкі розных небяспечных і надзвычайных сітуацый у навакольным асяроддзі па характэрных прыметах іх праяўлення, а таксама на аснове аналізу спецыяльнай інфармацыі, якую вучні атрымліваюць з розных крыніц;

развіць здольнасці ацэньваць небяспечныя сітуацыі, прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей;

сфарміраваць мадэлі бяспечных паводзін ва ўмовах паўсядзённага жыцця і ў розных небяспечных і надзвычайных сітуацыях;

закласці асновы здаровага ладу жыцця.

Вучэбная праграма заснавана на ідэях асобасна арыентаванага, дзейнаснага і кампетэнтнаснага падыходаў да адбору зместу адукацыі і арганізацыі адукацыйнага працэсу.

Асобасна арыентаваны падыход накіраваны на стварэнне ўмоў для праяўлення і развіцця асобасных якасцей вучняў, уліку іх інтарэсаў, індывідуальных асаблівасцей і магчымасцей. Яго рэалізацыя забяспечыць дасягненне запланаваных вынікаў і створыць аснову для самастойнага паспяховага засваення вучнямі ведаў пра небяспеку рознага паходжання, меры па яе прадухіленні, ліквідацыю яе наступстваў; фарміраванне ўменняў прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей.

Рэалізацыя ідэй ***дзейнаснага падыходу*** дазволіць уключыць вучняў у самастойную вучэбна-пазнавальную дзейнасць, у навучанне яе прыёмам. Толькі праз уласную актыўную дзейнасць вучань зможа спасцігаць асновы бяспечнай жыццядзейнасці, развіваць і ўдасканальваць асабістыя якасці, неабходныя для забеспячэння бяспечных паводзін у розных жыццёвых сітуацыях.

Рэалізацыя ***кампетэнтнаснага падыходу*** да адбору зместу адукацыі і арганізацыі адукацыйнага працэсу па асновах бяспекі жыццядзейнасці забяспечыць падрыхтоўку вучняў да жыцця, фарміраванне ў іх *ключавых кампетэнцый ў галіне бяспекі жыццядзейнасці*.

Каштоўнасна-сэнсавыя кампетэнцыі – здольнасць бачыць і разумець навакольны свет, арыентавацца ў ім, распазнаваць і ацэньваць розныя небяспечныя і надзвычайныя сітуацыі ў навакольным асяроддзі, усведамляць, што найвышэйшая каштоўнасць грамадства – чалавек, яго жыццё і здароўе; валоданне ўменнем выбіраць мэтавыя і сэнсавыя ўстаноўкі для сваіх дзеянняў і ўчынкаў, прымаць рашэнні, ацэньваць свае паводзіны, рысы характару, фізічны і эмацыянальны стан.

Вучэбна-пазнавальныя кампетэнцыі – валоданне ўменнямі вызначаць мэты пазнавальнай дзейнасці па асновах бяспекі жыццядзейнасці, арганізоўваць яе, знаходзіць аптымальныя спосабы дасягнення пастаўленай мэты, альтэрнатыўныя шляхі і сродкі дзеянняў у складаных сітуацыях, ацэньваць атрыманыя вынікі і публічна прадстаўляць іх; здольнасць выяўляць прычынна-выніковыя сувязі таго, што адбываецца ў навакольным асяроддзі; валоданне ўменнем самастойна выконваць розныя творчыя работы, праекты; здольнасць арганізоўваць і праводзіць вучэбна-даследчую работу.

Камунікатыўныя кампетэнцыі – валоданне ўменнямі самастойна наладжваць кантакт з любым суразмоўцам, выконваць нормы і правілы зносін, слухаць суразмоўцу, праяўляючы павагу і цярпімасць да чужога меркавання, выказваць, аргументаваць і ў культурнай форме адстойваць уласнае меркаванне, па магчымасці пазбягаць або граматна вырашаць канфлікты ў зносінах з аднагодкамі, мяняць пры неабходнасці свае маўленчыя паводзіны, карэктна завяршаць сітуацыю зносін; валоданне навыкамі работы ў групе; валоданне рознымі сацыяльнымі ролямі ў калектыве; здольнасць дапамагаць людзям вакол сябе і ўзаемадзейнічаць з імі ў сітуацыях, небяспечных для іх фізічнага, псіхалагічнага здароўя і жыцця.

Інфармацыйныя кампетэнцыі – валоданне ўменнямі самастойна інтэрпрэтаваць, сістэматызаваць, крытычна ацэньваць і аналізаваць атрыманую пры дапамозе СМІ, інтэрнэту інфармацыю з пазіцыі задачы, якая вырашаецца; рабіць аргументаваныя высновы з мэтай пазбегнуць махлярства, падману, небяспечных кантактаў з незнаёмцамі ў інтэрнэце; здольнасць свядома ўспрымаць інфармацыю, якая распаўсюджваецца па каналах СМІ.

Кампетэнцыі асобаснага самаўдасканалення – валоданне спосабамі фізічнага, духоўнага і інтэлектуальнага самаразвіцця; наяўнасць асобасных якасцей, якія фарміруюць бяспечныя паводзіны ў розных жыццёвых сітуацыях.

Здароўезберагальныя кампетэнцыі – валоданне спосабамі эмацыянальнай самарэгуляцыі, самападтрымкі і самакантролю; валоданне навыкамі асабістай гігіены, уменнямі клапаціцца пра ўласнае здароўе; наяўнасць патрэбы прытрымлівацца норм здаровага ладу жыцця; наяўнасць унутранай экалагічнай культуры, вопыту арыентавання ў прадуктах харчавання; здольнасць адрозніваць карысныя і шкодныя звычкі, супрацьстаяць ціску людзей у набыцці шкодных звычак; валоданне элементарнымі спосабамі аказання першай дапамогі.

Праблема бяспекі ахоплівае многія сферы дзейнасці чалавека і з’яўляецца вынікам узаемадзеяння людзей з навакольным асяроддзем. Вучэбнай праграмай вызначаны для разгляду наступныя змястоўныя лініі з вобласці бяспекі жыццядзейнасці: асабістая і калектыўная бяспека; распазнаванне і ацэнка розных небяспечных і надзвычайных сітуацый, абарона ад іх; навакольнае асяроддзе і бяспека ў ім; стаўленне да здароўя і здаровы лад жыцця.

Пры выбары зместу вучэбнай праграмы і яе пабудове ўлічаны педагагічныя прынцыпы адукацыйнага працэсу ў галіне асноў бяспекі жыццядзейнасці: *мінімізацыя тэарэтычных звестак* з улікам іх значнасці для практыкі; *бесперапыннасць навучання і паступовае павелічэнне інфармацыйнай і выхаваўчай нагрузкі* вучняў у галіне асноў бяспекі жыццядзейнасці з улікам іх узроставых асаблівасцей і ўзроўню падрыхтоўкі па астатніх вучэбных прадметах у кожным класе.

Агульным прынцыпам пабудовы вучэбнай праграмы, які аб'ядноўвае яе раздзелы, з'яўляецца *прынцып пашырэння сацыяльнага вопыту бяспечнай жыццядзейнасці вучняў*.

Вучэбны матэрыял у вучэбнай праграме прадстаўлены сістэмай паняццяў, азначэнняў, правіл, якія складаюць тэарэтычную базу для фарміравання ў вучняў вопыту бяспечных паводзін у паўсядзённым жыцці.

Спецыфіка вучэбнага прадмета «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» раскрываецца ў назве і змесце яго раздзелаў:

I. Асабістая і калектыўная бяспека.

II. Абарона ад надзвычайных сітуацый.

III. Навакольнае асяроддзе і бяспека.

IV. Здаровы лад жыцця.

Змест кожнага раздзела размеркаваны па класах навучання з апорай на вопыт практычнай дзейнасці вучняў рознага ўзросту, узровень агульнага развіцця. У кожнага раздзела свае задачы. Аднак комплекснае іх рашэнне дазваляе дасягнуць мэт вучэбнага прадмета.

Галоўнымі задачамі раздзела «Асабістая і калектыўная бяспека» з'яўляюцца: азнаямленне вучняў з асноўнымі відамі бяспекі жыццядзейнасці (транспартнай, антыкрымінальнай, псіхалагічнай, сацыяльнай); развіццё ў іх індывідуальных якасцей, якія забяспечваюць асабістую бяспеку; назапашванне практычнага вопыту па распазнаванні і ацэнцы розных небяспечных і надзвычайных сітуацый навакольнага асяроддзя (ва ўстанове адукацыі, дома, у транспарце, на дарогах, вуліцы, у прыродзе) па характэрных прыметах іх праяўлення. Змест раздзела «Асабістая і калектыўная бяспека» дазваляе не толькі азнаёміць вучняў з правіламі паводзін дома ў выпадку адсутнасці дарослых, у выпадку знаходжання прадметаў, пакінутых без нагляду, або падазроных прадметаў, пашырыць уяўленні пра ўзаемаадносіны з аднагодкамі, са староннімі (чужымі, незнаёмымі) людзьмі, але і сфарміраваць мадэлі бяспечных паводзін ва ўмовах паўсядзённага жыцця.

У сістэме асабістай і калектыўнай бяспекі асаблівае месца займае транспартная бяспека, якая абумоўлена ўсё ўзрастаючай колькасцю ахвяр аўтамабільных аварый, лётных здарэнняў, катастроф на вадаёмах і чыгункі. У вучэбнай праграме ў раздзеле «Асабістая і калектыўная бяспека» адведзена значная колькасць гадзін на разгляд пытанняў асабістай і калектыўнай бяспекі пры ўдзеле ў дарожным руху: прадугледжана вывучэнне правіл дарожнага руху, правіл бяспечных паводзін удзельнікаў дарожнага руху на дарогах, у транспартных сродках, прадугледжана стварэнне ўмоў для набыцця звычкі выконваць правілы ў якасці пешахода/пасажыра, фарміраванне здольнасці выкарыстоўваць атрыманыя веды ў практычнай дзейнасці.

Асабістая і калектыўная (грамадская) бяспека складаюць базавы сэнс паняцця «бяспека жыццядзейнасці», якое можна вызначыць як бяспечнае ўзаемадзеянне чалавека з асяроддзем пражывання. У сувязі з гэтым пытанні асабістай і калектыўнай бяспекі разглядаюцца ва ўсіх раздзелах вучэбнай праграмы з пункта гледжання тэматыкі і задач раздзелаў.

Змест раздзела «Абарона ад надзвычайных сітуацый» уключае сістэму ведаў пра надзвычайныя сітуацыі, існуючую цесную ўзаемасувязь паміж станам навакольнага асяроддзя, створанай чалавекам тэхнасферай, сацыяльнай сферай і катастрофамі.

У раздзел «Ахова ад надзвычайных сітуацый» уключаны матэрыял пра правілы пажарнай бяспекі. У сувязі са старэннем і няправільнай эксплуатацыяй электрасетак у значнай частцы жылога фонда краіны, павелічэннем паверхаў у новабудоўлях, павышэннем магутнасці бытавых электрапрыбораў, якія ўключаюцца ў сетку, атрыманыя

пры вывучэнні раздзела веды пра пажарную бяспеку станоўча паўплываюць на развіццё ў вучняў здольнасці ацэньваць небяспечныя сітуацыі, прымаць рашэнні і дзейнічаць бяспечна з улікам сваіх магчымасцей, паводзіць сябе так, каб не ствараць небяспечных сітуацый.

Змест раздзела «Навакольнае асяроддзе і бяспека» накіраваны на фарміраванне бяспечных паводзін падрастаючага пакалення ў найбліжэйшым асяроддзі: у доме, двары, ва ўстановах адукацыі, у месцах скаплення вялікай колькасці людзей, на вадаёмах і каля іх у розную пару года, у прыродных умовах, пры сустрэчы з жывёламі. Набытыя веды і ўменні будуць выкарыстоўвацца ў практычнай дзейнасці і паўсядзённым жыцці. Вучні навучацца быць пільнымі і асцярожнымі пры пагрозе тэрарыстычнага акту, а ў выпадку неабходнасці аператыўна і правільна звяртацца ў адпаведныя службы экстранай дапамогі (выклікаць іх).

Раздзел «Здаровы лад жыцця» вырашае задачы маральнага выхавання вучняў; атрымання імі сістэматызаваных уяўленняў пра сваё здароўе, здаровы лад жыцця, здароўе насельніцтва; фарміраванне індывідуальнай сістэмы здаровага ладу жыцця; захаванне і ўмацаванне здароўя, а таксама фарміраванне ўменняў аказваць першую дапамогу пры апёках, абмаражэннях, ударах, крывацёках. У кожным класе нададзена ўвага фарміраванню карысных звычак. Асабліва прадстаўлены матэрыял пра шкодныя звычкі (тытунекурэнне, ужыванне наркатычных рэчываў і алкаголю): яны разглядаюцца з пункта гледжання ўплыву на здароўе і з пункта гледжання іх магчымых наступстваў. Акрамя таго, у раздзеле «Здаровы лад жыцця» прадстаўлены тэмы, вывучэнне якіх дазволіць выхаваць пачуццё адказнасці за асабістую бяспеку, каштоўнаснае стаўленне да свайго здароўя і жыцця, сфарміраваць у вучняў уменні абараняцца ад бактэрыяльных і вірусных інфекцый, грыбковых і паразітных захворванняў, ядавітых насякомых, змей, грыбоў, раслін. Вучэбнай праграмай прадугледжана бесперапыннасць навучання вучняў правільным дзеянням у небяспечных для жыцця і здароўя ўмовах, пры ўзнікненні надзвычайных сітуацый.

Вучэбная праграма пабудавана па лінейна-канцэнтрычным прынцыпе: вучэбны матэрыял раздзелаў прадстаўлены ў змесце кожнага класа, але пры гэтым ад класа да класа ён ускладняецца і пашыраецца, уводзяцца тэмы, якія раней не разглядаліся.

Настаўнік мае права змяніць паслядоўнасць вывучэння раздзелаў і тэм для кожнага класа з улікам мясцовых умоў і наяўнасці матэрыяльна-тэхнічнай базы пры захаванні цэласнасці сістэмы падрыхтоўкі вучняў і логікі вывучэння прадмета.

III КЛАС (35 гадзін)
ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА

Р а з д з е л
АСАБІСТАЯ І КАЛЕКТЫЎНАЯ БЯСПЕКА (8 гадзін)

Правілы дарожнага руху[1] (6 гадзін)

[1] Далей – Правілы.

Дарожныя знакі для пешаходаў (на ўзроўні азнаямлення)

Знакі, якія забараняюць, прадпісваюць, інфармацыйна-ўказальныя знакі, знакі сэрвісу, іх прызначэнне (дарожныя знакі 3.10, 4.5.1, 4.5.2, 4.6.1, 4.6.2, 5.12–5.14, 5.16, 5.17, 5.22.1–5.26.2, 5.38–5.41, 6.1, 6.2, 6.6–6.15 (Дадатак 2 да Правіл)).

Скрыжаванні дарог

Правілы руху пешаходаў праз праезджую частку дарогі на рэгуляваных і нерэгуляваных скрыжаваннях (п. 2.45, 17.2, 18, 42, 50.2, 50.3, 102, 114 Правіл). Рух па вуліцах населенага пункта.

Небяспечныя сітуацыі на дарозе

Правы і абавязкі пешаходаў (гл. 2, 4, п. 135 Правіл). Узнікненне небяспечных сітуацый для пешаходаў пры руху па дарозе. Прычыны дарожна-транспартных здарэнняў з удзелам дзяцей, неабходнасць выкарыстання флікераў. Прафілактыка дарожна-транспартнага траўматызму.

Рух па дарогах па-за населеных пунктаў

Асаблівасці пешаходнага руху па дарогах па-за населеных пунктаў. Правілы бяспечных паводзін на дарогах, якія праходзяць па тэрыторыі населеных пунктаў у сельскай мясцовасці (п. 2.29, 17–22, 131.1, 132 Правіл, дарожныя знакі 5.22.1–5.25 (Дадатак 2 да Правіл)).

Асаблівасці дарожнага руху зімой

Асаблівасці зімовых дарог. Бяспечны рух па зімовых дарогах (па тратуары, пешаходнай дарожцы, абочыне). Асаблівасці пераходу праезнай часткі дарогі зімой. Катанне на санках, каньках, лыжах і бяспека дарожнага руху.

Асабістая бяспека (2 гадзіны)

Абарона інфармацыі пры размове па тэлефоне. Дзеянні пры спробе пранікнення ў дом чужых людзей. Правілы абароны дому ад чужых людзей.

Выклік экстраных службаў

Спосабы выкліку пажарнай службы, праваахоўных органаў, «хуткай дапамогі», аварыйнай газавай службы. Недапушчальнасць загадзя лжывых паведамленняў пра небяспеку.

Р а з д з е л
АБАРОНА АД НАДЗВЫЧАЙНЫХ СІТУАЦЫЙ (8 гадзін)

Пажарная бяспека

Пажарная бяспека ў доме (кватэры)

Асноўныя прычыны пажару ў доме (кватэры). Меры па папярэджанні пажараў пры карыстанні бытавой электратэхнікай, газавай (электрычнай) плітой. Пажарная небяспека печаў, камінаў і ацяпляльных прыбораў. Меры пажарнай бяспекі пры карыстанні электраабагравальнікамі.

Спосабы самастойнай эвакуацыі з дому (кватэры)

Сітуацыі, якія выклікаюць неабходнасць пакінуць дом (кватэру) у выпадку пажару. Шляхі і спосабы самастойнай эвакуацыі з дому (кватэры). Выбар найбольш бяспечнага шляху да выхаду. Забеспячэнне бяспекі пры эвакуацыі.

Небяспека выкарыстання агню і піратэхнічных вырабаў пры правядзенні святочных мерапрыемстваў

Бяспека пры выкарыстанні свечак падчас святочных мерапрыемстваў, у тым ліку на імянінным торце. Правілы бяспекі пры пакупцы і выкарыстанні піратэхнічных вырабаў.

Небяспека дыму

Небяспека задымленага памяшкання, пад’езда, ліфта. Распаўсюджванне дыму. Ядавітыя рэчывы, якія выдзяляюцца пры гарэнні. Засцярога органаў дыхання ад дыму. Выхад з задымленага памяшкання.

Небяспека вясновых і асенніх пажараў

Небяспека ўзгарання леташняй сухой травы. Недапушчальнасць выпальвання сухой травы. Меры бяспекі на прысядзібных участках пры развядзенні вогнішчаў для спальвання сухіх галінак, леташняй травы і лісця, смецця.

Аўтаномныя пажарныя апавяшчальнікі

Прызначэнне аўтаномных пажарных апавяшчальнікаў. Дзеянні ў выпадку спрацоўвання аўтаномнага пажарнага апавяшчальніка.

Р а з д з е л
НАВАКОЛЬНАЕ АСЯРОДДЗЕ І БЯСПЕКА (13 гадзін)

Бяспечныя паводзіны ў двары

Бяспечны рэжым прагулак, правілы паводзін на вуліцы ўвечары. Паводзіны пры сустрэчы з незнаёмымі людзьмі. Паведамленне пра безгаспадарныя і падазроныя прадметы. Распазнаванне небяспечных намераў людзей (несупадзенне прыемнага знешняга выгляду і нядобрых намераў).

Месцы асаблівай небяспекі

Месцы асаблівай небяспекі: лесапасадкі, лес, кар’еры, яры, трансфарматарныя будкі, цеплатрасы, будаўнічыя пляцоўкі.

Прырода і чалавек

Прыроднае асяроддзе (аб’екты жывой і нежывой прыроды) і яго небяспекі. Прагулкі ў парк, лес. Паводзіны ў выпадку, калі згубіўся ў парку, лесе, адстаў ад групы.

Ядавітыя змеі. Небяспечныя насякомыя – восы, пчолы, шэршні, чмялі, кляшчы, мурашы, камары. Правілы паводзін пры сустрэчы з небяспечнымі жывёламі, меры абароны ад іх.

Небяспечныя жывёлы

Дзеянні ў выпадку нападу жывёл на чалавека, укусаў насякомых. Паводзіны і аказанне дапамогі ў выпадку атрымання траўмаў ад жывёл, укусаў насякомых.

Небяспечныя ўмовы надвор’я

Небяспечныя ўмовы надвор’я: навальніца, туман, град, снегапад. Правілы бяспекі пры любым надвор’і. Дзеянні ў неспрыяльных умовах надвор’я, у тым ліку ў лесе, полі, каля вадаёма.

Небяспечны газ

Небяспека газу ў побыце. Паведамленне пра небяспеку.

Бяспека на вадзе

Віды вадаёмаў па глыбіні і аб’ёме (возера, сажалка, вадасховішча, рака, мора). Спосабы пераправы праз раку. Масты і мосцікі, пераход па лёдзе. Прыкметы і небяспека тонкага лёду. Меры засцярогі пры руху па лёдзе вадаёмаў. Небяспека дрыгвы, балот.

Адпачынак каля вадаёма

Бяспечны адпачынак каля вадаёма ў летнюю пару года. Правілы купання ў абсталяваных месцах. Сонца карыснае і небяспечнае. Небяспека сонечнага ўдару, доўгага купання і купання ў неналежным месцы, свавольстваў на вадзе. Асноўныя выратавальныя сродкі і спосабы самавыратавання на вадзе.

Першая дапамога пры сонечных апёках, сонечных і цеплавых ударах

Меры па папярэджанні сонечных апёкаў, сонечных і цеплавых удараў. Першая дапамога пацярпелым. Правілы паводзін у спякотнае надвор'е каля вадаёмаў. Адзенне і галаўныя ўборы для спякотнага надвор'я. Смага і яе спатоленне.

Меры першай дапамогі пры абмаражэнні і пераахаладжэнні

Абмаражэнне, меры прафілактыкі. Адзенне і абутак для зімовага надвор'я. Меры дапамогі пры абмаражэнні і пераахаладжэнні.

Р а з д з е л

ЗДАРОВЫ ЛАД ЖЫЦЦЯ (6 гадзін)

Гігіена дыхання

Чыстае паветра, яго значэнне для здароўя чалавека. Прычыны забруджвання паветра. Мерапрыемствы па падтрыманні чысціні паветра (пасадка зялёных насаджэнняў, вільготная ўборка і праветрыванне памяшканняў).

Шкода курэння, залежнасць ад курэння, пасіўнае курэнне. Небяспека выкарыстання электронных цыгарэт.

Шкода алкаголю

Небяспека алкагольных напояў. Уплыў алкаголю на здароўе і паводзіны чалавека.

Дзеянні ў выпадку атручвання

Лекі і іх значэнне для здароўя. Захоўванне лекаў у дамашніх умовах. Шкода, якая наносіцца здароўю з-за няправільнага ўжывання лекаў.

Прыкметы атручвання ядавітымі раслінамі, грыбамі. Аказанне першай дапамогі пры атручванні.

Прафілактыка траўматызму

Паняцце пра траўму. Бытавы траўматызм. Траўмы, якія атрымалі на вуліцы. Бяспечныя паводзіны. Дзеянні пры траўмах. Элементарныя спосабы спынення крывацёку з носу, пры парэзах. Спосабы апрацоўкі невялікай раны. Дзеянні пры пападанні іншароднага цела ў вока, вуха або нос, верхнія дыхальныя шляхі.

Відэапрадукцыі (мультфільмы) і здароўе

Разумны адбор мультыплікацыйнай прадукцыі, прыкметы шкодных мультфільмаў. Уплыў прагляду відэапрадукцыі на псіхіку дзяцей. Культура прагляду тэлеперадач.

Асноўныя патрабаванні да вынікаў вучэбнай дзейнасці вучняў III класа

Асобасныя вынікі вучэбнай дзейнасці:

разуменне вучнямі значнасці ведаў пра бяспечныя паводзіны і захаванне правіл бяспечных паводзін для бяспечнай жыццядзейнасці;

уменне прымаць рашэнні, ацэньваць свае паводзіны;

наяўнасць такіх якасцей асобы, як уважлівасць і асцярожнасць;

усведамленне неабходнасці ўзаемадзейнічаць з дарослымі для вырашэння праблем у розных небяспечных сітуацыях;

усведамленне асаблівасцей пешаходнага руху па дарогах па-за населенымі пунктамі;

здольнасць распазнаваць месцы асаблівай небяспекі: лесапасадкі, лес, кар'еры, яры, трансфарматарныя будкі, цеплатрасы, будаўнічыя пляцоўкі;

разуменне небяспекі такіх з'яў, як навальніца, туман, град, снегапад;

разуменне неабходнасці прытрымлівацца мер бяспекі, якія дазваляюць пазбегнуць сонечных апёкаў, сонечных і цеплавых удараў;

здольнасць распазнаваць патэнцыяльна небяспечных прадстаўнікоў флоры і фауны.

Прадметныя вынікі вучэбнай дзейнасці:

уменне прымяняць на практыцы веды пра дарожныя знакі;

наяўнасць ведаў пра правілы бяспечных паводзін на дарогах, якія праходзяць па тэрыторыі населеных пунктаў у сельскай мясцовасці;

уменне бяспечна катацца на санках, каньках, лыжах згодна з Правіламі;

уменне перасякаць праезную частку дарогі ў адпаведнасці з патрабаваннямі Правіл;

захаванне бяспечнага рэжыму прагулак, правіл паводзін на вуліцы ў вячэрні час;

уменні дзейнічаць у неспрыяльных умовах надвор'я, у тым ліку ў лесе, полі, каля вадаёма;

уменне бяспечна карыстацца бытавымі электрапрыборамі пад кантролем дарослых;

уменне адрозніваць сігнал аўтаномнага пажарнага апавяшчальніка і дзейнічаць па правілах;

уменне самастойна эвакуіравацца з жылога памяшкання пры ўзнікненні небяспекі;

уменне карыстацца падручнымі сродкамі засцярогі пры задымленні;

уменне аказваць першую дапамогу пацярпелым;

уменне правільна выкарыстоўваць тэлефон для паведамлення пра небяспеку;

валоданне спосабамі выкліку пажарнай службы, праваахоўных органаў, «хуткай дапамогі».

Змест вучэбнага прадмета «Асновы бяспекі жыццядзейнасці» ў III класе абумовіў выкарыстанне наступных **відаў і спосабаў дзейнасці**:

рэгулятыўныя: складанне плана і паслядоўнасці дзеянняў пры рашэнні сітуацыйных задач; прагназаванне, кантроль, карэкцыя і ацэнка вынікаў сваёй дзейнасці; пастаноўка мэт; мадэляванне сітуацый бяспечных паводзін ва ўмовах паўсядзённага жыцця; складанне схем, інструкцый, алгарытмаў бяспечных паводзін; атрыманне, перапрацоўка, захаванне і перадача інфармацыі; выбар неабходных крыніц інфармацыі; практыкум па аказанні першай дапамогі пры апёках, абмаражэннях, ударах;

камунікатыўныя: наладжванне дыялогу, удзел у абмеркаванні; доказ уласнага пункта гледжання; планаванне вучэбнага супрацоўніцтва з настаўнікам і равеснікамі; выкананне розных сацыяльных роляў у калектыве; аказанне дапамогі, узаемадзеянне і супрацоўніцтва з людзьмі, якія навокал, у розных сітуацыях;

пазнавальныя: пабудова вусных выказванняў (па сюжэтным малюнку, зададзенай сітуацыі); распазнаванне і ацэнка розных небяспечных і надзвычайных сітуацый у навакольным асяроддзі (ва ўстанове адукацыі, дома, транспарце, на дарогах, у двары, прыродзе) па характэрных прыкметах іх праяўлення; знаёмства з новымі паняццямі; разгляданне, аналіз і рашэнне сітуацыйных задач (з выкарыстаннем мультымедыйнай прэзентацыі), звязаных з дарожным рухам, пажарнай бяспекай; аналіз аб'ектаў, выбар падстаў і крытэрыяў для параўнання; правядзенне пільнага назірання; вывучэнне правіл дарожнага руху, правіл бяспечных паводзін у двары, на прыродзе, правіл паводзін пры сустрэчы з незнаёмымі людзьмі, правіл здаровага ладу жыцця; практыкум па набыццю звычкі выконваць правілы дарожнага руху; маляванне і размалёўванне ў адпаведнасці з тэмай урока; выкананне тэматычных гульнявых практыкаванняў; самастойнае выкананне заданняў у адпаведнасці з тэматыкай вучэбнай праграмы, творчых заданняў.

Для дыягностыкі сфарміраванасці ўменняў і навыкаў рэкамендуюцца наступныя ***формы кантролю:*** франтальнае апытанне; індывідуальнае апытанне; практыкум; тэсціраванне.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

**Учебная программа по учебному предмету
«Иностранный язык
(английский, немецкий, французский, испанский, китайский)»
для III класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания**

ИНОСТРАННЫЙ ЯЗЫК (АНГЛИЙСКИЙ, НЕМЕЦКИЙ, ФРАНЦУЗСКИЙ, ИСПАНСКИЙ, КИТАЙСКИЙ)

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

В современном мире иностранный язык рассматривается как средство формирования и воспитания морально ответственной личности, как средство общения, познания, осмысления и интерпретации фактов иной культуры. Главное назначение иностранных языков – обеспечивать взаимодействие и сотрудничество народов, исключать возможности негативного влияния на процесс национальной самоидентификации и культурного самоопределения личности; повышать готовность человека к личностной и профессиональной самореализации посредством использования иностранного языка наряду с родным языком в качестве материальной формы функционирования своего мышления. Владение иностранными языками – важное предусловие адаптации человека к жизни в глобализующемся мире.

Учебный предмет «Иностранный язык» призван служить формированию поликультурной личности. Соответственно, процесс обучения иностранному языку направлен на подготовку учащихся к различным формам отношений и общения между индивидами и группами, принадлежащими к разным культурам.

Возможности учебного предмета «Иностранный язык» в подготовке учащегося к межкультурной коммуникации чрезвычайно велики. Учащийся приобщается к духовному богатству других народов; у него формируется образ мира, который соответствует социальным, политическим и культурным реалиям современной действительности; формируется вторичное когнитивное сознание, обеспечивающее весь комплекс иноязычной коммуникативной деятельности; происходит развитие речевых процессов и речевых механизмов, способностей передавать в ходе иноязычного общения собственные мысли и чувства; возникают предпосылки для развития личности учащегося посредством обогащения эмоционально-чувственной сферы личности. Языковые способности формируются в единстве речепорождения и речевосприятия.

Цели обучения иностранному языку

Генеральная цель обучения иностранному языку состоит в формировании учащихся как субъектов межкультурной коммуникации посредством овладения ими иноязычной коммуникативной компетенцией и развития у них качеств поликультурной личности, востребованных современным информационным обществом в условиях глобализации. Генеральная цель предполагает постановку и реализацию образовательных, развивающих и воспитательных целей в их единстве.

Образовательные цели: языковое и речевое развитие личности учащегося путем обеспечения практического владения иностранным языком как эффективным средством общения в единстве его когнитивной, коммуникативной и экспрессивной функций; усвоение и актуализация знаний об изучаемом иностранном языке; овладение навыками и умениями иноязычной речевой деятельности (восприятие и понимание иноязычной речи на слух, говорение, чтение, письмо и письменная речь).

Развивающие цели: обеспечивают когнитивное, коммуникативное, эмоциональное развитие учащихся; овладение способами формирования и формулирования мысли на иностранном языке; развитие лингвистического компонента гуманитарного мышления; обогащение эмоционально-чувственной сферы личности.

Воспитательные цели: обеспечение обогащения духовного мира учащихся, воспитания у них культуры мышления, чувств, поведения; развития гуманистических ценностных ориентаций, умений осуществлять общение в контексте диалога культур; формирование психологической готовности к межъязыковой межкультурной коммуникации; адаптация личности к иной социальной среде.

Задачи иностранного языка как учебного предмета:

развитие коммуникативной культуры учащихся, усвоение ими устной и письменной речи на уровне, который является достаточным для адекватной трактовки передаваемой и принимаемой информации;

когнитивное развитие учащихся, проявляющееся в переструктурировании отдельных фрагментов индивидуального образа картины мира и восприятии мира изучаемого языка через искусственно формируемый в сознании лингводидактический конструкт, позволяющий воспринимать познаваемый мир в соответствии с его (этого мира) собственными социальными, политическими, культурными, языковыми реалиями, а не посредством прямого перевода на этот язык схем родной, национальной картины мира;

социокультурное развитие личности, ориентированное на восприятие «иного» в его непохожести через познание ценностей новой культуры в диалоге с родной; сопоставление изучаемого языка с родным и культуры этого языка с национальной; формирование умений представлять свою страну и культуру в условиях иноязычного межкультурного общения;

развитие ценностных ориентаций учащихся, осуществляемое посредством формирования гуманистической позиции личности через создание условий для обогащения соответствующего конструктивного опыта эмоционально-чувственных отношений как важнейшего фактора возникновения у человека положительного восприятия «иного», уважительного отношения к нему, признания многообразия культур; появления у учащихся стремления к сотрудничеству и взаимодействию с другими народами;

развитие мотивации к изучению иностранного языка через формирование потребностей лучше и точнее понимать окружающий мир и быть понятым им; осознание важности владения иностранным языком для социализации в современном мире;

развитие самообразовательного потенциала учащихся, обеспечение их готовности к самостоятельной работе над языком, в том числе необходимыми техниками учебно-познавательного труда, стратегиями самоанализа, самонаблюдения.

В качестве комплексных характеристик, выражающих содержание задач, рассматриваются компетенции, так как они задают нормы и требования к владению иностранным языком, позволяющие проследить степень совокупной реализации целей и задач.

Межкультурная компетенция – стратегическая компетенция, владение которой призвано обеспечивать осмысление учащимися иной социокультуры, познание ими смысловых ориентиров другого лингвосоциума, умения видеть сходства и различия между культурами и учитывать их в процессе иноязычного общения.

Коммуникативная компетенция – владение совокупностью речевых, языковых, социокультурных норм изучаемого языка, а также компенсаторными и учебно-познавательными умениями, позволяющими выпускнику учреждения общего среднего образования решать стоящие перед ним речевые, образовательные, познавательные и иные задачи. В состав этой интегративной компетенции входят языковая, речевая, социокультурная, учебно-познавательная, компенсаторная компетенции, рассматриваемые как субкомпетенции:

Речевая компетенция – совокупность навыков и умений речевой деятельности (говорение, восприятие речи на слух, чтение и письмо), знание норм речевого поведения;

приобретение на этой основе опыта их использования для построения логичного и связного по форме и содержанию высказывания, а также для толкования смысла высказываний других людей.

Языковая компетенция – совокупность языковых знаний о правилах функционирования языковых средств (фонетических, орфографических, лексических и грамматических) в речи и навыков их использования в коммуникативных целях.

Социокультурная компетенция – совокупность знаний о национально-культурной специфике стран изучаемого языка, умений строить свое речевое и неречевое поведение в соответствии с этой спецификой, умений представлять на этой основе свою страну и ее культуру в условиях иноязычного межкультурного общения.

Компенсаторная компетенция – совокупность умений использовать дополнительные вербальные средства и невербальные способы для решения коммуникативных задач в условиях дефицита имеющихся языковых средств.

Учебно-познавательная компетенция – совокупность общих и специальных учебных умений, необходимых для осуществления самостоятельной деятельности по овладению иностранным языком, опыт их использования.

Последовательное и взаимосвязанное овладение обозначенными ключевыми компетенциями обеспечивает формирование у учащихся соответствующих компетентностей.

В своей совокупности цели и задачи предполагают проектирование и организацию образовательного процесса на основе требований личностно ориентированного, компетентностного, коммуникативного, когнитивного и социокультурного подходов в их единстве. Отсюда следует, что в качестве важнейших принципов осуществления образовательного процесса определяются следующие:

обеспечение понимания культуры и образа жизни другого народа и готовности «воспринимать другого в его непохожести», осознания учащимися принадлежности к родной культуре;

единство реализации коммуникативной, культурно-прагматической и аксиологической функций изучаемого языка;

ориентация процесса обучения на обеспечение диалога культур на основе всестороннего учета взаимосвязей: язык – мышление – культура;

обеспечение социализации учащихся средствами иностранного языка;

организация обучения иностранному языку как средству иноязычного общения на основе моделирования ситуаций межкультурной коммуникации.

Изложенные положения определяют требования к содержанию образования.

Общие требования к содержанию образования

Содержание учебного предмета «Иностранный язык» определяется в единстве предметного и эмоционально-ценностного компонентов.

Эмоционально-ценностный компонент содержания образования включает совокупность отношений личности к мировому языковому и культурному наследию, к процессу овладения им в целях личностного роста; обеспечивает приобретение опыта иноязычного общения путем рефлексии, самопознания, самоопределения. Процесс овладения иностранным языком приобретает для учащегося личностный смысл.

Предметное содержание образования включает следующие компоненты:

сферы общения и предметно-тематическое содержание речи;

виды речевой деятельности и языковой материал;

социокультурные знания: культуроведческие, страноведческие и лингвострановедческие;

компенсаторные и учебно-познавательные умения и навыки самостоятельной работы с иноязычным материалом.

Предметный компонент содержания обеспечивает владение иностранным языком как средством межкультурного общения.

Отбор содержания учебного материала, подлежащего усвоению, осуществляется на основе следующих методологических ориентиров:

направленность педагогического процесса на подготовку к межкультурному общению;

всесторонний учет взаимосвязей: язык – мышление – культура;

предъявление ценностей познаваемой культуры в диалоге с родной;

интеграция языкового, социокультурного, аксиологического компонентов содержания обучения;

аутентичность и ценностная значимость иноязычных материалов;

соответствие учебного материала современным разговорным нормам изучаемого языка.

Структурирование учебного материала осуществляется на основе следующих требований:

непрерывное концентрическое предъявление и накопление знаний;

поэтапное формирование навыков и умений;

преемственность этапов процесса овладения иностранным языком;

постоянная опора на языковой, речевой и личностный субъектный опыт учащихся;

сопряженность в овладении речью и системой языка;

создание возможностей для формирования умений самостоятельной работы с иноязычными информационными источниками в самообразовательных целях.

Специфика содержания языкового образования предполагает последовательный учет в образовательном процессе следующих основных положений коммуникативно ориентированного обучения:

осуществление образовательного процесса в условиях, приближенных к реальному общению;

моделирование ситуаций общения, стимулирующих учащихся к решению коммуникативных задач в процессе изучения иностранного языка;

использование коммуникативно ориентированных заданий на основе имитационного, игрового и свободного общения;

ситуативно обусловленное овладение лексикой и грамматикой изучаемого языка;

активное вовлечение учащихся в процесс общения в качестве речевых партнеров;

создание мотивационной готовности и потребности учащихся в восприятии и усвоении учебного материала в условиях, приближенных к реальному общению.

Сферы общения и предметно-тематическое содержание речи

Социально-бытовая сфера. Моя семья. Внешность. Продукты питания. Моя комната. Классная комната. Животные.

Учебно-трудовая сфера. Школьные принадлежности.

Социально-познавательная сфера. Времена года.

Речевые умения

Восприятие и понимание речи на слух – умения понимать иноязычную речь в процессе непосредственного общения с собеседником, умения понимать разножанровые тексты с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание.

Говорение – умения осуществлять диалогическое и монологическое общение в соответствии с целями, задачами и условиями коммуникации, с соблюдением норм речевого этикета.

Чтение – умения читать и понимать разножанровые тексты с разной полнотой и точностью проникновения в их содержание в зависимости от вида чтения и дальнейшего использования информации.

Письмо и письменная речь – навыки написания букв алфавита, слов и предложений с опорой на образец; умения правильно писать свое имя, фамилию, дату.

Языковые знания и навыки

Знания о системе изучаемого языка, правилах функционирования языковых средств (фонетических, лексических, грамматических) в речи и навыки их использования в коммуникативных целях.

Социокультурные знания и умения

Знание социокультурного контекста своей страны и стран изучаемого языка, умения строить свое речевое поведение в соответствии с его спецификой, представлять свою страну и ее культуру в условиях иноязычного межкультурного общения.

Компенсаторные умения

Умения использовать различные вербальные и невербальные средства для компенсации пробелов в коммуникации в условиях дефицита языковых средств, недостатка речевого и социального опыта.

Учебно-познавательные умения

Общие и специальные учебные умения, необходимые для осуществления самостоятельной познавательной деятельности по овладению иноязычным общением и культурой стран изучаемого языка.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

105 часов

Сфера общения	Предметно-тематическое содержание	Коммуникативные задачи
		К концу года учащийся должен у м е т ь
Социально-бытовая	Моя семья	Поздороваться, попрощаться, познакомиться; сообщить личную информацию (имя, фамилия, возраст, местожительство); рассказать о ближайших родственниках (имя, местожительство); расспросить собеседника о членах его семьи
	Внешность	Описать свою внешность (основные части тела, цвет волос, цвет глаз, рост, возраст); описать внешность членов семьи; рассказать о внешности друга; узнать человека по описанию внешности
	Продукты питания	Назвать продукты питания; рассказать о своих вкусовых предпочтениях; расспросить о вкусовых предпочтениях собеседника; предложить угощение; принять/отклонить предложение; поблагодарить
	Моя комната. Классная комната	Рассказать об основных предметах мебели в комнате, классе; расспросить об основных предметах мебели в комнате, классе; рассказать о расположении предметов в комнате, классе; описать свое рабочее место в классе; извиниться за опоздание на урок; попросить разрешения войти и выйти
	Животные	Назвать и описать животных (окрас, величина, питание); рассказать, что животное умеет делать; выразить свое отношение к животным
Учебно-трудовая	Школьные принадлежности	Сообщить о наличии/отсутствии школьных принадлежностей, их местонахождении; назвать основные виды деятельности на уроке; вежливо попросить/предложить школьные принадлежности (ручку, карандаш, книгу и т. д.)

Социально-познавательная	Времена года	Назвать и описать времена года; рассказать о любимом времени года; рассказать о погоде сегодня

ТРЕБОВАНИЯ К ПРАКТИЧЕСКОМУ ВЛАДЕНИЮ ВИДАМИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Восприятие и понимание речи на слух

Учащиеся должны понимать на слух указания учителя, связанные с ведением урока, иноязычные тексты монологического и диалогического характера, построенные на изученном языковом материале, в предъявлении учителя и в звукозаписи, в темпе, приближенном к естественному, с визуальной опорой.

Виды текстов: сказка, рассказ, рифмовка, стихотворение, песня.

Длительность звучания текста – 0,5 минуты.

Говорение

Диалогическая речь

Учащиеся должны уметь запрашивать и сообщать информацию личного характера с соблюдением элементарных норм речевого этикета.

Виды диалога: этикетный диалог, диалог-расспрос.

Количество реплик на каждого собеседника – 3.

Монологическая речь

Учащиеся должны уметь:

сообщать информацию в пределах изученного языкового материала;

описывать предметы.

Виды монологического высказывания: сообщение, описание.

Объем высказывания – не менее 4 фраз.

Чтение

Учащиеся должны:

знать буквы алфавита и основные звуко-буквенные соответствия;

уметь читать вслух и про себя тексты монологического и диалогического характера, построенные на изученном языковом материале.

Виды текстов: сказка, рассказ, рифмовка, стихотворение.

Объем текста – примерно 750 печатных знаков с пробелами.

Письмо и письменная речь

Учащиеся должны уметь:

писать все буквы алфавита;

писать слова и предложения с опорой на образец;

правильно писать свое имя, фамилию, дату;

описывать свою комнату, классную комнату, любимое животное, пору года и др.

ЯЗЫКОВОЙ МАТЕРИАЛ

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Звуки английского языка, долгота и краткость гласных звуков. Отсутствие оглушения звонких согласных. Редукция звуков в безударных слогах. Интонация формул речевого этикета.

Лексика

Продуктивный минимум: 200 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 50 лексических единиц.

Словообразование: суффикс имен числительных *-teen*.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Имя существительное: образование множественного числа имен существительных с помощью *-s, -es*.

Артикль: формы неопределенного артикля *a/an*, определенный артикль *the*.

Имя прилагательное: место имени прилагательного в предложении.

Имя числительное: количественные числительные 1–20.

Местоимение: личные, притяжательные местоимения.

Глагол: утвердительная и отрицательная формы глаголов *to be, to have* в *Present Simple*. Повелительное наклонение.

Модальный глагол *can* для выражения разрешения, возможности, способности выполнять действия.

Предлог: предлоги места *in, on, under.*

Союз: and.

Синтаксис

Простые повествовательные и вопросительные предложения с глаголами *to be, to have* в *Present Simple*. Предложения с однородными членами. Безличные предложения с формальным подлежащим *it (It's warm. It's spring).*

НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Звуки немецкого языка, их буквенное соответствие; долгота и краткость гласных, палатализация и придыхание. Оглушение согласных в конце слога, слова. Твердый приступ. Ударение в словах. Интонация простого повествовательного предложения. Интонация вопросительных предложений.

Лексика

Продуктивный минимум: 200 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 50 лексических единиц.

Словообразование: словосложение: имя существительное + имя существительное; имя числительное + имя числительное.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Имя существительное: род имен существительных (биологический род). Имя существительное в именительном и винительном падежах.

Артикль: определенный артикль *(der, die, das)*; употребление определенного артикля перед названиями времен года и месяцев.

Неопределенный артикль *(ein, eine)*; употребление неопределенного артикля в структуре «глагол *sein* + имя существительное».

Имя числительное: количественные числительные 1–20; 10–100 (счет десятками).

Местоимение: личные местоимения в именительном падеже. Притяжательные местоимения *mein, dein, sein, ihr, unser* в именительном падеже.

Глагол: полнозначные глаголы; глагол *sein* в настоящем времени *(Präsens Aktiv)*.

Модальный глагол *köqnnen* для выражения возможности; модальный глагол *wollen* для выражения желания.

Синтаксис

Простое повествовательное предложение: прямой и обратный порядок слов. Порядок слов в предложении с модальным глаголом и инфинитивом. Безличные предложения *(Es ist kalt. Es regnet. Es ist Winter).*

Вопросительные предложения с вопросительным словом и без вопросительного слова.

Употребление отрицания *nicht* в простых предложениях.

ФРАНЦУЗСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Различение на слух и четкое произношение всех звуков французского языка. Ударение в отдельном слове и в ритмической группе. Основные случаи сцепления и связывания. Интонация повествовательного (утвердительного и отрицательного), вопросительного (с вопросительными словами и вопросительным оборотом *est-ce que*) и побудительного предложений. Интонация формул речевого этикета.

Лексика

Продуктивный минимум: 200 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 50 лексических единиц.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Имя существительное: род и число имен существительных.

Артикль: определенный, неопределенный, частичный (с названиями продуктов питания).

Имя прилагательное: род и число имен прилагательных, притяжательные прилагательные *(mon/ma, mes, ton/ta, tes, son/sa, ses).* Вопросительные прилагательные *quel(s), quelle(s).*

Местоимение: личные местоимения в роли подлежащего (кроме *on*). Вопросительные местоимения *qui, qu'est-ce que*; ударные местоимения *moi, toi*.

Имя числительное: количественные числительные от 1 до 20.

Глагол: настоящее время le présent глаголов *avoir, être*. Глаголы в повелительном наклонении.

Наречие: вопросительные наречия *comment, quand, combien, où.*

Предлог: предлоги *à, de, avec, sur, sous, dans.*

Союз: et.

Синтаксис

Порядок слов в повествовательном и побудительном предложениях. Конструкции *c'est ... / ce sont ...* . Безличные обороты *il y a, il fait*. Порядок слов в вопросительном предложении, построенном с помощью интонации, вопросительного оборота *est-ce que*.

Отрицательная форма повествовательного предложения.

ИСПАНСКИЙ ЯЗЫК

Фонетика

Звуки испанского языка. Постановка ударения в слове. Отсутствие смягчения твердых согласных перед *e, i.* Интонация утвердительных, отрицательных, повествовательных предложений. Интонация вопросительных предложений с вопросительным словом и без вопросительного слова.

Лексика

Продуктивный минимум: 200 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 50 лексических единиц.

Словообразование: суффикс *-ito(a).*

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Имя существительное: род и число имен существительных.

Артикль: неопределенный артикль мужского и женского рода, нулевой артикль, слияние артикля с предлогом *del, al.*

Имя прилагательное: положительная степень; род и число имен прилагательных; согласование имен прилагательных с именами существительными.

Местоимение: личные местоимения в роли подлежащего; притяжательные местоимения (краткая форма); вопросительные местоимения *¿qué?, ¿quién?, ¿quiénes?, ¿cuánto(s)?, ¿cuánta(s)?*.

Имя числительное: количественные числительные 1–50.

Наречие: mucho, poco, muy, bien, mal; вопросительные наречия *¿dónde?, ¿cómo?*.

Глагол: спряжение правильных глаголов и неправильных *(estar, ser, ir, tener, saber, poder, querer)* в *Presente de Indicativo.* Глагольные конструкции *saber + Infinitivo, poder + Infinitivo, querer + Infininivo.* Глагол *gustar (me gusta, te gusta...)*.

Безличная конструкция *hay* + имя существительное.

Предлог: de, con, sin, para, en; предлоги и предложные обороты места *en, entre, sobre, bajo / debajo de, delante de, detrás de, cerca de, lejos de.*

Союз: y.

Синтаксис

Безличные предложения типа: *Nieva. Llueve. Hacefrío (calor). Hacemal (buen) tiempo.*

КИТАЙСКИЙ ЯЗЫК

ТРЕБОВАНИЯ К ПРАКТИЧЕСКОМУ ВЛАДЕНИЮ ВИДАМИ РЕЧЕВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Восприятие и понимание речи на слух

Учащиеся должны понимать на слух указания учителя, связанные с ведением урока, иноязычные тексты монологического и диалогического характера, построенные на изученном языковом материале, в предъявлении учителя и в звукозаписи, в темпе, приближенном к естественному, с визуальной опорой.

Виды текстов: рассказ, рифмовка, скороговорка, стихотворение, песня.

Длительность звучания текста – 0,5 минуты.

Говорение

Диалогическая речь

Учащиеся должны уметь запрашивать и сообщать информацию личного характера с соблюдением норм речевого этикета.

Виды диалога: этикетный диалог, диалог-расспрос.

Количество реплик на каждого собеседника – 3.

Монологическая речь

Учащиеся должны уметь:

сообщать информацию в пределах изученного языкового материала;

описывать предметы.

Виды монологического высказывания: сообщение, описание.

Объем высказывания – не менее 4 фраз.

Чтение

Учащиеся должны:

знать знаки транскрипции;

уметь соотносить иероглиф с транскрипционным знаком и рисунком, обозначающим конкретные предметы и действия;

читать вслух и про себя короткие тексты монологического и диалогического характера (4–5 предложений), построенные на изученном языковом материале, написанные с помощью транскрипционных знаков.

Виды текстов: рассказ, рифмовка, загадка, скороговорка, стихотворение, песня.

Письмо и письменная речь

Учащиеся должны уметь:

писать все транскрипционные знаки, используя полупечатный шрифт;

писать слова и предложения в транскрипции с опорой на образец;

писать простейшие элементы иероглифа (черты) и иероглифы по образцу (20 единиц);

писать черты в правильном порядке.

ЯЗЫКОВОЙ МАТЕРИАЛ

Фонетика

Звуки и тоны китайского языка.

Лексика

Продуктивный минимум: 200 лексических единиц.

Рецептивный минимум: 50 лексических единиц.

Грамматика

Грамматический материал для продуктивного усвоения

Морфология

Имя существительное: единственное и множественное число.

Счетное слово: 个, 只, 本, 岁, 块, 支, 把.

Местоимение: личные местоимения 我, 你, 他, 她, 我们, 你们, 他们; указательное местоимение 这.

Имя числительное: количественные числительные 1–20.

Глагол: речевые структуры с наиболее частотными глаголами; повелительное наклонение.

Послелог: послелоги места 里面, 上面, 下面, 前面, 后面.

Синтаксис

Соединительный союз 和.

Вопросительная частица 吗.

Простые повествовательные предложения с глаголами 是，有.

Общие требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны владеть **социокультурными знаниями и умениями**:

знать наизусть отдельные рифмованные произведения детского фольклора страны изучаемого языка, доступные по содержанию и форме;

уметь участвовать в элементарном этикетном диалоге (знакомство, приветствие, прощание, благодарность, извинение);

уметь кратко рассказать о себе, своих ближайших родственниках и расспросить об этом зарубежного сверстника;

уметь написать свое имя и фамилию на изучаемом языке.

Учащиеся должны владеть **компенсаторными умениями** во всех видах речевой деятельности:

восприятие и понимание речи на слух

прогнозировать содержание аудиотекста по заголовку;

опираться на средства зрительной наглядности (рисунки, фотографии);

чтение

прогнозировать содержание текста по заголовку;

опираться на средства зрительной наглядности (рисунки, фотографии);

говорение

уточнять содержание высказывания с помощью мимики и жестов;

письмо и письменная речь

использовать образец (буквы, слова, предложения) в качестве опоры.

Учащиеся должны владеть **учебно-познавательными умениями**: действовать по аналогии (по образцу) при решении коммуникативных задач.

Учащиеся должны использовать **приобретенный языковой, речевой и социокультурный опыт:**

для психологической адаптации к новому языку и культуре;

использования изучаемого языка в качестве средства общения.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Математика»
для III класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

МАТЕМАТИКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Обучение математике на I ступени общего среднего образования направлено на формирование первоначальных представлений о математике как о науке, изучающей количественные отношения и пространственные формы действительного мира. Учебный предмет «Математика» способствует развитию наглядно-образного и словесно-логического мышления, закладывает основы для формирования у обучающихся алгоритмической культуры, познавательной самостоятельности, показывает возможности применения математических знаний в повседневной жизни.

Цель обучения математике на I ступени общего среднего образования – формирование знаний, умений и навыков, необходимых для продолжения обучения математике и другим учебным предметам на II ступени общего среднего образования, приобретение первоначального опыта решения учебно-познавательных и учебно-практических задач; формирование познавательных процессов и мыслительных операций у обучающихся.

Задачи обучения математике на I ступени общего среднего образования:

сформировать представления о натуральном числе и числе «нуль» на основе изучения образования, последовательности, чтения, записи чисел, их разрядного состава, сравнения чисел и выполнения над ними арифметических действий, измерения величин и решения текстовых задач;

научить распознавать, строить и исследовать геометрические фигуры, сравнивать однородные величины, определять числовые значения величин с помощью измерений и вычислений;

познакомить со способами представления информации с помощью рисунков, схем, чертежей, диаграмм, текстов, таблиц, математической символики; сформировать начальные умения по построению моделей реальных ситуаций с количественными данными;

создать условия для овладения основами логического и алгоритмического мышления, развития пространственного воображения, математической речи;

обеспечить приобретение начального опыта применения математических знаний для решения учебно-познавательных и учебно-практических задач;

содействовать развитию интереса к математике, к исследованию математической сущности объектов окружающего мира.

Методические принципы отбора содержания обучения математике на I ступени общего среднего образования

Принцип ведущей роли арифметического материала. В соответствии с данным принципом основное место в содержании учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования отводится формированию понятия целого неотрицательного числа.

Принцип концентризма в изучении арифметического материала. Согласно данному принципу арифметический материал на I ступени общего среднего образования структурируется по концентрам: сначала изучаются однозначные числа, потом двузначные числа, далее – трехзначные числа и многозначные числа до миллиона. Выделение концентров связано с особенностями десятичной системы счисления. В каждом концентре обучающиеся знакомятся со способами образования, чтения и записи чисел, последовательностью чисел, учатся сравнивать числа и выполнять над ними арифметические действия.

Принцип взаимосвязи содержательных линий учебного предмета «Математика»: арифметического материала, величин, геометрического материала, элементов алгебры. В соответствии с данным принципом содержательные линии учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования взаимосвязаны и дополняют друг друга. Учебный материал, изучаемый в рамках одной линии, способствует лучшему усвоению материала другой линии (перевод из одних единиц измерения величин в другие способствует закреплению знаний о рязрядном составе чисел; решение уравнений основано на понимании связи между компонентами и результатами арифметических действий; вычисление периметра прямоугольника связано со знанием свойств арифметических действий и др.). На каждом уроке комплексно решаются задачи по формированию представлений о числе, величине, геометрических фигурах и элементах алгебры.

Принцип интеграции учебной математической теории и практики решения текстовых задач с прикладным содержанием. В соответствии с данным принципом особая роль в учебном предмете «Математика» на I ступени общего среднего образования отводится текстовым задачам, на примере которых учащиеся знакомятся с возможностями применения математической теории для решения практических проблем.

Принцип сочетания игровой и учебно-познавательной деятельности при обучении математике. На I ступени общего среднего образования большое значение придается использованию в обучении дидактических игр. В этот период происходит смена ведущего вида деятельности (переход от игровой к учебно-познавательной). Дидактическая игра интегрируется в учебно-познавательную деятельность, с одной стороны, создавая возможности для изучения учебного материала на доступном для учащихся уровне, с другой стороны, стимулируя развитие интереса к математике.

Принцип обучения математике на основе деятельности моделирования. В соответствии с данным принципом обучение математике на I ступени общего среднего образования направлено не только на усвоение доступной для учащихся математической теории, но и на формирование у них начальных представлений о методах построения математических моделей. Умение представлять существенные характеристики изучаемых объектов с помощью моделей разных видов способствует осознанному формированию математических понятий и способов деятельности, оказывает положительное влияние на развитие познавательной самостоятельности учащихся.

Характеристика содержания обучения математике на I ступени общего среднего образования

В содержании учебного предмета «Математика» на I ступени общего среднего образования выделяются следующие *основные* линии:

арифметический материал;

величины и их измерение;
геометрический материал;
алгебраический материал.

С помощью простых и составных *текстовых задач* обучающиеся уточняют и обобщают знания и умения, полученные при изучении арифметического и геометрического материала, основных величин и элементов алгебры. Текстовые задачи дают возможность применять математическую теорию для решения практических проблем. В процессе решения задач развиваются речь, внимание, воображение и мышление. Содержание текстовых задач обеспечивает расширение кругозора обучающихся, позволяет реализовать воспитательную функцию обучения.

Ведущая роль в обучении математике отводится арифметическому материалу. Арифметический материал изучается концентрически: однозначные числа, двузначные числа до 20, числа от 21 до 100, трехзначные числа, многозначные числа от 1000 до 1 000 000. Переход к новому концентру сопровождается не только расширением множества изученных чисел, но и систематизацией знаний, введением новых понятий и способов действий в деятельность обучающихся. Линия величин, геометрический и алгебраический материал являются сопутствующими для линии чисел и арифметических действий. Знакомство с величинами, изучение элементов геометрии и алгебры распределено по соответствующим концентрам.

Арифметический материал

Натуральные числа и нуль, арифметические действия над ними.

У обучающихся формируются представления о натуральном числе как результате счета и измерения величин, об образовании, последовательности, чтении, записи чисел, их разрядном составе, о сравнении чисел, об арифметических действиях над ними (сложение, вычитание, умножение, деление), о свойствах арифметических действий (переместительное свойство сложения и умножения, сочетательное свойство сложения и умножения, распределительное свойство умножения), а также основанные на этих представлениях вычислительные умения и навыки.

Доли. На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с понятием доли как одной из равных частей целого (предмета, геометрической фигуры, величины), учатся сравнивать доли на практической основе, решать текстовые задачи на нахождение доли числа и числа по его доле.

Величины и их измерение

В тесной связи с арифметическим материалом раскрывается понятие величины. Важным с практической точки зрения является обучение измерению величин. Обучающиеся получают представление о том, что число является результатом измерения величин.

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с такими величинами, как длина, площадь, масса, время, и единицами их измерения. Определение значений этих величин основано на использовании измерительных инструментов и вычислений. При решении текстовых задач обучающиеся также знакомятся с пропорциональными величинами, числовые значения которых определяются с помощью вычислений (скорость, время, расстояние; цена, количество, стоимость; урожайность, площадь, урожай и др.).

Геометрический материал

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с геометрическими фигурами (точка, прямая, отрезок, ломаная, луч, угол, многоугольник, прямоугольник, квадрат, окружность, круг и др.); учатся находить длины отрезка и ломаной, периметр многоугольника, площадь геометрической фигуры с помощью

палетки, вычислять площадь прямоугольника по длинам его сторон, строить геометрические фигуры. Обучающиеся выполняют задания с геометрическим содержанием, направленные на формирование пространственных представлений. Знакомство с геометрическими телами (куб, призма, пирамида, цилиндр, конус, шар) в процессе обучения математике на I ступени общего среднего образования осуществляется на пропедевтическом уровне.

Алгебраический материал

На I ступени общего среднего образования обучающиеся знакомятся с алгебраическими понятиями (числовое выражение, равенство, неравенство, переменная, выражение с переменной, уравнение); учатся читать и записывать выражения, находить их значения на основе правил порядка выполнения действий, различать верные и неверные равенства и неравенства, обозначать переменную буквами латинского алфавита, находить значение выражения при заданном значении переменной, решать уравнения на основе взаимосвязи между компонентами и результатами арифметических действий.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
(140 ч)

Повторение изученного во II классе (12 ч)

Двузначные числа до 100: образование, последовательность, чтение, запись. Разрядный состав двузначных чисел. Представление двузначных чисел в виде суммы разрядных слагаемых. Сравнение чисел в пределах 100.

Устное сложение и вычитание чисел в пределах 100. Письменное сложение и вычитание чисел в пределах 100.

Нахождение неизвестных компонентов при сложении. Проверка сложения. Нахождение неизвестных компонентов при вычитании. Проверка вычитания. Порядок выполнения действий в выражениях со скобками и без скобок.

Смысл действий умножения и деления. Названия компонентов и результатов действий умножения и деления. Переместительное свойство умножения. Взаимосвязь компонентов и результата действия умножения. Табличное умножение и деление с числом 2. Табличное умножение и деление с числом 3.

Решение простых и составных текстовых задач изученных видов.

Луч. Угол. Виды углов (прямой, тупой, острый). Прямоугольник. Квадрат. Периметр многоугольника.

Единицы длины, соотношения между ними (метр, дециметр, сантиметр). Единицы времени, соотношения между ними (час, минута).

Умножение и деление (65 ч)

Табличное умножение и деление. Взаимосвязь между компонентами и результатом действия деления. Умножение 1 на число, умножение числа на 1. Умножение 0 на число, умножение числа на 0. Деление числа на 1, деление числа на число, равное делимому. Деление 0 на число. Невозможность деления на 0. Умножение 10 на число, умножение числа на 10. Деление числа на 10, деление с частным 10.

Распределительное свойство умножения. Умножение двузначного числа на однозначное число. Деление суммы на число. Деление двузначного числа на однозначное число. Деление двузначного числа на двузначное число. Проверка умножения способом нахождения одного из множителей. Проверка деления способом нахождения делимого. Проверка деления способом нахождения делителя. Деление с остатком. Проверка деления с остатком.

Порядок выполнения действий в выражениях без скобок и со скобками, содержащих действия одной ступени и разных ступеней.

Простые задачи на увеличение (уменьшение) числа в несколько раз в прямой и косвенной форме. Простые задачи на кратное сравнение.

Получение доли, сравнение долей на практической основе. Задачи на нахождение доли числа и числа по его доле.

Задачи на нахождение четвертого пропорционального.

Решение задач в 2–3 действия на сложение, вычитание, умножение и деление.

Переменная. Выражения с переменной. Нахождение значения выражения при заданном значении переменной.

Уравнение. Решение уравнений способом подбора и на основе взаимосвязи между компонентами и результатом арифметического действия.

Виды треугольников: прямоугольный, тупоугольный, остроугольный.

Обозначение геометрических фигур буквами латинского алфавита.

Построение прямоугольника (квадрата) с заданными длинами сторон.

Вычисление периметра прямоугольника (квадрата).

Площадь. Сравнение площадей геометрических фигур. Единица площади – *квадратный сантиметр*. Палетка. Измерение площади геометрической фигуры с помощью палетки.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Умножение и деление»

З н а т ь:

таблицу умножения однозначных чисел и соответствующие случаи деления;

взаимосвязь между компонентами и результатом действия деления;

распределительное свойство умножения;

правило деления суммы на число;

приемы устного умножения и деления чисел на однозначное число, устного деления двузначного числа на двузначное число;

способ выполнения деления с остатком;

способы проверки результатов выполнения арифметических действий умножения и деления;

правила порядка выполнения действий в числовых выражениях со скобками и без скобок, содержащих действия одной ступени и разных ступеней;

способы получения доли и сравнения долей на практической основе;

способы решения уравнений: подбор значения переменной, определение значения переменной на основе взаимосвязи между компонентами и результатами арифметических действий;

виды треугольников: прямоугольный, тупоугольный, остроугольный;

способ вычисления периметра прямоугольника и квадрата;

способ нахождения площади геометрической фигуры с помощью палетки.

У м е т ь:

выполнять устное умножение и деление чисел на однозначное число в пределах 100;

выполнять и проверять деление с остатком;

выполнять умножение чисел на числа 0, 1 и 10;

выполнять устное деление чисел на двузначное число в пределах 100;

проверять результаты выполнения арифметических действий умножения и деления;

читать и записывать числовые выражения в 2–3 действия со скобками и без скобок;

применять правила порядка выполнения действий в числовых выражениях в 2–3 действия со скобками и без скобок и находить их значения;

различать числовое выражение, равенство, неравенство, уравнение;

находить значение выражения с переменной при заданном значении переменной;

решать уравнения способом подбора и на основе взаимосвязи между компонентами и результатами действий;

решать простые задачи на увеличение и уменьшение числа в несколько раз в прямой и косвенной форме;

решать задачи на кратное сравнение;

решать задачи на нахождение четвертого пропорционального;

решать задачи в 2–3 действия;

решать задачи на нахождение доли числа и числа по его доле;

обозначать и называть геометрические фигуры с помощью букв латинского алфавита;

строить прямоугольник (квадрат) с заданными длинами сторон;

вычислять периметр прямоугольника (квадрата);

сравнивать площади геометрических фигур;

находить площадь геометрической фигуры с помощью палетки;

выражать числовые значения величин в различных единицах измерения;

выполнять сравнение, сложение и вычитание, умножение и деление числовых значений величин;

пользоваться изученной математической терминологией.

Трехзначные числа (56 ч)

Сотня как счетная единица. Разряды сотен, десятков и единиц. Образование, последовательность, чтение, запись трехзначных чисел. Разрядный состав трехзначных чисел. Представление трехзначных чисел в виде суммы разрядных слагаемых. Сравнение чисел в пределах 1000.

Сложение и вычитание, основанное на знании последовательности трехзначных чисел и их разрядного состава. Сложение и вычитание, умножение и деление, основанное на табличных и внетабличных вычислениях в пределах 100.

Письменное сложение и вычитание трехзначных чисел.

Письменное умножение и деление трехзначных чисел на однозначное число.

Решение задач в 2–3 действия на сложение, вычитание, умножение и деление.

Простые и составные задачи на определение цены, количества, стоимости.

Простые и составные задачи на определение скорости, времени, расстояния. Задачи на движение в противоположных направлениях (нахождение расстояния). Задачи на встречное движение (нахождение расстояния).

Единица длины *километр.* Соотношение между изученными единицами длины (километр, метр, дециметр, сантиметр).

Единицы массы: *тонна, центнер, грамм.* Соотношение между изученными единицами массы (тонна, центнер, килограмм, грамм).

Единицы времени: *сутки, секунда.* Соотношение между изученными единицами времени (сутки, час, минута, секунда). Решение простых задач на вычисление времени окончания, начала и продолжительности события (с точностью до часа). Полночь. Полдень.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся по разделу «Трехзначные числа»

З н а т ь:

образование, последовательность чисел от 0 до 1000;

разрядный состав трехзначных чисел;

приемы устного и письменного сложения и вычитания чисел в пределах 1000;

приемы устного и письменного умножения и деления чисел в пределах 1000;

единицу длины – *километр*; соотношения между изученными единицами длины (километр, метр, дециметр, сантиметр);

единицы массы: *тонна, центнер, грамм*; соотношения между изученными единицами массы (тонна, центнер, килограмм, грамм);

единицы времени: *сутки*, *секунда*; соотношения между изученными единицами времени (сутки, час, минута, секунда).

У м е т ь:

читать, записывать и сравнивать числа в пределах 1000;

складывать и вычитать числа в пределах 1000;

выполнять устное умножение и деление чисел в пределах 1000 в случаях, основанных на вычислениях в пределах 100;

выполнять письменное умножение и деление трехзначных чисел на однозначное число;

решать составные задачи в 2–3 действия;

решать простые и составные задачи на определение цены, количества, стоимости;

решать простые и составные задачи на определение скорости, времени, расстояния;

решать простые задачи на вычисление времени окончания, начала и продолжительности события (с точностью до часа);

выражать числовые значения величин в различных единицах измерения;

выполнять сравнение, сложение и вычитание, умножение и деление числовых значений величин;

пользоваться изученной математической терминологией.

Повторение изученного в III классе (7 ч)

Трехзначные числа: образование, последовательность, чтение, запись. Разрядный состав трехзначных чисел. Представление трехзначных чисел в виде суммы разрядных слагаемых. Сравнение чисел в пределах 1000.

Табличное умножение и деление. Умножение и деление двузначного числа на однозначное, деление двузначного числа на двузначное. Умножение 1 на число, умножение числа на 1. Умножение 0 на число, умножение числа на 0. Деление числа на 1, деление числа на число, равное делимому. Деление 0 на число. Невозможность деления на 0. Умножение 10 на число, умножение числа на 10. Деление числа на 10, деление с частным 10. Деление с остатком.

Устное и письменное сложение и вычитание чисел в пределах 1000.

Устное умножение и деление чисел в пределах 1000.

Письменное умножение и деление трехзначных чисел на однозначное число.

Нахождение значения выражения с переменной при заданных значениях переменной.

Решение уравнений на основе взаимосвязи между компонентами и результатом арифметического действия.

Решение задач на нахождение доли числа и числа по его доле.

Решение простых задач на увеличение и уменьшение числа в несколько раз в прямой и косвенной форме; на кратное сравнение.

Решение задач на нахождение четвертого пропорционального.

Решение простых и составных задач на определение цены, количества, стоимости.

Решение простых и составных задач на определение скорости, времени, расстояния; на движение в противоположных направлениях и на встречное движение (нахождение расстояния).

Решение простых задач на вычисление времени окончания, начала и продолжительности события (с точностью до часа).

Построение прямоугольника (квадрата) с заданными длинами сторон.

Измерение площади геометрической фигуры с помощью палетки.

Соотношения между изученными единицами длины, массы, времени.

При изучении математики в III классе обучающиеся овладевают следующими **видами учебно-познавательной деятельности**:

анализировать учебное задание (выделять условие и требование);

выделять существенное и несущественное в тексте учебного задания;

находить нужную информацию в учебных пособиях;

понимать и сопоставлять информацию, представленную в виде текста, рисунка, схемы, числового и буквенного выражения или равенства;

использовать для решения задач краткие записи, схематические рисунки и чертежи;

сопоставлять разные способы решения задачи;

решать задачи разными способами (в том случае, если они допускают разные способы решения);

понимать информацию, представленную в табличной форме;

заполнять/дополнять таблицы недостающими данными;

выявлять и использовать закономерности;

находить аналогии и применять их при выполнении заданий;

проводить сравнение и классификацию объектов;

выполнять действия по алгоритму;

строить рассуждение в процессе решения задач, выполнения заданий;

использовать чертежные инструменты (линейку, угольник) для построения и измерения.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся III класса

З н а т ь:

последовательность чисел от 0 до 1000;

разрядный состав трехзначных чисел;

распределительное свойство умножения;

правило деления суммы на число;

приемы устного и письменного сложения и вычитания чисел в пределах 1000;

взаимосвязь между компонентами и результатом действия деления;

таблицу умножения однозначных чисел и соответствующие случаи деления;

способ выполнения деления с остатком;

способы проверки результатов выполнения арифметических действий умножения и деления;

приемы устного и письменного умножения и деления чисел в пределах 1000;

правила порядка выполнения действий в числовых выражениях со скобками и без скобок, содержащих действия одной ступени и разных ступеней;

способы получения доли и сравнения долей на практической основе;

способы решения уравнений: подбор значения переменной, определение значения переменной на основе взаимосвязи между компонентами и результатами арифметических действий;

виды треугольников: прямоугольный, тупоугольный, остроугольный;

способ вычисления периметра прямоугольника и квадрата;

способ нахождения площади геометрической фигуры с помощью палетки;

единицу длины – *километр*, соотношения между изученными единицами длины (километр, метр, дециметр, сантиметр);

единицы массы: *тонна, центнер, грамм*; соотношения между изученными единицами массы (тонна, центнер, килограмм, грамм);

единицу площади – *квадратный сантиметр*;

единицы времени: *сутки*, *секунда*; соотношения между изученными единицами времени (сутки, час, минута, секунда).

У м е т ь:

читать, записывать и сравнивать числа в пределах 1000;

складывать и вычитать числа в пределах 1000;

выполнять устное умножение и деление чисел в пределах 100, устное умножение и деление чисел в пределах 1000 в случаях, основанных на вычислениях в пределах 100.

выполнять умножение чисел на числа 0, 1 и 10;

выполнять и проверять деление с остатком;

выполнять письменное умножение и деление трехзначных чисел на однозначное число;

проверять результаты выполнения арифметических действий умножения и деления;

читать и записывать числовые выражения в 2–3 действия со скобками и без скобок;

применять правила порядка выполнения действий в числовых выражениях в 2–3 действия со скобками и без скобок и находить их значения;

различать числовое выражение, равенство, неравенство, уравнение;

находить значение выражения с переменной при заданном значении переменной;

решать уравнения способом подбора и на основе взаимосвязи между компонентами и результатами действий;

решать простые задачи на увеличение и уменьшение числа в несколько раз в прямой и косвенной форме;

решать задачи на кратное сравнение;

решать задачи на нахождение доли числа и числа по его доле;

решать составные задачи в 2–3 действия;

решать задачи на нахождение четвертого пропорционального;

решать простые и составные задачи на определение цены, количества, стоимости;

решать простые и составные задачи на определение скорости, времени, расстояния;

распознавать и называть изученные геометрические фигуры;

обозначать и называть геометрические фигуры с помощью букв латинского алфавита;

строить прямоугольник (квадрат) с заданными длинами сторон;

вычислять периметр прямоугольника (квадрата);

сравнивать площади геометрических фигур;

находить площадь геометрической фигуры с помощью палетки;

определять время по циферблатным часам;

решать простые задачи на вычисление времени окончания, начала и продолжительности события (с точностью до часа);

выражать числовые значения величин в различных единицах измерения;

выполнять сравнение, сложение и вычитание, умножение и деление числовых значений величин;

пользоваться изученной математической терминологией.

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

для анализа текста, рисунка, схемы, таблицы с целью получения новой информации;

моделирования жизненной ситуации с помощью различных знаково-символических средств;

решения практических задач, связанных с вычислениями;

оценки длины, массы, площади предметов на основе чувственного восприятия и способов измерения;

определения времени по циферблатным часам;

оценки временных промежутков (начало, конец, продолжительность);

получения долей и нахождения долей объектов;

построения и измерения геометрических объектов.

Контрольные работы:

контрольная письменная работа – 2 (I полугодие), 2 (II полугодие);

проверка навыков устного счета – 1 (I полугодие), 1 (II полугодие).

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Человек и мир»
для III класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ЧЕЛОВЕК И МИР

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Программа определяет цель, задачи, структуру и содержание учебного предмета «Человек и мир» на I ступени общего среднего образования. Интегрированный характер учебного предмета обусловлен возрастными психологическими особенностями учащихся, нацеленностью на формирование основ мировоззрения. Интеграция сведений из естественнонаучных и социально-гуманитарных дисциплин (биологии, географии, физики, истории, обществоведения, этики, медицины) содействует формированию у учащихся целостной картины мира во взаимосвязи природы, общества, человека.

Основным объектом познания учащихся на уроках «Человек и мир» выступает естественная природа, что позволяет успешно решать задачи формирования экологической культуры, закладывает фундамент для продолжения изучения ряда учебных предметов на II ступени общего среднего образования.

Цель учебного предмета «Человек и мир» – формирование основ научного мировоззрения, экологической и духовно-нравственной культуры, знаний о природе, обществе и человеке, необходимых для разностороннего взаимодействия с окружающим миром.

Достижение указанной цели предполагает решение следующих **задач**:

формирование понятий об объектах природы и явлениях, их многообразии, единстве природного и социального, месте человека в природе и обществе;

овладение элементарными методами познания природы (распознавание, наблюдение, эксперимент);

развитие эмоционально-ценностного отношения к природе, познавательного интереса к изучению объектов живой и неживой природы;

формирование опыта природоохранной деятельности, выполнения экологически обусловленных норм поведения;

освоение знаний об организме человека, компонентах здорового образа жизни и способах его реализации;

расширение знаний о нормах и правилах культуросообразного поведения в окружающей социальной среде, опыта нравственного отношения к людям;

воспитание патриотизма, национального самосознания, основ гражданской культуры;

формирование опыта познавательной и творческой деятельности, развитие предметных и общеучебных умений, образовательных компетенций.

Содержание учебного предмета комплексно представлено тремя взаимосвязанными образовательными компонентами: **«Природа и человек»** (ведущий компонент), **«Человек и его здоровье»**, **«Человек и общество»**. Содержательный блок **«Мая Радзіма – Беларусь»** является составной частью компонента «Человек и общество» и изучается в IV классе на белорусском языке.

В основу образовательного компонента «Природа и человек» положена *концепция экологического образования личности*, что предполагает формирование у учащихся основ

экологической культуры, усвоение системы первоначальных экологических знаний и умений, применение их в конкретных жизненных ситуациях, воспитание бережного отношения к природе, формирование опыта практической природоохранной деятельности.

Изучение компонента «Природа и человек» в *I классе* построено по принципу сезонности, так как доступные учащимся непосредственные наблюдения за изменениями в неживой и живой природе дают наглядный материал для усвоения взаимозависимости явлений в природе в разное время года. Обобщение наблюдений о сезонных изменениях в природе, накопленных эмпирическим путем, позволяет подвести учащихся к пониманию причин смены сезонов в зависимости от неравномерности освещения нашей планеты Солнцем. Учащиеся усваивают конкретные знания об изменениях в неживой и живой природе, учатся объяснять связи, существующие между отдельными элементами неживой и живой природы, убеждаются в том, что в природе все взаимосвязано.

В процессе изучения компонента «Человек и его здоровье» расширяются и углубляются знания о способах сохранения и укрепления здоровья, формируются соответствующие умения и навыки.

Изучение образовательного компонента «Человек и общество» дает возможность формирования у учащихся представлений о стране, в которой они живут, своем городе (деревне); осознания необходимости проявлять внимание и заботу к членам семьи; выполнять правила безопасного поведения в повседневной жизни.

Во *II классе* образовательный компонент «Природа и человек» включает разделы: «Неживая природа и человек» и «Живая природа и человек».

Основная целевая установка изучения раздела «Неживая природа и человек» – углубление представлений учащихся о воде, воздухе, почве. Предметом изучения являются свойства важнейших объектов неживой природы, их значение для человека и меры по их охране. При изучении свойств воды, воздуха, почвы создаются условия для формирования у учащихся навыков исследовательской деятельности, развития умений опытным путем определять свойства объектов, сравнивать и анализировать объекты окружающего мира, фиксировать результаты наблюдений, делать выводы.

Цель изучения раздела «Живая природа и человек» – способствовать формированию у учащихся гуманного, экологически обоснованного и осознанного отношения ко всему живому.

В основу отбора содержания раздела положен краеведческий принцип, обеспечивающий раскрытие сущности изучаемых понятий посредством фактов окружающей действительности. Краеведческий материал выступает как источник теоретических знаний, средство познания и как объект решения познавательных задач.

При изучении данного раздела учащиеся знакомятся с группами растений и животных, устанавливают связи, существующие между растениями и животными, разными группами животных, между человеком и живой природой.

При изучении раздела предусматривается формирование у учащихся умений узнавать и описывать (устно) представителей растительного и животного мира, устанавливать и объяснять связи в живой и неживой природе, прогнозировать последствия их нарушения человеком. Усвоение содержания раздела важно в аспекте приобретения учащимися экологически обусловленного практического опыта взаимодействия с природой (уход за растениями и животными ближайшего окружения); воспитания эстетических чувств удивления, восхищения красотой природы.

Полученные сведения о свойствах воды, воздуха, об объектах живой природы являются основой для изучения компонента «Человек и его здоровье» и используются для дальнейшего расширения знаний о здоровом образе жизни.

Основной целью изучения компонента «Человек и общество» является формирование позитивного эмоционально-ценностного отношения учащихся к другим людям, усвоение знаний о правах и обязанностях, правилах поведения в общественных местах. При изучении тем «Семья» и «Экономика семьи» у учащихся формируются элементарные экономические представления (хозяйство семьи, бюджет, деньги и т. п.),

которые впоследствии становятся основой экономической грамотности, воспитания качеств бережливости, хозяйственности, рачительности.

В *III классе* изучение образовательного компонента «Природа и человек» начинается с раздела «Планета, на которой мы живем», в ходе изучения которого учащиеся получают общее представление о планете Земля. У учащихся формируются представления о глобусе как модели Земли, происходит знакомство с физической картой полушарий. При изучении раздела «Ориентирование на местности» учащиеся получают знания о горизонте, сторонах горизонта, знакомятся с практическими способами ориентирования.

Содержание раздела «Мой родной край» позволяет на краеведческом материале более глубоко раскрыть взаимосвязи в природе, сформировать представления о формах земной поверхности на территории Республики Беларусь, о полезных ископаемых, их свойствах.

Усвоение знаний о неживой природе создает основу для изучения растительного и животного мира в теме «Природные сообщества родного края». Содержательными элементами изучения данной темы являются наиболее распространенные природные сообщества нашей страны: лес, водоем, болото, луг. Учащиеся узнают об их своеобразии, значении в природе, роли в жизнедеятельности человека.

На основе знаний о разнообразии растений и животных Беларуси формируются умения распознавать их по отличительным признакам, объяснять особенности приспособления живых организмов к окружающей среде. В системе знаний о природе особо важным является освоение учащимися правил природоохранного поведения, обогащение опыта экологически обоснованного поведения в природе, развитие эмоционально-ценностного отношения к природе.

Изучение раздела «Разнообразие растений и животных на Земле» направлено на углубление представлений о взаимосвязях неживой и живой природы, систематизацию и расширение знаний об основных группах представителей растительного и животного мира.

В образовательном компоненте «Человек и его здоровье» дается общее представление о внутренних органах человека, выполняемых функциях, строении. Особое внимание уделено вопросам личной гигиены, мероприятиям, которые должны выполнять учащиеся для сохранения и укрепления своего здоровья. Формируется представление учащихся о том, что правильное питание является одним из главных факторов сохранения здоровья человека.

Изучение тем «Опора тела и движение», «Органы чувств человека. Глаз – орган зрения», «Органы слуха, обоняния, осязания, вкуса» направлено на формирование у учащихся чуткого и доброжелательного отношения к другим людям, воспитание терпимости и милосердия к инвалидам, людям с особенностями психофизического развития.

Усвоение содержания учебной программы «Человек и мир» организуется через уроки-игры, уроки-путешествия, уроки-исследования и другие с использованием форм, методов и приемов, обеспечивающих самостоятельное приобретение учащимися знаний и активное освоение способов познания окружающего мира, сохранение и поддержание работоспособности учащихся, снятие физического и психического напряжения.

Система ключевых компетенций на I ступени общего среднего образования формируется путем усвоения соответствующих компонентов содержания образования с помощью универсальных учебных действий. При этом особенности предмета «Человек и мир» позволяют сделать вывод о превалирующей роли познавательных учебных действий, к которым относятся: навыки осуществления мыслительных операций (сравнения, классификации, анализа, синтеза, обобщения и др.), навыки работы с информацией (поиска, преобразования, представления, переработки, «сворачивания» и «разворачивания»; навыки смыслового чтения и др.), навыки моделирования, в том числе с помощью знаково-символических средств.

При организации учебной деятельности необходим перенос акцента с приоритета содержания образования («Знаю, что ...») на приоритет освоения способов действий

(«Знаю, как ...»). Результатом обучения должны стать практико-ориентированные предметные знания, способность учащихся решать проблемы, успешно действовать в жизненных ситуациях на основе сформированных компетенций. Данный подход конкретизирован в содержании учебного предмета под названием «Опыт практической деятельности».

Виды учебной деятельности учащихся определяются в зависимости от источника получения информации – на словесной основе (рассказа учителя, текста учебного пособия, книги для чтения, учебно-познавательной литературы), на основе восприятия в процессе наблюдения за объектами и явлениями природы и демонстрационными опытами.

Особое внимание уделяется формированию умений учащихся работать с информацией, причем не только с текстовой, но и с такими источниками информации, как условные обозначения, иллюстрация, таблица, схема, карта, природный материал, раздаточный материал и др. Также в процессе обучения могут быть использованы электронные образовательные ресурсы, аудио- и видеоматериалы.

Познавательные учебные действия осуществляются посредством логических операций выделения признаков объектов и явлений, упорядочения, сравнения и классификации на основе существенных признаков, установления аналогии, причинно-следственных связей; анализа, синтеза, умозаключения, обобщения, систематизации и др.

Особое значение в усвоении содержания учебного предмета имеют экскурсии, которые позволяют познавать окружающий мир через наблюдения, изучать окружающие объекты с помощью различных органов чувств, представлять результаты познания в виде различных творческих работ (поделок, рисунков, рассказов-описаний и т. п.), приобретать опыт природоохранного поведения и деятельности.

В разделе программы «Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся» определены предметные знания и умения, а также требования по их использованию в практической деятельности и повседневной жизни, которыми овладеют учащиеся I–IV классов.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
(35 ч)

ПРИРОДА И ЧЕЛОВЕК (25 ч)

Планета, на которой мы живем (2 ч)

Земля – наш общий дом. Земля как планета Солнечной системы. Вид Земли из космоса. Глобус – модель Земли. Северный полюс, Южный полюс. Экватор. Северное и Южное полушария. Материки и океаны на глобусе (название и расположение на глобусе).

Физическая карта полушарий. Карта – источник получения информации об окружающем мире. Отличия глобуса и физической карты полушарий. Материки, океаны, экватор, Южный и Северный полюсы на физической карте полушарий. Беларусь на глобусе и физической карте полушарий.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, работа с глобусом и физической картой полушарий.

Опыт практической деятельности. *Нахождение на глобусе и физической карте полушарий материков, океанов.*

Ориентирование на местности (3 ч)

Горизонт. Стороны горизонта. Горизонт, линия горизонта. Основные и промежуточные стороны горизонта.

Ориентирование на местности по компасу. Компас, его назначение, устройство. Определение сторон горизонта по компасу.

Ориентирование по Солнцу и местным природным признакам. Определение сторон горизонта по Солнцу. Местные природные признаки для ориентирования.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, схем; наблюдение.

Опыт практической деятельности. *Освоение способов ориентирования на местности по компасу, Солнцу и местным природным признакам.*

Мой родной край (15 ч)

Формы земной поверхности. Равнины и горы как основные формы поверхности Земли. Холм. Гора.

Равнинная поверхность территории Республики Беларусь и ее значение. Равнины, низменности, возвышенности на физической карте Беларуси.

Полезные ископаемые – подземные богатства страны. Песок и глина – наиболее распространенные полезные ископаемые. Их свойства.

Использование и охрана полезных ископаемых. Торф, нефть, каменная соль, калийная соль и их использование. Месторождения полезных ископаемых на физической карте Беларуси. Охрана полезных ископаемых.

Природные сообщества Беларуси. Лес и его обитатели. Основные природные сообщества: лес, водоем, болото, луг. Лес – природный дом для растений и животных. Растения и животные леса. Взаимосвязи живых организмов в природном сообществе «лес».

Лесные богатства Беларуси. Значение леса в природе и для человека. Значение леса для защиты почвы, рек, озер. Лес – место отдыха детей и взрослых. Природоохранная деятельность по сохранению леса.

Водоем и его обитатели. Растения и животные пресных водоемов (рек и озер). Приспособления живых организмов к условиям обитания. Взаимосвязи между растениями и животными водоемов.

Водные богатства Республики Беларусь. Естественные и искусственные водоемы. Реки и озера, отличительные признаки реки и озера. Части реки. Крупнейшие реки и озера на физической карте Беларуси. Красота рек и озер Беларуси. Использование водоемов в хозяйственной деятельности людей. Охрана водоемов от загрязнения.

Болото и его обитатели. Растения и животные болот. Приспособления живых организмов к условиям обитания. Взаимосвязи между растениями и животными болот.

Значение болот в природе и жизни человека. Значение болот для сохранения чистоты воздуха, редких растений и животных, рек и озер Беларуси. Болота – природная фабрика торфа. Влияние деятельности человека на природное сообщество болота. Забота человека об охране болот.

Луг и его обитатели. Растения и животные луга, их приспособления к условиям обитания. Взаимосвязь растений и животных в природных сообществах.

Значение лугов в природе и жизни человека. Значение лугов для жизни растений и животных. Растения-медоносы и лекарственные растения луга. Кормовые травы – главное богатство лугов. Использование лугов в хозяйственной деятельности людей. Забота о сохранении лугов.

Охрана природы – важная задача государства. Особо охраняемые природные территории нашей республики, их значение в охране растений и животных. Заповедники и национальные парки Республики Беларусь. Уникальная природа Национального парка «Беловежская пуща».

Экскурсии в природу (2 ч). *Темы экскурсий учитель выбирает самостоятельно с учетом возможностей региона.*

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, схем; наблюдение, проведение опытов, работа с физической картой Беларуси.

Опыт практической деятельности. *Нахождение на физической карте Беларуси основных форм земной поверхности, крупнейших рек и озер.*

Описание полезных ископаемых и их свойств. Нахождение на физической карте Республики Беларусь месторождений полезных ископаемых.

Распознавание природных сообществ и их обитателей. Соблюдение правил природоохранного поведения в природных сообществах.

Разнообразие растений и животных на Земле (5 ч)

Богатство природы Земли. Зависимость разнообразия растительного и животного мира от наличия тепла и влаги.

Растения – обитатели суши. Растения теплолюбивые и холодостойкие. Растения засухоустойчивые и влаголюбивые. Растения светолюбивые и теневыносливые.

Растения – обитатели морей и океанов. Их приспособления к условиям жизни в разных местах земного шара.

Животные – обитатели суши. Их приспособления к условиям жизни в разных местах земного шара.

Животные морей и океанов. Их приспособления к условиям жизни.

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, работа с физической картой полушарий.

Опыт практической деятельности. *Узнавание нескольких видов растений и животных различных мест земного шара.*

ЧЕЛОВЕК И ЕГО ЗДОРОВЬЕ (10 ч)

Человек – часть живой природы. Сходство человека и других живых организмов. Отличие человека от других живых существ (человек – существо разумное). Организм человека как единое целое. Органы и системы органов человека.

Кожа. Значение кожи для организма человека. Гигиена кожи.

Опора тела и движение. Скелет и мышцы. Их значение для обеспечения опоры и движения организма. Значение физических упражнений для развития мышц и скелета. Правильная осанка, ее значение для здоровья человека. Соблюдение правильной осанки. Дети-инвалиды. Внимательное отношение к людям с особенностями психофизического развития.

Кровообращение. Органы кровообращения – сердце и кровеносные сосуды. Пульс. Значение органов кровообращения. Значение движения в укреплении сердца (польза утренней зарядки, подвижных игр на свежем воздухе, посильный физический труд).

Дыхание. Органы дыхания, их значение. Гигиена дыхания, предупреждение простудных заболеваний. Значение чистого воздуха для здоровья человека. Вред курения для здоровья человека.

Органы пищеварения и выделения. Органы пищеварения, их значение. Органы выделения. Удаление из организма ненужных веществ. Роль почек в очистке организма от ненужных веществ. Правила здорового питания, их значение в сохранении здоровья человека. Вредное воздействие алкоголя на здоровье.

Нервная система. Головной мозг, спинной мозг, нервы. Значение нервной системы для организма человека. Гигиена нервной системы.

Органы чувств человека. Глаз – орган зрения. Значение зрения для человека. Гигиена зрения. Правила просмотра телепередач и работы на компьютере. Внимательное отношение к людям с ослабленным зрением.

Органы слуха, обоняния, осязания, вкуса. Ухо – орган слуха. Уход за ушами. Слух и глухота. Внимательное отношение к людям с ослабленным слухом. Органы обоняния, осязания, вкуса, их значение и гигиена.

Правила здорового образа жизни (обобщающий урок).

Виды деятельности

Работа с учебным пособием, анализ иллюстраций, схем, макетов; наблюдение, моделирование ситуаций.

Опыт практической деятельности. *Соблюдение правильной осанки, выполнение правил здорового питания, правил гигиены нервной системы.*

Забота о чистоте кожи; сохранении зрения и слуха.

Нахождение пульсирующего кровеносного сосуда на запястье и установление количества ударов пульса в минуту.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

З н а т ь:

названия материков и океанов;

основные стороны горизонта;

различные способы ориентирования на местности;

основные формы земной поверхности Республики Беларуси;

отличительные признаки реки и озера;

наиболее распространенные полезные ископаемые Республики Беларусь (песок, глина, торф, нефть, калийная и каменная соли);

основные природные сообщества родного края (лес, водоем, болото, луг);

об основных органах и системах органов организма человека;

основные правила здорового образа жизни (охраны зрения и слуха, сохранения здоровой нервной системы, выработки и сохранения правильной осанки, укрепления сердца, гигиены дыхания, здорового питания, ухода за кожей);

о вреде курения и алкоголя для организма человека.

У м е т ь:

показывать на глобусе, физической карте полушарий материки и океаны;

показывать на физической карте Республики Беларусь важнейшие реки и озера, крупнейшие низменности, равнины, возвышенности, месторождения полезных ископаемых;

оценивать свое поведение и поступки других людей по отношению к природе на основе нравственных и экологических норм;

оценивать свое поведение и поступки других людей по отношению к окружающим людям на основе гуманистических ценностей и нравственных норм;

различать несколько видов наиболее распространенных растений и животных Беларуси: растения и животные леса (не менее 6), растения и животные водоема (не менее 4), растения и животные болота (не менее 4), растения и животные луга (не менее 4);

объяснять взаимосвязи растений и животных в природном сообществе (лес, водоем, болото, луг);

объяснять разностороннее значение природы для человека, влияние деятельности людей на природу;

объяснять особенности приспособления растений и животных леса, водоема, болота, луга к условиям обитания;

объяснять необходимость выполнения правил природоохранного поведения в природных сообществах и участия в осуществлении посильной природоохранной деятельности;

объяснять необходимость соблюдения правил и норм здорового образа жизни;

находить нужную информацию в учебном тексте, рисунках, схемах, отвечать на вопросы по содержанию прочитанного, пересказывать отдельные части текста, составлять рассказ на основе иллюстраций; использовать учебные тексты, схемы, рисунки, дополнительную познавательную литературу для поиска необходимой информации;

высказывать предположения, обсуждать проблемные вопросы, сравнивать свои высказывания с учебным текстом;

сотрудничать с одноклассниками при выполнении заданий в парах и группах (умение договариваться, распределять работу, получать общий результат, оценивать личный вклад).

Использовать приобретенные знания и умения в практической деятельности и повседневной жизни:

для ориентирования на местности;

узнавания и описания растений и животных ближайшего природного окружения;

соблюдения правил природоохранного поведения и природоохранной деятельности;

соблюдения правил сохранения и укрепления здоровья; занятия физкультурой и спортом;

соблюдения нравственных норм.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Изобразительное искусство»
для III класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебный предмет «Изобразительное искусство» играет значимую роль в системе общего среднего образования. Он призван решать задачи, связанные с передачей художественных ценностей культуры, выработанных человечеством, с целью эмоционально-чувственного и духовно-нравственного развития личности, формированием ее эстетического опыта и творческого потенциала.

Изобразительное искусство является важнейшим фактором познания окружающего мира и феномена человека. При этом поднимаемые проблемы подаются в яркой, эмоционально окрашенной форме, инициируя ответное эмоциональное переживание учащихся. В результате образы изобразительного искусства усваиваются на эмоциональном, рациональном, интуитивном и подсознательном уровнях.

Мастерство исполнения и выраженные индивидуально-авторские черты произведений изобразительного искусства являются уникальными, не подлежащими вариативному воспроизводству. В связи с этим изобразительное творчество в совокупности с другими формами художественной деятельности является существенным фактором выявления и утверждения индивидуальности учащегося, его способностей, ведущих к самоидентификации и выработке собственного взгляда на мир. На этой основе учащиеся учатся творчески преобразовывать окружающую действительность и свой внутренний мир.

В образовательном процессе предмет «Изобразительное искусство» отличается доминированием художественно-творческой деятельности. В процессе занятий изобразительным искусством активно развиваются такие сферы индивидуальности учащегося, как образное мышление, фантазия, воображение, эмоциональная сфера, мыслительная деятельность, интуиция и др. Формируются пространственные и цветовые представления, чувство меры, ритма, симметрии и асимметрии, пропорций, композиционного равновесия, комбинаторные и сенсорные навыки.

Исходя из специфики учебного предмета основной **целью** обучения является формирование основ художественно-эстетической, духовно-нравственной культуры

учащихся, ознакомление с национальным и мировым искусством, развитие потребности в художественно-творческой деятельности.

Для реализации данной цели ставятся следующие **задачи**:

формирование представлений о нравственно-эстетических ценностях национального культурного наследия, воспитание чувства уважения к культурному наследию других народов;

воспитание эстетического отношения к действительности, искусству, явлениям художественной культуры, развитие эстетических чувств и основ эстетического вкуса;

развитие способностей эстетического восприятия и оценки произведений искусства разных видов и жанров;

обучение основам изобразительной грамоты; совершенствование практических умений и навыков изобразительной, декоративно-прикладной и конструкторско-дизайнерской деятельности, лепки;

развитие зрительного восприятия, композиционной и колористической культуры, пространственного мышления, воображения;

развитие художественно-творческих способностей и творческой активности учащихся.

У учащихся при ведущей роли познавательной деятельности формируются элементы представлений, знаний об эстетических и художественных явлениях. Опыт накопленных эмоционально-чувственных впечатлений и эстетических переживаний находит отражение в *художественно-творческой деятельности*, способствует развитию творческого потенциала, художественно-творческих способностей. Формой художественного творчества учащихся является система изобразительно-выразительных средств пластических (пространственных) искусств.

В результате художественного творчества учащиеся приобретают навыки создания *художественных образов.* Художественно-эстетические качества работ учащихся будут совершенствоваться в процессе овладения ими знаниями в области того или иного вида искусства (графики, живописи, скульптуры, архитектуры, декоративно-прикладного искусства, дизайна).

Усиление практико-ориентированной направленности образовательного процесса обусловило переход к компетентностному подходу в определении целей и результатов художественно-эстетического образования.

Реализация компетентностного подхода в преподавании изобразительного искусства предусматривает интеграцию знаний и творческую самореализацию личности, формирование у учащихся начальных ***ключевых компетенций*** – личностных, метапредметных и предметных.

К *личностным компетенциям* относятся:

ценностное отношение к национальному искусству своего народа и народов мира;

художественно-образное мышление, наблюдательность и воображение;

наличие эстетических интересов и потребностей, эмоционально-ценностных критериев жизнедеятельности.

Метапредметными компетенциями, формируемыми при изучении изобразительного искусства, являются:

владение умением «творческого видения»;

умение рационально организовать процесс художественно-творческой деятельности;

стремление общаться по поводу искусства, владение культурой сотворчества.

Предметными (художественно-эстетическими) компетенциями (по Б.М.Неменскому) выступают:

знание видов и жанров пластических искусств, особенностей видов художественной деятельности: изображения, конструирования, декорирования (украшения);

понимание художественно-образной природы искусства;

способность эстетически воспринимать, эмоционально оценивать и анализировать (с посильным применением искусствоведческой терминологии) произведения искусства, объекты и явления природы;

применение специальных знаний, умений и навыков в процессе изображения объектов, конструирования изделий из бумаги, лепки из пластилина, глины, соленого теста, создания образов в разных художественных техниках (аппликация, мозаика, коллаж, вытинанка и др.).

Основные разделы учебной программы

«Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства» (включает 2 подраздела: «Эстетическое восприятие действительности», «Восприятие произведений искусства»).

«Практическая художественно-творческая деятельность» (включает 4 подраздела: «Освоение технологических особенностей художественных техник», «Изображение на плоскости», «Лепка», «Декоративно-прикладная деятельность и дизайн»).

«Эстетическое восприятие действительности» как составная часть художественной деятельности имеет в программе относительно самостоятельную систему учебных задач по формированию эстетического сознания и эстетических чувств учащихся.

Особое внимание уделяется сфере эстетических и этических ценностей национальной культуры, духовно-эстетического совершенствования человека, эстетического освоения природного мира и мира «второй природы» – архитектурной и предметной среды обитания человека.

Задачей данного содержательного компонента программы является целенаправленное развитие у учащихся наблюдательности, визуального восприятия формы и цвета предметов, умения определять оттенки цвета объектов природы.

С целью систематического развития у учащихся сознательного подхода к восприятию эстетического в окружающей действительности содержание данного раздела в структуре программы от класса к классу постепенно расширяется. Значительное место должно быть отведено видеоэкскурсиям в природу, рассматриванию и анализу фотоснимков пейзажей, архитектурных сооружений, машин, одежды, мебели – всего, что может содействовать развитию эстетической чуткости, накоплению зрительных впечатлений, развитию способности замечать прекрасное и особенное в привычном окружении.

Содержательный компонент ***«Восприятие произведений искусства»*** способствует освоению предмета на искусствоведческом уровне. Его задачей является формирование ключевых ориентиров восприятия произведений изобразительного искусства, расширение художественного кругозора учащихся, изучение теоретических основ изобразительного искусства, освоение его языка, системы выразительных средств.

В результате освоения содержания данного подраздела программы учащиеся получают представление о роли искусства в жизни человека и общества, основах национального и мирового искусства, особенностях различных видов и жанров изобразительного искусства, их взаимосвязи.

При освоении учащимися произведений отечественного художественного наследия воспитывается любовь к родной культуре, ощущение ее национального своеобразия, стремление продолжать художественные традиции. Особое внимание уделяется знакомству с творчеством профессиональных и народных мастеров, местными художественными достопримечательностями. Изучение памятников архитектуры и изобразительного искусства, художественных промыслов и ремесел своего региона не только способствует вовлечению учащихся в творчество на основе местных традиций, но и прививает любовь к родному краю, уважение к людям, живущим рядом, формирует желание беречь и приумножать художественное достояние своего села или города и т.п.

При ознакомлении учащихся с подразделом программы «Восприятие произведений искусства» очень важным является развитие навыков восприятия и анализа произведений отечественного и мирового искусства, формирование знаний и представлений о творчестве художников. Развиваются способности учащихся сопереживать и

эмоционально откликаться на произведение изобразительного искусства, его содержание, умение выразить к нему свое отношение. Учащиеся получают навыки восприятия произведений изобразительного и декоративно-прикладного искусства, раскрывают его содержание на основе усвоенных понятий и терминов, отмечают доступные их пониманию художественные средства и раскрывают их роль в создании художественного образа.

Перечень художественных произведений, предложенных в программе, является примерным. В некоторых случаях учителю рекомендуется самостоятельно выбрать произведения для ознакомления учащихся (подбор наглядно-дидактического материала по восприятию должен осуществляться в соответствии с тематикой раздела, возрастными особенностями учащихся). Приоритетное значение имеет ознакомление обучающихся с произведениями белорусского художественного наследия.

Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства (через демонстрацию мультимедийных презентаций) должно осуществляться на каждом занятии, кроме тех уроков, которые отводятся на изучение основ изобразительной грамоты. Восприятие объектов, явлений действительности и произведений искусства, их многоаспектный анализ предшествуют выполнению практической работы: в начале занятия предполагается беседа (мультимедийная презентация), следующая его часть – практическая реализация темы: создание творческой композиции, лепка, декорирование изделий (эскиз росписи, украшения одежды и т.п.).

Время, отведенное на изучение учебного содержания раздела «Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства», распределяется в течение всего учебного года, суммарно составляет в III классе 5 часов.

По разделу программы «Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства» предусматриваются следующие *виды деятельности*:

сравнение формы и окраски объектов природы;

словесная зарисовка особенностей дневного и вечернего освещения, сравнение окраски предметов при холодном и теплом дневном освещении;

подготовка и презентация устного сообщения «Красота объектов и явлений природы»;

восприятие и обсуждение художественных произведений по темам, рекомендованным в разделе программы;

подготовка и презентация устного сообщения «Виды и жанры изобразительного искусства», «Выразительные средства живописи», «Выразительные средства графики», «Выразительные средства скульптуры» и др.

Кроме этого на уроке могут быть организованы:

подготовка и презентация устного сочинения «Красивое в природе и жизни», «Какой цвет у снега», «Какой цвет у осени» и др.;

конкурс на лучшее чтение стихотворения о красоте пор года, природных явлений и др.;

видеоэкскурсии по залам краеведческих и художественных музеев.

В основу содержательного компонента ***«Практическая художественно-творческая деятельность»*** положен принцип систематического развития у учащихся умений художественного моделирования мира. В процессе освоения содержания данного раздела, осуществляемого на художественно-творческом уровне, приобретается опыт творческой деятельности, развиваются художественные способности учащихся в области цвето- и формообразования, осваиваются пространственные явления, формируются навыки лепки, декоративно-прикладной деятельности, художественного конструирования (дизайна).

На занятиях изобразительным искусством учащиеся рисуют и лепят с натуры, по памяти, по представлению, конструируют, выполняют работы в различных художественных техниках.

Процесс практической художественно-творческой деятельности требует создания условий для проявления у учащихся чувства радости от результатов художественного

труда, уверенности в своих силах, активности в выборе художественных средств, техники и материала при выполнении учебных и творческих заданий (композиций), формирования умений самостоятельно выбирать сюжет и воплощать творческий замысел на практике.

Содержание раздела «Практическая художественно-творческая деятельность» включает:

освоение технологических особенностей художественных техник;

изображение на плоскости;

лепку;

декоративно-прикладную деятельность и дизайн.

Освоение технологических особенностей художественных техник предусматривает ознакомление с особенностями, техническими приемами и способами работы с различными изобразительными материалами в разных художественных техниках. Большое значение имеет наглядный показ (демонстрация) учителем приемов работы с материалами и инструментами.

Изображение на плоскости включает рисование с натуры, по памяти, по представлению после непосредственных наблюдений или по воображению, выполнение сюжетно-тематических композиций, а также выполнение набросков.

Содержание практической деятельности подраздела предполагает решение четырех основных групп учебных задач:

1) композиция;

2) форма, пропорции, конструкция;

3) цвет и освещение;

4) пространство и объем.

Освоение данных групп учебных задач, лежащих в основе изобразительной грамотности, должно быть подчинено сознательному решению художественного образа в соответствии с возрастными возможностями учащихся.

Главное в работе по **композиции** – освоение всей поверхности листа бумаги и заполнение его изображением, а в лепке и декоративной работе – создание цельной формы. Учащиеся учатся отбирать для композиции объекты изображения, отвечающие замыслу, и рисовать их крупно.

В работе над **формой** важно учить чувствовать образный характер формы, стремиться к последовательному образному усложнению при ее отображении. Моделировка формы и объема осуществляется тоном и цветом. Для выработки навыков анализа формы и ее воплощения в художественном образе большое значение имеют занятия лепкой, декоративно-прикладной деятельностью, конструированием, где учащиеся активно работают с объемной формой.

Особое внимание уделяется реалистичной передаче **пропорций** и **конструкции** изображаемых предметов.

В работе с **цветом** ставится задача видеть цвет многообразно, различать и составлять нужные оттенки посредством смешения красок. Однако обучение основам цветоведения имеет своей целью колористическое решение того или иного художественного образа в практической творческой деятельности.

Обучение передаче **пространства** на бумаге начинается в основном в работе по наблюдению и на заданные темы. Основное внимание уделяется формированию у учащихся понятий об изломе плоскостей и границе излома (граница пола и стены, видимая граница земли и неба) и умению правильно размещать предметы на поверхности пола или земли.

Лепка предусматривает ознакомление учащихся с приемами и способами лепки, лепку рельефа и объемных форм.

Декоративно-прикладная деятельность и дизайн предусматривают ознакомление с приемами декоративного обобщения форм и цвета предметов (объектов), видами орнамента, основными композиционными схемами произведений декоративно-прикладного характера, выполнение композиций из природного материала (листья, цветы, травы и т.п.), в техниках «аппликация», «монотипия», «трафарет», выполнение рельефных

композиций из бумаги, конструирование объемных игрушек на основе разверток геометрических тел и др.

Сочетание изобразительной деятельности с объемно-пространственными видами работ (лепкой, конструированием, моделированием), комбинирование теоретического изучения основ изобразительной грамоты с анализом формы, пропорций и конструкции предмета, применение и чередование материалов и художественных техник (гуашь, акварель, цветные мелки, тушь, пластилин, глина, аппликация, вытинанка, монотипия и др.) позволит учащимся получить представление о многообразии средств для создания художественного образа и будет способствовать осознанному выбору материала в зависимости от содержания и замысла работы.

Учителю предоставляется возможность выбора изобразительных материалов для выполнения учащимися творческого задания с учетом их пожеланий, предпочтений и возрастных особенностей.

С целью индивидуализации художественно-творческого процесса, максимального учета интересов и запросов учащихся в программе предлагается несколько тем для освоения определенной учебной изобразительной задачи. Темы являются примерными, учитель может корректировать их по собственному усмотрению. В отдельных случаях допускается свободный выбор учащимися техники выполнения композиции, если это не противоречит поставленной учебной задаче.

Практическая художественно-творческая деятельность взаимосвязана с восприятием и анализом произведений искусства, наблюдениями учащихся за объектами и явлениями природы (через экскурсии и демонстрацию мультимедийных презентаций, репродукций художественных произведений и фотоснимков). Наброски и зарисовки, выполненные во время экскурсий в природу и просмотра мультимедийных презентаций, могут служить основой для решения художественного образа при создании учащимися творческих композиций.

Время, отведенное на изучение учебного содержания раздела «Практическая художественно-творческая деятельность», распределяется в течение учебного года, суммарно составляет 30 учебных часов.

По разделу программы *«Практическая художественно-творческая деятельность»* предусматриваются следующие *виды деятельности*:

сравнение формы, пропорций и конструкции изображаемых объектов;

сравнение композиционного решения художественных произведений, вычленение особенностей пространственного расположения изображенных объектов;

сравнение колористического решения художественных произведений, вычленение особенностей моделировки объема изображенных объектов, передачи состояния и настроения природы и т.п.;

сравнение пластического решения образов в художественных произведениях разных видов изобразительного и декоративно-прикладного искусства;

практическое выполнение художественно-творческих работ по темам, рекомендованным в разделе программы.

Кроме этого на уроке могут быть организованы:

подготовка и презентация устного сочинения «Особенности передачи объема предметов быта», «Особенности стилизации растительных и животных форм», «Особенности конструирования объемной игрушки на основе развертки конуса (цилиндра, куба)» и др.;

конкурс на лучшую творческую композицию, изделие, поделку и др. (проводится в рамках мини-выставки при организации анализа выполненных на уроке работ и подведения итогов урока).

На одном уроке для реализации цели и задач учебного предмета «Изобразительное искусство» целесообразно объединить содержание двух разделов учебной программы.

Учебной программой рекомендуется следующее распределение времени по разделам программы и видам деятельности (педагог имеет право на перераспределение часов между подразделами).

Распределение учебных часов по разделам программы и видам деятельности

Разделы программы	Виды деятельности	Количество часов
Эстетическое восприятие действительности и произведений искусства	Эстетическое восприятие действительности	1
	Восприятие произведений искусства	4
Практическая художественно-творческая деятельность	Освоение технологических особенностей художественных техник	3
	Изображение на плоскости Учебные задачи: Композиция Пространство Форма, пропорции, конструкция Цвет	14 3 2 3 6
	Лепка	6
	Декоративно-прикладная деятельность и дизайн	7
И т о г о		35

Методы и формы работы с учащимися на уроках разнообразны: рассказ, беседа, дискуссия, применение иллюстраций и демонстраций, просмотр мультимедийных презентаций и анализ представленного материала, самостоятельная работа с учебником, выполнение тренировочных упражнений, выполнение художественно-творческих практических работ и др.; проведение занятий, построенных по законам художественной драматургии, мастер-классов; использование нестандартных форм проведения уроков: урок-исследование, урок-практикум, урок-путешествие, урок-экскурсия, урок-игра, урок-сказка, интегрированный урок и др.; организация учебных экскурсий в музеи, на выставки, по городу, встречи и беседы с художниками и др.

Содержанием учебной программы не предусматривается выполнение практической работы в качестве домашнего задания. К следующему уроку (в течение недели) учащиеся должны заготовить подсобный материал, понаблюдать за определенными объектами или явлениями природы, посетить вместе с родителями (одноклассниками) художественный музей или художественную выставку и т.д. По собственному желанию учащиеся могут подобрать репродукции или литературный материал, подготовить сообщение об истории создания произведения искусства или творчестве художника, выполнить зарисовки и наброски с архитектурного или скульптурного памятника (их основной целью является ориентация учащихся на эстетическое освоение окружающего мира: природного, памятников культуры, архитектурных достопримечательностей своего города или села и т.п.). Любого рода внеурочную изобразительную деятельность учащихся учителю необходимо поощрять.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
(35 ч)

ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПРИЯТИЕ ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТИ И ПРОИЗВЕДЕНИЙ ИСКУССТВА (5 ч)

Эстетическое восприятие действительности (1 ч)

Разнообразие форм и цвета в природе. Красота объектов и явлений природы в разное время года (мультимедийная презентация, экскурсия).

Восприятие произведений искусства (4 ч)

Виды и жанры изобразительного искусства.

Живопись. Выразительные средства живописи. *Н.Казакевич*. «Нарочанская земля»; *Ф. Толстой.* «Букет цветов, бабочка и птичка»; *В.Версоцкий.* «Дороги Минщины»;

В.Бялыницкий-Бируля. «Зимний сон»; *К.Петров-Водкин*. «Утренний натюрморт»; *В.Цвирко.* «Голубой день»; *И.Айвазовский.* «Черное море», ««Мария» в шторм», «Бой брига «Меркурия» с турецкими судами»; *С.Катков*. «Хутор Альбуть»; *Б.Залкинд*. «Улица в Вильне»; *И.Левитан.* «Золотая осень»; *Е.Зайцев*. «Портрет юного партизана»; *З.Серебрякова.* «Катя с натюрмортом»; *Н.Опиок.* «Розы»; *Рембрандт.* «Автопортрет»; Ф.*Хальс.* «Цыганка»; *Караваджо.* «Юноша с лютней»; *Снайдерс.* «Фруктовая лавка»; *Хеда.* «Натюрморт. Завтрак» и др. (по выбору учителя).

Графика. Выразительные средства графики. Связь иллюстрации с содержанием произведения. Иллюстрации художников-графиков к детским книгам (иллюстративный материал по выбору учителя).

Скульптура. Выразительные средства скульптуры. *Микеланджело*. «Давид»; *А.Глебов*. «Янка Купала»; *А.Бембель*. «Гастелло»; *М.Врубель.* «Садко»; *В.Ватагин*. «Балансирующий медведь»; *А.Шатерник*. «Коляды» и др. (иллюстративный материал по выбору учителя).

Архитектура. Архитектурные памятники регионов Беларуси. Современные жилые и общественные архитектурные сооружения (иллюстративный материал по выбору учителя).

Декоративно-прикладное искусство. Связь декора с формой и назначением предмета. Декоративное обобщение формы и цвета в произведениях народного искусства (иллюстративный материал по выбору учителя).

ПРАКТИЧЕСКАЯ ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ (30 ч)

Освоение технологических особенностей художественных техник (3 ч)

Приемы и способы работы графическими материалами (графитный карандаш, тушь, фломастеры).

Приемы и способы работы акварелью.

Особенности выполнения композиций в технике «гуашь».

Приемы и способы выполнения изделий в технике «бумажная пластика». Способы окраски бумаги в нужные цвета. Приемы трансформации бумаги: сминание, сгибание, складывание, гофрирование, изгибание, скручивание.

Особенности выполнения композиций в технике «аппликация».

Особенности выполнения композиций в технике «флористика».

Особенности выполнения композиций в технике «трафарет».

Особенности выполнения композиций в технике «монотипия».

ИЗОБРАЖЕНИЕ НА ПЛОСКОСТИ (14 ч)

Композиция (3 ч)

Использование формата нетрадиционных пропорций для создания композиции («Новогодняя елка», «Дома на нашей улице», «Весенний луг»). Полное использование поверхности листа бумаги для передачи художественного замысла, способы выделения композиционного центра («Осенний мотив», «Катание с гор», «В лесу»).

Художественные материалы: гуашь, акварель, мелки, фломастеры.

Пространство (2 ч)

Открытое и закрытое пространство. Передача глубины пространства («Осенний натюрморт» (рисование с натуры)», «На катке», «Футбол», «Трактора в поле», «Спортсмены готовятся к Олимпиаде», «Новоселье», «В залах музея»).

Художественные материалы: гуашь, акварель, фломастеры.

Форма, пропорции, конструкция (3 ч)

Передача характера главной формы, ее частей, их взаимного расположения: «На выставке машин», «Новенький трактор».

Художественные материалы: гуашь, акварель, фломастеры.

Особенности строения и основные пропорции тела человека и животных, расположение частей тела при движении (туловище, конечности, шея, голова). Выполнение композиции («Карнавал», «В мире животных», «Скачки», иллюстраций к произведениям А.Вольского «Еду в гости к слону», стихотворению С.Маршака «Мельник, мальчик и осел»).

Художественные материалы: гуашь, акварель, фломастеры.

Передача конструкции объектов с учетом их пространственного положения: «Строится новый дом».

Художественные материалы по выбору учителя.

Цвет (6 ч)

Передача состояния и настроения природы («Осень в парке», «Осень», «Зима (весна) в городе (селе)»).

Художественные материалы: гуашь, акварель.

Использование светлых и темных оттенков цвета при создании реалистических, декоративных, фантазийных и абстрактных композиций («Радуга», «Салют», «Огни», «Праздничный город», «Сказочный замок»).

Художественные материалы по выбору учащихся.

Эмоциональное, образное содержание цвета (радостное, напряженное, спокойное). Передача цветового образа объектов (предметов) и явлений природы («Родные просторы», «Гроза надвигается», «Ветреный день», «Закат», «Рассвет», «Туманное утро», «Зимний вечер»).

Художественные материалы: гуашь, акварель.

Лепка (6 ч)

Лепка конструктивным способом (составление целого из отдельных частей) фигурок обобщенной формы по типу народных глиняных игрушек («Зубренок», «Барашек», «Лошадка»).

Передача динамики при лепке человека, животного: «Бегущий человек», «Скачущая лошадь» (лепка конструктивным или комбинированным способом).

Взаимодействие фигур в скульптурной композиции: «Борцы», «Всадник», «Животные на арене цирка» (лепка комбинированным способом).

Передача характерных поз и движений животных, людей: «Собака на задних лапах», «Танцующий медведь», «Всадник» (лепка пластическим способом – вытягивание деталей из целого комка глины, лепка конструктивным способом).

Лепка рельефа: птицы, рыбы, узор из растительных форм (пластическая связь элементов, передача движения, соотношение масс).

Декоративно-прикладная деятельность и дизайн (7 ч)

Декоративно-прикладное искусство. Связь декора с формой и назначением предмета.

Ритмическое чередование форм в декоративной композиции. Выполнение фриза: «Цветы и бабочки» (аппликация), «Снежинки» (вытинанка).

Декоративное обобщение формы: составление фигурок и композиций из засушенных трав, листьев, цветов: «Лесные жители», «В мире животных», «Подводное царство», «Осенний букет» (флористика).

Использование фактуры и формы природных материалов. «Букет», «Натюрморт» (монотипия, трафарет).

Единство формы предмета и украшения: «Узор для коврика», «Орнамент для платка» и др.

Приемы выполнения рельефных композиций: «Букет», «Зимний пейзаж», «Разноцветная полянка» – или рельефных портретов персонажей сказок: «Василиса Прекрасная», «Мальвина», «Марфушенька» и др. – бумажная пластика.

Приемы выполнения объемных игрушек: «Ежонок», «Дед Мороз», «Снегурочка», «Гармонист», «Цветочница», «Крыска», «Лисичка», «Павлин», «Котенок» и др. – бумажная пластика.

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

К концу учебного года учащиеся будут:

з н а т ь/п о н и м а т ь:

отличительные особенности основных видов искусства (графика, живопись, скульптура, архитектура, декоративно-прикладное искусство);

отличительные особенности жанров изобразительного искусства;

средства художественной выразительности произведений графики, живописи, скульптуры, декоративно-прикладного искусства;

последовательность расположения в цветовом круге шести цветов (красный, оранжевый, желтый, зеленый, синий, фиолетовый);

названия оттенков цвета (светло-зеленый, темно-красный и др.);

особенности строения тела человека и животных, положения частей фигуры (туловище, конечности, шея и голова) при передаче движения;

особенности распределения светотеневых градаций на изображаемых предметах (объектах);

отличительные особенности способов лепки;

способы трансформации бумаги;

особенности композиционного размещения изображаемых объектов;

законы линейной и световоздушной перспективы;

последовательность выполнения живописной, графической и скульптурной (рельефной, объемной) композиций, аппликации, монотипии, вытинанки и др.;

основные композиционные схемы, используемые при создании произведений декоративно-прикладного характера;

у м е т ь:

выбирать формат листа и его положение в зависимости от содержания композиции;

полностью использовать плоскость листа бумаги, изображать предметы соразмерно формату;

передавать характерные особенности формы изображаемых предметов;

составлять цвета, необходимые для реализации творческого замысла;

заполнять рисунок цветом, не оставляя пробелов между фигурами и фоном;

подбирать оттенки цвета с учетом образного содержания работы;

моделировать объем изображаемых объектов с учетом освещения;

передавать вертикальное и наклонное положение предметов в пространстве;

передавать плановость и глубину пространства в композиции;

выбирать оптимальные способы лепки;

выбирать оптимальные приемы трансформации бумаги при конструировании объемных игрушек, выполнении рельефных композиций;

использовать художественные материалы и техники для решения творческого замысла;

участвовать в обсуждении работ одноклассников;

соблюдать элементарные правила культуры труда (организация и уборка рабочего места, аккуратное и бережное отношение к художественным материалам и принадлежностям).

Использовать в практической деятельности и повседневной жизни:

специальную (искусствоведческую) терминологию (лексику);

рациональные приемы резания бумаги;

оптимальные приемы трансформации бумаги при конструировании объемных игрушек;

оптимальные способы лепки;

различные художественные техники для решения творческого замысла.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Музыка»
для III класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

МУЗЫКА

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения учебному предмету «Музыка» – формирование музыкальной культуры учащихся как части их духовной культуры.

Образовательный компонент цели: освоение музыкального искусства через овладение музыкальными знаниями, слушательскими, исполнительскими и композиторскими умениями; освоение художественного способа познания мира.

Воспитательный компонент цели: воспитание любви к музыке, искусству; присвоение растущим человеком ценностей, заложенных в содержании произведений искусства.

Развивающий компонент цели: развитие музыкальных, коммуникативных, творческих способностей; развитие самостоятельности и инициативности в решении творческих задач.

Сверхзадачей учебного предмета «Музыка» является выявление тесной связи музыки и жизни (Д.Б.Кабалевский). Решение сверхзадачи осуществляется через выявление жизненных истоков и жизненного содержания музыки, а также через применение в реальной жизни приобретенных в процессе обучения знаний, умений, опыта музыкальной и художественной деятельности.

Задачи учебного предмета «Музыка»:

1. Формирование предметной (музыкальной) компетенции: воспитание любви к музыке, освоение музыкального искусства (овладение музыкальными знаниями, слушательскими, исполнительскими и композиторскими умениями), развитие музыкальных способностей.

Задача решается посредством:

формирования представлений о музыке как самоценном виде искусства, ее содержании и выразительном языке;

формирования умений слушать, исполнять, сочинять музыку;

развития музыкальных способностей;

накопления опыта осуществления музыкальной деятельности.

2. Формирование надпредметной (художественной) компетенции: развитие художественного вкуса, накопление опыта самостоятельной художественно-творческой деятельности.

Задача решается посредством:

формирования представлений о музыке как неотъемлемой части художественной культуры, общности содержания различных видов искусства, различиях в их выразительных языках;

освоения художественного способа познания мира;

развития художественных способностей;

накопления опыта художественно-творческой деятельности.

3. Формирование метапредметной компетенции: развитие коммуникативных, творческих, аналитических способностей, умений решать проблемы, нести ответственность за результаты индивидуальной и коллективной работы.

Задача решается посредством:

формирования представлений о тесной связи музыки (искусства) с жизнью;

накопления опыта решения жизненных задач в процессе художественной деятельности (в индивидуальной, групповой и коллективной формах);

развития коммуникативных и творческих умений;

накопления опыта содержательного оценивания учебной (музыкальной) деятельности.

Специфика учебного предмета «Музыка» проявляется в одновременном решении всего комплекса задач в процессе обучения.

Принципы обучения и отбора содержания

Обучение учебному предмету «Музыка» осуществляется на основе следующих принципов:

принципа целостности, в соответствии с которым музыка в процессе обучения рассматривается в единстве ее составляющих: содержания, формы, жанровой основы и выразительного языка. Принцип целостности реализуется через тематическое строение содержания учебного предмета. Все темы объединены интонационной природой музыки, в каждой из них интонация проявляет одно или несколько своих значений;

принцип полихудожественности, который позволяет выйти за пределы предметного содержания и рассмотреть музыку в качестве одного из проявлений художественной культуры и во всем богатстве ее взаимосвязей с другими видами искусства. В процессе обучения акцентируются функции музыки, являющиеся общими для искусства и художественной деятельности в целом. Принцип предполагает расширение и углубление содержания обучения и воспитания за счет взаимодействия и взаимообогащения различных видов искусства. Взаимодействие искусств выстраивается вокруг общего смыслового стержня, в качестве которого выступает тематизм, структурирующий содержание учебного предмета;

принципа связи с жизнью, в соответствии с которым восприятие музыки (искусства) рассматривается в качестве художественно-образного аналога жизни, а музыкальная творческая деятельность – в качестве процесса моделирования решения жизненных проблем. Социокультурный контекст возникновения и бытования музыкального искусства становится неотъемлемой частью содержания учебного предмета; знания и умения предстают средством проникновения учащихся в мир музыки, а через него – в разнообразные проблемы жизни. Принцип связи с жизнью выступает в качестве сверхзадачи и генеральной линии обучения учебному предмету.

Отбор содержания обучения учебному предмету «Музыка» осуществляется с опорой на принципы художественной дидактики – *принципы художественности, образности, ассоциативности, интонационности и импровизационности*.

Изучаемые разделы

I класс: «Мир звуков», «Как рассказывает музыка», «Из чего выросла музыка», «О чем рассказывает музыка».

II класс: «Средства музыкальной выразительности», «Путешествие в музыкальные страны – Оперу, Балет, Симфонию, Концерт».

III класс: «Песенный, танцевальный и маршевый характер музыкальной речи», «Интонация», «Развитие музыки», «Строение (формы) музыки».

Особенности организации обучения

Обучение учебному предмету «Музыка» осуществляется посредством использования методов проблематизации и моделирования художественно-творческого процесса (Л.В.Школяр).

Проблематизация содержания учебного предмета обеспечивает рассмотрение музыкальных произведений в качестве ответов на жизненные вопросы, представленные в эмоционально-образной форме. Использование метода предполагает исследование процесса происхождения музыки, прослеживание процесса возникновения явлений и обозначения понятий. Метод позволяет превратить урок музыки в живой исследовательский процесс, подвести учащихся к пониманию закономерностей музыкальной речи как системы художественных символов, музыкальной формы как особой организации этих символов.

Метод моделирования художественно-творческого процесса направлен на воссоздание процессуальности музыкальных явлений, обеспечивает деятельностное постижение музыкального искусства. На основе проникновения в сущность искусства и его закономерности воспроизводится сам процесс происхождения искусства. Метод моделирования художественно-творческого процесса смещает акценты с изучения учебного материала на творческие проявления учащихся, позволяет им самостоятельно исследовать процессы музыкального творчества на основе рефлексии деятельности композитора, исполнителя, слушателя.

В русле компетентностного подхода методы проблематизации и моделирования художественно-творческого процесса сочетаются с проектными формами и методами работы.

Основной формой организации образовательного процесса является урок. Следование принципу «обучение искусству в формах самого искусства» определяет приоритет организационных форм, отвечающих природе искусства (урок-концерт, урок-игра, урок-мастерская, урок-театрализация, урок-клип и др.). В русле компетентностного подхода широкое распространение получают такие формы, как фасилитационные дискуссии и художественно-творческие проекты.

Фасилитационные дискуссии направлены на развитие самостоятельности учащихся в ходе освоения учебного материала, содействуют развитию критического мышления, исследовательских и коммуникативных умений. Художественно-творческие проекты предусматривают самостоятельное решение учащимися учебной задачи, обеспечивают развитие самостоятельности, способности к самоорганизации, готовности к сотрудничеству, созидательной деятельности, содействуют использованию приобретенного опыта для решения жизненных проблем.

Содержание учебного предмета (по классам)

Учебный предмет «Музыка» изучается с I по IV класс в количестве 1 час в неделю. Процесс обучения музыке разделен на четыре этапа, соответствующие годам обучения.

Содержание учебного предмета включает:

предметные знания и умения (в области музыкального искусства);

надпредметные знания и ведущие умения (в области художественной культуры);

метапредметные (жизненные) знания и умения (находить решения проблем, брать на себя ответственность и др.).

Предметные знания и умения обеспечивают целостное постижение музыкального искусства; надпредметные знания и ведущие умения – возможность ориентироваться в многообразии проявлений художественной культуры, активное самовыражение в художественном творчестве; метапредметные (жизненные) знания и умения – эффективное решение жизненных проблем.

Содержание учебного предмета построено по линейно-концентрическому принципу. На каждом этапе обучения расширяются и углубляются представления учащихся о содержании, жанровой основе, формах и выразительном языке музыкального искусства, совершенствуются умения восприятия и практической музыкальной (художественной) деятельности.

Стержневой основой содержания учебного предмета является тематизм, в основе которого лежит разработанная Д.Б.Кабалевским система обобщенных представлений о музыке как о важной части жизни общества и самоценном виде искусства.

Первый год обучения обеспечивает формирование общего представления о музыке как об «искусстве интонируемого смысла» (Б.В.Асафьев). В ходе обучения формируются первичные представления о выразительности звукового облика мира, о жизненных истоках музыки, ее всеобъемлющем содержании, богатой палитре выразительных средств, первичных музыкальных жанрах. Восприятие и практическая музыкальная деятельность обеспечивают освоение позиций композитора, исполнителя, слушателя в целостности музыкальной коммуникации.

Формируются следующие элементы компетенций:

з н а н и я (на уровне представлений):

о звуковой палитре окружающего мира;

всеобъемлющем содержании музыки, его жизненных истоках;

пульсации как жизненном явлении и ее проявлении в музыке;

первичных музыкальных жанрах;

выразительном языке музыкального искусства;

у м е н и я:

эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

активно проявлять себя в художественном творчестве.

На ***втором году обучения*** осуществляется конкретизация представлений о выразительном языке музыкального искусства. На основе накопленного опыта практической музыкальной деятельности вводятся термины, обозначающие основные средства музыкальной выразительности (ритм, темп, тембр, лад, регистр, динамика). Осуществляется ознакомление с жанрами профессиональной музыки – оперой, балетом, симфонией, концертом. Формируются представления об инструментах симфонического оркестра.

Формируются следующие элементы компетенций:

з н а н и я (на уровне представлений):

о/об средствах музыкальной выразительности, их роли в «строительстве» исторически сложившихся музыкальных форм;

жанрах профессиональной музыки (опера, балет, симфония, концерт);

инструментах симфонического оркестра;

у м е н и я:

эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

активно проявлять себя в художественном творчестве.

Содержание ***третьего года обучения*** направлено на формирование представлений о музыке как части художественной культуры. Осваиваются категории и понятия, свойственные различным видам искусства (форма, интонация, композиция, ритм и др.).

Формируются следующие элементы компетенций:

з н а н и я (на уровне представлений):

о/об песенности, танцевальности, маршевости;

интонации и ее различных значениях;

источниках и способах развития музыки;

музыкальном формообразовании, разнообразии музыкальных форм;

у м е н и я:

определять песенную, танцевальную, маршевую основу музыкальных произведений;

создавать, исполнять, воспринимать интонации различного характера с использованием возможностей различных видов искусства;

наблюдать за развитием музыки, самостоятельно осуществлять ее развитие;

облекать творческий замысел в музыкальную (художественную) форму;

эмоционально воспринимать и понимать музыкальные произведения;

выразительно исполнять песни и инструментальные композиции;

активно проявлять себя в художественном творчестве.

С целью сохранения и живого бытования нематериального культурного наследия в каждом классе осваивается рамочное содержание, обеспечивающее накопление опыта календарно-обрядовых действий в соответствии с традициями региона.

Линейно-концентрический принцип построения содержания учебного предмета «Музыка» обусловливает использование следующих **видов деятельности** в течение всего периода обучения: слушания, пения, игры на музыкальных инструментах, пластического интонирования (свободного дирижирования), сочинения, импровизации, ритмодекламации, театрализации, словесного, графического, пластического моделирования, иных видов художественной деятельности.

Оценочная деятельность предстает в качестве связующего звена между познавательной и преобразовательной деятельностью и, вследствие этого, является неотъемлемой частью художественного творчества. Обучение учебному предмету в русле компетентностного подхода предполагает расширение пространства оценочной деятельности за счет широкого использования самооценки и взаимооценки.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

I ЧЕТВЕРТЬ
ПЕСЕННЫЙ, ТАНЦЕВАЛЬНЫЙ И МАРШЕВЫЙ ХАРАКТЕР МУЗЫКАЛЬНОЙ РЕЧИ (8 ч)

Примерное планирование темы

Песенный, танцевальный и маршевый характер музыкальной речи (1 ч). Песенность, танцевальность, маршевость. Отличие песенности, танцевальности, маршевости от песни, танца, марша.

Песенный характер музыкальной речи (2 ч). Характерные особенности песенной музыкальной речи. Кантиленное пение. Инструментальная музыка песенного характера. Передача песенного характера музыки посредством пластического интонирования, графического моделирования. Создание музыкальных фрагментов песенного характера.

Танцевальный характер музыкальной речи (2 ч). Характерные особенности танцевальной музыкальной речи. Понятия «танцевальность», «акцент». Вокальная и инструментальная музыка танцевального характера. Подчеркивание танцевального характера музыки при помощи ритмического аккомпанемента. Передача танцевального характера музыки посредством графического моделирования, выразительных движений. Создание ритмического аккомпанемента к музыкальному произведению танцевального характера.

Маршевый характер музыкальной речи (2 ч). Характерные особенности маршевой музыкальной речи. Понятия «маршевость», «пунктир». Вокальная и инструментальная музыка маршевого характера. Подчеркивание маршевого характера музыки при помощи ритмического аккомпанемента. Передача маршевого характера музыки посредством выразительных движений. Создание ритмического аккомпанемента к произведению маршевого характера.

Обобщающий урок по теме «Песенный, танцевальный и маршевый характер музыкальной речи» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

«Дзяржаўны гімн Рэспублікі Беларусь». Муз. *Н.Соколовского,* сл. *М.Климковича* и *В.Каризны*.

Белорусская народная песня-танец «Мікіта».

«Дуб». Муз. *О.Чиркуна*, сл. *Янки Купалы*.

«Мы дружим с музыкой». Муз. *Й.Гайдна*, русский текст *П.Синявского*.

«Жывіца». Муз. *А.Безенсон*, сл. *Т.Мушинской*.

«Лесной праздник». Муз. *Ж.Металлиди*, сл. *А.Фаткина*.

«Заўжды ляці». Муз. *Е.Глебова*, сл. *А.Вольского*.

«Песенка слоненка о самом себе». Муз. *А. Даньшовой*, сл. *А.Зарубина*.

«Выйшаў бусел пагуляць». Муз. *А.Даньшовой*, сл. *А.Зарубина*.

В.Войтик. «Под старым дубом».

Д.Лыбин. «Провинциальная симфония», часть III (фрагмент).

Г.Пукст. Ариозо Маринки (из оперы «Маринка»).

П.Чайковский. Дуэт Маши и Принца (из балета «Щелкунчик»).

Г.Горелова. «Бумажная балерина», «Король с королевой».

М.Глинка. Симфоническая увертюра «Арагонская хота»; «Полонез» (из оперы «Иван Сусанин»).

Г.Вагнер. «Шаги».

О.Залетнев. «Вступление», «Песенка Коваля» (из оперы «Адчыніце, казляняткі»), сл. *П. Макаля*.

Я.Поплавская. «Восеньскі малюнак».

Е.Глебов. Интермедия (из оратории «Запрашэнне ў краіну маленства»), сл. *П. Макаля*.

Ф.Шопен. Полонез A-dur.

А.Дворжак. «Славянский танец № 8».

Ж.Б.Люлли. «Марш для турецкой церемонии».

Виды деятельности: выявление характерных особенностей песенной, танцевальной и маршевой музыкальной речи; формирование перечня признаков песенности, танцевальности, маршевости; применение перечня признаков и инструментария для выявления характера музыкальной речи в процессе слушания; наблюдение за развитием музыки; передача рисунка мелодии средствами графики; разметка музыкальной партитуры; выразительное исполнение произведений с учетом выявленных черт песенности, танцевальности, маршевости; создание модели музыкального произведения песенного, танцевального, маршевого характера (коллективно); сочинение мелодии песенного, танцевального, маршевого характера (коллективно).

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

и м е т ь п р е д с т а в л е н и е:

о/об характерных особенностях песенной музыкальной речи;

характерных особенностях танцевальной музыкальной речи;

характерных особенностях маршевой музыкальной речи;

инструментальной и вокальной музыке;

у м е т ь:

(группа частных умений)

выразительно исполнять произведения с учетом черт песенности, танцевальности, маршевости;

передавать песенный характер музыкальной речи посредством пластического интонирования и выразительных линий;

передавать танцевальный характер музыкальной речи посредством выразительных движений и графического моделирования;

передавать маршевый характер музыкальной речи посредством выразительных движений;

самостоятельно создавать музыкальные фрагменты песенного, танцевального и маршевого характера;

эмоционально откликаться на звучание музыки, давать характеристику музыкальному образу;

осуществлять музыкальную деятельность в позициях слушателя, исполнителя, композитора;

(группа ключевых умений)

использовать средства музыкального искусства для творческого самовыражения;

участвовать в организации и выполнении коллективных творческих работ;

давать эмоционально окрашенную содержательную оценку результатам учебной деятельности.

Использовать приобретенный опыт:

в ходе посещения концертных, культурно-массовых мероприятий;

в домашнем музицировании;

при реализации исследовательских, художественно-творческих (в том числе мультимедийных) проектов.

II ЧЕТВЕРТЬ

ИНТОНАЦИЯ (8 ч)

Примерное планирование темы

Выразительность слова, музыки, движения (1 ч). Интонация как выразительность слова, музыки, движения. Интонационная основа музыки. Моделирование интонаций посредством слова, звука, движения.

Близость речевой и музыкальной интонации (1 ч). Совершенствование умений выразительно исполнять литературные и музыкальные произведения. Передача жизненных явлений посредством слова и звука: выявление сходства и различия.

«Зерно-интонация» (1 ч). Характерные особенности «зерна-интонации». Определение «зерна-интонации» музыкального фрагмента. Определение характера «зерна-интонации». Исполнение «зерна-интонации» на звуковысотных инструментах. Создание «зерен-интонаций» различного характера.

Выразительная интонация (1 ч). Определение интонаций, передающих настроение, состояние. Моделирование выразительных интонаций звуком, движением, словом.

Изобразительная интонация (1 ч). Определение интонаций, передающих явления окружающей действительности. Моделирование изобразительных интонаций.

Выразительные и изобразительные интонации встречаются в одном музыкальном произведении (2 ч). Полиинтонационный характер музыкальной речи. Отличие выразительных и изобразительных интонаций.

Обобщающий урок по теме «Интонация» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

Белорусские народные песни «Як пагнала бабуленька куранятак пасці», «Сеў жучок на сучок».

Швейцарская народная песня «Кукушка».

«В путь». Муз. *Ф.Шуберта*, сл. *В.Мюллера*.

«Веселая песенка», «Грустная песенка», «Тихая песенка», «Громкая песенка», «Медленная песенка», «Быстрая песенка». Муз. *Г.Струве*, сл. *В.Викторова*.

«Зима». Муз. *Ц.Кюи*, сл. *Е.Баратынского*.

«Зіма». Муз. *И.Лученка*, сл. *Якуба Коласа*.

«Навагодні карагод». Муз. *И.Лученка*, сл. *В.Лученок*.

«Котенок и щенок». Муз. *Т.Попатенко*, сл. *В.Викторова*.

Й.Гайдн. Симфония № 101 «Часы» (фрагмент).

В.Курьян. «Часы».

А.Друкт. «Гарэзлівыя прыпеўкі».

Э.Тырманд. «Две подружки».

Н.Римский-Корсаков. «Полет шмеля» (из оперы «Сказка о царе Салтане»); «Океан – море синее» (вступление к опере «Садко»); тема Звездочета, ария Шамаханской царицы (из оперы «Золотой петушок»).

Э.Григ. «Песня Сольвейг» (из музыки к драме Г. Ибсена «Пер Гюнт»).

Л.К.Дакен. «Кукушка».

Б.Сметана. «Влтава» (из симфонической поэмы «Моя Родина»).

В.Каретников. «В зимнем лесу», «Вальс возле новогодней елки» (из сюиты «Времена года»).

Виды деятельности: составление перечня эмоциональных состояний, настроений; применение шкалы эмоциональных состояний для определения характера произведения в процессе слушания; составление выразительной партитуры произведения на основе шкалы эмоциональных состояний; выразительное чтение литературных текстов; выявление сходства и различий в передаче эмоциональных состояний средствами речевой и музыкальной интонации; обогащение выразительности звука (интонации) выразительностью слова, движения (жеста); инсценировка песни; наблюдение за развитием музыки, выявление выразительных и изобразительных возможностей музыкальных произведений; выделение «зерен-интонаций» из музыкальной ткани; определение характера «зерен-интонаций» (на основе использования шкалы эмоциональных состояний); наблюдение за развитием мелодии из «зерна-интонации»; выявление изобразительных и выразительных интонаций; сравнение изобразительных возможностей речевых и музыкальных интонаций; исполнение «зерна-интонации» на звуковысотных инструментах; исполнение изобразительных интонаций голосом и на звуковысотных инструментах; выразительное исполнение произведений с учетом выявленных изобразительных и выразительных возможностей; составление «партитуры» произведения (цветовой, шумовой); создание модели музыкального произведения на основе стихотворения; создание различных вариантов развития «зерна-интонации»; моделирование изобразительных интонаций; подготовка исследовательского или художественно-творческого проекта по теме четверти.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

и м е т ь п р е д с т а в л е н и е:

о/об интонации как выразительности звука, слова, движения;

близости речевой и музыкальной интонации;

«зерне-интонации»;

выразительности и изобразительности музыки;

у м е т ь:

(группа частных умений)

моделировать интонацию посредством звука, слова, движения;

определять характер «зерна-интонации»;

исполнять «зерна-интонации» на звуковысотных инструментах;

самостоятельно создавать «зерна-интонации» различного характера;

использовать в собственной художественной деятельности различные способы передачи внутреннего мира человека и явлений окружающей действительности;

эмоционально откликаться на звучание музыки, давать характеристику музыкальному образу;

осуществлять музыкальную деятельность в позициях слушателя, исполнителя, композитора;

(группа ключевых умений)

использовать средства музыкального искусства для творческого самовыражения;

участвовать в организации и выполнении коллективных творческих работ;

давать эмоционально окрашенную содержательную оценку результатам учебной деятельности.

Использовать приобретенный опыт:

в процессе анализа выразительного языка художественных текстов;

в процессе публичного исполнения художественных текстов;

в домашнем музицировании;

при реализации исследовательских, художественно-творческих (в том числе мультимедийных) проектов.

III ЧЕТВЕРТЬ
РАЗВИТИЕ МУЗЫКИ (10 ч)

Примерное планирование темы

Как рассказывают и слушают музыкальные истории (1 ч). Развитие музыки (временная природа музыкального искусства). Способы развития музыки. Роль средств музыкальной выразительности в развитии музыки.

Как развивает музыку композитор (1 ч). Способы развития музыки, используемые композитором. Возможности изменения мелодии, темпа, динамики, лада, тембра, регистра звучания.

Развитие мелодии (1 ч). Выразительные возможности мелодии. Наблюдение за развитием музыкальных интонаций. Запись мелодий.

Динамическое развитие музыки (1 ч). Увеличение и уменьшение силы звука. Использование средств динамического развития в деятельности исполнителя и композитора. Передача динамического развития музыки посредством цветового, словесного моделирования, пластического (амплитуда) интонирования.

Темповое развитие музыки (1 ч). Ускорение и замедление темпа. Использование средств темпового развития в деятельности композитора и исполнителя. Передача темпового развития музыки посредством словесного моделирования, пластического интонирования.

Тембровое и регистровое развитие музыки (1 ч). Выразительные возможности тембров голосов и инструментов. Выразительные возможности изменения регистров. Использование средств тембрового и регистрового развития в деятельности композитора. Передача тембрового развития музыки посредством словесного и цветового моделирования. Передача регистрового развития музыки посредством словесного, графического, пространственного моделирования.

Ладовое развитие музыки (1 ч). Выразительные возможности мажора и минора. Использование средств ладового развития в творчестве композитора. Передача ладового развития музыки посредством словесного и цветового моделирования.

Мастерство исполнителей (1 ч). Средства развития музыки, используемые исполнителем. Музыкальная импровизация. Составление исполнительского плана произведения.

Музыкальные диалоги (1 ч). Музыкальный диалог. Исполнение музыкального вопроса и ответа. Отбор средств музыкальной выразительности для собственной творческой деятельности. Создание музыкального диалога.

Обобщающий урок по теме «Развитие музыки» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

Белорусская народная песня «Сядзіць камар на дубочку».

«Снегопад». Муз. *Ж.Металлиди*, сл. *Э.Фарджен*.

«Почему медведь зимой спит». Муз. *Л.Книппера*, сл. *А.Коваленкова*.

«Песенка солнечных зайчиков». Муз. *В.Казенина*, сл. *Ф.Лаубе*.

«Как под мельницей». Муз. *М.Андреевой*, слова народные.

«Поезд». Муз. *М.Метлова*, сл. *Т.Сикорской*.

«Медведь и комар». Муз. *А.Пресленева*, сл. *В.Шумилина*.

«Улитка». Муз. *В.Кикты*, сл. *С.Серовой*.

«Тень-тень, потетень». Муз. *В.Калинникова*, слова народные.

«Сороконожки». Муз. *А.Даньшовой*, сл. *В.Орлова*.

Иранская народная песня «Дождь».

В.Каретников. «Снежный городок» (из сюиты «Времена года»).

Г.Горелова. «Варона на слізкім даху».

Е.Глебов. «Фантазия на тему белорусской народной песни «Перапёлачка»».

Э.Григ. «Утро», «В пещере горного короля» (из сюиты «Пер Гюнт»), «Свадебный день в Трольхаугене».

Ф.Шуберт. Вальс h-moll.

В.А.Моцарт. Дуэт Папагено и Папагены (из оперы «Волшебная флейта»).

А.Вивальди. «Буря на море», концерт для скрипки с оркестром «Зима» (ч. 1).

Виды деятельности: наблюдение за развитием музыки; выявление средств выразительности, использованных композитором для создания и развития музыкального образа; наблюдение за развитием мелодии; отображение ритмического и звуковысотного изменений мелодии посредством выразительных движений рук; передача звуковысотного развития мелодии средствами графики или пластического интонирования; исполнение ритмического рисунка на шумовых инструментах; наблюдение за динамическим развитием музыки, отображение динамических изменений посредством цветовой палитры; выявление темпового развития музыки, передача его посредством движения; наблюдение за ладовыми изменениями в музыке, передача ладовых изменений посредством карточек-смайликов; выразительное исполнение произведений с учетом выявленных изменений; выявление музыкального диалога (вопросов и ответов); выразительное исполнение песни в режиме диалога; пластическая импровизация на основе прослушанного произведения; инсценировка песни; составление исполнительского плана песни с указанием используемых средств исполнительского развития; создание модели музыкального произведения на основе стихотворения; развитие мелодии посредством изменения высоты звуков и ритмического рисунка; экспериментирование с ладовыми, динамическими, тембровыми, регистровыми изменениями мелодии; сочинение попевки с использованием различных средств музыкального развития; сочинение музыкального диалога или его частей (вопрос, ответ); подготовка исследовательского или художественно-творческого проекта по теме четверти.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

и м е т ь п р е д с т а в л е н и е:

о способах развития музыки;

средствах музыкальной выразительности, используемых композитором и исполнителем для развития музыки;

темповом, динамическом, ладовом, регистровом, тембровом развитии музыки;

музыкальном диалоге, его строении;

у м е т ь:

(группа частных умений)

следить за развитием мелодии и передавать его при помощи линии;

исполнять ритмический рисунок, записанный с помощью символов или длительностей;

следить за динамическим, темповым, ладовым, регистровым, тембровым развитием музыки и отображать его с помощью словесного, цветового, графического, пластического и пространственного моделирования;

импровизировать (развивать мелодию);

создавать исполнительский план произведения;

использовать темповое, динамическое, ладовое, регистровое, тембровое развитие музыки в собственной творческой деятельности;

исполнять и создавать музыкальные диалоги;

эмоционально откликаться на звучание музыки, давать характеристику музыкальному образу;

осуществлять музыкальную деятельность в позициях слушателя, исполнителя, композитора;

(группа ключевых умений)

использовать средства музыкального искусства для творческого самовыражения;

участвовать в организации и выполнении коллективных творческих работ;

давать эмоционально окрашенную содержательную оценку результатам учебной деятельности.

Использовать приобретенный опыт:

в процессе анализа выразительного языка художественных текстов;

при разработке плана исполнения художественных произведений;

при реализации исследовательских, художественно-творческих (в том числе мультимедийных) проектов.

IV ЧЕТВЕРТЬ
СТРОЕНИЕ (ФОРМЫ) МУЗЫКИ (9 ч)

Примерное планирование темы

Разнообразие строения музыкальных произведений (1 ч). Разнообразие музыкальных форм. Строение (формы) музыкальных произведений.

Контрасты и повторы в жизни и музыке (2 ч). Контрасты и повторы как жизненная основа строения музыкальных произведений. Взаимосвязь содержания и строения музыкальных произведений. Элементы музыкальной речи. Мотив. Фраза. Предложение. Определение музыкальных фраз на слух и по нотной записи. Дыхание по фразам при исполнении вокальных произведений.

Как музыка рассказывает истории, в которых нет контрастов (1 ч). Музыкальные произведения, в которых нет контрастов. Кульминация как вершина развития музыки. Определение кульминации на слух и по нотной записи.

Двухчастная форма (1 ч). Чередование контрастов и повторов в музыкальной форме. Двухчастная контрастная форма. Отображение двухчастной контрастной формы при помощи символов (иных средств). Запев, припев, куплет. Исполнение вокального произведения в двухчастной контрастной форме. Конструирование музыкальных фрагментов в двухчастной форме.

Трехчастная репризная форма (1 ч). Реприза как повтор части музыкального произведения. Отображение трехчастной репризной формы при помощи символов (иных средств). Исполнение музыкальных произведений в трехчастной репризной форме. Конструирование музыкальных фрагментов в трехчастной форме.

Рондо (1 ч). Рефрен, эпизод. Отображение формы рондо при помощи символов (иных средств). Исполнение музыкальных произведений в форме рондо.

Вариации (1 ч). Изменение музыки. Тема, вариации. Определение темы и вариаций при прослушивании музыкального произведения.

Обобщающий урок по теме «Строение (формы) музыки» (1 ч).

Примерный музыкальный материал

Белорусский народный танец «Карагодны».

Белорусские народные песни «А мы грушу пасадзілі», «Пад калінаю, пад малінаю», «На лугу, на лугу зелянёшанькім».

Белорусская народная песня «Кума мая, кумачка» в обработке *В.Серых*.

Белорусская народная песня «Кума мая, кумачка» в обработке *Й.Хаазена* для карильона.

Русская народная плясовая песня «Камаринская».

«Прятки». Муз. *А.Думченко*, сл. *А.Кушнера*.

«Доброта». Муз. *И.Лученка*, сл. *Н.Тулуповой*.

«Веселые медвежата». Муз. *Е.Попляновой*, сл. *Н.Пикулевой*.

«Болтунья». Муз. *С.Прокофьева*, сл. *А.Барто*.

«Зачем нам выстроили дом?». Муз. *Д.Кабалевского*, сл. *В.Викторова*.

А.Литвиновский. «Вечерние облака».

В.Каретников. «Летним вечером» (из сюиты «Времена года»).

П.Чайковский. «Итальянская песенка», «Баба-Яга», «Нянина сказка», «Камаринская» (из сборника фортепианных пьес «Детский альбом»).

М.Глинка. Симфоническая увертюра «Камаринская».

Ф.Шопен. Прелюдия № 7.

Э.Григ. «Танец Анитры» (из музыки к драме Г.Ибсена «Пер Гюнт»).

Виды деятельности: наблюдение за развитием музыки, выявление контрастных средств музыкальной выразительности; определение элементов музыкальной речи (фраза, предложение), определение кульминации; отображение элементов музыкальной речи при помощи выразительных движений рук; разметка нотного текста по фразам; определение строения произведений (одночастных, двухчастных, трехчастных, в форме рондо, в форме вариаций) в процессе слушания; отображение строения произведений посредством геометрических фигур; выявление повторяющихся (рефрен) и новых (эпизоды) частей произведения, имеющего форму рондо; наблюдение за изменением основной мелодии; подбор исполнительских средств для подчеркивания контрастов; выразительное исполнение произведений; выразительное исполнение песни (дыхание по фразам); инсценировка произведения; создание исполнительского плана произведения с использованием контрастных элементов; составление исполнительского плана с учетом вариантов исполнения основной мелодии; создание модели музыкального произведения на основе литературного текста; конструирование музыкального произведения из заранее подготовленных музыкальных фрагментов (фраз); составление двух-, трехчастных композиций, композиций в форме рондо из заранее приготовленных музыкальных фрагментов; варьирование мелодии; подготовка исследовательского или художественно-творческого проекта по теме четверти.

Требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

и м е т ь п р е д с т а в л е н и е:

о/об взаимосвязи содержания и формы музыкального произведения;

контрастах и повторах в жизни и в музыке;

элементах музыкальной речи (мотив, фраза, предложение; кульминация);

музыкальных формах (двухчастная, трехчастная, вариации, рондо);

у м е т ь:

(группа частных умений)

определять отдельные элементы музыкальной речи (фразы) на слух и по нотной записи;

определять строение музыкальных произведений и отображать его при помощи символов или иных средств;

исполнять произведения в двухчастной контрастной, трехчастной репризной формах, форме рондо;

самостоятельно конструировать произведения в двухчастной контрастной, трехчастной репризной формах, форме рондо;

эмоционально откликаться на звучание музыки, давать характеристику музыкальному образу;

осуществлять музыкальную деятельность в позициях слушателя, исполнителя, композитора;

(группа ключевых умений)

использовать средства музыкального искусства для творческого самовыражения;

участвовать в организации и выполнении коллективных творческих работ;

давать эмоционально окрашенную содержательную оценку результатам учебной деятельности.

Использовать приобретенный опыт:

при анализе художественных текстов (формы и содержания);

в самостоятельной творческой деятельности (при создании художественных текстов);

при реализации исследовательских, художественно-творческих (в том числе мультимедийных) проектов.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Трудовое обучение»
для III класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ТРУДОВОЕ ОБУЧЕНИЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Цель обучения – формирование основ технологической грамотности учащихся, включающая компоненты:

образовательный – формирование основ проектно-конструкторской, проектно-технологической, исполнительской и профориентационной компетенций;

развивающий – содействие развитию творческих способностей, манипулятивных навыков, памяти, внимательности;

воспитательный – содействие воспитанию любви к труду и природе, уважения к людям труда и результатам их деятельности; ответственности и добросовестности; аккуратности и бережливости; дисциплинированности и исполнительности, терпения и настойчивости в достижении планируемого результата; само- и взаимооценки; самостоятельности и взаимопомощи.

Задачи:

в рамках *проектно-конструкторской* компетенции:

ознакомление учащихся с различными видами конструкторской документации: схемой, эскизом, чертежом;

формирование опыта чтения и разработки простейшей конструкторской документации;

в рамках *проектно-технологической компетенции*:

ознакомление учащихся с технологическими и инструкционными картами на изготавливаемое изделие, в которых отражается последовательность преобразования предмета труда и используемые инструменты (технологическая карта) с добавлением пояснений либо инструкций по выполнению (инструкционная карта);

формирование опыта чтения технологической документации;

в рамках *исполнительской компетенции*:

формирование приемов и способов выполнения технологических операций обработки бумаги, картона, текстильных, природных, подручных материалов;

формирование опыта индивидуальной и коллективной трудовой деятельности по изготовлению простых изделий из различных материалов;

в рамках *профориентационной компетенции*:

ознакомление учащихся с содержанием труда работников различных профессий и профессионально важными качествами, необходимыми для успешной работы.

Направления обучения

Предметы труда – основные материалы: бумага, картон, текстильные материалы, подручные (пластмасса, древесина, металл), природные материалы.

Средства труда – инструменты и приспособления.

Продукты (результаты труда) – сувениры (игрушки), декоративные элементы интерьера, приспособления для работы.

Технология – последовательное преобразование предметов труда с помощью средств труда в продукты труда, имеющие потребительскую стоимость и личную значимость для учащихся.

Образовательные подходы (предметные)

Предметно-технологический подход предполагает обучение технологии в процессе изготовления конкретных изделий, осуществления определенных видов работ.

Согласно *деятельностному подходу* усвоение учащимися содержания учебного материала осуществляется в процессе собственной активной деятельности. Деятельность при этом рассматривается как источник формирования личности и главный фактор ее развития. В процессе обучения важно активное использование разнообразных видов деятельности: познавательной, проектной, коммуникативной, игровой.

Согласно *комптентностному подходу* главное в процессе обучения не формирование отдельных знаний и умений, а создание условий для развития способности осуществлять предусмотренные учебной программой виды и способы деятельности. В содержании учебного предмета «Трудовое обучение» выделены компетенции, которые представляют собой совокупность информационных единиц, включающих теоретические сведения, способы деятельности, технологические операции и процессы, отражающие содержание и характер определенного вида деятельности.

Учебная, учебно-трудовая, трудовая деятельность, имея практико-преобразовательный характер, сама становится предметом усвоения. Компетенции как свойства индивида проявляются в виде умелости, способа личностной самореализации, формы проявления способностей. Знания, умения и навыки становятся не целью, а средством развития личности учащегося, формирования его компетенций.

Согласно *культурологическому подходу* процесс обучения должен быть направлен на формирование культуры личности. Поэтому основной целью учебного предмета является формирование основ технологической грамотности личности. Этому способствует изучение технологии ремесел, реализация принципа продуктивности, т. е. создание личностно и общественно значимого продукта деятельности, формирование культуры труда и межличностного взаимодействия в процессе учебно-трудовой деятельности.

Компетенции и содержание, обеспечивающее их формирование

Формирование предметно-конструкторской компетенции обеспечивается посредством последовательного усложнения конструкторской документации (от простых схем до чертежей разверток и сборочных единиц); предметно-технологической (от простых схем до инструкционно-технологических карт); исполнительской – благодаря усложнению изделий и осуществляемых технологических операций; профориентационной – за счет общего представления о профессиях (что делают, чем работают, что в результате получают, от чего зависит успешность работы).

Частнометодические принципы отбора содержания обучения

Принцип продуктивности предполагает создание личностно и общественно значимого продукта деятельности, формирование культуры труда и межличностного взаимодействия в процессе учебно-трудовой деятельности.

Принцип преемственности предполагает опору на опыт учащихся, приобретенный на предшествующих этапах обучения. Разделы программы дошкольного образования: «Ручной труд», «Труд в природе», «Самообслуживание» и «Декоративно-прикладное искусство» – получают дальнейшее развитие при изучении следующих разделов учебного предмета «Трудовое обучение»: «Технология обработки материалов»; «Технология растениеводства»; «Технология хозяйствования»; «Технология народных ремесел».

Принцип целостности предполагает включение учащихся в учебно-трудовую деятельность по реализации целостной технологии от идеи будущего изделия до его изготовления и появления новой идеи, новой конструкции изделия и/или технологии его изготовления. При этом предусматривается последовательное усложнение конструктивных и технологических особенностей изделий.

Принцип вариативности означает различные варианты образовательного процесса, позволяющие достичь целей и задач трудового обучения в соответствии с требованиями образовательного стандарта. Исходя из потребностей, возможностей, способностей учащихся, запросов родителей, возможностей материально-технической базы, особенностей социально-экономического и социокультурного окружения, учителю предоставляется возможность вносить коррективы в содержание обучения.

Принцип необходимости и достаточности теоретических сведений для выполнения практических работ. Для понимания и осуществления технологии изготовления изделий на каждом уроке акцентируется внимание на конструкционных материалах, инструментах и приспособлениях, стадиях и этапах технологии, правилах организации рабочего места и безопасности труда, критериях и показателях оценки качества изделия, а также самооценке достижения личностных, метапредметных и предметных результатов учебно-трудовой деятельности.

Принцип интеграции и реализации межпредметных связей предполагает использование сведений из других учебных предметов в процессе познавательной и учебно-трудовой деятельности. Различают предшествующие, сопутствующие и последующие межпредметные связи. Это означает, что не только на занятиях по трудовому обучению можно опираться на знания и умения, усвоенные учащимися на уроках по другим учебным предметам, но и впервые знакомить с понятиями, формировать способы деятельности, которые будут в будущем применяться на уроках по иным учебным предметам.

Изучаемые разделы:

«Технология и общество»;

«Технология обработки материалов»;

«Технология народных ремесел»;

«Технология хозяйствования»;

«Технология растениеводства»;

«Я и мир технологий».

Особенности организации обучения предмету

Раздел ***«Технология и общество»*** позволяет учащимся осознать взаимовлияние технологии и общества (производства); актуализировать опыт, приобретенный в учреждениях дошкольного образования, создать ориентировочную основу для успешного обучения, познакомиться с правилами организации трудовой деятельности и правилами безопасной работы; анализировать стадии (идея – образ – конструкция – последовательность изготовления – изготовление – оценка – новая идея) и этапы технологии (подготовительный, основной и заключительный). Акцентируется внимание

на разнообразии материалов: конструкционные (основные) материалы изделий (конструкций), природные и подручные материалы, используемые не по прямому назначению.

В рамках раздела ***«Технология обработки материалов»*** предусмотрено последовательное ознакомление с различными материалами (бумага (I класс), картон тонкий однослойный (II класс), калька, копировальная и гофрированная бумага, полиграфический и упаковочный картон (III класс); хлопчатобумажные ткани (I класс), льняные (II класс), шерстяные (III класс), ткани и текстильные материалы из синтетических и смешанных волокон (IV класс); нитки для шитья, вышивания, плетения; природные материалы: шишки, желуди, каштаны, веточки, плоды рябины, боярышника, семена ясеня, клена, ольхи (I класс), скорлупа лесных и грецких орехов, корни деревьев, семена липы, репейник, перья (II класс), ракушки, камешки, яичная скорлупа (III класс), кора деревьев (IV класс); подручными материалами: шпагат, тонкий шнур, тесьма, веревка, соломинки для коктейля (I класс), картонные коробки, упаковки; пластмассовые стаканчики, баночки (II класс), пластиковые флаконы, деревянные изделия (палочки для мороженого, прищепки, детали деревянного конструктора) (III класс), проволока (IV класс)), что обеспечивает возможность не только ознакомления с широким перечнем материалов, но и способствует развитию фантазии, творческой самореализации учащихся. В каждом последующем классе предусмотрено использование в практической деятельности всех изученных ранее материалов.

В практической деятельности преобладает изготовление изделий по образцу (I класс), графическому изображению (II класс), эскизу и схеме (III класс), собственному замыслу (IV класс). Одновременно происходит усложнение изделий: от однодетальных до многодетальных, от плоскостных до объемных, от неразъемных до разъемных; от статичных до динамических.

Раздел ***«Технология народных ремесел»*** знакомит учащихся с наиболее доступными для учащихся каждого класса ремеслами: вытинанка (симметричная, раппортная и четырехлучевая розетковая вытинанка, изготовленная по образцу с имеющейся разметкой (I класс); симметричная, раппортная и восьмилучевая розетковая вытинанка по собственной разметке (II класс); симметричная, раппортная и шестилучевая розетковая вытинанка на основе аналогов (III класс); комбинированная вытинанка по собственному замыслу (IV класс)); флористика (плоскостная аппликация в полосе и квадрате (I класс); стилизация изображений животных, птиц, насекомых, пейзаж (II класс); создание объемных композиций (III класс); икебана (IV класс)); соломоплетение (плоскостные (II класс) и объемные изделия из трубчатой соломки (III класс); соломенная скульптура (IV класс)); вязание крючком (вязание цепочки из воздушных петель, полустолбика, наклеивание цепочек (III класс); вязание столбика без накида, изготовление изделий по схеме и словесному описанию (IV класс)); вышивка крестом по образцу и схеме (IV класс). Организуя занятия в рамках данного раздела, необходимо учитывать национальные и региональные особенности социокультурного наследия (наличие художественных промыслов: соломоплетения, инкрустации соломкой, ткачества, вышивки, росписи, флористики, керамики и др.).

Раздел ***«Технология хозяйствования»*** способствует формированию опыта по самообслуживанию (сервировка стола к чаю (I класс); уход за одеждой и обувью (II класс); мелкий ремонт одежды (III класс); мелкий ремонт книг (IV класс)), культуры поведения в быту, воспитанию самостоятельности.

Раздел ***«Технология растениеводства»*** познакомит учащихся с приемами и правилами ухода за комнатными (I и II класс) и цветочно-декоративными (III и IV класс) растениями.

Раздел «***Я и мир технологий***» предназначен для подведения итогов обучения за год, анализа учебно-трудовых достижений каждого учащегося, определения уровня освоения изученных технологий. В данном разделе предусмотрено выполнение коллективных итоговых заданий – «Танец бабочек» (I класс), «Цветущий луг» (II класс), «Подводное царство» (III класс), в рамках которых каждый учащийся создает изделие на заданную

тему. Материалы и технологию изготовления учащиеся выбирают по собственному желанию. В IV классе на итоговом занятии проводится выставка-ярмарка изделий, изготовленных учащимися на уроках и дома.

Последовательность учебных занятий отражена в методических рекомендациях и календарно-тематическом планировании. Она отражает подготовку подарочных сувениров к праздникам, игрушек к Новому году, возможности учащихся по сбору природного материала, а также рекомендуемую психологами смену видов трудовой деятельности.

Во всех разделах введена рубрика «Профессиональная ориентация», назначение которой – познакомить учащихся с различными профессиями, содержанием труда по ним (предмет (объект) труда, средства труда, продукт (результат) труда, основные виды работ), а также требованиями профессии к человеку, его личностным (свойства и качества личности) компетенциям.

Основными методами трудового обучения являются демонстрация, упражнения, опыты и наблюдения, практические работы и метод проектов, которые реализуются в процессе изготовления учащимися конкретных изделий, соответствующих требованиям функциональности и эстетической выразительности (пользы и красоты). Большая часть учебного времени (не менее 80 %) отводится практической деятельности учащихся. На изготовление изделия может отводиться 1 или 2 учебных занятия в зависимости от сложности конструкции и объема выполняемой работы. Учитель может выбрать любые из изделий, предложенных в учебной программе (рубрика «Примерные учебные задания»), или подобрать другие, конструкция и технология изготовления которых соответствует содержанию изучаемого раздела. Изделия могут изготавливаться по технологической карте, рисунку, представлению (на основе аналогов), по собственному замыслу. Учителю предоставляется возможность использовать около 30 % учебного времени по собственному усмотрению при условии достижения требований к уровню подготовки учащихся, указанных в образовательном стандарте по трудовому обучению и в учебной программе.

Профориентационная направленность трудового обучения реализуется через беседы на учебных занятиях, встречи с людьми различных профессий, экскурсии.

В программе выделены межпредметные связи, помогающие реализовать интегративный характер предмета «Трудовое обучение».

Курсивом со звездочкой (*) отмечены темы, которые являются необязательными для изучения и могут изучаться по усмотрению учителя.

Письменные контрольные работы программой не предусмотрены.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА
(35 ч)

ТЕХНОЛОГИЯ И ОБЩЕСТВО (1 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о стадиях технологии (идея, образ, план, исполнение, оценка). Ознакомление с содержанием обучения в текущем году.

Организация рабочего места. Правила безопасной работы. Предметы, средства, продукты труда в III классе. Культура труда.

Профессиональная ориентация. Беседы «Что делали летом своими руками?», «От чего зависит успех в работе?».

Практическая деятельность. Организация рабочего места. Изготовление простого изделия. Распознавание стадий технологии при выборе и изготовлении открытки.

Примерное учебное задание: поздравительная открытка, декорированная аппликацией.

ТЕХНОЛОГИЯ ОБРАБОТКИ МАТЕРИАЛОВ (19 ч)

Изготовление изделий из бумаги и картона (9 ч)

Теоретические сведения. Расширение представлений о видах и свойствах бумаги (калька, копировальная, гофрированная бумага) и картона (полиграфический, упаковочный).

Общее представление о разъемных (щелевое или с помощью надрезов) и неразъемных (клеевое, плетением) соединениях деталей в изделии.

Основы графической грамоты: линия невидимого контура, размерные линии. Графические изображения (эскиз, чертеж).

Основные технологические операции: разметка чертежными инструментами, вырезание по внешним и внутренним контурам, сгибание, соединение деталей различными способами. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: различные виды бумаги, полиграфический и упаковочный (гофрированный) картон.

Вспомогательный материал: клей.

Инструменты, приспособления: ножницы, карандаш, линейка, угольник, *скобосшиватель (степлер), дырокол**, кисточка для клея.

Профессиональная ориентация. Профессии работников полиграфической промышленности (предмет, средства, продукт труда; виды работ; профессионально важные качества).

Межпредметные связи

Математика. Площадь. Обозначение отрезка, треугольника. Свойства прямоугольника и квадрата.

ИЗО. Форма, ее части, взаимное расположение частей. Ритмическое чередование форм, симметрия. Единство формы предмета и украшения. Связь формы с назначением. Понятие о ярких, контрастных, тусклых и мягких цветовых решениях. Эмоциональное, образное содержание цвета. Выбор положения листа бумаги в зависимости от содержания рисунка.

Практическая деятельность. Сравнение свойств полиграфического и упаковочного картона. Изучение свойств кальки и копировальной бумаги. Анализ формы и способов соединения деталей в изделии. Изготовление изделий по техническому рисунку, эскизу, схеме с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и технологии изготовления.

Примерные объекты труда

Приспособления для работы: закладка для книги.

Декоративные элементы интерьера: рамки для фотографий, шары (оригами), сувенирные корзинки, панно «Праздничные звезды», «Корзина с цветами», «Подсолнухи» – аппликация.

Игрушки: фигурки животных.

Изготовление изделий из текстильных материалов (6 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о шерстяных и шелковых тканях. Шерсть и шелк – сырье для производства шерстяных и шелковых тканей. Переплетение нитей в ткани. Разнообразие тканей по рисунку (одного цвета, в горошек, полоску, с цветочками и др.). Лицевая и изнаночная сторона ткани. Вариативность использования ниток. Помпоны. Изонить.

Основные технологические операции: разметка, раскрой по прямолинейным и криволинейным контурам, соединение деталей стебельчатым швом, *швом «назад иголку»**, отделка стебельчатым и тамбурным швами, *швом «петля вприкреп»**, обвивание колец, стягивание нитей, разрезание нитей, надрезание основы для изонити, переплетение основы нитями. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: хлопчатобумажные ткани (однотонные и с печатным рисунком), *льняные и шерстяные ткани**, нитки для шитья, вышивания, плетения.

Инструменты и приспособления: ножницы, иголка, нитковдеватель, портновские булавки, наперсток, мел портновский, карандаш, лекала, линейка, угольник.

Вспомогательные материалы: бумага, картон, клей, бусинки.

Профессиональная ориентация. Художник-модельер (предмет, средства, продукт труда; виды работ; профессионально важные качества).

Межпредметные связи

Математика: свойства прямоугольника и квадрата.

ИЗО. Форма, ее части, взаимное расположение частей. Единство формы предмета и украшения. Связь формы с назначением. Понятие о ярких, контрастных, тусклых и мягких цветовых решениях. Эмоциональное, образное содержание цвета.

Практическая деятельность. Сравнение свойств шелковых и шерстяных тканей: толщина, прочность, плотность, гладкость. Изготовление изделий по образцу, схеме, графическому изображению, *по собственному замыслу** с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и технологии изготовления.

Примерные объекты труда

Приспособления для работы: мешочек для рукоделия.

Декоративные элементы костюма: носовой платок с монограммой.

Декоративные элементы: оформление обложки книги, альбома, рамка для поздравления, для готовых работ – изонить.

Приглашения, поздравительные открытки: «Загадочные узоры» – изонить.

Игрушки: пальчиковая кукла для домашнего театра, плоские мягкие игрушки, игрушки из помпонов (пчелка, котенок, зайчонок, поросенок, птичка).

Изготовление изделий из природных материалов (2 ч)

Теоретические сведения. Расширение представлений о природных материалах, их свойствах (форма, цвет, размеры). Вариативность использования.

Основные технологические операции: соединение деталей с помощью пластилина, клея. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: ракушки, камешки, яичная скорлупа.

Инструменты и приспособления: стеки, карандаш, ножницы, кисточка для клея.

Вспомогательные материалы: бумага, пластилин, клей.

Профессиональная ориентация. Скульптор (предмет, средства, продукт труда; виды работ; профессионально важные качества).

Межпредметные связи

ИЗО. Взаимодействие фигур в скульптурной композиции. Передача характерных черт основной формы и деталей предмета с использованием фактуры и формы природных материалов. Основные особенности строения тела человека и животного, расположения частей тела в движении. Передача характерных поз и движений животных. Передача настроения в образе.

Практическая деятельность. Анализ формы и конструкции изделий, технологии изготовления. Изготовление изделий по представлению, по собственному замыслу с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и технологии изготовления.

Примерные объекты труда

Декоративные элементы интерьера: мини-скульптуры: «Друзья», «Павлин», «Лебеди», «Царевна-лягушка», «Сказочный домик», «Золотая рыбка», «Щенок»; панно из яичной скорлупы.

Игрушки: «Сувенирная лавка».

Изготовление изделий из подручных материалов (2 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о пластмассах и их свойствах (легкость, гибкость, прочность, цвет, светопроницаемость). Применение пластмасс.

Общее представление о древесине и ее свойствах (прочность, цвет, текстура, влагостойкость). Применение древесины.

Вариативность использования подручных материалов.

Основные технологические операции: разметка, *резание**, наклеивание, склеивание, *соединение сшиванием*, окраска**. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: различные пластиковые флаконы, деревянные изделия (палочки для мороженого, прищепки, детали деревянного конструктора и др.).

Инструменты: ножницы, кисточка для клея, кисточка для рисования, карандаш, линейка, *толстая игла**.

Вспомогательные материалы: бумага, ткань, нитки, природные материалы, клей, *акварельные или акриловые краски**.

Профессиональная ориентация. Столяр (предмет, средства, продукт труда; виды работ; профессионально важные качества).

Межпредметные связи

ИЗО. Передача характера главной формы, ее частей, их взаимного расположения. Основные особенности строения тела человека и животного, расположения частей тела в движении. Передача характерных поз и движений животных. Передача настроения в образе.

Практическая деятельность. Анализ формы и конструкции изделий. Изготовление изделий по образцу, рисунку, *собственному замыслу** с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и технологии изготовления.

Примерные объекты труда

Декоративные элементы интерьера: ваза для цветов, ваза для фруктов, украшения для стола.

Игрушки: фигурки сказочных персонажей, модели транспортных средств.

ТЕХНОЛОГИЯ НАРОДНЫХ РЕМЕСЕЛ (11 ч)

Вытинанка (3 ч)

Теоретические сведения. Узоры для вытинанки: геометрические, растительные, зооморфные. Основные правила составления узора. Шестилучевая розетковая вытинанка.

Основные технологические операции: складывание, вырезание, наклеивание. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: белая и цветная бумага.

Инструменты: ножницы, карандаш.

Вспомогательные материалы: клей-карандаш.

Профессиональная ориентация. Знакомство с творчеством белорусских народных мастеров. Профессионально важные качества мастера.

Межпредметные связи

ИЗО. Ритмическое чередование форм, симметрия.

Литературное чтение. Обогащение словарного запаса.

Практическая деятельность. Выполнение изделий по образцу, *по собственному замыслу** с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и технологии изготовления.

Примерные объекты труда

Декоративные элементы интерьера: «Узоры природы», проект ажурной решетки ворот, балконов или наличника, бордюра.

Декоративные элементы для оформления интерьера: панно, новогодние украшения.

Вязание крючком (4 ч)

Теоретические сведения. Общее представление о материалах для вязания крючком. Виды ниток, их применение и свойства. *Соответствие номера крючка толщине ниток**.

Основные технологические операции: вязание воздушной петли, полустолбика, наклеивание цепочек. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: нитки для вязания.

Инструменты: крючок, ножницы.

Профессиональная ориентация. Знакомство с творчеством белорусских народных мастеров.

Межпредметные связи

ИЗО. Понятие о ярких, контрастных, тусклых и мягких цветовых решениях. Эмоциональное, образное содержание цвета. Единство формы предмета и украшения. Связь формы предмета с его назначением.

Литературное чтение. Обогащение словарного запаса.

Практическая деятельность. Выполнение изделий по образцу, рисунку с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и технологии изготовления.

Примерные объекты труда

Декоративные элементы интерьера: «Мелодия ветра», «Радуга» – контурные аппликации.

Декоративные элементы костюма: украшения из цепочек.

Игрушки: птенчик, свинка, ежик из цепочек воздушных петель.

Флористика (2 ч)

Теоретические сведения. Растения для создания объемных композиций. Правила сбора и засушивания растений. Правила аранжировки растений: пропорции, *симметрия, асимметрия, уравновешенность**.

Основные технологические операции: наклеивание, обрезка, связывание пучков, размещение на основе и крепление. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: растения, засушенные с сохранением объемной формы.

Инструменты и приспособления: ножницы, основа для крепления растений (гриб трутовик, коробки, пластиковые упаковки).

Вспомогательные материалы: бумага, пластилин, нитки.

Профессиональная ориентация. Флорист (предмет, средства, продукт труда; виды работ; профессионально важные качества).

Межпредметные связи

ИЗО. Понятие о ярких, контрастных, тусклых и мягких цветовых решениях. Эмоциональное, образное содержание цвета. Передача характерных черт основной формы и деталей предмета с использованием фактуры и формы природных материалов. Единство формы предмета и украшения.

Практическая деятельность. Изготовление изделий по образцу, *представлению*,* рисунку с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и технологии изготовления.

Примерные объекты труда

Декоративные элементы интерьера: осенний букет, настенные украшения, «Флористический коллаж».

Соломоплетение (декоративные «пауки») (2 ч)

Теоретические сведения. Подготовка трубчатой соломки к работе. Изменение свойств соломки при увлажнении. Способы соединения деталей. Виды отделки готовых изделий (цветными нитками, тесьмой).

Основные технологические операции: разрезание, нанизывание, перевязывание пучка, *переплетение соломин нитками**. Требования к качеству выполнения.

Основные материалы: соломка или пластмассовые трубочки для коктейля.

Инструменты: ножницы, толстая игла.

Вспомогательные материалы: нитки.

Профессиональная ориентация. Народный мастер соломоплетения. Знакомство с творчеством белорусских народных мастеров.

Межпредметные связи

ИЗО. Форма, ее части, взаимное расположение частей. Единство формы предмета и украшения.

Человек и мир. Растения поля.

Практическая деятельность. Сравнение свойств сухой и влажной соломки. Изготовление изделий по образцу, рисунку, собственному замыслу с использованием изучаемых технологических операций. Оценка готового изделия и технологии изготовления.

Примерные объекты труда

Декоративные элементы интерьера: кисточка, солнышко, «паук» (коллективная работа).

Игрушки: елочные украшения.

ТЕХНОЛОГИЯ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ (2 ч)

Обеспечение быта семьи (2 ч)

Теоретические сведения. Уход за одеждой. Мелкий ремонт одежды.

Карнавальный костюм и маска.

Профессиональная ориентация. Мастер по ремонту одежды.

Межпредметные связи

Русский язык. Этика речи, построение диалога.

Литературное чтение. Развитие речи.

Практическая деятельность. Пришивание пуговиц с двумя отверстиями, *четырьмя отверстиями**.

Изготовление масок.

ТЕХНОЛОГИЯ РАСТЕНИЕВОДСТВА (1 ч)

Уход за цветочно-декоративными растениями (1 ч)

Теоретические сведения. Расширение представлений о цветочно-декоративных растениях (настурция, календула, космея и др.). Правила подготовки семян однолетних растений к посеву. Уход за растениями.

Профессиональная ориентация. Садовод (предмет, средства, продукт труда; виды работ; профессионально важные качества).

Межпредметные связи

Человек и мир. Растительный мир.

Практическая деятельность. Подготовка семян к посеву. Подготовка почвы. Посев семян. *Уход за посевами. Наблюдение за ростом растений**.

Я И МИР ТЕХНОЛОГИЙ (1 ч)

Подведение итогов года. Анализ лучших изделий. Игра «Загадка Самоделкина».

Рекомендации по заготовке летом природного материала, необходимого для работы в IV классе (желуди, каштаны, шишки, веточки деревьев и др., растения, засушенные с сохранением объемной формы, соломка).

Практическая деятельность. Выполнение коллективной работы с использованием изученных материалов и освоенных технологических операций.

Примерное итоговое задание. Коллективная работа «Подводное царство».

Основные требования к результатам учебной деятельности учащихся

Учащиеся должны:

следовать правилам безопасной работы, организации рабочего места; бережного отношения к инструментам, экономного расходования материалов; трудовой дисциплины;

иметь представление об основных стадиях технологии (идея, образ, план, исполнение, оценка); основных требованиях к качеству изделия; основных свойствах изученных материалов; вытинанке, флористике, соломоплетении, вязании крючком; однолетних цветочных растениях; профессиях, с которыми познакомились;

распознавать изученные материалы, инструменты и приспособления;

характеризовать изученные способы соединения деталей;

читать и понимать графические изображения последовательности изготовления изделий, схемы складывания оригами;

осуществлять (выполнять) организацию рабочего места; изученные технологические операции изготовления изделий (под руководством учителя по образцу, рисунку); оценку качества готового изделия и процесса его изготовления; пришивание пуговиц; подготовку и посадку семян однолетних растений.

Использовать приобретенные навыки в практической деятельности и повседневной жизни:

планировать свою деятельность и контролировать ее ход;

осуществлять организацию своего рабочего места;

осуществлять технологический процесс изготовления изделий под руководством учителя или взрослого по образцу, эскизу, рисунку;

осуществлять отделку и украшение готовых изделий;

осуществлять простейшие работы по уходу за комнатными растениями;

соблюдать правила личной гигиены и безопасной работы с материалами, инструментами, электроприборами;

проявлять любовь к труду и природе, уважение к людям труда и результатам их деятельности; внимательность, ответственность и добросовестность; аккуратность и бережливость; точность, рациональность и экономность трудовых действий; дисциплинированность и исполнительность, терпение и настойчивость в достижении планируемого результата; наблюдательность, творчество и художественный вкус; объективность и аргументированность само- и взаимооценки; самостоятельность и взаимопомощь; стремление к самообразованию, самовоспитанию и саморазвитию.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Физическая культура и здоровье»
для III класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЗДОРОВЬЕ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Учебный предмет «Физическая культура и здоровье» решает задачи общего физкультурного образования, разностороннего физического, интеллектуального, духовно-нравственного развития и оздоровления учащихся. Его содержание направлено на

укрепление здоровья, профилактику заболеваний, формирование здорового, физически активного образа жизни учащихся; оказывает развивающее влияние на мировоззрение учащихся, формирует психические, психофизические, морально-волевые и другие качества личности. Регулярные физкультурно-оздоровительные учебные занятия содействуют восстановлению и повышению умственной и физической работоспособности учащихся.

Специфической особенностью учебной программы учебного предмета «Физическая культура и здоровье» является использование на каждом учебном занятии разнообразных средств физического воспитания для решения триединой задачи образования, воспитания и оздоровления учащихся.

Целью изучения учебного предмета «Физическая культура и здоровье» на I ступени общего среднего образования является формирование физической культуры личности и оздоровление учащихся с учетом их возрастных особенностей.

Образовательные задачи:

формирование доступных в младшем школьном возрасте физкультурных знаний;

формирование двигательных умений и навыков;

обучение способам физкультурной деятельности;

развитие способности применять изученные физкультурные знания, использовать двигательные умения и навыки во внеурочное время;

формирование знаний, умений и навыков безопасного поведения во время организованных и самостоятельных игр и физкультурных занятий в экологически неблагоприятных условиях.

Воспитательные задачи:

воспитание отношения к собственному здоровью и здоровью окружающих как к ценности;

развитие потребности в регулярной физкультурно-оздоровительной и спортивной активности;

содействие гармоничному физическому, духовно-нравственному, интеллектуальному и эмоциональному развитию;

воспитание дисциплинированности, честности, исполнительности, коллективизма, отзывчивости, смелости;

формирование межличностных отношений со сверстниками в процессе физкультурной и спортивной деятельности.

Оздоровительные задачи:

профилактика заболеваний, стрессовых состояний;

формирование навыков здорового, физически активного образа жизни;

укрепление физического здоровья учащихся;

развитие координационных и кондиционных способностей;

содействие разностороннему физическому развитию;

формирование правильной осанки.

Для повышения оздоровительного эффекта от занятий по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» их проводят на открытых пришкольных площадках.

Содержание учебной программы распределено по следующим разделам:

«Основы физкультурных знаний»;

«Умения, навыки, способы деятельности»;

«Развитие двигательных способностей» (табл. 1).

Темы раздела **«Основы физкультурных знаний»** изучаются на уроках физической культуры и здоровья в течение учебного года в форме непродолжительных рассказов, бесед (5–10 минут) и предусматривают формирование у учащихся знаний и представлений о физической культуре как части общей культуры человека.

Раздел **«Умения, навыки, способы деятельности»** включает перечень физических упражнений, составляющих содержание «школы движений»: разновидности ходьбы, бега, прыжки, метание, лазанье, передвижение на лыжах, плавание; элементы спортивных и подвижных игр, упражнения в равновесии и в висе, акробатические упражнения.

Содержание раздела **«Развитие двигательных способностей»** представлено подвижными играми и игровыми заданиями, тестовыми упражнениями для определения уровня развития двигательных способностей учащихся.

Учебная программа предусматривает преимущественное использование игровой формы проведения занятий с учащимися, что повышает эффективность решения следующих задач:

закрепление и совершенствование двигательных умений, навыков и изученных способов деятельности;

развитие координационных (точное воспроизведение пространственных, временных и силовых характеристик движений, их темпа и ритма; сохранение равновесия; быстрое и своевременное реагирование на изменяющиеся ситуации; согласованность одновременных и последовательных движений различными частями тела) и кондиционных способностей (скоростных, силовых, скоростно-силовых, общей выносливости, гибкости).

Специфика учебной программы «Физическая культура и здоровье» предусматривает:

строгий дифференцированный подбор учебного материала с учетом его освоения учащимися, отнесенными по состоянию здоровья к основной и подготовительной медицинским группам[1];

ежегодное выполнение унифицированных тестовых упражнений для определения индивидуального уровня развития двигательных способностей учащихся. Учащиеся I класса выполняют тестовые упражнения один раз в конце учебного года, учащиеся II–IV классов – два раза в учебном году – в сентябре и мае. Условия выполнения тестовых упражнений для индивидуального определения уровня развития двигательных качеств учащихся изложены в приложении;

тесную взаимосвязь содержания уроков физической культуры и здоровья с двигательной активностью учащихся в режиме учебного и продленного дня, регулярным участием в физкультурно-оздоровительных мероприятиях.

---

[1] Учащиеся, отнесенные по состоянию здоровья к специальной медицинской группе, занимаются на учебных занятиях физической культуры и здоровья по специальным учебным программам, утвержденным Министерством образования Республики Беларусь, по согласованию с Министерством здравоохранения Республики Беларусь.

Приоритетными для учебного предмета «Физическая культура и здоровье» являются:

общеучебные умения и навыки: наблюдение, анализ, измерение, оценка, сравнение, участие в диалоге;

универсальные способы деятельности: исследование несложных практических ситуаций, связанных с решением двигательных задач преимущественно в условиях игровой деятельности;

физкультурные компетенции: *моторная* (двигательная), *самоконтроля* во время занятий; *общекультурная* (в вопросах возникновения и возрождения Олимпийских игр, достижений на них отечественных спортсменов).

Результаты освоения учебного предмета «Физическая культура и здоровье» сформулированы в учебных требованиях к учащимся, заканчивающим I, II, III и IV классы. Приоритетом учебного предмета является освоение содержания, значимого:

для становления гуманистической направленности личности;

повышения эмоциональной насыщенности учебной деятельности учащихся;

формирования индивидуальных норм деятельности и поведения на учебных занятиях;

становления ценностного отношения к своему здоровью;

самостоятельных занятий физическими упражнениями;

ведения здорового, физически активного образа жизни.

Учебно-методическое и материально-техническое обеспечение образовательного процесса по учебному предмету «Физическая культура и здоровье» регламентируется

документом, утвержденным постановлением Министерства образования Республики Беларусь[1].

[1] Перечень и нормы обеспечения спортивным инвентарем и оборудованием, необходимыми для организации физического воспитания обучающихся при получении ими общего среднего, специального, профессионально-технического и среднего специального образования, проведения с ними физкультурно-оздоровительных и спортивно-массовых мероприятий (утверждены постановлением Министерства образования Республики Беларусь от 14.07.2014 № 105).

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

Таблица 1

Примерное распределение учебного материала

Разделы, темы учебного материала	Количество часов
Основы физкультурных знаний	**2**
Основы безопасности занятий	0,5
Гигиенические знания	0,25
Здоровый образ жизни	0,5
Самостоятельные занятия физическими упражнениями	0,25
Олимпизм и олимпийское движение	0,5
Умения, навыки, способы деятельности	**68**
Строевые упражнения	3
Общеразвивающие упражнения	4
Ходьба	2
Бег	6
Прыжки	6
Метание	6
Лазанье	5
Акробатические упражнения	10
Упражнения в равновесии	4
Элементы спортивных и подвижных игр	14
Передвижение на лыжах[1]	8
Плавание[2]	до 16 ч.
Развитие двигательных способностей[3]	
Подвижные игры и игровые задания	+
Определение уровня развития двигательных способностей[4]	+
Примерные рекомендации по недельному двигательному режиму	+
ВСЕГО	**70**

[1] При бесснежной зиме заменяется учебным материалом других тем.

[2] При наличии условий и возможностей для обучения навыкам плавания в объеме до 16 часов за счет других тем раздела «Умения, навыки, способы деятельности».

[3] Время, отводимое на каждом уроке на развитие двигательных способностей учащихся, входит в расчет часов соответствующей темы раздела «Умения, навыки, способы деятельности».

[4] Планируется на третью-четвертую недели начала и последние две недели завершения учебного года.

ОСНОВЫ ФИЗКУЛЬТУРНЫХ ЗНАНИЙ

Основы безопасности занятий. Правила безопасного поведения в местах занятий физической культурой. Правила избегания воздействия последствий аварии на ЧАЭС и других неблагоприятных экологических факторов местного значения.

Гигиенические знания. Требования к спортивной одежде и обуви в разные поры года. Переохлаждение и меры предупреждения. Значение и правила закаливания. Влияние занятий физическими упражнениями на умственную работоспособность ученика.

Здоровый образ жизни. Вредные привычки и их отрицательное влияние на здоровье учащегося. Правила и нормы здорового физически активного образа жизни. Двигательный режим учащегося в разные поры года.

Самостоятельные занятия физическими упражнениями. Правила выполнения упражнений для повышения умственной работоспособности при подготовке домашних заданий. Упражнения для формирования правильной осанки.

Олимпизм и олимпийское движение. Пьер де Кубертен – основатель современного олимпийского движения. Зимние и летние Олимпийские игры. Виды спорта, включенные в программу зимних и летних Олимпийских игр.

УМЕНИЯ, НАВЫКИ, СПОСОБЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Строевые упражнения: выполнение команд «Шире шаг!», «Чаще шаг!», «Реже шаг!», «Противоходом по одному налево и направо в обход – марш!», «Змейкой – марш!»; построение в две шеренги, перестроение из двух шеренг в два круга.

Общеразвивающие упражнения: рывковые и круговые движения руками; маховые движения ногами; выпады вперед, в сторону, назад, приседания с разноименными движениями рук (одна в сторону, вторая вперед; одна вверх, вторая в сторону и т. д.); приседания и выпады с одновременными круговыми движениями руками; наклоны, выпады и приседания с гимнастической палкой, с мячом, со скакалкой в руках; комплекс упражнений утренней гимнастики.

Ходьба: с изменением длины и частоты шагов, с перешагиванием через предметы, приставным шагом в правую и левую стороны, выпадами влево и вправо, ступая в кольца или в круги, в приседе, скрестным шагом влево и вправо, спиной вперед.

Бег: с изменением скорости, в заданном темпе, с преодолением условных препятствий, с передачей эстафет, 30 м на время, на расстояние в течение до 6 минут, челночный бег 4 х 9 м.

Прыжки: на месте толчком двух ног с поворотом на 180°, в глубину, в высоту с разбега через резинку, через короткую и длинную скакалку на двух и на одной ноге, «по классам» попеременно на одной или на двух ногах, в длину с места толчком двумя ногами.

Метание: броски набивного мяча двумя руками от груди вперед-вверх; снизу вперед-вверх на дальность и заданное расстояние; метание малого мяча с места из исходного положения стоя лицом в сторону метания на дальность, на заданное расстояние, в горизонтальную и вертикальную цель (гимнастический обруч) с расстояния 4–5 м.

Лазанье: по гимнастической лестнице в горизонтальном направлении с поворотом на 360°, в вертикальном направлении одноименным и разноименным способами.

Висы: вис на согнутых руках (м); размахивание изгибами в висе на перекладине; подтягивания в висе на высокой (м) и в висе стоя на низкой (д) перекладине.

Акробатические упражнения: полушпагат и шпагат с опорой на руки; кувырок вперед в группировке; перекат вправо (влево) из стойки на правом (левом) колене, левая (правая) нога в сторону на носок, руки в стороны; «мост» из положения лежа на спине.

Упражнения в равновесии: на рейке перевернутой гимнастической скамейки (на гимнастическом бревне) ходьба на носках, приставным шагом в правую и левую стороны, повороты на 180° и 360° стоя на двух ногах, упор присев, упор стоя на колене, соскок прогнувшись из упора присев.

Элементы спортивных и подвижных игр: перебрасывание теннисного мяча друг другу с ловлей двумя руками; подбрасывание вверх теннисного мяча с последующей ловлей одноименной и разноименной руками.

Броски волейбольного мяча[1] одной и двумя руками друг другу с ловлей двумя руками; подбрасывание волейбольного мяча и ловля двумя руками с двумя-тремя хлопками, с отскоком от пола, с одним-двумя шагами в правую и левую стороны, с поворотом на 180° и 360°; перебрасывание мяча в парах через сетку двумя руками от

груди, от головы, одной рукой от плеча с ловлей двумя руками; удары мячом о пол одной рукой с высоким, средним и низким отскоком; броски мяча одной и двумя руками в вертикальную цель (гимнастический обруч, нижний край которого на высоте 1,5–2 м от пола).

Ведение футбольного[2] мяча одной ногой, попеременно правой и левой ногой по прямой, змейкой, восьмеркой; челночный бег с ведением мяча попеременно правой и левой ногой; ведение ногами одновременно двух мячей; остановка катящегося мяча правой и левой ногой; передачи мяча в парах друг другу правой и левой ногой; удары по неподвижному мячу внутренней стороной стопы, серединой подъема с попаданием в ворота; жонглирование мячом одной ногой; эстафеты с ведением и передачами мяча ногами.

[1] Допускается использовать резиновый мяч диаметром 25–30 см.

[2] Допускается использовать резиновый мяч диаметром 25–30 см.

Передвижение на лыжах: попеременным двухшажным ходом; с равномерной скоростью до 1,5 км; подъем «полуелочкой» и «лесенкой» по пологому склону; спуски в высокой и низкой стойке; повороты переступанием в движении, торможение «полуплугом».

Плавание: спад в воду из положения сидя на бортике руки вверху; прыжок в воду вниз ногами; выдохи в воду с поворотом головы; скольжение лежа на груди и на спине; движения ногами способом «кроль» с опорой руками о дно, о бортик бассейна, с поддержкой партнера; скольжение после отталкивания с движениями ногами способом «кроль» на спине, на груди; согласование движений рук с дыханием (стоя на дне, в сочетании с ходьбой); плавание с помощью ног с опорой руками о доску, с помощью ног и гребков одной рукой с различными положениями другой руки, с помощью рук; проплывание отрезков 6–12 м в полной координации движений.

РАЗВИТИЕ ДВИГАТЕЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ

Подвижные игры и игровые задания

Развитие координационных и кондиционных двигательных способностей на уроках физической культуры и здоровья достигается в процессе многократного повторения физических упражнений и способов деятельности, а также участия в подвижных играх и выполнении соревновательных заданий.

В III классе необходимо планировать и осуществлять целенаправленное развитие основных двигательных способностей с акцентированным развитием скоростно-силовых способностей ног, статического равновесия и общей выносливости (мальчики, девочки), статической силовой выносливости мышц – сгибателей рук (девочки), силы мышц – разгибателей рук (мальчики, девочки), гибкости (девочки), динамической силовой выносливости мышц – сгибателей туловища (мальчики, девочки), динамической силовой выносливости мышц – сгибателей рук и гибкости (мальчики).

Игры и игровые задания с выполнением строевых команд: «Быстро в круг!», «Слушай команду!», «Музыкальная затейка», «Точный поворот», «Запомни свой цвет», «Плетень», «Шишки, желуди, орехи», «Перемена мест».

Игры и игровые задания для совершенствования координационных способностей: «Карусель», «Запрещенное движение», «Два лагеря», «Орешек», «Светофор», «Фигуры», «Пастух и волк», «Ловкий воробей», «Метка», «Щука», «Веревка-змейка», «Парашютисты», «Лиса и куры», «Плеточка», «Занимай свои места!», «Через кочки и пенечки», «Салки», «Вьюны».

Игры и игровые задания с бегом: «Попробуй догони!», «Бег тройками», «Поезд», «Посадка овощей», «День-ночь», «Команда быстроногих», «Птицы в гнездах», «Круговая эстафета».

Игры и игровые задания с прыжками: «Прыжки по полоскам», «Кто выше?», «С кочки на кочку», «Зайцы в огороде», «Лиса и куры», «Салки на одной ноге», «Салки в приседе», «Эстафеты с прыжками».

Игры и игровые задания с метаниями: «Попробуй отбери!», «Передал – садись», «Переброска мячей», «Мяч – капитану», «Гонка мячей по кругу», «Эстафета с мячом», «Земля, вода, воздух».

Игры и игровые задания с передвижением на лыжах: «Пятнашки простые», «Кто дальше?», «Шире шаг!», «Кто самый быстрый?», «За мной!», лыжная эстафета без палок.

Игры и игровые задания на воде в бассейне: «Дельфины», «Вьюны», «Мачта», «Кто выше выпрыгнет?», «Караси и карпы», «Водолазы», «Борьба за мяч», эстафеты с доской, с мячом.

Игра с выполнением тестовых упражнений «Выполняй без ошибок».

Определение уровня развития двигательных способностей учащихся

Тестовые упражнения выполняются учащимися в начале и конце учебного года. В течение одного урока рекомендуется планировать и использовать не более двух тестовых упражнений. Критерии определения уровня развития двигательных способностей учащихся представлены в таблицах 2, 3.

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Иметь представление:

о/об правилах здорового физически активного образа жизни;

вредных привычках и их негативном влиянии на состояние здоровья;

положительном влиянии здорового, физически активного образа жизни на состояние здоровья;

олимпийской символике, о летних и зимних видах спорта, включенных в программу Олимпийских игр.

Знать и выполнять:

требования здорового образа жизни;

оптимальный двигательный режим в учебные и неучебные дни;

правила предупреждения травматизма на уроках физической культуры и здоровья и во время самостоятельных занятий;

гигиенические требования к спортивной одежде и обуви, которые используются на уроках физической культуры и здоровья;

комплексы упражнений для профилактики миопии и сколиоза.

Владеть навыками и способами выполнения:

строевых команд стоя на месте и в движении;

игровых и соревновательных заданий с использованием физкультурного инвентаря;

самостоятельно разученных подвижных игр;

тестовых упражнений с достижением индивидуального максимального результата.

Использовать приобретенные знания, умения, навыки на уроках и в повседневной жизни:

для соблюдения здорового, физически активного образа жизни;

выполнения правил безопасного поведения во время физкультурно-оздоровительных мероприятий, участия в спортивно-массовых мероприятиях;

выполнения утренней гимнастики и упражнений физкультурных минуток;

поддержания правильной осанки;

участия в разученных подвижных играх;

выполнения тестовых упражнений в соответствии с их условиями;

самостоятельного удержания на воде и плавания с опорой на плавательную доску[1].

[1] При организации обучения навыкам плавания.

Таблица 2

Уровни развития двигательных способностей девочек III класса

№ п/п	Тестовое упражнение	Уровни развития двигательных способностей, баллы									
		Низкий		Ниже среднего		Средний		Выше среднего		Высокий	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бег 30 м (с)	7,3 и более	7,2	6,9	6,6	6,5	6,3	6,2	6,1	5,9	5,8 и менее
2	Челночный бег 4 х 9 м (с)	13,3 и более	13,2	12,7	12,4	12,2	12,0	11,9	11,6	11,4	11,1 и менее
3	Прыжок в длину с места (см)	114 и менее	115	120	125	129	134	138	141	147	152 и более
4	Поднимание туловища из положения лежа на спине в течение 30 с, (кол-во раз)	13 и менее	14	16	17	18	19	20	21	22	24 и более
5	Наклон вперед (см)	–4 и менее	–3	0	2	3	5	6	8	10	12 и более
6	Шестиминутный бег (м)	770 и менее	780	890	930	980	1000	1030	1080	1120	1190 и более
	или										
	бег 800 м, (мин, с)	6,11 и более	6,10	5,46	5,33	5,20	5,08	4,55	4,34	4,30	4,17 и менее

Таблица 3

Уровни развития двигательных способностей мальчиков III класса

№ п/п	Тестовое упражнение	Уровни развития двигательных способностей, баллы									
		Низкий		Ниже среднего		Средний		Выше среднего		Высокий	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Бег 30 м (с)	6,9 и более	6,8	6,6	6,5	6,4	6,2	6,1	5,9	5,8	5,6 и менее
2	Челночный бег 4 х 9 м (с)	12,8 и более	12,7	12,5	12,2	11,9	11,7	11,4	11,2	10,9	10,7 и менее
3	Прыжок в длину с места (см)	119 и менее	120	124	129	134	139	144	149	154	159 и более
4	Вис на согнутых руках (с)	2 и менее	5	7	10	13	15	20	21	23	26 и более
5	Наклон вперед (см)	–9 и менее	–7	–4	–2	0	2	4	5	8	10 и более
6	Шестиминутный бег (м)	910 и менее	920	1000	1040	1080	1110	1150	1200	1230	1280 и более
	или										
	бег 1000 м, (мин, с)	6,54 и более	6,53	6,38	6,22	6,07	5,52	5,37	5,22	5,06	4,51 и менее

Приложение

УСЛОВИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ ТЕСТОВЫХ УПРАЖНЕНИЙ

Бег 30 метров проводится на прямой беговой дорожке стадиона. Допускается использование высокого или низкого старта. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Учащемуся, нарушившему правила соревнований в беге (фальстарт, забегание на соседнюю дорожку), может быть предоставлена одна дополнительная попытка. Результат бега измеряется с точностью до 0,1 секунды.

Челночный бег 4 х 9 м выполняется в спортивном зале на половине волейбольной площадки. Количество участников в одном забеге – не более 2 человек. Каждому учащемуся предоставляются две попытки подряд. По команде «На старт!» учащиеся подходят к линии старта (как правило, это середина волейбольной площадки), по команде «Внимание!» принимают положение высокого старта по направлению к лицевой линии,

где напротив каждого учащегося лежат 2 бруска 50 х 50 х 100 мм на расстоянии 100 мм друг от друга (рис. 1).

По команде «Марш!» учащиеся бегут к лицевой линии, берут каждый по одному бруску (не затронув второй), поворачиваются и бегут обратно. Подбежав к линии «старт-финиш», кладут на нее (или за нее) брусок (бросать нельзя!), разворачиваются и бегут за оставшимся бруском. Подбежав к линии, берут второй брусок, разворачиваются, бегут к линии «старт-финиш» и, не снижая скорости, пересекают ее с бруском в руках.

Время выполнения упражнения каждым учащимся фиксируется с точностью до 0,1 секунды. Засчитывается лучший результат из двух попыток.

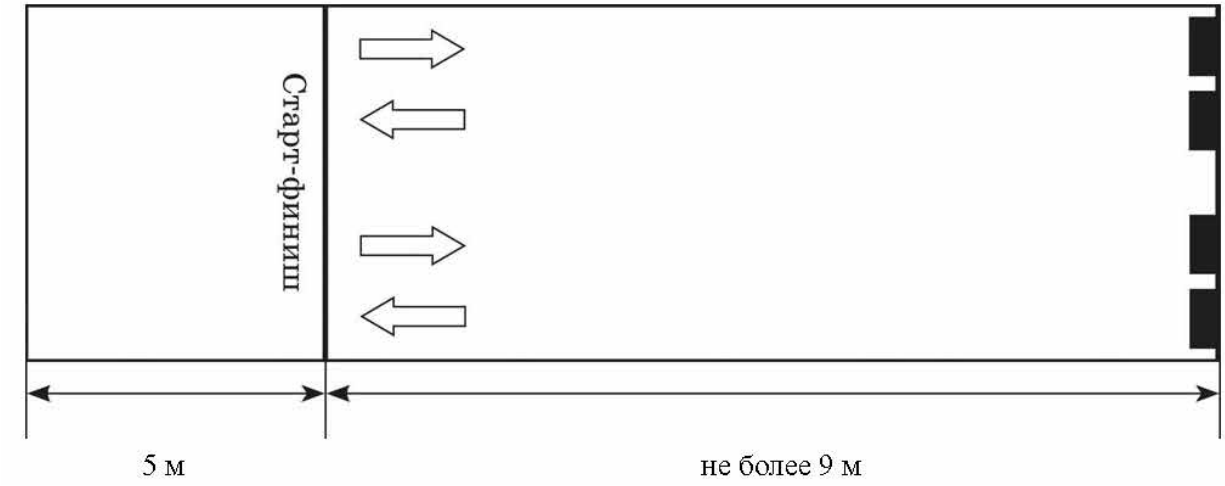

Рис. 1

Прыжок в длину с места выполняется толчком двумя ногами на полу спортивного зала. Каждому учащемуся предоставляются три попытки подряд. Не допускается выполнять прыжки в яму с песком. Результат измеряется с точностью до 1 сантиметра. Засчитывается лучший результат из трех попыток.

Вис на согнутых руках выполняется на гимнастической перекладине из исходного положения вис хватом сверху. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. По команде учителя (одновременно включается секундомер) учащийся принимает исходное положение вис на согнутых руках. При этом подбородок должен быть на уровне или выше уровня перекладины. Секундомер выключается тогда, когда подбородок учащегося опустится ниже уровня перекладины. Результат измеряется с точностью до 1 секунды.

Поднимание туловища из положения лежа на спине за 30 с выполняется на гимнастическом мате из исходного положения лежа на спине, руки скрестно перед грудью, ладони на локтевых суставах, стопы ног зафиксированы. Угол в коленном суставе составляет 90°.

Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Во время выполнения упражнения не допускаются рывки руками. Засчитывается количество наклонов туловища при касании локтевых и коленных суставов с последующим опусканием на спину и касанием лопатками гимнастического мата.

Наклон вперед из исходного положения сидя на полу. Учащийся садится на пол, со стороны знака «–» (минус), пятки на ширине таза на линии ОВ упираются в упоры для ног, стопы вертикально. Два партнера с двух сторон прижимают его колени к полу, не позволяя сгибать ноги.

Учащийся кладет одну ладонь на тыльную сторону другой ладони, опускает руки на пол, выполняет два предварительных наклона, скользя ладонями вдоль измерительной линейки по линии СД. На третьем наклоне учащийся максимально наклоняется вперед и в этом положении задерживается на 3 секунды. Результат фиксируется по отметке, достигнутой кончиками сомкнутых (!) средних пальцев рук, и определяется с точностью до 1 сантиметра (рис. 2).

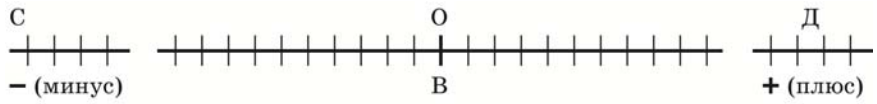

Рис. 2

Бег 800, 1000 метров выполняется на беговой дорожке стадиона с высокого старта. Рекомендуется класс делить на группу девочек и группу мальчиков. Старт – групповой. Каждому учащемуся предоставляется одна попытка. Не допускается переходить на шаг, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, определяется низкий уровень развития двигательных способностей. Результат бега измеряется с точностью до 1 секунды.

6-минутный бег выполняется на беговой дорожке стадиона, которая предварительно размечается на каждые 10 или 20 метров. Рекомендуется проводить забеги раздельно среди мальчиков и девочек. Группа мальчиков (девочек) стартует одновременно. Во время бега учитель считает количество кругов, которые преодолели учащиеся. По истечении 6 минут учитель подает звуковой сигнал (например, свисток), после которого учащиеся переходят на шаг, запомнив место, где их застал сигнал. Затем учитель для каждого учащегося индивидуально высчитывает длину преодоленной дистанции с учетом количества полных кругов и той части беговой дорожки, где учащийся перешел на шаг.

При выполнении тестового упражнения не допускается переходить на шаг, останавливаться для отдыха или «срезать» дистанцию. Учащимся, нарушившим указанные правила, а также не финишировавшим, определяется низкий уровень развития двигательных способностей. Результат измеряется с точностью до 10 метров.

УТВЕРЖДЕНО

Постановление
Министерства образования
Республики Беларусь
27.07.2017 № 90

Учебная программа по учебному предмету
«Основы безопасности жизнедеятельности»
для III класса учреждений общего среднего образования
с русским языком обучения и воспитания

ОСНОВЫ БЕЗОПАСНОСТИ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Важнейшей составной частью системы общественной безопасности в Республике Беларусь является обучение подрастающего поколения основам безопасности жизнедеятельности, что закреплено в Директиве Президента Республики Беларусь от 11 марта 2004 г. № 1 «О мерах по укреплению общественной безопасности и дисциплины».

Ключевая роль в подготовке подрастающего поколения к безопасной жизнедеятельности отводится учреждениям общего среднего образования, в которых изучение всех учебных предметов вносит вклад в формирование у учащихся современного уровня культуры безопасности. Особое место занимает учебный предмет «Основы безопасности жизнедеятельности», через содержание которого реализуется подготовка учащихся к безопасной жизнедеятельности в реальной окружающей среде – природной, техногенной и социальной. Только через образование можно обеспечить повышение общего уровня культуры населения страны в области безопасности

жизнедеятельности и снижение отрицательного влияния «человеческого фактора» на безопасность жизнедеятельности личности, общества и государства.

Цели обучения предмету «Основы безопасности жизнедеятельности» – формирование у учащихся опыта безопасного поведения; развитие личностных, нравственных и физических качеств, обеспечивающих безопасное поведение; воспитание ответственного отношения к личной и общественной безопасности.

Задачи обучения:

сформировать у учащихся представления об основах безопасности жизнедеятельности;

обеспечить усвоение знаний о государственной системе предупреждения и ликвидации чрезвычайных ситуаций;

способствовать приобретению практического опыта распознавания и оценки различных опасных и чрезвычайных ситуаций в окружающей среде по характерным признакам их проявления, а также на основе анализа специальной информации, получаемой из различных источников;

развить способности оценивать опасные ситуации, принимать решения и действовать безопасно с учетом своих возможностей;

сформировать модели безопасного поведения в условиях повседневной жизни и в различных опасных и чрезвычайных ситуациях;

заложить основы здорового образа жизни.

Учебная программа основана на идеях личностно ориентированного, деятельностного и компетентностного подходов к отбору содержания образования и организации образовательного процесса.

Личностно ориентированный подход направлен на создание условий для проявления и развития личностных качеств учащихся, учета их интересов, индивидуальных особенностей и возможностей. Его реализация обеспечит достижение планируемых результатов и создаст основу для самостоятельного успешного усвоения учащимися знаний об опасностях различного происхождения, мерах по их предотвращению, ликвидации их последствий; формирования умений принимать решения и действовать безопасно с учетом своих возможностей.

Реализация идей ***деятельностного подхода*** позволит включить учащихся в самостоятельную учебно-познавательную деятельность, в обучение ее приемам. Только через собственную активную деятельность учащийся сможет постигать основы безопасной жизнедеятельности, развивать и совершенствовать личностные качества, необходимые для обеспечения безопасного поведения в различных жизненных ситуациях.

Реализация ***компетентностного подхода*** к отбору содержания образования и организации образовательного процесса по основам безопасной жизнедеятельности обеспечит подготовку учащихся к жизни, формирование у них *ключевых компетенций в области безопасности жизнедеятельности*.

Ценностно-смысловые компетенции – способность видеть и понимать окружающий мир, ориентироваться в нем, распознавать и оценивать различные опасные и чрезвычайные ситуации в окружающей среде, осознавать, что наивысшая ценность общества – человек, его жизнь и здоровье; владение умением выбирать целевые и смысловые установки для своих действий и поступков, принимать решения, оценивать свои поведение, черты характера, физическое и эмоциональное состояние.

Учебно-познавательные компетенции – владение умениями определять цели познавательной деятельности по основам безопасности жизнедеятельности, организовывать ее, находить оптимальные способы достижения поставленной цели, альтернативные пути и средства решения сложных ситуаций, оценивать полученные результаты и публично представлять их; способность устанавливать причинно-следственные связи происходящего в окружающей среде; владение умением самостоятельно выполнять различные творческие работы, проекты; способность организовывать и проводить учебно-исследовательскую работу.

Коммуникативные компетенции – владение умениями самостоятельно вступать в контакт с любым собеседником; соблюдать нормы и правила общения; слушать собеседника, проявляя уважение и терпимость к чужому мнению; высказывать, аргументировать и в культурной форме отстаивать собственное мнение; по возможности избегать или грамотно разрешать конфликты в общении со сверстниками; изменять при необходимости свое речевое поведение; корректно завершать ситуацию общения; владение навыками работы в группе; владение различными социальными ролями в коллективе; способность помогать окружающим и взаимодействовать с ними в ситуациях, опасных для их физического, психологического здоровья и жизни.

Информационные компетенции – владение умениями самостоятельно интерпретировать, систематизировать, критически оценивать и анализировать полученную при помощи СМИ, Интернета информацию с позиции решаемой задачи; делать аргументированные выводы с целью избегания мошенничества, обмана, опасных контактов с незнакомцами в Интернете; способность осознанно воспринимать информацию, распространяемую по каналам СМИ.

Компетенции личностного самосовершенствования – владение способами физического, духовного и интеллектуального саморазвития; наличие личностных качеств, обеспечивающих безопасное поведение в различных жизненных ситуациях.

Здоровьесберегающие компетенции – владение способами эмоциональной саморегуляции, самоподдержки и самоконтроля, навыками личной гигиены, умениями заботиться о собственном здоровье; наличие потребности соблюдать нормы здорового образа жизни; наличие внутренней экологической культуры, опыта ориентирования в продуктах питания; способность различать полезные и вредные привычки, противостоять давлению окружающих в приобретении вредных привычек; владение элементарными способами оказания первой помощи.

Проблема безопасности охватывает многие сферы человеческой деятельности и является результатом взаимодействия людей с окружающей средой. Учебной программой определены для рассмотрения следующие содержательные линии из области безопасности жизнедеятельности: личная и коллективная безопасность; распознавание и оценка различных опасных и чрезвычайных ситуаций, защита от них; окружающая среда и безопасность в ней; отношение к здоровью и здоровый образ жизни.

При отборе содержания учебной программы и ее построении учтены педагогические принципы образовательного процесса в области основ безопасности жизнедеятельности: *минимизация теоретических сведений* с учетом их значимости для практики; *непрерывность обучения и постепенное увеличение информационной и воспитательной нагрузки* учащихся в области основ безопасности жизнедеятельности с учетом их возрастных особенностей и уровня подготовки по остальным учебным предметам в каждом классе.

Общим принципом построения учебной программы, объединяющим ее разделы, является *принцип расширения социального опыта безопасной жизнедеятельности учащихся.*

Учебный материал в учебной программе представлен системой понятий, определений, правил, которые составляют теоретическую базу для формирования у учащихся опыта безопасного поведения в повседневной жизни.

Специфика учебного предмета «Основы безопасности жизнедеятельности» раскрывается в названии и содержании его разделов:

I. Личная и коллективная безопасность;

II. Защита от чрезвычайных ситуаций;

III. Окружающая среда и безопасность;

IV. Здоровый образ жизни.

Содержание каждого раздела распределено по классам обучения с опорой на опыт практической деятельности учащихся разного возраста, уровень общего развития. У каждого раздела свои задачи. Однако комплексное их решение позволяет достичь целей учебного предмета.

Главными задачами раздела «Личная и коллективная безопасность» являются: ознакомление учащихся с основными видами безопасности жизнедеятельности (транспортной, антикриминальной, психологической, социальной); развитие у них индивидуальных качеств, обеспечивающих личную безопасность; накопление практического опыта по распознаванию и оценке различных опасных и чрезвычайных ситуаций окружающей среды (в учреждении образования, дома, в транспорте, на дорогах, во дворе, в природе) по характерным признакам их проявления. Содержание раздела «Личная и коллективная безопасность» позволяет не только ознакомить учащихся с правилами поведения дома в случае отсутствия взрослых, в случае обнаружения бесхозных или подозрительных предметов, расширить представления о взаимоотношениях со сверстниками, с посторонними (чужими, незнакомыми) людьми, но и сформировать модели безопасного поведения в условиях повседневной жизни.

В системе личной и коллективной безопасности особое место занимает транспортная безопасность, которая обусловлена все возрастающим числом жертв автомобильных аварий, летных происшествий, катастроф на водоемах и железных дорогах. В учебной программе в разделе «Личная и коллективная безопасность» отведено значительное количество часов на рассмотрение вопросов личной и коллективной безопасности при участии в дорожном движении: предусмотрено изучение правил дорожного движения, правил безопасного поведения участников дорожного движения на дорогах, в транспортных средствах, предусмотрено создание условий для приобретения привычки соблюдать правила в качестве пешехода/пассажира, формирование способности использовать полученные знания в практической деятельности.

Личная и коллективная (общественная) безопасность составляют базовый смысл понятия «безопасность жизнедеятельности», которое можно определить как безопасное взаимодействие человека со средой обитания. В связи с этим вопросы личной и коллективной безопасности рассматриваются во всех разделах учебной программы с точки зрения тематики и задач разделов.

Содержание раздела «Защита от чрезвычайных ситуаций» включает систему знаний о чрезвычайных ситуациях, существующей тесной взаимосвязи между состоянием окружающей среды, созданной человеком техносферой, социальной сферой и катастрофами.

В раздел «Защита от чрезвычайных ситуаций» включен материал о правилах пожарной безопасности. В связи со старением и неправильной эксплуатацией электросетей в значительной части жилого фонда страны, увеличением этажности новостроек, повышением мощности включаемых в сеть бытовых электроприборов, полученные при изучении раздела знания о пожарной безопасности положительно повлияют на развитие у учащихся способности оценивать опасные ситуации, принимать решения и действовать безопасно с учетом своих возможностей, вести себя так, чтобы не создавать опасных ситуаций.

Содержание раздела «Окружающая среда и безопасность» направлено на формирование безопасного поведения подрастающего поколения в ближайшем окружении: в доме, во дворе, в учреждениях образования, местах большого скопления людей, на водоемах и около них в разное время года, в природных условиях, при встрече с животными. Приобретенные знания и умения будут использоваться в практической деятельности и повседневной жизни. Учащиеся научатся быть бдительными и осторожными при угрозе террористического акта, а в случае необходимости оперативно и правильно обращаться в соответствующие службы экстренной помощи (вызывать их).

Раздел «Здоровый образ жизни» решает задачи нравственного воспитания учащихся; получения ими систематизированных представлений о своем здоровье, здоровом образе жизни, здоровье населения; формирования индивидуальной системы здорового образа жизни; сохранения и укрепления здоровья, а также формирования умений оказывать первую помощь при ожогах, обморожениях, ушибах, кровотечениях. В каждом классе уделено внимание формированию полезных привычек. Особо представлен материал о вредных привычках (табакокурении, употреблении наркотических веществ и алкоголя):

они рассматриваются с точки зрения влияния на здоровье и с точки зрения возможных последствий. Кроме того, в разделе «Здоровый образ жизни» представлены темы, изучение которых позволит воспитать чувство ответственности за личную безопасность, ценностное отношение к своему здоровью и жизни, сформировать у учащихся умения защищаться от бактериальных и вирусных инфекций, грибковых и паразитных заболеваний, ядовитых насекомых, змей, грибов, растений. Учебной программой предусмотрена непрерывность обучения учащихся правильным действиям в опасных для жизни и здоровья условиях, при возникновении чрезвычайных ситуаций.

Учебная программа построена по линейно-концентрическому принципу: учебный материал разделов представлен в содержании каждого класса, но при этом от класса к классу он усложняется и расширяется, вводятся ранее не рассмотренные темы.

Учитель имеет право изменить последовательность изучения разделов и тем для каждого класса с учетом местных условий и наличия материально-технической базы при сохранении целостности системы подготовки учащихся и логики изучения предмета.

III КЛАСС (35 ч)
СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

Р а з д е л
ЛИЧНАЯ И КОЛЛЕКТИВНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ (8 ч)

Правила дорожного движения[1] (6 ч)

[1] Далее – Правила.

Дорожные знаки для пешеходов (на уровне ознакомления)

Запрещающие, предписывающие, информационно-указательные знаки, знаки сервиса, их предназначение (дорожные знаки 3.10, 4.5.1, 4.5.2, 4.6.1, 4.6.2, 5.12–5.14, 5.16, 5.17, 5.22.1–5.26.2, 5.38–5.41, 6.1, 6.2, 6.6–6.15 (Приложение 2 к Правилам)).

Перекрестки дорог

Правила движения пешеходов через проезжую часть дороги на регулируемых и нерегулируемых перекрестках (п. 2.45, 17.2, 18, 42, 50.2, 50.3, 102, 114 Правил). Движение по улицам населенного пункта.

Опасные ситуации на дороге

Права и обязанности пешеходов (гл. 2, 4, п. 135 Правил). Возникновение опасных ситуаций для пешеходов при движении по дороге. Причины дорожно-транспортных происшествий с участием детей, необходимость использования фликеров. Профилактика дорожно-транспортного травматизма.

Движение по дорогам вне населенных пунктов

Особенности пешеходного движения по дорогам вне населенных пунктов. Правила безопасного поведения на дорогах, которые проходят по территории населенных пунктов в сельской местности (п. 2.29, 17–22, 131.1, 132 Правил, дорожные знаки 5.22.1–5.25 (Приложение 2 к Правилам)).

Особенности дорожного движения зимой

Особенности зимних дорог. Безопасное движение по зимним дорогам (по тротуару, пешеходной дорожке, обочине). Особенности перехода проезжей части дороги зимой. Катание на санках, коньках, лыжах и безопасность дорожного движения.

Личная безопасность (2 ч)

Защита информации при разговоре по телефону. Действия при попытке проникновения в квартиру чужих людей. Правила защиты дома от посторонних людей.

Вызов экстренных служб

Способы вызова пожарной службы, правоохранительных органов, «скорой помощи», аварийной газовой службы. Недопустимость заведомо ложных сообщений об опасности.

Р а з д е л
ЗАЩИТА ОТ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ (8 ч)

Пожарная безопасность

Пожарная безопасность в доме (квартире)

Основные причины пожаров в доме (квартире). Меры по предупреждению пожаров при пользовании бытовой электротехникой, газовой (электрической) плитой. Пожарная опасность печей, каминов и отопительных приборов. Меры пожарной безопасности при пользовании электрообогревателями.

Способы самостоятельной эвакуации из квартиры (дома)

Ситуации, вызывающие необходимость покинуть квартиру (дом) в случае пожара. Пути и способы самостоятельной эвакуации из квартиры (дома). Выбор наиболее безопасного пути к выходу. Обеспечение безопасности при эвакуации.

Опасность использования огня и пиротехнических изделий при проведении праздничных мероприятий

Безопасность при использовании свечей во время праздничных мероприятий, в том числе на именинном торте. Правила безопасности при покупке и использовании пиротехнических изделий.

Опасность дыма

Опасность задымленного помещения, подъезда, лифта. Распространение дыма. Ядовитые вещества, выделяемые при горении. Защита органов дыхания от дыма. Выход из задымленного помещения.

Опасность осенних и весенних пожаров

Опасность возгорания прошлогодней сухой травы. Недопустимость выжигания сухой травы. Меры безопасности на приусадебных участках при разведении костров для сжигания сухих веток, прошлогодней травы и листьев, мусора.

Автономные пожарные извещатели

Назначение автономных пожарных извещателей. Действия в случае срабатывания автономного пожарного извещателя.

Р а з д е л
ОКРУЖАЮЩАЯ СРЕДА И БЕЗОПАСНОСТЬ (13 ч)

Безопасное поведение во дворе

Безопасный режим прогулок, правила поведения вне дома в вечернее время. Поведение при встрече с незнакомыми людьми. Сообщение о бесхозных и подозрительных предметах. Распознавание опасных намерений людей (несовпадение приятной внешности и недобрых намерений).

Места особой опасности

Места особой опасности: лесопосадки, лес, карьеры, овраги, трансформаторные будки, теплотрассы, строительные площадки.

Природа и человек

Природное окружение (объекты живой и неживой природы) и его опасности. Прогулки в парк, лес. Поведение в случае, если потерялся в парке, лесу, отстал от группы.

Ядовитые змеи. Опасные насекомые – осы, пчелы, шершни, шмели, клещи, муравьи, комары. Правила поведения при встрече с опасными животными, меры защиты от них.

Опасные животные

Действия в случае нападения животных на человека, укусов насекомых. Поведение и оказание помощи в случае получения травм от животных, укусов насекомых.

Опасные погодные явления

Опасные погодные явления: гроза, туман, град, снегопад. Правила безопасности при любой погоде. Действия в неблагоприятных погодных условиях, в том числе в лесу, поле, у водоема.

Опасный газ

Опасность газа в быту. Сообщение об опасности.

Безопасность на воде

Виды водоемов по глубине и объему (озеро, пруд, водохранилище, река, море). Способы переправы через реку. Мосты и мостики, переход по льду. Признаки и опасность тонкого льда. Меры предосторожности при движении по льду водоемов. Опасность трясин, болот.

Отдых у водоема

Безопасный отдых у водоема в летнее время года. Правила купания в оборудованных местах. Солнце полезное и опасное. Опасность солнечного удара, продолжительного купания и купания в неположенном месте, недопустимость шалостей в воде. Основные спасательные средства и способы самоспасения на воде.

Первая помощь при солнечных ожогах, солнечных и тепловых ударах

Меры по предупреждению солнечных ожогов, солнечных и тепловых ударов. Первая помощь пострадавшим. Правила поведения в жаркую погоду у водоемов. Одежда и головные уборы для жаркой погоды. Жажда и ее утоление.

Меры оказания первой помощи при обморожении и переохлаждении

Обморожение, меры профилактики. Одежда и обувь для зимней погоды. Меры оказания помощи при обморожении и переохлаждении.

Р а з д е л
ЗДОРОВЫЙ ОБРАЗ ЖИЗНИ (6 ч)

Гигиена дыхания

Чистый воздух, его значение для здоровья человека. Причины загрязнения воздуха. Мероприятия по поддержанию чистоты воздуха (посадка зеленых насаждений, влажная уборка и проветривание помещений).

Вред курения, зависимость от курения, пассивное курение. Опасность использования электронных сигарет.

Опасность алкоголя

Опасность алкогольных напитков. Влияние алкоголя на здоровье и поведение человека.

Действия в случае отравления

Лекарства и их значение для здоровья. Хранение лекарств в домашних условиях. Вред, наносимый здоровью из-за неправильного использования лекарств.

Признаки отравления ядовитыми растениями, грибами. Оказание первой помощи при отравлении.

Профилактика травматизма

Ознакомление с понятием «травма». Бытовой травматизм. Травмы, полученные во дворе. Безопасное поведение. Действия при травмах. Элементарные способы остановки кровотечения из носа, при порезах. Способы обработки небольшой раны. Действия при попадании инородного тела в глаз, ухо или нос, верхние дыхательные пути.

Видеопродукция (мультфильмы) и здоровье

Разумный отбор мультипликационной продукции, признаки «вредных» мультфильмов. Влияние просмотра видеопродукции на психику детей. Культура просмотра телепередач.

ОСНОВНЫЕ ТРЕБОВАНИЯ К РЕЗУЛЬТАТАМ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ III класса

Личностные результаты учебной деятельности:

понимание учащимися значимости знаний о безопасном поведении и соблюдении правил безопасного поведения для безопасной жизнедеятельности;

умение принимать решения, оценивать свое поведение;

наличие таких качеств личности, как внимательность и осторожность;

осознание необходимости взаимодействовать со взрослыми для решения проблем в различных опасных ситуациях;

осознание особенностей пешеходного движения по дорогам вне населенных пунктов;

способность распознавать места особой опасности: лесопосадки, лес, карьеры, овраги, трансформаторные будки, теплотрассы, строительные площадки;

понимание опасности таких погодных явлений, как гроза, туман, град, снегопад;

понимание необходимости соблюдать меры безопасности во избежание солнечных ожогов, солнечных и тепловых ударов;

способность распознавать потенциально опасных представителей флоры и фауны.

Предметные результаты учебной деятельности:

умение применять на практике знания о дорожных знаках;

наличие знаний о правилах безопасного поведения на дорогах, которые проходят по территории населенных пунктов в сельской местности;

умение безопасно кататься на санках, коньках, лыжах с соблюдением Правил;

умение пересекать проезжую часть дороги в соответствии с требованиями Правил;

соблюдение безопасного режима прогулок, правил поведения вне дома в вечернее время;

умения действовать в неблагоприятных погодных условиях, в том числе в лесу, поле, у водоема;

умение безопасно пользоваться бытовыми электроприборами под контролем взрослых;

умение различать сигнал автономного пожарного извещателя и действовать по правилам;

умение самостоятельно эвакуироваться из жилого помещения при возникновении опасности;

умение пользоваться подручными средствами защиты при задымлении;

умение оказывать первую помощь пострадавшим;

умение правильно использовать телефон для сообщения об опасности;

владение способами вызова пожарной службы, правоохранительных органов, «скорой помощи».

Содержание учебного предмета «Основы безопасности жизнедеятельности» в III классе обусловило использование следующих **видов и способов деятельности**:

регулятивные: составление плана и последовательности действий при решении ситуационных задач; прогнозирование, контроль, коррекция и оценка результатов своей деятельности; постановка целей; моделирование ситуаций безопасного поведения в условиях повседневной жизни; составление схем, инструкций, алгоритмов безопасного поведения; получение, переработка, сохранение и передача информации; выбор необходимых источников информации; практикум по оказанию первой помощи при ожогах, обморожениях, ушибах;

коммуникативные: вступление в диалог, участие в обсуждении; доказательство собственной точки зрения; планирование учебного сотрудничества с учителем и сверстниками; выполнение различных социальных ролей в коллективе; оказание помощи, взаимодействие и сотрудничество с окружающими в различных ситуациях;

познавательные: построение устных высказываний (по сюжетной картинке, заданной ситуации); распознавание и оценка различных опасных и чрезвычайных ситуаций в окружающей среде (в учреждении образования, доме, в транспортных средствах, на дорогах, во дворе, в природе) по характерным признакам их проявления; знакомство с новыми понятиями; рассматривание, анализ и решение ситуационных задач (с использованием мультимедийной презентации), связанных с дорожным движением, пожарной безопасностью; анализ объектов, выбор оснований и критериев для сравнения; проведение тщательного наблюдения; изучение правил дорожного движения, правил безопасного поведения участников дорожного движения на дорогах, в транспортных средствах; изучение правил пожарной безопасности, безопасного поведения во дворе, на природе, правил поведения при встрече с незнакомыми людьми, правил здорового образа жизни; практикум по приобретению привычки соблюдать правила дорожного движения; рисование и раскрашивание в соответствии с темой урока; выполнение тематических игровых упражнений; самостоятельное выполнение заданий в соответствии с тематикой учебной программы, творческих заданий.

Для диагностики сформированности умений и навыков рекомендуются следующие ***формы контроля***: фронтальный опрос; индивидуальный опрос; практикум; тестирование.